

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

SVENSKA FOLKETS
HISTORIA

från äldsta till närvarande
tider.

FÖRSTA BANDET.

*Optima est hereditas a patribus
gloria virtutis rerumque gestarum.*

CICERO.

STOCKHOLM.
TRYCKT NOS JOHAN HÖRBERG,
1834.

SKANDINAVIEN

UNDER

HEDNA-ÅLDERN.

Första Afdelningen.

STOCKHOLM.

**TRYCKT HOS JOHAN HÖRBERG,
1834.**

ROY WARD
CLAREN
WARD

TILL

HANS KONGL. HÖGHET

JOSEPH FRANS OSQAR

SVERIGES OCH NORRIGES KRONPRINS.

...

...

...

...

Högborne Furste,

Nådigste Kronprins!

*M*indre rådfrågande mina krafter, än min kärlek för Fäderneslandets häfder och min håg att i någon mon gagna i den vetenskap, hwaråt mina lediga stunder varit egnade, har jag företagit utarbetningen af en *Historia öf-*

ver de tider, som föregått våra, och fullbordande nu Första Bandet af detta Verk, är det i tillförlit till ämnets vigt och storhet, jag vågar nedlägga denna början för EDERES KONGL. HÖGHET och att med Dess högt älskade Namn pryda de första bladen af detta arbete.

Det sker i den vissa förtröstan, att EDERES KONGL. HÖGHET, som med allvarligt interesse omfattar vetenskaper och konster och allt, hvad som har Fäderneslandets ära och bästa till föremål, med välbehag äfven ser hvarje, ehuru än ofullkomligt, försök — att uppfriska minnet af våra förfäders medborgliga dygder och gifna stora efterdömen af kraftanssträngningar för Fäderneslandets sjelfständighet och väl — att teckna dess genomgångna öden och framställa de i Lagstiftningen och Statsförfattningen under hvarje tidskifte rådande grundsatser, till kunskap om hvad som varit, och huru det, som är, blifvit det.

Om någonstädes i historien, har Guds värdande hand varit synbar i skickelsen af vårt Fäderneslands öden. Äfven deri har vår lott varit ulmärkt, att öfver oss merendels hafva styrt i fred som i krig verksamme,

ädelhet och stora Konungar, de der med icke mindre kraftig arm värnat vår sjelfständighet och vår ära, än de med berömtig omsorg wahat för all god ordning inom landet, befordrat upplysning samt kunskapers spridande, och, afseende sina ringa tillgångar, derigenom mångdubblat sin styrka och magt, att de grundat denna på Folkets kärlek och moraliska kraft och arbetat derhän, att Nationen, genom en hög och stor känsla af sig sjelf och sin ära, måtte känna sig stark och öfvervinnerlig i försvaret för sjelfständighet och rätt. De hafva genom sina stora herrskare-egenskaper och sin rastlösa verksamhet vant Sveriges män att se på Thronen upplysta, kraftfulla Konungar, hulda, vördande Fäder för sitt land, Hjeltar med sinne för allt stort, ädelt och godt. Derifrån äfven den hos Nationen djupt inplantade, i hjellodöden trofasta tillgifvenhet och vördnad för sina Konungar, som genom århundraden utgjort ett hufvuddrag i Svenska Folkets karakter och mer än en gång ådagalaggt, att älla hjeltar hafva Folkets hjertan i sin hand. Att frukta Gud och ära Konungen har varit hufvudsamman af våra fäders vishet,

rättesnöret för deras handlingar; i lifvet deras tröst, i döden deras ro. Och med hvilken hjeltekraft i verk och gerning detta fosterländska sinne uppenbarat sig, till hvilken höjd af ansträngningar det mäktat lyfta Nationen, då ädla, af Folket älskade Furstar, i striden för Fäderneslandets stora intressen eller för Mensklighetens heliga sak, sett sin enda förtröstan till Gud och sitt Folk — derom tala våra häfder.

Så skall EDERS KONGL. HÖGHET, som, i en stor och hög känsla af SITT framtida Konungsliga kall, genom oafbruten verksamhet söker att göra SIG förtrogen med det höga kallets pligter och uti allt visar, att EDERS KONGL. HÖGHET i Nationens förtroende och tillgifvenhet ser det tryggaste, osvikligaste stödet för en Konungs thron — i Svenska Folkets häfder möta stora, uppmuntrande föredömen och sinna, att arbete för allmänt väl har sin belöning. Den mäktige, osynlige ledaren af staternas och människornas öden, som från Svea-väldets första grundläggning i forntidens natt genom årtusenden underbart skyddat detta urgamla rike och i många kriser af hård nöd och hotande undergång genom

oväntade vändningar ledt allt till vårt bästa, Han, all tings Fader och all ordnings Gud, som åt förståndiga Nationer och ädla Furstar utdelar den bästa arfvedelen, låte Fäderneslandet under århundraden i EDERES KONGL. HÖGHETS ätt se Thronen prydas af samma höga dygder och stora förtjenster, åt hvilka Nationen hembar sin hyllning, då hon i vår nu regerande dyre Konung gaf riket en Stamsfader för ett nytt Konungahus, och genom hvilka EDERES KONGL. HÖGHET befäster Folkets tillgifvenhet för dess nya Konungastam! Gifve Han åt kommande häfda-tecknare i en fjerran framtid den lyckan, att med stor och sann tillfredsställelse få teckna Fäderneslandets uppblomstrande i välmåga och magt och dess bevarande af urgammal sjelfständighet och frihet under ättlingarne af CARL JOHANS och OSCARS stam, och att hos Nationen igenfinna samma allvar och manlighet i lynnet, samma fasta trohet och tillgifvenhet för Konungahuset, samma upphöjda sinne och kraft till uppoffringar för fosterlandets väl, i allt samma anda, förstånd och hjerta, hvarigenom våra gamle Fäder gifvit oss och efterkommande en föresyn, att

**i troget uppfyllda pligter mot Konung och
Fädernesland, i aktning för bestående lagar
och ordning, i samdrägt och enighet, i vörd-
nad för det Heliga, ligger villkoret för all
sann medborgertig Frihet!**

Underskrift

A. M. STAINHOLM.

FÖRETAL.

Fremträdande med Första Delen af det försök i Svenska Historien, som för trenne år sedan af mig till Subscription anmältes, tillhör mig förklara, att i afseende på utförandet deraf en väsendtlig förändring föregått, då i stället för ett Sammandrag, nu mera öfverflödigt, sedan Herr Professor Geijer i Upsala börjat utgifningen af sitt klassiska mindre Verk i Sveriges Häfder, jag företagit en utförligare framställning af Fäderslandets öden, så mycket hellre, som det blott är genom en åskådligare och fullständigare kännedom af tidernas gång, Historien blir fruktbärande och får sitt egentliga värde.

Andra Bandet, omfattande Vikingafärderna, Sederna under Hedendomen och början af Christendomens införande, lemman prässen i denna sommar. Många torde väl finna denna behandling af Hedna-åldern alltför vidlyftig, bebådande en Historia af omätligt omfång. Men vår Hedna-tid har i allmänhet af förra häfdatecknare blifvit nog kort behandlad. Hvad som för denna tid i fornågar och gamla skrifter finnes endast och egentligen om Sverige upptecknad, är visserligen icke mycket. Men hela karakteren af lifvet, tänkesätten, sederna, sinnet för äfventyr, färder och stora företag, språk, cultur och kunskaper, de krigiska som de fredliga idrotterna, voro i fornåldern desamma öfver hela den Skandinaviska nordan. För kännedomen deraf och af de hågkomster,

våra stamfäder från denna tid efterlemnad, ega vi i de Isländska (historiska) sagorna, i Englands, Frankrikes samt ännu andra länders gamla chrönikor både rikhaltiga och tillförlitliga materialier. Det gifves intet folk, som från sin heroiska tidsålder eger så många rent historiska minnen bevarade. Och väl värd är den Skandinaviska hjelteåldern att framställas till hela sin omfattning, då densamma i alla delar uthåller jemförelsen med de gamla Grekernas, i mycket öfverträffar och näppligen i annat eftergifver de sistnämndas, än deri, att ännu ingen Homerus besjungit den. För öfrigt, såsom i allt annat, är äfven i historien nödigt att känna de yttersta grundstenar, hvarpå det hela livlar, den källa, hvarifrån allt utgått. Har man klart och åskådligt fattat anlagen, lynnet, egenskaperna hos ett folk i en tidsålder, då det står naturen och sitt ursprung närmare, och har man gjort sig förtrogen med karakteren af dess äldsta samhällsförhållanden och arten af de första till kultur utsädda frön, så öfverskådar man med en så mycket ljusare blick hela gången af de följande utvecklingsperioderna, och mycket får derigenom ett större interesse, då man upptäcker, huru efter ett tusenårigt tidlopp, efter många omvexlande skiften och många genomgångna öden igenkänneliga drag af den urgamla författningen, de fornlådriga sederna och det ursprungliga folklynnet bibehållit sig; liksom man på den utbildade mannens ansigte ännu igenkänner många drag af dess ungdoms-physionomie.

Efter den utstakade planen för detta började arbete i Fäderneslandets historia kommer Hednatiden att upptaga 2:ne Band, den Katholska tiden (från medlet af XI århundradet till Gustaf I:s tid) äfven 2:ne, hvarest i åtta Band följer de trenne sista århundradens eller

Svenska Folkets Historia under Konungarne af Vasa-stammen *).

icke upptagen af några embetsåligganden eller befattningar i det allmännas tjenst och delande lika tänkesätt med de gamle Greker och Romare, hvilka ansågo minnet af förfädrens ädla bedrifter för det skönaste, herrligaste arf och bästa medlet till befestande af kärleken till fosterlandet, är mitt uppsåt att uteslutande egna all min tid och arbetsförmåga åt fortsättningen af denna historia och dess genomförande till våra tider. För det fall åter, att jag icke skulle understödjas af ett allmännare deltagande för Verkets fortgång, eller utförandet icke befinnas svarande mot företagets storhet, och jag således af saknad uppmuntran blir tvungen afbryta detsamma, då jag icke eger någon enskilt förmögenhet att uppehålla derför, har jag genom det dubbla titelbladet velat sätta både mig och köpare i tillfälle, att kunna behandla denna Del i förening med den nästföljande såsom ett helt för sig, ett serskilt Verk, innefattande en framställning af Skandinavien under Hedna-åldern.

Stockholm den 18 April 1834.

A. M. S.

*) Då således den tilltänkta och redan förut af mig påbörjade utförligare Historien öfver de trenne sista århundraden nu mera kommer att utarbetas i suite med närvarande, från äldsta till våra tider fortgående Svenska Folkets Historia, skall jag framdeles (så fort mig möjligt är) utgifva Fjerde Delen till det under titel af Svenska Folkets Historia under Konungarne af Vasa Ätten förut påbegynta arbete, hvarefter samma arbete icke kommer att vidare fortsättas, utan få då de utkomna Delarne betraktas såsom ett helt för sig, innefattande Konung Gustaf I:s Historia.

Rättelser:

S.	n.	i 2 ^{de} r:	i 3 ^{de} :
60	19	håret	håren
91	32	Langebeck	Langebek
111	20	år 513	år 523 f. Chr.
126	14	namnet	rummet
138	14	finnes	finnas
142	7	år 640	år 640 f. Chr.
155	23	IX århundradet	X århundradet
170	37	Guda alla ega försönat	Gudar alla ega försönat
181	22	guldring-prydd	guldring-prydd
190	27	nämna vägar	nämna vägar
206	26	Sängmoder	Sängmoder
219	22	på flera ställen } Svodger	Svonger
220			
230	27	omkring i Diaraalen	omkring Diaraalen
241	6	Yngves	Yngvars
264	28	Rädkloge	Rädkloke
275	8	V:ite Afdelningen	V:ite Afdelningen
316	10	deusamma	deamma
334	17	då honom lyckades afhugga dennes högra hand, så att svärdet föll ur hans hand, <i>Äts:</i> då honom lyckades afhugga dennes högra hand, så att han ej mer kunde föra svärdet,	
353	23	Håkan Jari	Erik Jari
"	30	fyrgyld	förgylld
399	32	Jarlen	Stalden
476	37	Kabaphates	Kalaphates
498	1	i jorden	ur jorden
554	14	kalla	kallede
589	23	lagskipningen	lagskipningen
594	15	synes	synes
599	26	samvitelse	samvistelse

Obetydligare fel jemte här och der förekommande olikheter i orthographien tillåtas Läsaren benäget ursäkta.

Svenska Folkets Historia

från äldsta till närvarande tider.

Inledning.

1.

De gamles kunskap och begrepp om vår Nord.

Södern af Europa hade redan stora och folkrika städer, majestätiska tempel och praktfulla palats, ett ordnad samhällsskick och medborgare, kunniga både i krigets och fredens yrken; redan hade Grekland öfverlevvat sin herrligaste tid, och Rom sträckte sitt herskarevälde från Euphrat i Asiën till kusterna af Britannien och Rhenflodens stränder, då ännu icke mindre den Skandinaviska halfön än Europas hela öfriga norddel var ett blott efter dunkla sagor be-
kant land, tillhåll för vandrande folkstammar utan stadiga bosäten, utan ödning, utan begrepp om kon-
ster och vetenskaper. Den stora bergskedja nemli-
gen, som begränsar det nordliga Italien, i vester
genom Sevennerbergen sammanhänger med Pyrene-
erna, i öster sluter sig till de bergsryggar, som med
Karpatherna och Hämus eller Balkanbergen skjuta
ned till Svarta Hafvet, denna i hufvudrigtningen
från öster till vester fortgående sträcka af höga Al-
per bildade i många århundraden likasom en skilje-
vägg mellan norden och södern af vår verldsdel.
På ena sidan Europas stora continent, en skog-
beld, morasfull vildmark ¹⁾, och inbyggarne okun-

¹⁾ "Terra, etsi aliquanto specie differt, in universum tamen aut
"nylvio horrida aut paludibus foeda." Så ännu i slutet af

Lu. P. H. 1 D.

niga barbarer, som i ursprunglig enfald och okufvad frihet närde sig af boskapsskötsel och jag och på sadelknappen fästade slagna fienders hufvuden; på den andra de mot södern framskjutande halföarne, den Pyreneiska, den Italiska och Grekiska, herrliga, uppodlade länder, med en rikt omvexlande natur, i hvars yppiga sköte under den milda Hesperiska och Helleniska himmeln culturen nådde sin middagshöjd och bar frukter, de herrligaste och skönaste, som den mensklige bildningen frambragt. I moraliskt och politiskt afseende, icke mindre än i fysikaliskt, utgjorde de af den Alpiska kedjan bildade hälfter af Europa, södern och nordden, likasom tvänne skiljda verldsdelar ²).

För de fria nordiska folkstammarna var denna kedja af berg en skyddsmur mot de öfvermåttiga herrskare-staternas allt nedkufvande och förläfvande politik, och på andra sidan för den Grekiska och Romerska culturens knoppning och fullblomstring till mognad ett icke mindre viktigt värn mot förstörande fiendtlige anfall af vilda jägarefolk ³). Den snillrike, förfinade Greken bekymrade sig föga om de mellan och bortom de nordliga bergen ströfvande barbarer, med hvilka han hade ingenting gemensamt, och den i statsvärf kunnige Romaren betänkte sig länge, innan han gick med härsköld öfver Alperna. Slutne hvar inom sin verld, utan samband och utan gemenskap sig emellan, blefvo nordens och söderns folk länge fremmande för hvarandra.

första århundradet efter vår tidräkning såg Germanien ut enligt Taciti vittnesbörd. Äfven Seneca yttrar om Germanerna: "*Perpetua illos hyems, triste coelum premit.*" 2) Jemför Heeren, Ideen. 3) "Keine andere Bergkette unsrer Erde ist für die Geschichte unsers Geschlechts so wichtig gewesen als die Kette der Alpen. Wie ganz anders würde wohl die Geschichte Europa's laufen, zöge sich die Wand der Alpen, statt nahe am Mittelmeer, an den Ufern der Nordsee her?" Heeren, Ideen.

Samma stora, mellan Svarta och Atlantiska hafven löpande bergskedja, som åtskiljde nordnen och södern; utgjorde i äldsta tider äfven gränsen för Grekernas och Romarnes geographiska kunskap. Här lågo ursprungligen de beryktade Ripæiska bergen, om hvilkas guldbevakande gripår och andra vidunder de gamle hade så många dikter. Från dessa berg, trodde de, kom nordanvinden; därför de äfven kallade alla nordom Alperna boende folk med ett gemensamt namn Hyperboreer ⁴), efter orden, människor, de der bo ofvanom nordanvinden. Här, i vestern och nordnen, tänkte de sig mörkrets region ⁵).

Men vid Svarta Hafvet lågo såsom en krans rundt kring dess kuster talrika Grekiska kolonier. Dessa drefvo en liflig handel med de i norr och öster om dem boende folkstammar. Hos dem, de Pontiska Grekerna, samlade den vidtbereste Herodotus från Halicarnassus, omkring år 450 f. Chr., alla de underrättelser, desse visste att meddela ej mindre om de närmast kringliggande, än äfven om de mera fjerran boende folk, med hvilka någon handel idkades, eller om hvilka eljest några rykten hunnit till de Grekiska handelsstäderna. Hvad han på detta sätt genom sorgfällig forskning inhemtat, det har han inflätat i sitt ypperliga historiska verk om Grekernas första stora frihetskamp mot det Persiska väldet, och dessa af honom meddelade underrättelser äro de äldsta och de enda någorlunda säkra, vi från så gamla tider ega om de i den Europeiska och Asiatiska nordnen, dels efter dunkla

4) Om Roms intagande af Gallerna vid pass 364 år f. Chr. förtäljer Greken Heraklides från Pontus, som lefde vid samma tid eller icke långt derefter, "att man från vestern hade "en berättelse, det en krigshär af Hyperboreer kommit "och eröfrat den Grekiska staden Rom."— Gronovii *Theor.*
5) "*Pars mundi damnata a rerum natura et densa mersa caligine.*" Plinius, *Hist. Nat.*

sägner, dels efter trovärdigare berättelser kända folkstammars hemvist, seder och lefnadssätt.

På nordsidan af Svarta Hafvet bodde ett folk, som kallades Skyther, det namnkunnigaste af alla folkslag i dessa trakter. De voro fördelade i flera stammar; af dessa idkade en del åkerbruk, så att de äfven drefvo handel med spannmål; andre åter förde herdalefnad, utan att hvarken plöja eller så; men den förnämsta och talrikaste af alla var den kongliga Skythiska horden; denna utgjorde den egentliga krigarestammen och betraktade de öfriga som sina trälar. Skythernas hemvist sträckte sig i söder till Mæotiska (Asowska) sjön och Svarta Hafvet, i vester till Donau, derifrån mot nordén upp till den insjö i Gallicien, hvarifrån nordliga grenen af Tyras (Dniesterfloden) upprinner, sedan från denna insjö i en linie till sjön Ivan, från hvilken Don leder sitt ursprung, hvilken sistnämnda flod intill dess utlopp i Mæotiska sjön utgjorde Skythernas gräns i öster. I söder från dem, på halfön Krim, kallad den Tauriska, lefde af krig och rof de stridbare Taurerne, redan i den äldsta Grekiska mythologien bekanta för sin vildhet och sin sed att offra människor. Vester om Skytherna, omkring floden Marosch, i det nuvarande Siebenbürgen och en del af det öfriga Ungern, bodde Agathyrserne, det rikaste folk i dessa trakter; de gingo i sköna, fina kläder och buro många guldprydnader, hvilket gör sannolikt, att de idkat något slags bergshandtering, ty ännu i dag äro de Karpathiska bergen rika på guld. Ofvanom Agathyrserna, i norr från Karpatherna och från den insjö, hvarifrån Dniesterfloden har sin upprinnelse, i det inre af Pohlen och Litthauen, kringsvärmade Neurerne, om hvilka man trodde, att de voro stora trollkarlar, ty ej mindre Skytherne, än äfven de i Skythien boende Greker visste med säkerhet berätta, att alla Neurer en gång om året

förvandlade sig i vargar, men åter efter några dagar igentogo sin förra skepnad. I norr från Neurerna var intet folk bekant, hvarföre man trodde, att landet var öde på menniskor. Men ofvanom Skytherna, omkring Dnieperflodens källor och i norr från Don, hade tvänne från Skytherna vidt åtskiljda folkstammar Androphagerne (Menniskoätare) och Melanchlänerne (Svartklädde) sina hemvist; de förre ungefär i Smolenska gouvenementet, de sednare i trakten af Moskau. Man tror dessa stammar, hvilkas nyss anförda namn gifvos dem af Grekerna efter deras klädedrägt och seder, vara desamma med de sedermera i historien under namn af Bastarner uppträdande folk, hvilka åter utgjorde en gren af den stora Germaniska folkstammen ⁶⁾. Bortom Androphagerne och Melanchlänerna, högre upp mot norden, kände man hvarken land eller menniskor. Men öster om Skytherna, på andra sidan om Don, från innersta vinkeln af Mæotiska sjön fjorton dagsresor långt mot norr, ungefär ända upp, der Don och Wolga närma sig hvarandra, i de nuvarande Donska Kosakernas och Astrakanska stepplanden, de gamles Sarmatien, en skoglös trakt, var ett folk bekant, som kallades Sauromater eller Sarmater, hvilkas språk hade någon slägtskap med det Skythiska, så att det syntes utgöra en gren deraf. Ofvanom Sarmaterna, i ett land fullt med tjocka skogar, troligen i nuvarande Saratowska gouvenementet och derifrån ända upp till Kasan, förde Budinerne, ett talrikt folk med ljust hår och blåa ögon, en nomadisk lefnad; de hade i sitt land en vidsträckt stad med hus och murar af träd och tempel och afgudabilder, som liknade de Helleniska; denna stad var så stor, att hvarje sida deraf upptog en längd af 30 stadier (ungefär $\frac{1}{2}$ Sv. mil);

6) Plinius, H. N., räknar dem till femte hufvudstammen af de Germaniska folken.

den beboddes af ett serskildt folk, som kallades Geloner, ursprungligen Greker, hvilka från handelsstäderna vid Svarta Hafvet dragit upp till denna trakt, här odlade landet, åto bröd och hade trädgårdar. Dessa Geloners språk var en blandning af Skythiska och Grekiska tungomålen, mycket olikt de omkringboende Budinernas, hvilka äfven både i seder och utseende skiljde sig från Gelonerna, ty de vandrade omkring, lefde af jagt och åto tallkottar. I norr och öster från Budinerna, bortom en öcken, som var sju dagsresor lång, sannolikt omkring floderna Samara och Kama samt österut till den Uralska bergskedjan, i det stora gouvernementet Perm, bodde Thyssageterne, Jyrkerne och en koloni af Skythiska emigranter, hvilka söndrat sig från de kongliga Skytherna och begifvit sig upp till dessa nordliga trakter; Thyssageterne voro ett stort, alldeles eget folk; de, liksom Jyrkerne, lefde af jagt; de bodde i skogarna, uppspanade vilddjuren, jagade dem med hästar och hundar och dödade dem med pilar; från dessa jägarefolk kommo skinnvaror till de Grekiska städerna vid Svarta Hafvet. På andra sidan om de Uralska bergen, norrom Kaspiska Hafvet, i det så kallade stora Tatariet, Kirgîsernas och Kalmuckernas land, kringströfvade ett folk, som man gaf namn af Argippeer; de voro nomader, talade ett alldeles eget språk, hade kala hjessor, platta näsor och stora kindben; om sommaren bodde de under bar himmel och om vintern under ett träd, hvaröfver de kastade en hvit filt. En lika lefnad föra och ett lika utseende hafva ännu i dag Kalmuckerne, hvilkas stamfäder man igenkänner i dessa Argippeer. En kedja af höga, obestigligen berg (bergsryggen Altai) skiljde dem från det ofvan i norr liggande landet (Siberien), om hvilket man icke visste något mera, än hvad Argippeerne berättade, att på dessa berg bodde menniskor med

getfötter och bortom dem andra, hvilka sofvo hela sex månader om året. I det inre åter af det stora Tatariet eller det så kallade Mongoliet, österom Argippeerna, i Sungarernas nuvarande hemland, kringvandrade ett nomadiskt folk, som man kallade Issedoner, en from och sedlig folkstam, hos hvilken qvinnorna hade lika välde med männerna. Till dem gränsade Massageterne, ett talrikt och krigiskt folk, som stridde lika tappert till häst som till fot; de brukade bågar, lansar och stridsyxor; alla deras vapen voro af koppar, äfven bröstharneket på deras hästar var af samma metall; deras gördlar och hjälmor voro prydda med guld, ty guld och koppar hade de i omätlig mängd, men silfver och jern voro dem obekanta; de tillbådo solen och offrade åt honom hästar; för öfrigt voro de Skytherna lika i klädedrägt och lefnadssätt, hvarföre de äfven troddes tillhöra samma stam. Issedonerne berättadé, att landet i norr från dem var bebodt af guldbevakande gripar och enögda menniskor, kallade Arimasper, hvilka från griparna röfvade guld 7).

Samme Herodotus, som meddelat oss dessa underrättelser och i afseende på nordens af det östliga Europa och det vestliga Asien visar en kändedom, som ingen af de gamle, hvarken Romare eller Grek, före eller efter honom egt; han, som tillika ej blott omkring kustländerna af Svarta Hafvet, men äfven inåt Asien och Afrika gjort vidsträckta resor, besökt Arabien och Persien, Egypten och Libyen, sett Tyrus och Babylon, öfverallt forskat, öfverallt samlat underrättelser om länder och folk och upptecknat allt det märkvärdigaste, som till hans kunskap kommit; denne så vidtfarne man egde om det öfriga Europa så liten kunskap, att icke blott de Britanniska öarne och hela den Skandinaviska nordens, men äfven Germanien

7) Herodotus, L. I och IV. Jfr Heeren, *Ideen*.

och Gallien för honom voro ett alldeles obekant land. Han säger, att till yttersta nordn, ofvanom Skytherna, hade ingen kunnat framtränga, emedan luften der var full med fjädrar⁸⁾. Han tror, att Donau flyter midt igenom Europa, och han hade hört, att denna flod upprinner längst i vestern, i Kelternas land, vid staden Pyrene, det vill säga från de Pyreneiska bergen, om hvilka blott en dunkel, oredig saga kommit till honom. Att ett folk, som kallades Kelter, bodde bortom Hercules' stoder i yttersta vestern, det visste han; men huru landet och hafvet på denna sida voro beskaffade, derom hade ingen kunnat gifva honom någon säker kunskap.

Emellertid hade redan långt före Herodoti tid fornverldens största handlande nationer, Phoenicierna och Karthaginenserna, hemtat bernsten och tenn från yttersta nordn. Från Gades (Cadix), stapelorten för deras Spanska producter, foro de vidare längs efter vestra kusten, kringseglade halfön, följde Galliens strand och nådde omsider de Sorlingiska och Britanniska öarna, hvilkas tenn och bly för dem blefvo en vigtig handelsvara, hvarföre dessa öar äfven fingo namn af de Kassiteriska eller Tennöarne. Att Phoenicierna, dessa djerfve och öfvade sjöfarare, som i en aflägsen forntid beforo den Indiska oceanen, kringseglade Afrika och i många århundraden från sina Spanska besittningar idkade sjöfart och handel på Britannien, att de och Karthaginenserna, Phoeniciernas efterträdare i verldshandeln, af den ena upptäckten förde till den andra och af vinningsbegäret ständigt drifna från det bekanta till det obekanta, äfven framträngt till bernstenens hemkuster, Östersjöländerna, och ur första handen hemtat denna dyrbara vara, som i forntiden aktades lika högt med gul-

8) Så hade man berättat för Herodotus; men han tror dock själf, att denna saga hänsyftar på den fallande snön.

det, kan väl icke med ovedersägliga skäl läggas i dagen, men har dock en hög grad af sannolikhet ⁹⁾. De underrättelser, som tilläfventyrs i Tyri och Karthagos archiver legat förvarade så väl om Phoeniciernas som Karthaginensernas upptäckter och sjöfärder, hafva gått förlorade vid den våldsamma förstöring, som öfvergick dessa städer, och för samtiden insvepte dessa om sin handel afundsjuka nationer alla sina färder och handelsförhållanden i ett hemlighetsfullt mörker och diktade förskräckande sagor om hafvets vidunder och om det tjocka mörkret bortom Hercules' stoder. Men rykten uppkommo dock om långt bort liggande, obekanta länder och öar i fjerran nordnen. Äfven Herodotus hade hört sagor derom; men han visste icke, hvad tro de förtjente.

På samma tid med Karthago blomstrade på Frankrikes södra kust en stor och namnkunnig handelsstad Massilia (Marseille), grundlagd af flyktiga Phocæer från Mindre Asien, som på Galliens vilda strand sökte en fristad, då Cyrus, Persiska rikets monarch, med öfvermäktig styrka bekrigade Grekernas Joniska städer. Karthago var emellertid Massilia vida öfverlägset i vidsträckta handelsförbindelser och äfven i sjömagt, hvarföre Massilienserne förnämligast inskränkte sig till de närmast liggande kusterna och till handeln med folkstammarna i landet; de omgäfvö hela hafsbugten från öfra Italien ända till Valencia i Spanien med en kedja af kolonier, de öppnade handelsvägar genom det inre af landet och utsådde på detta sätt de första frön till kultur bland dervarande vilda invånare. Genom Gallien funno de vägen till kusten af canalen, som skiljer Frankrike och England, och upptäckte så från denna sida tennets hemland, Britannien, till hvilket Phoenicierna många århundraden förut hade funnit vägen till sjöss.

9) Jfr Heeren, *Ideen*.

Karthaginenserna utskickade på upptäcktsresor tvänne män, Hanno och Himilcon, den ena till vestra kusten af Afrika, den andra till de vestra kusterna af Europa ¹⁰). Massilienserna följde detta exempel och utsände Euthymenes åt södern, att i Hannos spår undersöka Afrikas kuster, och en annan, Pytheas, åt vestern och nordnorden af Europa, att inhemta kunskap om dervarande öar och länder.

Denne Pytheas af Massilia, en man med berömda matematiska insigter, är den, som meddelat de äldsta, till oss komna underrättelser om vår nord. Genom Hercules' stoder, öfver Atlantiska hafvet, kom han till Britannien. Här hörde han berättas om ett land, Thule, som låg sex dagsresor derifrån mot nordnorden och gränsade till det isiga hafvet; detta land var det yttersta af alla länder i norr; det sträckte sig upp under sjelfva norra polarcirkeln, så att vid sommarsolståndet, då solen gick genom kräftans tecken, hade man der ingen natt, och tvärtom ingen dag om vintern. Sjelf har han icke sett detta land, men dock en gång kommit så högt upp i Nordhafvet, att barbarerna visat honom stället, der solen lägger sig; natten var ganska kort, på några ställen tre, på andra endast två timmar lång, emedan solen åter gick upp kort efter dess nedgång. Huru han, en Grek från den milda södern, med stor förvåning sjelf till en del sett och ännu mer af andra hört berättas om Ishafvets underbara fenomen, de väldiga iskolosserna, drif-isens massor, froströken, istöcknet och andra köldens stora, besynnerliga verkningar, det ser man af den förundran, hvarmed han beskrifvit, huru här högt upp i nor-

10) Begges resebeskrifningar hafva gått förlorade. En kort berättelse om Hannos är dock bibehållen och finnes i öfversättning meddelad af Heeren bland bilagorna till andra delen af hans *Ideen*. Några fragmenter af Himilcons resa finnas äfven bevarade af Festus Avienus, i dess bok *Ora Marit.*

den för ögat tedde sig ett ting, som hvarken var haf, luft eller jord, utan något af dem alla sammansatt, hvilket upphöjde jord och haf och alla varande ting och var likasom verdens yttersta band. Hvarken till fot eller till skepp hade någon kommit dit ¹¹). Thules beskaffenhet skildrar han sådan, att inga milda frukter der funnos och föga tama djur; människorna lefde af ett slags korn (*kenchros*) och andra vexter, af frukter och rötter; der säd och honing funnos, bereddades deraf ett slags dryck; säden sammanfördes i stora hus, der axen uttröskades; ty detta kunde icke här, såsom i södra länderna, förrättas under öppen himmel, emedan man i Thule sällan hade solklara dagar, men deremot öfverflöd på regn. Äfven om bernstenskusten har Pytheas meddelat underrättelser, och det synes, såsom han sjelf hade besökt denna kust. Han fann här ett folk, som kallades Guttoner; dessa bebodde en sank och flack, för hafvets öfersvämningar blottställd kust, kallad Mentoon, 6000 stadier lång ¹²). En dagsresa derifrån

- 11) "Den som föreställer sig en söderländning med den naturkunnighet, som för omkring 2100 år sedan kunde falla på en sjöman, genom dimma åskåda hafvet inom polarcirkeln, fullt med större och mindre isberg, läser snart finna, att churu underlig Pytheæ beskrifning vid första åtanken förfaller, så är den likväl vid närmare eftersinnande en från hans synpunkt så fullkomlig afskildring, en målning så gjord efter naturen, att den med ingen ringaste sannolikhet kan anses för skeppare-saga, ty sådan enlighet med utsigten har ej kunnat diktas." T. Bergman, *Phys. Beskrifn. om Jordkl.*
- 12) Omkring 100 Sv. mil, då på en stadie, efter de gamles längdmått, räknas 100 famnar. Men de hade icke annat sätt att mäta länder och haf än efter dagsresor, räknande på dessa vissa stadier. Herodotus (*Lib. IV*) beräknar för en dagsresa 200 stadier. Huru olika i allmänhet och mot verkliga förhållandet resultatet af sådana beräkningar och mätningar måste utfalla, är lätt att inse. De gamles uppgifter i denna väg äro derföre mycket otillförlitliga och kunna på sin höjd antagas som ungefärliga.

låg ön Abalus eller Basilia, på hvars stränder bernsten samlades; denna bestod af ett slags orenlighet, en materia, som från det frusna hafvet af vårfloden uppkastades; invånarne dels begagnade densamma till bränsle i stället för ved, dels äfven sålde den till sina grannar Teutonerna.

Så lyda de brutna stycken, Strabo, Plinius och andre bevarat åt oss om Pytheas' resa, ty hans egen berättelse äfvensom hans öfriga geographiska arbeten hafva alla gått förlorade. Man tror, att han lefvat på samma tid med Alexander den Store, vid pass 100 år efter Herodotus, således i fjärde århundradet före vår tidräkning. Af Plinius lära vi, att andre med Pytheas samtida eller icke långt efter honom lefvande Grekiska geographer och skriftställare, hvilkas arbeten likaledes gått förlorade, äfven vetat omtala bernstenskusten och deromkring liggande öar. Af några bland dem har ön Abalus blifvit kallad Baltia; denna hafva de beskrifvit såsom ofantligt stor, nästan lik ett fast land och belägen trenne dagars sjöresor från den Skythiska kusten, som efter dessa tiders föreställningar sträckte sig från Weichseln längs upp med Ishafvet. En Philemon, troligen densamma Philemon från Syracusa, som lefvat i Alexander den Stores tid, har uppgifvit, att bernsten uppgräfdes i Skythien på tvänne ställen, och en annan, Nikias, har förmått, att den af vårfloden uppkastades på Germaniens kust. Dessa gamla Grekiska geographer hafva tillika berättat, att Nordhafvet intill landspetsen Rubeas kallades Morimarusa, men att der ofvanför bar hafvet namn af Cronium, benämningar, som kommit från Kimbrerna och äfven återfinnas i det gamla Britanniska språket eller derifrån endast kunna förklaras¹³⁾.

13) Morimarusa nemligen af Kymriska och Iriska orden *Mor* haf och *Marw*, *Marv*, död, betecknande således det döda hafvet, hvilket äfven bestyrkes deraf, att Plinius öfversät-

Sedan 1800 år tillbaka, det veta vi med viss-
het, har bernsten ymnigast och till yppersta god-
het funnits på Preussiska kusten och förnämligast
på den Samländska ¹⁴), i grannskapet af de så kal-
lade Frische och Kurische Haff; den har äfven
blifvit funnen på Svenska och Jutländska stränder-
na, men till ännu större mängd på kusterna af
Pommern, Kurland och Liefland. Dessa samma
kuster, i synnerhet den Preussiska, sägas äfven bä-
ra tydliga spår af vattnets fordna öfversvämningar,
så att man äfven deruti funnit stor sannolikhet,
att denna kuststräcka är densamma med Pytheas'
Mentonoon, ett namn, hvars betydelse man igen-
finner i Britanniens gamla språk, det Wallisiska
eller Kymriska ¹⁵). Hvilka åter de öar varit, som

ter det med *mare mortuum*. Mvirchroinn åter betyder
ännu, på Iriska språket, det frusna, sammangrodda haf-
vet, Romrarnes *mare pigrum, concretum, congelatum*. Se
Schlözers *Nord. Gesch.* Schöning (l. c.) förmodar; att
med landspetsen Rubeas syftas på Raudaberg, Rauberg
eller Røberg, som ligger under 69° nordl. br. och i äldre ti-
der utgjort Norriges yttersta gräns mot norden, helst under-
rättelsen om denna bergsudde och dess nordiska namn troligen
kommit från samma folk, i hvilkas språk, man återfinner
ursprunget till nyssnämnda benämningar på Nord- eller Ishaf-
vet. 14) Särdeles i den delen af Samland, som fordom kal-
lades den Sudausiska vinkeln, hvilken sträcker sig från Pil-
lau till Kurische Nehrung och med alla vikar och vinklar ut-
gör i omkrets vid pass 7 Sv. mil; dernäst på de båda smala
landtungor, som bära namn af Frische och Kurische Nehrung-
en. Schlözer, l. c. Tacitus (*Germ.*) omtalar Östersjöns
sydliga kust som bernstencens hemland, och Plinius (H. N.)
omförmåler, att i Neros tid en Romersk Riddare blifvit skic-
kad åt dessa trakter, för att utforska den rätta bernstenskus-
ten. 15) Menn tonn man betecknar på Kymriska eller
Wallisiska språket ett ställe, som tidtals står under vatten,
locus aquarum brevium. Wachter, *Pref. ad. Gloss. Germ.*
Bayer (*Opuscula*) vill med Mentonoon förstå kustlandet från
Weichseln intill Jutländska halfön. Schlözer (l. c.) anser
Medenau, som nu endast är namnet på en by i Samland, men
finnes fordom hafva betecknat hela trakten vid Frische Haff,
vara en lemning af detta namn.

af de gamle omtalas på denna kust, det blir af deras fragmentariska och orediga berättelser svårt att med full bestämd visshet afgöra. Stor sannolikhet har likväl det, att den verkliga bernstensön, den af Pytheas omtalade Abalus eller Basilia, legat mellan Weichseln och Niemen, på kusten af Samland, bernstenens egentliga hemland, der Frische och Kurische Haff ännu bilda öar liknande landtungor och näs. Den beskrifning åter, några Grekiska skriftställare meddelat öfver Baltia, såsom en ö af ofantlig storlek, liggande ut i hafvet trenne dagsresor från fasta landet, gifver tydligen tillkänna, att ett dunkelt rykte kommit till dem om den midt emot bernstenskusten liggande stora Skandinaviska halfön. Vi finna i den stora folkvandringens tider, att Vestgötiska folkstammens Konungaätt bar namn af den Balthiska, hvilket Jordanes, den Götiske häfdatecknaren, förklarar på ett sätt, som ger tillkänna, att detta ord är detsamma med vårt fornsvenska båld ¹⁶). Om härifrån ön Baltia ursprungligen eller det Baltiska Hafvet erhållit sitt namn, betecknande i sådant fall den bålstora ön, det bålstora hafvet, eller Östersjöns Baltiska namn, efter andras tanka, leder sin upprinnelse från det fornpreussiska ordet *balq*, hvittna, då på vårt språk det Baltiska Hafvet vill säga det Hvita Hafvet ¹⁷), eller, som de fleste yrka, det har sitt namn deraf, att det som ett bälte omgifver landet ¹⁸), derom hafva de gamle ingenting sagt oss, utån lemnat det till våra egna gissningar; det endast veta vi med visshet, att Östersjön från mycket gamla tider burit namn af det Baltiska Hafvet. Grundljudet af det-

16) — — "Baltharumque ex genere origo mirifica, qui dudum "ob audaciam virtutis Balthæ, id est audax, nomen inter "suos acceperat." Jordanes, *de Reb. Get.* 17) Prætorius, *Orb. Goth.* Af samma tanka är Bayer, och äfven Schlözer. 18) Verclius, bland noterna till Herv. S.

ta namn återfinner man icke blott i Baltia, men äfven i Abalus, Basilia, Abalcia, bernstensöar, om hvilka talas än på ett sätt, såsom gällde alla dessa namn en och samma ö, än åter så, att man tydligen skönjer, det fråga är om serskilda öar eller kustländer, ehuru de äldsta Grekerna eller kanske hellre deras Romerska afskrifvare trott de spridda underrättelserna om dem angå ett och samma land. Men af de gamle har äfven en ö varit omtalad, som de kallat Osericta, liggande på Germaniens kust och bevest med cederträd, hvarifrån bernsten utflödade ¹⁹), och hos Pytheas har man funnit berättelser om ett folk, som kallades Ostiäer, boende mellan Rhen och den Skythiska kusten ²⁰). Austursalt, Eystrasalt, det vill säga det östra hafvet, var det namn, hvarmed de forna Skandinaverne benämnde Östersjön och i öfverensstämmelse dermed äfven kallade det på andra sidan om detta haf liggande landet Austurveg och Austurrike (österlandet) samt folket Eister (österlänningar); detta är ursprunget till Estlands och Esternas namn, hvarmed i fordom tid öfverhufvud betecknades landet och folket på östliga kusten af Östersjön ²¹). Det har mycken sannolikhet, att namnen Osericta och Ostiäer syfta härpå, häntydande i följd deraf på någon af bernstenstrakterna vid Östersjöns sydostliga kust. Så mycket synes, att de gamle haft mångfaldiga och möjligen från olika håll bekomna underrättelser om den hemlighetsfulla bernstenkusten, den Baltiska norden.

Under namnet Baltia således, och såsom en ö, finna vi Skandinaviska halföns östliga kustland,

19) "Mithridates (retulit) in Germaniæ litoribus esse insulam, "vocarique eam Oserictam, cedri genere silvosam; inde defluere in petras." Plinius, *Hist. N.* 20) Strabo. L. I.

21) Af Others och Wulfstans resa kan ses, att man ännu i slutet af IX:de århundradet under namnet Estland förstod allt landet intill Weichseln, der Venden, Vendernas land (Pommern och Mecklenburg) vidtog.

vårt Sverige, antydt i de äldsta underrättelserna om nordens. Att åter de gamles Thule, nemligen det af Pytheas under detta namn omtalade, högt upp mot nordens liggande landet, utmärker Skandinavien's vestliga del, Norrignes land, har af många lärda ²²⁾ med talande skäl blifvit ådagalagdt. Plinius ²³⁾ berättar, efter äldre skriftställares vittnesbörd, att de infödde i Britannien med båtar, sammanfogade af vidjen och öfverdragna med skinn, gjorde flera dagars sjöresor från kusten. Det händer i våra tider icke sällan, att skutor från Englands och Skottlands kuster blifva drifna åt de Norrska, när med den hafsström, som går från Britannien uppåt Norrige, äfven förenar sig vindens magt ²⁴⁾. Redan på grund af dessa förhållanden kan antagas, äfven om inga andra spår till underrättelser derom funnos, att Britannien's gamla invånare måste om det Skandinaviska landet hafva egt någon kunskap; att från dem åter åtminstone ett rykte eller en dunkel saga om det stora, mot nordens liggande landet kommit till Phoenicierna och andra, som efter dem besökt tennets öar, har den högsta grad af sannolikhet. Det är äfven i ett af de Brittiska öarnas gamla språk, man igenfinnen upprinnelsen till namnet Thule ²⁵⁾.

Men på samma tid bernstenen och tennet midt i forntidens natt kastade en ljusstråle på den Skandinaviska nordens, var hela det mellan Alperna och Baltiska Hafvet liggande landet för de gamle ännu

22) I synnerhet grundligt och utförligen af Schöning, se Schlözers *Nord. Gesch.* Jfr. Geijers *Sv. Rik. H.* 23) Plinius, *Hist. N. Lib. IV.* 24) *Die Reise des Leop. v. Buchs.* Jfr Geijer l. c. 25) *Thual* nemligen på Irländarnes eller det forn-iriska språket betyder nordens. Werlauff, *Skand. Lit. Sällsk. Skrift.* för år 1814. Andre utleda det från det Isländska *tíli*, mål, yttersta gräns. Åter andre härleda det från Thelemarken i Norrige eller anse åtminstone det sednare's namn vara en lemning deraf.

nn omhöljdt af mörker. Af Herodotus hade Skythiens gränсор blifvit uppgifna och det Skythiska namnet tillagdt de stammar af samma hufvudfolk, som bodde mellan Don och Donau upp till Dnieperns och Dons källor. Sedan föll åter likasom en skymning öfver dessa trakter, och det Skythiska namnet utsträcktes till alla okända folkstammar i den vida norden, så att vi under de gamles Skythien hafva att förstå hela den ofantliga sträckan från Östersjön ända djupt inåt det nordliga Asien, alla de länder nemligen, som ligga i norr om Weichseln, Donau, Svarta och Kaspiska Hafven ända upp till Ishafvet, hvars kust deraf kallades den Skythiska. Kelter åter kallades af Grekerna i äldsta tider det längst bort i vester boende folk; således var detta namn ursprungligen inskränkt till Spanien. Sedan, då man efter hand lärde känna andra nordvestligare folk, inbegrepos äfven de under samma namn. I samma mon detta skedde, och Alperna och vestern blefvo mera bekanta, flyttades sagans Hyperboreer, Ripæiska berg och öfriga vidunder allt längre bort i det dunkla, obekanta norden och slutligen till sitt sista hem, de Uralska bergen, längst bort i det okända Siberiska norden. Kelt deremot blef nu det allmänna och gemensamma namnet för alla i vestra och nordvestra Europa boende folk, likasom det Skythiska var för nomadstammarna i norra och nordöstra Europa ²⁶). Men småningom inskränktes och snart alldeles utträngdes det Keltiska namnet af det Galliska, sedan ett vid Alperna boende folk af detta namn gjort sig känt och namnkunnigt genom sina krig mot den Romerska staten. Nu mera kallades med ett gemensamt namn Galler alla de, som bodde i norr från Alperna och Pyreneerna ända bort till det stora hafvet och det obekanta Skythien ²⁷). Men om det

26) Strabo, Lib. 1. 27) Diodorus af Sicilien, sedan han

land, dessa folk bebodde, hade man föga eller ingen kunskap, och ändtligen med Phoeniciernas och Karthaginensernas fall, sedan segelfarten på Britannien upphört och ingen bernsten på denna väg mera hemtades, bleknade och försvann äfven den morgonrodnad, som uppgått öfver det aflägsna nord. Här blef allt nu töcken och natt. Polybius, som lefde i andra århundradet f. Chr., en genom studier, genom resor och ett verksamt deltagande i sin tids angelägenheter mycket kunnig och bevandrad man, säger, att allt, som låg mellan Don och Narbonne åt norr till, var på hans tid alldeles obekant; denna okunnighet, tillägger han, kom derifrån, att i förra tider sällan någon Grek visat hog att besöka nordens yttersta länder i anseende till de svårigheter, som med en sådan resa voro förenade, svårigheter, som till lands voro ännu större än de till sjöss; och kom än någon så långt, mötte dock stora hinder att inhemta säkra och rigtiga underrättelser, dels nemligen för de grymma och vilda folk, som bodde i dessa okända länder, dels äfven för de många och stora ödemarker, som der funnos, dels äfven för språkens olikhet; till allt detta kom ännu, att de, som förmått framtränga längre än andra och om de obekanta landen inhemtat någon kunskap, icke kunde afhålla sig att genomväfva sina berättelser med alla slags vidunderliga och orimliga fabler ²⁸). Så skedde, att Pytheas' uppgifter blefvo ansedda för otroliga, och Thule blef ett fabel-land; skalden sjöng om Thules

berättat, att de egentligen kallades Kelter, som bodde öfvanom Marseille, vid Medelhafvet, Alperna och Pyreneerna, Galater åter de, som bodde der bortom, vid Hercyniska skogen ända till hafvet och Skythien, tillägger derpå (Lib. V, efter Lat. öfvers.): "*Romani vero rursus has gentes una omnes appellatione in summa comprehendunt, et Galatas vocant.*" Diodorus lefde i Augusti tid. 28) Polybius, *Histor.* Lib. III. Med det sista tillägget syftar han troligen på Pytheas' resebeskrifning samt Phoeniciernas skepparesagor.

mörker ²⁹⁾, om Thule som det yttersta af länder ³⁰⁾, och den prödsaiske skriftställaren berättade underbara sagor om resor till Nordpolens land ³¹⁾. Strabo åter, på sin tid den kunnigaste geograph, och han lefde i Augusti tidhvarf, betvillar hela tillvarelsen af Thule; Ierne (Irland) var efter hans tanka det ytterst i norden belägna land, som för köld kunde bebos, hvarföre han drager den nordligaste parallelen genom denna ö och tror, att världens ända der borde sättas.

Men, sedan Romarne störtat den store Alexanders thron, underkufvat hela Grekland och Asien ända till Taurus, förstört Karthago och bragt Spanien under sitt välde, derefter öfverstigit Alperna, den bergmur, som skiljde dem från nordens vilda folk, inträngt i Gallien, framträngt till Rhen och äfven landstigit i Britannien, underläggande sig ej blott Gallernas land, men äfven de Schweitziska Alperna, då uppgår ett klarare ljus öfver de på hitsidan om Alperna och Pyreneerna liggande västerländer af Europa, och några strålar hinna äfven vårt Skandinavien. Längre än till Elbe kommo Romarne icke, aldrig till länderna på hitsidan om denna flod; det högre upp mot nordén liggande landet och allt, som ligger öster om Elben och Karpatherna, det vill säga de Preussiska och Polska länderna, hela Skandinaviska Norden och hela det Europeiska Ryssland, en landvidd, som utgör mer än halfdelen af Europa, var för dem ett obekant land, om hvilket de icke hade annan kunskap än efter berättelser. Dessa, om än från berättarens sida riktigt och tillförlitligt meddelade, missförstodos dock ofta, och serskilda berättelser

29) "*Vada caligantia Thules*" och "*nigra litora Thules*." P. Pap. Statius, *Sylvæ*. 30) "*Ultima Thule*." Horat. *Carm.* Virgilius, *Georg.* 31) Antonius Diogenes, *Incredibilia de Thule insula*, hvaraf ett utdrag finnes i Photii *Bibl.*

från olika håll om ett och samma land uppfattades så, som angingo de serskilda länder; dessutom hade Romarne, liksom Grekerne, för sed att efter egen mundart mildra och förändra de hårda, fremmande namnen; mången gång hindrade väl äfven det fremmande uttalet att klart och redigt fatta orden från barbarernas mun, men äfven i de fall, detta lyckades och namnen blifvit riktigt nedskrifna, hafva dessa sedermera icke sällan genom afskrifvares okunnighet och vårdslöshet blifvit vanställda. Derifrån de origtigheter och förvirrade begrepp och de för oss gåtlika namn, som mer än ofta förekomma i de gamles berättelser om de för dem obekanta länder.

Julius Cæsar hade eröfrat hela Gallien och äfven gått öfver Rhen. Från hans tid hade vid pass 100 år förflutit, derunder många krig blifvit förda med de Germaniska folkstammarna och en Romersk flotta gått uppföre Elben, då Pomponius Mela, till börden en Spanior, i första århundradet af vår tidräkning, omkring år 40, författade sitt geographiska verk³²). Han beskriver den hitom Elbe liggande norddelen af Europa såsom en skärgård, full med många och stora öar jemte en långt i hafvet utskjutande halfö (den Jutländska), som beboddes af Kimbrer³³) och Teutoner. Den stora hafsbugt, hafvet här bildade, gifver han namn af den Codaniska, och i denna låg den stora ön Codanonia, den största och fruktbaraste af alla härvarande öar; den innehades ännu af Teutoner. Ingen af de gamle, före eller efter Mela, har i dessa trakter omtalat någon ö af detta namn; Vossius derföre, Gronovius och andra lärda yttra den af flera grunder understödda tankan, att Mela skrifvit Scan-

32) *De situ orbis.* 33) Skrifves af Romarne Cimbrer, men af Grekerna Kimbrer. Vi följa det sednare skrifset, såsom uttryckande, huru namnet bör uttalas och läsas.

dinavia, eller att åtminstone under det rådråkade namnet Codanonia ej annat kan förstås än den stora Skandinaviska halfön, densamma omätligt stora ö, som de gamla Grekerne kallat Baltia. Öfver de längre åt öster, i grannskapet af Weichseln och der bortom liggande trakter gifver Mela en beskrifning, alldeles sådan, som den af Pytheas meddelade; ty här, säger han, hade landet, i anseende till hafvets ömsevis stigande och fallande, stundom utseende af fast land, stundom åter af öar, emedan det mellanrum, som skiljde dem, än stod under vatten, än åter var alldeles torrt. Efter fordna skriftställare uppräknar han derpå flera i denna obekanta del af norra Oceanen liggande öar; den nordligaste af dem alla var Thule, som ofta utgjorde ett ämne ej mindre för Romerska än Grekiska qväden och sagor. Från Thule kommer Mela till Talge, en ö vid utloppet af det Kaspiska Hafvet. Från Talge styr han sin färd söderut, förbi de människofrätande Skytherna, till Sererna och Inderna och anländer så till Ganges.

Vid pass 40 år efter Pomponius Mela sammanskref Plinius den äldre i sju och trettio böcker sitt stora världshistoriska verk, dess så kallade *Historia Naturalis*, som innehåller utdrag ur 2000 till större delen förlorade skrifter. Plinius hade emellertid sjelf som militär tjent vid den Romerska hären i Nederländerna, sjelf sett Nordsjöns kuster och bättre än någon före honom haft tillfälle att inhemta underrättelser om de nordliga länderna af Europa. Sin beskrifning om dessa börjar han med Europas nordöstra del, stiger till den ändan från Mæotiska sjön öfver de Ripæiska (Uraliska) bergen upp till Ishafvet, vänder sig åt vester och följer hafvets strand utefter Skythiska kusten intill Weichseln. Hela denna kuststräcka, säger han, kände man blott efter ovissa rykten. Det endast hade man efter äldre författare sig bekant,

att härutanföre i Nordhafvet lågo åtskilliga öar, bland dessa de af Grekerna omtalade Bernstensöarne och andra, som kallades de Ooniska, hvilkas invånare lefde af fogelägg och hafra, åter andra, hvarest funnos människor med hästfötter (Hipopoder), och ännu andra, der människorna gingo nakna, men hade öron så långa, att de täckte hela kroppen (Fanesier)³⁴). Men vid Weichseln mötte ett folk, som kallades Ingævoner; med dem tog Germanien början, och sägnerna blefvo vissare och tillförlitligare. Härifrån ända till det Kimbriska näset (Jutländska halfön) bildade det omätliga Sevoberget, i höjd och anseende icke ringare än de Ripæiska, en ofantlig vik, som kallades den Codaniska; denna var med öar uppfylld; den ryktbaraste af dessa bar namn af Scandinavia. Pli-nius är den förste, som nämner den af så många omtalade stora ön i norra Oceanen vid detta namn. Men han skrifver efter berättelser, dem han origigt uppfattat. Man igenkänner i hans målning af den stora rundning och den omätliga vik, landet med det väldiga Sevoberget här i nordnen bildade,

34) Öar med likljudande namn och en lika beskrifning på deras invånare förekomma äfven hos Mela och höra till dem, han uppgifvit ligga i den obekanta delen af norra Oceanen. Namnen äro Grekiska, och troligen äro underrättelserna om dem ursprungligen hemtade från någon gammal Grekisk resebeskrifvare eller andra gamla Grekiska skriftställare, hvilkas arbeten gått förlorade. Hvilka öar eller länder under dessa fabelaktiga beskrifningar möjligen kunna vara förstädda, låter nu icke bestämma sig. Man satte vanligen allahanda vidunder i den obekanta nordnen och flyttade dem allt längre bort, i den mon-kunskapen om länderna och deras invånare utvidgades. Någon nordisk drägt af djurskinn, det nordiska bruket att löpa på skidben och dylikt mera, har sannolikt gifvit anledning till berättelser om långörade och hästfotade människor m. m., ty vanligen brukade de gamle att benämna länder och folk, för hvilka de icke kände något egentligt namn, efter vissa utmärkande drag af invånarnes seder, bruk, klädedrägter, skapnad, utseende o. s. v.

klart och tydligen vår Skandinaviska halfö; men han låter denna, som sjelf tillhörde den stora rundningen, utgöra en ö, och Sevoberget med det landskap, som i lång böjning sträckte sig intill den Jutländska halfön, anser han för ett serskildt land. Han tillägger om den Skandinaviska ön, att man icke kände dess storlek, ty blott en del af denna stora, ansehliga ö var bekant; denna bekanta del beboddes, i 500 härader eller små samhällen, af folket Hillevioner, som kallade den en annan värld, alldeles så, som den nordiska sagan berättar om Asarne, hvilka kallade sitt nya hem i nordden Manhem. På denna ö, berättar Plinius vidare, fanns ett djur, som aldrig varit sedt i de Romerska länderna, ehuru många väl visste att tala om detsamma; det kallades Achlin eller Alchin, och icke mindre sjelfva namnet, än äfven den beskrifning, som meddelas öfver detta djur, hänvisar klart på den nordiska Älgen. I den stora Codaniska viken, fortfar Plinius, fanns ännu en annan ö, icke mindre stor än Scandinavia; den kallades Epigia och låg österut från Weichseln. Detta läge och äfven det, att andre här hos Plinius läsa Finia³⁵⁾, synes icke otydligt utmärka det af Finnarne bebodda landet, troligen Estland och Liefland, eller kanske ännu hellre det af Bottniska och Finska vikarne omflutna Finland, hvarom till Plinius ett rykte möjligen hunnit, ehuru illa förstådt, ty allt, som låg norr- eller österom Weichseln, var för de gamla ett chaos, så att vi ej om dessa trakter hos dem böra vänta några rediga underättelser eller annat än dunkla sägner. Sedan Plinius vidare omtalat tvänne för oss till namnet obekanta hafsvikar, Lagnum³⁶⁾ och Cylipenus,

35) Gatterer, *de Sarmat. Letticor. Populor. Orig. Cqm. Gotting.* V. XII. cit. af Geijer, l. c. 36) Schlözer (l. c.) förmodar, att härunder framsticker Danska ön Langelands (eller kanske Laalands) namn, till följd hvaraf med Lagnum må-

vid mynningen af hvilken sednare låg en ö, som kallades Latris, ett namn, som tyckes häntyda på Lädre eller Hleidre, en urgammal stad eller forntida offerställe på ön Seeland, och sedan han beskrifvit det Kimbriska näset såsom skjutande långt ut i hafvet och bildande en halfö, hvilken kallades Cartris ³⁷⁾, tager han vägen utefter Frisiska kusten intill Rhen, går härifrån öfver till Britannien, till Irland och andra deromkring liggande öar, uppräknar dessa och berättar vidare, att i det till Germanien gränsande hafvet lågo här och der kringströdda de Glessariska eller Bernstens-öarne, som af de nyare Grekerna kallades Electrides, emedan bernsten der finnes; några, tillägger han, visste här att tala om ännu andra i detta haf liggande öar, nemligen Scandia, Dumna, Bergos, Nerigon, den största, och Thule, den yttersta af alla öarna. I Thule hade man om sommaren ingen natt, om vintern åter ingen dag, och detta i hela sex månader, så att man ena hälften af året hade idel ljus, och den andra hälften idel mörker. Från Nerigon seglade man till Thule, och från Thule hade man en dags sjöresa till Is-hafvet, hvilket af somliga kallades Cronium.

Detta är, hvad Plinius vet att berätta om den Skandinaviska nordnen. Han hade både från Germanien och från Britannien bekommit underrättelser om öar i Nordhafvet, icke anande, att dessa berättelser till en del angingo samma länder. Således förekommer sydliga östhälften af vår Skandi-

ste förstås den häremellan och fasta landet (Holstein och Schleswig) framskjutande hafsvik, så mycket mer, som Plinius säger, att Lagnum gränsade till Kimbrernas land, och man vet, att de gamle sätta Kimbrernas bosäten i dessa trakter, hvadan de äfven kalla Jutländska halfön det Kimbriska Näset. 37) Carth skall på Kymriska språket betyda landtunga, näs i allmänhet. Schlözer (l. c.) förmodar, att Cattegat möjligen kan vara en lemnig af detta gamla namn.

naviska halfö såsom tvänne öar under namnen Scandia och Scandinavia; en annan ö är Skandinavians sydvestliga del Norrige, som här första gången framträder under landets nuvarande namn, ehuru efter ett fremmande uttal förvandladt till Nerigon; Thule åter, hvilket i skaldernas qväden så ofta genljudad som det yttersta af länder, förblef i allmänna föreställningen alltid ett längst fjerran i nordnen liggande land, flyttades således allt längre bort till yttersta delen af norra Verldshafvet och utmärker nu den nordligare delen af Norrige, äfven såsom en ö.

Tacitus, som med en mästaress hand tecknat de Germaniska folkstammarnes tillstånd, författningar, seder och lynnen, skref sin bekanta bok om Germanien mot slutet af första århundradet, vid pass 20 år efter Plinii död³⁸). Hos honom här Östersjön, efter den på ost- och nordsidan om Elbe boende stora Sveviska folkstammen, namn af det Sveviska hafvet. Här, i öppna Oceanen, så lyda hans ord, lågo Svionernas samhällen³⁹), folkrika, mäktiga genom vapen och skepp. De hade sina fartyg så byggda, att de lika lätt med bakstam som med framstam kunde sätta i land; segel brukades af dem icke, och icke heller hade de årorne fästade i rad efter sidorna, utan lediga och lösa, att deras rodd måtte vara fri, för att i en hast efter behof kunna gifva fartyget hvilken rigtning som helst, såsom flerstädes brukades i flodfart. Förmögenhet var hos dem i anseende, hvarföre en regerade, uteslutande och med ovillkorlig rätt. Hos dem voro icke vapen, såsom hos de öfriga Germanerna, fria till allmänt bruk, utan de förvarades af en väktare, som sjelf var träl;

38) Plinius dog år 79; året före sin död fulländade han sin *Historia Naturalis*. Tacitus författade sin skrift *De moribus Germanorum* omkring år 98. 39) "Svionum civitates, ipso in oceano."

ty hafvet skyddade för hastiga fiendtliga inbrott, och vapen i syssellösa händer kunde lätt missbrukas; konungamaktens fördel åter fordrade, att icke en storättad, icke en friboren, icke ens en frigifven sattes till vapnens värdare. Näst intill Svionerna bodde Sithonerna, de förra lika i allt, utom i det enda, att de regerades af en qvinna ⁴⁰). Ofvanom Svionerna var ett annat haf, trögt och nästan orörligt; man trodde, att detta haf kringlot jordkretsen, emedan der den nedgående solens sista glans varade ända till dess uppgång, så klar, att stjernornas ljus för den bleknade; man trodde sig höra ljud, man trodde sig se gudarnes gestalter och strålarne kring deras hufvuden. På östra sidan åter af det Sveviska hafvet, i bernstenens hemland, bodde ett folk, som kal-

40) Denna sista omständighet förer tankan på Qvencerna, som, efter Isländska sagornas och andra fornskrifters vittnesbörd, i IX århundradet innehade nordligaste delen af Sverige, Vester och Norrbotten, hvilka landskaper då begrepos under namnet Qvenland, som uttyddes med *terra fœminarum*, Qvinno-landet. Taciti ord synas antyda, att någon berättelse om ett sådant land kommit till hans kunskap. Men Sithonerne deremot äro i vår nord alldeles obekanta; då emellertid Tacitus säger, att desse voro Svionerna lika i allt, och då med temlig visshet kan antagas, att Göter då bebodde Syerige och från ännu äldre tider bebott det, att Norrige redan hade inbyggare af samma stam med dessa och med Svionerna, och att samma berättelser, som gjort Svionernas namn känt, troligen äfven vetat förmåla något om dessa till dem angränsande folk, så torde otvifvelaktigt med Taciti Sithoner böra förstås någotdera af dessa folk, Göterne eller Norrmännen, ehuru han af de dunkla, missförstådda rykten, hvarpå han grundar sin berättelse, blifvit förledd till en lika förvexling, som Plinius vid beskrifningen af Sevo-berget och Skandinavien; en förvexling och oreder, så vanliga och äfven ganska naturliga vid beskrifningar af föremål, de der förlora sig i det aflägsna fjerran. Om Tacitus lefvat under Medeliden, skulle man hafva funnit mycken öfverensstämmelse mellan hans Sithoner och gamla Svenska Prosaiska Krönikans Sithe (Skyther) som bygde helsingelandh.

lädes Æstyer, hvilka i klädedrägt och seder liknade Sveverna, men hade ett språk, som mera närmade sig till det Britanniska; de brukade jorden idogare, än de öfriga Germaniska folken, med hvilkas vanliga tröghet ett sådant arbete icke öfverensstämde; men de beforo äfven hafvet, och de allena samlade på hafsstranden och sandbankarna bernstenen, som af dem kallades glas (glæs); hvilken naturkraft alstrade densamma, eller på hvad sätt den tillkom, hade de, såsom barbarer, hvarken efterfrågat eller utforskat; så rå och oarbetad den från hafsstranden upphemtades bland det öfriga slagg, som af hafvet uppkastades, lernade de den ifrån sig och mottogo med förundran betalning därför. Vester om Æstyerna hade Gothonerna sina hemvist, och i granskapet af dem, närmare till hafvet, Rugierna och Lemovierna; det utmärkande hos dessa stammar var; att de brukade runda sköldar och korta svärd samt för Konungen visade mycken hörsamhet. I öster åter från Æstyerna bodde Vendiska och Finska stammar, de sistnämnda mycket vilda; de närde sig endast af jagt och hade blotta marken till sin bädd. Bortom dem var allt fabelaktigt.

Begagnande äldre och nyare underrättelser, och förnämligast i afsigt att bestämna alla kända länders och orters läge efter graderna af bredd och längd, sammanskref Claudius Ptolemæus, en på sin tid namnkunnig astronom uti Alexandria i Egypten, vid medlet af det andra århundradet, sitt vidtberömda geographiska verk uti VIII böcker. I andra Boken deraf handlar han om vår nord och öfvergår från den Kimbriska halfön till beskrifningen af de öster om denna halfö liggande öar. Om dessa säger han, att de yoro fyra och buro namn af de Skandiska. Den fjerdre af dem, liggande midt emot Weichselns mynning, var den största och östligaste och egentligen den, som kal-

lades Skandevia. På denna ö bodde sex folkslag ⁴¹), af hvilka Göter och Danskar innehade öns södra del. Sedan uppräknar han de midt emot på andra sidan om Östersjön boende folkslag och nämner bland dessa Finnar och Gythoner, i trakterna af Weichseln.

Man ser, att de gamle tänkte sig endast öar i vår nord och att de icke kände Östersjön som en vik, utan tänkte sig här Nordhafvet och tillika trodde afståndet mycket ringa mellan detta haf och det Kaspiska, så att de voro långt ifrån att ana den stora vidd, denna okända del af Europa intog ⁴²). Från denna obekantskap med de nordiska länderna, och derifrån, att den äldsta jordkunskapen hos Grekerna och Romarne, de första, som företogo sig att beskrifva och mäta jorden, var inskränkt till länderna vid Medelhafvet, längs sträckningen af dess kuster, från mindre Asien i öster till det silfverrika Spanien i vester, kom äfven; att de föreställde sig jorden i öster och vester dubbelt större än i söder och norr, hvaraf äfven en Orts utstakning mot de förra väderstrecken kallades dess längd (*longitudo*) och mot de sednare dess bredd (*latitudo*), benämningar, som alltsedan blifvit bibehållna. Detta begrepp om jordens läge förblef, äfven sedan genom Romerska härarnas vapen de nordvestligare länderna, Gallien, Britanien och Germanien ända till Elben, blifvit upptäckta och kända. De gäfvö nemligen dessa län-

41) Alla för vår historia obekanta med undantag af Gutæ och Daukiones; också lära efter andra afskrifter andra namn här hos Ptolemæus blifvit lästa. Jmf. Geijer, l. c. 42) Pli-nius synes dock haft någon aning derom, då han på ett ställe (Lib. II.) yttrar sin tanks, "att den obeboeliga delen af jorden måste vara mycket större och sträcka sig vida högre upp mot Norden, än man vanligen föreställde sig; äfven har "jag," tillägger han, "fått underrättelser om några icke förr kända, omöjligt stora, öar bortom Germanien." Med dessa öar hänsyftar han på Epigia och Scandinavia.

der en mycket nordöstlig rigtning, och allt, som i verkligheten ligger mellan söder och norr, det tänkte de sig liggande mellan vester och öster. Så trodde de, att Britannien sträckte sig längs med Gallien, till midten af Germanien, så långt i nordost, att dess östligaste udde låg nära en half grad mera i öster än Elbens utlopp. På detta sätt kom Irland, just så, som de gamle det föreställde sig, att ligga på nordsidan af Britannien, och Thule, Skandinaviens vestliga del, i norr från Skottlands nordliga spets. En följd af dessa föreställningar var, att så, som Medelhafvet, hvilket kallades det inre hafvet, sträckte sig till längden mellan öster och vester, trodde de, att Nordhafvet, som i motsats till inre hafvet bar namn af det yttre, äfven följde en lika rigtning. Kusten af detta nordliga haf, så föreställde de sig, gick från Elben nästan rakt i öster utefter norra Germaniens och Skythiens ofvanför Weichseln liggande landamären, dock så, att den i Skythien krökte sig omkring Europas nordliga spets, som man tänkte sig under lika höjd med Irland, gjorde derefter en djup bugt inåt landet ofvanför Svarta och Kaspiska Hafven, böjde sig sedan ned åt Indien och förenade sig med det Indiska Hafvet, som ansågs taga sin början i Bengaliska viken ⁴³). Den rymd således, det vidsträckta Ryska riket på våra chartor upptager, var, med undantag endast af de närmast ofvanför Svarta och Kaspiska Hafven liggande trakter, de nordligaste man kände, på de gämlas chartor icke annat än himmel och haf, de Skandinaviska rikena åter jemte vissa delar af östliga Östersjökusten endast öar i det nordliga hafvet, Europas vestra hälft, Spanien, Gallien och Germanien, ett långsträckt land i nordöstlig

43) Jfr de af Schönning och Schlözer (i den sistnämndes Nord. Gesf.) inströdda anmärkningar öfver de gämlas geografiska system.

rigtning, hela nordkusten i följd deraf mycket hopdragen och kort; af hvilket allt naturligen följde, att nordtrakterna af Svarta och Kaspiska Hafven måste sammanstöta med den Baltiska eller Östersjö-norden. Tillika trodde man, än att Svarta hafvet stod genom Tanais i förbindelse med Nordhafvet, eller så, att den Mæotiska sjön vore en invik af det nordliga hafvet ⁴⁴), än att Kaspiska Hafvet med samma Nordhaf sammanhängde genom en lång och smal canal, och med dessa föreställningar förenades tillika den, att Svarta och Kaspiska Hafven hade förbindelse sig emellan, så att man ur det ena hafvet kunde komma i det andra. Härifrån dikterne af forngrekiska sångare och skriftställare om Argonauternas underbara färder, huru de från Svarta Hafvet seglade uppåt Tanais ända till dess källa och derifrån på en annan flod ut i Nordhafvet, eller efter andra sägner, från Svarta Hafvet inkommo i det Kaspiska och derifrån genom Skythernas, Hyperboreernas och Nomadernas land förbi de Ripæiska bergen styrde ut i det stora Nordhafvet, sedan förbi Kimmeriernas mörka kuster och förbi Ierne (Irland) genom Hereule's stoder återkommo till Medelhafvet ⁴⁵): Andre åter skrefvo sagor om en viss Dineas, som, landsflyktig från sitt fädernesland, hade med sin son tagit kosan öfver Svarta Hafvet till det Kaspiska; derifrån kommit till de Ripæiska bergen och till mynningen af Tanais, härifrån styrt upp till det nordliga hafvet, eller, som det äfven kallades, det Skythiska, och ändtligen efter långt kringirrande i detta stora haf landat på Thule, der uppehållit sig en lång tid, der äfven träffat en viss Derkyllis jemte hennes broder, bördiga från Tyrus, der äfven sport

44) "Paludem Mæoticam septentrionalis oceani sinum esse crederunt, sive angusto discreti situ restagnationem. Plinius, *H. N.* Lib. II. 45) Orphæi *Argonautica*. Jfr Straba, Lib I. Casaub. Ann.

om andra ofvanför Thule liggande länder, och att folk bodde under sjelfva nördpolen, hvarest man ena tiden hela månader och år hade idel natt, och en annan tid lika lång dag ⁴⁶). Icke mindre själlsamt berättar Plinius, huru Macedonierne under Seleuci och Antiochi regering seglade omkring östra Asien från det Indiska Hafvet till det Kaspiska, det vill, lämpadt till jordens verkliga läge, säga, att de från Ganges eller Bengaliska viken seglat utefter Asiens östra kust, förbi China, omkring Ost-Cap, in i Ishafvet, och på denna väg inkommit i det Kaspiska. Så vidunderliga och äfventyrliga emellertid dessa dikter och föreställningar än synas, hvila de likväl på en viss historisk grund ⁴⁷).

Samma föreställningar om nordens af Europa återfinnas till en del hos Medeltidens häfdatecknare och jordbeskrifvare, och många af deras berättelser kunna derföre till sitt sammanhang eller sin oreda icke förstås eller förklaras, utan att man känner måttet af deras geographiska kunskaper och de källor, hvarifrån de hemtat dessa. Detta gäller i synnerhet om den stora folkvandringens tider, då hos skriftställare, som lefvat under samma tider eller icke långt efter dem, åter talas om vår nord. Jordanes, för nordiska fornhistorien den viktigaste af dessa skriftställare, han, som beskrifvit de Götiska folkens härkomst och bedrifter, öppnar sin Götiska historia med en skildring af den stora ön Scanzia eller Scandia. Denna tecknar han såsom liggande långt ut i det nordliga hafvet, till skapnaden lik ett löfblad af cederträd, som på ömse sidor breder sig vidt ut, men efter en lång böjning åter sluter sig tillsammans ⁴⁸). Mot öster hade denna ö en i sjelfva midten af jordkretsen

46) Se not. 31. 47) Som framdeles kommer att närmare uttydas. 48) "In medium folii cedri, lateribus pandis post longum ductum concludens se."

liggande stor sjö, från hvilken floden Vagi utlopp och hvälfde sitt strida vatten i oceanen; i vester var samma ö omgifven af det omätliga Verldshafvet och i norr äfven af samma stora osegelbara haf, hvarifrån det Germaniska Hafvet utginge såsom en arm. Således på samma gång Jordane efter de begrepp, han hemtat ur fordna geographiska verk, beskriver Scandia såsom en ö, sammanbinder han efter nyare berättelser denna ö med det nordöstra Europa, omtalande den stora invik det Germaniska Hafvet (Östersjön) här bildade såsom en från Nordhafvet utgående arm. Så åter som de gamle tänkte sig det Kaspiska Hafvet liggande i midten af jorden och genom en å sammanhängande med den nordliga oceanen, beskriver äfven Jordanes den stora, till Skandien gränsande sjön, troligen förvexlande Kaspiska Hafvet med Ladoga-sjön eller med Hvita Hafvet, emedan sannolikt på någondera af dessa ursprungliga berättelser syftat, som kommit till honom om en stor sjö i öster från Skandinavien. Ty att han af personer, som från den Skandinaviska nordfärdats till sina stamförvandter Göterna i Italien gjort sig underrättad om deras hembygd, det såsom man äfven af de uppgifter, han vet att medde om de många folkstammar, som hade sina herbovist på den Skandiska ön. Här, säger han, bod i norr ett folk, som kallades Adogiter, så höll upp mot norden, att de under högsta sommaren fyratio dygn både nätter och dagar hade ett ständigt ljus, deremot om vintern ett motsvarande mörker. Adogiternas grannar Skridfinnane (*Crefennæ*) visste icke af något åkerbruk, utlefde endast af vildbråd och foglar, hvaraf i stället för garne och träsken funnes en otalig mängd. I annat folk kallades Suethans; desse hade utmärsköna hästar, lefde för öfrigt tarfligt, men klädde sig

sig präktigt. Till dem gränsade Theustherna, Vagotherna, Bergionerna, Hallinerna, Liothiderna, alla beboende en frukthar slättbygd, hvarföre de äfven ofta voro blottställda för fiendliga inbrott af andra folkslag. Näst efter dem följde Athelnilerne, Finnaitherna, Ferverna och Gautigotherna, ett hurtigt och krigiskt folk. Evagerna deremot och de med dem blandade Othingerna hade såsom vilddjuren sina tillhåll i bergsskrefvor och klyftor; der de byggde och bodde likasom i fästningar. Utanföör dem lågo Ostrogothernas, Raumarikernas och Raugnarikernas bygder, samt derefter Finnarnas, de vekaste och sagtmodigaste af alla Skandiens inbyggare. De resligaste deremot voro de, som buro namnet Suethidi, af hvilkas ätt Dan-skarne voro utgångna. Men Grannierna, Agansierna, Unixerna, Ethelrugerna och Arochirannerna gäfvö dem likväl föga efter i kroppsstorlek. Bland denna "svärm af månghanda nationer", Jordanes uppräknar på den Skandiska ön, igenkänner man lätt de Svenska, Götiska, Finska och Danska folkstammarna, de förstnämnda nemligen under tvänne benämningar, Suethans och Suethidi, de Götiska åter under trenne, Göter, Östgöter och Vestgöter ⁴⁹⁾, de Finska äfvenledes under trenne, Finnaithæ, tilläfvens inbyggare af Finheden i Småland, de der dock visserligen icke hörde till den Finska folk-

49) Ty att med *Vagoth* måste förstås *Vestgöter* (*Visigothi*), har all sannolikhet. Att för öfrigt, i afseende på en del af namnen, efter olika manuscripter olika läsarter förekomma, behöfver väl knappt nämnas, ty detta är vanliga fallet med de gamles skrifter. Så hafva några hos Jordanes i stället för *Arochirannai* läst *Arochi*, *Ranii*, och andra åter *Arothi*, *Thaniü*; så äfven i stället för *Evagera Othingis* hafva andra läst *Evagreo Tingi*. Jmfr Geijer, l. c.

stammen, samt Skridfinnar och Finnar, tro-
ligen de egentligen så kallade Lappar och Finnar.
De öfriga folknamnen åter äro för oss mindre igen-
känliga, men utmärka sannolikt de stammar, som
bodde dels i södra Sverige, dels i Norrige, dels
kanske äfven i nordöstra delen af Europa ⁵⁰).

Jordanes berättar vidare, att från denna Skan-
diska ö, "folkslagens qväd och verkstad" ⁵¹), ut-
gingo stamfäderna till de verldsstormande Göter-
na och satte sig ned i Skythien vid Svarta Hafvet.
Gränsorna af detta Skythien utstakar han sålunda,
att det sträckte sig från Donaus källor till Dniestern,
Dniepern och den stora Don-floden eller Tanais,
rundtomkring Mæotiska sjön och der bortom till
de Kaukasiska bergen och Wolga-floden, derifrån
vidare till Asiens yttersta landsändar, till trakter-
na bakom det Kaspiska Hafvet, som uppsteg från
den nordöstra oceanen, ända bort till Hunnernas,
Albanernas och Serernas land. Det gränsade nem-
ligen i öster till de sistnämndas landamären, i
vester till Germanernas land och Weichsel-floden,
i norr omgjordades det af det stora Nordhafvet
och i söder sammanstötte det med Persien och de
Kaukasiska bergstrakterna mellan Svarta och Ka-
spiska Hafven samt med de nedra Donau-länderna.
Midt igenom Skythien ströko de Ripæiska bergen,
som skiljde Europa och Asien; från dessa berg
utströmmade den stora mäktiga floden Tanais, som
hade sitt utlopp i den Mæotiska sjön. Detta Sky-
thien var således till gränsor och vidd alldeles
detsamma, med hvad Grekerna och Romarne för-
stått under detta namn.

Jordanes' förutgående orediga beskrifning af ön
Scandia, sammanhållen med denna hans beskrif-
ning af Skythien och med de berättelser, hvarige-
nom han tillägger Göterna alla de bedrifter och

50) Jmfr Geijer, l. c.

51) "Officina gentium" — "Vagina na-
tionum."

på dem lämpar alla de sagor, forntiden vetat att förtälja om de så vidt namnkunniga Skytherna och Geterna, framter en sådan sammanblandning af äldre och nyare underrättelser och en sådan förvexling af tider, af folk, af den Pontiska och Baltiska norden, att skriftställare, som från honom hemtat sina underrättelser — och han var den förnämsta källan för Medeltidens annalister i saker rörande de nordiska folken — icke förmått göra sig några rediga begrepp om nordens länder, utan blandat allt tillsammans och förvexlat Skandien med Skythien. Man ser detta af den ryktbara så kallade Geographen af Ravenna, hvilken anses hafva lefvat i det IX århundradet. "Vid nattens tredje timma", så beskriver han de nordiska länderna, "är Sachsarnes fädernesland, bakom hvilket ligga öar i hafvet. Vid nattens fjerde timma är Nortmannernas land, som af de gamle kallas Dania, hvarinvid strömmen Albis (Elben) framlöper och det landet Albis ligger, som i gamla dagar kallades Maurungania, och uti hvilket land Albis Frankernas slägt uppehöll sig i många år. Tätt vid Albis ligger det mindre Dacia och längre bort det stora och vida Dacia, som förut kallades Gepidia, och der nu Unerna bo⁵²⁾. Vid nattens femte timma är Scirdifennernas och Rerefennernas land (Finnmarken). Vid nattens sjette timma är Skythernas land, hvarifrån Slaverna äro komne, så ock Viterna och Chymaberna. Bakom Skythernas land är oceanen osegelbar. Vid nattens sjunde timma är Sarmaternas land, hvarifrån Karperna äro utgångna till krig; der bakom är oceanen osegelbar. Vid nattens åttonde timma är Roxolanernas land, bakom hvilket långt ut i oceanen finnes den gamla, stora ön Schythia,

52) Han tror således, att Moldau och Wallachiet, de gamles Dacien, gränsade upp till Danmark.

"hvilken de flesta filosofer och historiographe
 "omtala och den vise jordbeskrifvaren Jordane
 "kallar Scanza, hvarifrån de vestliga folken är
 "utgångne, ty vi läsa, att Göter, Danskar och
 "Gepider derifrån i gamla dagar hafva uttågat.
 Och ytterligare upprepar han på ett annat ställe
 att nordom har Europa till gränser oceanen, som
 stöter till den Skythiska öcken, der Amazonerna
 hafva sitt tillhåll, derefter till Roxolanerna och
 Sarmaterna, så åter till Skythien, sedan till Rere-
 finnarne och Scirdefinnarne, derpå till Danskarne,
 Sachsarne och Friserna. "Men i sjelfva oceanen
 "ligger, efter Roxolanernas land, den ö, som kal-
 "las Scanza och af många jordbeskrifvare det
 "gamla Skythien." Äfven Eginhard, som lefde
 på samma tid med Carl den Store, hvars lefnad
 han äfven beskrifvit, ehuru han kände Östersjön
 såsom en hafsvik, den der utgick från Vesterhaf-
 vet mot öster, visste dock icke, huru långt den-
 samma sträckte sig, emedan ingen kunnat utröna
 dess yttersta gränser⁵³). Detta besannar Adam
 af Bremen, Kanik, som skref under sednare
 hälften af det XI århundradet, ty, säger han,
 tappra och trovärdiga män, den Norrska Konungen
 Harald Hårdråde och Danska Jarlen Ganund Wolf
 (män, som lefde vid medlet af det XI århundra-
 det), hade med stort arbete och besvär och icke
 utan mycken lifsfara för de sina gjort ett försök
 att utforska det Baltiska Havets rymd och stor-
 lek, men af stormväder och sjöröfvare blifvit nöd-
 sakade att vända åter med oförrättade ärender⁵⁴).

53) "Sinus quidam ab occidentali Oceano orientem versus porri-
 gitur, longitudinis quidem incomptæ." Eginharti *Vita*
Caroli. Denne Eginhard dog år 839. 54) *De situ Danie*,
 c. 218 Emellertid säger Adam af Bremen på ett ställe läng-
 re fram (c. 222), det man nu visste, att "in Ruzzia denuo
 finem habet ille sinus." Tilläfsventyrs är Harald Hårdrådes
 ofvanmällda upptäcktsresa samma färd med den, Adam af

Samme Adam af Bremen, som till den af honom författade Kyrkohistoria bifogat en beskrifning om de nordiska rikena Danmark, Sverige och Norrige, hvartill han i Danmark och till en del från Danska Konungen Sven Estridssons egen mun hemtat många underrättelser, omtalar Samland eller Semgallen, Kurland och Estland såsom öar i det Baltiska hafvet; säger, att Svenskarne herrskade öfver stora landsträckor allt intill Qvinnolandet (Qvenland), i hvilket Amazonerna hade sina bostäder vid Baltiska Hafvets stränder; berättar, att ofvanför Qvinnolandet bodde Wilzer, Mirrher, Lamer, Skyther och Turkar ända upp till Ryssland; sätter för öfrigt i nordtrakterna af Baltiska Hafvet vidunder af alla slag, nemligen Cynocephaler, som hade hufvudet i bröstet och skälde fram orden, när de skulle tala, Alaner eller Albaner, som föddes gråhåriga och till sitt lands försvar brukade hundar, dem de ställde i slagordning, när det gick till drabbning, dessutom jättar med ett öga i pannan, andra, som hoppade på en fot, bleka, gröna, långlivade menniskor och sådana, som spisade menniskokött med samma begär, som de åto vildbråd⁵⁵); beskrifver ändtligen Sverige såsom sträckande sig lika långt med det Baltiska Hafvet och gränsande i öster till de Ripæiska bergen samt dervarande stora, kalla ödemarker och djupa snödrifvor; förmåler slutligen om Norrige, att det med en oafbrutet fortgående bergsrygg sträcker sig mot norden, och, sedan det med sin omkrets likasom afstängt det stolta och brusande Vesterhafvet, når det sin ändpunkt på de Ripæiska ber-

Bremen på ett annat ställe (c. 246) omtalar, att samma Konung äfven gjort; denna sista upptäcktsfärd gällde det nordliga Ishafvet. Adam af Bremen kan hafva hört om Haralds resor tvänne, kanske något olika, berättelser, som dock i själva verket hade afseende på en och samma resa. 55) Jfr not. 34.

gen, der jorden äfven slutar sin rund, likasom trött och oförmögen att vidare gå.

Så har skett, att den Skandiska ön äfven blifvit kallad Skythien. Under detta Skythien åter inbegrep man allt, hvad de gamle derunder förstått, således hela nordöstra Europa jemte nordvästra delen af Asien. Jordanes kallar det äfven det stora Skythien, till skillnad från det söder om Donau liggande mindre Skythien, som innefattade en del af Thracien. Hvad emellertid fornålderns jordbeskrifvare och skriftställare i allmänhet gifvit namn af Skythien, det kallades af nordens egna häfdatecknare Svithiod ⁵⁶), och på grund deraf fick äfven Jordanes stora Skythien hos dem namn af Svithiod hin mikla ⁵⁷), det stora Svithiod. Detta Svithiod således sträckte sig ända till Asien bortom de Uralska bergen. Härpå syftar äfven nordiska historiens fader Snorre Sturleson i den beskrifning öfver verldsdelarna och ländernas läge, hvarmed han öppnar den herrliga sagokretsen om de nordiska Konungarne. "Jordens krets", så lyda orden på första bladet af Konungasagorna, "är af fjärdar genomskuren, som gå utur det yttersta stora hafvet in uti landet. Ett stort haf sträcker sig från Nörvasund (Gibraltarsund) intill det Judiska landet. Från detta haf går en lång vik, som sträcker sig i nordost och kallas Svarta Hafvet, hvilket skiljer jorden i tre delar; östra sidan kallas Asia, vestra sidan kallas af sonliga Euro-

56) "Sithia (Skythien), som ær swidia (Sverige, Svea-rike) offwan thywedh och colmardh (Tiveden och Kolmorden)" — "Swenske the kallades tha sithe eller swidia." *Gamla Sv. Krönikan.* 57) "J Europa er austaz (österut) Cithia, that kollum ver Suithiod hinu myclu". *Fragm. Vet. Isl.* hos Langebek, *Script. rer. Danic.* — "Ther man så vill forstå stooraa Scythien, såsom thet af the lærdeste och bäste lauds beskrifvare författat är, neml. att Sverige och thenne öön Scandia ther under besluten warder — — —". *Laurent. Petri Sv. Krönika.*

"på, af andra Enea, men på nordsidan är det stora
 "eller kalla Svithiod beläget. Detta Svithiod säga
 "somlige icke vara mindre än det stora Serkland;
 "andra jemnföra det till storleken med det stora
 "Blåland. Den nordligaste delen af Svithiod ligger
 "obebodd för frost och köld skull; likasom den
 "södra delen af Blåland för solens hetta skull lig-
 "ger öde. Uti Svithiod äro många stora härader;
 "der äro ock mångahanda slags underliga folk och
 "åtskilliga tungomål; der äro Resar och der äro
 "Dvergar; der finnas Blåmän, der vistas också för-
 "skräckliga stora djur och drakar. Från de berg
 "mot norden, som äro utanföre alla bebyggda or-
 "ter, löper genom Svithiod en å, som med rätta
 "kallas Tanais och fordom kallades Tanaqvisl eller
 "Wanaqvisl; hon faller ut i Svarta Hafvet. Landet
 "inom Wanaqvisl blef i fordna tider kalladt Wa-
 "naland eller Wanahem. Denna å skiljer jordens
 "tre delar; på östra sidan kallas Asia och på den
 "vestra Europa."

I Grækernas och Romarnes tid ansågs Tanais
 utgöra gränsen mellan Europa och Asien, och
 man trodde i allmänhet, att denna å ledde sitt
 ursprung från de Ripæiska bergen. Likaså, fin-
 na vi, trodde nordens fornlärde. De hafva från
 de gamle och från Medeltidens skrifter hemtat
 så väl dessa föreställningar som äfven dem om
 de mångahanda vidundren i nordosten af Europa,
 och från samma källor togo de sin kunskap om
 de öfriga verldsdelarnas läge och förhållande till
 hvarandra. Med Blåland förstodo de syddelen
 af Afrika, neml. hvad de gamle kallat Æthiopien,
 ungefär detsamma, som vi nu känna under nam-
 nen Nubien, Habesch eller Abyssinien och Nigri-
 tien⁵⁸). Med Serkland åter betecknades väl

58) Æthiopier, våra fornsagors Blåmän, kallades öfver
 hufvud alla svarta eller starkt färgade menniskor, antingen
 de bodde i Asien eller Afrika.

egentligen södra Asien eller de gamles Serica och India, men stundom äfven Afrika, i allmänhet de södra länderna ⁵⁹).

II.

Om Folkvandringarna och Nordens äldsta invånare.

Då Cæcilius Metellus och Papirius Carbo voro Consuler i Rom, etthundrade och tretton år f. Chr., kom från det okända Norden ett vandrande folk, som likt en störtflod öfversvämmade de södra länderna och öfver allt väckte en stor förskräckelse. Hela folket utgjorde en här af 300,000 stridbara män, och med dem följde hustrur och barn till ett ännu större antal. Detta folk bestod af många stammar. Af dessa voro Kimbrerna de förnämsta och näst efter dem Teutonerna. Redan deras åsyn var förskräckande, ty de voro af ofantlig jätteväxt, och thordönslik var deras röst, i synnerhet deras vilda fältskri förfärligt. Teutobuch kallades Teutonernas härförare och Bojorix Kimbrernas. De genomtågade Gallien, framträngde till Spanien, kommo, lastade med byten af hundrade nationer, till gränsorna af Italien och slogo hvar efter annan fem Consulariska härar. Väpnade med långa spjut och breda slagsvärd, stodo de på slag-

59) Serica var ett obestämdt namn för de bortom öknen Cobi liggande länder, hvarifrån silket kom, således betecknande det nuvarande Tibet eller Tangut samt landet der bortom och så mycket man kände eller lärde känna af China. Bayer (*Opuscula*) leder namnet från det Arabiska Scherk, Scherkah, Scharkeh, som bemärker Österlandet, hvarifrån äfven benämningen Saracener (Österlänningar) uppkommit. Medeltidens geographer förenade Serica och Indien under ett namn af India Serica. Det är från detta Serica de nordiska sagornas Serkland troligen uppkommit.

fålitet i en tätt sluten, ogenomtränglig fyrkant; de hade hvita sköldar, harnesk af jern och höga hjälmor, som föreställde bevingade, gapande vilda djur ⁶⁰). Qvinnorna voro nästan lika höga med männen och gäfvo dem äfven föga efter i tap- perhet. Spåqvinnor, gråa af ålder och klädda i hvita kläder af fint linne, ofvan sammanfästade med häkter och öfver midjan tillspända med kop- parbälten, gingo med dragna svärd och nakna föt- ter de fångar till mötes, som blifvit tagna i krig och fördes till lägret; de togo dem, släpade dem till en kopparkittel, i rymd af 20 amphorer, stego upp på en hög ställning, lade fången öfver den heliga kitteln, uppskuro hans strupe och spådde af blodet, uppskuro hans kropp och spådde af in- elfvorna, om seger för de sina. Man trodde dessa vilda stammar vara samma folk med Kimmerierna, som några århundraden derförut hade med skräck och fasa hemsökt Asien. Gallien, Spanien darrade, och i Rom hade sedan Hannibals tid aldrig herrskat en sådan bestörtning och skräck; ingen sökte con- sulatet. Men barbarerna delade sin magt; de ville på en gång från tvänne sidor infalla uti Italien. Då slog Marius Teutonerna vid Aquæ Sextiæ (Aix) i Provence år 102 f. Chr. Det följande året se- grade han öfver Kimbrerna på slätten vid Verona. Endast några få tusen skola hafva undkommit till Alperna ⁶¹).

60) Diodorus af Sicilien berättar äfven om det folk, som han kallar Galater (jfr not. 27), att de på sina hjälmor buro dels horn, dels bilder af foglar och fyrfotade djur. Man har äfven i nordiska grafhögar funnit med ormsirater utprydda djur- och drakbufvuden af en metallblandning, som skall hafva någon likhet med messing, och bärande tydliga spår, att de med jernstift varit fästade vid något. Osannolik är icke den förmodan, att dessa bilder varit brukade till ofvan- nämnda ändamål, nemligen till hjälmprydnader. Jfr *Nord. Tidkr. for Oldkyndighed*. 1ste Bind 1ste H. 61) Plu- tarchus, i *Vita Marii*, och Strabo.

Man tror, att Kimbrerna bebott Jutland och Holstein, och ätt det är efter dem, dessa landskaper i gamla tider burit namn af den Kimbriska halfön. Äfven synas de såsom invånare af det fjerran liggande Norden varit till namnet kända och omtalade af de gamla Grekerna, ty desse, såsom vi sett, hade af Kimbrerna lånat åtskilliga namn på Nordhafvet, och märkligt är äfven det, att samma forn-britanniska folk, det Wallisiska, i hvars språk man återfunnit roten ej mindre till dessa, än andra af barbarerna i Norden brukade och för oss okända namn ⁶²⁾, sjelft kallar sig Kymreck eller Kymreig. Ännu i Strabos tid och i hela första århundradet af vår tidräkning, efter P. Mela's, Plinii och Taciti berättelser, bodde vid Vesterhafvets kuster, i trakterna af Elben, ett litet, åtminstone icke serdeles talrikt folk, som kallades Kimbrer, de der ansågos för lemningar af den stora Kimbriska folkstammen. De hade till betydande af sin vördnad skickat Kejsar Augustus en hös dem i stor helighet hållen köpparkittel, utbedjande sig Kejsarens vänskap och dess tillgift för det onda, deras fäder hade tillfogat Romarne ⁶³⁾. Af Kimbrernas resliga kroppsbyggnad och blå ögon förmodade man, att de varit ett med Germanerna beslägtadt folk. Det har, efter sägner bland dem, blifvit af forntida skriftställare upptecknadt, att en stor vattufloed och derpå följande hungersnöd tvungit dem att söka nya bostäder, sedan Verldshafvet öfversvämmat deras land. Det är dock ovisst, till hvilken tid dessa naturhändelser höra, ty minnet af våldsamma natur-revolutioner lefver vanligen länge, i synnerhet hos råa, okunniga folk, och i sagans art åter ligger, att gerna förbinda tvänne stora, märkliga händelser, äfven om årtusen åtskilja dem. Troligen hafva flera tilldra-

62) Se not. 13 och 15. Jfr Strabo, L. VII. 63) Strabo, L. I.

gelsor, dem vi icke känna, stått i sammanhang med den stora Kimbriska och Teutoniska vandrigen. Oss synes icke osannolikt, att denna närmast varit en följd af andra folkvandringar, af nya påträngande folk.

Ty efter denna tid märker man en stor rörelse bland folken i nordn. Mer än fyratio år voro icke förflutna efter Kimbrernas och Teutonernas undergång, då en ny härskara af barbarer under anförande af Ariovistus, en Germanisk Konung, åter inträngde i Gallien. Denna här bestod af Svever, Markomanner, Haruder och stammar af ännu andra namn; de hade på 14 år icke varit under tak ⁶⁴). Julius Cæsar slog dem, år 57 f. Chr. Men Cæsar sjelf, då han efter denna seger framträngde öfver Rhen, måste två gånger åter gå tillbaka öfver denna flod, och detta af fruktan för de talrika och krigiska folkstammar, som hade sina lägerplatser på hitsidan om Rhen, i Germaniens skogar. Sedan hvilade aldrig kriget mellan dem och det Romerska riket. De mäktigaste och talrikaste och de, som gjorde Romarne det tappraste motstånd och framför andra mest sysselsatte dem, voro Sveverna och Markomannerna.

Men efter det sista stora Markomanniska kriget (åren 167—180), i slutet af andra och början af det tredje århundradet, under förhållanden, som historien icke känner eller åtminstone icke förmår med visshet att utreda, uppträda nästan på en gång nya folknamn, eller hellre uppstå nya stora folkförbund under namnen Göter, Franker, Allemanner och Sachsare, de der från Mæotiska sjön vid Svarta Hafvet ända till Nordsjöns kuster och ända till Britannien bildade en fruktansvärd anfallskedja och utan uppehör bröto sig som vågor mot det Romerska rikets gränser. Den

⁶⁴; Julius Cæsar, B. G.

stora, nya kamp, som nu börjades mot den Romerska magten och icke mera blott gällde ett försvar mot densamma, men tillika antog karakteren af ett anfallskrig, och likasom efter en gemensam öfverenskommelse mellan de nordiska folken, icke utgick på något mindre, än att störta den Romerska kolossen och mellan sig dela dess länder, denna stora, till tiden så långvariga, till sin utgång segerrika och till sina följder så viktiga strid öppnades af det Götiska folket. Det är detta krig, eller hellre Götiska nationens bragder i denna strid, Jordanes beskrifvit. Han var sjelf af Götisk härkomst och ledde sin ätt från den högt ansedda Amaliska släkten, den förnämsta grenen af Götiska konungastammen ⁶⁵). Hans farfader hade varit secreterare hos den Alaniska härföraren Candax, och sjelf hade han beklädt ett lika em-bete hos de Östgötiska Konungarne i Italien, innan han öfvergick till andliga ståndet och blef Biskop i Ravenna. Sin Götiska historia samman-skref han vid medlet af det VI århundradet, kort före Östgötiska rikets undergång. Före honom hade Cassiodorus, som under Odoaker och under den store Östgötiska Konungen Theodorik, hvars canceller han var, haft en stor och skön verk-ningskrets, i XII böcker författat en historia om Göternas bedrifter, troligen till hufvudsakligaste delen byggd på folkets egna qväden och sagor. Af detta Cassiodori verk och af ännu andra till stor del äfven förlorade arbeten gjorde Jordanes ett utdrag, och till detta lade han de underrättelser, han sjelf inhemtat. Sådan är den grund, hvarpå de berättelser hvila, som till oss kommit om det Götiska folkets härkomst, vandringar, bedrifter och öden.

65) "Cujus Candacis Alanowamthis patris mei genitor Peria, id est, meus avus, notarius fuit — — — filius Andagis, filii Andalæ, de prosapia Amalorum descendens." Jordanes, *De rebus Geticis*.

Från den stora ön Scandia, säga dessa berättelser, utgingo Göter på trenne skepp under anförande af en Konung Berik och landstego på den motliggande strandbädden af oceanen, i trakten af Weichseln. Det ställe, hvarest de stego i land, gäfvö de namn af Gothiscanzia, och ännu i Jordanes' tid bar samma ort detta namn. Härifrån drogo de till Ulmerugerna, som bebodde en trakt af hafskusten (det Pommerska kustlandet)⁶⁶), bemäktigade sig deras land, slogo derefter Ulmerugernas grannar Vandalerna och tvungo dem till underdånighet. Ungefär i fem Konungars tid suto Göterna qvar i dessa trakter. Men då folkets myckenhet tillvexte, och utrymmet och betesmarkerna blefvo otillräckliga, gingo Göterna under Filimer, den store Gandariks son, den femte Konungen från Berik, till råds med hvarandra och beslöto att söka sig nya, bättre och beqvämare bostäder. Gepiderna, en gren af Göterna, togo icke del i detta beslut. Dessa Gepiders stamfäder, af samma ätt med Göterna, hade på samma gång med dessa från den Skandiska ön öfverkommit till den sydostliga kusten af Östersjön; men skeppet, som förde dem, seglade trögare än de öfriga, och deraf hade skett, att de, som befunno sig på detta skepp, blefvo af de andra på skämt kallade Gepider, betecknande trögulna menniskor⁶⁷). Ge-

66) Äfven Tacitus, såsom vi sett (s. 27), omtalar icke mindre folket Rugier, såsom boende närmare hafvet på sydostliga kusten af Östersjön, än äfven folket Gothoner, såsom Rugiernas grannar. Hos de äldsta Anglosachsiska författare betyder Holm vatten, haf (Hallenberg, *Ann. till Lagerbr. Sv. R. H.*) Med Ulmruget således betecknas troligen den stam eller den del af Rugierna, som bodde ytterst vid hafskanten.

67) "Nam lingua eorum pigra *Gepanta* dicitur." Jordanes, l. c. Grotius (*Proleg.*) anmärker, att det af Jordanes anförda ordet rätteligen heter *gepaita* och betecknar i Germaniska språket egentligen en, som förorsakar dröjsmål, "est enim *Gepais* Germanis is, qui moram fecit." Hos Procopius och

nom bruk och vana öfver gick detta namn på deras ättlingar och blef från skämtnamn ett folknamn. Det säges dock, att detsamma icke blifvit dem så alldeles orätt tillagdt, ty Gepiderna voro till begrepp och lynne något tröga. De skiljde sig från sina stamförvandter, nedsatte sig på en ö i Weichseln och qvarblefvo der. Men Göterna bröto upp med hustrur, barn och bohag; intågade i Skythien, genomvandrade dess skogar och marker eller färdades på dess floder, slogo Spalerna, ett Asiatiskt folk, som framträngt öfver Tanais⁶⁸), och kommo segrande till nejderna vid Svarta Hafvet, af hvilket stora vandringståg Göterna ännu i Jordanes' tid i sina sånger nästan på ett historiskt sätt bevarade minnet. Deras nya hemvist sträckte sig utefter kusterna af Mæotiska sjön och Svarta Hafvet, mellan Don och Donau. Efter stammarna och läget af de landsträckor, de intogo och besuto, indelades de i de vestra och östra Göterna. Östgöter kallades de, som innehade östra delen af landet, och Vestgöter de, som besuto den vestra. Öfver Östgöterna regerade den Amaliska konungaslågten, öfver Vestgöterna den Baltiska. Förnämsta grenen af konunga-ätten var den Amaliska, så kallad efter en Konung Amal, hvilken i tredje led nedstammade från Gapt, troligen densamma med nordiska sagans Gaut, den Götiske Oden, folkets stamfader och gud. Han är väl äfven samma krigsgud, åt hvilken Göterna offrade fångar; som togos i krig, åt hvilken de helgade förstlingen af allt bytet, och hvilken till ära de på trädstammar upphängde allt, som afkläddes fienden (*exuviae*). Sina furstar ansågo de lika med halfgudar och kallade dem Anses, den nordiska sagans Asar; dem tillskrefvo de

andra skrifyes också Gepidernas namn i singularis Gepais och i plur. Gepaides. Jfr Hallenberg, l. c. 68) Pli-nius, H. N.

sin lycka i krig, emedan af härförarens vishet och förstånd oftast krigets lyckliga utgång beror; i sagan visste de att förtälja hela ättledningen af denna gudasläkt, och sånger från förfädrens tid förevigade de stora och höga bedrifter af en Amal, en Ethesbamer, Fridiger, Widikull eller Widigoja och andra heroer, "sådana knappt den beundrade Grekiska och Romerska forntiden egde att uppvisa." Folkets ällingar, de förnämste af Göterna, voro de, som härstammade af denna gudasläkt; af densamma togos Konungar och prester; dessa voro från andra utmärkte af en hög hufvudbonad, hvaraf de äfven buro namn af Pileati (Sidhattade); alla öfriga fria Göter kallades Capillati (Hårrike), ett namn, på hvilket de satte ett högt värde, och som i deras sånger ofta genljudade. Lärare fattades dem icke, som undervisade dem i många stycken, så att Göterna voro ansedda för de "visaste bland Barbarerna, nästan Grekerna like ⁶⁹)." För öfrigt beskrivas de såsom män, de der från ungdomen hade en oböjlig sinnesstyfhet, som endast kunde ledas genom goda och fridsamma medel; underdånighet var för dem värre än döden, friheten deras högsta goda; till vexten voro de mycket höga och resliga och hade äfven en ovanlig kroppsstyrka; i faror voro de rådiga, i allmänhet snabbfyndiga, hurtiga till sinne och mod och till lynnet sådana, att de i alla saker mest förlitade på sin egen styrka och kraft och aktade sår föga; derjemte förträffliga krigare både till häst och till fot, såsom de ock städse dagligen öfvade sig i alla slags krigslekar ⁷⁰). Genom sin stridbarhet, sin mängd, sin krigskunnighet voro de alla andra barbarer så öfverlägsna, att endast Romarne ansågos vara dem jemlika ⁷¹). För dem dukade Van-

⁶⁹) Jordanes, l. c. ⁷⁰) Isidori *Chronicon*. Themistius Euphrades, *Oratt.* ⁷¹) Sozomenus, *Hist. Eccl.* cit. af Suhm, *Hist. om de fra nord udv. Folk.*

dalerna ofta under, Markomannerna betalte till dem tribut, Qvadernas furstar tjente dem. Denna Göternas storhet och magt sporde Fastidia, Gepidernas Konung, icke utan afund; hans folk hade vid Weichseln vext till en mächtig stam, utbredd sig till Polen och underkufvat flera nationer; stolt af denna framgång, skickade han till Göternas Konung, lät säga, att Gepiderna bodde trångt, inneslutne af höga berg (sannolikt de Karpatiska) och af tjocka skogar, fordrade därför, att Göterna skulle inrymma åt dem en del af sitt land, utmanande dem i annat fall till strid. Ostrogota, som då herrskade både öfver Öst- och Vestgöterna, en man af ett fast och stadigt lynne, svarade, att han afskydde ett krig med så nära fränder; men något land kunde han icke öfverlåta. Då kommo Gepiderna, att med vapenmagt taga i besittning en del af Göternas område; Ostrogota tvang dem att med blodiga hufvuden vända tillbaka. Äfven Herulerna, ehuru mycket berömda för sin hurtighet och sina lätta troppar, måste vika för Göternas stadighet och långsamhet. Ännu mindre mäktade Venderna, Anterna och andra Slaviska folkslag att motstå deras vapen. Vid medlet af det III:e århundradet, då Philippus var Romersk Kejsare, gingo Göterna med härsmagt öfver Donau och inföllo i de Romerska länderna; de plundrade Moesien ⁷²⁾ och Thracien ⁷³⁾, belägrade Marcianopolis, en af de största städer i nedra Moesien, eröfrade Philippopolis, en befästad stad i Thracien, och gjorde der ett stort byte. Thessalonica i Macedonien undgick med

72) Indeltes af Romarne i nedra och öfra Moesien; det förra innefattade nuvarande Bulgarien, det sednare Servien. 73) Nu Rumuli eller Romanien. Men Thracien i vidsträcktare mening inbegrep äfven Moesien och utsträcktes ända till Donau, så att man derunder förstod allt mellan sistnämnda flod samt Grekiska Archipelagen, Dardanellerna och Marmora-sjön liggande landet.

med nöd genom sina borgares tapperhet ett lika öde. Hela Grekland kom i rörelse. Athenienserna uppreste åter sin stads förfallna murar; Peloponnesierna befästade ingången till sin halfö och uppförde en mur tvärtöfver Isthmus, det smala näs, som sammanbinder Peloponnesiska halfön med fasta landet; öfverallt i hela Grekland höll man vakt. Kejsar Decius, Philippi efterträdare, tågade med en anseelig här till Thracien, att försvara detta land. Göterna slogo den Romerska hären, och Decius sjelf stupade. Gallus, Decii efterträdare på den kejsarliga thronen, köpte sig fred af dem mot en årlig tribut. När denna icke blef ordentligen och till fulla beloppet erlagd, förskaffade Göterna sig fartyg och båtar, gingo dels från Thracien öfver Thraciska bosporen (Constantinopolitanska sundet), dels från Tauriska halfön öfver Svarta Havet och utbredde sina vapen öfver hela Mindre Asien. Chalcedon (nu Scutari) blef intaget, sedan förstördt, och ett stort byte i synnerhet af vapen föll i Göternas händer. Vid ryktet derom togo alla invånare i den stora, herrliga staden Nicomedia, en af de viktigaste städer i det östra Romerska riket, med sådan hast till flykten, att i den till pris åt fienden gifna staden så stora rikedomar qvarlemnades, det Göterna sjelfva föllo i förundran deröfver. Sedan intogo de Nicæa, Cius, Apamea och äfven den af Hannibals död namnkunniga staden Prusias⁷⁴); Cyzicus plundrades, Heraclea undergick ett lika öde. På detta sätt genomtågade de Mysien, Bithynien, Cappadocien, Lydien, Phrygien och Galatien. Befästade och obefästade städer föllo i deras händer. Då försvunno de sista ringa lemningarne af Troja, då blef äfven Dianas ryktbara tempel i Ephesus förstördt. Till

74) Det var i denna stad, Hannibal tog förgift, för att undgå att falla i Romarnes händer.

Trapezus (Tarabosan), såsom en väl befästad stad, hade de kringliggande trakternas invånare fört all sin redbaraste egendom och äfven sjelfva tagit sin tillflykt till denna säkerhetsort. En natt öfverrumplades staden, murarna bestegos, och det blomstrande Trapezus med alla ditförda egodelar och alla stadens rikedomar blef ett rof för fienden⁷⁵). Bland den stora mängd af fångar, Göterna hemförde med sig från detta härtåg, befunno sig många Christna prester och äfven förfäderna till densamma Ulphilas, som vid pass 100 år derefter blef Göternas biskop och på deras språk öfversatte den Heliga Skrift; så skedde, att det stora ströftåget till Asien äfven blef första anledningen till Christna lärans utbredande bland Göterna. På återtåget hemsökte de Thracien, intogo staden Anehialus, belägen invid hafvet, vid foten af berget Hæmus, uppehöll sig der många dagar och uppfriskade sig i de varma baden. Sedan inföllo de i Grekland, genomströfvade Macedonien, Epirus, Acarnanien, Boeotien och Achaia. På samma tid gingo Frankerna öfver nedre Rhen, plundrade och ödelade de Galliska Rhenländerna; Allemannerna öfversvämmade de Romerska besittningarna vid öfre Rhen och Donau, framträngde genom Tyrolen och hotade sjelfva Italien. Då räddade Kejsar Aurelius Claudius, såsom en annan Marius, det Romerska riket. Han slog Allemannerna, och han vann öfver Göterna sådana segrar i Macedonien, Moesien och Thracien,

75) Treb. Pollio, bland *Scriptores Hist. Augusta*. Cassiodori Chron. Jordanes l. c. och bland *Scriptores Hist. Byzantinae* förnämligast Zonæra och Syncellus. Att Göterna hos dessa och andra skriftställare vanligen förekomma under namn af Skyther, har sin grund deri, att de besuto samma länder, de fordom så namnkunniga Skytherna innehaft, och att, utom de egentliga Göterna, äfven andra folkstammar uppehöll sig i samma trakter, de der voro med Göterna förbundna och följde dem på deras härtåg, hvarföre de alla med ett namn kallas Skyther.

åren 269 och 270, att, efter Romerska berättelser⁷⁶⁾, de fleste af deras Konungar blefvo tagne, och Romerska provincher så uppfyllda med fångar, att det knappt fanns något land, som icke hade Götiska trälrar. Kejsar Claudius sjelf erhöll tillnamnet Gothicus. Aurelianus, Claudii efterträdare, dref Frankerna tillbaka till de Bataviska träsken, planterade den Romerska örnen på Elbens stränder och skref till Senaten, det han ville göra hela Germanien till en Romersk province. Likväl misströstade han, att mot de ännu mäktiga Göterna försvara det på nordsidan af nedre Donau liggande landet, det fordna Romerska Dacien, innefattande allt landet mellan Pruth och Theiss, Donau och Karpatherna, nemligen det nuvarande Wallachiet och Moldau, Storfurstendömet Siebenbürgen, Banatet Temeswar och Bukowina. Detta land öfverlemnade han till pris och besittning åt Göterna, drog derifrån krigshären och förflyttade äfven dervarande Romerska kolonier till andra sidan af Donau, nemligen till Moesien, hvaraf en del från denna tid länge bar namn af Dacia Aureliani.

Constantinus den Store, år 306 utropad till Augustus af den Romerska krigshären i Britannien och enherrskare öfver det Romerska riket från år 323 till sin död 337, ingick med Göterna förbund. Till ännu bättre säkerhet mot dem, emedan från detta mäktiga folk och från de oroliga Perserna största farorna hotade det Romerska rikets gränser, förlade han det kejsarliga residencet från Rom till Byzanz. Göterna bisprungo honom vid uppbyggandet af den stora, med Rom täflande, nya hufvudstaden, som till minne af dess grundläggare fick namn af Constantinopel. De äfven skickade honom till hjelp mot hans fiender 40,000 man.

⁷⁶⁾ Treb. Pollio, l. c.

Dessa hjälptroppar blefvo kallade *Foederati*, bundsförvandter, emedan de icke utgjordes af öfvervunna folk, utan af sådana, som voro jemlika med Romarne och frivilligt förbundit sig med dem ⁷⁷). Detta exempel följde Constantini efterträdare, så att de alltid hade i sold Götiska troppar under detta namn ⁷⁸). De togo tillika i tjenst krigsfolk äfven af andra nordiska folkstammar, och inom kort skedde, att kärnan af Romerska krigsmagten bestod endast af besoldade fremmande troppar. Härigenom utslocknade hos Romerska folkét all krigisk anda, och rikets skatter bortspildes till sold och tributer åt barbarerna; desse åter blefvo in- vigda i den Romerska krigstactiken och lärde känna Romerska rikets inre svaghet. Göter, och icke mindre andra barbarer, brukades äfven både till högre och lägre befattningar, och med tiden uppdrogos åt dem de viktigaste poster. Arbogast, en Francker, var minister hos Valentianus II (375—392); Gainas, till börden Göt, förde befälet öfver den Romerska krigsmagten i öster; Stilicho, en Vandal, förestod de Vesterländska, och Rufin, en Galler, de Österländska regeringsärenderna, den förre under Vestromerska Kejsaren Honorius, den sednare under Östromerska Kejsaren Arcadius, begge söner af Theodosius den Store, som vid sin död år 395 mellan dem delat det Romerska riket, hvilket sedan denna tid aldrig mera varit återförenadt under en regent. Synesius från Cyrene, som var biskop i Ptolemais och lefde på samma tid, under sednare hälften af IV och förre hälften af V århundradet, målar dessa förhållanden med följande

77) "Foederatorum nomine soli olim dicebantur Barbari, qui non servilem in modum, neque enim armis victi, sed pari cum civibus jure sub imperium venerant, a foederibus quæ pepigerant sic nominati." Procopius, *B. V. Lib. I.* 78) Jordanes l. c. c. XXI. Med tiden togs i sold under samma namn äfven krigsfolk af andra stammar.

drag: Romarne voro qvinnor, Göterna män; de sednare utgjorde nästan allena den Romerska krigsmagten; de brukades både som krigshöfdingar och som råds-herrar; i rockar af djurskinn anförde de Romarne i krigen, i Senaten suto de i den Romerska togan, men aflade denna strax åter, så snart de utkommit ur Rådet, sägande med spe, att den vore dem till hinder att draga svärdet. Icke heller ansåg någon Romare sig väl betjent, utan att han hade en Göt till taffeltäckare, en Göt till bagare, en Göt till källarmästare och en Göt till betjent, ehuru det syntes mången mindre anständigt, att samma ljus- och långhåriga folk brukades både till trälrar och till öfverhetspersoner ⁷⁹). Smaken för nordiska folkens seder var så allmänt utbredd, att Kejsarne Arcadius, Honorius och Theodosius den yngre funno sig föranlåtna genom förordningar af åren 397 och 416 vid hårdt straff förbjuda bruket af långt hår, af pelsverk, af halfstöffor och byxor ⁸⁰).

Vid medlet af det IV århundradet, i Hermanrik den Stores tid, sträckte sig det Götiska väldet från Svarta Hafvet till Östersjöns kuster, från Don till Weichseln, öfver hela sydhälften af det Europeiska Ryssland, öfver Polen, Preussen och Estland, omfattande både Slaviska, Finska och Lettiska folkstammar. Hermanrik, af Amaliska släkten, var en skräck för alla kringboende folk. Jordanes uppräknar elfva till tretton folkstammar, som endast af honom blifvit underkufvade och tvungna att åtlyda hans befallningar. Man förliknade honom med Alexander den Store. Han och hans

79) Synesii Opera, cit. af Suhm, Hist. om de fra Nord. udv. Folk. Såsom Suhm härvid anmärkt, gäller väl det af Synesius anförda förhållandet förnämligast det Östromerska riket, hvilket intill denna tid hade mest att göra med Göterna samt andra med dem förbundna så kallade Skythiska folk. 80) Codex theod. cit. af Suhm, l. c.

närmaste företrädare lefde med de Romerska Kejsarne i vänskap och fred. Donau utgjorde Götiska väldets gräns mot det Romerska riket. Vandalerna, ett med Göterna beslägtadt folk, hade af Constantinus den Store mot krigstjenst fått sig bostäder anvista uti Pannonien, en Romersk province, som inbegrep det nuvarande Slavonien jemte en stor del af Ungern, östliga delen af Österrike och Stejermark, en betydlig del af Kroatien samt delar af Krain och Bosnien. Vid öfre Rhen- och Donautrakterna omtumlade Allemannerna och andra Germaniska stammar. Frankerna hade sina lägerplatser vid nedre Rhen på dess högra strand, utbredande sig öfver en del af Nederländerna, öfver Westphalen, nedre Hessen och den efter dem så kallade Frankiska kretsen. Ännu mot slutet af IV århundradet, sedan efter Göternas första öfvergång öfver Donau, i Kejsarne Philippi och Decii regeringstider, nära etthundra och femtio år förlupit under oupphörliga anfall från alla sidor mot det Romerska riket, sträckte sig detta rikets gränser till Rhen och Donau. Så ofta Göterna ännu gått öfver nedre Donau, Frankerna öfver nedre Rhen, de Germaniska eller Tyska stammarna öfver de öfre delarne af dessa floder, så mycket de ännu härjat inpå de Romerska länderna och icke sällan trängt djupt in i hjertat af dem, förmådde de likväl aldrig att fatta fast fot inom det Romerska området. Kriget fördes med omvexlande lycka, och ännu var stridens utgång oafgjord.

Under detta sakernas skick i den Europeiska verldsdelen tilldrogo sig händelser i Asien, som hade till följd, att derifrån kom öfver Europa en storm af nya vandrande folk, de verldsbekanta Hunnerna, hvilka, sedan de länge, såsom de Chinesiska sagorna sägas förmåla, varit en skräck för det urgamla Asiatiska verldsriket China, ändtligen från dess gränser fördrifna, efter långa, okän-

da vandringar i medlersta Asiens höga steppmarker, närmade sig Europas gränсор, gingo öfver Wolga, öfver Don, underkufvade alla i vägen varande folk, och, af dessa förstärkta, störtade sig med hela sin magt på det Östgötiska riket. Detta skedde år 375, då Hermanrik, den store, mäktige Östgöta-Konungen, var till hög ålder kommen ⁸¹⁾ och dessutom svårt led af ett sår. Hunnernas vildhet och gräsliga utseende injagade hos alla folk afsky och förskräckelse. Orena andar, förmäler den Götiska sagan, hade, vankande omkring i ödemarken, träffat der några från Göterna fördrifna trollhäxor, kallade Aliorumnæ ⁸²⁾ (Alrunor), med dessa öfvar en skändlig beblandelse och aflat ett vildsinadt, dvärglikt slägte, som i början lefde mellan träskan i skogarna, fasansfullt till utseendet och utan något känt tungomål, annat än sjelfva rösten, som røjde någon likhet med menskligt mål. Af detta slägte voro Hunnerna komne. De hade ögon som mullvador, djupt liggande i pannan och små som prickar, att de knappt kunde märkas; svartgula voro deras ansigten och till utseendet ännu förskräckligare genom grofva ärr efter de djupa skåror, som med jern redan i spädaste ungdomen ristades på piltebarnen, att de skulle lära tåla sår och sveda; deraf äfven kom, att de redan i ynglingaåren sågo åldriga ut, och utan skönhet kommo de till mannaåren, intet skägg vexte på deras hakar och kinder; deras hjessa var likasom nedplattad, deras näsa platt och bred, näsborrarna deremot öppna och vida, och håret becksvart och långt; deras hals var kort och tjock, deras skuldror breda, bröstet högt och musklerna starka, och med allt detta voro de till vexten små, liknande vandrande köttstycken. Men bågen och pilen, deras förnämsta vapen, visste de förträff-

81) Jordanes gifver honom en ålder af 110 år.

82) Efter

andra läsarter *Alyrumnæ*, *Aliorune*, *Alrunz*.

ligt att sköta, ty de voro de ypperligaste jägare, i vänningar och rörelser snabba och ferma, stridde alltid till häst och voro på flykten lika farliga, som i det första häftigaste anfallet⁸³⁾. Vid öfvergången öfver Don nedergjorde de allt, som föll i deras händer; folken flydde, lika förskräckta för deras grymhet och vederstyggligheten af deras åsyn, som för deras otaliga myckenhet. Göternas välde, såsom grundadt på eröfringar, var mera vidsträckt än fast genom sin inre styrka, kraftigare till anfall än till försvar. De underkuvade stammarna hörsammade ogera, och bland Göterna sjelfva, som det synes, herrskade inre stridigheter. Hermanrik, tung af ålder och bräcklig af sår, då han såg den undergång, som hotade, och kände sin fordna kraft försvunnen, störtade sig på sitt svärd. Och med honom, efter blodiga strider, sammanstörtade den Östgötiska magten.

Dessa händelser förorsakade en hvälfning i alla förhållanden, och den stora rörelse bland folken, som här af blef en följd, har man gifvit namn af den stora folkvandringen. Östgöterna med sina furstar af Amaliska släkten måste underkasta sig Hunnerna. Här öfver betagne af skräck, och sedan de förgäfves sökt att hämma den framträngande fienden, skickade Vestgöterna, som bodde mellan Dniestern och Donau, sändebud till Constantinopel, till Kejsar Valens, och utbådo sig bostäder af Kejsaren på högra sidan af Donau; de ville, skyddade af floden, försvara denna gräns mot alla fiender, blifva trogna och säkra bundsförvandter, och såsom bevis på upprigtigheten af dessa tänkesätt anhöllo de om lärare, som kunde undervisa dem i den Christna trön. Man påräknade i Constantinopel, att i Vestgöterna bekomma den bästa

83) Jordanes. Han börjar sin berättelse om Hunnerna med de orden: "Hos (Hunnos), ut refert antiquitas, ita extitisse comperimus." Jfr Ammianus Marcellinus. L. XXXI.

skyddsmur för Donauländerna. Valens gaf befallning om deras mottagande, anviste dem boningsplatser i Moesien och skickade lärare, som skulle undervisa dem i Christendomen efter Arianska grundsatser. Då blefvo af Vestgötiska nationen 200,000 stridbara män jemte deras hustrur och barn på fartyg och båtar af urhålkade trädstammar genom natt och dag öfverförda till södra sidan af Donau. Hopar af flyende Östgöter, som icke ville underkasta sig Hunnerna, sände äfven till Kejsaren och bådo att lika med Vestgöterna få nedsätta sig i Kejsarens länder. Valens, emedan han fruktade, att deras alltför stora mängd kunde för riket blifva äfventyrlig, afslog Östgöternas begäran. Men desse begagnade ett tillfälle, då ingen hindrade dem att gå öfver floden, satte öfver och förenade sig med sina fränder. Öfverkomna, ledo Göterna brist på lifsmedel, innan de fått fast och säker fot i det nya landet; äfven var utrymmet alltför trångt och inskränkt för deras hjordar; betesmarker, så vidsträckta och ymniga som Ukrains och Moldaus, stodo icke mera öppna för dem. De bådo derföre Kejsaren att få tillhandla sig lifsmedel. Valens uppdrog åt Lupicinus och Maximus, Romerska Ståthållare i dessa trakter, att sälja proviant till dem. Desse, för att rikta sig af denna handel, gingo i oförskämndhet så långt, att de fordrade en slaf för ett bröd och tio marker penningar för ett stycke kött, mången gång af sjelfdöda hundar och andra orena djur. Hungern dref många, när de hvarken hade slafvar eller annat att öfverlåta, att för ett stycke bröd sälja sina egna barn. I denna nöd försmäktade folket, då Lupicinus bød Fridiger, Göternas furste, till gäst hos sig i Marcianopolis. Fridiger var en oförskräckt, tapper och rådig yngling, af den höga Balthiska ättens hjelteblod. En tropp af unga, ädla män, hans vapenbröder, beledsagade honom. Midt

under måltiden, då Fridiger satt vid Lupicini bord, kom till hans öron rop och skrik af hans stallbröder och följeslagare, som utanföre, efter Ståthållarens befallning, blefvo af de Romerska soldaterna öfverfallne och mördades, på det, sedan de blifvit ur vägen röjda, intet hinder måtte möta att bemäktiga sig Fridiger sjelf. Han, utan att tala ett ord, rusade upp från bordet, drog sitt svärd, störtade ut genom dörren, banade sig väg genom de Romerska soldaterna, räddade sina vänner och ilade i ögonblicket bort med dem. Då beslöto Göterna i högsta förtviflan, att hellre stupa för svärd i öppen strid, än nesligt dö af hunger eller ömkligen falla ett offer för Romarnes trolöshet och förräderi⁸⁴). Upptändt af harm och förbittring och uppaggadt af sina furstar, grep hela Götiska folket åter till vapen, och en svår hemsökelse öfvergick då hela Moesien och Thracien. Valens skickade hit de kejsrerliga generalerna Profuturus och Trajanus med de troppar, som stått i Armenien. Vid Salices i mindre Skythien, ej långt från staden Tomos, drabbade den Romerska och Götiska hären tillsammans. Romarne öppnade slaget med höga fältrop, som stego från lägre till högre; Göterna sjöngo sånger till framfarna hjeltars minne, på detta sätt uppeldande hvarandra till en tapper strid. Sedan de lätta vapnen blifvit kastade, satte man sköldarna tillsammans i form af en sköldpadda och ryckte så fienden inpå lifvet. De Romerska legionerna veko, Göterna genombröto deras leder. Sedan äfven Saturnius, en annan kejsrerlig general ingenting förmått uträtta mot dem, kom Kejsar Valens sjelf med en ansenlig här. Göterna slogo den kejsrerliga hären så i grund på slätterna vid Adrianopel, att knappt en tredjedel af densamma kom ur striden tillbaka; Trajanus, Sebastianus, Valerianus och fem och trettio andra Romerska ge-

84) Jordanes. Jfr Ammianus Marcellinus.

neraler eller högre befälhafvare lägo på platsen; Valens flydde; sårad af en pil; hans häst störtade; med nöd förmådde Kejsaren rädda sig till en nära liggande bondhydda; Göterna, förföljande lemnin-garne af den kejsarliga hären, långt ifrån att ana, det Kejsaren befann sig under taket af den ringa kojans, satte, då de funno dörrarna tillykta, eld på denna såsom på alla andra gårdar. Så fann Kejsar Valens sin död, år 378. Sedan slaget vid Cannæ, säger en samtida Romersk skriftställare ⁸⁵⁾, hafva aldrig de Romerska vapnen lidit ett sådant nederlag som detta. Från Donau ända till Bosporren och Grekiska Archipelagen öfverforo Göterna hela landet med eld och svärd. Sjelfva Constantinopel sväfvade i yttersta fara. Man såg från murarna röken och elden af brinnande gårdar och byar. Valentis enka, Kejsarinnan Domnina, upplifvade besättningens och borgerskapets mod. Hon, genom sin rådighet, räddade staden. Denna var dessutom ny och på alla sätt väl befästad, belägringar för öfrigt icke barbarernas sak, hvarföre äfven Fridiger, efter ett illa aflupet försök mot det likaledes väl befästade Adrianopel, rådde sitt folk att hålla fred med murarna och åtnöja sig att utplundra den rika landsbygden. Sedan detta var skedt, delade Göterna sin magt i tvänne hopar; den ena, under Fridigers anförande, plundrade Thessalien, Epirus och Achaja, men skonade städerna för att draga skatt af dem; den andra, under furstarne Aleth och Safrach, tågade till Pannonien. I sådan nöd kallade Gratianus, Kejsar Valentis efterträdare, till hjälp Theodosius från Spanien, en af tapperhet och förtjenster utmärkt man; honom utnämnde han till sin medregent och öfverlemnade till honom det östra Romerska kejsaredömet. Theodosius, densamme, som i historien är känd under namnet af den Store, sedan

85) Ammianus Marcellinus.

marne öfvergifna Gallien, framträngde under förskräckliga härjningar till Pyreneerna, infollo i Spanien och delade mellan sig detta land. Efter dem kommo Gepider, Heruler, Sachsare, hvilka alla likaledes genomströfvade Gallien från Rhen till Pyreneerna. Alarik stod kvar i Italien, och mot honom sammandrog Stilicho hela den Romerska krigsmagten. Till Kejsar Honorius kommo sändebud från den Götiska härföraren, som förkunnade: "att Vestgöterna med hustrur och barn kommit till dessa trakter för att fridsamt nedsätta sig bland Romarne och med dem blifva ett folk; de bådo om Kejsarens tillstånd dertill; i annat fall månne en dag utsättas, då Romarne och Göterna i öppet fältslag måtte sina krafter mot hvarandra och med vapen afgjorde, vilkendera af dem skulle rymma landet." Honorius, svårt bekymrad öfver detta andragande, svarade efter lång rådplägning: "han ville gifva Göterna Gallien och Spanien, hvilka länder han till dem afträdde med full besittningsrätt ⁸⁹)." Man ansåg vid det kejsarliga hofvet dessa provinser såsom redan förlorade, och man ville bringa de barbariska folkstammarna i fiendligt förhållande till hvarandra, att de genom inbördes krig måtte upprifva eller försvaga hvarandras magt. Alarik förklarade sig nöjd med det svar, han bekommit, bröt upp och tog vägen till Gallien. Hans marche var fredlig, inga plundringar, inga våldsambheter föröfvades. På de Piemontesiska Alperna år 403 den 29 Mars firade Göterna Påskdagen. Midt under deras gudstjenst blefvo de underrättade, att Stilicho var i antågande med en ansenlig här, sinnad att öfverrumpla dem. I första ögonblicket blefvo Göterna bestörta, sedan

upp-

89) "Gallias Hispaniasque Alaricus sua cum gente sibi tanquam lares proprios vindicaret, donatione sacro oraculo confirmata." Jordanes.

upptändes deras sinnen af förbittring och vrede. Alarik höll krigsråd. I rådet suto gamla, långhåriga män, i drägter af djurskinn, med spjut i handen och långa, spitsiga, jernbeslagna stafvar (*conti*); en vördig man, Alariks fosterfader, stödjande sig på sitt svärds elfenbensfäste, rådde Konungen att draga sig tillbaka med hären. Detta ansåg Alarik lika med en flykt; han erinrade, huru han vid floden Hebrus hade slagit så många Augustos (Kejsare); en röst från himmelen hade försäkrat, att han skulle framtränga till Rom. Så högt förtörnade honom den gamla fosterfaderns råd, att endast dennes höga ålder frälste hans lif⁹⁰). Krigslyckan vaxlade, underhandlingar mellankommo, äntligen, natten till den 24 Augusti år 410, intog Alarik det verldsbeherrskande Roma, världens Drottning, med storm. Redan två gånger förut hade han stått för murarne af Rom; med 5000 marker guld, 30,000 marker silfver, 4000 sidenkappor, 3000 stycken hudar af skarlakans färg (saffian) samt andra leverancer hade staden köpt hans första afgång. Så kom en tid, då äfven det stolta Rom, som i Grekland och i Asiën sköflat så många städer och plundrat världens skatter, äntligen, efter vedergällningsrättens eviga lagar, fick sjelft nu undergå en lika behandling och ett lika öde. Då Romerska sändebuden frågade Alarik, hvad de väl skulle behålla öfrigt, när han tog ifrån dem allt guld, allt silfver, allt bohag, svarade han: "ert lif." Afgudabilder och tempelprydnader måste nedsmältas för att tillfredsställa den fruktansvärde mannens fordringar. Eröfradt och med storm intaget, lemnades Rom till plundring. Det kejsrliga palatset och alla de storas hus sköflades, men kyrkor och tempel skonades; åt Roms borgare lem-

90) Claudius Claudianus. B. G.

Sv. F. H. i D.

nades valet att frambära sina skatter eller blifva trälar. Endast få dagar dröjde Alarik kvar i Rom. Han fruktade härens upplösning och försvagande genom de vållustiga retelserna i denna yppiga, sedeförderfvade stad. Dessutom hvälfde andra stora planer i hans hufvud. Han ville eröfra Sicilien och Afrika och af dessa länder stifta sig ett eget rike. Medförande alla de skatter, han tagit i Rom och öfra Italien, tågade han med den Götiska hären genom Campanien, Lucanien och Calabrien, plundrande hela landet ända ned till Rhegium (Reggio). Härifrån ville han gå öfver till Sicilien, då, midt under anstalterna till denna öfvergång, döden öfverraskade honom i staden Cosenza i Calabrien, då han ännu var blott fyra och trettio år gammal. Göterna, djupt sörjande förlusten af sin store Konung och härförare, afledde genom en canal den förbi Cosenza löpande floden⁹¹⁾, grafde sedan på flodens botten ett djupt griftrum, i hvilket de ned-sänkte den store Konungens lik jemte många dyrbarheter, återgåfvo derpå floden dess lopp och neder-gjorde alla slafvarna, som laggt hand vid arbetet; detta allt, på det ingen skulle ohelga och störa den ädle hjälten i den graf, der han hvilade från sina hjeltebragder och segrar. Till Konung efter honom valde de hans svåger, den sköne Athaulf (Adolf), en man af högt sinne och mycken kraft. Han drog med hären åter upp till Italien, intog och plundrade Rom på nytt, bortförde med sig Kejsarens syster, den sköna Prinsessan Placidia, med hvilken han sedan förmälte sig, lemnade derpå Italien år 413, gick öfver de Cottiska Alperna och inryckte i Gallien. Romare, Galler, Barbarer, alla veko undan för den antågande Götiska hären; denna intog Narbonne, Toulouse, Bordeaux, hela södra Frankrike, drog sedan öfver Pyreneerna, un-

91) Jordanes kallar floden *Barentinum*, rättare *Arentinum*, ty en å af detta namn framlöper icke långt från Cosenza.

derlade sig större delen af Spanien och stiftade det stora Vestgötiska riket, som sträckte sig från Lusitanien (Portugal) öfver Pyreneerna till floderna Loire och Rhône i Frankrike. Toulouse var detta rikets hufvudstad. Vandalerna blefvo inkränkta till Andalusien ⁹²⁾, Sveverna och Alanerna till Gallicien och det Portugisiska berglandet. Allt mera trängde af Göterna, gingo Vandalerna under sin Konung Genserik, och i följe med dem äfven en hop Alaner, öfver till Afrika år 427, slogo både den Romerska ståthållaren Bonifacius och den Romerska fältherren Aspar, inkräktade Romarnes Afrikanska besittningar och upprättade det Vandaliska riket, som hade Karthago till hufvudstad. På samma tid bröto hopar af Sachsare, Angler och Juter upp från sina hemvist på Jutländska halfön och i trakterna af Elben, ilade på sina långskepp öfver hafvet och efter blodiga strider med Pictier, Scoter och Britter gjorde sig till herrar öfver den Brittiska ön. Frankerna gingo öfver Rhen, togo sig bostäder i Brabant och Flandern och utbredde derifrån sina eröfringar öfver norra delen af Gallien. I samma stora folkrörelse gingo äfvenledes Burgunderna öfver Rhen, sedan de efter sitt uppbrott från Östersjöländerna länge tumlat om med Gepiderna vid Weichseln och med Allemannerna i de inre delarne af Germanien; de satte sig i besittning af de öfre Rhentrakterna, utbredde sig derifrån allt mera åt söder och stiftade det Burgundiska riket, som inbegrep vestra delen af Schweiz (Bern, Freyburg, Walliserlandet), Savoien, Dauphiné och en del af Provence samt det sedermera efter dem så kallade Burgund (Bourgogne); än Lyon, än Genf var detta rikets hufvudstad. På samma tid finna vi Rugier, Longobarder och ännu flera

92) Som efter dem äfven har sitt namn, emedan Andalusia blott är ett förderfvadt uttal af Vandalia.

folk, som tillförne haft sina bosäten vid Elben och vid Östersjön, i fullt vandringståg upp till de öfre trakterna af Donau. Medeltidens författare om-tala ett Rugiland vid sistnämnde flod, och dermed förstås den delen af Österrike, som ligger på norra sidan om Donau, jemte en del af Böhmen och Mähren, der i V:e århundradet Rugierna och efter dem Longobarderna någon tid hade sina hemvist.

Medan sålunda folk från Norden störtade sig öfver de Romerska länderna och lade första grunden till nya blifvande stater, herrskade Hunnerna öfver Göternas fordna besittningar nordan för Donau och Svarta Hafvet. De hade i tvänne mans-åldrar innehaft dessa länder, då Attila blef Öfver-Khan öfver alla Hunniska stammar och dem underdåniga folk; en man, som med herrskaresinne af naturen och en verldseröfrares hela kraft för-enade den vildhet och råhet, som tillhörde den Hunniska karakteren. Ifrån Ungern, der han vid Theis-floden hade sitt stora trädpalats, ända upp till norddelen af Ryssland, från Östersjön till Wolga och derifrån djupt inåt Asien, sträckte sig hans herrskaremagt. Östgöternas furstar af Amaliska släkten, Gepider, Heruler och många folkstammar i södra Tyskland hörsammade hans bud. Ett tecken af hans hand — och mängden af de honom om-gifvande, underdåniga Konungar afvaktade med tystnad och bäfvan hans befallningar och utförde dem i ögonblicket med fruktan och utan knot. Han ensam, "Konungarnes Konung," tänkte för alla, hans vink bestämde alla rörelser ⁹³). Från Chinas gränсор till Rhens stränder darrade för honom alla folk; sjelf hörde han sig gerna kallas "Guds

93) "Reliqua turba regum, ac si satellites nutibus Attilæ attendebant, et absque aliqua murmuratione cum timore et tremore unusquisque adstabat, aut certe quod jussus fuerat exsequebatur. Sed solus Attila, rex omnium regum, super omnes et pro omnibus sollicitus erat." *Jordanea*.

Gissel," och hos efterkommande lefde länge den sagan, att, hvar han framdrog, der vexte ej mera något gräs. Den Östromerska Kejsaren betalte till honom skatt, årligen 2100 marker guld.

Af högre magter omgjordad med Krigsgudens svärd och utsedd, såsom han trodde, att beherrska hela världen⁹⁴⁾, ville han genom det Vestgötiska rikets och det Vestromerska kejsaredömet underkufvande, de enda ännu öfriga bålverken för Europa, grundlägga sitt herravälde öfver jorden. Först sökte han genom slughet och konst att upphetsa dessa begge riken mot hvarandra, Vestgöterna lofvade han sitt bistånd mot Romarne, de sednare sitt bistånd mot Vestgöterna. När denna list misslyckades, och Attila såg, att endast med vapenmagt det stora målet kunde uppnås, drog han sina stridsmassor tillsammans och bröt från Ungern upp med en här af 700,000 man. Då skref Valentianus III, Vesterlandets Kejsare, till Theodorik, Vestgöternas Konung: "Hunnernas Konung vill underkufva oss alla; om krigsorsaker bekymrar han sig icke; så långt, han med svärdet kan nå, utsträcker han sin magt; hans begär och herrsklystnad känna inga gränсор; allt, hvad han vill och förmår, det är i hans ögon rättmätigt och lofligt; hela världen vill han underlägga sig och göra oss alla till sina slafvar. Stå upp och tag till vapen, ädle Vestgötiske furste! En af kejsaredömet skönaste provinser är dig gifven. Strid för oss och för dig." Theodorik svarade: "Vi bifalla, J Romare, eder begäran. Aldrig har en Vestgöternas Konung känt någon fruktan, när det gällt stora, manliga beslut, och aldrig har ett rättmätigt krig fallit honom svårt. Af lika sinne och tanka äro äfven mitt rikets förnämsta. Hela

94) "Arbitratur, se totius mundi principem constitutum, et per Martis gladium potestatem sibi concessam esse bellorum." Priscus, cit. af Jordanes.

”Vestgötiska nationen griper med fröjd till sina allti segersälla vapen.” Attila tågade genom Österrik och Steyermark, drog genom Rhätiens gränsmärke till Allemannernas land, nedergjorde allt, som reste sig till motstånd, gick öfver Rhen, tågade öfver Vogeser-bergen och inföll i Gallien, hotande all länder med förderf. Skräck gick framför honom och förödelsen följde i hans spår. Metz, Trier och Tongern lades i aska. Folken i vestern och södern af Europa glömde sina inbördes stridigheter. Vestgöter, Franker, Alaner rustade sina stridskräfter, och Ætius, Roms sista fältherre, samlade Vestromerska rikets hela krigsstyrka, bestående för nämligast af lejda barbarer, Allemanner, Sachser och folk af ännu andra stammar. På den stora slätten vid Châlons i Frankrike, nära intill Marnefloden, mötte år 451 de förenade folkens af Ætius Theodorik och Alaniska Konungen Sangipan anförda härskaror de Hunniska massorna under Attila. I den härpå följande, för Europas nya bildning för hela menskligheten afgörande, stora, mördanddrabbning var det förnämligast Vestgöterna, som fästade segern vid de förenade härarnes fanor och tvungo Attila till återtåg. Han drog sig tillbaka till sin lägerplats i Ungern. På valplatsen låg Vestgöternas Konung, den ädle, tappre Theodorik och med honom 162,000 man⁹⁵⁾, hvilket gräslig blodbad fört Göternas häfdatecknare Jordanes på den förskräckliga tankan, att människoslägtet lefver för Konungarnes skull, emedan på en enda människovansinniga bedrifvande folken nedslås som gräs och en stolt, oregerlig Konungs vilja i ett ögonblick förstör, hvad naturen på århundraden fran-

95) Deribland icke inberäknade 90,000 man af Frankerna och Gepiderna, hvilka före det stora, allmänna slaget hade o natten stött tillhoppa och på ömse sidor gjort bland hvarand ett stort nederlag. Gepiderna stridde på Hunnernas sida Frankerna på Vestgöternas och Romarnes. Jordanes.

96). Två år efter detta slag dog Attila. Hans
 er, oeniga sig emellan, förmådde icke sãmman-
 de underkufvade folken. Gepiderna, Östgö-
 na, Herulerna och många andra afföllo. Ellak,
 k, Dengisik, Attilas söner, blefvo slagne. Lem-
 arne af den Hunniska magten, kastade tillbaka
 Don, försvunno slutligen.

Sedan bodde Östgöterna i den delen af Un-
 n, som kallades Pannonien, från Wien till Bel-
 d, mellan floderna Sau och Donau. Detta land
 le Östromerska Kejsaren till dem upplåtit. Äf-
 sände han dem årliga skänker. Östgöterna der-
 ot förbundo sig att hålla vänskap och fred med
 Romerska riket, och som underpant därför
 ckade Östgötiska Konungen Theodemir sin unga
 Theodorik till Constantinopel. Theodorik var
 ännu blott sju år gammal; i Constantinopel
 adades han tio år, omfattades af Kejsar Leo I
 med stor godhet och undervisades af de lärdaste
 män. Under tiden förde Östgöterna segerrika krig
 mot sina grannar, i synnerhet mot de tillgränsan-
 de Allemannerna eller egentligen den stam af dem,
 som kallades Svever, efter hvilka äfven Schwaben
 har sitt namn. Men då hvarken det byte, de to-
 go i dessa krig, eller de årliga föräringarna från
 Kejsaren voro tillräcklige att fylla deras behof, så
 nycket mindre, då Pannoniens betesmarker icke
 rbjödo tillräckligt utrymme för deras hjordar, gin-
 go Östgöterna tillhopa och bådo sina furstar, att
 le skulle föra dem till andra länder. Då drog en
 lel af folket under Konung Widemir år 474 till
 talien; Glyserius, som denna tid satt på den Vest-
 omerska kejsarethronen, förmådde dem genom för-
 ringar att söka sig bostäder i Gallien; dit drogo

96) "Probatum est, humanum genus regibus vivere, quando unius
 mentis insano impetu strages sit facta populorum, et arbitrio
 superbi regis momento dejicitur, quod tot seculis natura pro-
 genuit." Jordanes.

de och förenade sig med sina fränder Vestgöterna så att de sedan med dessa utgjorde en stat. De öfriga gingo under Konung Theodemir öfver floden Sau, intågade i Illyrien ⁹⁷⁾, utbredde sig öfver Macedonien och Thessalien och intogo jemte andra städer äfven Larissa, Achilles' födelsestad. Sedan de en tid sutit i Macedonien, fingo de bostäder i Moesien och Illyrien, vid Donau och Sau. Under detta Göternas vandringståg, sedan deras Konung Theodemir insjuknat i Macedonien och der aflidit, hade Theodorik, Theodemirs son (som återkommit från Constantinopel), då han var nitton år gammal, efterträtt sin fader. Kejsar Zeno Isauricus, Leo I:s efterträdare, sökte på allt sätt förbinda sig den unga Östgötiska Konungen. Han upphöjde honom till de högsta värdigheter i riket. År 484 var Theodorik Consul tillika med Kejsaren. Zeno lät till Götiska Konungens ära och till minne af honom uppresa hans statue framför det kejsarliga palatset ⁹⁸⁾.

Stridslystna, krigiska ynglingar och furstesöner, som i Romerska rikets tjenst ville försöka sin lycka, strömmade till Italien. Rugier, Heruler, Scirer, Turzlinger och folk af ännu andra Götiska och Germaniska stammar utgjorde hufvudstyrkan af den Vesterländska kejsarliga krigsmagten. En yngling vid namn Odoaker, af Rugisk eller Herulisk stam, kom, klädd i djurskinn, i följe med andra ynglingar till den stora staden Rom och slöt sig till sina dervarande landsmän vid den kejsarliga lifvaktten. Odoaker var storvext, dristig, tapper och klok. Sedan det stora slaget vid Châlons år 451 hade inom en tid af fem och tjugu år icke mindre än tio Kejsare sutit på den Vesterländska thronen; Spanien, Gallien, Britannien voro förlorade; anarki och det djupaste förfall i alla

97) Inbegrep Dalmatien och Albanien jemte en stor del af Croatien och Bosnien. 98) Jordanes.

förvaltningens grenar herrskade inom Italien; de i sold varande barbarer gällde allt och upphöjde Kejsare efter behag. Det blef dem bekant, att Vestgöter, Burgunder och andra, som tagit i besittning de fordna Romerska provincerna, tillaggt sig en viss del af dervarande invånares jordegendomar. De fordrade då äfven detsamma för sig uti Italien. Detta blef dem afslaget. Då valde de Odoaker till sin härförare och Konung. Han, efter en kort kamp, gjorde slut på det Vesterländska Romerska kejsaredömet, år 476. Dess sista Kejsare, den unga, oskyldige Romulus Augustulus, måste i Odoakers läger utanför Ravenna aflägga den kejsarliga purpurmanteln, kronan och vapnen, hvarefter han skickades till Campanien, till det gamla slottet Lucullanum, der ett visst årligt underhåll för honom utsattes. Odoaker beherrskade sedan Italien; alla städer öppnade för honom sina portar; en tredjedel af all jorden fördelade han mellan sig och sina krigare.

Nu, då vördnaden för Roms stora namn ej mera höll tillbaka, sedan Italien blifvit ett byte för fremmande eröfrare, kastade äfven Östgöternas Konung Theodorik sina ögon på detta herrliga land. Hans stora, mäktiga själ krafde ett friare utrymme till verksamhet, och bragdrika, ärofulla företag öfverensstämde med Götiska folkets lynne. Formligen, genom en pragmatisk sanction, afträdde Kejsar Zeno till Östgötiska Konungen det Vesterländska riket. Zeno hade hvarken varit eller kunde någonsin hoppas att blifva Italiens beherrskare, och icke utan hemlig fruktan såg han i Constantino-pels granskap en sådan man som Theodorik i spetsen för ett folk, sådant som Göterna.

År 489 bröt Theodorik upp från Thracien med hela Östgötiska magten; hustrur och barn följde med på vagnar. Det följande året inryckte han i Italien, slog Odoaker på slätterna vid Verona,

belägrade honom sedan i Ravenna i tvänne år, tvang honom slutligen att nedlägga vapnen, eröfrade derpå hela landet och upprättade det stora Östgötiska riket, som jemte Italien äfven inbegrep Sicilien, omfattade Alperna med en del af Schweiz, hela Tyrolen, en del af Bayern, Schwaben och Österrike ända till Wien, sträckte sig derifrån nedåt Donau, öfver vestra delen af Ungern, öfver nuvarande Slavonien, Croatien, Dalmatien och Servien intill floden Morawa och till granskapet af Macedonien. Detta stora rike styrde Theodorik med vishet och förstånd i tre och trettio år. Han bibehöll alla goda inrättningar i det fördna kejsaredömet, gjorde förändringar blott der, hvarest förbättringar tarfvades, och höll öfver ordning och laglydnad en sådan uppsigt, att i hela Italien rådde den största säkerhet till lif och egendom. Senaten lemnades i orubbad besittning af sin gamla värdighet, Roms biskop och invånare och alla öfriga Italienare förblefvo ostörda vid den Katholska tron, under det Theodorik sjelf med sina Göter bekände sig till den Arianska läran; alla, af hvilken tro och lära som helst, åtnjöto en lika rättvisa. Han lät präktigt åter uppbygga Pavia, Ravenna, Verona och andra förstörda eller förfallna städer, han lät åter iståndsätta vattenledningarna och cloakerna, han rensade hafvet från Grekiska corsarer och beskyddade handeln. Konster och vetenskaper befordrade han så, att han var mera stolt öfver sina lärda och de i riket åter uppblomstrande konster, än öfver sina vapens storhet och glans. Till Chlodvig; Frankernas Konung, skickade han musikanter och till Gondebald, Burgundernas Konung, ett solur, som visade dagens, ett vattenur, som tillkännagaf nattens timmar, samt förståndiga män att sköta och regera dem. Vid samma tillfälle berömde han sig af sina lärda, en Boethius och andra, och sade: "Burgunderna skola upphöra att

"villja förlikna sig med Östgöterna, när de hos oss "finna sådana män och sådan konst." Genom sitt stora anseende, sin vishet och sina familjförbindelser var han likasom en far för alla Vesterlandets furstar och skiljesdomaren vid deras tvister. Han skref till Konungarne: "Ingen bland eder är, som icke rönt prof af min välvillja; men edra oordningar och fel bedröfva mig. J ären unga hjeltar; derföre tillkommer mig att råda eder; jag tän icke med ligkiltighet se, att J låten eder beherrskas af edra lidelser och begär." Då Frankernas Konung Chlodvig, efter sin seger öfver Allemanierna, behandlade dessa med hårdhet, skref Theodorik, rådande den Frankiska Konungen till ett mildare förfarande, och sade, att för honom sjelf hade alltid de krig aflupit lyckligast, i hvilka han handlat ädelmodigt och icke strängt. Han skref till Senaten i Rom, "att det tillkommer en god och vis regent, icke så mycket att straffa brott och förseelser, som att förekomma dem. De fattigas förtryck var för honom en afsky; han ville icke blott, att de klagandes nöd skulle afhjelpas, han bar ömhet äfven för deras lidanden, som icke klagade, och han förbjuder strängeligen, att på fattiga låta lägga den skatt, som de rika söka undandraga sig, utan skulle dessa sjelfva betala den." Till invånarne i Pannonien lät han utgå befallning, att de skulle aflägga tvekamp vid rättegångar samt inbördes lefva broderligen, efterföljande Göterna, som mot fienden visste att strida, men hemma uppförde sig sagtmodigt, och han gaf Colosseus, hvilken sattes till ståthållare i Pannonien, den föreskrift, att i sitt ståthållareskap lägga ådaga Göternas rättrådighet och låta sakerna afgöras med ord, men icke med vapen. På samma gång lät han ålade invånarne i Ravenna att åter uppbygga Judarnas synagoga, som de uppbränt, befallte han ståthållaren och krigshären i Avignon att förhålla

sig fredligt och vänligen mot Romarne och icke tillåta något öfvervåld ske, "ty hvartill gagnar det," skrifver han, "att vi hafva fördrifvit barbarerna" (Frankerna), om man icke lefver efter lagarna⁹⁹." Af Romare och Barbarer, inom och utom Italien, af Konungar och Folk var han lika högt vördad som fruktad, och af efterverlden är han erkänd, att bland alla eröfrare, som någonsin funnits, hafva varit en af de största som regent, som statsman och menniska¹⁰⁰). Hos oss, i medeltidens skrifter, kallas han Thidrik af Bern (Theodorik af Verona) och är den hjelte, omkring hvilken under detta namn i sången och sagan så många forntidsminnen väfva sig. Till härstamning var han af den vidtfrejdade Amaliska släkten, nemligen den tionde i rätt nedstigande led från Kung Amal¹⁰¹), hvarföre i sagan hans stora rike bär namn af Aumlunga- eller Humblungaland¹⁰²). Denne store Konung afled år 526 den 30 October i en ålder af vid pass 70 år. En stark hand fordrades för att sammanhålla det vidsträckta riket, så mycket mer, då detta var nyss eröfradt och bestod af så vidt skilda länder och folk. Theodorik åter följdes i regeringen af sin 10-åriga dotterson Athalarik under förmynderskap af dennes moder Amalaventa, Theodoriks dotter. Hersklystna, äregiriga män tillvägabragte söndringar, oordningar, förvirringar. Tillika uppkom ett 18-årigt krig med Kejsaren i Constantinopel på en tid, då Byzantinska riket egde tvänne sådana fältherrar som Narses och Belisar. Således sammanstörtade åter det Östgötiska riket, sedan det egt bestånd i sextio år. Med hög hjeltekraft kämpade dess sista Ko

99) Cassiodorus, *Variarum*. 100) "Unter allen Eroberern
"welche jemals gewesen, ist keiner größer als König Dietrich der
Ostgoth." Joh. v. Müller. 101) Enligt det af Jordane
(c. 14) uppgifna slägtregistret. 102) Jfr Peringskiöld
Annot. till Cochlæi Vita Theodorici.

nungar Totilas och Teja mot den i krigstactik öfverlägsna fienden. Ännu i den sista, tre dagar uthållande jättedrabbningen vid Cumæ i Campanien år 553 stridde Östgöterna på ett sätt, som vittnade, att hos dem qvarlefde samma hjeltesinne och heroiska kraft som fordom, ehuru deras magt förlorat all hållning. De gingo till undergång, men som en hjelte-nation, med vapen i händerna. Sedan föreställde Östgöterna icke mera något ser-skildt folk. De hade i detta blodiga krig så smält tillhopa, att de öfverblefna endast voro få till antalet; af dessa stadnade en del qvar uti Italien, förlorande sig bland de öfriga invånarne; andra gingo öfver Alperna till sina stamförvandter Vestgöterna; de öfriga skickades till det Grekiska kejsareriket.

Från denna tid upphörde Götiska folkets vandringar. Men i dess förda hemvist vid Svarta Hafvet omtalas Göter ännu länge af medeltidens häfdatecknare och skriftställare. Procopius, vid medlet af VI århundradet, förtäljer, att der Mæotiska sjön utfaller i Svarta Hafvet, bodde de Gotther, som kallades Tetraxitæ; de voro till antalet icke många, men de tappreste af alla barbarer, som funnos i dessa trakter; de skyddades äfven af ställets fasthet, emedan Mæotis, som vid dess utlopp kröker sig såsom en halfmåne, nästan kringslöt deras land, så att till dem fanns blott en enda ingång, och denna mycket smal. Dessa Göter följde i enfaldighet och upprigtig tro den Christna läran, samvetsgrant iakttagande dess föreskrifter; de voro goda åkerbrukare och af alla menniskor de mest gästfria; det landskap, de bebodde, låg högt, hade en ypperlig jordmån och frambragte de skönaste frukter; såsom Romerska bundsförvandter (*Foederati*) bistodo de Kejsaren (den Byzantinska) på hans krigståg, men ställde blott 3000 man i fält; städer och slott hade man hos dem

aldrig fått bygga, emedan de icke tålde att inneslutas inom murar, ty de älskade landtlefnaden; dock hade Kejsaren med en lång mur värnat ingången till deras land och derigenom gjort dem trygga för fiendtliga anfall ¹⁰³). Dessa Göter bodde på halfön Krim, hvars södra del deraf kallades Gothia ¹⁰⁴); några af dem, som bodde östligast, hade gått öfver Tauriska sundet till den motliggande kusten af Asien, hvarest de vid utloppet af Kuban-floden satt sig ned gent. öfver mot deras gamla bostäder. Capha (Kaffa) var sätet för Göternas biskop, och detta Götiska biskopsdöme säges under Leo den Vises regering (886—911) hafva varit det 34:de i ordningen af dem, som stodo under patriarken i Constantinopel ¹⁰⁵). Ännu i XV århundradet nämnas Göter på Krimiska halfön så väl af Byzantinska som andra författare, och A. Busbecq, hvilken lefde i medlet af XVI århundradet och af Kejsar Ferdinand skickades såsom sändebud till Constantinopel, talte i denna stad med tvänne personer från Krim; de berättade honom, att detta folk då bodde i flera härader, stodo under den Tatariska Khanen och ställde i fält 800 skyttar, hvilka utgjorde den stridbaraste corps af

103) Procopius, *de Edif.* L. III. *De B. Goth.* L. IV. Han säger, att det land, de bebodde, kallades Dory, sannolikt samma namn med de gamles Taurica. Jfr Thunman, *Östl. V.*
 104) Kallades så ännu i medlet af XV århundradet enligt Venetianska ädlingen Jos. Barbaros Reseberättelse. Han medhade på sin resa till dessa trakter en Tysk betjent, och denne kunde temligen väl tala med Göterna på Krim och förstå dem, likasom en invånare af Friaul kan förstå en Florentinarc. Grotius (*Proleg.*) anförer, efter Petr. Bapt. Burgo, att Gothia på Krim kallades i Genucsiska archivet *Capitaneatus Gotthiæ*. Den lärde Le Quien (*Oriens Chr.*, cit. af Suhm, l. c.), som tillhopasamlat alla underrättelser om Biskoparne i Gothia, säger, att deras land eljest kallades Sphetzia och hufvudorten egentligen Gothia, hvilken Turkiska Sultanen Mahomed II skall år 1475 hafva intagit. 105) Le Quien, l. c.

Khanens troppar. Det fanns ännu i detta folkets språk, ehuru det redan då var mycket uppblandadt, många rent Götiska ord ¹⁰⁶), hvilka dock sedermera väl blifvit af Tatariskan alldeles utträngda. Äfven i det fordna Moesien, i det nuvarande Bulgarien, vid foten af berget Hämus, bodde i Jordanes' tid, i medlet af VI århundradet, af den Götiska folkstammen talrika lämningar, som kallades de mindre Göterna (*Gothi minores*), "ett otaligt folk, men derjemte ostridbart och fattigt; de hade icke öfverflöd på något, utom boskap, betesmarker och skog; hvete vexte hos dem ringa, vin måste de hemta från närgränsande länder, de lefde för det mesta af mjölk ¹⁰⁷)." Dessa Göter voro sannolikt afkomlingar af de hopar, som stadnat kvar i Thracien, då först Alarik och sedan Theodorik drogo till Italien med den raskaste och stridbaraste delen af folket; ännu i IX århundradet har gudstjensten hos några folk i dessa trakter blifvit hållen på Götiska språket, och äfven afskrifter af Bibeln, öfversatt på deras språk, troligen samma öfversättning med den af Ulphilas gjorda, hade funnits hos några bland dem ¹⁰⁸). Det säges, att spår af en Götisk dialect ännu skola träffas vid Silistria och deromkring liggande orter ¹⁰⁹). Om de Göter åter, som af Theodosius den Store

106) A. G. Busbequius, *Epist. Ihre* (i föret. till *Gloss. Sv. Goth.*) har granskat den af Busbequius meddelade förteckning på de i Krimiska Göternas språk förekommande Germaniska ord och ådagalagt, att många bland dem äro äkta Götiska, öfverensstämmande med det språk, som förekommer i Ulphilas' öfversättning af Evangelierna. 107) Jordanes, c. LI. 108) Walafr. Strabo, *De reb. Eccl.* (cit. af *Suhm*, l. c.) Denne Strabo, en på sin tid mycket lärd man, Abbot i Reichenau och död år 849, var en lärjunge af Rhabanus Maurus i Fulda, hvilken hade gjort en resa till Orienten. Det är sannolikt, att han af honom hade ofvanmälta underrättelser om de Götiska Christna i dessa trakter. 109) J. Thunman, *Gesch. d. östl. europ. Völker.*

gingo hus och åkrar i Phrygien och Lydien i Mindre Asien, sjunger en forntida skald ¹¹⁰), att de hade der urartat, de plöjde och skötte sina vingårdar och ville hellre lefva af sina händers arbete, än på ett ädelt sätt af rof i krigen.

Efter det stora Östgötiska rikets undergång bröto Longobarderna under sin Konung Alboin den 2 April år 568 upp från sina dåvarande hemvist i Pannonien, drogo med hustrur, barn och bohag till gränsen af Italien, kastade från Alpernas höjd beundrande blickar på det sköna, herrliga landet, som låg framför dem, nedtågade, intogo Pavia, inkräktade större delen af Italien och upprättade det i historien bekanta Longobardiska riket, efter hvilket öfra delen af Italien ännu bär namn af Lombardiet. Detta rike, sedan det egt bestånd i 200 år, störtades af Carl den Store år 774, då äfven Longobardernas sista Konung Desiderius blef tillfångatagen ¹¹¹). En lärd man Paulus Winfried (eller Warnefridi) var cancel-ler hos samma Konung. Denne Winfried, sjelf af Longobardiska folkets stam, har efter forntraditioner och andra samlade underrättelser sammanskrifvit Longobardernas historia ¹¹²). Han berättar, att om deras härkomst och vandringar från fäder till son gått följande saga: på en ö, kallad Scandinavia, i det Baltiska Hafvet, bodde deras äldsta fäder och hette Winili. Då folkmängden så tillvexte, att landet icke kunde föda den stora myckenheten af menniskor, gingo husfäderna tillsammans och beslöto, att en tredjedel af folkhoppen skulle draga ut och söka sig nya bostäder. Folket skiftades i trenne flockar, lott kastades, och den

110) Claudius Claudianus. 111) Hertigdömet Benevento förblef dock i Longobardernas händer intill år 891, och Salerno, Capua m. m. ännu längre. 112) *De Gestis Longobardorum Libri Sex.*

den hop, på hvilken lotten föll, sedan den rustat sig till uppbrott, sade farväl till sina vänner och fränder och drog ut under anförande af tvänne bröder, Ibor och Ayo, unga män, men af större anseende än de andra. Deras moder Gambarara följde dem, och hon var mycket skarpsinnig och snäll i råd, hvarföre de vid brydsamma tillfällen förväntade sig icke ringa tröst och hjälp af hennes kloket och förstånd. Uttågande från Scandinavia, kommo de till ett land, som kallades Scoringa; der satte de sig ned i några år. I deras granskap bodde Vandalerna; dessas härförare, Ambri och Assi, ansatte hårdt de närgränsande folken med krig och skickade, stolte af sina segrar, till Winilerna det budskap, att de skulle betala till dem skatt, eller möta dem på fältet. Winilerna voro till mängden icke talrika, men alla i sin blomstrande ålder; på Gambaras inrådan beslöto de, att icke genom erläggande af skatt skända sin frihet och sin ära. Vandalerna gingo till Wodan (Oden) och utbådo sig af honom seger öfver Winilerna. Han lofvade att villja gifva dem seger, på hvilka hans blickar vid solens första uppgång skulle falla. Gambarara, de Winiliska härförarnes moder, vände sig till Wodans gemål Frea. Hon gaf det råd, att de Winiliska qvinnorna med utslagna hår, nedhängande framför ansigtet såsom ett skägg, skulle jemte sina män i första dagningen ställa sig framför vindögat, derifrån Wodan plägade se ut åt öster. Så skedde, och då Wodan vid solens första uppgång såg ut genom vindögat och blef varse denna skara, sade han: hvilka äro dessa Longobardi? Då inföll Frea: "efter du nu gifvit dem namn, så måste du äfven gifva dem seger." Det skedde äfven så, Winilerna segrade. Från denna tid buro de namn af Longobarder, som på deras språk betydde Lång-

skäggiga ¹¹³). De voro också, tillägger Winfried, utmärkta genom sitt långa skägg, hvilket något uddhvasst jern aldrig fick vidkomma. I början stodo de under härforare; sedan valde de Ayo's son Agelmund af den Gunginkiska ätten ¹¹⁴), den ädlaste bland Longobarderna, till Konung öfver sig, emedan de hellre i likhet med de öfriga folken ville stå under en sådan, än under härforare eller hertigar (Duces, Jarlar). En svår hunger tvang dem att lemna Scoringa. De drogo då till Mauringa, derifrån till Golanda, sedan kommo de till Rugiland och härifrån till öppna fält, som på deras språk kallades Feld (eller Felth) ¹¹⁵). Så tågande under mångahanda äfventyr genom flera länder och folk, efter långa vandringar och långa uppehåll på hvarje ställe, kommo de äntligen år 526 till Pannonien, hvarest de med Byzantinska Kejsarens tillåtelse, efter Östgöternas aftåg derifrån, satte sig ned under sin Konung Audoin, fader till den Alboin, som fyratiotvå år derefter förde dem till Italien. Samme Alboin, sedan han kort före sitt uppbrott till Italien slagit Gepidernas Konung Kuni-mund, tog dennes hufvud och gjorde sig deraf ett dryckeskärl, som på Longobardernas språk kallades *scala* (skål). Benkläder nyttjades af dem, som de på sitt språk benämnde hosor ¹¹⁶).

113) "Nam juxta illorum linguam *lang* longam, *baert* barbam significat." Paul. Warnefr. l. c. Icke blott i flera Tyska-dialecter heter skägg *bard*, *baard*, *bart*, *part*, utan äfven så i gamla som nya Engelskan *beard*, och i gamla Svenskan har man deraf Bårdskärare, barberare. Hallenberg, l. c. Äfven Oden kallas i gamla poetiska Eddan Sidgrain (af *sid* lång och *grön* skägg) och Sidskeggr. I yngre prosaiska Eddan är ett af hans tillnamn Langbardur. 114) I gamla Eddan talas om en Gjukes ätt såsom hörande till de Konunga-ätter, "som från Gudar kommo." Äfvenså i Völsunga S. och andra våra nordiska fornsagor talas om Gjukungarne. 115) Suhm, l. c. synes med mycken sannolikhet förmoda, att härmed syftas på de stora slätterna, kallade Marchfeld i öfre Ungern. 116) Paul. Warnefr. l. c.

Denna af Longobarderna bevarade tradition om deras fäders uttåg från den Skandinaviska nord- den vinner äfven styrka af Romerska författares berättelser. Efter dessa bodde vid Elben i första århundradet af vår tidräkning ett folk, som kallades Longobarder. De skildras såsom grymmare än den Germaniska vildheten. Tiberius Cæsar slog dem, då han år 5 framträngde till Elbe ¹¹⁷⁾, och Strabo berättar, att de af fruktan för de Romerska vapnen då begåfvo sig undan till ett annat, längre bort liggande land; han tillägger, att alla de folk, som bebodde dessa nordiska länder, kunde, i anseende till deras enkla lefnad, lätt och utan möda ombyta boningsplatser, emedan de hvarken odlade jorden eller samlade dess gröda, utan närde sig hufvudsakligen af boskapsafvel och bodde i hyddor, som de uppförde på en dag ¹¹⁸⁾. Äfven Tacitus omtalar dem; de hade ännu då, mot slutet af första århundradet, sina hemvist i trakterna af Elben; till mängden voro de icke talrika, men frejdade för sin tapperhet, så att, ehuru på alla sidor omgifne af många och mäktiga folkstammar, bodde de likväl säkra, icke medelst underdånighet, utan genom sin vana vid faror och strid ¹¹⁹⁾. De sägas hafva varit styfvare till krafter än andra folk ¹²⁰⁾, i öfrigt voro de Frankerna och flera lika deruti, att de ansågo overksamhet och det minsta uppehåll i sina företag för en skam; då det gick till strid, anföllo de i starkt anlopp, med en oförsagdhet, såsom hyste de för fienden icke den ringaste fruktan; de förstodo mäterligen att strida på nära håll, med svärd och med spjut, både till häst och till fot; deras främsta slagordning bildade en tätt sluten massa, vänner och fränder

117) Vellejus Paterculus, L. II. 118) Strabo, L. VII.

119) Tacitus, *Germ.* 120) Uti en gammal Chronika hos Du Chesne, *Script. Franc.* III.

stodo tillsammans, och derföre skedde ofta, att de störtade sig i den yttersta fara, när de sågo sina vänner i nöd; kommo deras ryttare i trångmål, så stego de af hästarna och stridde då till fot mot mångdubbelt flera fiender till häst, än de sjelfva voro. Den bästa krigstactik mot dem var, att icke strax inlåta sig med dem i något ordentligt slag, utan genom uppehåll och förhållning med striden slappa deras mod, emellertid begagna alla tillfällen till öfverrumplingar, angripa dem på ryggen och i flanken, eller afskära för dem alla lifsmedel, ty de vårdade icke egen säkerhet, utsatte icke poster, lägrade sig spridda vidt omkring, fördrogo icke hunger, ännu mindre törst, och tröttnade äfven snart vid mödor och arbete, ty så dristiga och hurtiga de voro till lynnet, så föga vana voro deras kroppar vid uthållande arbete och ihärdiga strapatser; men i striden gingo de farorna och döden oförfärade till mötes; de föraktade all konst och allt prål, deremot kunde de lätt förledas genom penningar, ty de voro fikna efter egodelar ¹²¹). I Longobardernas på Latin skrifna lagar förekomma på saker och ting benämningar ur deras eget språk, hvilka icke mindre än flera drag af deras samhällsskick, deras laga bruk och seder vittna om detta folks nära släktskap med Skandinaviska nordens bebyggare ¹²²).

Äfven Burgunderna, ett Götiskt folk, stridbart och härdigt ¹²³), detsamma, som stiftade de Burgundiska riket, sägas i Kejsar Tiberii regerings tid (14—37) hafva gått ut från Skandinavien, "en ö, som låg mellan oceanen och Donau" ¹²⁴). Från Rhen sände de till Vestgöterna och hemtade Gun

121) Mauricii *Strategicon*. 122) Jfr Hallenberg, l. c. 2:de Afdeln. 123) "Burgundiones — gens est Gothica, manu prompta bellisque incluta." *Excerpta ex Agathie Hist.* 124) Leilnitii *Script. Brunswicenses*, Tom. I. och M. Bouquet *Script. Gall.* Tom. III.

dioch, en furste af den gamla Vestgötiska Konungastammen; honom togo de till härförare och Konung. Det Burgundiska namnet är icke heller okänt eller fremmande för den fornskandinaviska nordnen, ty i gamla dagar har Bornholm varit kalladt Borgundarholm och Burgundaland samt dess invånare Burgunder ¹²⁵). Om ett annat folk, Herulerna, har Procopius ¹²⁶) följande berättelse: de bodde fordom (i Kejsar Anastasii tid, 491—518) ofvan Donau och dyrkade många Gudar, åt hvilka de äfven offrade menniskor; i sinnelag och seder voro de af alla menniskor de vederstyggligaste och derutinnan mycket åtskilda från andra folk; deras grannar voro Longobarderna; med dessa kommo Herulerna i krig, blefvo slagne och tvungne att öfvergifva sina förra boställen; de togo då sin tillflykt till Gepiderna, hvilka, sedan Hunnerna blifvit fördrifna, nu bebodde Vestgöternas fordna land mellan Donau och Dniestern, det fordna Romerska Dacien; af dem blefvo Herulerna med vänskap mottagna, men de våldtogo Gepidernas qvinnor, röfvade deras boskap, deras egodelar, och uppförde sig på allt sätt skändligt, hvarföre de åter blefvo fördrifna; då flydde en del öfver Donau och fick af Byzantinska Kejsaren tillåtelse att nedsätta sig uti Illyrien; de öfriga åter, under anförande af höfdingar, som bland dem voro af kongligt blod, drogo genom de Slavonska folkens länder, genomvandrade sedan stora ödemarker, kommo till Varnerna, ett folk, som bodde vid norra oceanen ¹²⁷), fortsatte derifrån, utan att något fiendtligt vederfors dem, sitt tåg genom Danskarnes län-

125) Se Others och Wulfstans Reseberättelse från IX årh., med anmärkingar af Porthan, i *V. H. Ant. Ak. H. H. VI.* Jfr Langebeck, *Script. rer. Danic.* II. p. 118 not. v. Hos Snorre Sturleson, på flera ställen, kallas Bornholm ännu Borgundarholm. 126) *B. G. L.* II. 127) Floden Warne i Mecklenburg har efter dem sitt namn.

der, begåfvo sig från dessa till sjöss och anlände så till Thule, hvarest de satte sig ned. Thule var en mycket stor ö, så ansenlig, att den väl tio gånger öfvervägde Britannien, men var belägen på långt afstånd derifrån mot nordn; en del af ön låg obebyggd och öde, den bebodda delen deremot var skiftad mellan tretton folkstammar, hvar och en under sin Konung. En förunderlig sak tilldrog sig på denna ö alla år, nemligen vid sommarsolståndet gick solen på fyratio dygn aldrig ned, utan syntes beständigt öfver horisonten; efter sex månader åter, då vintersolståndet inträffade, gick hon på lika många dygn aldrig upp, så att invånarne hela denna tid lefde i en beständig natt, beröfvade tillfället att samvistas och sköta dagens vanliga förättningar. Procopius har sjelf talat med personer, som kommit från denna ö ¹²⁸⁾, och frågat dem, huru de vid sådana tider räknade dygnen; de hade berättat honom, att solen under den ständiga dagen ej lyste alltid från samma trakt af himmelen, utan den ena tiden från öster, den andra från vester, och när hon, efter fullbordad rund kring synkretsen, återkom till det ställe, hvar de voro vana att se henne uppgå, då visste de, att ett dygn var förlidit; under den mörka tiden åter, hvarunder de likväl hade något ljus vissa stunder af dagen, räknades dygnen efter månans lopp; de plägade, sedan de lefvat fem och trettio dygn i mörker, efter gammalt bruk skicka upp på de högsta

128) Procopius, bördig från Cæsarea i Palästina, åtföljde som Secreterare den namnkunnige Belisarius under dennes fälttåg mot Vandalerna i Afrika och Göterna i Italien. Det är historien om dessa begge krig han författat. Han är en af de bästa och pålitligaste häfdatecknare för dessa tider. Hans vittnesbörd och berättelser, rörande de nordiska folken och deras förhållanden, förtjena så mycket mera afseende, som han för sig egde det yppersta tillfälle att lära känna allt, som angick dessa folk, sjelf hade med dem mycket umgänge och från dem sjelfva inhemtade underrättelser rörande tillståndet i nordn.

bergen spejare, hvilka, när de från bergstopparna blefvo solen varse, gäfvö detta tillkänna för de nedanföör boende, hvarpå dessa glade, ehuru ännu befinnande sig i mörkret, gjorde gästabud till firande af solens återkomst, och detta var hos Thuleboerna den största högtid ¹²⁹). Bland Thules alla invånare voro Skridfinnarne de enda, som förde ett lif, icke olikt djurens, ty de hvarken brukade kläder, eller täckte sina fötter med skor, eller närde sig af de alster, jorden frambringar; männerna plöjde och sådde icke, och qvinnorna voro icke vana med något arbete; båda könen födde sig af jagt; de omätliga skogarna, här större än någorstädes, och de mycket höga bergen hyste ett outtömligt förråd af vildbråd och djur; af dessas kött lefde de, och klädde sig i hudar, som de hopfästade med djursenor och kastade öfver kroppen; qvinnorna gäfvö iöke sina barn di; de hängde det nyfödda barnet, insvept i djurskinn, upp i ett träd, stucko djurmärg i dess mun och gingo sedan på jagt ¹³⁰). Men de öfriga Thule-

129) Den nordiska Juhlfesten. Att Procopius haft i sinnet och högligen önskat att sjelf besöka denna underbara och sagorika ö, ser man af följande hans ord: "mihi quanquam in magno desiderio adire insulam et oculis illa conspicerere, non est datum." 130)

Äfven Longobardiska häfdatecknaren Paul Winfried, som också talat med folk, de der kommit från den Skandinaviska ön, meddelar öfver Skridfinnarne en i det väsendtliga lika beskrifning. Han tillägger, att de hade sitt namn Scritovinni (Skridfinnar) af ett ord, som i det barbariska språket betyder hoppa, "ty medelst en konst att hoppande springa med krokigt träd, böjdt såsom en båge, förfölja de vilddjuren. Hos dem," fortfar han, "finnes ett djur, som temligen liknar en hjort, och af hvars hud, så luden den var, jag sett en tröja, gående till knäet, sådan Skridfinnarne nyttja." Om de trakter, de bebodde, säger han, att de äfven om sommaren icke saknade snö. Dessa Winfrieds ord innebära en klar och tydlig hänsyftning på fjällen, skidbenen och skidlöpningen, rehnerna och lappmudden, och man stadnar då icke längre i tvckan, hvilket folk här förstås under namnet Skridfinnar. Det ord, som betyder hopp och språng, och hvar-

boerna hade seder, icke mycket olika andra folkslags; de dyrkade många gudar och andar i himmelen, i luften, på jorden, i hafvet, äfven några, som troddes bo i källor och floder; de hemburo dem flitigt alla slags offer, men det yppersta offret var menniskan, den första, som de i krig togo till fånga; denna offrade de åt Mars, som hos dem var den högsta Guden; men de offrade sina krigsfångar icke blott på det vanliga sättet, att de uppskuro deras strupe med en knif, de äfven upphängde dem i träd, eller kastade dem på törnetaggar, eller afhände dem lifvet på annat sätt. Bland alla Thules folkstammar voro Gauterna (Göterna) de talrikaste. Bredvid dem togo de nykomna Herulerna sig boningsplatser. Någon tid derefter tilldrog sig, att de Heruler, som af Kejsaren fått bostäder uti Illyrien, slogo ihjel sin Konung Ochon och beslöto att i hans ställe hemta sig någon af konglig börd från Thule. Till den ändan ditskickades några af de förnämsta bland dem. Desse kommo till Thule, funno der många af konglig slägt, utvalde den, som mest behagade dem, och begåfvo sig med honom tillbaka. Han dog under vägen. Då återvände de till Thule, valde en annan, honom åtföljde hans broder och 200 unga män af de i Thule varande Heruler. Emellertid hade Herulerna i Illyrien eftersinnat, att de handlat oklokt, då de utan Kejsar Justiniani (527—567) tillåtelse skickat till Thule att derifrån hemta sig en Konung. De sände derföre till Kejsaren och utbådo sig af honom en regent, hvilken honom bäst syntes. Han utsåg dertill en man

af de hade sitt namn, är det Longobardiska *scrito*, det Svenska *skritt*, det Tyska *schrift* steg, hvars verbum så i gamla som nya nordiska språket är *skrida*, hvilket nu betyder gå långsamt, men fordom betecknade en hastigare rörelse och nyttjades just i den meningen att löpa på skidor. Jfr Hallenberg. l. c.

vid namn Suartuas, som var af Herulisk slägt, men hade länge uppehållit sig i Constantinopel. Honom mottogo de med glädje. Få dagar derefter kom budskap, att de, som blifvit afsände till Thule, voro i annalkande. Suartuas drog ut med en hop af sitt folk, i afsigt att nedergöra de ankommande. Men Herulerna gingo om natten öfver till dem, som kommo från Thule. Suartuas, öfvergifven af alla, måste fly till Constantinopel.

Således har ifrån Skandinavien ända bort till trakterna vid Svarta Hafvet mellan folken i dessa tider varit en stor gemenskap. Till den store Theodorik i Italien kom från Skandinavien en Rodulf, som der var Konung öfver fem stammar, men föraktade sitt eget rike och drog till den mäktiga Östgöta Konungen ¹³¹). Till samma Theodorik kommo sändebud och skänker af bernsten från Esterna, de der bodde vid Östersjön på den Preussiska kusten. Procopius ¹³²) räknar till de Götiska folken icke blott de egentligen så kallade Göterna, men äfven Vandaler, Gepider, Alaner, Rugier och Scirer; han kände dessa folk af eget umgänge och säger om dem, att namnet blott åtskilde dem, men för öfrigt ingenting annat; de hade alla en hvit hy, ljusst hår, vackra ansigten och reslig vext, dessutom samma gudalära, samma lagar och samma språk, som kallades det Götiska, på grund af hvilket allt han äfven tror, att de alla ursprungligen hört till ett och samma folk, men sedermera blifvit åtskilda och kallade med serskilda namn efter sina anförare. Till samma ätt med Göterna hörde äfven Herulerna ¹³³), Burgunderna ¹³⁴) och ännu andra folk. Från Mäotiska sjön och Svarta Hafvet

131) Jordanes, c. 3. 132) *B. V. L. I.* samt *B. G. L. I.* och III. 133) Ty att Herulerna talat det Götiska språket och följaktligen hört till den Götiska folkstammen, har Thunman (*Nord. Völk.*) bevisat af ett ställe hos Cassiodorus i dess *Variarum*. 134) Jfr not. 123.

ända till Östersjöns kuster och till Skandinavien utgjorde den stora Götiska folkstammen likasom en sammanhängande kedja. Af detta förhållande och af den mångfaldiga gemenskap, hvori den stora folkvandringens tider förde stammarna till hvarandra, lefver minnet äfven i sagorna. Inhemska nordiska fornqväden besjunga samma händelser, som timat bland folken vid Svarta Hafvet och vid Rhen. Samma äfventyr, som utgöra ämnen för folksagor och sånger i Frankrike, Tyskland och Italien, hafva äfven varit föremål för sången och sagan i Norden¹³⁵⁾.

Och inhemska fornsägnen hos oss tala äfven om utflyttningar af folk. Ännu i XVII århundradet lefde på allmogens läppar följande fornqväde till minne af en utvandring, som skett i Eriks tid, förste Konungs i Götaland:

Enn Erikur fyrste Konungur var
I Gautalandinu vida,
I bragd oc i hugi snialler madr,
I vigi¹³⁶⁾ sua auk i fridi.
Han var auk er (som) fyrst i Vitalum¹³⁷⁾ ärdi¹³⁸⁾.

Eig var i Vitalum nokorn til,
Er plugin mundi thar vända.
Gautana ginstan Erekr mild
Thock utan konunge utsendir.
Han var auk er fyrst i Vitalum ärdi.

Sua sendi han them i Sudurlaund
Er fyrst thar byrjadu bua,
Auk med them margan sniallan man
Er them skyldi hallda i rua.
Han var auk er fyrst i Vitalum ärdi¹³⁹⁾.

135) Se Hjeltesångerna om Völund, Helge, Sigurd, om Niflungarnes fall, Völsungaqvädet och ännu andra, i sednare delen af poetiska Eddan. Så äfven Kämpevisorerna om Thidrik af Bern och hans hjeltar, Vilkina eller Thidriks af Bern Saga, Völsunga-sagan och ännu andra. Jfr P. E. Müller, *Saga-Bibl.* II., samt Geijer l. c. 136) Krig. 137) Troligen en sammandragning eller ett förkortadt uttal af Vitalaund, Vitalund, Viternas land. 138) Plöjde, skördade. 139) Verelius, som (i not. till *Herv. S.*) meddelat dessa 3:ne strofer,

Vi känna icke det öfriga af denna gamla Svenska folkvisa. Men om, som det tyckes, det är från samma qvåde, Johannes Magnus i Latinsk öfversättning upptagit några strofer i sin Svenska och Götiska historia ¹⁴⁰), så har i samma qvåde äfven sjungits om en Humle eller Humble, som varit de utvandrade Göters förste Konung. Om samma Humble tala äfven Danmarks chrönikor, och de hafva om honom efter fornsägner följande berättelse: "Humble var Konung i Upsala. Hans söner voro Nøre, Dan, Östen och Angul. I den tiden hette Danmark icke Danmark, ty det hade då ingen Konung. Humble, Konung i Svearike, styrde det. Angul, Humbles son, drog ut till Ängland (nemligen det gamla Anglien i Schleswig), bebygde och beherrskade det och gaf landet namn efter sig. Dan, Humbles andra son, fick att råda öfver fyra land, Seeland, Mön, Falster, Laaland. Dessa öar hade förut alla ett namn och kallades Withesleth (Viternas slätt). Dan var förste Konung öfver dem. Af honom har Danmarks rike sitt upphof och sitt namn ¹⁴¹)." Men

tillägger: "Carmina sunt plura, alibi commodius exponenda." Skada, att detta icke skett, emedan denna fornsång troligen nu mera är ur minnet förlorad, så vida den tilläfventyrs icke bland ännu outgifna samlingar af gamla folkvisor skulle finnas upptecknad. 140) Lib. I. I hans tid sjöngs den ännu öfver allt "Circumferuntur," säger han, "in tota patria ante publicum omnium conspectum carmina patrio sermone de ejus (Erici) gestis ab antiquissimo ævo edita." 141) *MS. pervetustum codicis Legum Danicarum in Dania exaratum*, cit. af Peringskiöld, l. c. Jfr *Annal. Esr.* hos Langebeck, *Script. rer. Dan.* I., men hvarest samme Konung kallas Ypper, och endast tre söner tilläggas honom, neml. Dan, Nøre och Östen. Äfven Saxo, i XII århundradet, börjar sin Danska historia med sägnerna om Humble och hans söner Dan och Angul. Saxo säger dock icke, hvar denne Humble var Konung. Också i våra gamla Svenska chrönikor talas om fordna folkutvandringar till Skåne och till Vetalahedh, hvarunder de första de Danska öarna.

icke blott dessa öar, äfven Jutland har i gamla tider och ännu i början af XIV århundradet burit namn af Vitland ¹⁴²). Vitland kallades fordom äfven det vid Weichseln på dess östra sida liggande landet, den fordna bernstenskusten, samma land, der Göter fordom bott och derifrån de uttågat till länderna vid Svarta Hafvet ¹⁴³). I medeltidens skrifter kallas Jutlands invånare än Viter, än Juter, än Joter, än Gioter, än Goter, och landet än Vitland, än Jutland, än Jotland, än Giotland, än Gotland, alla samma namn efter olika uttal. Äfven talas om Vidivarii, Vider, i Göternas fordna land vid Weichseln, och en af vår tids lärde ¹⁴⁴) har yttrat den icke osannolika förmodan, att dessa Vider eller Viter äro desamma, som af Romare och Greker kallades Gepider, i stället för det hårdt uttalade Vider eller Gvider. De norr om Dünafloden boende Letter kalla sjelfva sitt land ännu i dag Vid-semme (Vitland), och en allmän sägen bland dem är, att de fordom haft sina stamsäten vid Weichseln, der en Widewut varit deras första regent, den, som lyftat dem ur deras första vildhets och råhets tillstånd, lärt dem åkerbruk, mildrat deras seder, infört bland dem samhällsordning och stiftat deras första lagar. Han kom, säger sagan, från Skandinavien, och hans namn Widewut, säga sagans tolkare, har icke varit personens namn, utan betyder Viternas Wodan eller Oden, Viternas gud ¹⁴⁵). Det Vitland således, till hvilket inhemska Svenska fornsägnen säga, att en utvandring skett i urgammal tid, då Erik var förste Konung i Götalandom, detta Vitland återfinnes så väl i Danska öarna och Jut-

¹⁴²) Bevisen derför hos Thunman, *Nord. Völk.* ¹⁴³) Bevisen derför hos Thunman, l. c. och hos Bayer, *Opusc.*

¹⁴⁴) R. K. Rask, *om det gamle Nord. eller Islandske Sprogs Oprind.* ¹⁴⁵) Rask, bland anmärkn. till dess öfvers. af

Others och Wulfstans Rescherättelse. Jfr Thunman l. c. och Geijer, l. c.

land som äfven i Göternas gamla boland vid Weichseln på Östersjöns sydostliga kuster. Och i dessa fordom så kalladé Vitlanden, desamma, som på grund af inbyggarnes Götiska härkomst i de Isländska sagorna kallas Reidgotaland och Eygotaland¹⁴⁶), komma oss traditioner till mötes om der timade folkinflyttningar från det Skandinaviska Götaland. Ty från Skandinavien, efter anförda sägner, kom till Preussen den Widewut, hvilken Letterna tillskrifva sin första samhällsbildning, hvilken de dyrkat som sin religions- och lagstiftare, och hvars söner, säga de, fört dem till det nuvarande Lithauen, Kurland och Liefland. Likaså vittna Danmarks egna, äldsta chrönikor, att från Sverige Danska riket och folket leda sitt ursprung, det vill säga, att från Sverige genom utflyttningar af folk de Danska öarna blifvit i besittning tagna. I afseende på Jutland gifva äfven språklemningar ännu i dag bestämdt och tydligen tillkänna, att Germaniska folkstammar i äldsta tider innehaft detta land, innan den, från Skandinaviska halfön till Danska öarna uttågande Götiska eller Skandinaviska folkätten, från sistnämnde öar vidare utbredt sig till Jutland och gjort sig till beherrskare äfven af denna halfö¹⁴⁷). Då Jordanes åter, efter traditioner.

146) I pros. Eddan kallas Jutland Reidgotaland. Det Reidgotaland åter, som i Herv. S. och andra sagor omtalas, ligger på södra och sydostliga kusten af Östersjön. I allmänhet kallades Reidgotaland allt det fasta land, och Eygotaland alla de öar, som af Oden egdes, det vill säga, som af den Götiska eller Skandinaviska folkstammen beboddes. 147) Se Werlauff's *Prüisskrift angående det Danske Sprog i Hertugd. Slesvig*, och Chr. Pauelsens *Bidrag til Sprogets Historie paa den jydsk Halvøe*, i *Nord. Tidskr. for Oldk.* I B. Ett af de starkaste bevisen språket framter för Götiska och Germaniska folkstammars blandning på Jutland är väl det, att man i några trakter sätter artikeln framför namnordet efter Tyskarnes sätt och säger t. ex. ä (de) Man (der Mann), i stället att man efter den Skandinaviska språkbildningen vidhänger artikeln efteråt och säger Man-nen.

bland söderns Göter, omtalar en Halmal såsom son af Gapt (Gaut) och farfader till Amal, från hvilken den högt ansedda Götiska Konungaslågten härstammade, så är tilläfventyrs denne Halmal densamma med de nordiska forntraditionernas Humle eller Humble, från hvilken de utvandrade Göternas Konungaätt härstammade. Osannolik är icke heller den förmodan, yttrad af en i fornhäfderna väl bevandrad forskare¹⁴⁸⁾, att den Vidrik eller Vidike, Veland's son, om hvilken vi ega gamla inhemska folksägnen, är samma hjelte med den Vidikull eller Vidigoja, hvars minne söderns Göter firade i sina sånger, och om hvilken Jordanes berättar, att man för Priscus, Kejsar Theodosii den yngres sändebud till Attila, visat det ställe i Ungern, der han, "Vidikull, den tappreste bland Göter, fallit för Sarmaternas list."

Med ön Gottlands gamla lag är följande, på fornsägnen grundade berättelse bifogad om öns första uppfinnelse och bebyggande: Tielvar hette den man, som först fann Gottland. Sent blef denna ö bekant och bebyggd, ty den sönk om dagen och var endast om natten uppe. Men Tielvar förde eld till ön, och från den tiden sönk den aldrig mera. Denne Tielvar hade en son, som hette Hafda, Hafdas hustru hette Hvita Stjerna; de två voro de, som först bygde på Gottland. De fingo trenne söner tillsammans, Guti, Graiper och Gunfin. Dessa skipade mellan sig ön uti tre delar eller Tredingar (Tridiungar). Graiper, den äldsta, bekom på sin lott den norra, Guti den medlersta och Gunfin den södra Tredingen. Af dessa trenne bröder uppvekte talrika släkter. Efter lång tid hade folket så förökat sig, att landet icke förmådde föda dem alla. Då lottades bort af landet hvart tredje hjon; af dessa fick hvar och en behålla och med sig bortföra allt, hvad han

¹⁴⁸⁾ P. E. Müller, *Saga Bibl.*

ofvan jord egde. Dock ville de ogerna lemna fädernesbygden, hvarföre de drogo till Thorsborg, ett högt och brant berg på östra sidan af ön, och bodde der en tid. Men landet ville icke tåla dem, man dräf dem bort derifrån. Så foro de till Fårön. Då de efter någon tid icke förmådde längre uppehålla sig der, drogo de bort derifrån och begåfv sig till en ö vid Estland, som heter Dagö. Här vistades de en tid och gjorde sig en borg. Sedan tvang dem brist på uppehälle att äfven lämna denna ort och söka sig ett land af större utrymme. Då foro de uppåt det vattnet, som Dijna (Djina) kallas, och upp genom Ryza land. Så fjerran foro de, att de kommo till Grekland, och utbådo sig af Greklands Konungen att der få bygga och bo en tid, så länge Ny och Nedan varade. Det lofvade Konungen dem och tänkte, att fråga ej var om längre tid än en månad. Sedan månaden var förliden, ville han bortvisa dem. De svarade, att Ny och Nedan varade allt framgent, och att så var dem lofvadt, att de skulle der få vistas, så länge Ny och Nedan varade. Detta kom för Drottningens öron, och hon sade till Konungen, sin herre, att han borde mot dem hålla, hvad han dem lofvat; du har lofvat dem, sade hon, att här bygga och bo, så länge Ny och Nedan varar, och detta varar i evig tid, derföre bör du icke bortdriva dem. Så bygde och bodde de qvar i det landet, och bo der än, säger sagan, och hafva än en del af vårt mål.

Så motsvara och styrka inhemska nordiska fornsägner de berättelser, som en Jordanes, en Paul Winfried och andra upptecknat efter traditioner bland de Götiska folken i södern om deras uttåg och vandringar från de Skandinaviska nordländerna. Dessa sägner stå för öfrigt i fullkömlig öfverensstämmelse med tidens förhållanden, och afräknar man allt sådant, som måste tillskrifvas den

långa följd af år, hvarunder dessa minnen fortplantat sig från mun till mun, från slägte till slägte, så innehålla de ingenting, som berättigar oss, att draga deras ursprungliga sanning i tvifvel.

Tilläfventyrs stå dessa folkutvandringar från de nordiska landen i sammanhang med den stora förändring, som efter andra våra fornsägner timat i Norden, då Asiæmän och Turkar dit invandrade från verdens östra del. Derom förtäljer Ynglingasagan: att öster om Tanais elf låg ett land, som kallades Asaland eller Asahem; hufvudstaden dersammastädes bar namn af Asgård; der var en höfding, som hette Oden; der var ock ett stort offerställe, och tolf de förnämsta voro Gudahofvets föreståndare; desamma skipade äfven lag och rätt mellan folket; de kallades Diar eller Drottnar, och alla voro pligtige att visa dem tienst och vördnad. Oden var en förträfflig krigshjelte, han underlade sig många länder. I Tyrkland, sunnan för de stora och långa fjäll, som sträcka sig från nordost till sydvest och skilja det stora Svithiod från andra rikén, hade han många egendomar. Han företog sig ofta långa och vidsträckta färder och var hela år borta från sitt land. Då styrde hans bröder riket. Den ena hette Viler, den andra Ve. En gång tviflade Asarne, då Oden var borta många år från sitt rike, att han någonsin skulle återkomma. Då företogo sig Viler och Ve att dela hans arf, och hans hustru Frigga togo de begge till äkta. En tid derefter kom Oden tillbaka och tog då sin hustru åter. Sedan drog han med en krigshär ut emot Vanerna. Men desse höllo sig väl beredda och försvarade sitt land. Krigslyckan vexlade. Sedan de härjat i hvarandras länder och gjort hvarannan skada, ledsnade de på begge sidor, utsatte en sammankomst till förlikning, gjorde fred och gifvo hvarandra gisslan. Vanerna lemnade till
freds-

fredspant sina yppersta män, Njord den rike jemte hans son Frey och dessutom Qvasir, den visaste af alla Vaner. Asarne deremot gifvo Mimer och Häner, den förre en mycket klok, den sednare en mycket stor och fager man, ganska fallen att blifva höfding. Han blef ock, när han kom till Vanahem, genast tagen till höfding. Oden åter satte Njord och Frey till offerföreståndare i Asgård, så att de blefvo Diar bland Asarne. Äfven Freya, Njords dotter, sattes att förestå offren. På den tiden drogo Romerska krigshöfdingar, bland dem Pompejus¹⁴⁹), vidt omkring i verlden och tvingade alla folk under sin lydriad. Många höfdingar flydde då från rike och land. Oden var en mycket klok och förutseende man. Han satte sina bröder Viler och Ve att råda öfver Asgård, men han sjelf och alla Diar med honom och mycket annat folk bröto upp derifrån. De tågade genom flera länder, kommo till Saxland¹⁵⁰) och intogo här stora landskaper. Öfver dessa satte Oden sina söner till styresmän. Veggdeg, den ena af dessa söner, blef en mächtig Konung öfver östra Sachsen; från honom härstammade Hengist och Horsa, som förde Sachsarne och Anglerna öfver till Britannien och inkräktade denna ö. En annan Odens son, Beldeg, fick att råda öfver det land, som heter Vestphalen. Sigge eller Sige, en tredje Odens son, blef styresman öfver Franken och ättfader till den Frankiska Konunga-ätten, nämligen den i våra nordiska fornqväden så mycket be-sungna och genom sina öden i sagorna så namn-kunniga Völsunga-släkten¹⁵¹).

149) Detta säges i förespråket till Eddan. 150) Våra fornfäder inbegrepo under namnet Saxland hela det vida Tyskland. Men egentligen och uti inskränktere mening innefattade det gamla Saxland Westphalen, Ostphalen och Engern.

151) Eddan.

I dessa Eddans och Ynglinga-sagens berättelser träffas en undransvärd öfverensstämmelse med de Frankiska och Sachsiska folkens fornsägnar. Från Oden och från samma söner af honom, som den nordiska sagan antydt, räkna de Sachsiska och Anglosachsiska Konungarne sina anor, enligt deras egna slägtregister. Af gudaslägt voro äfven Frankernas Konungar, desse, likasom de nordiska, tillika folkets prester och vördade såsom gudar; sjelfva säga Frankerna sig vara komne af de nordiska folkens ätt¹⁵²), och man har tydliga vinkar, att den krigsgud, Frankerna dyrkat, icke varit någon annan än Sachsarnes Wodan, den nordiske Oden, ehuru hans namn icke nämnes, emedan hos Frankerna, hvilka tidigt öfvergingo till Christendomen, få minnen bibehållit sig från deras hedendom¹⁵³). Stor uppmärksamhet förtjenar äfven sägnen om det Asciburg (Asburg, Asgård), som Tacitus¹⁵⁴) omtalar, sägande, att det låg vid Rhenstranden, att det af Ulysses (Grekernas Odysseus) blifvit uppbygdt och att det efter honom bar sitt namn; der hade fordom äfven funnits ett altare, som åt honom varit upprest, och man sade, att på gränsorna af Germanien ännu (i Taciti tid) sågos åtskilliga grafhögar och minnesvårdar, som hade inskrifter med

152) Eumenius, en Romersk panegyrist, som lefde i slutet af III eller början af IV århundradet, säger, att Frankerna uttåg från barbariets yttersta stränder, dit aldrig Romarne med sina vapen kommit. Freculphus, som lefde under förra hälften af IX århundradet och var biskop i Lisieux i Normandie, förmåler i sin chrönika, att man trodde Frankerna vara utgångna från ön Scanzia, hvarest, såsom man berättade, ett landskap funnes, som ännu kallades Francia (det är på grund häraf Lagerbring vill göra Fräkne härad i Bohus län till Frankernas stambygd). En gammal poet Ermoldus Nigellus, som äfvenledes lefvat under förra hälften af IX århundradet eller i Kejsar Ludvig den Frommes tid, qväder, att bland Frankerna gick ett gammalt rykte, det de voro af Danskarnes och Nordmännens ätt. Jfr Lagerbring, Sv. R. H. I. 153) Jfr Geijer, l. c. 154) Germ.

Grekiska bokstäfver ¹⁵⁵). Lärda mäns anmärkningar till denna Taciti berättelse hafva bragt det till den högsta grad af sannolikhet, att Asarnes Oden och Grekernas Odysseus här blifvit förblandade; endast efter den förra, ty As var ett af Odens tillnamn, men icke på något sätt efter den sednare, har ett Asburg kunnat uppnämnas ¹⁵⁶); Romaren, likasom Greken, följde städse det bruk, att uti inhemsk drägt förkläda fremmande folkslags sagor, gudar och heroer. I Cleviska landet, ej långt från Rhenströmmen, på dess högra strand, finnes ännu i dag en by, som bär namnet Asburg; detta Asburg ligger i Frankernas fordna land, det samma, öfver hvilket Oden satte sin son Sigge att styra och råda; Sicambrer eller Sigambrer hette fordom äfven det folk, som innehade detta land; de blefvo slagne af Tiberius i Kejsar Augusti regeringstid, då äfven en del af dem bortflyttades till Gallien; de öfriga åter uppträda sedan i Frankernas förbund, och gamla skrifter synas vittna, att namnen Frank och Sicamber bemärkt samma folk ¹⁵⁷).

I dessa samma trakter var det äfven den stora Romerska Imperatorn Julius Cæsar, i århundradet före vår tidräkning, förde blodiga krig med de Germaniska folken, och tilläfventyrs var det för de Romerska vapnen, Oden på nytt vek undan, då han, efter Eddans och Ynglinga-sagans vidare

155) Det är erkänt, att de forn-nordiska runorna både till form och betydelse hafva närmaste likhet med Grekernas äldsta alphabet. Det är derföre icke osannolikt, att de af Tacitus omtalta minnesvårdarne varit runstenar och grafkullarne ättehögar. 156) Geijer, l. c. och J. Ramus (Dansk prest), *Ulysses et Otinus unus et idem*. Såsom W. F. Palmblad anmärkt (*Svea*, V.) har Tacitus genom likheten af Odysseus och Wod-an eller Od-en lätteligen kunnat förledas till den tankan, att det rigtiga namnet blifvit vanstält genom ett fremmande uttal. 157) Bevisen derför hos Geijer, l. c.

berättelse, sedan han en tid uppehållit sig i Saxland, åter bröt upp derifrån och tog vägen till de Danska öarna, hvarifrån han sedan drog vidare upp mot norden till det land, som nu kallas Sverige. Der regerade då en höfding, som hette Gylfe, en mycket klok och vis man. Han och Oden pröfvade hvarandras visdom och konster, men Asarne blefvo i allt de andras mästare. Gylfe lärde af dem mycken fornkunskap, han ingick med dem vänskap och förbund och gaf dem land bredvid sig; de åter utgäfvo sig att vara de fordne Asar och antogo äfven de gamla Asa-gudarnes namn, på det, sedan lång tid vore förfluten, ingen mer skulle tvifla, att de ju voro desamma ¹⁵⁸). Det bodde således redan förut i norden ett folk, som hade en äldre Asa-lära, och som i de ankommande fremlingarne fann religions- och stam-förvandter. Så långt tillbaka vi ega några underrättelser eller kunna i gamla skrifter upptäcka några vinkar om det fordna tillståndet, sammanstämman dessa alla deri, att detta äldre folk var Göterna ¹⁵⁹). Af Svea land och Göta, säger vår gamla Landslag ¹⁶⁰), är Sveriges rike från hednaverld sammankommet. Svea rike var det yppersta, men Göta det äldsta, förklarar Ericus Olai, Sveriges äldsta häfdatecknare, då han beskriver landets fordna tillstånd och öden. Likaså vittnar äfven Eddan ¹⁶¹), att i fordom tima det allt kallades Gotaland, som nu kallas Dana och Svea väld.

Det landet, hvarifrån Asa-stammen kom, kallades Asaland och låg öster om Tanais, säger oss, såsom vi sett, den nordiska sagan. Strabo, som lefde vid tiden af Christi födelse, i Augusti och Tiberii regeringstider, och hvars stora, vigtiga geographiska verk ännu i XII och XIII århundraden icke var bekant bland de Vesterländska folken och

¹⁵⁸) Eddan, Efterspråket till Gylfaginning. ¹⁵⁹) Jfr Geijer, I c. ¹⁶⁰) Konungs B. ¹⁶¹) Skalda.

väl aldraminst känt af de nordiska eller Isländska sagoskrifvarne, han kallar äfven det utefter östra sidan af Mæotiska sjön, från norra foten af Kaukasus eller från Kimmeriska Bosporen (Tauriska sundet) upp till Tanais liggande landet ett Asia för sig. I detta Asaland, det egentliga Asia uti inskränkta mening, bodde, säger han, folket Aspurgianer, efter orden Asa-borgare ¹⁶²), invånare i Asaborg eller Asgård. Med dem bodde, i samma Asaland, äfven andra folkstammar, till en del skilda genom olika seder och språk. Grekerna kallade dem alla med ett gemensamt namn Mæoter. De voro i allmänhet åkerbrukare, men några äfven krigare och nomader, andra åter idkade fiske och förstodo äfven konsten att insalta fisk. I synnerhet på ömse sidor om den Kimmeriska Bosporen var landet mycket fruktbarande och särdeles väl odladt; det frambragte äfven vin, och hvetet gaf ända till 30:de kornet; härifrån hemtade Athenienserna under missvextår sitt sädesbehof, och detta redan före Alexander den Stores tid. De närmare vid Tanais boende stammar voro mera vilda och råa; de åter, som bodde närmare vid Bosporen, mera hyfsade och bildade. Dessa folk regerades af furstar, som af Grekerna kallades Bosporiska Archonter. Den sist af dessa, Paerisades, hade, då han icke mera fann sig mäktig att motstå de påträngande vilda folkslagen, frivilligt afträdt sitt land till den Pontiska Konungen Mithridates, jemte hvars rike äfven Mæoternas land efter Pompeji segerrika fälttåg kom under Romarnes öfvervalde. Sedan och ännu i Strabos tid stodo alla eller de flesta af de Mæotiska folken under Dynasterna vid Bosporen, hvarföre de också kallades Bosporaner. Till dessa hörde äfven Aspurgianerna (Asa-borgarne); de bodde på en omkrets af 500 stadier, invid den Kimmeriska Bosporen. Till dem grän-

¹⁶²) Det Grekiska ordet Πύργος (Purgos) bemärker borg.

sade Sinderne, ett Indiskt folk, hvilkas land Si-
dike eller Indike ¹⁶³) med dess hamn och kungli-
residens-stad låg nedanom Kimmeriska Bospor
vid Svarta Hafvet. De Bosporiska dynasternas ma-
sträckte sig ända upp till Tanais. Men i tiderna för
hade en del af de Mæotiska Asianerna varit underg-
na de dynaster, hvilka rådde öfver handelsstad
vid Tanais mynning. Strabo, som berättar det
säger oss icke, hvilka dessa dynaster varit. M
förmodar ¹⁶⁴), att dermed förstås Asa-borgar
Den ofvan nämnda staden, som efter flode
hvarinvid den låg, kallades Tanais, i trakten
nuvarande Ashof eller Asow, var, näst Panticapææ
på Tauriska halfön, den största af alla barbar-
nas köpstäder i dessa trakter, en gemensam sal-
lingsplats så väl för Asianiska som Europeiska
mader, der man bytte pelsverk och slafvar m
tyger, viner och andra lifvets beqvämligheter. Si-
den säges hafva blifvit uppbyggd af de Bosporis-
Grekerna, men hade i Strabos tid blifvit förstörd
den Pontiska Konungen Polemo, hvilken Asaborga-
ne dock slogo och togo honom sjelf till fånga ¹⁶⁵.
I detta gamla Asaland, så väl vid Kimmeriska Bo-
poren som vid Tanais och ännu högre upp i
Dons och Donäets förening, träffas en förvån-
mängd af ätthögar, icke mindre märkvärdiga
nom sin höjd och vidd, än sina med konst m-
rade hvalf under jorden. I de flacka nejderna
vanom fästningen Asow har man ingen annan
sigt än från dessa gamla kullar. Söder om T-
nais och Kuban, närmare Kimmeriska Bospor
vid nordliga foten af Kaukasus, är mängden
dem så otalig, att en af sednare tiders resan

¹⁶³) Ritter, *Vorh. europäisch. Völkergesch.* har anmärkt,
alla codices af Herodotus hafva Inder och Indike i stäl-
för det af Vossius först föreslagna och sedan af alla nyare
tici antagna läsarter Sinder och Sindike. ¹⁶⁴) Ritter, I
¹⁶⁵) Strabo, L. VII. XI och XII. Jfr Ritter l. c.

in en enda ståndpunkt räknat ända till 91 sådana ättekullar. Nu äro deras toppar bevesta med gamla ekar, och deras fot, genomgrafven kanske 700 århundraden tillbaka för skatters eftersökande, som landets nuvarande råa invånare till boningar, till källare, till förrådskammare. Man har likväl ännu i våra dagar vid nya gräfningar träffat i dem tillförbrända benknotor, urnor med aska, ornamenter i form af ormhufvuden och annat mera ¹⁶⁶). I samma trakter uppträder från första århundradet af vår tidräkning ett folk, som under de stora folkvandringarna och ännu långt in i medeltiden ofta omtalas under namnet Alaner. De sämest haft sitt egentliga och gamla hemvist vid Kaukasus och det Kaspiska Hafvet. När de i häfderna först nämnas, finnas de hafva bott vid Mæotis sjön och på ömse sidor om Tanais. Omkring 572 företogo de ett förhärjande ströftåg till Mediet och Armenien, slogo dessa begge rikens Konungar Pacorus och Tiridates, bortförde med sig mycket byte och vände sedan tillbaka till sina hem ¹⁶⁷). I andra århundradet förekomma de i det Markomanniska kriget ¹⁶⁸) och räknas af de som tillhörde till den stora Götiska folkstammen ¹⁶⁹). Vid Svarta Hafvet gränsade begge folken, Göterna och Alanerna, till hvarandra, och släktförbindelser mellan dem äfvensom mellan deras Konunga-ätter omtalas ofta. Likasom Göterna, voro äfven Alanerna mycket stridbara, i synnerhet förträffliga ryttare, med vexten resliga och vackra, med ljusbrunt hår, öfrigt i hela sitt väsende krigiska och förfärande; svärdet var deras helgedom, och lycksaligt beslo de att falla i strid, nesligt och vanärande äremot att dö på stråbädd; de älskade röda kläder och voro på spådomar mycket hängifne; från

166) Ritter, l. c. 167) Josephus, *de Bello Judaico*.

168) Julius Capitol., bland *Script. hist. Aug.* 169) "Alanis, Gothica et ipsa natione." Procopius.

Gudarne ledde deras Konungar sin ätt ¹⁷⁰). Vid Hunnernas anstormande kullkastades Alanernas magt på samma gång med Göternas. Med dessa drogo de sedan åt södern och vestern af Europa. En del slöt sig till Vandalerna och foljde dem på deras tåg till Spanien och derifrån sedan öfver till Afrika. Andra åter deltog med Göterna i deras krig mot det Romerska riket och utgjorde med dem ett folk. Men ännu långt in i medeltiden träffas i Alanernas urgamla hemvist vid de Kaukasiska bergen, på nordliga sidan af denna bergsträckning, mellan Svarta och Kaspiska Hafven, lemningar af detta folk, som under egna Konungar, merendels i förbund med det Östromerska riket, bibehållit sig, som det synes, sjelfständiga och fria ända till den tid, då Mongolerna i det XIII århundradet underkufvade äfven dem jemte så många andra folk. Ännu då och länge derefter omtalas Alaner äfven vid Mæotis och vid Tanais ¹⁷¹). Af dessa medeltidens Alaner har man erfarit, att de sjelfva förut kallat sig Asar, under hvilket namn

170) Ammianus Marcellinus, Lib. XXIII och XXXI, samt Moses af Chorene i dess Armeniska historia. Den förstnämnde, en af de bästa och pålitligaste häfdatecknare från denna tid (han lefde i IV århundradet) tillägger, att Alanerna voro delade i många och talrika stammar och sträckte sig ända till Ganges; de bragte det genom sina segrar så långt, att alla omkringliggande folk, såsom Neurer, Geloner, Agathyrser, Melanchläner, Androphager m. fl. blefvo uppkallade efter dem. Ptolemæus säger äfven, att alla de folk, som bebodde nordkanten af det Asiatiska Skythien på denna sidan om berget Imaus, kallades med ett allmänt namn Alani Scythæ. 171) Enligt Jean du Plan Carpins och Josaph. Barbaros Reseberättelser. Den sistnämnde, som i medlet af XV århundradet i 16 år uppehöll sig i trakterna af Tanais, omtalar här jemte ett Gothia (Jfr not. 104) äfven ett derinvid liggande Alania, af hvilket nabolag och af Göternas blandning med Alaner ett blandadt folknamn af Gotitalani hade uppkommit. Alanerna hade varit de äldsta i dessa trakter, Göterna hade kommit som eröfrare.

de äfven uppträda i medeltidens skrifter. De skildras såsom ett ädelsinnadt folk, det stridbaraste och i krigssaker det kunnigaste bland alla de folkslag, som bodde i dessa trakter; de förfärdigade de bästa harnesk, gjorde vapen af koppar, voro Christna och hade sitt eget språk. Ännu i dag bor på de Kaukasiska bergen en ringa qvarlefva af detta folk, ättlingar af de Alaner eller Asar, som efter tappert, men fruktlöst motstånd möt de allt underkufvande Mongolerna räddat sig och sin frihet undan till bergen. De kallas nu Oss eller Osseter och lefva under sina Eldar (Äldsta) i patriarkalisk författning, fruktansvärda för grannar och resande genom röfverier. I deras egna traditioner lefver äfven minnet af den forntid, då de herrskade vid Tanais ¹⁷²). Man har i deras språk funnit flera Götiska ord, och öfverhufvud synes det samma, efter det lilla man har sig deraf bekant, röja en nära frändskap med Persiska och Germaniska tungomålen, så att det utgör likasom en mellanlänk mellan dessa ¹⁷³). Det äfven är anmärkningsvärdt, att Osseterna kalla sig sjelfva Iron. Man vet, att Iran var, såsom ännu i dag, så äfven i gamla tider Mediens och Persiens inhemska namn. Detta och slägtskapen af Osseternas språk med det Persiska synas vittna, att de ursprungligen äro af Medisk-Persisk stam ¹⁷⁴). Författare från första århundradet af vår tidräkning ¹⁷⁵) omtala äfven ett i det Mæotiska Asien mellan Tanais och Kaukasus boende folk, som var af Mediskt ursprung. I samma trakter således, hvarifrån fornsagan förer den i Skandinavien invandrande Asastammen, och harest också Strabo omtalar ett Asaland och ett folk med namnet Aspurgianer eller Asaborgare, i

172) Klaproth, *Reise in d. Kaukasus*, cit. af Geijer l. c.

173) Klaproth, *Asia Polyglotta*. Jfr Geijer l. c. och Ritter l. c.

174) Jfr Ritter, l. c. 175) Diodorus af Sicilien och Plinius.

dessamma samma trakter har äfven under medeltiden en folkstam funnits, som fört namnet Asar, och de på Kaukasiska bergen ännu varande lemningar af denna folkstam bära genom sitt språk vittne derom, att de på ena sidan stå i släktskap med de Skandinaviska och på den andra med de forn-mediska eller Persiska folken.

Men Asiäemännen utgjorde blott en del af de med Oden här i nordnen invandrande folk, och dessutom var landet redan då bebodt af andra förut invandrade Götiska stammar. För dessa och för den stora Skandinaviska folkstammen öfverhufvud hänvisa flera historiska spår till ett annat stamland, hvarifrån uttåget skett till nordnen.

Den obestriddiga släktskap, som för kännaren röjer sig mellan de Skandinaviska språken samt de Grekiska och Latinska, har länge väckt forskares uppmärksamhet. Ett folks ursprung eller dess närmaste härkomst, det vill säga, från hvilka stamfäder det utgått eller med hvilka stammar det längst sammanlevvat på de urgamla vandringarna kan ej på någon säkrare väg utletas än genom språkens jämförelse. För en sådan jämförelse och till ådagaläggande af en, gemensam härkomst bevitnande, släktskap mellan tvänne folks tungomål äro icke enskilda ordlikheter tillräckliga, emedan sådana till följd af folkens gemenskap genom ömsesidiga lån kunna uppkomma mellan alldeles olik artade språk. Deremot, när likheten i sjelfva språk rötterna är sådan, att hela grammatiken kan förklaras af samma källa som ordena i språket, då finnes det mellan sådana språk en grundsläktskap som påtagligen vittnar, att de uppvuxit från samma rot, ehuru de under tidernas längd, i olik länder och genom sammansmältning med andra stammars tungomål, kunna till formen och det yttre utseendet hafva utbildat sig på olika sätt ¹⁷⁶

176) Så synes, att döma af det yttre utseendet, ingen förbinde

Utgående från dessa grunder, har en af vår tids största språkforskare ¹⁷⁷⁾ med ovedersägliga skäl framlaggt, att mellan det fornskandinaviska eller Isländska språket samt det Grekiska, i synnerhet af den Doriska och Æoliska dialecten, hvarifrån äfven det Latinska språket till sitt ordförråd och hela sin inrättning visar sig hafva upprunnit, icke blott träffas talrika ord, som likna hvarandra i form och betydelse, utan en sådan mängd af öfriga likheter, att regler för bokstäfvernas öfvergång från det ena till det andra kunna uppställas, att för öfrigt nästan hela språkbyggnaden och äfven de aldräforsta och nödvändigaste ord i språket, som beteckna tankans första föremål, äro i begge språk-klasserna desamma, förhållanden, som klart och oemotsägligen bevisa, att begge språken upprunnit från samma källa eller äro grenar af samma rot. Äfven stämmer den äldsta Isländska eller fornskandinaviska versbyggnaden, det gamla Fornyrdalag, till alla delar öfverens med den äldsta Grekiska national-poesin. Begge folkens gudalära hafva många drag med hvarandra gemensamma. Hos våra förfäder begrafdes de döda med samma pläg seder, som hos de äldsta Grekerna voro öfliga ¹⁷⁸⁾; på slagfälten vid Marathon, vid Leuctra, vid Thermopylæ och Chæroneæ samt ännu många andra ställen hafva funnits och ses till en del ännu i dag höga, öfver fallna hjeltar uppkastade jordkulor, alldeles sådana, som öfverallt här i Norden äro funna uppkastade öfver forntida kämpar. Samma

se äga rum mellan Grekiska och Latinska språken, och likväl är det historiskt och etymologiskt bevisadt och af språkkännare allmänt erkänt, att det Latinska språket hufvudsakligen nedstammar från det Grekiska eller hellre har sin upprinnelse från samma källa med detta. ¹⁷⁷⁾ R. K. Rask, se dess *Undersøgelse om det gamle Nordiske eller Islandske Sprogs Oprindelse*. ¹⁷⁸⁾ Härom kan ses Amnells och Nibelii Akad. Dissert.: *Funebres ritus Græcorum cum Sviogothicis collati*.

charakter af fast och manligt allvare, som i allt utmärkte den Doriska stammen och äfven afpräg- lade sig i dess fulltoniga språk, i styrkan och djup- heten af dess förnsånger, i enkelheten af dess lef- nadssätt och hela inrättningen af dess politiska för- fattning, återfinnes äfven hos den fornskandinavi- ska folkstammen. Äfven deruti likna de Skandi- naviska och Doriska stammarna hvarandra, att beg- ge buro en lika tillgifvenhet för gamla sedvänjor och från förfädren ärfda lagar och bruk, samt beg- ge likaledes fästade mycket afseende på ättstorhet och börd. Hos Grekerna som hos Skandinaverna träffar man samma fallenhet för stora, dristiga och djerfva företag, samma sinne för äfventyr, för van- dringar och färder bortom hafvet. Såsom vikinga- färderna hos forntidens Skandinaver, så äfven hos de äldsta Grekerna var sjöröfveriet ett ädelt handt- verk, som höfdes kämpar och hjeltar. Till hela tonen och karakteren äro begge folkens äldsta hi- storia och hjelteålder i mycket lika hvarandra.

Efter alla historiska spår hafva de talrikaste och förnämsta stammar, som i urminnestider be- folkat Grekland, invandrat från Thracien. Här, vid foten af Olympus, ljödo till Gudarnes lof de första festliga hymner. I Thracien hade sånggu- dinnorna sitt ursprungliga hem; från Thracien kom- mo de symboliska religionshemligheter, de heliga mysterier, hvarigenom en Orpheus, Musæus, Li- nus, Eumolpus och andra visa män förde Grek- lands äldsta invånare ur deras första råhetstill- stånd. De sedermera i hyfsning och bildning så högt öfver alla andra folk sig uppsvingande Gre- kerna, ehuru de, på höjden af sin glans och sin odling, betraktade de tillgränsande Thraciska stam- marna som barbarer och såsom grannar hatade dem mera än andra, räknade likväl äfven dem bland sina stamfäder och erkände, att Thraciska stam- mar befolkat en stor del af Grekland, att Thracer

varit deras första lärare i mensklighet och vittra le-
kar, att Thraciska barder gifvit första väckelsen åt
den Grekiska sångmön, och att Thraciska språket
var en af de källor, hvarifrån det Grekiska utflu-
tit. Olympus förblef äfven alltid Gudarnes första
säte, så länge religion och skaldekonst blomstrade
hos Grekerna.

På ömse sidor om det sund ¹⁷⁹), som före-
när Svarta och Medelhafven, i Mindre Asien in-
till Halys-floden, i Europa ända till Donau och
Pannonien på ena sidan samt på den andra till
Joniska Hafvet och floden Peneus, hvilken genom-
löper Thessalien, utbredde sig den stora Thraci-
ska folkstammen, som, ehuru inom sig förde-
lad i mångfaldiga stammar, dock på det hela ut-
gjorde en enda hufvudstam. I Asien räknades till
densamma Bithyner, Mysier, Teucrer och Phry-
gier ¹⁸⁰), i Europa åter otaliga större och mindre
stammar, bland hvilka Odryserna, Mösierna, men
i synnerhet Geterna voro de talrikaste och mest
ansedda. De Asiatiska Thracerna, då de strid-
de i Xerxes' krigshär, voro från andra utmärkta
derigenom, att somliga buro hjälm af räfskinn,
andra hjälm af koppar, prydda med fjäderbu-
skar samt ox-öron och horn; somliga brukade kast-
spjut, små sköldar och dolkar till vapen; andra
hade jagtspjut af Lyciskt arbete och sköldar af råa
oxhudar; en del prälade i kläder af Phoeniciska ty-
ger, andra urskilde sig genom hjorthuds-byxor och
stöflor samt skinntröjor och randiga kappor; de vo-
ro alla tappra och stridbara folk och hade i sitt
land ett åt krigsguden helgadt tempel. Deras stam-
förvandter på andra sidan om Bosporen, de Euro-

¹⁷⁹) Nemligen Hellesponten, Propontis och Thraciska Bosporen,
eller efter nuvarande benämningar, Dardanelleerna, Marmora-
sjön och Constantinopolitanska sundet. ¹⁸⁰) Herodotus
(Lib. VII.) räknar äfven Armenierna till den Thraciska folk-
stammen.

peiska Thracerna, drucko ur horn och ansågo för ädelt att lefva af krig och rof; det gaf ära att hafva märken och sår af svärd; att plöja jorden var hos dem ett föraktligt handtverk ¹⁸¹). De tillbådo trenne Gudar, desamma, som af Grekerna kallades Ares, Dionysios och Artemis, gudomligheter, som svara mot de Skandinaviska nordboernas Thor, Frey och Freya; men deras Konungar dyrkade dessutom äfven Hermes (Romarnes Mercurius, Skandinavernas Oden); honom kallade de sin stamfader, vid hans namn allena svuro de. Rikedomar medförde anseende. Rika, ansedda mäns lik utställdes i trenne dagar till allmän åskådning, man slagtade allahanda offerdjur, man drack arföl efter den döda, man förbrände hans kropp, eller man jordade den oförbränd; i begge fallen, för att göra stället känt och fredadt hos efterkommande, uppkastades deröfver en jordhög ¹⁸²). Hos Geterna fanns en lära om odödligheten, som utmärkte dem framför andra Thraciska stammar. De trodde, att lifvet efter detta var en fortsättning af det närvarande, och att de efter döden kommo till Guden Zamolxis, till en ort, hvarest de evigt skulle vara i besittning af allt, som här i lifvet utgjort deras fröjd. Om Zamolxis är af Grekerna den sagan bevarad, att så hade en man hetat, som i fordom tid varit Geternas lagstiftare och lärare och den, som förädlat deras seder. Han har, såsom det sades, lefvat på samma tid med Pythagoras ¹⁸³), hos hvilken han en lång tid uppehållit sig och genom umgänge med honom och med Grekerna lärt

181) Så skildrar äfven Tacitus Germanerna: "Ingrata genti quies, nec arare terram, aut expectare annum tam facile persuaseris, quam vocare hostes et vulnera mereri: pigrum quini- mo et iners videtur, sudore acquirere, quod possis sanguine parare." *Germ.* 182) Herodotus, L. V. Jfr Xenophon, *Exp. Cyri*, L. VII. 183) Således vid pass 500 eller 550 år f. Chr.

vishet och milda seder. Sedan hade han vandrat vida omkring, äfven varit i Egypten, och blifvit undervist om många himmelska ting. Från dessa vandringar återkommen till sitt fädernesland med stora rikedomar, med stor erfarenhet och många insigter i gudomliga och menckliga saker, hade han, då han fann sina landsmän till seder ännu vilda och råa, företagit, att jemte andra läror hos dem äfven inplanta tron på menniskans odödlighet, såsom det säkraste medlet att väcka hennes ädlare själskrafter, att lyfta henne till högre och friare tänkesätt. Geterna omfattade hans läror, och Zamolxis blef efter döden dyrkad som Gud. Upphöjda till sinnet genom en fast och bestämd tro på odödligheten, bildade och förädlade af Zamolxis läror, voro Geterna de tappreste och rättfärdigaste af alla Thraciska folk¹⁸⁴). De bodde vid Donau och voro närmaste grannar till Skytherna, när mot dessa Darius Hystaspis, Persiska rikets monarch, omkring år 513 företog sitt stora härtåg. Af alla Thraciska stammar voro Geterna de enda, som hade mod att sätta sig emot den öfvermäktiga Persiska hären på dennas tåg genom de Thraciska länderna. De dukade under för den fiendtliga krigsmagtens stora öfverlägsenhet och måste med de öf-riga Thraciska folken hylla det Persiska öfverväldet. Sedan de åter afskuddat sig det fremmande oket, förde de blodiga krig med den Macedoniska Konungen Philip, Alexander den Stores fader. Philip, genom sina phalanger och sin i Epaminondas schola inhemtade högre krigstactik, gjorde hela Thracien till en province af Macedonien. I Strabos tid, vid Christi födelse, bodde Geterna på ömse sidor om Donau. De hade vid pass 100 år derförut underlaggt sig eller fördrifvit de af Mithridates redan försvagade Skytherna och satt sig i besittning af deras land och af flera städer vid Svarta

184) Herodotus, L. IV. Jfr Strabo, L. VII.

Hafvet, så att de då bebodde och beherrskade hela landet från Donau till Dniepern, från Svarta Hafvet till Karpatherna och Theis-flöden i Ungern. Det synes dock, såsom de redan långt före denna tid innehaft en del af det norr om Donau liggande landet, ty Dacien eller det mellan Pruth, Donau, Theis och Karpatherna belägna landområdet har, efter Strabos vittnesbörd ¹⁸⁵), från gamla tider varit bebygdt af Dacer och Geter; de förra, säger han, bodde längst inne i landet mot Germanien och Donaus källor till och hade fordom, såsom han tror, varit kallade Daver; Geterna åter uppehöll sig vid Svarta Hafvet och de nedre trakterna af Donau. Begge folken, Geter och Dacer, hörde till samma hufvudstam, ty de talade samma språk; men Geterna voro hos Grekerna mera bekanta, dels för deras många flyttningar fram och tillbaka öfver Donau, dels äfven derföre att de bodde mera blandade med Mysierna och de öfriga Thraciska folken.

Otaliga vittnesbörd så af Romerska som Byzantiska författare intyga, att Geterna och Göterna voro samma folkstam, eller att de sedan kallades Göter, som förut varit kallade Geter ¹⁸⁶). Äfven, sådana Geterna serskilt och Thracerna i allmänhet blifvit af Herodotus beskrifna, träffas mellan dem och våra nordiska förfäder i lynne, i seder och bruk, i lära och tro en likstämmighet, som ensam väl icke alltid är tillräcklig att bevisa släktskap mellan tvänne folk, här likväl blir ett gällande vittnesbörd, då så många andra intyg tala för en gemensam härkomst. Efter fornsägnen och andra underrättelser är redan ofvan antydt, att före den sista Odinska folkinvandringen andra Göti-
ska

- 185) Lib. VII. 186) Af Sheringham, *de Origine Anglorum*, finnas talrika hithörande ställen ur Romerska och Byzantiska skrifter samlade.

ska stammar redan hade befolkat vår nord¹⁸⁷). Dessa Göter, vittnar Eddan¹⁸⁸), hafva blifvit så kallade efter Konung Gote, hvilken åter blifvit uppkallad efter Odens namn Gautr eller Götr, så att Götaland efter honom egentligen har sin benämning, likasom Svithiod efter Svithr, som var ett annat af Odens namn. Nästan alla forntida folkslag hafva det med hvarandra gemensamt, att i spetsen för sig sätta en stamfader med folkets eget namn. De forngötiska traditionerna hafva äfven känt en sådan, och deras Gautr eller Götr är obestridligen en äldre Oden, den Götiske, som i våra forn-urkunder blifvit med den sednare Asa-Oden förblandad, i följd af dennes kloka beräkning att med sina Asar antaga de gamla Gudarnes namn. De Anglosachsiska chrönikorna, när de omtala förfäderna till den Vuoddan eller Wothen, från hvilken deras Konungar räknade sina anor, "densamma Wothen," säga de, "hvilken Danskar, Norrmän och Svenskar ännu dyrka som Gud"¹⁸⁹), sätta bland stamfäderna till denna Wothen eller Oden en Geat eller Geta, "hvilken fordom af hedningarne varit som Gud dyrkad"¹⁹⁰) och uppenbart är densamma med den Götiska Oden. Äfven Jutländska öns invånare, hvilka i somliga Anglosach-

187) Jfr ofvan s. 100. 188) Skalda. 189) Ethelwerd (sefde i X århundr.), *Chron.*, hos H. Savile, *rer. angl. Script.* Den nordiska Odens förfäder efter det Isländska och den Anglosachsiska Wothens efter det Anglosachsiska Langfedgatalet (hos Langebek, *Script. rer. Dan. I.*) äro äfven, på få afvikelser nära, alldeles desamma. Det Isländska Langfedgatalet (Jfr *Script. rer. Svec. I.*) tillägger också: "Woden than kollum ver Oden." Det är för öfrigt af de lärda anmärkt, att skiljaktigheten i namnen Woda n och Oden har sin grund i de Skandinaviska munarternas egenhet att utelenna det begynnande W. t. ex. *Wurm*, orm, *Wort*, ord. 190) Simeon Dunelmensis (från förra hälften af XII årh.), *Gesta Reg. Angliæ.*

siska skrifter kallas Gioter, Goter, kallas åter i andra Geater ¹⁹¹). Härtill kommer, att också Witichind, Sachsarnes äldsta historieskrifvare (han lefde i det X århundradet), hade som yngling hört, att hans landsmän, Sachsarne, voro utgångne från Grekland, hvaremot andra åter sade dem vara komne af de nordiska folkens ätt ¹⁹²); i hans tid visste man icke att förlika dessa till utseendet mot hvarandra stridande traditioner; för oss åter, som hafva anledningar att i detta samma så kallade Grekland ¹⁹³) söka våra fornfäders hembygder före deras uttåg till norden, innebära dessa båda traditioner ingen mötsägelse med hvarandra. På Thracien, såsom de Skandinavisk-Germaniska folkens stamland, syftar ock den sägen, som allmänt gick i det VIII århundradet, att Wodan, den Gud, som dyrkades af alla Germaniska folk, fordom hade varit i Grekland ¹⁹⁴). En lika tradition synes hafva kommit till nordiska häfdatecknaren Saxo, då han ¹⁹⁵) förlägger det fordna Asgård, Asagudarnes säte, till Grekiska kejsaredömet's hufvudstad, nemligen till Byzantium vid Thraciska Bosporen. Till Geternas land, likasom till kända länder, till bekanta folk, rigtade äfven de från nordnorden utvandrande Göter sitt tåg. Dessa synas från sin första ankomst så hafva sammansmält med de vid Svarta Hafvet ännu boende Geter, att äfven

191) Jfr Vorelii Annot. till Herv. S. samt Spelm. Gloss.

192) "Nam super hac re varia opinio est, aliis arbitrantibus de Danis et Nortmannis originem duxisse Saxones; aliis autem æstimantibus, ut ipse adolescentulus audivi quendam prædicantem, de Græcia." Vitichindus, *de Reb. gest. Sax.*

193) Nemligen det Grekiska kejsareriket, hvars väsendtligaste beståndsdelar utgjordes af Thracien, Grekland och Mindre Asien.

194) "Wodan sane ipse est, qui apud Romanos Mercurius dicitur et ab universis Germaniæ gentibus ut Deus adoratur; qui non circa hæc tempora, sed longe antè, nec in Germania, sed in Græcia fuisse perhibetur." Paul. Warnefridi, *de Gest. Longob.*

195) Lib. III.

de äldsta skribenter, som lefvat dessa tider närmast ¹⁹⁶), bland dem sådana, som sjelfva till härkomst voro af dessa folkens ätt ¹⁹⁷), icke veta att mellan dem antyda någon skilnad. En sådan sammansmältning af tvänne folk, af begges traditioner, minnen, lagar och seder, inom en tid af den korta sammanvaro som Göternas och Geternas, innan de tillsammans uppträda och af häfderna omtalas såsom ett folk, är svårligen tänkbar, utan att de tillhört samma stam eller varit nära stamförvandter.

Så föra oss alla spår till Thracien, att der söka forn-göternas hem före deras utvandring till norden, hvarom eljest våra gamla urkunder och sagor, som endast tala om Asarnes eller den sista Odinska invandringen, icke bevarat några forn-traditioner.

Men i våra nordiska fornmyther framskynta ännu andra minnen, som tillbakaföra oss i den aflägsnaste forntid. Vala den visa, i dess höga, betydelsefulla sång ¹⁹⁸), den äldsta och den skönaste af nordiska fornålderns qväden, täljer om Asarne på Idavallen, huru de samlades der till rådslag, timrade en gudagård så hög, anlade verkstäder, hamrade guld, smidde vapen, gjorde verktyg och pröfvade på allt sin gudaförmåga. Dessa Valas vinkar tydas af den yngre Eddan, som med obeslöjade ord för oss uppenbarar, att i Asgård, "den vi kalla Troja," bodde Gudarne och deras släkter. Der var Hlidskjalf, der Oden från sitt högsäte skådade öfver verlden; der var Gladshem, det skönaste och präktigaste tempel på jorden, der

196) T. ex. Spartianus i III:dje, Orosius i V:te, Procopius och Jordanes i VI:te, Isidorus i VII:de århundradet.

197) Såsom Jordanes och Isidorus, den sistnämnde Biskop i Sevilla. 198) *Völuspá* (Valas visdom), som till grunddragen och hela sitt väsende synes gå upp till en urgammal tid, ehuru den i sin närvarande form väl torde vara något yngre.

säte var för tolf af Gudarne och dessutom ett högsäte för Allfader. Af dem styrdes människornas öden och vårdades stadens inrättningar. De samlade sig till rådslag midt i staden, på det ställe, som kallas Idavallen. De uppförde gudaboningar, de anlade en härd, gjorde sig hammare, tång och städ och månghanda andra verktyg; med dem förarbetade de malmer, träd och sten och så mycket af den metall, som kallas guld, att de hade deraf allt sitt husgeråd. Detta Troja, det fordna Asgård, den präktigaste stad, som någonsin varit bygd, låg i världens medelpunkt, i det land, som kallas Turkland. Tolf konungadömen voro der och en Öfverkonung; flera nationer tillhörde hvarje rike ¹⁹⁹).

Af Grekiska författare ²⁰⁰) underrättas vi, att det namnkunniga Ida vid Troja varit säte för de Idæiska Daktylerna, de första, som lärt att smälta metaller och förarbeta koppar och jern till verktyg och vapen, uppfinningar, som tillskrefvos Gudarne och därför i äldsta tider sammanhängt med de heliga bruken och mysterierna eller de religiösa inrättningarne. Ty dessa metallernas bearbetare, de Idæiska Daktylerna, voro tillika gudar, prester, undergörare; de äfven prisas som uppfinnare af versmåttan och hade således med Asarne, sådana våra fornmyther och sagor främställa dem, i många drag en stor öfverensstämmelse. Från Trojas Konungar leder äfven det gamla Isländska Langfedgatalet Odens ätt och kallar honom på samma gång Tyrkia Konung ²⁰¹).

Det är märkvärdigt, att hos Frankerna och Sachsarne, som räkna sig till samma ätt med de nordiska folken och efter alla historiska spår tillhört samma folkfärd ²⁰²), att äfven hos dem och

199) Edda, *Gylfaginning*. Jfr Förespråket. 200) Diodorus af Sicilien, L. V. och Strabo, L. X. 201) Isl. Langfedg. hos Langebeck, l. c. Jfr Förespråket till *Gylfaginning*. 202) Jfr ofvan s. 98.

synnerligen i Frankernas gamla chrönikor samma sägner förekomma om den Trojanska härstamningen. Sedan Troja var förstördt, säga dessa chrönikor, utvandrade Trojanerna från sitt land; de skipade sig i tvänne hopar; af dessa drog den ena till Macedoniën; den andra, som efter sin Konung kallades Friger, genomvandrade först Asien, men nedsatte sig sedan vid Donaus och Syarta Hafvets stränder ²⁰³); här fördelade sig samma hop åter i tvänne flockar, af hvilka den ena qvarstodnadade ofvanför Donau, valde Turchot till Konung och kallades efter honom Turchi (Tyrker) samt försvarade manligen i lång tid sin frihet mot tillgränsande nationer; den andra åter under sin Konung Franco, efter hvilken Frankerna hafva sitt namn, genomvandrade Europa, nedsatte sig slutligen vid Rhen och företog att der uppbygga en stad, hvilken uppkallades efter Frankernas forngamla, i Mysien eller Phrygien belägna stad Troja. Början gjordes med den nya stadens uppbyggande, men företaget lemnades ofullbordadt ²⁰⁴). I Cleviska landet, på stranden af Rhen, helt nära intill det gamla Asburg, ligger en liten stad, som i våra dagar efter den förbiflytande bäcken kallas Xanten. Detta Xanten har i medeltiden burit namn af Troja ²⁰⁵), och man säges hafva mynt från XI och ännu från

203) "Ad litora Danubii et maris Oceani." 204) Fredegarus Scholasticus (från VII århundr.) i dess *Hist. Franc. Epit.*, med åberopande af äldre skribenters vittnesbörd. Idacius (från Lamego i Spanien, af V århundr.) i dess *Collect. Hist.* (cit. af Lagerbring, *Sv. R. Hist.* I); Hunibald (som tros hafva lefvat i Chlodvigs tid) i dess Franska chrönika, hvaraf vi nu mera blott ega ett utdrag hos Trithemius i dess *Compsive Brev. de origine Regum et gestis Franc.*; författaren till *Gesta Franc. Epit.*, och äfven Aimoin (från X århundr.) i dess bok *De Gestis Franc.* m. fl. tala alla om Frankernas Trojanska härkomst. 205) Otto von Freysingen, *Chron.* I den helige Victors Legend (enligt uppgift af Görres, *Ueber Hunib. Chron.*, cit. af Geijer, l. c.) kallas staden Troja *Francorum*.

XV århundradet, på hvilka denna stad kallas det Heliga och det Mindre Troja ²⁰⁶). Äfven hafva, så berättat Norrmanniska chrönikskrifvare från X, från XI och följande århundraden ²⁰⁷), de Skandinaviska Vikingar, som i IX och X århundraden så förskräckligt hemsökte Frankrike och der äfven under Rolfs anförande slutligen bosatte sig, sjelfva påstått, att de härstammade från Trojanerna ²⁰⁸). Och såsom vi sett i gamla skrifter talas om ett af Frankerna grundlagdt eller tillämnadt Troja vid Rhenflodens strand, så hafva äfven forntida sägner hos oss vetat berätta om ett slott Trojenborg och en stad Troja, hvilka sägas i hedentima hafva legat i Kinnevalds härad och Nykyrke socken i Småland, på ett näs mellan Hackeqvarns-å och sjön Hartgrepas Lögetrog. Det fordna Trojenborgs slott kallas i våra dagar Hönsehylte-skans. Men der bredvid ligger en gård, som ännu heter Troja-

206) "Sancta Troja" och "Troja minor." Grimm, *Heldensieder*, Jfr Möhsens *Gesch. d. Wissensch. in d. Mark B.* 207) Dudo, Villedimus Gemmeticensis, Orderic Vitalis, hos Du Chesne, *Hist. Normann. Script.* 208) I *Le Romanz de Rou*, som är författad i medlet af XII århundr. af Robert Vaco, Canonicus i Caen i Normandie, och hvaraf några fragmenter finnas införda i *Skand. Litt. Sällsk. Skr.* för åren 1816 och 1817, upptages och utmålas denna sägen i följande verser:

Quant jadis fu destruit Troie,
 Dont cil de Grece ourent grant joie,
 Plusors, qui eschaper ne porent
 Quist genz, quist nez, qui avoir porent,
 O famez o Serjanz et o fiz,
 Par granz travail, par granz periz,
 Par plusors terres s'espandirent,
 Terres peuplerent, citez firent;
 Une genz de Troye eschapperent,
 Qui en Dannemarche assenerent,
 Par Danaus un ancessor,
 Qu'il orent longues à seignor,
 Se firent Danoiz apeler,
 Pour lor lignage remembrer.

måla, och skogen deromkring säges bära namn af Troja Skog²⁰⁹).

Man har vanligen förlöjligt berättelserna om den Trojanska härkomsten och ansett dem för lärda fabler och dikter, ej förtjenta af någon uppmärksamhet. De synas dock icke så helt och hållet endast hafva varit ett foster af medeltidens lärdom, utan fast mer på sin tid en verkligt herrskande mening, grundad på dunkla fornsägner och minnen. Derifrån endast kan äfven förklaras det märkvärdiga i sammanställningen af dessa från så många och från så skilda håll mötande vittnesbörd och utsagor, som redan förekomma hos skriftställare från V, från VI, VII och följande århundraden, hvilka efter all sannolikhet haft till grund för sig äldre sägner. Mycket är i dessa och andra fornsagor dunkelt för oss äfven derföre, att vi om den aflägsna forntid, hvartill de föra oss, ega så få historiska efterrättelser. Men vanligen hvilat traditionerna ytterst på en sann grund, ehuru de till oss kommit än helt och hållet, än till en del vanställda genom folkdikter eller genom lärda tillsatser och förklaringar.

Det var en tid, då icke blott i Mindre Asien många närgränsande folk, men äfven i Europa en del af den Thraciska kusten erkände Trojas öfvervalde, så att man ansåg dess Konung för den största och rikaste furste i denna del af Asien. Thraciska stammar, det lära vi af Homerus, bistodo Troja i den stora, ryktbara striden mot Grekerna. Efter Trojas fall åter föregingo flera förändringar och hvälfningar bland folken i dessa trakter, många lemnade sina forna hembygder, undanträngde andra stammar, eller undanträngdes af dem. En mächtig här af Teucrer och Mysier gick öfver till Europa, utjagade åtskilliga folk från Thracien, el-

²⁰⁹) Tunelds Geogr., Afdeln. om Småland. Jfr Histor. Beskrifn. om Småland af Rogberg och Ruda.

ler hellre underkufvade dem och nedsatte sig i deras land ²¹⁰). Veneterna, af andra kallade Henerter, ett folk, som fordom haft sitt hemvist i nordligaste delen af Paphlagonien, vid floden Parthenius, förlorade vid Troja, till hvars hjälp de kommit, sin Konung Pylæmenes. De och i följe med dem många flyktiga Trojaner drogo, efter Trojas fall, under Antenors anförande öfver till det Europeiska Thracien, kommo efter långa vandringar och tåg till öfre trakterna af Italien, fördrefvo Euganeerna, som hade sitt tillhåll mellan Alperna och det Adriatiska Hafvet, bosatte sig i deras land och gåfvo en viss trakt deraf namn af Troja ²¹¹). Vid floden Strymon (nu Iskar), på gränsen af Macedonien, bodde i Herodoti tid ett folk, som kallades Pæonier; de hörde till den stora Thraciska folkstammen, voro ett manstarkt och mägtigt folk och innehade de sydliga delarne af Thracien; till dem räknades Agrianerna och Odomanterna. Dessa Pæonier sade sig sjelfva vara en kolonie af Trojanska Teucrer, och de hade för Darius Hystaspis, som med förundran betraktat dem, förklarar hela sammanhanget dermed ²¹²). Samma Pæonier sägas hafva varit stamfäder till Pannonierna, eller hellre att de, som af Grekerna varit kallade Pæonier, sedermera af Romarne kallades Pannonier ²¹³).

210) Herodotus, L. VII. 211) Strabo, L. I. IV. V. och XII. Livius, L. I. Plinius, L. III och VI. Jfr Homerus, II. 2. Herodotus (L. I och V) omtalar dem äfven och berättar, att de sjelfva utgåfvo sig att vara af Medisk härkomst. Huru det tillgått, att en Medisk folkstam kommit till dessa trakter af Europa, säger han sig icke kunna begripa, men medgifver dock, att många saker kunna ske inom en lång följd af år. Efter Livii berättelse hade Veneterna i ett uppror blifvit utdrifna från Paphlagonien, innan de kommit Trojanerna till hjälp. 212) Herodotus, L. V. Jfr L. VII. 213) "Pæones natio ingens circum Istrum per longum incolens, ab Japodum populis supra Dardanos protenditur. Hi Pæones a Græcis, a Romanis Pannonii appellantur." Appianus, B. III.

De hafva troligen för Darius Hystaspis eller för Macedoniska Konungarne Philippi och Alexander den Stores vapen dragit sig från sydliga Thracien allt längre mot nordvest åt Donau till och bosatt sig i det sedermera efter dem så kallade Pannonien, det nuvarande Slavonien och öfra Ungern, just detsamma land, hvarifrån Frankerna efter så många berättelser sades hafva uttågat, när de ställde sin vandring mot Norden ²¹⁴). Nedanför Pæonierna bodde Dardanerna, ett äfven i den Trojanska historien så ofta återljudande namn. Om deras öfvergång till Europa finnes af de gamle ej annat upptecknad, än hvad Diodorus af Sicilien efter fornsägner berättar ²¹⁵), att Dardanus från Samothracien (de Troiska Dardanernas stamfader, en broder till den Idæiska och Kabiriska undergöraren Jasion) hade fört en kolonie af dem öfver till Europa. Det land, de här bebodde, det Europeiska Dardanien, har legat ofvanför Macedonien och i de följande tiderna blifvit räknadt till öfra Moesien; bland Dardaniska städer nämnas jemte andra Naissus (Nissa) och Scupi (Scopia), den förra i det nuvarande Servien, den sednare i Bulgarien ²¹⁶). Till Dardanerna gränsade Mysierna, som tillika med Teucrerna hade öfverkommit till Europa och sägas att i gamla tider tillika med Geterna hafva innehaft allt landet mellan Hämus och Donau ²¹⁷). Det är efter dessa från Trojanernas hembygder, från det Asiatiska Mysien ²¹⁸) utvan-

ed. Tollii. Äfven Plutarchus, Herodianus, Arrianus m. fl. af de gamla författarne kalla Pannonierna alltid Pæonier. 214) "Tradunt multi eosdem (Francos) de Pannonia fuisse digressos," säger Gregorius Turonensis (*Hist. Franc.*), Frankernas äldsta historiskrifvare (från VI århundradet). Äfven de öfriga chrönikorna låta Frankerna komma från Donauländerna. Till dessa, säga några, skola de hafva kommit från Meotis och Tansis, dit de aldraförst ställt sitt tåg efter utvandringen från Troja. 215) L. V. 216) Jfr Ptolemæus, L. III. 217) Dio Cassius, L. LI. 218) Troja låg nemligen i Mysien, till

drade Mysier, som de nuvarande landskaperna Serbien och Bulgarien fordom burit namn af Moesien, emedan de af Romarne kallades Moesier, som förut af Grekerna varit kallade Mysier. Äfven om Bryger (Phryger), Phrygiska stammar i det Europeiska Thracien, talas af de gamle ²¹⁹), och om ett folk, som kallades Satræ, berättas, att de tillika med Odomanterna, en gren af Pæonierna, bebodde höga, skogbevexta, snöhöjda berg, öfverst på hvilka de hade ett Bacchi tempel, hvars prester, som spådde, kallades Bessi, och i spetsen för hvilka stod en prestinna, hvilken, likasom i Delphis, afkunnade oraklerna; dessa Satræ voro ett mycket tappert och stridbart folk, och de hade guld- och silfvergrufvor på det stora, höga berget Pangæus invid Strymon-floden, på gränsen mellan Macedonien och det egentliga Thracien ²²⁰). Triballer, Dardaner och ännu andra Thraciska folk ödelade först hvarandra genom inbördes krig, sedan blefvo de af Macedonjerna och Romarne underkufvade, så att i Strabos tid många af de forn-thraciska stammarna antingen alldeles gått under och rent försvunnit äfven till namnet, eller ock voro endast obetydliga lemningar af dem öfriga. En del hade troligen sammansmält med de mächtigare stammarna och förlorat sig bland dem. Åtminstone berättas detta uttryckligen om Triballerna, ett fordom mäktigt folk, som med Philippus och dess son Alexander den Store fört blodiga krig, men sedermera försvagadt och nästan utrotadt efter de sista långvariga fejderna med Scordiscerna, en annan mäktig Thracisk folkstam, togo de återstående lemningarne af det Triballiska folket sin tillflykt till de

hvilket landskapet Troas eller Lilla Phrygien hörde. 219) Herodotus, L. VI och VII. Jfr Strabo, L. VII. Arrianus, *Peripl. Ponti Eux.*, omtalar en ort Phrygia i Thracien ofvån för Bosporen vid Svarta Hafvet. 220) Herodotus, L. VII.

mägtiga Geterna ²²¹), som jemte Mysierna ²²²) hade gått öfver Donau och utbredt sina vapen ända till Dniepern. Till dessa drag af de fordna folkförhållandena i dessa trakter efter det Trojanska kriget kunna ännu läggas sagorna om Helenus, en af Priami söner, som flytt öfver till Macedonien samt der uppbyggt en stad Ilium, och om Skamandrios, Hektors och Andromaches son, hvilken säges hafva kommit till Skythernas land och satt sig ned vid Tanais ²²³); sägner, som möjligen kunna haft någon grund för sig, ehuru så ringa tillförlitligt derom kommit till efterverldens kunskap.

Ingen har till rättelse för efterkommande upptecknat förloppet af de händelser och den stora rörelse bland folken, som följde på Trojanska rikets fall. Det se vi dock af de fråsägner och de få strödda underrättelser, som blifvit derom bevarade, att med Trojanerna närbeslägtade stammar varit i Thracien bosatta, och att kolonier af Teucriska flyktingar samt Trojas öfverbefna förnämsta släkter vandrat ut och bosatt sig i dessa trakter. De medförde utan tvifvel sina gudasagor, sina forminnen, sina heliga bruk och icke mindre sin högre kunskap i krigiska och fredliga värf. Derigenom skedde, att de hos de folk, bland hvilka de satte sig ned, öfvade samma inflytande, som den högre insigten alltid öfvar öfver den okunniga massan; de blefvo den herrskande stammen eller den herrskande släkten. Sådana voro äfven bland de Helleniska stammarna följderna af fremmande koloni-

221) Appianus, l. c. 222) Såsom ofvan är anfördt, efter Dio Cassius, besuto Mysierna och Geterna i äldsta tider landet mellan Hämus och Donau. I Strabos tid bodde Mysierna, likasom Geterna, på ömse sidor om Donau. Deras krigsfärder och vandringar synas således hafva varit gemensamma. 223) Scholiasten till Euripides' *Andromache* (cit. af Münster, *Kirch. Gesch. v. Dän. u. Norw.*) har meddelat detta ur 2dra boken af Anaxikrates' förlorade Argiviska historia.

sters invandringar från mera bildade länder, från Egypten, från Phoenicien och från mindre Asien; med dem inkommo fremmande Gudar, infördes många religiösa bruk, grundlades många inrättningar till en blifvande samhällsordning, och flere af de invandrande fremlingarna, en Cecrops, en Cadmus, en Pelops och andra blefvo stamfäder för de regerande slägterna i Grekland; vid minnet af dessa händelser är äfven Greklands hela sagohistoria fästad, ehuru, såsom måste ske med minnen, hvilka länge genom sagor och muntliga traditioner forplantas från släkte till släkte, de blifvit klädda i diktens drägt och erhållit många utsmyckelser. Således, då man ser Trojanska fursteslägter nämnas vid Tanais i Skythien, ser Mysier, Dardaner och kolonier af Trojanska Teucrer bosatta i Thracien, i desamma trakter, dit så många spår leda oss att söka våra stamfäders hemland före deras tåg till norden, dessutom en sällsam öfverensstämmelse träffas mellan den nordiska mythen Asar och Trojas Idæiska Daktyler, äfven ett aflägsse minne af det Troiska Ida framskyntar i våra uräldsta qväden, så är icke alldeles osannolikt, att de anförda sägner, som tyda på de nordiska folkens härkomst från Troja, möjligen haft till grund verkliga forntraditioner, stödda på dunkla minnen från en tid, då Teucriska kolonier, prest- och fursteslägter, sedan hemlandets thron och altaren störtat, hos Thraciska fränder och stamförvandter för sig och sina Gudar sökt och funnit en fristad, ett nytt fädernesland, der, genom sin högre insigt i gudomliga och menckliga saker, blifvit den presterliga, den herrskande släkten och sålunda forplantat sin fornkunskap och sina minnen.

Men alla de närmare omständigheter af dessa så långt tillbaka timade hvälfningar och händelser ligga i det aflägsna fjerran för vår blick undanskymda. Så mycket endast se vi, att de fordom hos Fran-

kerna och hos Skandinaverna inhemska sägner, som gå med sina minnen upp till de dunkla tiderna för det Trojanska rikets magt, dess glans och dess fall, kunna på en historisk väg förklaras, i full öfverensstämmelse med tidsförhållandena och folkvandringarnas hela historia. Spår träffas också, att Asa-namnet äfven hos de forn-thraciska folken och de med dem beslägtade stammar varit en forngammal, helig gudabenämning. Æsar (Asar) kallades Gudarne hos Italiens forn-invånare Etruskerna, ett folk, som för sin kultur och sin bildning, ej mindre än för sina sjöfärder, sin prestadel och förbundsorfattning var i forntiden mycket berömdt och i många afseenden röjer med de nordiska folken en viss släktskap; det härstammade, säga de äldsta underrättelserna ²²⁴), från Lydien i Mindre Asien, och all sannolikhet är, att Etruskerna varit ett med Thracerna beslägtadt folk, som från de sistnämndas land i urminnes tid invandrat i öfra Italien och derifrån utbredt sig längre ned i landet. Af Etruskerna erhöilo Romarne sin kultur, och Asa (sedan *ara*) benämndes hos dem i de äldsta tiderna Guds altare; likasom deras högsta Gud, den samma med Samo, äfven bar namnet Asos. Asios kallades också grundläggaren af det Troiska palladium, forn-thraciska folkets heliga lärare, efter hvilken Troernas land säges hafva erhållit sitt namn. Och bland de heliga, ända till 100 fot höga ättekullarna, som betäcka Trojas slätter och bära namnen af Achilles, Patrokles, Ajax samt ännu flera forntida hjeltar, äro framför andra märkvärdiga Asios' och Æsyetes' heliga ättehögar, den förra såsom den, på hvilken de Troiska kämparne samlades till rådslag, den sednare såsom af alla den största, från hvilken man har en vidsträckt utsigt öfver den Trojanska slätten, öfver loppet af floden Skamander, öfver berget Ida

224) Hos Herodotus, Strabo, Scymnus.

och Hellesponton ²²⁵). Att äfven i norden hos de Skandinaviska forngöterna, före den sista Odinska folkinvandringen, ännu qvarlefde hogkomsten af ett heligt Asahem, Gudarnes land, det se vi deraf, att Oden och hans Diar, för att omgifva sig med gudomlig vördnad, gäfvos sig ut att vara de gamla Asarne, ty det var icke den invandrande folkstammen, utan Diarne, den egentliga gudasläkten, som buro detta namn. Anses (Asar) kallades äfven hos söderns Göter den gudasläkt, från hvilken deras Konungar och förnämsta räknade sin ätt ²²⁶). Likaså hos Vandalerna, en gren af den forngötiska stammen, bar den yppersta släkten namn af Asdingi ²²⁷). Dessa, hos så vidt till namnet skilda folk, gemensamma Asa-benämningar, alla häntydande på gudomlighet och helighet, måste vara erinringar af ett gemensamt forn-asiatiskt hem, och en djup, grundlig fornforskare ²²⁸) har visat oss på de Kaukasiska bergstrakterna (Kaukasos) såsom ett i hela den äldsta fornåldern firadt hemvist för Gudarnes släkte, ett heligt land, hvarifrån de forn-italiska, Helleniska, Thraciska, Götiska och Germaniska folkstammarna i en tid, som döljer sig för den menckliga forskningens blick, utflyttat med sina Gudar och helgedomar och i det nya fäderneslandet bevarat vissa heliga hogkomster af det urgamla stamlandet, Gudarnes hem.

Sedan Hinduernas heliga urhäfder blifvit tillgängliga för Europeiska lärda, och desse börjat taga kännedom af det forn-indiska Sanskrit-språket, har man upptäckt mellan detsamma och det forn-Mediska eller Persiska, det så kallade Zend-språket, hvarpå Persernas äldsta heliga religionsurkund Zendavesta är skrifven, en stor likhet och öfverensstämmelse. Dessa begge språk åter hafva med det Grekiska och det Latinska och ej mindre med

²²⁵) Ritter, *Vorhalle*. ²²⁶) Jfr ofvan s. 46. ²²⁷) Jordanes, c. 22. ²²⁸) Ritter, l. c.

de Skandinavisk-Germaniska en frändskap, som icke är grundad blott på vissa öfverensstämmande ord i dessa språk, men sträcker sig intill sjelfva roten af deras innersta väsende och vittnar, att de gått ut från en gemensam språkstam, ehuru de under loppet af årtusenden utbildat sig på olika sätt och till det yttre undergått hvar för sig genom blandning med fremmande nationers språk många förändringar ²²⁹). Denna släktskap mellan språk, som talas i Asien af Perserna och af Hindostanerna eller de herrskande casterna i Indien, i Europa af Grekerna, af Italiens invånare och af alla de nationer, som leda sin härkomst från den stora Skandinavisk-Germaniska folkstammen, gifver ovedersägligen vid hand, att det varit en tidsålder, då ättfäderna till dessa nu så vidt åtskilda och spridda folkslag utgjort en hufvudstam och haft ett gemensamt fornhem, hvarifrån de uttågat i tider, om hvilka vi icke ega någon kunskap. Så långt tillbaka någon skymt af historiska spår föret sig, synas de alla hänvisa, att de talrikaste och mäktigaste stammar, som befolkat Thracien, Grekland och Italien, kommit från det vestra Hög-Asien, från de Kaukasiska bergländerna mellan Svarta och Kaspiska Hafven. Här, i samma trakter, i det nordliga Medien (i landskapet Aderbidshan, elddyrkans gamla land), mellan floderna Kur och Araxes på vestra sidan af det Kaspiska Hafvet, var det äfven, Zoroaster ²³⁰) aldraförst uppträdde som reformator och lagstiftare, återkallan-

²²⁹) Jfr Palmblads Afhandling om Hinduernes fornhälder, i *Svea*, II. ²³⁰) Heeren, *Ideen*, anser på grundade skäl sannolikt, att Zoroaster lefvat i tiden af Mediska rikets flor, vid pass 6 eller 700 år f. Chr., eller också, hvad ännu troligare är, att hans lefnadstid går upp till en ålder, som ligger utom gränsorna för den bekanta historien. Emedlertid säger Zoroaster sjelf, det han icke instiktade någon ny lära, utan endast upplifvade en äldre; han ville blott återställa Ormuzds ord, som denne en gång hade uppenbarat för Dsjemschid.

de minnet af den gyllene ålder, när den stora Dsjemschid, folkens fader, beherrskade Iran, de forn-mediska eller Persiska riket. Den tiden, så lärde Zoroaster, dogo icke djuren, icke menniskorna; dessa njöto en evig ungdom; hvarken hett eller köld eller brist plågade dem, inga tygellösa lidelser och begär herrskade. Ormuzd och Ahriman hade från ur-ljuset, från ur-väsendet, tider utan gränсор, utgått som tvänne lika goda väsenden. Men Ahriman afföll från sin renhet. Då uppkommo tvänne motsatta riken, Ljusets och Mörkrets. I det förra herrskar Ormuzd, ursprunget och stiftaren af det goda; i det sednare Ahriman, källan och upphofsmanen till det onda, det fysiska som det moraliska. Omkring Ormuzds thron stå ljusets furstar, de sju Amschaspands ²³¹); omkring Ahrimans mörkrets furstar, de sju Dew's. Izeds, de goda andarne, dem Ormuzd skapat, tjena ljusets furstar; mörkrets åter hafva till sin tjenst en otalig skara af Ahrimans skapelser, de lägre Dew's (Djus, hos Hinduerna Dejotas, Djutas, Juts, hos våra fornfäder Jotnar, hos Grekerna och Romarne Giganter), onda andar och magter. Genom Ahriman, den stora ormdraken, hvars väsen lefver i fröet af det tjockaste mörkret, hvars kropp är vidt utsträckt, så långt mörkret räcker; genom honom, afgrundens furste, kom synden i verlden, och med synden döden bland menniskorna. I tolf tusen år skola Ormuzds och Ahrimans riken befinna sig med hvarandra i oupphörlig strid. Efter denna tid blir Ahriman besegrad. Ormuzd förvandlar allt mörker

231) Ormuzd sjelf var bland dem den första. Under de öfriga sex Amschaspands tänkte man sig personifierade Ormuzds sex hufvudegenskaper: Godheten, Sanningen, Rättvisan, Ymnigheten, Visheten, Lycksaligheten; under de sex öfversta Dew åter Ahrimans sex hufvudegenskaper: Elakheten, Löggen, Orättvisan, Bristen, Därskapen, Eländet.

ker till ljus. De döda stå upp, ty han, som skapat allt, förmår äfven, att jorden och hafvet återgifva människornas ben, och Ormuzd bekläder dem med kött och ådror. Han håller dom på bryggan Tschinevad, som skiljer himmelen från jorden, och hvarunder afgrundssvalget befinner sig. Före uppståndelsen skall jorden på de sista tiderna blifva hemsökt med olyckor af alla slag, pest, hunger, farsoter och krig. Efter uppståndelsen skiljas de goda från de onda; dessa sista blifva nedstörtade i afgrunden, för att i eldströmmar af smälta metaller renas och luttras. Sedan uppstår en ny, en förnygrad jord; hela naturen blir ljus, och Ormuzds lag herrskar öfver allt i det omätliga hela.

En motsvarande bild af dessa mörkrets och ljusets mythiska riken fann man på jorden i den starka motsats, som företedde sig mellan Iran och nomadernas land, det nordliga Turan. Det Mediska riket nemligen, det så kallade Iran, sträckte sig från floden Kur, på vestra sidan af Kaspiska Hafvet, rundt omkring södra delen af detta haf intill floden Jaxartes (Sihon) i öster; det gränsade således till nordliga delen af Kaukasus och de norr om Kaspiska Hafvet samt det stora Buchariet i de Högasiatiska steppländerna kringvandrande folkslag, hvilkas land man kallade Turan. Detta Turan, hvars ströfvande horder, obekanta med det borgliga samhällets lagar och inrättningar, förde en ostadig lefnad och genom ständiga fiendtliga infall plågade det cultiverade, genom handel och konster blomstrande Mediska riket, var på jorden efter den föreställning, Zoroasters lära innehåller, den synliga bilden af mörkrets rike under Ahrimans välde; Iran deremot, der människorna lefde i ett ordnad samhälle, med stadigvarande hemvist under borgliga lagar, den synliga bilden af Ormuzds rike. Såsom Turan låg i nordnen, så

äfven den mythiska Ahrimans rike, hvarifrån de onda makterna, de fiendtliga Dews (Jotnarne) städse i talrika hopar stormade fram, för att tillfoga ljusets land och slægter allt möjligt öfvervåld. Och såsom Ahrimans välde en gång komme att bese-gras och hans rike att förstöras, så skulle äfven den Turanska furstens magt blifva krossad, Zoroasters ord herrska och Dsjemschids gyllene tid-hvarf återkomma ²³²).

Det väsendtliga af dessa mythiska föreställningar återträffas i den fornskandinaviska gudaläran, som till hela sin karakter öfverensstämmer ej mindre med den Medisk-Persiska, än med den Grekiska. Äfven mellan Hinduernas och Persernas religionsurkunder råder i afseende på deras religiösa begrepp samma slägtskap som mellan deras språk. Från norden, säga ock Hinduerna sjelfva, att de erhållit sina vetenskaper, och mycket synes äfven tala derför, att från Persien eller de Iranska bergländerna de i Indien herrskande casterna invandrat. Alla spår leda till trakterna af Hög-Asien såsom det ursprungliga hemland, hvarifrån stamfäderna till de ifrågavarande folken, som röja i sina häfder, sina minnen och sitt tungomål en omiskännelig slägtskap med hvarandra, medfört grunddragen af sin gudalära och sitt språk jemte fröet till sin odling.

Men de krafter och de öden, som lösryckt dem från moderlandet, och den kedja af vandringar och äfventyr, som fört dem åt så spridda och vidt skilda håll, ligga för oss i ett ogenomträngligt mörker förborgade. De äldsta sagoljud, som till oss kommit från en allägsen forntid, häntyda på förda blodiga religionskrig, och våldsamma politiska skakningar, stora, omstörtande hvälfningar stå tecknade på de första bladen af de Asiatiska

²³²) Jfr Heeren, Ideen.

folkens och rikenas historia. Redan långt i tiderna före vår tidsräkning omtalas Mediska folkstammar i Thracien och öfra delarne af Italien ²³³); okända öden och folkstormar hafva kastat andra till trakterna vid Mæotis, på nordöstra sidan af Svarta Hafvet ²³⁴). Den på ena sidan om detta haf och Hellesponten eller Thraciska Bosporen på den andra synas, efter ländernas naturliga läge och efter hvad de äldsta minnen och underrättelser gifva vid hand, hafva varit de vägar, hvarpå undanträngda stammar och vandrande kolonier färdats öfver från den Asiatiske verldsdelen till den Europeiska. Tidigast, och redan före den säkra historiens början, upphörde dessa vandringar i söder om Svarta Hafvet och Kaukasus, emedan i hela södra och Mindre Asien, äfvensom på den Europeiska sidan i Grekland och Italien folken tidigt sammanträdde i ordnade samhällen, och mäktiga stater uppkommo. Troligen har en stor del af Europa från denna sida fått sina första invånare redan före den aflägsna tid, dess sydöstra del sammanhänge med Asien, nemligen innan den stora naturhändelse inträffade, då Svarta Hafvet, fordom en landsjö likasom nu det Kaspiska och sammanhängande med detta, af förborgade orsaker och verkningar på en gång bröt våldsamt igenom det mellanliggande land, som skilde det från Medelhafvet, förenade sig med detta haf och på samma gång föranledde dess utbrott genom det nu så kallade Gibraltarsund, hvarigenom gemenskap uppkom mellan Medelhafvet och den Atlantiska Oceanen. Väl när ingen historia upp till tiderna för dessa fysiska revolutioner; men i de gamles fornsägner om stora vattuffoder och öfversvämningar lefde kanske ett dunkelt min-

233) Jfr not. 210. Cellarius, *Notitia orbis ant.*, har ur de gamles skrifter samlat åtskilliga vittnesbörd om de i Thracien förekommande Meder. 234) Jfr ofvan s. 105.

ne deraf ²³⁵), och naturhistoriska iakttagelser å sednare tiders geologer och lärda hafva gjort sannolikt, att både Svarta och Kaspiska Hafven fordom stått vida högre än nu, att de, med hvarandra förbundna, på ena sidan sträckt sig djupt inå Ungern, på den andra sammanhängt med sjön Aral och att endast genom en våldsamt naturhändelse de sund tillkommit, som på ena sidan förbinda Svarta och Medelhafven och på den andra sistnämnda hafvet med det Atlantiska ²³⁶). Det är möjligt, att formlandet Lektonien, hvarom sagorna vetat tala, då äfven gått under, att öarna i Grekiska Archipelagen äro lemningar af detta land, och att detsamma före den stora öfversvämningen, i första tiderna af människoslägtets spridning, för de vandrande folkstammarna lättat öfvergången från Asien till Europa. Vid den första ljusstråle, historien kastar på de i söder och vester om Svarta Hafvet liggande länder, finna vi här mäktiga, urgamla riken, det Phrygiska, det Troiska, det Lydiska, och vid sidan af dem små republicanska stater, redan bestrålade af vetenskapernas första morgonrodnad och blomstrande genom handel och konster; vi finna den stora Thraciska folkstammen med sina skaldar och sina lärare vidt utgrenad på ömse sidor om den Thraciska Bosporen, och i dess granskap de Helleniska stammarna redan sträfvande till en högre cultur. Från detta håll hafva de öfver sö-

²³⁵) Efter en gammal saga skola Pelasgerna vid deras ankomst till Peloponnesus (omkring 1800 år f. Chr.) hafva funnit landet sumpigt och följaktligen icke så långt förut befriadt från vattenöfversvämningen. ²³⁶) Se Pallas' *Reise durch verschied. Provinz. d. Russ. Reichs*, III., och Bergmans *Phys. Beskrifn. öfver Jordkl.* Äfven hos de gamle förekommer till en del samma tanka. Strabo (Lib. I.) tror, att Medelhafvet fordom varit en sjö, och att Gaditanska sundet (Gibraltarsund) sedermera på våldsamt sätt tillkommit. Af lika tanka är Plinius (Lib. VII och XX.). Äfven Diodorus af Sicilien anser Svarta Hafvet icke alltid hafva egt gemenskap med Medelhafvet.

dern, öfver vestern och till en del öfver nordens af Europa sig utbredande stammar kommit, som grundat och ordnat det Europeiska statsskicket och öfver Europa tändt vetenskapernas ljus; nemligen de från sydsidan af Kaukasus nedstigande horder aflade i Mindre Asien till mer eller mindre del sin Kaukasiska råhet, och kolonier, som härifrån öfvergingo till Europa, medförde en viss anstrykning af kultur. Deremot, sedan allt på ömse sidor om Hellesponten och Thraciska Bosporen antagit ett stadgadt och ordnad skick, och de egentliga vandringarne här längesedan upphört, var och förblef ännu det på norra sidan af Svarta Hafvet, mellan Don och Donau, liggande landet en beständig tummelplats för otaliga folk, som kommo dels från nordsidan af de Kaukasiska bergstrakterna, dels från de Asiatiska högländerna på andra sidan om Wolga, i öster och norr om det Kaspiska Hafvet. Det äldsta folk, häfderna veta omtala i trakterna af Mæotis, är Kimmerierna. De bodde mellan Don och Donau. I Herodoti tid såg man ännu den grafkulle vid Dniester-floden, detta folk uppkastat öfver sina Konungar, som fallit i en inbördes strid. Här, vid Dniestern, efter Herodoti berättelse ²³⁷), fanns äfven en urgammal, ofantlig kopparkittel, som höll 600 amphorer ²³⁸), och hvilken man tror hafva varit en lemning från den gamla Kimmeriska tiden ²³⁹). Det är efter dessa Kimmerier, det Tauriska sundet, som sammanbinder Asowska sjön med Svarta Hafvet, fordom burit namn af den Kimmeriska Bosporen. När och hvarifrån Kimmerierna kommit till dessa trakter, vet ingen med visshet att reda. Det likväl är sannolikt, att de nedstigit från de Kaukasiska bergstrakterna, och detta i en mycket aflägsen forntid. Homerus sjunger om det Kimme-

²³⁷) Lib. IV. ²³⁸) Dess väggar eller sidor voro 6 finger tjocka.

²³⁹) Ritter I. c.

riska mörkret. Vid pass 200 år före Herodoti tid blefvo de undanträngda af Skytherna, som ankommo från östern, från länderna på andra sidan om Wolga, hvarifrån de af Massageterna blifvit fördrifna. Sedan besuto Skytherna i 500 år det från Kimmerierna eröfrade landet mellan Don och Donau. Skythernas magt gick till undergång, då den store, kraftfulle Mithridates, Konung öfver Pontus i Mindre Asien på östra sidan af Kaspiska Hafvet, sedan han dels genom vapen, dels genom underhandlingar underlaggt sig alla länder och folk rundtomkring hela Asiatiska kusten af Svarta Hafvet, från Bithynien, söder om detta haf vid Thraciska Bosporen, ända till Mæotis och den Tauriska halfön (Krim) i Europa, der bortom bekrigade Skytherna och utsträckte sitt välde intill Dniepern, på samma gång Geterna hårdt ansatte och undanträngde dem från Donau-sidan. Efter Mithridates' fall bröto Sarmaterna upp från det Astrakanska stepplandet, gingo öfver Don, undertvungo eller utrotade så lemnin-garne af den Skythiska magten, att endast namnet blef öfrigt af denna mäktiga nation. Sedan kommo Alanerna, undanträngde Sarmaterna och satte sig ned mellan Dniepern och Don. Plinius ²⁴⁰⁾ uppräknar fjorton serskilda, till större delen obekanta folkstammar, som på en gång gingo öfver sistnämnde flod, vandrande från Asien öfver till Europa. Dessa alla blefvo sedan dels undandrifna, dels underkufvade af den påträngande Hunniska folkstammen, som i väldig massa kom tågande öfver Don och framträngde ända till hjertat af Europa. Den Hunniska magten var knappt upplöst, förrän från Asien på samma väg kommo vandrande nya folk, Avarer, Bulgarer, Chazarer, Ungrare och otaliga andra, hvilka skakade hela östliga hälften af den Europeiska verldsdeln och äfven i Tyskland, i Frankrike och Italien ofta åstadkommo sto-

240) H. N.

na förödelser. På detta sätt från århundradet före Chr. ända till Mongolernas härjande infall i XIII århundradet, under ett tidlopp af mer än ett tusen år, egde i länderna vid Mæotis, mellan Wolga och Donau, en nästan oafbruten folkvandring rum; här följde revolutioner på revolutioner, folk på folk, som böljor på böljor; hundradetals stammar hafva i denna ocean af folkrörelser gått under eller smält med andra tillsammans, utan att deras namn en gång kommit till efterverlden. De i vidd omätliga högländer, som ligga mellan de stora bergskedjorna Altai och Taurus, från Kaspiska Hafvet till östra oceanen, nämligen hela det medlersta Asien, som man vanligen inbegriper under namn af det stora Tatariet, var i sjelfva verkligheten detta på folk outtömliga Skythien, denna folkslagens qväd och verkstad, hvarom Jordanes och de gamle tala. Härifrån förnämligast kommo de svärmar af olika nationer, om hvilka de gamle icke vetat något, och med hvilkas stora vandrings-tåg från öster till vester den sista, och den enda af historien verkligt kända, 1000-åriga folkvandringen från Asien till Europa tog sin början. Så länge de Asiatiska högländernas omätliga steppländer ännu icke voro af nomadstammar öfverallt uppfyllda, och så länge i södra Asien ännu inga fasta riken och statsformer utbildat sig, fanns för de vandrande horderna utrymme nog. Men sedan jemte de riken och stater, som bildat sig i Mindre Asien, tillika först i det Mediska och derefter i det stora Persiska riket uppstått en mächtig, ordnad stat, som skyddade sina nordliga gränсор mot intrång af Turan-ländernas horder, då kastade sig dessa åt vestern och öfver Wolga, öfver Don framstörtade mot Europa, den ena undanträngda stammen i spåren af den andra.

Efter Skythernas undergång voro Geterna, i århundradet före Chr., det mächtigaste folk i dessa

trakter. De sträckte sig på ena sidan intill Dniepern, hvarest de intogo och förstörde den vid mynningen af denna flod liggande staden Olbia ²⁴¹), den viktigaste och mest blomstrande af alla Grekiska kolonie-städer vid dessa kuster; på den andra gingo de öfver Donau och utbredde sina vapen öfver hela Thracien ända till Macedonien och Illyrien. Från Apollonia söder om Hämus, icke långt från Byzanz, ända till Olbia vid Dniepern beherrskade de alla vid Svarta Hafvet liggande städer ²⁴²). Så mäktiga blefvo de, då Borbista eller Byrebista ²⁴³) var Konung öfver dem. Då han trädde till konungadömet, på samma tid Sulla förde diktaturen i Rom (åren 81—79 f. Chr.), voro Geterne af föregående beständiga krig, förda med omvexlande lycka, mycket försvagade. Borbista återställde inom få år deras förfallna magt, upprättade ett stort och mäktigt rike och gjorde sig fruktad af sjelfva Rom. Till dessa Borbistas framgångar och de stora verk, han utförde, bidrogo väsendtligen öfverstepresten Dicenei (eller Dekænei) kloka råd och visa anstalter. Han, en annan Zamolxis, hade, likasom denne, vandrat vida omkring i fremmande länder, sett och inhemtat mycket och kom genom sina öfverlägsna insigter, genom sin stora klokhet och sin vishet i det anseende hos Geterna, att högre som ringare, konungar som folk hörsammade honom i alla saker, så att han utöfvade en nästan konungslig magt och myndighet ²⁴⁴). Men han icke blott ledde de allmänna ärenderna, han äfven undervisade folket i mycket, som hittills legat utom gränsen af dess vettskap. Geterna hade af naturen ett godt begrepp, sinne för vetenskap och konst och god art till mera hyfs-

241) Denna stad låg der, hvarest Cherson nu ligger. 242) Dio Chrysostomus, *Oratt.* Strabo, Lib. VII. 243) Hos Jordanes nemligen kallas han Borbista, hos Strabo Byrebista. 244) Strabo, l. c.

ning och bildning, än som hos Barbarer var vanlig. Diceneus såg detta och sparade ingen möda för att bilda deras förstånd och deras seder. Han lärde dem många vishetslud, tydde för dem naturens underbara krafter och verkningar, upplyste dem öfver många förhållanden i lifvet och gaf dessa och andra sina lärdomar en praktisk användbarhet. Han steg upp i vetenskapernas regioner och talade för dem om planeternas gång och de himmelska kropparnas rörelser, underviste dem om de tolf himmelstecknen, förklarade månens till- och aftagande, gaf dem begrepp, huru mycket solens eldklot i storlek öfvergår jorden, och sade dem, med hvilka namn och tecken man utmärkte de på himmelens fäste i en rund upp- och nedgående, till talet räknade 344 stjernor, som från öster till vester med hastigt lopp hvar dygn omhvälfde. Man såg med förundran, huru Geterna, dessa män, som helsades för de tappreste krigare, så snart de hade tre eller fyra dagars ledighet från vapenskiften, strax samlades omkring sin vördade lärare och med begärlighet inhemtade hans undervisningar i all verldslig kunskap. Den ena utforskade åtskilliga örters och frukters egenskaper, en annan betraktade himlakropparnas ställning och rörelser, åter en annan gaf akt på månens sällsamma gång, dess tungelskiften och förmörkelser, och med förnöjelse hörde de Diceneus förklara för dem grunden och orsakerna till alla förhållanden ²⁴⁵). Så stor var deras vördnad och tillgifvenhet för honom och så mycket förmådde han öfver dem genom sitt anseende, att de på hans råd afstodo från sitt vindrineri och borthöggo alla vinträd ²⁴⁶). Åt deras samhällsskick gaf han mera ordning och en fastare form derigenom, att han införde bland

245) Jordanes, c. XI. 246) Detta anför Strabo såsom ett drag af Dicenei allsmägtighet bland Geterna. Thracerna hade i allmänhet det rykte om sig att vara starka vindrinerare.

dem lagar, hvilka ännu i Jordanes' tid bevarades skrifna och kallades *Bellagines* ²⁴⁷). De äldsta och förståndigaste bland Geterna invigde han i guldaläran, förordnade dem till präster, till tempelvärdare och bevarare af de heliga bruken och traditionerna. De buro till utmärkelse af sitt heliga kall en hög hatt, hvaraf de äfven benämndes med ett eget namn, som Jordanes på det Latinska språket öfversätter med *Pileati* (Hattbetäckte), hvilket väl motsvarar eller rättast tolkas med det forn-skandinaviska ordet *Sidhöttur* (Sidhattad), ty så kallades Oden ²⁴⁸) af den sida eller långa hatten, sådan de forn-nordiska höfdingarne, hvilka tillika voro präster och domare, finnes hafva burit ²⁴⁹). Så mycket emellertid Diceneus verkat för Getiska magtens storhet och arbetat för Geternas utbildning, förmådde han icke att i dessa tider och i dessa trakter gifva åt deras samhälle en bestående fasthet. Efter Borbistas död uppkommo inre söndringar, delningar af riket mellan Konungaättlingarne och tillika krig med Romarne. Geterna, hvilka nästan dyrkade Diceneus som Gud ²⁵⁰) och sett, att allt, hvori de hörsammat honom och följt hans ledning, hade fört till en lycklig utgång och för dem varit helsosamt och nyttigt, företogo efter hans råd, och såsom hela berättelsen ²⁵¹) synes antyda, äfven under hans anförande ett infall i Germanernas land, detsamma, som i Jordanes' tid Frankerna bebodde, det vill säga de nedre Rhenländerna. Då förde Julius Cæsar sina vapen öfver hela världen, tvingade alla konungariken un-

247) Meningarne bland de lärda om upprinnelsen och betydelsen af detta ord äro mycket olika. Du Cange, *Gloss.*, v. *Bellagines* och *Bilage*, kallar dem *jura municipalia* och anser ordet komma af by och lag, till följd hvaraf det skulle beteckna Bylagar, sådana Engelmännerna ännu kalla *Bilawes*. 248) Eddan, *Grimnismal*, Str. 49. 249) Helges och Grims Saga. P. E. Müller, *S. Bibl.* I. 250) Strabo l. c. 251) Hos Jordanes, l. c.

der sin lydnad och sträckte sina eröfringar utom jordkretsen till öarna i oceanen; men Geterna, så berättar Jordanes, förmådde han icke undertvinga. Emellertid sammansmälte så på en gång deras magt, att de, som förut kunnat utsända härar af 200,000 man, mägtade i Strabos tid knappt ställa 40 eller 20,000 man i fält ²⁵²).

Att Geterna från Svarta Hafvets, från Dnieperns och nedre Donaus stränder infallit i Germanernas land vid nedre Rhen, och att derefter i länderna vid Donau knappt något spår mera tedde sig af deras fordna stora magt, bevisar, att de företagit en utvandring. Att detta skedde vid medlet af århundradet f. Chr., då Julius Cæsar underkufvade Gallien, förde de Romerska vapnen öfver till Britannien och vid Rhen krigade med de Germaniska folken, sammanstämmer med den tid, de nordiska sagorna och alla öfriga historiska spår anvisa för den sista Odinska folkinvandringen. Våra nordiska forn-urkunder skildra Oden såsom en man, den der genom sin visa lagstiftning, sitt öfversteprästerliga embete, sin stora klokhet och sina undergörande konster, kortligen, genom sina öfverlägsna insigter i både gudomliga och mänskliga saker förnämligast utöfvade sitt stora inflytande och vann bland sitt folk en gudomlig vördnad. Med samma drag tecknas hos Jordanes och hos Strabo den namnkunnige Diceneus, han, Geternas spåman, lagstiftare och öfverstepräst, som i Egypten hade lärt sina spådomskonster ²⁵³), som redan under sin lefnad af Geterna nästan dyrkades som Gud och öfver dem utöfvade ett allsmägtigt välde. Så vidt det öfver så mörka saker i så fjeran liggande tider kan vara tillåtet, icke att med afgörande visshet framställa en tanka, men dock att yttra en förmodan på grund af alla sammanstående historiska vinkar, så är denne Diceneus,

252) Strabo, l. c. 253) Strabo, l. c.

den djupt kunnige mannen, efter hvars råd Borbista nyskapade Geternas magt och upplyfte denna till en sådan höjd af storhet, han, Dicæneus, hvilken Geterna hemburo en gudomlig vördnad, och hvars efterträdare, likasom han, på en gång var deras höfding, öfversteprest och domare²⁵⁴), samme man med den historiske Oden, grundläggaren af Svithiods rike, den store mannen, som kom till höga Norden vandrande med Gudarnes släkt från Gudarnes hem, och som sjelf, likasom fordom den Pythagoreiske Zamolxis och såsom sed var hos Geterna²⁵⁵), förde den Gudens namn, hvars högste prest han var. Upp till granskapet af de vid Tanais och vid Mæotis boende folken sträckte sig Geternas magt efter Skythernas fall. Detta och den stora rörelse, det Mithridatiska kriget föranledde bland folkstammarna i dessa länder, har utan tvifvel bragt Geterna och de Mæotiska folken i många förhållanden till hvarandra. För oss emellertid är mycket, af hvad sig här tilldragit, alldeles obekant, emedan vi om folkstammarna i dessa trakter, deras flyttningar och hvad ömsesidigt mellan dem förelupit, ega endast fragmentariska och högst ofullständiga underrättelser. Men lyssnar man till den nordiska sagans antydningar, sammanhemtar man de spridda underrättelser, hvartill den historiska forskningen fört oss, sammanhåller dem med hvarandra och med kända händelser, så öfvergår det till stor historisk sannolikhet, att Geterna och de Mæotiska Asa-byggarne i det granskap, hvori det Skythiska och Mithridatiska kriget eller de af detta krig föranledda stora folkrörelser förde dem, kommit till hvarandra i mångfalliga förhållanden, att de, med hvarandra i förbund, gemensamt företagit den stora utvandringen åt Norden, och att begge folken jemte de-

254) "Et rex et pontifex ob suam peritiam habebatur, et in sua justitia populos judicabat." Jordanes. 255) Strabo, L. XVI.

ras minnen, deras gudasagor, lära och tro så mycket lättare med hvarandra sammansmält, som i fordom tid begges förfäder varit Kaukasiska stamförvandter. Då således den nordiska sagan talar om Asiæmän och Turkar, som med Oden invandrade i norden, visa oss de historiska spåren till trakterna vid Tanais, till det Mæotiska Asa-landet, såsom hembygden för de förra, till Thracien åter såsom hemlandet för de sednare, ty att med sagans Turkar förstås Thracer (Thraker), har redan af andra blifvit anmärkt och är väl näppligen något tvifvel underkastadt ²⁵⁶).

Men huru långt upp i tiden de gå, de äldre invandringarne af de Götiska stammar, som före den sista Odinska vandringen befolkat vår nord, och om de, eller redan andra folkstammar före dem varit den Skandinaviska nordens första bebyggare, derom ega vi icke den ringaste historiska visshet, eller kunna åtminstone endast med ledning af några svaga ljusstrålar deröfver framställa en på sannolikheter grundad förmodan. Kasta vi nemligen en blick på folkvandringarnas historia eller de stora tilldragelserna i södern och norden af Europa i de äldsta tiderna, så mycket deraf i de gamles skrifter finnes upptecknad, så framte sig följande stora rörelser bland folken.

Först Skythernas mäktiga infall i länderna vid Mæotis, då Kimmerierna, som efter de gamles berättelser synas hafva varit ett stort och talrikt folk, blefvo fördrifna från sina bosäten mellan Don och Donau. En del af dem, sannolikt de, som bodde vid Mæotis och de närmast derintill liggande trakter, togo vägen öfver de Kaukasiska bergen, in-

256) Med Turkarna kan visserligen äfven hänsyftas på Teukrerna, i enlighet med traditionen om den Trojanska härstamningen. Men äfven i sådant fall blifva dessa Teukrer Thraker, nemligen Thrakiska Teukrer; de, som efter Herodoti berättelse voro i Thracien bosatta.

föllo med gräslig förhärjelse i Mindre Asien och utbredde der öfver allt en stor förskräckelse; men de längre mot vestern boende Kimmerier, den största och stridbaraste hopen af dem, samlade sig vid Dniestern och, efter hållet rådslag aftågade åt vestern eller åt norden af Europa ²⁵⁷). Detta skedde omkring år 640. Vid pass etthundratrettio år derefter företog Darius Hystaspis det stora härtåget mot Skythien, då han äfven gjorde Thracerna sig underdåniga, bekrigade Geterna och satte alla de i nuvarande Moldau och Wallachiet, i Siebenbürgen och Ungern ända till Polen och upp mot nordnorden af Europa boende folken i stor rörelse. Med Thracerna, med Geterna, med Skytherna förde äfven den Macedoniska Konungen Philippus hårdnackade krig och bragte Thracien under sitt välde. Efter dessa händelser visar sig en stor rörelse bland de nordiska folken. Från Gallien, från de öfre Donau-trakterna, från Europas yttersta gränсор, från djupa nordnorden ²⁵⁸) komma vandrande härar af Celtiska eller Galliska och andra alldeles obekanta folk, som öfversvämma de södra länderna; en del framträngde öfver Alperna, inkräktade öfre Italien, bekrigade, intogo och uppbrände Rom (omkring år 389 f. Chr.); andra togo vägen till Pannonien, drogo derifrån härjande genom Illyrien, Macedonien och Grekland; en hop af dem upprättade (år 278 f. Chr.) i Thracien ett eget rike, som egde bestånd i 60 år; en annan hop gick öfver till Mindre Asien och grundade i norddelen af stora Phrygien en egen stat, som

257) På detta sätt synas de hos Herodotus (Lib. IV) och hos Plutarchus (*Vita Marii*) förekommande berättelser om Kimmerierna aldrabäst kunna förlikas och förklaras. Jfr Bayer, *Ospusc.* 258) "Ab ultimis terrarum oris et cingente omnia oceano." Florus, Lib. I. Jfr Livius, Lib. V. Plutarchus, *V. Cam.* Justinus, L. XX och XXIV. Aur. Victor, *de Vir. Ill.*

efter det fremmande folket blef kallad Galatia. Sedan kommo från Norden nya vandrande folk, de namnkunniga Kimbrerna och Teutonerna, efter dem åter Götiska och andra folkstammar, som likaledes framtränga mot södern.

Skådar man dessa folkrörelser i deras stora sammanhang, så vidt detta kan skönjas af de händelser, vi känna hafva timat, så blir det sannolikt, att den stora utvandringen af Celtiska och andra folk varit föranledd af Kimbrernas och Teutonernas framträngande från Norden, och åter att den stora rörelsen bland dessa varit en följd af hvälfningar och förändringar, som i de nordiska länderna föregått genom andra dit ankommande folk. Vi se dessa rörelser börjas och fortgå efter Kimmeriernas fördrifvande från Svarta Hafvets kuster samt Darius Hystaspis Skythiska härtåg och den Macedoniska Konungen Philips stora krig med Thracerna och Geterna. Troligen har då från Thracien en stor utvandring skett af frisinnade Getiska och andra med dem beslägtade Thraciska stammar, som, hellre än att dela de tillgränsande folkens öde att underkufvas, vandrat ut och sökt sig nytt land och nya bostäder. Götiska stammar, Guttoner, innehade sydostliga Östersjökusten, då Pytheas af Massilia vid pass 300 eller 350 f. Chr. besökte dessa kuster ²⁵⁹), och ett Asburg (Asgård) omtalas af de gamle ²⁶⁰) äfven i dessa trakter, vester om Weichseln. Kimbrer ²⁶¹) och Teutoner, efter de gamles sannolika berättelser, bebodde i dessa gamla tider den Jutländska halfön, sannolikt äfven de Danska öarna och de sydliga delarna af Sverige. Desse, troligen undanträngda af de ankommande och sig vidare utbredande Götiska stam-

259) Jfr ofvan s. 12. 260) Ptolemæus, Lib. II. 261) Att dessa Kimbrer äro samma folk med de från Svarta Hafvets kustländer fördrifna Kimmerierna, är både möjligt och sannolikt, ehuru ingenting derom med visshet kan utredas.

marna, tillbakaträngde i sin ordning andra stammar, hvarigenom föranleddes den stora rörelsen från folk till folk, som hade till följd nya vandringar och de södra ländernas öfversvämmande af Galliska samt andra dittills obekanta folk från nordnen. Folkvandringarnas hela historia företer vid hvarje uttåg eller stor rörelse af något mächtigare folk en lika kedja af orsaker, verkningar och följder. Man återfinner hela gången deraf i den sista Odinska folkvandringen, ty då uppstår åter en stor rörelse bland de nordiska folken, man hör omtalas Göttiska folk, som flytta ut från den Skandinaviska halvön och söka nya hemvist på Östersjöns sydostliga kust, hvarest de förstärkas af der sedan långa tider qvarstodnade stamförvandter och fränder, med hvilka de utan tvifvel från Skandinavien underhållit en beständig gemenskap; likaledes komma eller återvända från Elb-trakterna andra stammar, som draga sig åt Westphalen, vid Rhen förena sig med dervarande stamförvandter och under namn af Franker bilda sig till ett stort folkförbund; efter dem följa Sachsiska stammar, som länge uppehålla sig på Nordsjökusten, men sedermera efter hand utbreda sig inåt Tyskland. Troligen förmådde nordnen icke föda de många och talrika folk, de der, sökande efter nya bostäder, fredligen tågat eller med vapen banat sig väg åt vestern och nordnen så länge, till dess hafvet satte en gräns för vidare framåtående. Såsom en följd häraf börjades nu ej mindre af de undanträngda stammarna, än af dem, som vid folkmängdens tillväxande icke funno tillräckligt utrymme till bergning och föda, äfven af många, som, älskande äfventyr och faror, endast ville lefva af krig och rof, i förening med dem väl äfven af sådana, som återlängtdade till de bättre sydligare hemvist, de lemnat, till Gudarnes hem; af dessa alla, sedan följderna af de nya invandringar-

garne i de nordiska länderna utvecklat sig och gjort för många nödvändigt, att villiga eller tvungna söka sig andra bostäder, börjades nu ett stort vandringståg tillbaka åt de södra länderna.

Med dessa, enligt häfdernas antydningar, i ur-gammal tid föregångna vandringar i de nordliga länderna, sammanstämman äfven de inhemska minnen, vi ega från vår äldsta forntid. Det har hos våra fäder varit en sägen, att trenne slags märkliga och namnkunniga folk efter hvarandra bebyggt och beherrsikat vår nord. De första voro Jättarne, eller, såsom de kallas i de Isländska sagorna, Jotnarne, hvilka öfvergingo alla andra menniskor i kroppsstorlek och styrka. Sedan kom ett annat folk, som med Jättarne förde stora krig. Dessa nya ankommande voro hvarken till vexten så höga eller till kroppskrafter så starka som Jättarne, men de voro dem i själsegenskaper och snille mycket öfverlägsna och derjemte stora offerare och spåmän, så att de besegrade Jättarne och undertvungo dem samt kommo till herrskareväldet i landet och förskaffade sig gudomlig vördnad. Men derefter uppkom af Jättarne och deras besegrare, genom slägternas blandning, ett tredje folk, som väl så i kroppsstorlek som i visdom och klokhet icke kunde förliknas med de föregående, men likväl genom sina konster tillryckte sig både högsta magten och gudomlig heder ²⁶²). Äfven de otaliga griftvårdar, stenmonumenter och andra forntida minnesmärken, som från djupa fornåldern blifvit till våra dagar bevarade, ehuru i det hela ännu ofullständigt kända och utredda, synas dock redan genom sin mångfalldigt olika art vittna, att de tillhört tider och folk af olika anda och olika seder. Såsom minnen af en urgammal folkstam, som icke hört till den sista Odinska folkvandringen och tro-

262) Saxo, Lib. I

Sv. F. H. i D.

ligen går högt upp i tiden öfver denna, torde man med någon sannolikhet kunna anse de råa stentempel och tempelgrottor, som träffas i de södra delarne af riket. De äro sammansatta af flera stora, till väggar resta stenar med deröfver liggande gråstens-takhäll ofta af så ofantlig storlek, att man icke vet förklara, med hvilken kraft eller konst de gamle förmått upplyfta den ²⁶³). Man kallar dem i allmänhet Jättestugor, och bland menige man anses de för verk af de Jättar eller gigantiska folk, som tros hafva varit nordens äldsta invånare. De äro vanligen endast två till tre alnar höga, från fyra till sexton alnar långa och några alnar breda, för öfrigt i olika landskaper af olika art och beskaffenhet. I Bohuslän kallas de Dyrhus ²⁶⁴). Somliga ligga på höjder, andra in i högar, åter andra midt på öppna fält. I allmänhet hafva de en likhet af grottor, och några äro midt framför samt på ömse sidor om ingången, hvilken alltid vetter mot öster eller söder, försedda med höga uppresta stenar. Till hvilket ändamål dessa stenbyggnader blifvit anlaggda, om den stora takhällen eller öfverliggaren tjenat till offeraltare, och om de rum, altarets underliggare dana, varit en helgedom för vissa Gudar, eller hvilken annan afsigten varit med dessa stenmassor och grottor, derom hafva våra fornforskare ingenting med visshet kunnat afgöra. Det endast synes med stor sannolikhet kunna antagas, att de i ett eller annat afseende haft en helig bestämmeelse. Anmärkningsvärdt är äfven det, att fornlemningar af denna beskaffenhet icke finnas

263) Bland de på Seeland varande stengrottor finnes öfver en af dem en takhäll eller så kallad öfverliggare, som anses väga dubbelt så mycket som bronzstatuen på Amalienborg, och likväl har denna endast genom konstigt machineri kunnat lyftas och flyttas. *Forn-nord. Häfder*. I. Sådana ofantliga stenar till öfverliggare skola äfven träffas i Sverige. En del grottor deremot hafva smärre och flera takhällar. 264) J. Oedman, *Bohusläns Beskr.*

i det egentliga Svea rike ²⁶⁵), hvaremot de träffas till stor mängd i Bohuslän, äfvenså i Vester-götland, i Småland, Halland och Blekinge, ehuru der mindre talrika. De förekomma ännu oftare i Danmark, äfven i Friesland och i Frankrike ²⁶⁶), likaså öfverallt i England, och synnerligen i Wales och Cornwall ²⁶⁷), de gamla Kymrernas hemvist. Till en uråldrig tid höra väl äfven de af sten byggda hedniska grafvar, de så kallade stenkummel eller griftrör, i hvilka man funnit sten- eller hållkistor. Dessa stengrifter eller kummel bestå af stora, mestadels af klappursten hopkastade rör, till formen oftast runda, stundom fyrkantiga, någon gång trekantiga med utstående vinklar och merendels försedda med upprättstående höga stenar i hörnen. Man har i dem träffat en eller flera, af flata stenar danade, från fyra till nio ålmar långa stenkistor ²⁶⁸) med flata hållar till lock, inneslutande stoft och ben efter begrafna obrända lik. Än äro dessa kistor helt och hållet betäckta med mer eller mindre höga vårdar af sammanhögd jord eller uppkastad sten eller af sten och jord tillika, än åter ligga de till en del i dagen, så att de mer eller mindre skjuta upp öfver sina jord- och rorkullar. De träffas stundom på bergsspetsar, der sammanförda kantiga stenar hölja den likkistformigt murade grafven, hvars botten utgöres af sjelfva klippan och är med en lockhäll tillsluten; an-

265) Åtminstone hafva sådana der ännu icke blifvit upptäckta och kända. 266) Att de förekomma i Frankrike, och det äfven i de inre delarna af landet, har blifvit mig meddeladt af Professor Liljegren. 267) N. H. Sjöborg, *Inl. till kannedomen af fäderneslandets Antiqu.* 268) Sådana sten- eller hållkistor hafva träffats, hvilkas hvardera långsida till $9\frac{1}{2}$ ålmar utgöres af en enda stenhäll, 2 ålmar bred ofvan jord och $\frac{1}{2}$ aln tjock, med obetydlig upphöjning af sten och jord till stöd omkring hvardera. Andra af detta slags stenkistor äro i andra afseenden märkvärdiga. Liljegren, *Nord. Fornl.* LX.

dra ligga på jordåsar, åter andra på öppna fält. I dessa med hållkistor försedda griftvårdar har man merendels endast funnit sten- och kopparvapen, fornlemningar, som häntyda på en hög ålder ²⁶⁹). Viggas och andra fornsaker af koppar, sådana, som öfverallt träffas i Frankrike och England och fått namn af Celtiska monumenter, hafva till icke så obetydlig mängd äfven blifvit funna i Danmark och södra Sverige.

Dessa i jorden och ofvan jord bevarade spår af våra sydliga landskapers bebyggelse i urgammal tid af folk med andra plägseder och religionsbruk, än som inkommo och öfver större delen af den Skandinaviska nordnen blefvo herrskande efter den sista Odinska folkinvandringen, synas gifva visshet och bekräftelse åt fornsägnernäs och de mythiska sagornas dels uttryckliga vittnesbörd, dels aflägset framkastade vinkar om de nordiska ländernas första bebyggande af flerahanda folkstammar samt dessas blandning och sammansmältning med hvarandra. Så säger oss äfven Hervara-sagan, "att, förrän Turkar och Asiämän kommo till Nordlanden, bebyggdes jordens norra del af Resar och Halfresar. Resarne, Jättarne, togo sig qvinnor ur Manhem, och somliga gifte dit sina döttrar; blandades då folken mycket tillsammans." Denna slägternas blandning sträckte sig till sjelfva guda-ätten. Skade, Njords hustru, var den väldige Berg-jätten Thjasses dotter, och Gjerda, Freys maka, en dotter af Jättefursten Gymer; Farböde, en Jätte, var fader till Asa-Loke, och denne för öfrigt i mycken förbindelse med Jättesläkten; Mode och Magne, Åke-Thors söner, voro födde af Jernsaxa, en Jätteqvinna i Jotunhem; äfven Krigsguden Tyr, såsom det synes ²⁷⁰), har varit af Jätte-ätt; Oden sjelf var son af Jätten Bölthorns dotter; till Jättarnes slägt hör-

²⁶⁹) Äfven träffas mycket i de urgamla grafvarna ringar, knappar och andra smycken af bernsten. ²⁷⁰) Se *Hymisqu*.

de likaledes Mimer, som rådde öfver den brunnen, deri visdom och förstånd voro dolda, densamme Mimer, af hvars hufvud Oden hemtade råd. Mycket olikartade voro också Nornorna, dessa mycket mäktiga och mycket vetande mör, som bestämde människornas öden; en del af dem voro af Asarnes eller Gudarnes slägt, andra åter af Alfa-släktet, åter andra af Dverga-ätten. Alferna uppträda städse i mytherna såsom ett med Asarne nära förbundet folk. Efter sagorna bodde de mellan Göta-elf och Raum-elfven, i det nuvarande Bohuslän och Dalsland, som fordom varit kallade Alfhem ²⁷¹). De skildras än såsom fagrare än allt annat mankön i nordlanden ²⁷²), än åter såsom styggare och fulare än andra människor ²⁷³). Samma olikhet mellan dem förekommer i Eddan ²⁷⁴), der skilnad göres mellan de hvita och de svarta Alferna; de förra, Ljus-Alfer, goda och skönare än solen, bodde i Alfhem, i det himmelska palatset Gimle det höga, som stånda skulle, när himmel och jord förgingos; de sednare åter, Svart- eller Döck-Alfer, onda och svartare än beck, hade sina tillhåll i jorden, men voro dock Asarne mycket behjpliga genom sina konstrika arbeten. Ett annat slägte, men i mycket Svart-Alferna lika, voro de namnkunniga Dvergarne; de sades bo i bergsskrefvor och hålor, hvarifrån traditionen förflyttat dem i stenar och berg; okrigiska varelser och till vexten små, måste de söka sig tillflyktsorter, som för andra voro otillgängliga; de beskrivas såsom mycket händiga, arbetsamma och kunniga slöjdidkare; af dem förfärdigades åt Gudar och människor dyrbara smiden och de präktigaste smycken; äfven i list, i häxeri och undergörande konster voro de så utmärkte, att de i sagan och af folktron blifvit ansedda lika med andeväsanden,

271) *Yngl. S. c. 53. Herv. S. c. 1. Jfr Sagubrott.*

272) *Sa-*

gubrott,

273) *Herv. S.*

274) *Gylfaginning.*

som kunde gå genom lykta dörrar, efter behag visa sig och försvinna. Dvergarne hade på saker och föremål andra benämningar än Alferna, Asarne åter andra än dessa, Vanerna andra än Asarne; annorlunda namn gäfvos tingen af Jotnarne och annorlunda af Männerna, Manhems invånare ²⁷⁵). I runors ristning och radsättning, i vitterhet och all högre kunskap, Bok-runar kallade, voro Asarne de kunnigaste. Deremot hade Jotnarne en dem utmärkande skicklighet i det slag af runor, som kallades Biarg-runar, betecknande en färdighet att bärga och rädda. Al- eller Avl-Runar, det ädlas, det glada umgängets idrott, -den, att genom ett öppet, intagande väsende och genom ett ädelt bemödande att vända allt till det bästa tillvinna sig och bibehålla människors aktning och vänskap, denna älskvärda idrott tillskrefs de visa Vanerna och Alferna, som erhållit dessa runor af Alfen Dvalin. Dvergarne åter ansågos för mästare i konsten att verka genom hemliga krafter eller ovanligare medel, kallade Kraft-runor, Meigin-Runar, dem Dvergen Dain aldrärförst uppfunnit och lärt att använda ²⁷⁶).

Asa-gudarnes släktskap med Jotniska ätter och till en del äfven härkomst från sådana; Vanernas krig, förlikning och förbund med Asarne och Vaniska Gudars upptagande bland dessa ²⁷⁷); Alfa- och Dvergaväsendens inflätande i Asa-gudaskaran; Dvergars, Alfars, Jotnars, Asars, Vaners olika språkbenämningar på ting i naturen, i himmelen och på jorden, och de serskilda, utmärkande färdigheter, de olika rune-idrotter, som tillhörde hvar af dessa släkter; dessa i mythisk drägt klädda dikter och framställningar, så vidt i historiskt hänseende en mening kan tilläggas dem, hvad antyda de, om icke en i mythen regioner uppflyttad, urgammal

275) *Alvismal.*
van s. 96 ff.

276) Liljegren, *Run-Lära.*

277) Jfr of-

tid föregången sammansmältning af serskilda folkstammars gudaläror, sagor och minnen; följer af de mångfalldiga, vexlande, vänskapliga och fiendliga, förhållanden, hvori stammar af olika språk-dialecter, olika bildning, olika seder, lynne och färdigheter befunnit sig till hvarandra och närmare eller fjärrare varit eller blifvit med hvarandra förbundna.

Öfverallt i de mythiska sångerna framställas Jotnarne såsom ett äldre folk, med en äldre visdom och trolldomskonst än Asarnes. Jotun Vafthrudner hade genomvandrat nio verldar och var så mångvetande och vis, att Frigg, Odens maka, fann det äfventyrligt för sjelfva Asa-guden, att sin kunskap mäta och ord skifta med den mycket vise Jätten ²⁷⁸). Såsom representanter af den Jotniska folkstammen uppträda trollkunniga, rika, mäktiga furstar, hvilkas vidunderliga storhet och kraft antyda det Jotniska släktets talrikhet, magt och styrka. De kallas än Bergsboer, än Bergresar, än Resar, Thursar och Troll, namn, som alla i fornsagorna och mytherna ömsevis brukas till betecknande af de vilda, grymma, fremmande folkslag, med hvilka våra fornfäder i urminnestider haft hårda strider. Såsom Gudarnes fiender skildras de mera lika vidunder än menniskor; skygga för dagens ljus, bodde de i bergshålor och klyftor, gingo klädda i råa djurshudar, röfvade boskap och qvinnor, mördade och uppåto de fångar, som föllo i deras händer; de voro i trollkonster och häxerier så kunniga, att de troddes kunna skifta utseende och antaga hvilka skepnader som helst. Sjelfve Jättar till styrka och vext, ansågo och kallade de Manhems invånare för små Skäggbarn.

Asarnes strider med Jotnar, Thursar, Resar och Troll utgöra det hufvudämne, som genomgår våra mythiska sånger och sagor. Hjelten i dessa

278) Vafthrudnis-mal.

är den starke, väldige Thor, Jotnarnes afsvurnaste fiende. Hans hjeltebedrifter och beständiga östanfärder till Trollens hemvist och Jättarnes gårdar, ehuru genomväfda med underbarheter, bära dock en prägel af verkliga historiska minnen om fordna strider med folk af annan gudalära och Asa-gudarnes seger öfver denna. Än egde man minnen qvar, heter det i fordna qväden om Thor ²⁷⁹), huru han, "omstörtaren af de Fornjotiska Gudars altaren," starkhetsbältets mäktiga egare, drog i jernleken ²⁸⁰) ut mot fjällarnas folk, klipans söner, bergens hvalfiskar ²⁸¹), och huru då från Svi-thiods flodland den fiendtliga Jätteskaran flydde långt undan, klipplandets inbyggare i striden gáfvo vika, och Fjällvargen Thjasse, Bergfursten Hrungner, Geirröd, Thrivalde,

Jättarnes väldiga Herrar,
 Det i hufvudet kände,
 När Thor i den strålände luften
 Sin ljungande hammare svängde.

Han kallas Trollens lyckoförstörare, Thurseättens ödeläggare, Jotnarnes förkrossare och baneman och en sådan fiende till hela deras slägt,

Att Jätteqvinnorna,
 Som i bergshålor bodde,
 Sig ingen utväg visste
 Mot Resarnes besegrare.

Man tror sig höra ett återljud af Herodoti berättelse om den obäkliga kitteln i Kimmeriernas gamla land vid Dniester-floden, och minnet återföres på de heliga kittlarne hos Kimbrerna ²⁸²), då man i det fornmythiska qvädet *Hymis Qvida* läser förtäljelsen om Thors mycket namnkunniga färd till Fornjotun Hymer, huru han försatte sig i gudakraft och tog från den gamle Jätten bort

²⁷⁹) *Thorsdrapa* och *Höstlanga*, hvaraf fragmenter finnas i *Skalda*. ²⁸⁰) Striden. ²⁸¹) En benämning på Jättarne i det gamla skaldespråket. ²⁸²) Jfr ofv. ss. 41, 42, 133.

den välsmidda, mils-djupa kitteln, svängde Mjöllner, Jätteförkrossaren, mot den efter honom ur hålorna framstörtande skaran af månghöfdade Jättar, drap Berghvalarne alla och kom med den underbara kitteln på sina Asa-skuldror till guda-tinget på Hlers ö ²⁸³), der Gudarne församlat sig till gästning hos Jätten Æger eller Hler. Ty mellan Jättarne och Asarne egde stundom äfven vänliga samqväm rum, så att de drogo på gästabud till hvarandra.

De mythiska föreställningar, våra stamfäder från det Asiatiska hemlandet medfört om verdens daning, om det godas och det ondas ursprung; tilläfventyrs också några dunkelt bevarade hågkomster af urminnes äfventyr och strider i de sagorika Kaukasiska bergstrakterna, i fordom tid såsom ännu i dag ett verkligt folkförbistringens land; minnen från granskandet med Agathyrser, med Thyrsageter, med Vendiska, Finska och andra stammar, och de troligen många fiendtligheter och fejder, som mellan våra fäder och dessa folk förelupit under den långa vistelsen i nord- och vesterträkterna af Svarta Hafvet; ändtligen striderna om värde och land med de äldsta i våra nordländer inflyttade folkstammar: dessa från djupaste forna åldern med folket vandrande, af den muntliga traditionen fortplantade, med tiden bleknande, försvinnande minnen hafva, såsom det plägar ske med föremål, hvilka för afståndets skull för våra ögon sammanflyta i ett, med hvarandra sammansmält och blifvit till en enda mythisk väfnad sammanflätade. Det är icke lätt eller fastmer ligger utom möjligheten af den historiska forskningens förmåga, att utreda de serskilda trådarna deraf och bestämma, till hvilken tidpunkt och hvilket land hvar af dem hörer. Såsom Dew's hos forntidens Meder eller Perser, Dejotas, Djutas hos Hinduerna, Gi-

283) Den i Kattegat liggande lilla ön Lessö.

ganter hos de fordna Grekerna och Romarne, så äfven i nordens gamla myther betecknar namnet Jotnar eller Jättar ursprungligen dels fiendtliga naturkrafter, dels onda magter och andar, fiender till Gudarne och fiender i allmänhet. Hvarje folk, som har en fornsaga, sätter i tidens början sig sjelft såsom det goda släktet, sina fiender deremot, i synnerhet dem, hvilka dyrkat andra gudar eller haft en skiljaktig religionslära, såsom det onda. Inga krig föda större bitterhet och hat än religionskrig. Derifrån det förhatliga i det namn, hvarmed dessa fiender utmärktes. På detta sätt har namnet Jotun i den nordiska mythen och sagan blifvit "hädelse och lastmäle." Folkdikten eller sagan utmålade dessa fiender såsom vidunder och troll. Fienderna vexlade, men namnet på dem förblef det samma; man kallade Jotnar alla dem, som till Asaläran stodo i ett fiendtligt förhållande, af hvilka folkslag och tungomål de än voro. Mycket derföre af hvad i mytherna och sagorna förtäljes om våra stamfäders strider med Jotnar, Thursar och Troll, hörer väl till äfventyren och tilldragelserna under deras långa vandringståg från det ursprungliga Asia-tiska hemlandet till de upp mot nordpolen liggande länder.

Men att mythens Jotnar äfven i afseende på den Skandinaviska nordens äldsta forntid hafva en historisk betydelse, det vittna de anförda, ännu i XII och XIII århundraden från fädrens och förfäders tid fortlefvande traditioner om Jättar och flerahanda folk, som fordom bebott och beherrskat nordlanden; traditioner, som vinna stöd af de urtida grifvårdarnes sten- och kopparvapen samt andra forntida minnesmärken af folk med olika kultur och olika religionsbruk. Oden och hans Asiæmän, och Turkar, såsom Ynglingasagans berättelse antyder, satte sig icke med vapenmagt i besittning af landet, utan de intågade fredligen och gjorde med

Gylfe förbund. I tiderna derförut hade således striden med Jotnarne föregått. Ålderdomslemningar i bredd med Grekers och Romares berättelser om de i urminnestid från norden skedda utvandringar af folk synas gifva en vink derom, att Kimbriska, Teutoniska och andra oss obekanta folk på de urtida vandringarna och i den rigtning från öster till vester, folkvandringarnas ström af ålder synes hafva gått, framträngt så långt mot norden, att stammar af dem äfven nått den södra delen af vår Skandinaviska halfö. Dessa hafva sannolikt varit de Jotnar och Resar, med hvilka de första, öfver Östersjön från dess sydostliga sida kommande Götiska stammar haft många strider om land och välde, och det är troligen af dessa gamla inbyggares dels undanträngande och fördrifvande, dels äfven blandning och sammansmältning med den öfvermäktiga Götiska folkstammen folksägnerna och mythen bevarat några dunkla minnen. Ännu långt fram i tiden träffas i våra nordiska länder spår ej mindre af olika folkätter, än af en fordom olika gudadyrkan. Håkan Jarl i Norrige, en mächtig och mycket namnkunnig man i IX århundradet, härstammande, enligt sagan, från Oden på fäderne, men från Jätten Thjasse på modernesidan, offrade åt den förre såsom sin stamfader, men dyrkade tillika de tvänne Jotniska trollsystrarna Thorgerd Hörgabrud och Yrpo och hade till dem sin mesta förtröstan ²⁸⁴). Äfven icke blott i de fabelaktiga, men också i de trovärdigare eller för historiska ansedda fornsagor ²⁸⁵) talas om personer, som på fäderne eller moderne voro af Rese- eller Thurseätt och i följd af sådan blandad härkomst vanligen kallades Halfresar och Thussablendingar.

284) Äfven enskilda på Island synas hafva varit en Jotnisk gudadyrkan tillgifne och dyrkat Thorgerd Hörgabrud. Se Hördes Saga. P. E. Müller, S. Bibl. I. 285) T. ex. Egils Saga och Landnamabok.

Spridda lemningar af dessa besegrade ur-Invånare, som antingen icke utvandrat eller icke förenat sig med de inflyttande, segrande Götiska stammarna, utan tagit sin tillflykt till vildmarkerna eller afskilda, otillgängliga trakter, synas ock att ännu länge hafva funnits.

En forntida skrift, *Fundin Noregr* (det funna Norrige), förtäljer, att Fornjoter har en Kønning hetat, som rådde öfver Jotland, äfven kalladt Finland eller Qvenland och liggande östan för Helsingiabotten ²⁸⁶). Han hade trenne söner, Hler, den der ock kallades Ægir (Hafvet), Loge (Elden) och Kare (Vinden). Kare födde Frost, fader till Snö den gamle, hvars son Thorre hade tvänne söner Nor och Gor och en dotter vid namn Goa ²⁸⁷). Thorre gjorde hvar midvinter ett stort offer, hvilket kallades Thorra-blot, hvaraf Thorres (Januari) ²⁸⁸) månad hade sitt namn. En gång tilldrog sig vid denna offerhögtid, att Goa försvann. Man sökte henne, dock förgäfves, hvarföre Thorre, sedan månaden var förliden, åter anställde ett offer, som kallades Goe-blot, hvaraf Göje (Februari) månad fått sitt namn. Men intet svar erhöles af Gudarne, och icke heller visste det vid högtiden församlade folket att gifva någon upplysning. Då gjorde Gor och Nor ett löfte att uppsöka sin syster, hvar helst hon mände vara. Till den ändan öfverenskommo de så med hvarandra, att Nor skulle söka inne i landet, Gor åter utefter kusterna. Derpå drog Nor från Qvenland innanför hafs-

286) Bottniska Viken. 287) Efter en annan ättledning var Kare fader till Jokul (Isberget), dennes son var Snö, som utom sonen Thorre hade trenne döttrar, Fönn (hård snö), Drifva (lös snö) och Miöll (snödoft). Se *Fund. Noregr*, hos Björner, *Nord. Kämp.* Jfr Müller, *S. Bibl. II.* 288) Egentligen innefattade de gamles Thorre-månad sednare hälften af Januari och första hälften af Februari månad; deras Göje-månad åter sednare hälften af Februari och första hälften af Mars.

viken vesterut till fjällryggen, höll ett fältslag med Lapparne, dref dem genom trolldom på flykten, drog sedan öfver Kjölen till Trondhemsfjorden, derifrån genom Mörerna, öfver Dofre sunnanfjälls, in i Sokne, underläggande sig folket och landet öfver allt, hvar han framfor. Gor åter, hans broder, höll med sina skepp utefter Bottniska viken och kom först till Ålands Haf; sedan genomsökte han vida Svja skär och allä öar, som ligga i Östersjön, for så omkring i Göta-skären, kom derifrån till Danmark, genomspanade alla dervarande öar och träffade på Lessö stamförvandter, Hlers efterkommande. Från Danmark styrde han till Norrige och underlade sig det yttre landet, likasom hans broder Nor underkastade sig det inre. Sin syster återfunno de hos Rolf ur berget, Konung öfver Hedemarken; han, en son af Jotun Svase på Dofre fjäll och sonson af Asa-Thor, hade bortröfvat henne. Sedan Rolf och Nor efter kämpavis pröfvat hvarandras styrka i en holmgång, ingingo de förlikning. Rolf behöll Goa, och Nor tog Rolfs syster till hustru. Derpå delte Nor och Gor det intagna landet mellan sig på det sätt, att Nor behöll fasta landet, och Gor alla öarna. Begges söner blefvo mäktiga, namnkunniga män, stamfäder för nordens ädlaste ätter. Efter Nor har Norrige namn.

På grund af denna saga hafva tvänne hvarandra rakt motsatta åsigter blifvit framställda i afseende på Skandinaviens äldsta forntid. Schöning och Suhm, den ena Norriges, den andra Danmarks största historieskrifvare, hafva ansett nordens äldsta bebyggare, sagans Jotnar, för Götiska stammar, hvilka i en aflägsen forntid bebott Liffland och Finland och derifrån, undandrisne af påträngande Finska stammar, dels landvägen rundt omkring Bottniska viken, dels öfver Ålands haf utspridt sig öfver hela Skandinavien, hvarifrån de åter seder-

mera till en del blifvit undanträngda af andra öfver Östersjön kommande Götiska stammar, som, för att skilja sig från de äldre Joterna eller Jotnarne, kallat sig Godjod, Gothiod, Gothor, det vill säga Gudarnes folk, de gudomliga Jotar. Andra lärda ²⁸⁹) deremot, bestridande sannolikheten af ett förhållande, sådant som det omförmälta, villja i sagornas Jotnar se Lappska och Finska stammar och tro dessa hafva varit Skandinavien äldsta invånare, fordom så vidt utbredda, att de äfven sträckt sig till de Danska öarna ²⁹⁰), till dess de af inflyttande Götiska stammar blifvit undandrifna och tillbakaträngda till de nordliga fjällen och sitt Finska hemland, så att, långt ifrån att en äldre Götisk befolkning blifvit ur Finland af Finnarne och Lapparne utträngd, desse tvertom blifvit ur Skandinavien tillbakakastade till Finmarken och Finland. Men äfven detta påstående hvilat på alltför osäkra grunder, för att såsom visshet kunna antagas ²⁹¹). Det vissaste resultatet

289) Ihre, Lagerbring, Rask, Geijer m. fl. 290) Emdan Gor fann stamsförvandter på Lessö, och denna ö efter sagan varit Jotun Hlers bostad. Rask (om *Isl. och Nord. Sprogs Opr.*) söker härleda åtskilliga af de Danska öarnas namn dels från Lappska, dels från Finska språket. 291) Der, hvarest den säkrare historien lemna oss, äro språket och forntidslemningar de enda någorlunda tillförlitliga ledsagare i forskningar, sådana som de ifrågavarande. Det stöd, man af språket velat hemta för beviset om Skandinavien äldsta bebyggelse af Lappar och Finnar, har af en stor och säker språkkännare (Hallenberg. Se dess *Anm. till Lagerbr. Sv. R. Hist.*) blifvit öfverändakastadt eller åtminstone gjordt mycket vacklande. Öfverallt i Finland och i de nordligaste landskaperna träffas af Lapparnes fordna vistelse derstädes säkra spår så väl i ortnamn som äfven i de så kallade Lappringar, Lapprösen, Lappgrafvar. Veterligen förekomma inga sådana Lappska monumenter i medlersta och södra Sverige. Om Lappar och Finnar i en aflägsen forntid varit så vidt utbredda öfver Skandinavien, att de från öfversta norden, från trakterna af Ishafvet, sträckt sig ända ned till Danska öarna, och om de således varit de Jotnar och Resar, med hvilka de inflyttande Gö-

är väl det, att allt ännu är ovisst ²⁹²). Såsom vägt-

tiska stammarne hade så många strider, och med hvilka äfven, enligt fornsägnernas och mythens uttryckliga och ganska manolika vittnesbörd, mycken släktblandning egde rum, hörde i sådant fall icke blott ovissa, på gissningar grundade, utan till det minsta några säkra, otvetydiga spår finnas af ett fordom så vidt utgrenadt folk. Ringare, underlägsna stammar, aldraläst när de äfven i odling äro underlägsna, kunna visserligen sammansmälta med ett öfvermågtigt, vida talrikare folk och förlora sig i detsamma, utan att efter ett tidlopp af ett eller två tusen år språket här några märken deraf; men orters, sjöars, floders namn och åtskilliga fornlemningar pläga dock alltid bevara minnet af ett lands äldre inbyggare, då desse varit af annan folkstam med olika seder och olika språk. De i Sverige åter och äfven i Norrige förekommande flera ortnamn med stafvelsen *Fin*, såsom Finveden och Fineryde socken i Småland, Finåker och Finån i Vestmanland, Finnerödja och Finnekumla socknar i Vestergötland, Finspång och Finstad i Östergötland, Finja socken i Skåne, Finskogen, Finsta och Finnerånger i Upland m. fl., äro ingalunda, hvarför de blifvit ansedda, minnen af Finnars fordna vistelse på dessa orter. Ty *Fin*, *Fen*, är ett ursprungligen forn-nordiskt ord, betecknande kärr, träsk, ett lågländt, morasigt land (I *hre*, *Gloss. Liljegren, Run-Lära*), och *Finr*, *Finvid*, *Finved* gamla nordiska mans-namn. Derifrån hos oss de många, stället läge och beskaffenhet betecknande eller minnet af dess första bebyggare bevarande ortbenämningar af *Fin*, och derifrån äfven ursprunget till Finnarnes namn, emedan de, då de aldraförst blefvo kända af våra fornfäder, bebodde ett lågländt, kärraktigt land, såsom äfven Finnarnes eget inhemska namn tillkännager, ty sjelfva kalla de sig och sitt land *Suomi*, som är en förkortning af *Suomenmaa*, detta åter af *Suo*-(kärr) *miehen*-(man) och *maa* (land), vill säga *Suomiehenmaa*, kärrinbyggarnes land (A. I. Arwidsson, *Omarb. af Rhüs' Finl. och dess Inv.*). Från samma ursprung leda sig Esternas och Lapparnes egna inhemska namn; de förra nemligen kalla sig *Somelased*, de sednare *Same*, *Sabme*, *Sabmelads*, ord, som alla beteckna inbyggare af ett lågländt, kärrfullt land. Detta erinrar om, hvad naturforskare hafva anmärkt i afseende på nordöstra Europas flacka, lågländta belägenhet. "Hela vägen från Petersburg till Poltava flak och på andra ställen är så sideländig, att millioner träd och obeskriflig fyllning behöfts till vinnande af någorlunda fast grund: här visa sig ock somligstädes allehanda petrificationer och hafsvarlefvor, som allt sammantaget gör nog troligt, att hela denna sträcka fordom

ledning för den historiska forskningen har skriften *Fun-*

"stätt under vatten" (Bergman, *Phys. Beskr. öfver Jordkl.*). Dessa samma trakter äro Finnarnes äldsta kända Europeiska hemland, och vi lära deraf, i hvilket granskap våra fornfäder gjort deras första bekantskap. Härifrån af andra stammar undanträngda eller utbredande sig allt vidare i nordvestlig riktning, sökande jagtgoda skogar och vildmarker, hafva de invandrat i Finland och derifrån vidare framträngt till våra nordliga landskaper; det synes, såsom Lapparne under detta vandrings-tåg varit Finnarnes förelöpare, det vill säga, att Lapparne, af Finnarne undanträngda, alltid vandrat förut, och att Finnarne följt dem i spåren. Att Lappar och Finnar varit våra nordliga traktens äldsta kända invånare, för detta påstående eger man all den visshet, härutinnan kan vinnas. Men deremot framte sig inga hittills kända säkra historiska spår, att de i en för oss obekant tid utbredt sig öfver hela Skandinavien. Att Lapparne, följande fjällsträckningarne, kunnat i tider, då nordhälften af Sverige och Norrige ännu var till stor del obebodd och ouppodlad, framströfva långt mot södern, och att för länge tillbaka våra fornfäder med Finska stammar haft många strider, detta allt är både möjligt och äfven ganska sannolikt, men är dock ännu långt ifrån att bevisa, att Lapparne och Finnarne derföre varit Skandinaviens äldsta bebyggare. Det finnes icke heller, att de Isländska Sagoskrifvarne, som med Sverige och Norrige hade en oafbruten gemenskap och ganska väl kände till utseendet de af dem så kallade Finnarne (våra stamfäder kallade äfven Lapparne Finnar), med detta småverta folk förstätt eller kunnat förstå de Resar och Jättar, om hvilka de så ofta tala. Fastmer, så ofta dessa förekomma, uppträda de alltid såsom en serskild folkätt, hvar af några afsöndrade, med det lagbundna samhället icke för- enade lemningar ännu i början af den historiska tiden synas hafva funnits. Äfven sagorna om Helsinglands, Jemtlands, Herjeådalens första bebyggelse framte icke någon skymt af strider med andra der förut varande folk, utan fasthellre synes för de äldsta tiderna allt utmärka, att dessa vidsträckta landskaper legat alldeles öde, obebodda och obefolkade. Man har vida sannolikare skäl att tro, det Lapparnes och Finnarnes invandring i våra nordliga trakter icke går så långt upp i tiden, som man vanligen antagit. 292) Och man torde väl svär- ligen härutinnan komma till någon bestämdare visshet, om icke, sedan de inom hvarje landskap varande fornlemningar blifvit fullständigt kända och jemförda, ej blott sins emellan, utan

Fundin Noregr blifvit af critiken utdömd och ansedd för, hvad den i sjelfva verket tyckes vara, endast en samling af etymologiska och genealogiska dikter, eller ett i XII århundradet tillvägabragt försök att utsmycka och till ett helt sammanbinda åtskilliga fornsägnor och gamla slägtledning; detta i afsigt att upplysa och förgylla Norriges dunkla forntid²⁹³). Någon historisk verklighet synes näppligen kunna tillegnas Fornjoter och hans ätt; hans namn, betecknande den gamla Jätten, innebär en hänsyftning på hela Jättesläkten,

äfven med andra länders, de deraf följande resultat kunna lägga en fastare grund för nya blifvande forskningar. Men i bredd med ett sorgfälligt aktgifvande på beskaffenheten och olikheterna af hvarje landskaps och Orts forntidslemningar bör äfven gå en lika noggrant fästad uppmärksamhet på skaplynet, sederna, bruken, dialecterna ej blott hos de serskilda landskapernas, utan ofta hos serskilda häraders invånare inom ett och samma landskap. De nationella olikheterna, fordom, såsom det synes, vida större, äro dock ännu ganska märkbara; och ehuru de kunna hafva sin grund i mångahanda orsaker, torde det likväl, med tillhjelp af fornforskningens öfriga medel, för en skarpsynt forskares uppmärksamma blick icke blifva aldeles omöjligt att utleta, huruvida spår i mer eller mindre mon kunna röja sig af ursprungligen väsendtliga stam-olikheter, och hvarthän dessa spår synas leda. 293) Jfr P. E. Müller, *S. Bibl. II.*, och Geijer, l. c. Så t. ex. förtäljes om Nores ättling i tredje led, Halfdan den Gamle, att han af tvänne giftern hade 18 söner, nio af sin första och andra nio af sin sednare hustru. De första nio voro alla så utmärkta i härnad, att deras namn af skalderna blifvit förevigade såsom poetiska hedersnamn för Konungar och Jarlar. De hade inga barn och föllo alla i strid. Men Halfdans sednare nio söner blefvo ännu namnkunnigare såsom stamfäder för Hildungarne, Ödlingarne, Braglingarne, Budlingarne, Lofthungarne, Döglingarne, Ynglingarne, Skjöldungarne, Niflunga-ätten, Siglingarne. Efter detta genealogiska system är således Norrska småkonungen Halfdan den Gamle stamfader både till Ynglinga- och Skjöldunga-ätterna och till alla de berömdaste och namnkunnigaste hjeltaläugter i nordnen. Jfr *Skalda*.

och uttrycket Fornjoters söner brukas af de gamla skalderna endast såsom personifiering af Jättarnes gudomligheter, Elden, Vindarna, Vattnet ²⁹⁴).

III.

Nordiska Gudasagan.

Om tingens grund och verdens daning, naturkrafternas födelse och strid med hvarandra, och det godas och det ondas ursprung; om gudamagterna och deras styrelse och jordlifvets första tider, och alla tings förgänglighet och slut; hvad från tidernas början hos alla folk utgjort högsta föremålet för tankens begrundande, att lösa tillvarelsens gåta och förklara det ändligas förhållande till det oändliga: derom hade våra fornfäder efter urgamla traditioner och heliga sägner, gångna genom många åldrar och släkten, följande, med de dunkla minnena om folkstammens äldsta öden sammanflytande, i forntidens djupsinniga, för oss hemlighetsfulla, symboliska språk uttryckta, föreställningar.

I tidens morgon, då intet var, ej sand, ej sjö, ej svala böljor, fanns icke jorden, och icke höga himlen, allt var Ginungagap, ett sväljande djup; intet gräs vexte. Mörkrets och köldens verld, det mot nordnen liggande Nifelhem, midt uti hvilket brunnen Hvergelmer är, skapades många tider förrän jorden. Derförut var ock i söder en verld, som heter Muspellhem, ljus och het, så strålande och brännande, att den för fremlingar och för alla, som icke der hafva sitt hemvist, är obeboelig; Surtur kallas den, som bor på gränsen af denna verld och är dess beherrskare; han har

²⁹⁴) Jfr P. E. Müller, l. c.

ett lågande svärd, och han skall vid världens ändalykt framkomma, kämpa och besegra Gudarne och förstöra hela världen med eld. Från brunnen Hvergelmer utfalla tolf floder, som kallas Elivågor. De utströmmade i Ginungagap, och då de kommo så långt från sitt ursprung, att den giftström, de medförde, stelnade likasom den ur elden rinnande slaggen, blef deraf is. Deröfver göt sig den dagg, som kom af giftet, och frös till rimfrost, och det ena rimfrostlagret ökades öfver det andra i Ginungagap. Då blef den trakten af Ginungagap, som vänder sig mot norden, fylld med tung is och rimfrost, och inom herrskade urväder och storm; den åter, som vetter mot södern, lättades upp af de gnistor, som kommo ditflygande ur Muspellhem, så att åt denna sidan var Ginungagap så lätt som den renaste luft. Ty likasom köld utgick från Nifelhem och allt från den kanten var bistert, så var allt det, som gränsade till Muspellhem, varmt och ljusst. Det skedde, att då härifrån varmen utbredde sig så vidt, att dess fläktar nådde rimfrosten, då smälte denna och droppade, och dropparne fingo lif genom dens kraft, som hettan utsände, så att deraf framkom en mans skepnad, och han blef kallad Ymer. Ond var han och all hans afföda. Han sof och föll i svett. Då vexte under hans venstra arm en man och en kvinna, och hans ena fot aflade med den andra en son. Derifrån äro Hrimthursarnes släkten komma. Men på samma gång med Ymer alstrades af den upptinade isens droppar en ko, som kallades Audhumbla. Fyra mjölkströmmar runno från hennes spenar, och deraf närdes Ymer²⁹⁵⁾. Hon själf födde sig derigenom, att hon slickade de med rimfrost belagda saltstenar. Deraf framkom första

295) Hos Hinduerna är kon den personifierade naturen och symbolen af hela skapelsen.

dagen manshår, andra dagen en mans hufvud och tredje dagen en hel man; han kallades Bure, var fager till utseendet, stor och stark. Bure hade en son, som hette Börr. Han aflade med Jätteqvinnan Bestla trenne söner, Oden, Vile och Ve, styresmän för himmelen och jorden. De dråpo Jätten Ymer, och när han föll, då rann ur såret så mycket blod, att de deri dränkte Hrimthursarnes hela ätt, Bergelmer, den vise Jätten, ensam undantagen, ty han och hans hustru bestego en båt och räddade sig derpå ²⁹⁶). Från dem härstamma de nya Jätte-slägterna.

Efter Jätten Ymers (materiens) och kon Audhumblas (den organiska kraftens) födelse genom vixelverkan af mörker och ljus, vatten och eld, köld och värma, och sedan de från Audhumbla utgående högre, välgörande, ordnande naturkrafter, Gudarne, motverkat och besegrat Jätteätten, de fiendtliga, förstörande krafterna, det vilde chaos, då företogo de "blida magter" världens skapelse eller hellre världens ordnande af materiens delar.

De togo Ymers kropp och skapade af hans kött jorden, af blodet hafvet, af benen bergen, stenarna och stentrören af tänderna, träden af håret och af hufvudskålen himmelen; utaf hans ögonbryn gjorde de Midgård åt människornas söner, och af hans hjerna blefvo de tunga skyar skapta ²⁹⁷).

296) Detta häntyder troligen på den stora allmänna syndafloden, hvaraf hos nästan alla folk på jorden ett dunkelt minne finnes i deras sägner bevaradt. Den nordiska mythen, såsom vi se, sammanbinder världens skapelse med dess förnyelse efter den stora allmänna öfversvämningen. 297) Denna myth sammanhänger med våra förfäders begrepp om jorden såsom en levande kropp. Deras föreställning derom och huru de blifvit förda till en sådan åsigt, upplyses af följande ställe i förespråket till den Prosaiska Eddan: "De undrade, huru det kunde förenas, att "jorden och djuren och foglarna hade samma natur i åtskilliga "afscenden, så olika de dock voro till utseendet. Det var en

Men ännu

Sol det ej visste,
 Hvar hon salar egde;
 Stjernor det ej visste,
 Hvar de fäste hade;
 Månan det ej visste,
 Hvilken kraft han egde.

Då gingo Magterna alla, de heliga Gudar, till sina upphöjda säten och höllo derom råd. De togo de gnistor, som foro lösa och från Muspellhem voro utkastade, och satte dem i rymden, ofvan och nedan, att upplysa himmel och jord; de gäfvo äfven alla ljungeldsstrålar rum, några på himmelen, andra lösa under himmelen, och bestämde för dem deras gång:

Natt och Nedan
 Namn de gäfvo,
 Morgon de nämnde
 Och Middagsstund,
 Undorn ²⁹⁸) och Afton,
 Åren att tälja.

"jordens egenskap, att när man gräfde på höga fjällar, så framkom der vatten; ej längre behöfde man att der gräfva efter vatten än i djupa dalar; så förhåller det sig ock med djur och foglar, att det är lika långt till blodet i hufvudet som i fötterna. En annan jordens egenskap är den, att hvarje år vexer på jorden gräs och blommor, och samma år affaller allt detta och förvissnar; likaledes med djur och foglar, på hvilka vexa hår och fjedrår, som hvarje år affalla. Det är jordens tredje beskaffenhet, att, då hon är öppnad och grafven, groor gräs i den mullen, som är öfverst på jorden. Berg och stenar liknade de vid kreaturs tänder och ben. Af detta förstodo de, att jorden i åtskilliga afseenden var lefvande; de visste ock, att hon var af en förunderligt hög ålder och mäktig till sin natur. Hon födde allt lefvande och mottog allt det, som dog; derföre gäfvo de henne namn och räknade sin härkomst från henne." Samma föreställning om jorden såsom lefvande och om dess skapelse af en Jättes kropp återfinnes i åtskilliga andra folkslags mythologier. 298) Tros motsvara det, som i åtskilliga provincial-dialecter kallas Dagermålscler Aftonvardstid. Jfr Geijer, l. c. Ihre, *Gloss.*, anser det betyda tredje timman, så väl på förmiddag som eftermiddag.

Natt är af Jätteslägt, svart och mörk, efter sin härkomst. Hon födde med Delling af Asasläkten sonen Dag, ljus och skön såsom hela hans faderneätt. Allfader tog Natt och hennes son Dag, gaf dem två hästar och två kärror och satte dem på himmelen, att de skulle fara omkring jorden hvarje dygn. Natt far förut med den häst, som kallas Hrimfaxe, och hvarje morgon daggstänker han jorden med skummet af sitt betsel. Dag ilar efter med Skinfaxe, den präktigaste af alla hästar; hela luften och jorden lyser af hans mahn. En man, Mundilför, hade tvänne barn, en son och en dotter, begge så fagra och sköna, att han gaf sonen namn af Måne och dottren namn af Sol; men Gudarne, som förtörnades öfver denna stolthet, togo barnen ifrån honom och satte Sol att köra de hästar, Arvaker och Alsvider ²⁹⁹), som drogo Solens vagn, Måne åter att styra Månens gång och råda för Ny och Nedan. Måne tog från jorden två barn, Bil och Hjuke, då de kommo från den brunn, som Byrger heter, och buro en så på sina skuldror. De åtfölja städse Månen, såsom man ännu från jorden kan se.

Jorden danades af de blida Gudarne rund, och öfver henne hvälfde de himmelen, under hvars fyra hörn de satte Dvergarne Öster, Vester, Norr och Söder. Längs efter stränderna af det utomkring jorden gående Verldshafvet gafvo de Jättarne land; innanför åter, inom jordens medelkrets, togo Gudarne sjelfva sitt hem och uppreste rundt omkring en vall till värn mot Jätteslägterna, hvilkas land, i synnerhet det mot nordnen liggande, kallades Utgård, i motsats af Gudarnes och människornas verld Midgård ³⁰⁰).

299) Arvaker, arla eller äldigt vaken; Alsvider, alltbrännande; tvänne personificerade egenskaper af solen. 300) Denna verldskådning är helt och hållet öfverensstämmande med den Medisk-Persiska mythologiens; samma motsats, denna framter

I midten af denna ³⁰¹) byggde de sig en stad, som blef kallad Asgård. Der bodde Gudarne och deras slægter, och der tilldrogo sig många händelser och saker både på jorden och i luften. Allfader, Oden, insatte der styresmän jemte sig. De byggde sig ett tempel, den största och präktigaste boning, som blifvit på jorden byggd; der voro tolf säten för Gudarne och ett högsäte för Allfader; denna gudaboning kallades Gladsheim. Ett annat gudahus uppförde de äfven, der altaren voro för Gudinnorna; äfven detta tempel var ganska stort och kallades Vingolf (Vännernas rum). Sedan anlade de härdar och smidde konstiga redskaper och verktyg.

Ordnadt var det omätliga chaos af vilda krafter, himmel och jord herrligen skapta; åt stjernorna hade platser på himmelens fäste blifvit anvista, och för alla himlakropparne deras gång blifvit utstakad; solen, månens ledsagare, strålade från söder ned på de kalla bergen, på marken grodde gröna örter, och Gudar och Gudinnor vandrade på jorden.

Då kommo från gudaförsamlingen trenne mäktiga Asar, Börs söner, funno på stranden tvänne träd, upptogo dem och skapade deraf menniskor. Oden gaf dem ande, Häner förstånd, Loder blod och vackert anlete; de gafvo dem äfven kläder och namn: mannen kallades Ask och qvinnan Embla. Från dem kommo de menniskobarn, hvilka det tilläts att bygga och bo inom Midgård ³⁰²).

Magterna alla, de heliga Gudar, satte sig i sina högsäten och rådslogo. De öfvervägde sina do-

mellan Iran och Turan, södern och nordén, de Goda och Onda (Jfr ofvan s. 129), återträffas i den nordiska mytologien mellan Utgård och Midgård, mellan Gudarne eller Asarne och deras fiender Hrimthursarne eller Frostjättarne. Jfr Geijer, l. c. 301) I "midium heimi," i midten af verlden. *Gylfaginning*. 302) Att de första menniskor blifvit skapade af träd, träffas äfven i andra folkslags mytologier, såsom Grekernas och Persernas.

mar och påminte sig, huruledes Dvergarne hade qvicknat i mullen neri jorden. De hade först fått lif i Ymers kött såsom maskar. Gudarne gäfvo dem mannavett och mannaskapnad; men de, Dvergarne, bo dock i jorden och i stenar.

En bro byggde Gudarne från jorden till himmelen. Den kallas Bäfröst, den kallas ock Asabron. Den har tre färgor och är mycket stark, såsom byggd med större konst och mera styrka än andra verk i byggnadsväg. Der, hvarest Bäfröst är med himlen förenad, ligger Heimdals himlaborg, ty han sitter vid himmelens ända att vakta bron för Hrimthursar och Bergresar, hvilka skulle bestiga himlen, om alla, när de ville, kunde färdas öfver Bäfröst. Den bron ser man ännu, det är Regnbågen; det röda, man deri ser, är brinnande eld, och himmelska vatten brusa omkring den. Dock skall den sönderbrista, när Muspells söner rida öfver den; deras hästar simma då öfver stora floder; på det sätt komma de fram.

Gudarnes heligaste och förnämsta ställe är vid Asken Yggdrasil, det största och yppersta af alla träd. Dess grenar utbreda sig öfver hela världen och räcka upp öfver himmelen. Tre rötter uppehålla trädet, och de genomgå afgrund, himmel och jord. Den ena nemligen af Yggdrasils, det stora Verldsträdets, rötter sträcker sig öfver Nifelhem, der i brunnen Hvergelmer ormen Nidhögg gnager roten nedan till. Den andra går till Hrimthursarne, och derunder är Mimers brunn, hvori visdom och förstånd äro dolda, ty Mimer heter han, som brunnen eger, och han är full af visdom, emedan han dricker ur brunnen med Gjallarhornet. En gång kom Allfader dit och begärde en dryck, men fick den icke förr, än han satte sitt ena öga i pant; därför är Oden enögd, och

Mimer mjöd dricker
Hvar morgon

Ur Valfaders pant.

Förstån J än eller hvad? ³⁰³).

Till Asar och menniskor sträcker sig Verldsträdets tredje rot, och derunder är Urds heliga brunn. Vid denna hafva Gudarne sitt domställe. De rida dit hvarje dag öfver Bäfröst.

En örn, som är mycket vetande, sitter i Askens topp, och mellan dess ögon sitter en hök. Upp och ned löper en ekorre, Ratatosk, som söker att stifta split mellan örnen och den i djupet liggande ormen. Fyra hjortar springa omkring i Askens grenar och afbita dess knoppar, under det Nidhögg och flera ormar, än en ovis det förstår, gnaga rotens telningar.

Asken Yggdrasil

Större tunga drager,

Än menskor det veta.

Hjorten biter ofvan,

På sidan den multnar,

Nidhögg fräter nedan ³⁰⁴).

I den sal, som ligger under Askens rot, vid Urds källa, den heliga och klara, bo de trenne mycket vetande mör, Urd, Verdande och Skuld (det Förflutna, det Närvarande, det Tillkommande).

De lag sätta

Lif de kora,

För tidens barn

De tälja ödets domar ³⁰⁵)

De kallas Nornor och äro mycket mäktiga; för Gudar och menniskor de rista ödets runor, och deras domslut äro oåterkalleliga. Det gifves ännu flera Nornor, nemligen de, som infinna sig vid en människas födelse, spinna dess ödes trådar och fästa dem under månens sal (himlen). De äro af mycket olika ätt och natur, somliga goda, andra onda. De Nornor, som äro blida och af god här-

303) *Völuspa*.

304) *Grimnismal*.

305) *Völuspa*.

komst, beskära lycka; vidriga öden och människors förderf komma från de onda Nornorna.

De Nornor, som vid Urdarbrunnen hafva sin bostad, hemta hvarje dag vatten ur den klara källan och ösa det öfver asken Yggdrasil, att dess grenar icke må förtorkas eller ruttna. Så heligt är Urds vatten, att allt, som kommer i Urdar-källan, blifver så hvitt som hinnan i ett äggskal. I samma källa födas tvänne foglar; de heta Svanor, och från dem härstammar detta fogelslägte.

På Asabron, som förbinder himmelen med jorden, stiga Gudarne upp och ned och taga del i det jordiska lifvets sysselsättningar. Gudarne voro de första lagstiftare och domare på jorden, de första, som byggde städer och tempel och lärde att smida metaller samt af dem förarbeta redskaper och verktyg. Det var gudaväldets ålder, den gyllene ålder, alla folkslags gamla sagor sätta i tidens början. På Idavallen Asarne då lekte och voro glade, och brist på guld var då icke. Denna fridsälla Gudatid varade,

Tills de kommo
Mäktige trenne
Thursa-mör
Ur Jotunhem.

Då stördes gudafriden. En Norna eller spående Vala, Gullveig var hennes namn, kom till Hars (Odens) salar och genom onda förutsägelser förebådade gudaväldets fall. Förbittrade, kastade Asarne henne först på skarpa spjut och sedan i brinnande elden. Förgäfves. Tre gånger bränd, tre gånger återfödd, lefver hon ännu. Då gingo de heliga Gudarne, Magternä alla, till sina högsäten och rådslag höllo,

Om Asar skulle
Gälda sitt våld,
Eller Guda alla
Ega försonat.

Men freden var bruten. Hård blef striden. Asarnes borgmurar hotades, och de strid-anande fälten af Vanerna trampades.

Då upp stod Oden
Och i hären sköt:
Det var den första
Härstrid på jorden ³⁰⁶).

Fred blef omsider med Vanerna ingången, och Vaniska gudomligheter upptogos bland Asarne, till fredens och förbundets stadfastande.

Tolf äro de gudomlige Asar, Gudarne. Öfver alla, den äldsta och förnämsta, är Oden, himmelens och solens Gud och alltings herrskare. Han kallas derföre Allfader, såsom tidernas fader och fader till alla Gudar, menniskor och allt det han frambragt. Han är äfven krigets och segerns Gud (*Sigfathr, Sigtyr*), och honom tillhöra alla de, som på valplatsen falla, hvarföre han också kallas Valfader. För öfrigt tillegnas honom i mytherna oräkneliga namn, såsom han äfven sjelf infördes qvädande i Grimners sång:

Med ett och samma namn
Jag aldrig nämndes,
Se'n jag for bland folken.

Mycken visdom erfordrades, att utgrunda ursprunget till hvart och ett af de många namnen. "Men anledningen till de flesta af dem", förklarar Eddan ³⁰⁷), "är likväl denna, att de serskilda folkslagen i världen tycka sig böra böja hans namn efter sitt språk, för att kunna åkalla och dyrka honom, hvar och en på sitt tungomål; böra ock några anledningar sökas i hans resor, som omtalas i gamla sagor, och ingen må göra anspråk att kallas en kunnig man, som icke vet att berätta om dessa märkvärdiga bedrifter." Oden nemligen framträder i mythen både såsom verdens ord-

306) *Völuspá*. 307) *Gylfaginning*.

nare och högste Gud och såsom Gudarnes och människornas stamfader. Jordan är på en gång hans dotter och hans maka; hans maka är äfven Frigg Fjörgvins dotter, och af deras ätt är det slägte kommet, som Asa-ätter kallas, hvilka bebyggde det fordna Asgård. Från sitt högsäte Hlidskjalf ser Oden öfver hela världen och begriper alla de ting, han der skådar. Han är vishetens Gud, den allt styrande och ordnande.

Näst Oden är Thor, den i åskan framrullande gamle Åke-Thor, som ock Asa-Thor kallas, den första och förnämste af alla Gudarne. Jordan är hans moder och Oden hans fader. Såsom åskans ljungeldar rena luften, så rensar äfven himmelens och jordens förstfödde son, den starke Thor, Gudarnes verld från mörkrets och det ondas dæmoner. Han krossar med hammaren Mjöllner Hrimthursarnes och Bergresarnes hufvuden; jernhandskar har han på sina händer, då han svänger den väldige hammaren, och ingenting i himmelen eller på jorden kan med hans kraft förliknas, då han kring sina höfter spänner starkhetsbältet, ty då fördubblas hans gudastyrka. Han åker i en vagn, förspänd med bockarne Tanngnjoster och Tanngrisner. Sitt rike eger han i Thrudvang, och hans palats Bilskirnir med femhundra och fyratio rum är det största af alla timrade hus.

Vid sidan af Oden och Thor, den ordnande vishetens och den höga kraftens Gudar, står Fromhetens och Renhetens Gud, den milde, af himmel och jord älskade Balder, Odens son af Frigg. Han är så fager till utscendet och så glänsande hvit, att allt lyser af honom. Hans domar äro alla oryggliga. Intet orent tales eller får inkomma i hans himmelska borg Breidablik.

Njord, en Vaner, men bland Asa-gudarne upplagen, råder öfver vindens gång och stillar

haf och eld, så att honom är godt att åkalla på sjön och vid fiske. Han har sitt högtimrade tempel på den trakt af himmelen, som kallas Noatun. Hans son, fruktbarhetens och fridens gifvare, den ypperlige Frej, årsvextens och ymnighetens Gud, råder öfver solsken och regn och jordens gröda. Han bebor i himmelen den ort, som kallas Alfhem, och som i tidens början hade blifvit honom gifven af Gudarne såsom tandgäfvä.

Tolftalet af de öfriga, Oden underordnade, mäktigt verkande Gudar fylles af Heimdal, Tyr, Brage, Höder, Vidar, Ale eller Vale, Uller och Forsete. Den förste af dessa, Guda-väktarn Heimdal, är af en hemlighetsfull natur, nio mödrars barn, nio systrars son. Till sitt väsende helig och stor; kallas han äfven den hvita Asen. Tänder har han af guld. Hans palats Himinberg ligger vid himmelens ända. Såsom Gudarnes väktare mot Hrimthursarnes och Bergresarnes anfall behöfver han mindre sömn än en fogel; han ser lika långt natt och dag, nemligen hundra mil vidt ifrån sig; han hör gräs vaxa på jorden och ull på fåren. En lur eger han, som heter Gjallarhorn, och när han blåser deri, höres det i alla verldar; hufvudet deraf kallas Heimdals svärd. Tyr, såsom Krigsgud, är utmärkt för sin djerfhed och sitt mod och råder mycket för segern i strid; tillika är han så vis, att man haft för bruk säga om den, som utmärker sig genom synnerlig klokhet, det han liknar Tyr. Brage åter är skaldekonstens Gud, mästare i visdom, vältalighet och språkfärdighet; efter honom har skaldekonsten blifvit kallad *bragur* och den *bragr karlu* eller *bragr quenna*, som i vältalighet utmärkt sig framför andra qvinnor eller män. Höder kallas den blinde, och Vidar den tyste Asen; Vidar är af alla Gudar den starkaste näst Thor;

ka ut. att strida mot ulfven. En varg står bunden framför vestan-dörren och deröfver sväfvar en örn. Rundtomkring utbreder sig den åt alla sidor hundra-mils vida slätten Vigrid, der Gudar och Jättar en gång skola rida tillhopa till kamp och strid. Midt på vallen står Valgrind, den heligaste af heliga portar:

Gammal är den grinden,
Men det veta få,
Hur med lås hon stänges ³⁰⁹).

Aldrig komma så många till Valhall, att icke alla få tillräckligt fläsk af den galt, som Sährimner heter; han kokas hvar dag, och är dock åter hel om aftonen. Kocken heter Andhrimner, kitteln Eldhrimner:

Andhrimner lägger
I Eldhrimner
Sährimner att kokas,
Det bästa fläsk:
Men få det veta,
Hvad Einheriar äta ³¹⁰).

En gét, som Heidrun heter, och en hjort, som Eikthyrner kallas, stå på Valhalls gårdar och beta af trädet Lärads grenar. Ur getens spenar flödar klara mjödet i sådan ymnighet, att deraf fylles ett dryckeskar, så stort, att alla Einheriarne hafva deraf nog. Från hjortens horn utlöper en ström, som rinner ända ner i Hvergelmer, och derifrån utströmma de floder, som flyta kring om Gudarnes boning. Oden, den stridvane, herrlige härarnes Gud, gifver den mat, som står på hans bord, åt de två ulfvar, som heta Gere och Freke, men sjelf behöfver han ingen spis,

Ty af vin allena
Den vapengode
Odin evigt lefver ³¹¹).

Det

309) *Grimnismal.*

310) *Grimnismal.*

311) *Grimnismal.*

Det är Einheriarnes tidsfördrif och lek i Valhall, att hvar morgon, sedan de klädt sig, rusta de sig, gå ut på gården, kämpa och fälla hvarandra. Sedan rida de från striden åter hem till salen.

Öl med Asarne de dricka,
Af Sährimner äta
Och sitta endrätige tillsammans ³¹²).

Valhalls mör bära dryckerna fram till hjeltarne, vårda bordbonaden och dryckeshornen. De kallas Valkyrior, och dem utsänder Oden till hvarje strid att till Valhalls samqväm hembjuda svärdmogna kämpar. De rida genom luft och haf, och ett fladdrande sken bebådar i slagtingen ankomsten af Hærgudens tärnor. Tankfulle sitta de behjelmade mör på hästarnes ryggar, och stödda mot spjuten, med sköldarna framför sig, styra de för segern och striden och utkora dem, som skola falla ³¹³).

Dessa sanlar Oden hos sig i Valhall till den sista stora striden mot Ulfven. Ty en hård kamp har mellan Asar och Jättar uppstått, sedan Loke, som i tidens början blandat sitt blod med Odens till helgande af deras fosterbrödrskap, funnit den "ångerbådande ³¹⁴)" Jätteqvinnans halfförbrända hjerta och af henne blifvit illslug gjord och lockad till älskog. Derifrån har allt vidunder, allt ondt i verlden kommit. Loke nemligen sjönk i den elaka kvinnans famn, och af den osaliga omarmningen föddes de trenne vidundren Hel, Midgårdssormen och Fenrisulfven.

Då Gudarne fingo veta, att dessa tre barnen uppföddes i Jotunhem, och onda spådomar tillika

312) *Vafthrudnismal.* 313) Jfr *Hakonarmal* och *Helgaqv. Hund.*

314) Nemligen samma Gullveig, som förespått gudaväldets fall, kallas, i *Völuspá* den mindre eller *Hyndlasång*, *Angurboda*, såsom den, hvilken bådade Gudarne ångest, eller förorsakade dem ånger och nöd.

Sv. F. H. i D.

förebådade, att mycken olycka skulle komma af dem, sände Allfader att taga barnen bort och föra dem till honom. Sedan kastade han Midgårdsermen ut i det djupa Verldshafvet, der han så tillvexer, att han, liggande i hafvets djup, kröker sig kring alla land och biter sig i sin stjert. Hel nedstörtades i Nifelhem, dimmornas, mörkrets och köldens verld. Hon fick dödens välde öfver alla verldarna, så, att hon skulle skifta säten åt dem, som till henne sändas, nemligen nidingar och sådana, som dö af ålder eller sjukdom³¹⁵). Rymlig och stor är hennes boning, men Elände heter hennes sal, Hunger hennes fat, Svält hennes knif, Senfärdig hennes träl och trälinna, Svek och Fall hennes tröskel, hvaröfver man ingår, Tvinsot hennes säng och Förtärande qval dess omhänge. Sjelf är hon till hälften svartblå och till hälften har hon menniskofärg; bistert och förfärligt är hennes utseende. En å, som heter Gjall, löper förbi hennes boning, och Modgunn, en vredens Valkyria, vaktar bron, som går öfver denna å och förer till Hels underjordiska hemvist. Fenrisulfven, det tredje vidundret af Lokes ohyggliga afföda, uppfödde Asarne hemma hos sig, men Tyr var den ende, som hade mod att gå till honom och gifva honom mat. Då Gudarne sågo honom tillvexa med hvarje dag, fruktade de mycket och togo det beslut att binda honom med en stark fjätter, som kallades Lading. Ulfven utsträckte sig, och fjättern brast. Gudarne gjorde då en annan, dubbelt starkare fjätter, som hette Drome. Ulfven skakade sig och slog fjättern mot jorden så, att stycken deraf flögo långväga bort³¹⁶). Då sände Oden en yngling vid namn Skirner, Frejs skosven, till Dvergarne i Svartalfhem. Af

³¹⁵) Deraf ordet Helsot, sotesängens död. ³¹⁶) "Det har sedan blifvit ett ordspråk, att lösa ur lading, eller slå ur drome, när något fordrar ovanlig ansträngning." *Gylfaginning*.

dem förfärdigades det starka, silkesmjuka bandet Gleipner, som var sammansatt af sex slags ämnen,

Af kattstegens dån,
 Af kvinnornas skägg,
 Af bergens rötter,
 Af björnens senor,
 Af fiskarnes anda
 Och foglarnes spott.

Detta band ville Ulfven icke låta sig påläggas med annat villkor, än att en af Asarne lade sin hand i hans mun till underpant, att bandet var förfärdigadt utan svek och list. Den ene Asen såg på den andra, ingen ville erbjuda sin hand. Ändtligen steg den modige Tyr fram och lade sin högra hand i Ulfvens mun. Bandet tillsurrades. Ulfven ristade sig, men ju hårdare han bröt på, desto fastare satt bandet. Då logo alla utom Tyr, som mistade sin hand. Asarne bundo Ulfven vid en stor bergsklippa och fästade denna djupt ned i jorden. I Ulfvens mun stucko de ett svärd, så att fästet stannade i den nedre käken och udden i den öfre. Han tjuoter förfärligt, och den orena skum, som står ut af hans mun, blifver till en flod, som kallas Von. Så varder han liggande till Ragnarök. Mörda honom, ville Asarne icke, emedan de för sina heliga, fridlysta ställen, hade så mycken aktning, att de icke ville oskära dem med Ulfvens blod, ehuru spådomarne sade dem, att han skulle gifva Oden sin bane.

Jättarnes krafter och mod vexte. De bortröfva sjelfva Asa-Thors mäktiga hammare ³¹⁷). De röfva Iduna och hennes äpplen, så att Gudarne begynna bli gråhåriga och gamla ³¹⁸). De hota att taga Valhall och flytta det till Jotunhem, försänka Asgård och dräpa alla Gudarne ³¹⁹). Freja, Solen och

317) *Thryms Quida.*318) *Bragarædur.*319) *Skalda.*

Månen äro nära att blifva Jättars rof genom Lokes elaka list och genom en af Gudarne sjelfva obetänksamt med Jättarne ingången förbindelse ³²⁰). Men Thor,

Han sällan sitter,
När slikt han spörjer.
Eder brötos
Ord och löften,
Alla heliga band,
Som fästa, löstes ³²¹).

Det är minnet af denna väldiga strid mellan Asar och Jättar, dess många äfventyr och uppträden och den outtröttlige Thors segrande kamp mot det onda, fiendtliga släktet, de gamla Skalderna firat i sånger af hög, forntida enfald, och den muntliga berättelsen bevarat i underfulla sägner.

Mäktiga sitta Asarne ännu på sina throner och handla i sin fulla herrliga kraft, så länge Balder den gode, fromhetens och renhetens Gud, sammanhåller Valhalls gudakrans och vårdar Valhalls boningar. Men svåra drömmar bebådade Balders fall, och spådomar förkunnade, att Allfaders älskling, den täckaste af Gudarne, var af Nornorna döds-tecknad. Detta gaf ångest åt Frigg och Oden och alla Gudarne. På tinget sammanträda alla Asar och Asynior och rådslå. De taga det beslut att sända ut till alla naturer, frid att bedja, att Balder ej må skadas. Alla väsenden svuro, och Frigg tog de tröstande ederna af eld och vatten, af jern och alla slags malmer, af stenar och träd och jord, af sjukdomar och gift, af djur och foglar och ormar, hvilka alla med ed sina löften fäste, att icke skada Balder. Men Oden fruktar något vara förgätet och kallar Asarne till ny öfverläggning. På rådstämman samtalas mycket. Oden reser sig, lägger sadeln på sin åttafotade häst, den snabbt ilande Sleipner, och rider ned till Nifelhem. Hunden Garm rusar ur afgrunden upp, blodig framan om bröstet,

320) *Gylfaginning*. 321) *Völuspa*.

svalget mordgirigt, och käften nedhängande, mycket han skällde, gapade glupskt och förde en lång olåt. Men fram red Oden, och jordvägen dånade. Så kom han till Hels höga boning och red fram för östan dörr, der, såsom han visste, Vala, den gamla spåqvinnan, låg i sin hög. För henne, den gamla, qvad han dödsbesvärjning, såg mot norden, skar å staf dödsväckande runor och fordrade svar. Tungt reste sig den gamla upp och qvad med dödlik stämma:

"Ho är, af män
 "Mig okända, denne,
 "Som mig stör och sorg
 "Väcker i min själ?
 "Jag var af snö omsnöad
 "Och slagen af regnet
 "Och stänkt af daggen.
 "Död var jag länge."

"Jag," svarade Oden, "heter Vegtam och är Val-tams son; tidningar från jorden vill jag säga dig, säg du mig om Afgrund: för hvilken äro bänkar-na gudlring-prydda, och bädden den fagra guldba-täckt?" Hon qvad:

"För Balder här står
 "Af bryggda mjödet
 "Den klara dryck,
 "Laggd är sköld deröfver.
 "Hopplöse stånda
 "Asar i sorg.
 "Nödigt jag sad'et,
 "Nu vill jag tiga."

Sist hon mälte:

"Så kommer af män mig
 "Ingen mer att söka,
 "Till dess att Loke
 "Lossnar ur banden,
 "Och Guda-förderfvande
 "Mörkret kommer." 322)

Efter detta sjönk hon tillbaka i högens djup, och hem red Oden, högt bekymrad öfver Balders och Gudarnes öde.

Asarne, förtröstande på den ed, alla väsenden i naturen svurit, ställa Balder midt ibland sig, hugga, skjuta och kasta på honom och glädja sig öfver den glänsande Gudens osårbarhet, ty ingen ting skadade honom, hvilket alla tyckte för honom vara mycket ärofullt. Detta förtröt den af ilskefullt hat gäsande Loke. Han förskapar sig till en qvinna, går till Frigg i hennes sal och förtäljer, hvad sig tilldrog i gudaförsamlingen. Frigg sade: icke skola vapen och träd skada Balder, ty ed har jag tagit af dem alla. Då frågar qvinnan: hafva alla ting svurit att skona Balder? Frigg svarar: öster om Valhall vexer en telning, som heter Mistelten; den syntes mig för ung att kräfva ed af. Derefter gick qvinnan bort. Sedan skyndade Loke att upprycka Mistelten, kom med denna tillbaka i guda-församlingen, ställde sig vid den blinde Höders sida, uppmanade honom att äfven bidraga till Balders förherrligande, räckte honom den späda telningen, styrde hans hand, Höder kastar, och Balder, genomborrad, faller död till jorden.

Stumma stå Asarne med sänkta händer och stirrande ögon. Då de återhemtat sig från den första häpnaden och sökte tala, utbrusto de i gråt. Oden greps af en så mycket djupare smärta, som han bäst insåg, hvilken förlust Asarne lidit genom Balders afgang, ty han, den höga godhetens och renhetens Gud, var det värn, som först måste ur vägen rödjas, innan Asarne kunde besegras, eller Valhall, Gudarnes helgedom, angripas. Alla andades hämnd mot banemannen. Men stället var heligt och fridlyst. Vale, en son af Oden med Rind, solens dotter, utkrafde väl sedan den blodiga hämnaden af Hödet, det blindas verktyget för

hatets och ondskans giftfulla planer. Men ej blef Balder derigenom återväckt till lifvet. Asarne buro hans lik till stranden, för att bränna det å bål på Balders eget skepp Hringhorne. Men när skeppet skulle utskjutas i sjön, gick det icke af stället. Då skickades bud till Jotunhem efter Jätteqvimman Hyrrocken (eldhvirfveln). Hon kom ridande på en varg med huggormar till tyglar, gick fram till förstäfven af skeppet och sköt det ut i ett tag, så att eldgnistor flögo deromkring och hela jorden skalf. Då blef Thor vred, lyftade sin hammare och med ett slag sönderkrossade Jättinnans hufvud, innan Gudarne hunno bedja för henne. Derpå utfördes Balders lik på skeppet. Då Nanna, hans maka, såg detta, brast hennes hjerta af sorg. Hon lades på bålet vid sidan af sin make. På bålet lades äfven Balders häst och allt hans ridtyg. Oden ditlade sin ring, kallad Dröpner, som hade den egenskap, att hvar nionde natt dröpo af honom åtta likaså tunga ringar. Thor stod bredvid och vigde det antända bålet med sin hammare. En dverg sprang framför hans fötter. Honom sparkade Thor med sin fot upp i elden, så att också han blef bränd. Närvarande voro vid Balders likbrand Oden och hans korpar tillika med Frigg och Valkyriorna. Frey åkte i en vagn, förspänd med den galt, som kallas Gyllenborste; Heimdal red på hästen Guldtopp, och Freja körde med sina kattor. Många folk, äfven Hrimthursar och Bergresar, bevistade denna sorgfulla begrafning.

Frigg lofvade att med huldhet omfatta den, som ville rida till underverlden och erbjuda Hef lösepenningar för Balder. Hermod den hurtige, Odens son, påtog sig denna beskickning, kastade sig upp på Sleipner och red nio nätter och dagar genom mörka och djupa dalar, ej seende något ljus, förrän han kom till ån Gjall och red öfver den

med skinande guld belagga Gjallarbron. Modgunn, den mö, som bevakar denna bro, sporde honom om hans härkomst och namn och förmälte, att dagen förut hade fem flockar döda människor ridit öfver Gjallarbron, "men icke," sade hon, "dånar bron mindre under dig allena, ej heller hafver du dödsfärg; hvi rider du här på de dödas väg?" Hermod sade sitt namn och sitt ärende, och hon visade honom den väg, som ledde till de dödas gårdar. Derpå red han vidare fram, tillspände gjorden hårdare, gaf Sleipner sporrarna och satte i hurtig fart öfver det höga stängsel, som kringger Hels boning, kom så fram till palatset, steg in och fick der se sin broder sittande i högsätet. Hermod frambar sitt ärende till Hel och föreställde henne den sorg, som rådde bland Asarne. Hel svarade: att nu månne pröfvas, om Balder vore så allmänt älskad, som man sade, ty om alla ting i verlden, så lefvande som döda, begreto honom, då skulle han få återkomma till Asarne. Med detta svar red Hermod åter hem. Balder ledsagade honom ur palatset, tog ringen Dröpner och skickade den åter åt Oden till åminnelse; äfvenledes Nanna sände ett smycke jemte flera gåfvor till Frigg samt en guldring till Fulla. Återkommen till Asgård, berättade Hermod allt, hvad han sett och hört.

Då sände Asarne bud öfver hela verlden, att alla måtte gråta Balder ur Hels våld. Det gjorde alla. Menniskorna greto, djuren greto, jord och stenar, träd och malmer, alla greto, såsom man ännu ser dessa ting gråta, när de komma från frost in i värmen. Med dessa goda budskap vände sändebuden hem. Då mötte dem en Jätteqvinna, som hette Thöck. Hon satt vid en berghäll. De bado henne äfven gråta Balder ur Hel. Hon svarade:

"Thöck månd gråta

"Med torra tårar

"Vid Balders bäl.

"Hvarken i lifvet eller döden

"Glädje han mig gjorde.

"Hel behålle sitt rof!"³²³⁾

Och Hel behöll det. Man anade, att denna Jätteqvinna var ingen annan än Loke, Asarnes af-fälling, de onda magternas verktyg. Detta blef uppenbart, då Loke, drifven af sin onda ande, vid Asarnes gästabud hos Jätten Æger på Hlers ö först genom dråp störde den heliga fred, som borde omgifva Gudarnes församling, sedan med argfull tunga utöste giftiga smådeord öfver alla Asar och Asynior, och ändtligen sjelf berömde sig af Balders död och att Balder icke blifvit från Hel återlöst. Nu fruktande för de uppbragta Gudarnes hämnd, flydde Loke bort till en bergsklyfta, der han byggde sig ett hus med fyra dörrar, för att kunna hafva utsigt åt alla håll; stundom förbytte han sig äfven i en lax och gömde sig i Franangers fors. Der grepo Asarne honom slutligen, sedan Oden hade från Hlidskjalf upptäckt hans tillhåll. Då förvandlade de hans son Narve till en varg; han sönderslet sin broder Nare, och med dennes, med sin egen sons till hårda bojer härdade tarmar blef Loke bunden vid trenne klippor. Öfver hans hufvud upphängdes en etterorm, och från honom dryper etter. Hos Loke sitter hans maka Sigyn, och håller en skål under det droppande ettret; när skålen blir full, och hon slår ut den etterfulla vätskan, dryper giftet undertiden i Lokes ansigte; då ristar han sig så, att hela jorden skälfver. Detta kallas jordskalf. Så ligger han bunden till Ragnarök³²⁴⁾.

Fram ilar tiden mot Magternas skymning. Flyktad från lifvet, sitter Fromheten såsom en kraftlös vålnad, "en död bland de döda," i Hels underjordiska salar, våldet far ohejdadt fram på jor-

323) *Gylfaginning*. 324) *Ægis Drecka* (Ægers Gästabud), äfven kallad *Loka Glepsa* (Lokes Smådesång). Jfr *Gylfaginning*.

den, Gudarnes magt är försvagad, och slägter, utgångna från samma gudomliga rot; vända vapen mot hvarandra, krig och mord och rof uppfylla alla ändar af verlden.

Bröder strida,
Hvarandra dräpa;
Systerbarnen
Blodsbandet spilla.
Hårdt är i verlden:
Bil-ålder, svärds-ålder,
Storm-ålder, mord-ålder.
Ingen skonar
Den andra ³²⁵).

Jättarne hemta nytt etterblandadt lif af det lefvandes undergång och bygga af döda mäns naglar skeppet Nagelfare, som skall föra dem till gudastriden. Fenrisulfven och Midgårdsormen vexas och trifvas, och österut den gamla ³²⁶) sitter i Jernskogen och föder Ulfvens ungar, af hvilka en blir i synnerhet mächtig; han mätas af fega människors lif, slukar månen och blodbestänker Magternas säten; solens strålar svartna sommar'en derefter, och all vind blir storm. Så bådär allt och reder sig allt till verldens sista blodiga dag. Då kommer Fimbulvetr, den stora vinter, som består af tre vintrar efter hvarandra utan någon sommar emellan; snö faller från alla kanter, en stark frost herrskar, bistra vintrar råda. På en gång lossas den gamla nattens alla krafter. Jorden skälver, träden ryckas upp med rötterna, bergen störta samman, alla fjättrar och band brista och sönderslitas. Dvergarne stå suckande vid klippans dörr. Hos Asarne gal den gullgule hanen, i dödens salar hos Hel under jorden den sotfärgade, hos Trollen i högan skog den blodröde, väckande hjeltar, vålnader, alla magter till strid. Garmer tjuter vid

325) *Völuspá*. 326) Neml. Jätteqvinnan Angurboda, densamma, med hvilken Loke aflade de förutnämnda vidundren.

Gnipa-hällen, vålnader vandra vid midnattstid, Loke blir lös, Fenrisulfven ryter och bryter sina band, Midgårdsormen vältrar med Jättestyrka sin ofantliga kropp, hafvet gäser öfver sina bräddar, vågen brusar, och ormen kommer i Jätte-raseri upp på land. Då lossnar äfven skeppet Nagelfare, och vid rodröt sitter Jätten Hrymer. Ulfven far fram med gapande mun, öfverkäken rör vid himmelen, underkäken vid jorden, eld gnistrar från hans näsborrar och ögon. Midgårdsormen förgiftar hela luften och hafvet med sitt etter. Himmelen remnar, och derutur komma Muspells söner ridande, anförde af Surtur; både framför och efter honom är brinnande eld; hans svärd skiner klarare än solen; Bäfröst, den himmelska bron, brister i stycken.

När dessa händelser tilldraga sig, då reser sig Heimdall, blåser af alla krafter i Gjallarhornet, så att det höres kring alla verldar, och kallar hjeltarne i Härfaders salar till strid. Gudarne samla sig till rådslag. Oden rider till Mimers brunn. Asken Yggdrasil, tidens gamla träd, dånar och skälfter, och örnen i toppen sjunger dess liksång. Fram till Vigrids ofantliga slätt tåga Muspells söner; dit komma Fenrisulfven och Midgårdsormen; der möter äfven Loke med Hels söner; der möter Hrymer med hela Hrimthursa- eller Jätteskaran. Asarne härkläda sig, och med dem draga alla Einheriar, Valhalls hjeltar, ut till den sista stora striden. Främst rider Oden, Gudars och människors fader. Med sin guldhjelm och den fagra brynjan och spjutet Gugner tågar han mot Fenrisulfven. Thor strider vid hans sida, kämpande mot den gräsliga Midgårdsormen. Frej strider mot Surtur, och lång och hård är kampen; Frej faller, emedan han icke har sitt goda svärd, som han under guldålderns tider bortgifvit af kärlek till en Jättinna. Thor dräper Midgårdsormen; liflost ligger

det förfärliga vidundret, simmande i sitt eget gift, men nio steg derifrån faller Thor själf död ned till marken, förqväfd af det etter, som ormen utblåst på honom. Ulfven slukar Oden, men Vidar, Odens son, den starke och tyste Asen, hämnas sin fader, stöter med väldig hand svärdet i hjertat af Jättens son och sträcker morddjuret till marken. Tyr faller Garmer, men stupar tillika själf af hundens bett. Loke och Heimdal nedgöra hvarandra. Det onda faller med det goda. Sist kastar Surtur eld öfver hela världen.

Solen svartnar,
 Jord sjunker i haf.
 Från himlen försvinna
 De glänsande stjernor.
 Ångan gäser
 Upp ur den blossande eld.
 Högt lågan leker
 Mot sjelfva himlen. 327)

Men fastän himmel och jord förgås, och alla Gudar, alla Einheriar och menniskor dö, gifves det ännu många, både goda och elaka, hemvist.

Då kommer den Rike
 Till stora domen,
 Den starke ofvan,
 Han, som allt skickar:
 Domar han sänjar,
 Tvister han sliter
 Och lönen stadgar,
 Som varda skall. 328)

På likstranden (Narstrand), fjerran från solen, står en borg med portar, vända mot norden; borgen är af ormruggar sammanflätad, och ormarnes hufvuden hänga in genom gluggar och utflåsa

327) *Völuspa*. 328) *Völuspa*. Man jemföre härmed den (ofvan s. 128 ff.) meddelade korta öfversigten af Zoroasters lära eller de fordna Medernas och Persernas föreställningar om striden mellan det onda och goda, det ondas undergång och domen öfver de döda m. m.

etter, så att strömmar deraf falla och öfverskölja salen.

Der skola vada
 I tunga strömmar
 Menedige män,
 Lönnmördare
 Och de, som andras
 Makar locka.

Och i Hvergelmer:

Suger Nidhögger
 Framlidnas kroppar;
 Sliter vargen liken.
 Förstån J än, eller hvad? ³²⁹⁾

Af de sälla hemvisten åter är det bästa i guld-
 täckta borgen i Gimle det höga. Äfven ligger i
 himlen en annan sal, som heter Brimer, och lätt
 är för dem, som älska en god dryck, att få den
 i denna sal. En god boning är också den, som
 är byggd på Nidafjällarne af rödt guld och kallas
 Sindre. I dessa boningar skola de trofasta, de

Ordhållna, goda
 Skaror bygga
 Och i alla dagar
 Sällhet njuta. ³³⁰⁾.

En verldsålder är förbi, en verldsbrand har
 öfvergått det gamla. Det besegrade onda har gått
 till intet, fallit för evigt. Men herrligt reser sig
 ur verldslågan det goda åter, föryngradt och skö-
 nare, luttradt till ett högre lif. Solen har, innan
 hon uppslukades af Ulfven, födt en dotter, lika
 skön som modren, hvars bana hon vandrar. I
 Hoddmimers skog hafva två menniskor, Lif och
 Lifthraser, döljt sig undan Surturs låga; de ta-
 ga sin mat af morgondaggen, och från dem här-
 stamma de nya slægter, en renad mennisko-ätt.
 Grönskande skön uppstiger en ny jord ur hafvet,
 osådde vexe åkrarna, sjelfmanta skördar framkom-

329) *Völuspa*. 330) *Völuspa*. Jfr *Gylfaginning*.

ma, all nöd förgår. Och den nyfödda jorden hel-
sas af Odens herrliga söner. Vidar och Vale, den
ena sin faders, den andra sin bröders hämnare,
begge oskadade af Surturs låga, välja åter sin bo-
stad der, hvarest Asgård förr legat. Till dem kom-
ma Thors söner, Magne och Mode, och medhafva
hammaren Mjöllner. Från Hel återkomma Balder
och Höder, sätta sig försonta bredvid hvarandra och
bebo tillsammans Odens segersal, den heliga gu-
daborgen. På Idavallen Asarne åter samlas, sam-
tala om fordom timade händelser och öden och
påminna sig styrkans rön, förra tiders stora efter-
dömen. De återfinna i gräset de underbara ru-
netaflor af guld, som Gudarnes furste och Odens
slägt hade egt i tidens morgon, men under guld-
ålderns lekar förlorat. Den höge, fördolde Gu-
dens ³³¹⁾ runor blifva då uppenbara. Och öfver
den nya himmelen och jorden kommer han att
herrska, som högre och mächtigare är än de Gu-
dar, hvilka "styrkas af jordens krafter, af svalkan-
"de sjö och skaldernas mjöd" ³³²⁾, han, den star-
ke ofvan, om hvilken Sierskan Hyndla, en spående
Vala, hemlighetsfullt qväder:

Då kommer en annan,
Än mera mächtig.
Dock honom icke
Jag nämnar våga.

Ty

Få månde längre
Fram skåda,
Än Odis går
Att Ulfven möta. ³³³⁾.

331) Den okände Guden, om hvilken fordom äfven Hednin-
garne vetat tala. Den store Anden, hvilken äfven Ameri-
cas vildar känna. 332) *Hyndlu-Ljod* eller *Völuspa* den
mindre. 333) *Hyndlu-Ljod*.

Hedna-tiden.

Äldsta Historien till medlet af XI århundradet.

I.

Asarnes invandring i vår Nord.

Då Oden och med honom alla Diar samt en stor myckenhet folk, för att söka ett nytt fädernesland och nya bostäder, bröto upp från deras hem vid stränderna af Svarta Hafvet, togo de vägen, säger sagan ¹⁾, först åt vester till Gardarike, det nuvarande Ryssland, och derefter åt söder till Saxland. Deras tåg skedde med den ordning, den prakt och ståt, att, hvar de framdrogo i länderna, berättades mycket om deras herrlighet, så att de syntes mera lika Gudar än menniskor. En sådan lycka följde äfven deras färd, att öfverallt i de länder, der de uppehölo sig, var god årsvext och fred, och alla trodde, att detta kom från dem ²⁾. Hufvudtåget ställdes uppåt mot höga norden. Der ville Oden i skygd för folkrörelsernas storm grundlägga ett nytt Asa-tempel och under dess Gudars hägn stifta ett samhälle af fria, sjelfständiga män. Hans förutseende blick sade honom, att hans slägt och efterkommande skulle i verldens norra del blifva en stor och frejdad ätt och hans eget namn der

1) *Ynglingasagan*. För de uppgifter och berättelser, som i denna Afdelning, äfvensom i den nästföljande, förekomma, och för hvilka andra källor icke anföras, ligger *Ynglingasagan* till grund, hvarföre, till undvikande af öfverflödiga citater, densamma icke vidare återopas. 2) *Förespråket till Prosaiska Eddan*.

lefva i långvarigt minne, hedradt framför andra Konungar ³⁾). Således lemnade han Saxland och kom till Fünen ⁴⁾), hvarest det ställe, der han en tid vistades och förrättade sina offer, efter honom blifvit kalladt Odensee ⁵⁾). Härifrån skickade han Asa-mön Gefion, att högre upp mot nordnen, på andra sidan om sundet, uppsöka länder. Om hennes färd berättas i mythens språk, att hon kom till Gylfe, Konungen öfver det land, som nu kallas Svithiod. Hon fick af honom ett landstycke, så stort, som fyra oxar på en dag skulle kunna upplöja. Då for hon till Jotunhem och aflade der med en Jätte fyra söner. Dessa förvandlade hon i oxeskepnader och spände dem sedan för en plog. Plogen gick så hårdt och djupt, att landet lossnade, och oxarne drogo det ut på hafvet, men stannade, då de i vester kommo till ett sund, hvarest de, gent emot Odensö, nedsatte landet. Så uppkom Seland, hvilken ö en forntida skald, Brage den gamle, med afseende på mythen om dess tillkomst kallar Danmarks tillökning. Skjöld, en son af Oden, sattes der till Konung. Han uppbyggde en stad, tog Gefion till gemål och blef stamfader för Danmarks Konungar, som efter honom kallades Skjöldungar, det vill säga Skjölts ättlingar. Der, hvarest från Svithiod det omförmälta landet blef borttaget, uppkom i stället en mycket stor sjö, som af de gamle kallades Lögaren, men i våra dagar bär namn af Mälaren. Såsom bekräftelse, att sålunda tillgått med Selands och Mälarens tillkomst, tillägger sagan, att så många fjärdar och vikar Mälaren har, lika många och till läget motsvarande äro näsen på Seland ⁶⁾).

Oden

3) Jfr Förespr. till Pros. Eddan. 4) I Eddan säges, att han kom "till Reidgotaland, som nu kallas Jutland." 5) I gamla språket Odensvi, som betecknar ett ställe, der Oden förrättat sina offer. 6) *Gylfaginning*.

Oden sporde, att österut hos Gylfe voro goda och fruktbara länder. Då bröt han upp från Fuen och kom tågande med gudaståt uppåt till Svithiods landamären. Gylfe, Konungen i Götaland, förundrade sig mycket deröfver, att Asarne voro så kunniga, det allt gick efter deras villja. Han eftertänkte, om detta kunde komma af deras egen kraft, eller orsaken borde sökas hos de Gudar, åt hvilka de offrade. Att utforska detta, drog han dem till mötes. De gäfv sig då ut att vara de gamla Asar, efter den tro man i fordom tid hade, så väl att människor blefvo återfödda, som äfven att Gudarne flera gånger antogo menckliga skepnader och på jorden uppträdde såsom herrskare och lärare, för att lyckliggöra och undervisa folken; läror, som tillhörde de forn-asiatiska dogmerna om själavandringen och i äldsta tider äfven varit trodda af de nordiska folken icke mindre än af Kelterna 7). Äfven berättade Asarne många stora och märkliga saker från Godhem, Gudarnes hem, ty så kallade de landet, hvarifrån de kommo. Då erbjöd Gylfe dem välde och land i sitt rike, så mycket mera, som han fann sig icke ega kraft att motstå dessa mycket mäktiga, mycket kunniga och

7) Redan det, att Asarne kunde utgifva sig att vara de gamla Asar, förutsätter, att en tro på själavandringen fanns, eller att begreppen derom icke varit våra fornfäder obekanta. Dessutom säges uttryckligen i Prosaiska tillägget till *Völsungaqvädet* i den äldre Eddan: "Det var en tro bland de gamla, att människor blefvo återfödda; men det är nu kalladt kär-ring-villa. Helge och Sigrun sägas hafva blifvit återfödda, och kallades han då Helge Haddingaskade, men hon Kara Halfdanskans dotter, såsom qvädet är i Karas sånger." Pomponius Mela berättar oss detsamma om Geterna; han säger (Lib. II.): "en del bland Geterna tro, att de aflidnas själar komma tillbaka igen; andra åter, att de komma till lycksaligare boningar; åter andra, att de förgås, men att detta är bättre än att lefva. Och allt detta gör dem så aförsagda och beredda till döden."

förfarna män. Af alla blefvo de beundrade såsom utmärkta till skönhet och förstånd framför andra män, man förut hade sett ⁸).

De nedsatte sig i midten af landet, omkring Mälarens stränder, och såsom de sjelfva gifvit sig de gamla Gudarnes namn, så namngäfvo de äfven sina gårdar efter Gudarnes hemvist och lämpade på alla för handen varande ställen de i Gudasagan förekommande namn. Så bodde Thor i Thrudvang, Balder i Breidablik, Heimdal på Himinberg, Njord i Noatun och Frej i de höga salarna, Upsalir ⁹). Oden gaf åt alla sina Drottar goda gårdar till bostäder. Sjelf valde han sin borgstad på Mälare-viken Skarfvens södra strand och tillagnade sig landet deromkring. Der byggde han ett stort gudahus, som tillika med det tillhörande, kringliggande landet blef kalladt Sigtuna, Segergudens gård ¹⁰), till minne af det underbara tåg, den store Asa-höfdingen utfört, då han genom många obekanta länder och folkslag, midt under krigsstormar och hotande faror, segerrikt och med lycka ledsagat sitt folk och dess Diar till deras blifvande nya hem och säkra fristad i yttersta nordn. Sedan templet var uppfördt, började Oden att offra efter Asarnes sed och satte, såsom bruk varit i Asgård, tolf Diar till offerföreståndare samt domare mellan folket.

Religionen är samhällets band, yttrar Plato

-
- 8) Förespr. till Pros. Edd. Jfr *Ynglingasagan*. 9) Af *Sal*, *Salr* boning, och Nomin. Plur. *Salir*, Genet. *Sala* boningar. *Upsala* eller *Upsalir* (såsom namnet ännu skrives i våra gamla Landskapslagar) vill således säga de höga salarna, de högt upp belägna boningar. 10) Af *sigr* seger (hvaraf Oden äfven kallas *Sigtyr*, *Sigfathr*, segerguden, *segerns fader*) och *tun* (Engelsmännens *Town*, Belgiernas *Tuyn*, Tyskarnes *Zaun*), egentligen stängsel, hägnad, en kringstängd, omhägnad gård eller borg. Derifrån hos oss så många ortnamn på *tun*, såsom *Biskopstuna*, *Eskilstuna*, *Färntuna*, *Grimultuna*, *Romfertuna*, *Skultuna*, *Sollentuna* m. fl.

på något ställe i sina skrifter, och hon, religionen, har äfven i äldsta tider varit det första och starkaste samhällsbandet, hörnstenen i alla författningar. På denna grundval fotade ock Asa-höfdingen sin nya magt i norden. Han sökte hellre vinna landets gamla inbyggare genom de medel, den öfverlägsna insigten gaf honom vid hand, än att genom vapen underkufva dem. Derföre han och hans Diar mera uppträdde såsom prester och lärare än såsom eröfrare. De omstörtade ingenting med våldsam hand, de fast mera upptogo de äldre, af folktron hyllade läror, som de här funno, och införlifvade dem med deras, ursprungligen från samma rot utgångna, men under framfarna århundraden genom granskandet med mångahanda folk och genom sammansmältning med andra stammar mera utbildade eller med fremmande Gudar och religionsbegrepp uppblandade lära, som de hit förde med sig. Det berodde, att gifva den nya läran öfverhand och fasthet, att göra henne till det sammanhållande bandet i samhället, till en gemensam national-angelägenhet för alla landets invånare. Såsom en man af mycken vishet, af djup klokhet och ett stort politiskt förstånd bragte Oden detta tillväga förnämligast genom stiftelsen af vissa religiösa nationalfester. Han inrättade trenne stora offerhögtider, som årligen skulle firas, den ena i vinterns början, den andra i midvintern, och den tredje om våren. Likasom de Olympiska spelen såsom allmän nationalfest voro den medelpunkt, der Grekerna lärde att känna sig såsom ett folk, och likasom de Amphiktionska tempelmötena för flera af Greklands stater utgjorde en politisk föreningspunkt, så blefvo i norden dessa festliga offerhögtider, när de omkring en tempelhelgedom till gemensamma offer samlade hela folket, det hufvudsakliga föreningsband, som ännu fastare och till ett mera politiskt helt, än fallet var i Grek-

land, omslöt Svithiods folkstammar, åtminstone en början så mycket, att de lade grund till nationalsinne och national-enhet; derföre också tempel i Upsala, dit offerhelgedomen kort efter Odens förlades, blef medelpunkten för hela landet.

Genom den högtidlighet, hvarmed dessa farfester firades i rymliga tempel, omstrålade Asne sig ännu mera med gudomlig glans. De kunde för öfrigt så mycket lättare gifva sig ett imponerande anseende, som de tillika medförde mångfalliga konster och kommo i blänkande vapen, och gifna med prakt och ståt. Detta allt gjorde sinnena ett mäktigt intryck. Troligen hafva äfven många af de underbara idrotter, sagan tilllegga Oden, mycket sin grund deri, att denna stora litiska man med klok beräkning förstått att kunna öfver många saker ett gudomligt skimmer, och hölja dem in i djup hemlighetsfullhet, väl kunnande människolynnets art, att gerna tro det underbara och att tillskrifva högre magter eller heliga, förborgade krafter allt, som icke ligger inom kretsen af tidens kunskaper och begrepp. Han kunde, så troddes om honom, förvandla sig till fogel, till djur; till fisk eller orm, och för såsom sådan på en tid bort till fjerran liggande länder egna eller andra mäns beställningar, under hans kropp emellertid låg såsom död i sömn eller dvala; han hade alltid hos sig Mimers hufvud som sade honom många förborgade saker, och tvåm korpar¹¹⁾, dem han lärt att tala människors språk

11) Om dessa säger Eddan: "Tvänne korpar sitta på Odens armar och föra till hans öron allt, hvad de se och höra. De heta Hugen och Munen. Dem sänder han vid dagningen att gå omkring all land, och komma de åter vid frukosttiden derigenom blir han underrättad om mångahanda händelser, och derföre kallar man honom Korpe-gud." Efter nyare fornsforskares tolkning anses dessa korpars namn Hugen och Munen egentligen beteckna Förnuftet och Villjan, utmärkan de således den intellectuella förmågan.

go ofta långt bort till fremmande länder och rade honom derifrån många tidningar, genom vilket allt han blef mycket vis och klok. Med blotta ord förmådde han släcka eld, stilla haf och och styra vinden; han kunde förblinda och döf sina fiender och göra deras vapen så vanmägga, att de icke beto mera än qvistar; han visste ven af alla skatter, som i jorden lågo förborgade, och döda människor kunde han uppväcka ur na grifter. Allå dessa idrotter lärde han andra genom runor och en art af sånger, som kallades *Galdrar*, hvarföre Asarne blefvo kallade *Galdra* meder, det vill säga mästare i konsten att med lång tjusa och trollo. Oden kunde ock sådana sånger, att, när han dem qvad, då öppnades för honom jorden och bergen, stenar och högar, och med blotta ord band han dem, som i högen bodde, så att han kunde gå derin och taga derifrån, hvad han ville; deraf kallades han *Drauga* och *Haugadrottin*, vålnadernas, högarnas herre. Genom *Seid*, en konst, som öfvades med sjudande och kokande och var ansedd för den kraftigaste af alla idrotter, förespådde han människorna deras kommande öden; han kunde med samma konst bringa öfver dem alla olyckor och sjukdomar, betaga dem aflingsförmåga, vett och styrka och gifva dessa åt andra. Genom dessa och andra sådana idrotter blef Oden mycket namnkunnig och Asarne ansedda för högre väsenden.

Folktron och sagan hafva gerna för sed att kläda i dräkten af det öfvernaturliga alla ovanliga ting. Äfven hafva fornmyther och sednare traditioner blifvit sammanblandade och med hvarandra inväfda. Också torde väl många af de gamlas högre läror blifvit missförstådda, många af deras kunskaper räknade till trolldom äfven derföre, att man icke förstätt tyda forntidens hemlighetsfulla bildspråk. Så mycket synes emellertid med visshet

följa af de gamlas berättelser, att Asarne medfört en högre odling och att höfdingen för dem varit en man af öfverlägsna insigter och mycken klokhet. Man finner mellan honom, Oden, och Geternas Diceneus i många delar en så stor öfverensstämmelse, att äfven sagans gåtfulla föreställningar om den förres idrotter kunna såsom vanställda lemningar och dunkla minnen af fordna kunskaper och en större kännedom af naturens krafter erhålla någon vigt och betydelse, då man öfvertänker, hvad Jordanes mera enkelt och historiskt förtäljer om den sednares stora insigter i naturkunnigheten eller djupa kunskap i både gudomliga och menckliga saker¹²⁾. Diceneus utvalde de ädlaste och förståndigaste bland Geterna och underviste dem i gudaläran samt dertill hörande vetenskap. Detsamma förmäles i den nordiska sagan om Oden, att han lärde gudahofvets föreståndare mestadelen af sina idrotter, så att de kommo honom närmast i all visdom och kunskap. Dertill hörde väl tydningen af gudalärans djupare mening, kunskapen om Gudarnes ursprung, hvilka krafter och föremål i naturen de betecknade, hvarifrån deras många benämningar uppkommit, dessas djupare och doldare antydningar, kortligen, läran om alltings upphof och skapelse, de verkande krafternas natur och egenskaper samt ändtligen Gudarnes och världens undergång och slut. Dessa läror hörde till den fornkunskap, som i de mythiska qväden kallas Jotnars och Gudars runor (vetenskap), kända till hela sin omfattning endast af de invigda och ofta utgörande ämnen för deras samtal, deras frågor och svar samt pröfning af hvarandras visdom¹³⁾.

12) Jfr Inledn. s. 137 ff. 13) Så t. ex. pröfvade Oden och Jätten Vafthrudner hvarandras insigter i forntidsläran, hvilken täflan utgör ämnet för Eddiska sången *Vafthrudnismal*. Sist frågade Oden, som vid detta tillfälle kallade sig Gångråder:

Sporde den vise
 Mjöd-bjuderskan ¹⁴⁾
 För Gudarnes ättmän
 Och deras samqväm:
 Om för Himmel,
 Jord och Afgrund
 Hon ursprung visste,
 Aldren och slutet.

Och

Mycket öfver bord
 Af Heimdal sporde
 De höga Gudar,
 Af Loke Asyniorna:
 Om Tärnan dem sade
 Spådom och vishet.
 Så aftonen framled,
 Tills mörkret inföll. ¹⁵⁾

Att oförfalskade bevara dessa läror eller heliga traditioner och att iakttaga de symboliska bruk, som af stamfäderna blifvit förordnade till minnets bevarande af dessa samma traditioner, det tillhörde Diarne eller gudahofvets föreståndare. De innehade den högsta, den presterliga lärdomen. Att med dem, med Asarne, äfven runskriften blifvit in-

"Hvad mälte Odin
 "Sjelf i sonens (*Balders*) öra,
 "Förr'n å bål han steg?"

Vafthrudner:

"Ingen man det vet,
 "Hvad i tidens början
 "Du din son i örat sade:
 "Jag med feqa läppar
 "Om min urtids kunskap talte
 "Och om Gudars ursprung.
 "Nu min vishet är
 "Emot Odin pröfvad vorden.
 "Du är evigt visast uppå jorden."

Hvad Oden sade sin son Balder i örat, innan denne lades på bålet, synes hafva varit en fråga, som hört till mysterierna, emedan den ingenstär i Eddan besvaras. Jfr Geijer, l. c., och Münter, om mysterierna i den forn-nordiska religionen.
 14) Iduna. 15) *Odins Korpa-sång*.

förd, det häntyder den nordiska mythen om Oden såsom runornas uppfinnare, och det har äfven mycken sannolikhet, att en bokstafsskrift, som förlo- rar sig i tidernas mörker, som tillegnades Gudarne och som med det äldsta Grekiska alphabetet röjer en så nära släktskap, inkommit genom in- vandringar från länderna vid Svarta Hafvet, der talrika Grekiska kolonier befunno sig. En konst, att med några streck beteckna tankar och ljud, måste i tider och bland folk, der man ännu var med skrifkonstens hemligheter föga bekant, väcka en stor förundran och i sig sjelf blifva ansedd för trolldom eller en hemlighetsfull vetenskap, som kom från förbindelse med högre väsenden ¹⁶). Derifrån den magiska kraft, som tillskrefs runorna, och det magiska bruk, som de runkunniga gjorde af dem. Runor lärde att frälsa män, att döfva svärdsägg, att stilla vågor, dämpa elden och häfva sorger ¹⁷). Det var utan tvifvel denna hemlighetsfullhet, hvori Oden och Asarne insvepte de högre insigter och kunskaper, de medförde, som gifvit dem anseende af stora trollkunniga män och till stor del alstrat sägnerna om de många underbara idrotter, som blifvit dem tillegnade.

Om Oden förmåler sagan vidare, det han var så lycklig i alla företag, att hans folk slutligen trodde, det segern hörde honom till. När han ut- sände sina män till krig eller andra förrättningar, lade han sina händer på deras hufvud, gifvande dem sin välsignelse, och då voro de fullt förvis- sade, att deras värf och ärenden skulle väl och lyckligen aflöpa ¹⁸). Man trodde, det han kunde se kommande saker förut, ty genom mycken och

¹⁶) Jfr Liljegren, *Run-lära*. ¹⁷) Jfr *Qvædet om Rig*. ¹⁸) Så *Ynglingasagan* om Oden. Och om Dicensus säger *Jordanes* l. c.: "Quibus (Gothis vel Getis) hoc erat salubre, aut com- modum, aut votivum, ut quidquid Dicensus eorum consili- arius præcepisset, hoc modis omnibus expetendum, hoc utile iudicantes, effectui mauciparent."

rik erfarenhet, genom mångsidig och djup känne-
 dom af människorna, genom uppmärksamhet på
 händelsernas gång och en uppöfvad förmåga att med
 skarp och säker blick bedöma deras orsaker och
 följder, kunde han, såsom en dessutom med stora
 insigter och mycket snille begäfvad man, i förhand
 lätt beräkna många sakers utgång. Det är detta,
 som de gamle kallade spådomsförmåga, enligt hvad
 en forntida saga djupsinnigt och träffande anmär-
 ker: "den vises förmodan är spådom ¹⁹⁾," detsam-
 ma, som äfven Cicero skönt förklarar om stora
 män, då han kallar dem siare, propheter af kom-
 mande händelser. När Oden satt i vänners lag,
 hugnade sig alla öfver hans manliga skönhet, hans
 herrliga och vördnadsfulla utseende; han talade med
 sådan kraft och så öfvertygande, att allt, hvad
 han sade, syntes alla vara sanning. Såsom en man,
 den der färdats vida omkring, mycket pröfvad
 och erfarit och kände människornas lynnen, med-
 delade han undervisningar och råd öfver många
 förhållanden i lifvet. Han lärde, att förstånd och
 eftertanka voro de bästa hjälpare och vägledare i
 alla saker, "ty mer pålitlig vän, än mycket för-
 stånd, man aldrig finner. Minst felar en varsam."
 Han uppmuntrade till vishets och kunskapers in-
 hemtande, "ty bättre börda man ej bär, än vis-
 het mycken; hon bättre är än guld på okänd ort;
 "hjelp hon är i nöden. Till ögonspel den varder,
 "som intet förstår och sitter bland visa." För se-
 dernas mildrande och sinnenas danande till ädel-
 het och mensklighet inplantade han såsom grund-
 satser och föreskrifter, att mot fremmande, väg-
 farande män skulle man visa gästfrihet och väl-
 villja, "ty eld den behöfver, som långväga ifrån
 "kommer, frusen om knän. Af mat och kläder den
 "har behof, som öfver fjällen farit. Vatten, tork-
 "duk och gästfrihet den behöfver, som till gäst-

19) "Spa er spaks geta." *Jomsvik. S.*

"ning kommer; vänligt sinne låt honom röna, tal och gensvar ega. Hell! den som gifver." För ålderdomen skulle man hafva yördnad och aldrig le åt den gråhåriga talaren, "ty ofta är godt, hvad de gamle tala; ofta ur skrynklig mun visa ord komma, äfven af dem, som usla gå för hvar mans dörr och vistas bland de ringa." Till hån och löje borde man aldrig hafva en okänd, fremmande man, "ty ej gifves någon man så god, att felet ej följer; ej någon så dålig, att till intet han duger." Mot den fattiga skulle man visa välgörenhet och för armodet hafva medlidande, vetande, "att dens hjerta blöder, som tigga skall sin spis hvar måltid," derföre "var god mot den arme: starkt är det träd, som röras skall, att öppnas för alla. Gif du en penning, och det skall dig skaffa hvar mans lof hos folket." Det höfdes dåren, men icke den vise, att glädja sig åt andras ofärd: "åt det onda var aldrig glad; men låt det goda om dig spörjas. Den vise alltid öfverskyler andras brister." En vis och rådig man det tillhörde, att alltid bruka sin magt med måtta och hof, "ty då han bland tappra kommer, han det finner, att ingen är för alla mächtig." Vänskapen gifver kraftkänsla, förädlar hjertat och själen och föder stora, manliga dygder. Derföre många af Odens sköna grundsatser och läror gå derpå ut, att öppna människornas hjertan för vänskapens känslor. "Ung," så lärde han, "var jag fordom, då för jag ensam, kom villovägar; rik jag mig tyckte, då jag annan fann: en man är mans fagnad." "Det träd förtorkas, som står vid gården utan skygd af bark och blad: så är en man förutan vänner; hvi skall han länge lefva!" "Sorg fräter hjertat, om mannen ingen eger, han säga kan hvar tanka." "Vänskap är då stiftad, när någon går att säga en annan hvarje tanka; allt annat är bättre, än att svekfull vara. Den är ej vän, som allt till nöjes

"talar." "Sinom vän och hans vän skall man vän vara; men med oväns vän skalr ingen vän vara." "Med vapen och kläder, som bäst dig synas, skall du vänner glädja: med gåfvor och gengåfvor varar vänskap längst, då de af hjertat bjudas." Vidare inplantade han sinne för sjelfständighet och oberoende: "Ett bo är godt, fast det är litet; hvar man är herre hemma; fast tvänne getter endast och halmtäckt sal man eger, det bättre är än tiggå." Han uppmuntrade till omhugsamhet och verksamhet, erinrande, "att den bör tidigt uppstå, som amans gods vill vinna: liggande ulf får sällan ett lår, ej slumrande mannen seger." Så äfven en husfader, som vill egendom förvärfva, "ty mycket försummar den, om morgonen sofver; på husbonds tillsyn halft godset beror." Men han varnade tillika ej mindre mot ett ohofsamt fikande och gränslös obelåtenhet, emedan "ingen sot är värre för den visa mannen, än sig med intet nöja," än äfven mot en oförständig, ändamålslös girighet, ty "ofta sparas åt ledom, hvad ämnadt var ljufvom; mycket går emot förmodan." Ännu mycket lärde han till umgängesvettets bildande och hvad för öfrigt af visa och förståndiga män borde iakttagas. Utan stor inflytelse på ett folks hysning och bildning kunde icke lärdomar vara sådana som dessa: "Glad och gifmild hvar man skall vara, tills döden stundar." "Hemma skall den visa mannen glad och gäst mild vara; minnesgod och språksam, om han mångvis vill vara, ofta om det goda tala." "Ej ofta må du i samma stad till gästning komma; ljuf blifver led, som länge sitter på annans bänkar." "För tänkande sinnen örda ej mycket, men akta på lynnet, då den ädle och tyste kommer till gården." "En varsam gäst, som kommer till herberge, talar ej mycket; med öron han lyssnar, med ögon han skådar; så forska de vise." "Oklok man, då i sällskap han kommer,

"bäst är han tiger: ingen det märker, hür litet
 "han vet, tills mycket han talar." "Den aldrig ti-
 "ger, talar många ord utan hållning: pladdrande
 "tunga, om den ej hålles, talar sig skada." "Fros-
 "sande man, om han ej sjelf sig känner, sig äter
 "lifvets sorg (döden): lystnaden ofta gör dåren löj-
 "lig, då han bland kloka kommer." "Hjordarna ve-
 "ta, när hem de skola, och gånga då från betet;
 "men en ovis man känner icke mål för sin mage."
 "Fatta bågaren, men drick till hof, tala hvad höfs,
 "eller tig: för osed ingen dig viter, om tidigt du
 "går att sofva." "Ej sämre vägstod man bär på re-
 "san, än dryckenskap mycken; ty allt mer man-
 "nen dricker, ju mindre vet han till sig." "Glöm-
 "skans Häger öfver rusen hvilar, han bortstjäl man-
 "nens sansning." "En oklok man tror sig allt ve-
 "ta, den stund han ej är nödställd. Men ej han
 "vet, hvad han skall svara, då män honom pröfva."
 "En usel man och ett argt sinne ler åt allt: han
 "vet icke det, han veta borde, att han ej sjelf är
 "selfri." "En man utaf män af talet blir känd,
 "dåren af sitt högmod." "Ord skifta skall du al-
 "drig med fåvisk dåre; ty af ond man får du al-
 "drig lön för godhet; men en god man dig stad-
 "fästa skall i ynnest och ära." "Spörje och tale,
 "den kunnig är och så vill nämnas. Åt en dig
 "förtro, ej åt den andra; verlden vet, hvad trenne
 "veta." "Klok och försiktig vare hvar man, i för-
 "troendet varsam; ofta de ord, åt andra förtros,
 "man dyrt får gälda." "Ovis man, om gods eller
 "qvinnoynnest han vinner; honom ökas modet, men
 "förståndet aldrig; fram går han i högmod." "Vet
 "du, att vän du egen, den väl du tror, kom ofta
 "till hans samtal; ty högt gräs och ris vexer på
 "den väg, ingen trampar." "Stor omväg är det till
 "sveckfull vän, fast han i vägen bor; men genvä-
 "gar ligga till trofast vän, fast han bor fjärran."
 "Tidigt sådd åker skall ingen tro, och ej för tidigt

"sin son; vädret råder för åkern, vettet för sonen, "ovissa äro de båda." "Den är säll, som sig förvärfvar lof och bifall: vanskligt är allt, hvad "mannen eger i annans bröst." "Säll är den, som "förstånd och klokhät sjelf eger i lifvet; ty onda "råd man ofta tagit af annan." "De ädle, milde "sällast lefva och nära sällan sorgen; men fåvisk "man är tvåhugsen, och en sniken sörjer gåfvan." "Bort dör din hjörd, bort dö dina fränder, och "sjelf dör du äfven; men ett vet jag, som aldrig "dör — domen om den, som dog, och ryktet för "den, som sig ett godt förvärfvat."

Man igenfinner dessa visdomsreglor i de urgamla qväden, som bära namn af Odens höga sånger ²⁰). De äro de runor ²¹), de vittra idrotter, hvarifrån våra fäders vetenskapliga bildning och odling utgått. I tänkespråk inklädde äfven de i forngrekiska skrifter så högt prisade sju Vise sina läror, deras vetenskap var äkta lefnadsvishet. Så ock de "runor, Oden ristade för "menniskohopen." De innehålla lärdomar för lifvet, en skatt af lefnadsvishet och erfarenhet. Sa-

20) Neml. Odins höga Sång den gamla och Lodfafners Sång, hvilka utgöra de tvänne första afdelningarne af *Havamal* (Höga Sången). Äfven härutinnan träffas en märklig öfverensstämmelse, med hvad Jordanes (c. XI.) berättar om Dicensus, huru denne underviste Göterna (Geterna) i sedoläran, för att hysa och bilda deras seder (*Ethicam eos erudit, ut barbaricos mores ab eis compesceret*); framställde för dem förnufts läran, för att odla och skärpa deras förstånd och göra dem framför andra folk färdiga att skärskåda och med urskilning bepröfva en sak (*logicam instruens, eos rationis supra cæteras gentes fecit expertos*); visade dem äfven, huru de rätt och tillbörligen skulle gå tillväga med allahanda saker (*Practicen ostendens, in bonis actibus conversari suavit*); lärde dem med ett ord nästan all verldslig vishet, emedan han deruti var en förträfflig mästare (*omnem pene philosophiam eos instruxit, erat enim hujus rei magister*). 21) Likasom Romarnes *Literæ* betecknade de gamla nordboernas runor både vetenskaper och bokstäfver.

gorna bära talrika vittnesbörd derom, huru nödiga dessa runor ansågos för den, som ville såsom bildad man vistas i samqväm bland likar och vinna något anseende, och huru de återopades af våra fornfäder såsom grundsatser för deras handlingar. Hos ungdomen inplantades genom dem storartade tänkesätt. Hos mannen visade sig som frukter deraf ett moget vett, förstånd och eftertanka och mera odling, än man i dessa tider skulle vänta. Stort och mäktigt, för många släppter och tider, har Oden verkat genom sitt nit för dessa runors spridande bland sitt folk, och obelönt har icke blifvit det arbete, han sjelf haft för dessa runors upphemtande och fattande. Resor hade varit hans schola. Långe han vid Urdarbrunnen och inför de visa i höga saken begrundande sutit och tegat och lyssnat till männens ord och natt och dag fått höra runor talas ²²⁾; med lifsfaror och stora mödor han från Jotnarne inhemtat deras forntidskunskap; Jättevägar öfver och under honom gingo, då han uppsökte det herrliga vishets- och skaldemjödets och vågade lifvet för att bringa denna herrliga skatt till människorna (i Manhem) ²³⁾. Ty med honom och Asarne har äfven skaldekonsten kommit till Norden, hvarföre de i sagan kallas Liodasmider, Sångmeder, diktare af qväden. Alla de rune-idrotter, som tillegnas Oden, bevittna hans sträfvande att dana ett folk med stora och ädla tänkesätt, med hyfsning och bildning; sång och poesi, i oskiljaktig förbindelse, äro dertill ett kraftigt verkande medel; de stämma sinnet för det stora och ädla i lifvet.

Såsom grundfäste för politisk sjelfständighet och magt gaf Oden åt hela staten en militärisk inrättning. Han lärde äfven, huru hären skulle skipas i hopar, och hela slagordningen inrättas med

22) *Lodsfafners Sång.* 23) *Odins Höga Sång.* Jfr *Vafthrudnismal.* Jfr Liljegren, *Runlära.*

konst och med skicklighet, för att mot fienden verka med full kraft af alla vapen. Derföre har han också varit dyrkad såsom krigets Gud, icke såsom den stormande Thor, den vilda tapperhetens symbol, utan såsom stridens styresman och ordnare, som genom kloka och visa mått bereder seger och ger lycka i krig. Han höll omkring sig en särskild krigareskara, kämpar, färdige att på hans vink utföra alla krigiska företag; de kallades Berserkar, och såsom krig var deras uteslutande selsättning, deras enda handverk, voro de äfven framför andra öfvade i vapen, så att sagan, för att beteckna deras vildsinta tapperhet och deras förfarenhet i bardalekar, skildrar dem såsom män, de der hvarken hade brynjor eller harnesk, men rusade fram såsom vargar, beto i sina sköldar och voro starka såsom björnar eller tjurar; de mejade folk såsom gräs, men på dem sjelfva bet hvarken jern, stål eller eld. Sådana kämpar spela i våra forntidssagor en väsendtlig rôle. De voro ursprunget eller början till Konungarnes krigarefölje, till dessa hirdmän, de sedermera så kallade hofmän, dem vi framdeles få lära känna såsom tillhörande konungahofvet och utgörande den rörliga hären.

På religion och vapen, dessa grundstenar, hvar på Oden stödde sin statsbyggnad, hade äfven de första gärder, våra sagor veta omtala, sitt afseende. Ty öfver hela Svithiod skulle hvar man gifva Oden en skattpenning; deremot lofvade han att offra till Gudarne för god årsvext och att skydda landet för ofrid. För öfrigt införde han här samma lagar, eller hellre, samma sedvänjor och laga bruk, som tillförne varit gällande bland Asarne i Godhem.

Men hvar och en stats sjelfbestånd, dess styrka och frihet bero hufvudsakligen af den anda, som inbor hos folket. Att stiftaren af Svithiodska ri-

ket, den underbart kunnige, statskloke Oden kände och betänkte detta, det vittna hans stiftelser och läror för att genom grundsatser göra Svithiods män öofvervinnerliga och genom bragder stora. Han gaf således ett nytt och friskare lif åt den lära, som hos de tappra Geterna utgjorde i döden deras tröst och ro ²⁴). Valhalls herrliga boningar, så lärde han, skulle mottaga svärdfallna och friborna män, alla sådana, som visat kämpavulet sinne, som gjort sig vapenfrejdade och vetat att såsom män med manligt sinne tåla smärta och sår intill döden; de skulle gästa hos Oden i Valhall och dricka af Asarnes mjöd, som af Valkyriorna räcktes dem i fyllda bägare; de skulle der med andra samhjeltrar, fordna vänner och kämpabröder, fortsätta det lif, som på jorden utgjort deras lust och fröjd. Men icke blott i Valhall skulle de skörda belöningen för sina tappra bedrifter, äfven hos fränder och vänner, kring byggd och obbyggd, skulle deras vapenfrejd och manliga gerningar räknas dem till stor heder och namnkunnighet, och minnesvårdar skulle till kommande släkten, till aflägsnaste åldrar fram-bära vittnesbördet om deras frejdade ära. Således stadgade han för lag, att döda mäns kroppar skulle brännas på bål, askan af de okända, hvilkas snart bortglömda namn ingen högre ära bestrålade, utan stå i jorden eller rinnande vatten undångömmas ²⁵), högar deremot uppkastas öfver stora, ädelborna män, och bautastenar resas till minne af alla dem, som gjort sig namnkunniga genom manliga bedrifter. Han förordnade, att jemte den döda skulle på samma bål äfven hans egodelar förbrännas, ty med lika mycken rikedom, som hvar och en hade med sig på bålet, skulle han komma till Valhall.

Des-

24) Jfr Inledn. s. 110. 25) Af Brahminerna infördes uti Indien en lika sed, att bränna de döda, hvarefter askan kastades i någon helig ström, i enlighet med den läran, att menniskan efter döden återvänder till naturen. Ritter, *Vorhulle*.

Dessa egodelar emellertid fingo icke vara sådana, som gått i arf från fader till son eller genom om-
tänksamma fäder blifvit hopsamlade; de rikedo-
mar nemligen, hvarmed hjälten skulle uppträda,
lysa och hafva sin fröjd af i Odens herrliga sal;
de måste vara förvärfvade genom egen omhugsan
och mannakraft ²⁶). Den store lagstiftaren ville
härigenom förekomma, det förnäma och rika mäns
söner icke måtte i sorglös och veklig ro trygga sig
vid fädrens samlade skatter och försumma att ut-
veckla egen kraft till förvärfvande af sådana; be-
hofvet skulle således blifva en kraftigt verkande
sporre, der egen hug och manlighet icke voro al-
lena tillräckliga. Och på det efterlevande, som
icke egde fädrens kämpasinne eller mera tänkte på
godset, man egde, än på godset, man borde för-
värfva, icke måtte förhålla den egendom, som bor-
de följa den döda på bålet eller i högen, inväfde
Oden i sin religiösa lagstiftning äfven den troslära,
att också de egodelar, som den döde sjelf hade
nedgrävt i jorden, skulle komma honom till godo
i Valhall. Och godt var icke att fara arm till
Oden ²⁷).

Dessa drag, dem sagan bevarat af Odens lag-
stiftning, visa, det han ville här i nordnen bil-
da en hjältestam, som ej kände någon fruktan,
emedan döden icke hade någon, som i följd deraf
förde ett kraftfullt lif på jorden och ej aktade nå-
got så högt som äran och friheten; en stam af
hjeltar, som visste att lefva och dö såsom män. Der-
före blef sotesängens död ansedd med förakt, den
nesliga stråddöd nemligen, för hvilken våra fäder
bådo Gudarne bevara sig, betecknande dermed en
lefnad utan minnen och bragder, overksamt och i
lättja försluten utan ära och utan hug för manliga
dygder. Dessa läror, för att ännu djupare ingraf-

²⁶) Detta inhemtas af *Vatnsdælasagan*.
Sv. F. H. 1 D.

²⁷) *Götr. och Rolfs S.*

va dem i folkets hjertan, beseglade Oden med sitt eget efterdöme, då han vid slutet af sina dagar lät märka sig med svärdsudd, sägande sig skola fara till Godhem, till Gudarnes hem, och bjöd alla svärdsmogna män, alla dem, som i strid föllo, att vara välkomna till honom i Valhall. Så lemnade han det jordiska, och alla trodde, att han var kommen till det gamla Asgård och skulle der lefva odödligen. Då började man på nytt att dyrka Oden som Gud och att till honom sätta sin förtröstan och sin tro. Ofta, så säges i sagan, tycktes det Svearne, att han uppenbarade sig för dem i sömnen, när stora krig tillstundade; han lofvade då somliga seger, andra bjöd han till sig, och begge delarna syntes dem goda. Hans jordiska lemnningar blefvo efter den sed, han sjelf föreskrifvit, brända i Svithiod der, hvarest han uppgifvit sin anda, och bålet, hvarpå hans kropp lades, var mycket präktigt inrättadt. Med lågan, trodde de gamle, steg lifssjälén fri och renad upp till himmelen, och ju högre röken slog upp mot skyn, desto herrligare inträdde i odödlighetens salar den, hvilken bålet tillhörde.

Så blef åt folkets lynne en rigtning gifven, ej blott att älska vapnen som det första och det sista i lifvet, men äfven att genom odödliga bragder hos kommande slägter bevara lefnadens korta tid i stort och hederligt minne; ett tänkesätt, att mäta lifvets värde efter de stora, manliga värf man utfört, men icke efter de år man lefvat. Stora och väsendtliga måste följderna blifva för nationens hela bildning och framtida öden genom den lyftning, dessa grundsatser och läror gäfvö åt folkets af naturen krigiska sinne, genom den hugstorhet och högsinnighet och den mäktiga känsla af sjelfständighet, frihet och ära, som deraf måste födas och med blodet såsom arf fortplantades från slägte till slägte; ännu mer, då skalden stod vid kämpens sida,

och dennes rykte på sångens vingar flög öfver länder och haf, då ej den råa kraften blott, men äfven det menckliga och ädla i mannens handlingar prisades, och då näst vapenkunnighet förnämligast lefnadsvishet och förstånd och skicklighet i mångahanda idrotter räknades till de dygder, som höfdes en kämpe och ej gerna fingo saknas hos en välfrejdad man. Ett folk, hvars bildning, hvars hela samfundslif utsköt från en sådan rot, skulle icke så lätt bringas att böja sig under ett fremmande ok, också af egna icke så lätt tåla våld och orättvisa, i allmänhet icke gerna fördraga någon godtycklig, befallande magt öfver sig, men älska namnkunnighet, storhet i företag och sjelfständighet i handlingar, dock framför allt i krigiska bragder sätta sin första ära.

II.

Ynglinga-ätten.

Såsom fordom hos Grekerna, så hafva äfven hos de Germaniska och Götiska folken fordna minnen och bedrifter blifvit af sången och sagan firade och bevarade. Redan Tacitus ²⁸⁾ berättar om Germanerna, att de i gamla sånger firade minnet af sina Gudar och hjeltar; detsamma förtäljes af Jordanes och Paulus Winfrid om Göterna och Longobarderna, att de i urgamla qväden, nästan på historiskt sätt författade, bevarade hågkomster af fordna märkliga tilldragelser, och äfven om Frankerna berättar Eginhard, Carl den Stores canceller, att de sjöngo urgamla sånger ²⁹⁾ om sina framfarna Konungars bedrifter. Att likaledes i vår nord,

28) *Germ.* 29) "Barbara et antiquissima carmina." *Vita Carol Magni.*

redan från djupaste fornåldern, sänger ljudit till Gudarnes och hjeltarnes lof, derom vittna de till vår tid bevarade mythiska och heroiska qväden, hvilkas upphof och ålder förlora sig i tidernas mörker. Qväden och sagor kunde icke fattas hos ett folk, som eftersträfvade ett odödligt minne. De måste vara så mycket dyrbarare, som de utgjorde enda medlet för fornminnenas bevarande. Derföre de äfven lefde på folkets läppar från slägte till slägte. I förening dermed lade våra fäder likaledes en stor vigt på slägtregistrens bevarande, så mycket mera, som slägtleder utgjorde enda måttstocken för deras tidsräkning; i synnerhet voro alla storättade män särdeles omsorgsfulla att vårda minnet om sin härkomst, och framför andra måste detta utgöra en vigtig angelägenhet för den höga herrskareslägt, som ledde sina anor upp till Gudarne; de Langfedgatal, förfäders gamla slägtregister, som kommit till våra tider, de äldsta sagornas omständlighet vid slägtleders uppräknande och andra uttryckliga intyg bära derom vittne. Så kunde Thiodolf den Vise från Hvine i Norrmanna Konungen Harald Hårfagers hof besjunga dennes förfäder i trettio slägtleder, hvilken sång fick namn af Ynglingatalet, emedan Harald nedstammade från de Svenska Ynglingarne, och Ejvind Skaldaspiller, en annan berömd skald, dikta ett lika qvåde, kalladt Haleygjatal, om den mäktiga Håkan Jarls ättfäder ända från dess stamfader Seminger, Odens son. Det är efter Thiodolfers nyssnämnda qvåde, Ynglinga-sagan först blifvit skrifven och sedan tillökt efter kunniga mäns berättelser samt de urminnes, traditioner, som genom århundraden i sagor och sänger fortlefvat. Hon går med sin berättelse i tiden upp till den Odinska folkinvandringen. Denna stora, vigtiga händelse hade icke helt och hållet kunnat gå ur minnet förlorad, då dess följder blefvo så varaktiga och djupt verkande, och tra-

ditionen derom fortlefde från slägte till slägte. Äfven är naturligt, att folkets sagohistoria förnämligast varit fästad vid dess första och äldsta herrskare. Händelser emellertid, som från högsta fornåldern genom långa tider endast traditionsvis fortplantas, måste småningom förblekna och öfvergå till myther, så mycket lättare, som det är med de forntida folkens föreställningar enligt att sammanblandade läran om alltings upphof och daning med deras egen upprinnelse och gudasägnerna med minnet af nationens första styresmän, dérigenom att de göra sina första lagstiftare och regenter till Gudar. För den högsta forntid således blanda och förlora sig mythen och historien i hvarandra. Detta är äfven, i synnerhet för de äldsta tiderna, förhållandet med Ynglinga-sagan, på hvilken vår äldsta forntidshistoria hufvudsakligen stödjer sig. Men ehuru, innan denna saga blifvit i skrift författad, de äldsta minnen redan hunnit försvagas eller bära mythens stämpel, hvilat dock utan tvifvel det hela på en sann historisk grund, i synnerhet sjelfva ättledningen, fastän denna icke heller torde vara utan alla brister. För öfrigt bär sagans egen torftighet prägel af dess hufvudsakligen genealogiska ursprung.

I åtskilliga af våra forn-urkunder ³⁰⁾ uppgifves, att en Yngve, *Tyrkia-konung* ³¹⁾, varit förste Konung i Svithiod; det säges, att han varit son af Oden och fader till Niord, hvilken sistnämnde således varit en sonson af Oden. Enligt Ynglin-

30) I *Are Frodes Schedæ. I Registrum Upsaliense. Se Catal. III et VI i Script. rer. Sv. med. Ævi. I.* Likaledes i Förespråket till Eddan och i *Rimbegla.* 31) Så kallas han af Are Frode, som dermed troligen hänsyftar på hans härkomst från Tyrkland eller Thracien. Tilläfsventyrs han varit någon af de konunga-ättlingar, mellan hvilka söndringar uppkommo efter Borbistas död (Jfr Inledn. s. 138), och som vid den Getiska utvandringen med Oden dragit åt nordem.

ga-sagan åter har Niord varit af Vanisk ätt, gifven Asarne till gislan och upptagen bland dem. Han tog till hustru en qvinna, som hette Skade; hon var dotter af Bergfursten Thjasse, Jotunhems beherrskare, den väldige Jätten, som bodde på fjällen i Thrymhem; när han af Asarne blef dödad, hade Skade, hans dotter, satt hjälmen på sitt hufvud, påtagit brynjan och i full krigsrustning begifvit sig till Asarnes hem, i uppsåt att hämnas sin faders död; men Asarne erbjödo henne förlikning och mansbot, och så blef hon Njords maka. Såsom Njord jemt bodde vid sjöstranden, Skade åter helst trufdes på fjällen, der hennes faders hem varit, kommo de så öfverens, att de skulle vara nio nätter i Thrymhem och tre i Noatun. Men Njord ledsnade snart vid fjällen, ulfvarnes tjut förekom honom mycket ledt mot svanornas sång; Skade åter kunde icke för foglarnes skrån sofva på sjöstranden, der hon hvarje morgon i otid väcktes af den skriande hafsmåsen; hon, van att färdas på skidor, att städse umgås med både och fälla djur, ville icke längre lefva med Njord tillsammans³²⁾. Sedan blef hon Odens maka och genom honom moder till Seminger, som af Oden sattes till höfding i Norrige. Från honom ledde de rika och mäktiga Hlade-Jarlarne i Norrige sin fäderneätt.

Då Oden var död, så berättar Ynglinga-sagan, höll Njord offren vid magt. Svearne kallade honom sin Drott, och han uppbar af dem skatt till gudahusets och offrens underhåll. I hans dagar var frid och så ymnig årsvext, det man trodde, att han rådde för årsvexten och människornas lycka. Han har varit den rikaste af Asarne, så att, då man i gamla tider velat utmärka någon såsom egare af ovanligt stora egodelar, plögade man säga om honom, att han var så rik som Njord³³⁾. På hans tid dogo de flesta af Odens offerprester

32) *Gylfaginning.*

33) Exempel derpå förekomma i sagorna.

nemligen de med Oden invandrade Diarne, gudahofvets föreståndare. De blefvo alla laggda på bål och sedan dyrkade med offer. Då Njord sjelf kände sina dagars slut nalkas, lät han märka sig åt Oden. Svearne brände på sedvanligt sätt hans kropp till aska och greto bitterligen vid hans grift.

Frej, tillika kallad Yngve, son af Njord, blef efter sin fader Svearnes Drott. Han flyttade ofren till Upsala, uppbyggde der ett stort och präktigt gudahus, satte der äfven sin hufvudstad och lade derunder, till Upsala Drottens underhåll samt templets och öffrens vidmagthållande, all sin inkomst, så väl den skatt, Svearne gáfvo, som ock alla honom enskilt tillhöriga jordagods med all deras afkastning. Frid och rolighet herrskade i landet under hela Yngve Freys tid. Folket utgrenade sig, skogarna rödjades, marken plöjdes, och så rikligen belönades det tilltagande åkerbruket med de herrligaste skördar, att ingen led hunger och brist, alla hade sin föda, och folket blef rikare och mera välmående, än det någonsin varit tillförne; det var samma tid, anmärka gamla skrifter³⁴⁾, då äfven Kejsar Augustus lät tillsluta Jani tempel, ett tecken, att fred och lugn rådde inom hela den Romerska världen; samma tid, då Fredsfursten, världens försonare, i en aflägsen vrå af jorden föddes till människoslägtets frälsning. Då var god tid i all land och en sådan säkerhet, att ingen menniska skadade den andra, icke en gång om hon såg sin faders eller broders baneman för sig; då fanns ingen rånsmän och ingen tjuf, så att en guldring länge legat orörd på Jalangers hed i Jutland³⁵⁾. I Svithiod tillegnade man Frej denna gudafrid, och i Danmark har dess Konung Frode deraf fått sitt tillnamn af den Fridgode, derföre våra fäder länge haft det bruk att tillönska hvarandra Fröde-

34) Eddan. Rimbegla. Saxo. 35) Skalda.

eller Frejs-frid³⁶⁾. Af denna orsak har äfven Frej efter sin död blifvit mera dyrkad än andra Gudar eller förgudade hjeltar, och efter hans namn af Yngve hafva alla hans efterkommande blifvit kallade Ynglingar samt deraf hela släkten Ynglinga-ätten. Om hans fränfalle har, Ynglingasagan den berättelse, att, då Frejs sista sjukdom bebådade slutet af hans dagar, läto hans närmaste män blott några få komma in till honom, och emellertid byggde de en stor hög med dörr på och trenne gluggar. Sedan, då Frej var död, buro de honom i all tysthet in i högen, förvarade honom der i trenne år, höllo undertiden hans död hemlig och uppburo i hans namn all skatten; denna slogo de in i högen, guldet genom den ena gluggen, silfret genom den andra och kopparn genom den tredje. Äfven dessa åren var god årsvext och frid i landet. Freja, hans syster, höll offren vid magt. Hon var ensam öfrig af hela den gudaskara, som med Oden inkommit till Norden; hon är ock af alla Gudinnor den, som varit högst prisad och dyrkad, så att efter hennes namn alla förnäma qvinnor blifvit kallade Frejor eller Fruar, och Husfreja eller Husfru den, som hus och bo eger. Hennes man hette Odr, och hennes döttrar Hnoss och Gerseme, hvilka i skönhet varit så utmärkta framför alla öfriga qvinnor, att de dyrbaraste smycken efter dem fått namn. För öfrigt skildras Freja såsom en qvinna af ostadigt och underligt lynne.

Då Svearne omsider fingo kunskap, att Frej var död, och de sett, att de goda åren icke dees mindre fortfarit, trodde de, att, så länge han funnes qvar i Svithiod, skulle landet alltid hafva att fröjda sig af en lika skördrikhet och fridsäll tid; derföre ville de icke tillåta, att Frej skulle brännas. Då skedde en afvikelse från den af Oden

36) Olai Petri Chron.

stadgade lag, och ehuru seden att bränna de döda ännu länge fortfor, voro dock många, som följde det sednare bruket att lägga de aflidna obrända i högar och med dem äfven deras skatter likaledes obrända, hvarföre ock dessa högar ofta lidit åverkan. Till Frej offrade våra fäder för god årsvert och frid; de kallade honom världens Gud och hafva under hela hedendomen egnat honom en utmärkt-dyrkan.

Den gyllene tid, som börjades med Frode-friden och spridde så mycken välsignelse öfver de nordiska länderna, räckte i 30 år³⁷⁾ och fortfor ännu, då Fjolner, Yngve Frejs son, efter sin fader trädde till högsta drottväldet i Svithiod. Genom människans oförnöjdhet och egennyttia gick denna fridsälla tid omsider till ända. I Eddan berättas derom följande saga: Frode den Fridgode var ännu Konung i Danmark. Mellan honom och Fjolner i Svithiod rådde sådan endragt och vänskap, att de ofta drogo till hvarandra och under dessa ömsesidiga gästningar tillbragte många fröjdfulla dagar tillsammans. Då funnos i Svithiod tvänne ryktbara trälinnor, Fenja och Menja, stora och starka tärnor; de voro döttrar af tvänne Jättar och hade såsom leksystrar i nio vintrar blifvit uppfödda långt under jorden, hvarest de redan som unga flickor utfört storverk, flyttat klippor från stället och vältrat dem till Jättens gårdar. Sedan kommo de till Svithiod och blefvo der vanda till strid; de mättade björnar, klöfvo sköldar, höggo djupa sår med skarpa svärd, blodfärgade klingor och banade sig vägar midt igenom gråbrynjad här; de störtade höfdingar, hjälpte andra och öfvade länge slika bragder, så att de blefvo mycket stridskunniga. Dessa trälinnor köpte Frode den Fridgode. Den tiden funnos i Danmark tvänne qvarnstenar, så stora, att ingen förmådde draga dem.

37) Saxo.

Sjelfva qvarnen kallades Grotte och hade den egen-
skap, att på densamma maldes allt det, som den
malande sjöng om. Till denna qvarn lät Konung
Frode föra trälinnorna. De satte qvarnen i gång
och kringvredo hurtigt den surrande stenen. I
början sjöngo de om guld, lycka och frid och ma-
lade åt Frode gyllene tider; men han, ännu icke
nöjd med allt det goda, som tillflödade honom,
pådröf deras arbete så hårdt, att dem icke förün-
nades någon hvila och icke längre sömn, än gö-
ken teg eller en visa kunde sjungas. Då beklagade
tärnorna bittert att vara komna till Konungens går-
dar och såsom slafvar obarmhertigt behandlas; grus-
frätte deras fötter, kölden skakade deras lemmar,
tråkigt funno de att vara hos Frode. Då sjöngo
de om krig och blodiga strider och malade åt
Skjöldungen olyckor och fall. Vreda voro tärnor-
na och brukade styrka, så att stora flisor flögo
från qvarnen, handtaget skalf, qvarnstenen sköts
ned, och den tunga hållstenen brast midt i tu³⁸).
Samma natt kom en Sjökonung, hvares namn var
Mysing, och öfverföll Dana-konungen i dess egen
borg. Frode stupade, och Vikingarne togo mycket
byte. Så slutades Frodefriden.

Men innan detta skedde, hade Fjolner, Svi-
thiods Drott, redan slutat sina dagar, och detta
vid ett besök hos Konung Frode. Han drog nem-
ligen till Seland, för att i sin ordning gästa hos
Dana-konungen. Då lät denne tillreda ett myc-
ket stort gästabad, och från alla landskaper rundt
omkring kommo gäster, bjudne att taga del i sam-
qvämets glam och fröjd. Frode egde en mycket
stor gård, och derstädes hade han af stora stockar
lätit hoptimra ett väldigt kar, som var många al-
nar högt; karet stod i undervåningen och midt öf-
ver detsamma var ett loft med en öppning mel-
lan golftiljorna, hvarigenom brygglagen blef ned-

38) Jfr *Grottasauogr* (Qvarnsången) i Skalda.

hållt i karet, som på detta sätt fylldes med tillblandadt mjöd. Den gången blef hos Frode väldeliga drucket, ty samqvämet var stort och kämparne vane att i täfning med hvarandra tömma hornet till botten. Om qvällen blef Fjolner med sine män ledsagad upp till öfvervåningen, till det för honom utsedda sofrum. Om natten gick han ut i svalarna att söka ett hemligt rum, men yr af sömnen, hände honom, då han ville gå tillbaka till sofrummet, att han gick fram efter svalarna till en annan dörr, till densamma, som ledde till loftet midt öfver det stora karet. Här gick han in, snafvade med fötterna och störtade ned i mjödkaret. Så fann Svia-drotten sin död, drunknande i "vindlös sjö," såsom en forntida skald³⁹⁾ om denna händelse qväder. I öfrigt förmåles om Fjolner, att han varit mycket rik och att landet under hans tid både njutit en stadig fred samt alltid varit välsignadt med goda år, hvarföre i sagan honom tillegnas det beröm, att han varit "fridsäll och årsäll."

Svedger, Fjolners son, trädde efter sin fader till Upsala egendom. Han gjorde ett löfte att uppsöka Gudarnes hem och Oden den gamla. Man träffar spår, att många af fornfädren kastat längtansfulla blickar tillbaka till det fordna Asahemets mildare och ljufvigare trakter, såsom i Eddan qvädes, huru Gudarne sågo Nanna, Balders maka, sörja, ty hon var van vid bättre hemvist. Svedger drog med tolf kämpar vida omkring i verlden, kom till Tyrkland och till det stora Svithiod. Der träffade han många af sina fränder, och i Vanahem tog han sig en hustru vid namn Vana. Efter fem år vände han åter hem till sitt rike. Sedan drog han för andra gången ut att uppsöka Godhem eller det gamla Asgård. Öster om Svithiod, på andra sidan om Östersjön, kom han till

³⁹⁾ Thiodolfer.

en by, som kallades Sten, emedan der en sten har funnits, som varit mycket märklig, till storleken liknande ett hus och bebodd af Jättar. En afton, då Svedger från dryckesstugan gick till sitt sofrum, blef han varse, att en dverg satt under den stora stenen. Svedger och hans män, upphetsade af drycker, rusade genast till stenen; dvergen stod i dörren, ropade till Svithiods Drott och bad honom komma in, derest han ville finna Oden. Svedger följde dvergens rop och skyndade in. Derpå tillslöts stenen, och Svedger kom aldrig åter. Gamla berättelser förmåla om honom, det han varit en man af så väldig styrka, att han kunde slå sin hand i hårda stenen ända upp till armbågen ⁴⁰). Det var forntidens sed, att med starka bilder be-teckna alla ovanliga saker.

Till minne af dess härkomst från Vanernas land blef Svedgers son kallad Vanland. Han efterträdde sin fader, for sedan omkring i många länder och var en mächtig stridshjelte. I Finland, der han en vinter uppehöll sig hos Konung Snöden Gamle, tog han dess dotter Drifva till äkta. Om våren drog han hem till sitt rike, lemnade Drifva qvar hos dess fader och lofvade att inom trenne år komma tillbaka. Tio år förgingo, och Vanland kom icke. Då sände Drifva sin och Vanlands son, Visbur, hem till dess fader i Svithiod. Tillika vände hon sig till spåqvinnan Hulda, Trollens Drottning i nordlanden och moder till de namnkunniga Trollsysstrarna Thorgerd och Yrpo. Henne bad hon att trolla Vanland tillbaka till Finland, eller i annat fall, till straff för hans förgätelse af sitt löfte, förgöra honom. Då kom i hast på Vanland en stor längtan och åtrå att draga öfver till Finland. Men Vanlands vänner och rådgifvare, emedan de misstänkte detta komma från Finnarnes trolldom, satte sig med all magt mot denna

40) *Gamla Sv. Rimchrönikan.*

färd. Han inställde då sin resa. Från den stunden öfverföll honom först en stor tunghet, sedan ansatte maran honom med sådan hårdhet, att han kort derefter förqvafdes och dog. Svearne byggde ett stort bål på stranden af Skutån och brände hans lik efter gammal sed, uppresande på samma ställe bautastenar till hans minne.

Visbur, Vanlands son, trädde till arvet efter sin fader. Han tog Auds den Rikes dotter till äkta. Henne gaf han till morgongåfva en guldkedja samt trenne stora gårdar. Hon åter födde honom tvänne söner, Gisl och Audur. Sedan försköt Visbur denna sin gemål och tog en annan, med hvilken han aflade sonen Domalder. Auds den Rikes dotter begaf sig åter till sitt fädernehem och medtog sina söner. Sedan dessa vext upp, kommo de till sin fader och utkrafde sin moders morgongåfva. Då Visbur vägrade att återgifva denna, gingo de bort med den hotelsen, att guldkedjan skulle blifva den bästa mans död i hans släkt. Derpå vände de sig till den trollkunniga qvinnan Hulda, att de genom hjälp af hennes trolldomskonster måtte kunna dräpa sin fader. Spåqvinnan satte då i verket den mycket kraftiga trolldom, som kallades Seid, och sade sig skola trolla icke blott så, att Gisl och Audur månne kunna dräpa sin fader, utan tillika, att hämndstraffet, brottets följder, skulle sträcka sig ända till fjermaste led, så att Ynglinga-släkten från den tiden alltid skulle lefva i blodig osämja, och den ena döda den andra. Sönerna underkastade sig detta. Derefter samlade de sig krigsfolk, och en natt, då ingen anade någon fara, öfverföllu de sin fader, tände eld på gården, der han låg, och innebrände honom.

Brott som dessa, så trodde våra fäder, kunde endast komma från elaka krafters inflytelse, eller utgå från ett oblidt ödes hårda, oföränderliga beslut. Derifrån sagans berättelse, huru Gisl och

Andur endast genom den afskyvärdaste trolldom kunde förhjelpas att begå ett fadermord, och härifrån vidare den förbannelse, som af spåqvinnan uttalades öfver Ynglinga-ätten.

Ett olycksöde, lika hårdt som Visburs, öfvergick äfven hans son Domalder, som tog arf efter sin fader och rådde öfver länderna. I hans tid nemligen inträffade trenne på hvarandra följande missvextår, hvilka hade till följd, att folket måste hjälpa sig med allahanda nödspis. Då tillreddes stora offer i Upsala. Första hösten offrade man oxar; men det kommande året blef icke bättre. Andra hösten offrades människor; påföljande sommar blef missvexten nästan värre. Med så ond tid voro Svearne icke vana att hemsökas af sina Gudar. Det var gammal fornnordisk tro, att desse rådde för årsvexten och att deras nåd kunde vinnas genom offer, hvarföre till dessas uppehållande en skatt utgick af landet. Missvexter och andra svåra landsplågor ansåg man i följd deraf såsom ett tecken af Gudarnes onåd, och en sådan onåd, trodde man, låto Gudarne förmärka, när deras ättlingar, folkets furstar och högsta föreståndare för offren, ådragit sig deras ovillja och hat. Från denna tro hos våra förfäder kom det, att de af sina regenter voro vane att fordra god tid i landet och att tillräkna deras förtjenster de goda, deras försummelse åter de onda åren. Således, då Svearne nu tredje hösten mangrant sammankommo i Upsala, rådslogo höfdingarne sig emellan och sammanstämde deri, att deras Drott Domalder månne vara orsaken till den hårda tiden, derföre de beslöto att offra honom sjelf till försoning åt Gudarne för vinnande af en god årsvext. Derpå grepo de honom, svärðhöggo honom och beströko Gudarnes säten med hans blod. Han bär i Thiodolfers qvåde namn af *Jota Dolge*, Juternas ovän, hvilket synes häntyda, att han med dem fört krig.

Om Domalders son, Domar, som efterträdde sin fader och en lång tid styrde riket, förmäles icke något vidare, än att i hans dagar var frid och god tid i landet. Han blef sotsdöd i Upsala, hvarest hans lik fördes ut på Fyrisvall och der brändes på åbacken. Öfver honom restes bautastenar, som ännu stodo kvar i Snorre Sturlesons tid, det vill säga i det XIII århundradet.

Domar var ifrån Oden den åttonde och af Ynglingarne den sjette, som förestått herradömet i Svithiod och haft vården om Upsala tempel. Dessa hade alla burit namn af Drottnar, hvaraf deras fruar blefvo kallade Drottningar, såsom Konungarnes gemåler ännu i dag kallas. Dyggve, Domars son, hvilken efterträdde sin fader, är den förste af Ynglingarne, som kallat sig Konung, ett värdighetsnamn, hvilket alla hans efterträdare sedan behöllo såsom den yppersta hederstitel. Hans moder säges hafva hetat Drott och varit sondotter af Rîg samt syster till Dan den Stormodige, begge Konungar af Danmark; efter den sednare skall Danmark hafva sitt namn, och den förra uppgifves hafva varit den första, hvilken i nordlanden kallat sig Konung. I öfrigt berättas om Dyggve ingenting vidare, än att han blef sotsdöd.

Dag, Dyggves son, tog konungadömet efter sin fader. Han har varit så vis, att han förstått foglars läten och deraf kunnat spå, hvarföre han kallades Dag den Vise. Det säges, att han egt en sparf, som flugit bort till åtskilliga länder och derifrån medbragt många tidningar. En gång flög denna sparf till Reidgotaland, der han vid en by, kallad Vörva, slog ned på en bondes åker, för att hemta sig mat. Bonden dödade sparfven. Sedan Konung Dag, då sparfven icke återkom, genom offer och spådomskonst ändtligen utrönt dess öde, rustade han ut en stor krigsmagt och drog till Götland. Han steg med hären i land vid Vörva och

härjade mycket, så att folket flydde undan för honom åt alla sidor. Sedan han ihjelslagit många och tagit andra till fånga, vände han med hären tillbaka till sina skepp. Då han red öfver en å, som kallades Skiotans- eller Vapnevad, kom ur skogen på åbacken en arbetsträl framlöpande och kastade en hötjufva midt in i hären; den träffade Konungens hufvud, så att han nedföll af hästen och dog. Derefter vände hans folk hem till Sverige. Thiodolfers i sagan anförda verser antyda, att tåget gått i österväg, således till länderna på andra sidan om Östersjön, hvilka i sagorna äfven bära namn af Reidgotaland⁴¹). Till dessa länder synas Svea-höfdingarne under hela hedendomen hafva gjort täta härnadsfärder, och tillförlitliga uppgifter från medlet af det IX århundradet säga oss bestämdt, att Svearne derstädes länge indrifvit skatt. Dessa skattindrifningar hafva troligen gått längre i tiden tillbaka, än de historiska efterrättelserna räkka, och med detta antagande är lätt att åt fabeln gifva en betydelse.

Såsom af sagan kan slutas, ställde äfven Agne, Dag den Vises son och efterträdare, sina härfärder åt de mot öster liggande länder. En gång drog han med sin stridshär till Finland, gick der i land och plundrade. Finnarne satte sig till motvärn, och det kom till en blodig strid; i denna stupade Finnarnes höfding Froste och med honom större delen af hans folk. Derpå drog Agne vidt omkring i landet, lade det under sig och bekom der stort byte. Jemte andra fångar förde han bort med sig äfven Finhöfdingens dotter Skialf tillika med hennes broder Loge. Skialf vann emellertid för Konungen så mycket behag, att han beslöt taga henne till äkta. På hemfärden lade han till med sina härskepp vid Stocksund, samma sund, som nu kal-

las

41) Jfr Inledn. s. 93.

las Norrström och sammanbinder Mälaren med hafvet. Han satte sina tält söder på stranden, som då var med skog fullt beväxt. Här utförde han sitt beslut och tog den Finska höfdinga-dottern till gemål. Hon erinrade honom, att ännu var arfvel icke drucket efter hennes fader. Då utskickade Konungen bud öfverallt omkring och bjöd till sig många rika och förnåma män. Ett stort gästabud tillreddes, och såsom Konung Agne blifvit mycket namnkunnig af denna härfärd, så blef nu äfven drucket på kämpavis. Hjeltarne talade om sina bragder. Skialf tänkte på sin fader och på medlen att fullgöra blodshämndens heliga fordringar. Konungen bar om sin hals en stor guldkedja, densamma, hvilken Visbur undanhållit sin förskjutna gemål, och för hvilken hennes söner mördat sin fader. Sitt tält hade Konungen tätt invid ett högt träd, att dess skuggrika grenar måtte skydda mot solens strålar. Om natten, då Agne sjelf, hans kämpar och alla gästerna djupt insomnat, tog Skialf ett tjockt snöre och knöt det fast vid Konungens guldkedja; derefter nedslogo hennes män tältstängerna, kastade snöreslyckan upp öfver trädets grenar och drogo så Konungen upp i luften. Död och hängande högst upp i grenarne af trädet funno gästerna och kämparne sin Konung, när de om morgonen efter den föregående dagens glada samqväm uppvaknade från nattens djupa sömn. Skialf och alla de män, som jemte henne blifvit medförda från Finland, voro försvunna, och en del af skeppen borta. Agne blef bränd på samma plats, der han funnit sin död, och stället till minne deraf kalladt Agnefit, Agnes strand. Det låg, efter sagens beskrifning, på samma holme, der Stockholms stad nu ligger.

Sagan har af dessa tiders händelser icke bevarat andra minnen än dem, som närmast stå i

sammanhang med Konungarnes död. Således har endast Agnes sista öde blifvit uppteckadt, om hvar öfriga bedrifter känna vi ingenting, ehuru han ses hafva varit en mächtig stridshjelte, en mycket rik och berömlig man, ganska förträfflig i alla stycken. Detsamma är äfven förhållandet med hans söner Alrek och Erik, hvilka gemensamt tillträdde regeringen efter sin fader. De förmålas att hafva varit mäktiga män, kända stridskämpar och äfven mycket färdiga i alla öfriga idrotter. Deras dagliga öfning var att berida hästar och tämja dem till gång och språng; de öfverträffade alla i denna konst, och mellan dem sjelfva var en jämn täflan, hvilkendera skulle bättre kunna rida eller hafva de bästa och käckaste hästar. En gång redo dessa begge Konungar ut på sina yppersta hästar utan något medfölje. När de icke kommo tillbaka, gingo män ut att söka dem, och då funnos de liggande döda på marken med sönderslagna hufvuden. Emedan de icke medhaft några vapen, och endast betseltygen lågo bredvid dem, trodde man, att de med dessa under en uppkommen träta slagit hvarandra ihjel.

Sedan blefvo Alreks söner, Alf och Yngve, samkonungar, likasom deras fader och faderbroder varit. Yngve var en stor krigsman, stark till krafter, hurtig i striden och mycket segersäll; äfven i alla öfriga idrotter har han varit en icke mindre ypperlig man; tillika hade han ett manligt skönt utseende; han var gifmild på gods och penningar, lustig och skämtsam i umgänge; derföre blef han af alla mycket afhållen, och hans namn var mycket berömdt. Alf, hans broder, var tung till lynnen och sluten inom sig, storsint och fränstötande. Yngve for alla somrar i härnad och kom hvarje höst tillbaka med seger och byte. Alf satt hemma, hade vården om templet och offren och förde aldrig krig; sedan han stilla och i ro tillbragt sin

lag, gick han vanligen mycket bittida till hvila. Kämparnes och Vikingarnes sed åter var, att sitta vid dryckeshornet långt in på qvällarna under samspråk och glam. Bera, Alfs gemål, en skön och öfverlig qvinna, hade af naturen ett glädtigt lynne, deltog gerna i samqväm och tal och fann större nöje i sin muntra, vidtbefärna svågers sällskap, än i den trumpna och hemmasittande Alfs; hon satt derföre många qvällar kvar i konungasalen i kämparnes lag; detta misshagade den sträfva och allvarsamma Alf; han tillsade henne ofta, att hon tidigare skulle lägga sig, emedan han ingalunda ville vaka efter henne; då svarade hon, att mycket lyckligare var den hustru, som hade Konung Yngve till man, än den, som var Konung Alfs maka. Såsom hon städse upprepade detta, blef Alf deröfver mycket vred och gick en qväll in i konungasalen, då Bera och Yngve, den sednare med svärdet på sitt knä, suto i högsätet och talade med hvarandra; på bänkarna rundt omkring suto de öfriga männen, men alla af mjödet så betagna, att ingen gaf akt på, det Konungen kom in; denne gick med hastiga steg rakt till högsätet, drog fram sitt svärd, som han bar under rocken, och stack sin broder Yngve tvärt igenom; Yngve rusade upp, fattade sitt svärd och högg tillbaka Alf banesår, så att begge bröderna på samma gång föllo döda ned till golfvat. De lades sedan båda i hög på Fyrisvall.

Alf efterlemnade en son, vid namn Huggleik, hvilken ensam tog riket efter sin fader och faderbroder, emedan den sistnämndes, Konung Yngves, söner, Jorund och Erik, ännu voro barn. Huggleik var ingen krigsmän; han fann behag i fredliga konster och stilla hemma i sitt land; trollkunniga män och sådana, som i all vetenskap voro väl bevandrad i utgjorde hans förnämsta omgifning; han höll vid

sitt hof en stor mängd fidlare, harpo- och giga-
lekare; fastän rik på gods, var han dock karg på
gåfvor, han gjorde icke gerna några föräringar.

Den tiden funnos tvänne vidt beryktade Sjö-
konungar, som drogo omkring på sina härskepp och
öfverallt gjorde sig kända såsom väldiga stridshjel-
tar. De voro bröder och konungasöner från
Thronheim; den enas namn var Hagbard, den
andras Hake; än foro de tillsammans, än hvar för
sig, och begge hade de många kämpar. Hagbard kom
under sina sjötåg till en Konung Sigards gård, såg
här den sköna konungadottern Signe, sökte och
vann hennes kärlek. De svuro hvarandra en evig
trohet, men beslöto att icke uppenbara detta för
någon, till dess Hagbard vunnit ännu mera rykt-
barhet och ära och förbundit sig Signes fader, Kon-
ung Sigard. Till den ändan drog han åter ut i vi-
king. Emellertid skedde, att Konung Sigards sö-
ner öfverfölo Hagbards bröder, Helvin och Amund,
och nedergjorde dem med alla deras män. Då kom
Hagbard tillbaka, hans själ brann af hämnd, Si-
gards söner föllo för hans svärd. Sedan blods-
hämnden var tagen, gick han okänd, förklädd som
sköldmö, till Konungens gård; han trotsade alla
faror, för att återse Signe och försäkra sig, om
hon ännu bar för honom samma hjerta. Han fann
henne densamma, ingenting hade förmått rubba
hennes känslor, det var hennes första kärlek. Hon
upptog den förklädda älskaren i sin jungfrubur, och
de talade med hvarandra under nattens stillhet om
det hårda öde, som kastat sig mellan dem. Tungt
låg på Hagbards hjerta, att hon efter hans död
mände glömma honom och gifva sin kärlek åt en
annan; men Signe svarade: "en och samma kärlek
"har sammanbundit oss, en och samma död skall
"äfven förena oss, antingen du omkommer med
"svärd, på hafvet eller på landet; intet löfte skall
"vara heligare, om någonsin en qvinnas mun talat

"sanning." Då glömde Hagbard sin egen säkerhet, tänkte icke på den fara, som sväfvade öfver honom, och lät de timmar gå förbi, då han med lätthet kunnat undankomma. Han blef förrådd, gripen och dömd att hängas. När Hagbard leddes upp till den höjd, der galgen var upprest, bad han bödeln att först upphänga hans kappa; han sade till honom, det han önskade att sjelf få skåda, huru han månde synas som hängande; i sjelfva verket ville han pröfva trofastheten af Signes löfte och se, hvad hon skulle företaga. När Signe från sin kammare, hvarifrån hon ständigt hade ögonen fästade på höjden, såg Hagbards kappa upphängas, trodde hon, att det var Hagbard sjelf; då, efter aftal med sina tärnor, dem hon uppmuntrade med glad frimodighet, tände hon eld på jungfrustugan, och sjelf hängde hon sig i samma ögonblick, och så gjorde äfven hennes tärnor; de hade alla under tårar lofvat att följa Konungadottern i döden, såsom hon följde sin älskade Hagbard. Denne åter, då han såg elden från konungagården och från den sida, der frustugan var, kände nu en större glädje att dö än att lefva; han hastade på bödeln, otåligt afbidande skilsmässan från lifvet, ty redan väntade honom Signe i det andra ljuset, hvarest de begge skulle lefva med hvarandra tillsammans i evig fröjd och glädje, efterlemnande åt den jordiska världen minnet af deras kärlek och trohet i döden ⁴²). Man har om "Habor's och Signilds kärlek" en gammal folkvisa, som genom många århundraden ända till våra dagar hos oss fortlefvat på folkets läppar, emedan alltid sådana minnen längst bibehålla sig, som sätta hjertats djupaste, heligaste känslor i rörelse. Äfven den gamla Landnama-boken, den pålitligaste af alla Isländska fornskrifter, sammanskrifven i XII och XIII århundraden, känner sagan om Hagbard och Signe och talar

42) Saxo, Lib. VII.

derom såsom en då redan mycket gammal, välbekant händelse, hvaraf Hagbardsholm och Signes bostad i Halogaland, nordligaste delen af Norrige, bevarade minnet. Saxo åter (han lefde i XII århundradet) förlägger händelsen till Seland, der en ort fanns, som bar Hagbards namn, och strax derinvid en by, som efter Konung Sigard kallades Sigerstad; äfven hade personer berättat för Biskop Absalon, att de sett den bjelke, vid hvilken Hagbard blifvit upphängd. Men i Sverige förekomma ännu flera stäl- lens namn såsom minnen af de älskandes bostad och sista öden; i Blekinge, Listers härad och Ysanna socken, visar man ännu i dag Habors ek och det ställe, der Signilds bur stått ⁴³⁾; man har i Halland, mellan Halmstad och Falkenberg, Signilds bur; Signilds källa, Habors hög, Habors galge och Sigars berg; i Lennäs socken i Nerike Habors röse, Signilds källa och Sigars hög; i Upland, ej långt från Sigtuna, Signildsberg och Habors slott, och lika minnesmärken på Jutland i Danmark, i Stavanger och på andra ställen i Norrige vittna, att näppligen någon saga varit allmännare utbredd öfver nordens, mera fångslat sinnena och så öfverallt gjort sig lika inhemsk; nordens trenne riken hafva alla velat tillegna sig skådeplatsen för detta forntida äfventyr, och det har deröfver mellan de lärda varit en strid, föga mindre än den mellan de forngrekiska städerna om Homeri födelseort.

Men äfven Hake, Hagbards broder, har öfver hela nordens vunnit en stor ryktbarhet genom sin heroiska död. Han drog med sin vikingahär upp till Svithiod. På Fyrisvall mötte honom Hugleik med sin krigsmagt. Då blef der en hård strid. Hake gjorde ett manhaftigt anfall och nedslog i första drabbningen en stor mängd af Hugleiks folk; men Svipdager och Geigader, tvänne väldiga kämpar, hvilka stridde på Hugleiks sida, uppehöll stri-

43) *Blekinges hist. och beskrifn. af Sjöbotg.*

den och gjorde utgången länge oviss. Då befälte Hake sina tolf kämpar att samtligen gå mot Svipdager och Geigader, sex mot hvardera. Svipdager och Geigader blefvo då tillfångatagna. Derpå bröt Hake in i sköldborgen, der Konung Hugleik sjelf stod; han nedhögg Svea-konungen tillika med hans tvänne söner; sedan lade han riket under sig och blef Konung i Upsala. Medan detta tilldrog sig i Svithiod, lågo Yngves söner, Jorund och Erik, ute på sina härskepp och gjorde sig ryktbara som väldiga stridskämpar. När de en sommar härjade i Danmark, kom Gudlaug, Konung öfver Halogaland i Norrige, emot dem. Honom slogo de; plundrade hans skepp och upphängde honom sjelf i ett träd vid Strömöenäs. De blefvo genom denna bedrift mycket namnkunniga, beslöto så att draga upp till Svealand och fördrifva Konung Hake. Denne hade då tre år sutit Konung i Upsala. Han plögade hvarje sommar utsända sina kämpar att öfva sig i härnad och förvärfva gods och rikedomar. I sådana härnadsfärder voro hans stridskämpar ute, då Jorund och Erik styrde upp genom Mälaren och togo kosan till Upsala. Så snart Svearne fingo höra, att Ynglingarne voro komna till landet, samlades genast till dem en stor hop folk. Då blef åter på Fyrisvall en hård strid. Hake, ehuru underlägsen till styrka, nedslog dock rundt omkring sig allt, som kom i hans väg; han gaf Konung Erik banesår, trängde fram till brödernas krigsbaner och högg det ned. Jorund flydde till sina skepp och med honom allt hans folk. Men äfven Hake sjelf hade fått sådana sår, att han kände, det han ej länge skulle lefva; han ville derföre komma till Oden på ett stort sätt och i talrikt krigarefölje. Till den ändan lät han taga ett skepp, befälte att lasta det med döda mäns kroppar och med vapen samt der ofvanuppå göra ett stort bål af torrved. Derpå sattes styret i lag, seglen hissades; Konung

Hake sjelf nära död lades på bålet, sedan tändes eld på detta, vinden dref från landet, och skeppet gick lågande utom öarna i sjön. Denna gerning blef länge ihogkommen och med stor berömmelse omtalad.

Derefter blef Jorund, Yngves son, Upsala Konung. Han drog ofta ut i härnader. Sedan han en sommar sköflat och härjat i södra delen af Jutland, förde han om hösten sina skepp in i Limafjärden och plundrade äfven i trakten deromkring. Jorund låg med sina härskepp vid Oddasund, då hit kom en annan stark vikingaflotta, anford af Gylaug, Halogalands Konung, en son af densamma Gudlaug, som hade blifvit slagen och upphängd af Jorund och hans broder. Här börjades nu mellan Jorund och Gylaug en hård strid. Då landsfolket sporde detta, skyndade alla med så många skepp, de hade för hand, med både stora och små, till Gylaugs bistånd; de ville begagna tillfället att taga hämnd på Svea-konungen för hans härjningar i deras land. Jorund blef af myckenheten öfvermannad. Han sprang öfver bord, för att rädda sig med simmande; det lyckades honom icke; man fasttog honom och förde honom i land, der han, "härkungarnes öfverhöfding," i striden alltid den främste, blef, till försoning och vedergällning för det mot Gudlaug öfvade våld, nu i sin ordning sjelf upphängd i en galge. I äldsta tider var med detta dödssätt icke förenadt det vanhederliga, som i våra dagar är dervid fästadt, ty åt Oden blefvo de gifna, som upphängdes, derföre han äfven i forngamla sånger kallas Hangatyr, de hängdas Gud, och sjelf qväder han om sig i Havamal, huru han "å vindsusande trädet hängt i fulla nio nätter, gifven och helgad åt sig sjelf," i enlighet hvarmed ock Thiodolf, den gamle skalden, qväder om Jorunds död, huru "Odens höga häst bar Gudlaugs baneman."

Jorund efterträddes af sin son Aune eller Ane. Han egde icke sin faders krigiska lynne, men säges för öfrigt hafva varit en vis och förständig man. Han satt hemma i sitt land och ofrade flitigt åt Gudarne. Halfdan, en Dansk konungason, drog upp till Svithiod med en här. Ane förlorade mot honom åtskilliga fältslag och måste slutligen fly ned till Vestergötland, der han förblef i fem och tjugu år, så länge Halfdan satt Konung i Upsala. Sedan denne blifvit död och laggd i hög, vände Ane åter tillbaka till sitt konungasäte. Men fem och tjugu år derefter blef han på nytt öfverfallen af en annan Dansk Konung vid namn Ale den Raske, hvilken likaledes slog honom åtskilliga gånger, så att Ane för andra gången måste taga sin tillflykt till Vestergötland, der han åter uppehöll sig i fem och tjugu år, till dess Ale blef af den gamla Starkoder ihjelslagen. Derefter kom Ane åter till Upsala och förblef der sedan Konung till sin död. Han berättas att hafva uppnått en mycket hög ålder, så att han de sista trettio åren af sin lefnad icke förmådde stödja sig på sina ben; först måste han bäras på en stol, sedan låg han beständigt till sängs och slutligen didde han af horn såsom ett spädt barn; deraf bär han äfven namn af Ane den Gamle, och det blef sedan kalladt Anasot, då någon dog af ålderdomssvaghet utan värk och plågor. Till denna höga ålder, säges det, har han kommit derigenom, att han offrat nio af sina söner åt Oden, hvilken för hvarje son, som offrades, lofvat honom vissa lefnadsår, men derjemte föreskrifvit, att något härad i riket skulle namngifvas efter de offrade sönerns antal. Ane ville nu äfven offra den sista eller tionde af sina söner och gifva Oden Upsala med alla de härader, der lågo, och kalla det Tiundaland. Men då satte folket sig deremot. Derpå blef Ane död och laggd i hög vid Upsala, sedan han upp-

nått en ålder af tvåhundra defemton år och varit Konung i Upsala i etthundra defemtio fem. I brist af andra historiska efter rättelser från denna tid är det näppeligen möjligt att tyda denna gåtfulla berättelse. Att Ane varit en nitisk offerare, åtskilliga gånger förlorat, men återvunnit sitt konungadöme, hunnit en ovanlig ålder och uppoffrat de flesta af sina söner, hvilka troligen fallit i krig, emedan de sägas hafva blifvit gifna åt Oden, utgöra de synbara hufvudtrådar, som genomlöpa sagan; den historiska ränningen åter kan icke redas.

Den gamle Konung Ane hade bland sina träl- lar haft en man, som hette Tunne, hvilken varit Konungens rådgifvare och skattvårdare. Då Egil, Anes son, trädde till konungadömet efter sin fader, satte han Tunne åter bland de öfriga trälarna. Detta förtröt den fordna gunstlingen. Han rymde bort från konungagården, och med honom rymde många andra träl- lar. Derpå tog han upp den skatt, som han vid Konung Anes död undangömt och nedgräft i jorden. Deraf utdelte han gåfvor bland de öfriga trälarna, och de togo honom till sin höfding. Då slog sig till honom äfven många illgernings- män, hvilka hade sitt tillhåll i de djupa skogarna. Med dessa hopar gjorde Tunne från vildmarkerna, hvarest de uppehölo sig, tid efter annan infall i de bebyggda trakterna, sköflade gods och dräpte folk. Då Konung Egil sporde detta, drog han ut med en här att uppsöka dem. En natt, då Konungen redan laggt sig till hvila, kom Tunne med sin hop, öfverraskade Konungens män och gjorde bland dem ett stort nederlag. Egil, uppväckt af stridsbullret, samlade omkring baneret den öfriga delen af hären, men Tunne gjorde ett så hårdt anfall, att Konungen, öfvergifven af större delen utaf sitt folk, måste taga till flykten. Sedan plundrade Tunne på nytt i byarna och utdelte frikostigt bland sina män det gods, han röfvade; deraf blefvo de

honom mycket tillgifna och han mycket namnkunnig. Mot denna Tunne förlorade Egil åtta fältslag, så att Konungen måste lemna sitt rike och söka hjälp hos Frode den Fräkne på Seland, lofvande att tillbaka bistå Kung Frode med folk och skepp, när så behof gjordes. Då fick han Kung Frodes krigshär och kämpar. Med denna undsättning vände han tillbaka till sitt rike. Derpå höll han med Tunne den nionde drabbningen; i denna blef Tunne slagen och stupade äfven sjelf. Den Danska hären drog åter hem, och Egil skickade Konung Frode stora och dyrbara skänker hvart år. Efter segern öfver Tunne styrde Egil riket i trenne år under god fräd. En tjur, som var mycket gammal och såsom bestämd till offer länge hade blifvit rikligen gödd, kom lös och lopp bort till skogen, der han sedan en lång tid gick ute på vildmarken, blef ursinnig och vild och gjorde folket mycken skada. Egil var en ypperlig jägare och red ofta ut på jagt. En gång tilldrog sig, att han länge jagade efter ett djur och trängde djupt in i skogen, långt skild från sitt folk; då blef han varse den folkilskna tjuren, red så fram, för att gifva honom sin bane; han träffade honom med sitt spjut, men tjuren, deraf blott ringa sårad, stötte sina horn i hästens sida, så att denne med rytaren tumlade öfverända. Konungen sprang genast upp och ville draga sitt svärd; då stötte tjuren sina horn för Konungens bröst, så att de gingo in i lifvet. I detsamma ankommo Konungens män och dödade tjuren; för Konungen kom deras hjälp för sent; han dog några ögonblick derefter. Sedan sattes han i hög vid Upsala. Sagan faller om honom de ord, att han var fredsam till lynnet och ingen krigsman; han satt stilla hemma i sina länder. Af sin långa fejd med Tunne fick han tillnamnet Tunnadolgi, Tunne-fienden.

Efter Egil tog hans son Ottar arf och rike.

Han skickade inga skänker till Konung Frode i Danmark. Då sände Frode män till Ottar att utkräffa den skatt, hvartill Egil sadas hafva förbundet sig. Ottar svarade, att Svearne hittills aldrig betalt någon skatt till Danmark, och han skulle icke heller göra det. Derefter drog Frode med sin här till Svithiod, gjorde landgång och härjade vidt omkring i byggden, tog stort byte, ihjelslog mycket folk och förde många bort med sig som fångar. Följande sommar for han ut på vikingafärd till andra trakter vid Östersjön. Då steg Konung Ottar på sina härskepp och styrde till Danmark, gick der i land och plundrade. Till afvärjande af dessa fiendtligheter drog man på Seland en stor krigshär tillsammans. När Ottar sporde detta, ställde han kosan vesterut genom sundet, höll sedan åt söder till Jutland och lade der med sina skepp in i Limafjärden; här plundrade han Wendelsbyggden (Wendsyssel), härjade vida omkring och gjorde nästan hela trakten till en ödemark. Vötter och Faste, Konung Frodes Jarlar, som blifvit satte att värna landet, medan Konungen var borta, samlade folk tillhopa, stego på sina skepp och öfverraskade Konung Ottar i Limafjärden. Ottar försvarade sig manligen, och på begge sidor föllo många män. Men från alla håll strömmade stundligen folk till Danskarnes undsättning, från alla sidor kommo båtar och skepp, som kringhvärfde Svearne. Då blef Ottar slagen och stupade sjelf med större delen af sin här. Danskarne togo hans lik, förde det i land och lade den döda kroppen på en höjd till rof för foglar och djur.

Ottar föll
 Under örnaklor,
 Den manlige,
 För de Danskas vapen.
 Den grymma korpen
 Med blodig fot

I Wendel trädde
Den vise fursten.

Så qväder skalden Thiodolf. Sagan tillägger, att Danskarne gjorde en träkråka och skickade denna till Svithiod med den helsning, att dess Konung Ottar ej vore mera värd. Deraf blef han sedan kallad Ottar Wendelkråka.

Ryktbar i sagorna är Ottars son och efterträdare, Konung Adils. Han har varit dådsäll, lycklig i alla företag, dessutom rik på egodelar och till lynnet sådan, att han gerna velat utmärka sig genom stora bedrifter. Svearne kallade honom en mächtig Konung. Han drog, såsom sed var, ofta ut i härnad. En sommar kom han med sina härskropp till kusten af Sachsarnes land. Då rådde öfver detta land en Konung, som hette Geirthiofer. Hans gemål var Alof den Rika. Konungen var icke hemma i landet, då Adils och hans män der landstego. De gingo upp till konungagården och plundrade denna; boskapshjorden drefvo de ned till sjöstranden, slagdade den och provianterade sina skepp. Hjorden hade varit vårdad af trälar, både qvinnor och män; dessa alla förde de äfven bort med sig. Bland dem var en jungfru af underbar skönhet. Hennes namn var Yrsa. Man märkte snart, att hon icke hörde till trälinnorna. Hon talade med förstånd och med lätthet och var i mångahanda saker mycket kunnig och snäll. Alla tyckte mycket om Yrsa, dock Konung Adils mest. När han kom hem till sitt land, höll han med henne bröllopp. Hon blef så Drottning i Svithiod och var bland alla den yppersta.

Samma tid var Helge Halfdansson Konung i Hledre eller Lejre, såsom då hufvudorten på Sealand kallades. Han drog upp till Svithiod med en så väldig härsmagt, att Adils ej fann för sig annan utväg, än att draga sig undan. Helge gick i land, plundrade och bekom ett stort byte, bemächtigade

sig äfven Drottning Yrsa, förde henne med sig till Seland och tog henne till gemål. Hon födde honom en son, den i sagorna så namnkunniga Rolf Krake. Trenne år derefter kom Sachsiska furstens gemål, Alof den Rika, till Danmark och yppade för Yrsa, att Helge, hennes man, var hennes fader, och hon Alof hennes moder. Helge hade i sina unga år på ett vikingatåg till Sachsen tvungit Alof att blifva hans frilla ⁴⁴). Efter denna upptäckt blef Yrsa återsänd till Konung Adils i Sverige, der hon sedan var Drottning intill sin död. Mellan Adils, Svea-konungen, och Ale, Konung öfver Upplanden i Norrige, rådde en stor ovänskap. De stämde strid på sjön Venerns is. Adils sände bud till sin frände Rolf Krake, som vid åtta års ålder hade efterträtt sin fader i konungadömet, att komma honom till undsättning. Han lofvade sold åt hans här och åt Konungen sjelf trenne kostbarheter, hvilka helst han ville välja sig i Sverige. Men Rolf hade krig med Sachsarne och kunde icke sjelf komma, icke heller sända annan undsättning än blott sina tolf berserkar. Konung Adils segrade i den utsatta striden på Venerns is ⁴⁵), Ale den Upländske stupade med en stor del af sin här, och till byte bekom Adils den döde Ales hjälm Hildisvin jemte hans ypperliga häst Hrafn. Rolf Krakes berserkar fordrade, såsom sold för sig sjelfva, tre marker guld hvardera, och såsom gåfva för sin Konung de trenne dyrbarheterna: hjälmen Hildegalt och brynjan Findsleif, hvarpå svärd icke beto, samt den guldring, som Sviagris kallades, och hvilken Adils förfäder hade haft. Men Adils vägrade både solden och kostbarheterna. Då foro berserkarne missnöjda hem. Derefter seglade Rolf Krake med sin flotta upp till Svithiod och lade i

44) Jfr *Rolf Krakes S.* 45) Af *Ynglinga-sagan* inhemtas, att om detta krig funnits en lång berättelse i den nu mera förloerade *Sköldunga-sagan*.

land vid Fyrisån, hvarifrån han med sina tolf kämpar red fram till Upsala. Han blef af sin moder Yrsa mycket väl mottagen och undfågnad. Men hon varnade honom att icke dröja många dagar. Hon gaf honom ett djurshorn, fullt med guld, och deribland ringen Sviagris. Rolf Krake och hans män kastade sig då åter upp på sina hästar och redo ner längs efter Fyrisvall. Der sågo de Konung Adils komma efter dem med hela sin här. Då tog Rolf Krake med sin hand guld ur hornet och utströdde det på vägarna. När Svearne sågo detta, lupo de ur sadlarne, och hvar och en tog, hvad han kunde öfverkomma. Men Adils bad dem rida, och red sjelf ganska fort. Hans häst hette Slungner, den snabbaste af alla hästar. Han kom Rolf Krake helt nära. Denne tog då ringen Sviagris, kastade den till honom och bad honom mottaga den såsom gåfva. Adils red till ringen och upptog den med spjutsudden. Då vände Rolf Krake sig om, och när han såg Adils böja sig ned, sade han: nedböjt hafver jag nu den mäktigaste af alla Svear. Så skildes de. Härifrån har kommit, att guldet i skaldernas språk blifvit kalladt Fyrisvalls säd, Fyrisvalls frö och Krakes säd ⁴⁶).

Adils var länge Konung. Sina dagar slutade han i Disarsalen vid ett offer åt Disorna eller Guldinnorna. Konungen red nemligen omkring i Disarsalen, hästen snafvade med fötterna och stupade, och Konungens hufvud krossades mot en sten. Han sattes i hög vid Upsala.

Östen, Adils' son, trädde efter sin fader till konungadömet. Under hans tid härjade många Konungar, både Danska och Norrska, inpå Sveriges landamären; de voro Sjökonungar, Vikingahöfdingar, som på sina härskepp ströko omkring i Östersjön, gjorde landgång, hvar de kunde, och plundrade kusterna. På samma tid blef äfven Kon-

⁴⁶) Skalda.

ung Rolf i Danmark öfverrumplad och med alla sina stora kämpar om lifvet bragt af en Konung Hjorvard. En del af Jutland föll till rof för en Sjökonung Sölve från Niard-ö i Norrige. Denne Sölve, med tillnamnet Jute, så kallad af sitt rike på Jutland, drog sedan med en härflotta upp till Svithiod. Den tiden plägade Konungarne med sitt hof färdas kring landet till sina gårdar för att gästa, som på forn-nordiska språket kallades veitsla, hvarmed betecknades, att de på stället uppburo och förtärde afkastningen af kungsgårdarna jemte den matgård, som häradet sammansköt till gästning för Konungen på sådana resor. Konung Östen befann sig på en sådan gästning i Lofö härad, då Sölve Jute med sina härskutor kom uppföre Mälaren, lade till nattetid vid Lofön, kringhvarfde huset, der Konungen var, och innebrände honom tillika med allt hans hoffolk. Sedan drog han till Sigtuna och äskade att blifva tagen till Konung; men Svearne samlade sig och slogos med honom i samfälta ellofva dagar; dock behöll Sölve segern och satt sedan en lång tid Konung i Svithiod, till dess Svearne omsider sveko honom och gäfvu honom sin bane.

Derefter kom Östens son Yngvar till konungadömet. Han, mera krigisk än sin fader, låg ständigt ute på sina härskepp och fredade kusterna för Vikingarnes härjningar. Med Danmark gjorde han fred och drog sedan på vikingatåg omkring i Östersjön. En sommar kom han till kusten af Estland, gjorde der landgång och plundrade på den ort, som kallades Sten. Men Esterna kommo med en stor krigsmagt ofvan ifrån landet och anföllo de landstigna. Den Estiska hären var så manstark, att den Svenska hopen icke förmådde stå emot. Yngvar föll, och Svearne uppkastade öfver honom en stor hög invid sjöstranden,

Der Östersjön
För Svea Konung

Haf-

Hafvets sång
Till gamman sjunger.

Sagan säger, att detta skedde på Adalsyssell. Så kallades fordom det midt emot öarna Ösel och Dagö liggande landet.

Anund, Yngves son, tog arf och rike efter sin fader. Med arfvet följde äfven den heliga förbindelsen att hämnas sina fränders död. Således steg Anund på sina härskepp och drog med hären öfver till Estland, gick der upp på land, härjade vida omkring och vann stort byte. Derpå vände han om hösten tillbaka och styrde sedan sitt rike i god fred. Den tiden var Svithiod ännu ett stort skogsland med vidsträckta ödemarker, flera dagsresor långa. Anund använde mycken omkostnad och slit för att rödja skogen och förvandla vildmarkerna till fruktbara och bebyggda orter; han lät allestädes lägga vägar öfver ödemarkerna; ofta upptäcktes då midt i de tjocka skogarna slätter; der byggdes gårdar, och deromkring uppstodo sedan stora härader, ty folk fanns i landet till öfverflöd. Äfven lät Anund i hvarje storhärad i Svithiod åt sig anlägga gårdar. Deraf blef han mycket rik, och under hela hans tid hugnades landet med goda år. Han blef för allt detta så högt älskad af folket, att sagan kallar honom den vänsällaste af alla Konungar. Namn af Braut-Anund erhöll han derföre, att han lät bryta vägar öfver allt Svithiod, både öfver skogar, moraser och fjäll. En gång, då han på sedvanligt sätt med sitt hof for omkring mellan sina gårdar och på en sådan resa om en höst färdades genom en trång dal, på ömse sidor hvarom höga berg uppreste sig, hände sig, såsom det i samma dagar regnade mycket och snö derförut hade fallit på fjällen, att ett stort bergsras nedstörtade öfver Konungen och krossade honom tillika med många män af hans följe. Detta

har, såsom några tro, tilldragit sig i Vestmanland vid Balunds-ås, såsom den stora ås kallas, som öster om Vesterås tager sin början och går upp genom hela denna landsort; der, en half mil öster ut från nyssnämnda stad, finnes en mycket stor hög, som af folket kallas Anunda-högen, på hvilken ting fordom blifvit hållna; denna är af många ansedd att vara Anunds begrafningsställe ⁴⁷⁾. Deremot säges i en af våra gamla konungalängder ⁴⁸⁾, att Braut-Anund fått sin bane i Nerike på den ort, som kallas Himlehed ⁴⁹⁾. Så uppgifves äfven ställets namn i Ynglingasagan ⁵⁰⁾, och i våra gamla chrönikor kallas det Högahed; en hög ås af detta namn går genom Svennevads socken i Nerike; skogen kallas Bröten, och Braut-Anund säges vara begrafven under den höga stenen en half mil söder om Svennevad vid landsvägen ⁵¹⁾. I orten har man en berättelse, att trenne Konungabröder der stridt med hvarandra, och i våra chrönikor förmäles, att Braut-Anund blifvit vid Högahed i Nerike ihjelslagen af sin broder Sigweder eller Sivard.

I Svea rike voro denna tid många Konungar. Östergötland hade sin egen Konung, en annan Konung styrde öfver Vestergötland, äfven Södermanland och Nerike hade sina egna Konungar, och serskilda Konungar omtalas äfven för Tiundaland, Attundaland och Fjerdhundraland, delar af det ofvanför Mälaren bebyggda landet. Upsala-konungen utgjorde föreningsbandet mellan alla dessa Landskaps- eller så kallade Fylkis-konungar; han, såsom Öfverkonung, egde det högsta anseendet, men var för

47) Tuneld, *Geogr.* 48) *Catol. Reg. Sv. a primordiis regni ad Magnum Erici.* Se *Script. rer. Sv. med. ævi.* I. . 49) *Coelicampus.* 50) I sagan kallas orten *Himinheidur* d. ä. Himmelshed, och i Thiodolfs qvåde säges, att händelsen tilldrog sig *und himinfjöllum* d. ä. under himlafjällen. 51) Geijer, *Sv. F. Hist. I.*

öfrigt till sin magt så inskränkt, att han näppligen rådde öfver annat än Upsala-öde eller de under Upsala konungasäte lydande gods och gårdar. Nästan sjelfständiga riken hvart för sig, voro dessa många små konungadömen endast så vida förenade till ett helt, att de alla erkände gudatemplet i Upsala för sin högsta gemensamma helgedom; hit upp föro Konungarne om midvintern för att offra till gemensam frid; till samma stora offerfest kom äfven en stor myckenhet af folket tillsammans; medelpunkten i detta folk- eller konungaförbund var Upsala-konungen såsom den gemensamma tempelhelgedomens högsta vårdare och föreståndare; men han egde icke något omedelbart under honom lydande land, icke något egentligt rike, hvaröfver han kunde säga sig råda; hans politiska magt var nära att försvinna. Sådant var på det hela landets skick, då Braut-Anunds son, Ingiald, trädde till konungadörnet efter sin fader.

Ingiald hade blifvit uppfostrad hos Svipdager, Konungen i Tiundaland. Alf och Agnar, söner af Konung Yngvar i Fjerdhundraland, voro med honom jemnåriga. De hade följt sin fader, då han en vinter med många andra for till Upsala att bevista den vanliga offerfesten. Alf, Yngvars son, och Ingiald voro då blott sex år gamla. Gossarne företogo efter tidens sed en krigslek, rådande hvar öfver sin skara. Ingiald dukade under för den starkare Alf. Detta förtröt honom så högt, att han började bitterligen gråta. Hans fosterbroder Götvider ledde honom till hans fosterfader Svipdager, och när för denne berättades, huru illa det gått Ingiald i leken, att han icke varit så stark och hårdig som Alf, sade fosterfadern till honom, att detta var en stor skam. Han stålsatte och uppsporrade gossens sinne; i fornsagan berättas detta sålunda, att han tagit hjertat ur en varg, stekt det

på ett spett och gifvit det åt Ingiald att äta, hvarefter denne blifvit mycket grymmare och argare till sinnes än någon annan. När han var kommen till mogna år, friade hans fader för honom till Vestgöta-konungen Algöts dotter Göthild; hon blef sänd upp till Svithiod, och Ingiald höll med henne bröllop. Sedan Braut-Anund var död och Ingiald trädte till arvet och konungadömet, gjorde han stora tillredelser för att dricka arfol efter sin fader. Han lät uppbygga en ny sal, uti ingen mon mindre eller sämre än den gamla konungasalen; sju högsäten inrättades i den nybyggda salen, som deraf fick namn af "sju Konungars sal." Budbärare utsändes kring hela Svithiod att bjuda Konungar, Jarlar och andra män af anseende. Konungarne Sporsnialler och Sigvater infunno sig, den förra från Nerike, den sednare från Attundaland; äfven Konung Yngvar af Fjerdhundraland kom med begge sina söner, Agnar och Alf; Algöt, Konung i Vestergötland, infann sig likaledes, men Konung Granmar af Södermanland kom icke. Gästerna ledsagades in i den nya salen, Konungarne intogo de för dem tillredda högsäten, och deras män satte sig ned på bänkarna. För Ingialds eget hoffolk och hans krigsmän anvistes platser i den gamla konungasalen. Det var bruk, när arfol hölls efter Konungar och Jarlar, att den, som arvet mottog och gjorde gästbudet, skulle sitta på pallen framför högsätet, till dess den skålen dracks, som kallades Bragafull. Då skulle han stå upp mot Bragaskålen, först göra ett löfte och sedan dricka skålen ut; derefter ledde han upp till det högsäte, som hans fader förut egt, och då var han fullt kommen till arvet efter honom. När Bragaskålen nu förekom, steg Ingiald upp, mottog det stora djurshornet och gjorde det löftet, att han skulle till hälften öka sitt rike åt alla fyra väderstrecken, eller ock stupa dervid; derpå drack han hornet ut. Samma

qväll vidtog Ingiald anstalter till uppfyllande af sitt stora löfte, hvars verkliga mening ingen anade. Om aftonen nemligen, sedan alla druckit väldeligen, sade han till Folkvider och Hylvider, Svipdagers söner, att de skulle väpna sig och samla tillhopa allt krigsfolket, som fått befallning att infinna sig. Derpå blef huset, der gästerna voro, omringadt af väpnade skaror, och eld lades rundt omkring detsamma. Då uppgick "sju Konungars sal" i låga och rök, alla der församlade Konungar, sex till antalet, med allt deras hoffolk, Jarlar och andra ansedda män, blefvo på en gång innebrända. Många sökte att komma ut, men alla, för hvilka detta lyckades, blefvo strax af det omkringstående krigsfolket på stället nedstöta. Sedan underlade sig Ingiald alla de innebrända Konungarnes riken och tog skatt af dem.

Sommaren derefter tilldrog sig, att en Sjökonung vid namn Hjorvard Ylfing, en stor Vikingehöfding, lopp med sina härskepp in i Mörkva fjärd. Granmar, Konungen i Södermanland, som af Ingialds förfarande mot de öfriga Konungarne förut såg, hvad honom förestode, derföre i tid var omtänkt på säkerhetsmått och att skaffa sig vänner och bistånd, sporde med glädje Vikingens ankomst och sände män med helsning och bjudning till honom, att jemte hela dess skara komma till gästning hos Konungen. Hjorvard, som aldrig härjat i Granmars rike, mottog den gästvänliga bjudningen. Der kungsgårdar voro, funnos då serskilda måltidsstugor, stora, långa salar med bänkar utefter väggarna, och i midten af dem tvänne högsäten, ett på hvardera af långväggarna. Det var äfven sed, när Konungar, som land styrde, gjorde gästabud, att då skulle man om qvällarna dricka Tvämenning, hvart par för sig, man och qvinna tillsammans, så långt par räckte; men de, som derefter öfriga voro, drucko serskildt hvar för sig. Deremot var

Vikingars sed, när de voro i gästabud, att de alla drucko tillhopa. Hjorvard blef med mycken beder emottagen, han fick sitt rum i högsätet midt emot Konung Granmar, och med honom suto alla hans män på samma bänk. Granmar sade till sin dotter Hildigunn, att hon skulle laga sig till och bära öl fram åt Vikingarne. Hildigunn, en mycket skön och prydlig jungfru, tog silfverbägaren, iskänkte den full, gick så fram öfver golfvet till Vikingahöfdingen och helsade honom med de orden: Hell eder, Ylfingar alla, med Rolf Krakes skål! Derpå drack hon ut halfpårten och räckte sedan bägaren åt Konung Hjorvard. Denne, med detsamma han mottog bägaren, fattade äfven hennes hand och bad henne sitta ned hos honom. Hon erinrade honom, att det icke var Vikingars sed att dricka tvåmenning med qvinnor. Han svarade, att det kom honom nu så för, att han ville byta om och sätta å sido Vikingalagen, för att med henne dricka tvåmenning. Då satte hon sig ned hos honom, och de drucko båda tillsammans den aftonen och talade mycket med hvarandra. Följande dagen, då Konungarne Granmar och Hjorvard kommo tillsammans, begärde Hjorvard jungfru Hildigunn till äkta. Granmar gaf saken tillkänna för sin husfru Hild och andra sina rådgifvare. Dessa voro alla af samma tanka med honom, att han för sig och sitt rike skulle vinna mycken styrka deraf, att komma i så nära frändskap med Konung Hjorvard. Då blef jungfru Hildigunn trolofvad med honom, och derefter blef deras bröllopp hållet. Hjorvard blef sedan kvar hos sin svärfader Granmar, för att hjälpa honom att försvara sitt land, så mycket mera, som Granmar icke hade någon annan son att gifva riket i arf efter sin död.

Om hösten samlade Ingiald tillhopa en här, uppådålande krigsfolk äfven från de riken eller landskaper, som han underlaggt sig. Med denna härs-

magt gick han om bord, tog kosan till Södermanland och steg der i land. Granmar och Hjorvard, som spört Ingjalds tillrustningar, hade äfven dragit krigsfolk tillsammans: Konung Högne och hans son Hilder kommo dem till undsättning med manskap från Östergötland. Derpå drabbade härarne tillhopa. Men redan kort efter slagets början togo höfdingarne från Vestergötland och Nerike äfvensom de från Fjerdhundra- och Attundaland med allt deras krigsfolk till flykten, begåfvos sig tillbaka till sina skepp och foro åter hem. Derigenom blef Ingjald så blottställd, att han, som i början af striden haft en vida talrikare här, nu kom med nöd undan till sina skepp, sedan han fått flera hugg och sår, och sedan Svipdager, hans fosterfader och rådgifvare, stupat jemte tvänne dess söner, Götvider och Hylvider. Derefter var en lång tid stor ofred mellan Ingjald och Konung Granmar af Södermanland. Denne, biträdd af sin måg, Konung Hjorvard, och understödd af sin svärfader, Konungen i Östergötland, försvarade sig med god framgång, emedan Ingjald hos folket i de nyvunna rikena rön-te så föga tillgifvenhet, att han icke kunde något särdeles uträtta. Ändtligen för-mådde deras ömsesidiga vänner, att mellan dem medla en förlikning; ett möte utsattes, och Konungarne kommo tillsammans; då blef mellan Upsala-konungen Ingjald samt Konungarne Granmar och Hjorvard i Södermanland fred ingången, hvar-jemte med ed och troskap bekräftades, att denna fred skulle hållas, så länge dessa trenne Konungar lefde. Våren derpå drog Granmar till Upsala, att der, efter forngammal sed, offra mot sommaren, på det frid skulle hållas. Han rådfrågade Gudarne om sitt kommande öde; då föllo offerspänen så, att hans lifstid bebådades icke blifva långvarig. Derpå drog han åter hem till sitt rike.

Han och hans måg Hjorvard foro hösten der-

efter till sina gårdar på Sela-ön i Mälaren, att der gästa. Då kom Ingiald en natt till samma ö med sin härflotta, kringrande gården, der Konungarne voro, och innebrände dem tillika med allt deras folk. Derpå lade han under sig deras rike och satte höfdingar deröfver. Sedan var mellan honom och Högne, Konungen i Östergötland, stor oenighet. Men Högne tog sig så väl i akt, att han af alla de Fylkiskonungar, sagan för denna tid omtalar, var den enda, som till sin död förblef i besittning af sitt konungadöme. Alla de öfriga Konungarnes riken hade Ingiald återbragt under Upsala konungastol, så att han rådde öfver största delen af Svithiod. Tolf Konungar säges han hafva afdagatagit, alla genom svek och bedrägeri. Derföre blef han kallad Ingiald Illråda. Med Göt-hild, sin gemål, den innebrända Vestgöta Konungen Algöts dotter, hade han tvänne barn, sonen Olof och dottern Åsa. Sonen sändes af sin moder till hennes fosterfader Bove i Vestergötland, hos hvilken han uppfostrades i sällskap med dennes egen son Fletter. Åsa, dottern, liknade till lynnet sin fader; hon blef förmäld med Gudröd, Konung i Skåne; genom hennes anstiftan skedde, att Gudröd slog ihjel sin broder Halfdan; sedan lät hon afdagataga Konung Gudröd sjelf; derpå flydde hon hem till sin fader. För dessa illgerningar fick hon samma tillnamn som denne. Hon blef kallad Åsa den Illråda.

Kort efter Konung Gudröds död kom Ivar Vidfamne hem till Skåne från sina vikingafärder. Han var son af Halfdan och således broder-son till den genom Åsas föranstaltande afdagatagne Gudröd. Att hämnas sin faderbroders död, samlade han genast tillhopa en stor härsmagt och drog upp till Svithiod. Då uppehöll sig Ingiald på Ränninge, hvarest han med sitt konungafölje och sin dotter Åsa var i gästning. Han var om Ivars antågande

alldeles okunnig, till dess denne redan kommit honom nära. Ingiald hade ingen krigsstyrka att sätta mot fienden, på folkets tillgifvenhet kunde han icke räkna, och han visste, att hans ovänner från alla sidor skulle bryta löst emot honom, så snart han vände sig till flykten. I denna belägenhet tog han, efter samråd med sin dotter Åsa, det beslut, att hellre gifva sig sjelf åt Oden och dö en namnkunnig död, än att falla i sina fienders våld. Om aftonen blef hoffolket friskt undfägnadt, och sedan alla voro druckna, lät han tända eld på konungasalen och innebrände jemte alla dem af konungaföljet, som i salen voro, äfven sig sjelf och sin dotter, på det ingen månde säga, att han öfvervunnen gifvit sig i sina fienders händer. Denna gerning blef mycket namnkunnig. Man tror, att händelsen tilldragit sig på Fogdön i Mälaren, hvar-est på Ränningebys egor lemningar ännu finnas af en förntida borg, som der, på öns nordvestra sida, legat nära intill Mälarens strand på en bergshöjd, hvilken nu är öfverallt skogbevext, men hvarifrån man åt alla sidor har en vidsträckt utsigt; stället, der borgen thronat, är omgifvet af trenne ringmurar, den öfversta bestående af hopstapplade kullerstenar, den nedersta åter af väldiga stenmassor; på samma ö, å Husby egor, finnas flera ättehögar, bland hvilka den största, som i omkrets håller vid pass 360 alnar, bär namn af Kungshögen; en urna af metall och konstigt arbetade stridsvapen skola för många år tillbaka der blifvit funna ⁵²).

Olof, Ingialds son, då han sporde sin faders död, Ivar Vidfamnes framgång och huru allmogen endrägteligen rest sig att fördrifva Ingialds släkt och alla hans vänner, drog från Vestergötland med så många, som honom följa ville, upp till Nerike, der han hade sina modernefränder; hans mormoder

52) *Iduna*, VIII.

Alöf, Göthilds moder, var dotter af Olof Skygne, hvilken varit Konung i Nerike. Men när Svearne fingo kunskap, att han var kommen dit upp, fick han icke längre blifva der; fadrens förhatliga geringar hade hos dem väckt harm och ovillja mot sonen. Han tog då med sin lilla hop vägen vesterut öfver skog och mark till en å, som nordan från faller ut i Venern och kallades Elfven. Mycken sannolikhet har deras mening⁵³⁾, som tro, att med denna elf bör förstås By- eller Sifhälla-elfven, som i trenne grenar kommer från Norrige, utflödar inom Vermlands gräns från Lomsen, mellan Fryksände och Gunnarskogs socknar, förenar med sig under sitt vidare lopp flera vattendrag och utfaller slutligen i Venern nedanför Krokstads säteri i By socken. Här, i aflägsenhet från de bebyggda orterna, omskansad af Venern, af Klara- och Sifhälla-elfvar, har Olof, såsom man tror, slagit ned sina bopålar på näset vid Sifhälla-elf, det nu varande Näs-härad, der börjat att hugga och bränna skogen och plöja marken. När detta blef kunnigt i Svithiod, tycktes alla ett sådant företagande af en Upsala-konungason vara föga hederligt, hvarföre de gafvo honom namn af Olof Trätelja. Men sedan, då många blefvo fredlösa, för Ivar Vidfamne, och det tillika spordes, att hos Olof Trätelja var ett godt och fruktbart land, drog en stor myckenhet folk dit upp. Då rödjades ödemarker, brändes och svedjades skogstrakter, och stora härader uppkommo, som kallades Vermaland, Värmland. På ömse sidor om elfven Raum eller Glommen i Norrige, vester om Fryksdals- och Jössehärad, låg ett litet konungarike, som kallades Solöar; från Venern kunde man uppföre By- eller Sifhälla-elfven komma till norra ändan af Fjolen vid Sulevik, derifrån öfver Renkes-ed till Renken och genom Hungen upp i Vrans-elfven, hvarifrån

53) E. Fernow, *Vermlands beskrifning*.

vattenledningar, efter den tidens sed att stundom draga båtar öfver land, gingo in i Raum-elfven, så att man från Venern till Solöar hade en nästan oafbruten segelled⁵⁴). Öfver Solöar styrde då en Konung, som hette Halfdan Gulltand; han var son af Sölve, hvars fader Sölvar åter var son af Sölvar den Gamle, hvilken varit den förste, som först uppröjdt och bebyggt Solöarna. Halfdan Gulltand egde en dotter vid namn Solveg eller Sölva. Hon blef Olof Träteljas gemål. Med henne hade han tvänne söner, Ingiald och Halfdan. Den sistnämnde, med tillnamnet Hvitben, blef uppfostrad hos sin morbroder Konung Sölve, som efter sin fader blifvit Konung öfver Solöarna. Denne Halfdan Hvitben fortplantade Ynglinga-ätten till Norrige och är stamfader för de Konungar, som från medlet af det IX intill det XIV århundradet regerat såsom Envåldskonungar öfver Norrige, hvarom framdeles mera.

Det hände, då en stor myckenhet folk drog uppåt Vermland till Olof Trätelja, att der, af brist på föda för den ansenliga folkhopen, uppkom en stor hungersnöd. Olof hade icke mycken vördnad för Gudarne, sedan de öfvergifvit hans ätt och låtit hans fädernrike med det heliga templet i Upsala komma i fremmande händer; derföre offrade han sällan till dem; detta tog folket illa upp, och man trodde, att derifrån kom den hårda tiden. Då man deröfver meddelat hvarandra sina tankar, drog en stor härskara till gården; der Olof Trätelja var, kringhvärfde huset, tände eld derpå och innebrände Konungen till offer åt Oden för ett godt år. Detta skedde vid Venern, och dersammastädes, i By socken uti Näs härad, på Brobacken vid Säfle-bro, finnes en mycket stor ättehög: denna tror man hölja Olof Träteljas aska.⁵⁵).

54) Fernow, l. c.

55) Fernow, l. c.

III.

Sagorna om Ivar Vidfamne, Harald Hildetand, Sigurd Ring och Ragnar Lodbrok.

Sedan Ingjald Illråda genom Småkonungarne utrotande laggt grunden till de många smårikens förening under ett enda gemensamt öfverhufvud och derpå gifvit sig sjelf döden, för att undgå följden af den allmänna ovilljan, hans son Olof åtog för de faror, honom hotade, dragit sig undan till ödemarker och skogar, blef Ivar Vidfamne i den allmänna rörelse och förvirring, dessa händelser förorsakade, Konung öfver hela Svithiod⁵⁶). Han ledde sina ånor från Gudarne, emedan han nedstammade från en son af Oden, från Sköld⁵⁷), ättfadern för de Danska Konungarne. Skåne innehade han såsom arf efter sina förfäder. Och sedan han blifvit Konung öfver Svithiod, företog han att äfven underlägga sig Danmark.

I sagan framstår han såsom en man, den der till sin karakter varit lika våldsamt som arglistigt, hård mot fiender och mot vänner lömsk; hos honom förenades grymhet med trolöshet, och för sin herrsklystnad kände han inga gränсор. Han hade en enda dotter Aud, kallad Djupaudga, den bottenrika. Den tiden voro tvänne bröder, Rörik och Helge, samkonungar på Seeland; Rörik satt hemma i ro och förvaltade styrelsen; Helge, hans broder, en stridbar man, ädelsinnad och ypperlig i alla måtto, for hvarje sommar ut i härnad och var mycket namnkunnig. Han kom till Ivar Vidfamne och begärde hans dotter Aud till hustru; hon var Helge bevågen såsom en man, den der var känd af mycket godt; men Ivar gaf honom afslag, skjutande skulden på sin dotter. Helge for då hem till

56) *Ynglingasagan*.
l. c. l. 5.

57) Efter Langfedgatalet hos Langebek,

sitt rike, men kom sedan åter och begärde Aud för sin broder Rörík; honom ville Aud för ingen del hafva, men Ivar gaf sitt samtycke och sade, att det skedde med hans dotters bifall. Hon blef Röríks gemål och födde honom en son, som fick namnet Harald. Ivar, bedragen i sin uträkning att genom list tillvägabrinda söndring mellan bröderna, lade en sommar till med sina härskepp vid Seland på sin färd från Svithiod till Reidgotaland (Jutland); Helge var då ute i härnad, men Rörík infann sig på sin svärfaders skepp; denne mottog honom kallt och med ledsnad, gaf honom tillkänna, huru det var ett tal i allas mun, att Harald var Helges son, rådde honom derföre, att alldeles afstå Aud till sin broder Helge eller också taga denna af daga, hellre än att af klenmodighet låta en sådan vanära blifva ohämnad. Efter detta tal fortsatte Ivar sin färd till Reidgotaland, och Rörík red hem till sin gård. Om hösten kom Helge hem från sin härnad, och till hans välkomst anreddes ett stort gästabud af Drottning Aud. Rörík var tung till sinnet, och då efter gästabudet en stridslek anställdes, genomborrade han med sitt spjut sin obeväpnade broder. Alla blefvo öfver denna gerning bestörta. Rörík förklarade sig dertill haft rättmätig orsak, emedan Helge tubbat hans hustru. Med en mun försvårade alla Helges heder, hvar och en ogillade Röríks dårskap, Aud sade sig i alltsammans igenkänna sin faders verk, förespådde, att dermed icke skulle stadna, och drog sig undan inåt landet med ett stort följe. Kort derefter kom Ivar tillbaka. När då för honom berättades, hvad sig tilldragit, vredgades han öfver en sådan af sin måg begången illgerning, sade sig villja hämnas Helges fall, steg i land med sitt manskap och nedergjorde den mot honom till mötes kommande Rörík med alla dess män, hvarpå han, Ivar, såsom en rättvis hämnare af Helges mord,

blef till Konung tagen af alla, som der i trakten bodde. Men då han ville underlägga sig hela landet, kom Aud från den inre byggen med en stor landshär, och Ivar, som icke fann sig nog manstark för att uthålla ett ordentligt slag, drog sig tillbaka till sina skepp och afseglade till Sverige. Öfver vintern samlade Aud tillhopa alla de skatter, som tillhört Konung Rörik; dessa sände hon till Ö-göotaland (Gottland), dit hon äfven sjelf strax om våren afseglade med sin son och många förnämna män, medhafvande så mycken egendom, hon kunde föra; från Gottland tog hon sedan kosan åt öster till Gardarike, hvaröfver då styrde en Konung, som hette Radbard; han mottog henne och hennes följe med gästfri vänlighet och tillbjöd henne äfven, då han blef underrättad om hennes öde, en stadig fristad i sitt rike; sedan begärde han henne till äkta; hon, landsflyktig från sitt land, blottställd för sin fader, utan skydd och utan stöd för sin unga son, mottog med glädje Konungens tillbud och blef hans gemål.

Emellertid underlade sig Ivar Vidfamne Se-land och var nu en mächtig Konung öfver Sveriges och Danmarks riken. När det blef honom kunnigt, att Aud förmält sig med Konungen i Gardarike, ansåg han det vara mycket förmätet af denne, att hafva med hans dotter ingått en sådan förbindelse, utan att han, hennes fader, blifvit derom tillspord. Han samlade tillhopa en väldig krigsmagt så väl från Sverige som från Danmark, och med en härflotta, så stor, att ingen visste räkning på skeppen, styrde han österut och kom till Kyrialabotn⁵⁸⁾, der Konung Radbards rike börjades. Der ville han stiga i land, öfverrumpla Radbard och föröda hans länder. Men natten förut hade han en dröm, som syntes honom märkelig, och på drömmar gaf man den tiden mycken akt, emedan de troddes vara af

58) Kareliska Viken, nu kallad Finska Viken.

stor betydelse. Han lät derföre kalla sin fosterfader Horder, som skulle för honom uttyda drömmen. Horder kom, men ville icke stiga in på Ivars skepp, utan ställde sig på en klippa nära invid skeppsbyggn. Ivar sade för honom drömmen. Horder tydde den så, att Sveriges och Danmarks riken snart skulle komma att skiftas, och sjelf är du, tillade han straffande, så mycket närmare kommen Hels boning, då du inbillar dig att kunna underkufva alla riken och icke besinnar, att din vissaste framgång blir, att du snart måste dö, och att ingen af de dina kommer till väldet efter dig. Ivar bad honom stiga in på skeppet och der säga sina onda spådomar. Horder ville det icke, utan förblef stående på klippan. Då frågade Konungen honom, huru hans fader och fränder och han sjelf voro ansedda bland Asarne. Derpå svarade Horder, att den ena var ansedd som Balder, en annan som Häner, den tredje som Heimdal, men alla voro de honom, Ivar, hätska och vidriga, och bland Asarne var han hållen lika med Midgårdsormen. Så mycken förhånelse kunde Ivar icke fördraga, hela våldsamheten af hans lynne bröt ut, och i gäsande vrede ropade han till Horder: "stig hit, du leda troll, som der står på klippan, och mät dig med Midgårdsormen!" Och i samma ögonblick, utom sig af raseri, kastade han sig öfver bord i vattnet; Horder störtade emot honom från klippan; beggä, gamla till åren, nedsjönko till sjöbotten och kommo aldrig mera upp. När folket detta såg, gafs från höfdingeskeppet tecken med ludrar, att alla skulle stiga upp i land och hålla rådplägning. Då blef så beslutet, att, såsom höfdingen för härtåget var död, och de med Konung Radbard icke hade någon sak, skulle en och hvar ega fritt att fara hem till sin ort. Så blef hären upplöst, och hvar och en drog hem till sitt land ⁵⁹⁾.

59) Sagobrott.

Efter sagans antydelse har Ivars hela lefnad hufvudsakligen varit upptagen af vikingafärder och härjningar på fremmande kuster; det säges, att han varit rådande öfver de östra (på andra sidan om Östersjön liggande) länderna jemte en stor del af Saxland och femtedelen af England eller Northumberland, hvilka länder han med vapenmagt sig underlaggt, deraf han äfven fått tillnamnet Vidfamne (den vidt famnande)⁶⁰). Historiska efterrättelser från de näst härefter följande århundraden göra troligt, att Östersjöländerna Kurland, Liesland, Estland redan dessa tider och kanske länge förut till någon del varit skattskyldiga under Sverige; beträffande åter Saxland och England, så är icke osannolikt, att Ivar under sina vikingatåg hemsökt, brandskattat och plundrat dessa länders kuster, men att han inkräktat desamma eller öfver dem öfvat något välde, synes mindre troligt och bestyrkes icke heller, fastmer motsäges af andra vittnesbörd från dessa tider. Om Ivars öfriga förhållande vet man blott, att han för sina fiender varit en skräck⁶¹) och i Svithiod hårdt och våldsamt förfarit mot Ingiald Illrådas vänner och anhängare, men på samma gång äfven fördrifvit de ännu varande Småkonungar och således fullföljt det af Ingiald påbegynta verk; många hade för honom blifvit fredlösa; dessa alla togo sin tillflykt upp till Olof Trätelja i Vermland. I Danmark synes han på lika sätt hafva förfarit, så att han underkufvat en hop af dervarande Småkonungar och laggt deras riken under sig.

Så snart Ivar Vidfamnes död spordes, lemna-
de Radbard, Konungen i Gardarike, folk och skepp
åt sin stufson Harald för att taga sin morfaders
län-

60) I *Herv. S.* kallas han Vidfarne. 61) "Yvarum cogeno-
mento vithfadhin regem tunc temporis multis formidabilem."
Så lyda orden om honom i en af våra gamla konungalängder.
Se *Script. rer. Sv. m. ævi. I. Cat. II.*

länder i besittning. Då var Harald blott femton år gammal, men stark till krafter och stor till vexten, dessutom utmärkt af en manlig skönhet. Han kom först till Seland, blef der till Konung antagen, for sedan öfver till Skåne, hvilket rike hans morfaders förfäder inuehaft, och sedan han äfven der blifvit erkänd och förstärkt med folk, drog han vidare uppåt till Götaland och Svithiod. Der hade många Småkonungar, dem Ingiald Illråda och Ivar Vidfamne fördrifvit eller hvilkas fäder de ur vägen röjdt, vid ryktet om Ivars död åter satt sig i besittning af sina fäderneriken. Harald öfvervann dem, eller ingick med dem fred på sådana villkor, att de behöllo sina konungadömen, men erkände honom för sin Öfverkonung och betalade till honom skatt, hvarföre de äfven kallades Skattkonungar ⁶²). Sedan Harald på detta sätt kommit till öfverväldet i Sverige och Danmark, så att i dessa riken ingen Konung fanns, som icke var skattskyldig under honom, förde han i fremmande länder sina vapen vidt omkring och höll så många fältslag, att före honom ingen varit i hans slägt, som utmärkt sig genom så stora krigsbedrifter; der-

62) *Sagobr.*, der äfven förtäljes, att en Herraud, Hervard Yl-fings son, återfick Östergötland, det land, hans fader och Konung Granmar tillförne egt. Äfven hos Saxo (Lib. VII) talas om Haralds krig med Alyvers i Sverige söner, Olof, Inge och Ingild, af hvilka de tvänne förstnämnda stupat, men med Ingild hade Harald efter långvarigt krig ingått fred och lemnat honom i besittningen af riket. Ännu andra, Inge, Oly, Guthfast, Alver och Folki Erikssöner m. fl. förekomma hos Saxo (Lib. VIII.) såsom på Sigurd Rings sida deltagande i Bråval-laslag, och han säger om dem, att de ledde sin härkomst från Guden Frej, voro de tappreste bland Svearne och trognr ut-tolkare af Gudarnes villja. Detta tillkännager, att de voro af Ynglinga-stammen. Det fanns således ännu länge ättlingar kvar af denna gudastam, och det var utan tvifvel de, som gjorde Harald motstånd, emedan de åter ville sätta sig i besittning af sina fäderneriken.

af och med hänseende tillika på hans stora utstående framtänder blef han kallad Harald Hildetand⁶³). Man trodde, att han i sin ungdom genom den trolldom, som kallades Seid, blifvit hård mot jern och stål, så att inga vapen kunde bita på honom; andra sade⁶⁴), att denna gåfva blifvit honom förlänad af Oden sjelf, och att Harald af tacksamhet därför lofvat offra åt Oden alla dem, som föllo för hans vapen. Sin krigskonst hade han äfven lärt af Oden, och sina krigsmän höll han jemväl under fredstider i jemn och daglig öfning, till hvilken ända han vid sitt hof hade serskilda kämpar, som skulle undervisa dem i alla manliga idrotter och lära dem att med konst och med färdighet föra sina vapen; man har sagt, det några derutinnan gått så långt, att de kunde hugga ögonbrynen af hvarandra, utan att skada ansigtet; den, som blinkade för sådana hugg, blef genast förvisad från Konungens gård och förlorade sin sold.

Harald Hildetands moder Aud, Ivar Vidfamnes dotter, hade i sitt andra gifte med Radbard, Konungen i Gardarike, en son vid namn Randver; denne fann på ett krigståg en tidig död, men efterlemnade med Asa, dotter till Konung Harald af Geirraudar gård i Norrige, en son, som kallades Sigurd Ring. Då Harald blef gammal, satte han denna sin broderson till Konung öfver det egentliga Svithiod jemte Vestergötland, men förbehöll sig sjelf Östergötland och Danmark⁶⁵). Andra säga⁶⁶), att den med Harald Hildetand samtidiga Upsala-konungen Ring⁶⁷) varit en son af Svenska Konungen Ingild, Alvers son, densamma, som med Harald fört ett långvarigt krig, tagit dess syster till äkta och förblifvit i besittningen af sitt rike.

63) Af *kildur*, krig, och *taunn* eller *tönn*, tand. 64) Saxo, Lib. VII. 65) *Sagobrott*. 66) Saxo, Lib. VII. 67) Hos Saxo och i *Sagobrottet* kallas han endast med detta namn.

I sådant fall är troligt, att han varit af Ynglingarnes ätt ⁶⁸).

Dessa begge Konungar, Harald Hildetand i Danmark och Sigurd Ring i Sverige, höllo med hvarandra det öfver hela Norden så ryktbara Bråvallaslaget. I det förhållande, hvori båda Konungarne stodo till hvarandra — då Harald betraktade sig såsom Öfverkonung öfver begge rikena, eller ville göra sin magt gällande öfver desamma länder, hans morfader innehaft, Sigurd Ring åter, antingen han såsom broder-son af Harald blifvit af honom satt till Konung öfver Svithiod, eller han såsom ättling af det gamla konungahuset mottagit riket i arf efter sin fader Ingild, i förra fallet traktade att göra sig oberoende af sin farbroder, i sednare fallet ville försvara sin rätt till land och rike mot Haralds anspråk — kunde många anledningar till

68) Jfr not. 62 och Saxo Lib. VII. Härmed öfverensstämma äfven våra äldsta inhemska konungalängder och chrönikor. De säga, att Olof Trätelja hade tvänne söner, Halfdan Hvitben, som blef Konung i Norrige, och Inge, som efter sin fader blef Konung i Sverige (enligt Sturleson blef han efter sin fader Konung blott i Vermland); denne Inge var fader till Erik Väderhatt, denne fader till Erik Segersäll, och denne farfader till Olof Skötkonung. Således har, enligt inhemska minnen och traditioner, Ynglinga-ätten fortbestått i Sverige, och Olof Träteljas son Inge (hvilken synes motsvara Saxos Ingild) varit den nya konunga-ättens stamfader. Men lederna äro mycket förkortade eller regenterna mellan Inge och Olof Skötkonung alltför få. Enligt Konungalängden, som upptager sista capitlet af *Hervarasagan*, har Ivar Vidfamne satt en man vid namn Valldar till Konung öfver Danmark och gifvit honom sin dotter till äkta. Valldars söner voro Harald Hildetand och Randver. Randver tog Danmarks rike efter sin fader, och efter Randver blef dess son Sigurd Ring Konung i Danmark; Harald Hildetand deremot blef Konung öfver Götland. — Att reda alla dessa stridiga uppgifter och utfinna det rigtige deraf, är numera svåriligen möjligt. De vittna om den förvirring, som i första tiderna efter Ingjald Illrådas fall herrskat i konungaföljden.

krig mellan dem icke saknas. Detta har af skalderna efter forn-nordisk tro blifvit så framställt, att Oden mellan begge Konungarne stiftat oenighet och uppväckt dem till krig ⁶⁹). Andra på forntraditioner grundade sagor berätta, att Harald Hildetand varit mycket gammal; åldern gjorde hans regering slapp, så att Vikingar på alla sidor oroade och härjade kusterna; deröfver blefvo landets inbyggare missnöjda; för alla syntes rikets tillstånd beklagligt och Konungens långa listid en börda ej mindre för landet än för honom sjelf. Då beslöto några myndiga män, när Konungen en gång efter sedvana gick i bad, att der förqväfva honom; Harald märkte deras uppsåt, och deras missnöje var honom icke obekant; men hellre än att omkomma i en badstuga, ville han dö på slagfältet på ett sätt, som höfdes en Konung och öfverensstämde med hans förra bragder; derföre, på det han i stort följe måtte komma till Oden, och hans död blifva ryktbar och namnkunnig, såsom hans lefnåd varit, sände han bud till Konung Ring i Svithiod till beramande af tid och ställe för att mötas och strida ⁷⁰).

Då skedde öfver hela norden en allmän krigsrustning, inga härjningar föregingo, inga plundringar föröfvades, man samlade på ömse sidor hela sin manstyrka, för att likasom mäta begge rikenas krafter mot hvarandra och i ett enda fältslag afgöra striden om öfverväldet. Till Konung Harald stötte samtliga hans höfdingar och kämpar med skepp och med folk från alla delar af hans rike. Äfven från Sachsen och från de östliga länderna vid Östersjön antågade krigsfolk till hans undsättning. Sju fremmande Konungar från kringliggande länder rustade sig, för att taga del i den stora stridens manbragder och inlägga ära ⁷¹). Från Venden (Pommern och Mecklenburg) kom Sköldmön Ursina, en

69) Saxo, l. c. 70) *Sagobrott.* Saxo. 71) Af dessa Konungar drog en del till Sigurd Ring i Sverige. Saxo, l. c.

handfast qvinna, väl förfaren i alla krigsbruk; hon medförde en väldig här af Vendiska män med små sköldar, men långa svärd och himmelsblåa harnesk. Från Schleswig kommo Sköldmöerna Heider och Vebiorg, hvardera medförande ett stort antal kämpar och krigsmän; dessa sköldmör, med manligt hjerta i bröstet, buro äfven männers drägt efter krigsbruk, men voro framför andra dyrbart och präktigt klädda. Hela denna från så många håll sammanstötande krigsmagt samlade sig på Seland, och hafvet var så fullt med skepp, att man på dem såsom på en brygga kunde gå öfver från Seland till Skåne. Då sände Harald en man vid namn Hjorleif och med honom det Sachsiska manskapet till Konung Ring i Sverige, att uppsäga honom sänja och fred, mana honom ut till strid och öfverenskomma om stället, der härarna skulle mötas.

Sigurd Ring hade dragit en väldig krigsmagt tillhopa från Vestergötland och Svithiod. Vidt omkring till alla grannriken hade ryktet spridit sig om den stora, mellan de nordiska Stol-konungarne beramade striden. Detta var en lösen för alla stridsbjeltar och kämpar, ty der måste de vara. I Norrige rustade sig Thrond af Thronnhem, Thorir af Möre, Helge den Hvite, Oddr Vidfarne, Fidr från Fjordefylke, Sigurd Svinhufvud, Erik från Sokne, Erling Snakr af Jäderen, och från Thelemarken Thorleif Göte, Thorkel Thrae, Haddir den Hårde, Grettir den Vrånge och Hroald Taa, män, tröge i ord och gerningar, men ypperliga i bågskjutande; dessa och ännu många andra med dem drogo alla till Sigurd Ring i Sverige; till honom kom äfven en Konung vid namn Olo eller Ali den Fräkne, och med denna följde sju andra Konungar jemte många kämpar, bland dessa den i gamla sagor namnkunniga kämpen Starkoder den gamla ⁷²), Storverks son,

72) Hvilken om det stora Brävallaslaget skall hafva författat ett nu mera förloradt qvåde, som i Saxos tid (i XII år-

som färdats vida omkring i världen och varit med många höfdingar. Såsom de utmärktaste af Konung Sigurds egna kämpar och hofmän nämnas en Åke, Ejvind, Egill, Hilldir, Sten af Venern och Styr den Starke. Men de tappreste bland Svearne voro Guden Frejs ättlingar, Sigurd Rings fränder⁷³⁾, en Guthfastr, en Glesmakr Godi, en Yngve, en Alver och Folki Alfreks- eller Erikssöner, ypperliga män, både krigare och prester. Andra, såsom en Rane Hildersson, en Sven den Kallote, Soknar Sote, Rolf den Qvinske, Dager den Tjocke, Fale den Götiske, stolta, stormodiga Svenska kämpar, slöto sig tillsammans och bildade en hop för sig sjelfva. Jemte dessa lyste i Sigurd Rings kämpaskara en Adils den Stormodige från Upsala, en Tolafostre och Sigmund Köpstadskämpe från Sigtuna, Glumr från Vermland, Saxe, Flettir, Sale den Götiske och Thord från trakterna af Göta-elf. Vidare kommo till Sigurd Ring en Erik af Helsingland med ett stort drakskepp, välbesatt med stridsmän, en Sigvald med ellofva skepp, en Tryggve och en Tomull med tolf skepp, en Läsir, ryktbar af sin seger öfver Hunnerna⁷⁴⁾, med ett präktigt, förgylt långskepp, fullbesatt med goda, väl utrustade stridsmän, och en Bagvald Rådkloke, en af de ypper-

hundradet) ännu fanns eller erinrades, emedan han i sin oständliga berättelse om detta slag (Lib. VIII) säger sig hafva begagnat och följt det gamla qvåde, som Starkoder diktat, hvilken sjelf varit en af de förnämsta kämparne i detta slag. Att också ett gammalt qvåde legat till grund för Saxos berättelse, ses redan deraf, att kämparnes namn hos honom äro ordnade efter rimbokstäfver. Den stora öfverensstämmelse för öfrigt, som ej mindre i afseende på kämparnes namn än stridens hela gång, finnes mellan Saxos berättelse och Sagobrottets, utvisar klart, att de hemtat sina uppgifter från samma källa. Jfr Suhm, *Danm. Crit. Hist.* III. 73) Familiares. 74) Ty så har troligen, såsom Suhm, l. c., med stor sannolikhet förmodar, det gamla qvådet innehållit, ehuru Saxo missförstått det och kallar Läsir "Victor Pannoniorum."

sta kämpar. Då Sigurd Rings hela magt var samlad, utgjorde skeppens antal 2,500; dessa lade ut genom Stocksund; men Sigurd sjelf med sina hirdmän och Vestgöta-hären drog landvägen söderut.

Från Östersjön skjuta tvänne hafsvikar upp inåt Östergötland; den ena af dessa kallas Slättbaken, den andra Bråviken; den förra sträcker sig upp mot Söderköping, den sednare går upp mot Norrköping; landet, som ligger mellan dessa vikar, så att det på trenne sidor är omslutet af dem, bär namn af Vikbolandet. Derstädes, nära invid Varaby- eller Tuna-å⁷⁵⁾, i Östkinds härad och Husaby socken, ligga de öppna marker, som kallas Bråvalla-slätter; här, på gränsen mellan Sigurd Rings och Harald Hildetands riken, var den utstakade valplatsen. Sigurd Ring, som tagat genom skogen Kolmården, då han kom fram ur skogen, nedstigande från Kolmårdens höjd, slog vid Bråvikens stränder upp sina tält, tätt invid skogsbrynet. På samma gång anlände äfven hans flotta och lade upp i viken, hvarpå manskapet gick i land och förenade sig med landshären. Sedan kort derefter Konung Harald äfven ankommit och med Danska magten landstigit öster om Svearne, ordnades genast begge härarna till drabbning.

Den tidens förnämsta sätt, att uppställa en här i slagordning, var i form af en pyramid eller likbent triangel med spetsvinkeln vänd mot fienden, hvilket af den likhet, ställningens form hade med ett svinhufvud, kallades att svinfylka hären. Detta skedde på det sätt, att man än ställde en man i spetsen, två man i andra, tre man i tredje, fyra man i fjerde led och så vidare, än åter två man i spetsen, fyra man i andra, åtta man i tredje led, eller en man i spetsen, tre man i andra, fem man i tredje, sju man i fjerde led och så vidare i samma progressiva förhållande. En så-

75) Kallas i Sagobrottet Vara-å.

dan härens uppställning hade för sin tid stora fördelar. Angripen, danade hären en sköldborg, nemligen de, som stodo på triangeln ben, gjorde en half vändning till höger eller venster, så att de bildade front ut åt sidorna; derpå satte de sköldarna så tätt tillsammans, att hela linien framtedde en enda sammanhängande sköldmassa, medan de, som stodo i sjelfva triangeln, lyftade sina sköldar i vädret och på detta sätt danade ett sköldtak. Gick åter hären från denna kildanade ordning öfver till anfall, så rigtades alla spjutkast på en enda punkt af den fiendtliga linien, så mycket lättare, som det bakom varande ledet alltid stod något utanför det främre och derföre obehindradt kunde bruka sina vapen, ehuru djup ställningen än var. Bröt ändtligen Svinfylkingen in med handvapen, så var ingen linie i stånd att kunna uthålla kilens tryckning, derföre den ock af skalderna blifvit besjungen såsom den fruktansvärdaste af alla slagordningar ⁷⁶).

Efter detta sätt uppställde Sigurd Ring Sveahären. Dess ena arm räckte intill Vara-å, den andra sträckte sig utföre ända till Bråviken, men hären på det hela i sin uppställning gaf utseende af en triangel eller pyramid, framteende mot fienden en djup, tätt slutet, ogenomtränglig massa. I spetsen stodo de starkaste och bäst beväpnade kämpar, och främst den starka, väldiga kämpen Ragvald Rådkloge, näst till honom Tryggve och Läsir, efter dem Alfreks eller Adals söner och Yngve, och framför baneret gick Adils den Stormodige från Upsala. I främsta lederna eller Svinfylkingens yttersta rader voro alla med svärd och yxor beväpnade, bakom dem stodo spjutdragarne, efter dem åter kastspjutskyttarna, och sist, i de eftersta lederna, bågskyttarna samt de, som med slungor kastade de mördande vapnen. Sigurd Ring red sjelf omkring, eftersåg och ordnade hoparnes ställning,

76) F. H. Jahn, *Udsigt over Nordens Krigsvæsen.*

och då allt var i ordning och redo till slag, lät han folket sitta ned att hvila och befallte luder-svennerna att icke förr blåsa i krigshornen, än de sågo Konung Harald på sin stridsvagn ankomma till sitt hufvudbaner.

Harald nemligen, såsom mycket gammal, lät föra sig till striden i en vagn. Han satte Bruno, den förständigaste af sina höfdingar, att ställa upp hären efter det af honom brukliga skick. Bruno ordnade höfvidsmännen under sina vissa märken. På högra flygeln stod Sköldmön Heider, och under hennes baner stridde mer än hundrade kämpar och många höfdingar. Öfver venstra flygeln förde Håkan Huggenkind befålet; han lät bära sitt eget baner framför sig; under honom stodo många Konungar och många utmärkta stridsmän, bland dessa Alf och Alfarin, söner af den gamla Konung Gandalf i Alfhem. Mellan begge flyglarne, i midten af slagordningen, höjde sig det stora hufvudbaneret; omkring detsamma stodo Konungens kämpar och skalder, men sjelfva baneret uppbars af Sköldmön Ursina; vid hennes sida stridde Sköldmön Vebiorg, omgifven af många och stora kämpar, bland hvilka de namnkunnigaste och förnämsta voro en Ubbe af Friesland, en Brat Jute, en Orm af Anglien och Are Enögde, men öfver alla syntes Konung Harald sjelf på sin höga stridsvagn. Han sände Bruno att efterse, om Kung Ring var färdig till strid, och huru han uppställt sin här. Bruno återkom med den berättelse, att, såsom honom syntes, var Konung Ring färdig till slag, men underligen och mycket behändigt hade han skipat sin här, ty hela hans slagordning var ställd så spetsig framåt som en vigg, så att det mot honom voro svårt att slåss. När Harald detta hörde, blef han bestört och svärmodig till sinnes, förundrade sig mycket, hvarifrån Sigurd Ring lärt denna krigskonst, fruktade, att Oden nu ville vända

segern ifrån honom, ställde då till Krigsguden en bön och bad om seger, eller i annat fall, att han själf måtte stupa med hela sin här, och att denna bön måtte blifva hörd, hembjöd han Oden till offer alla dem, som i striden föllo.

Då sålunda på begge sidor allt var färdigt och beredt till den stora afgörande drabbningen, och från hela norden alla de yppersta och största kämpar här på ett ställe voro samlade, för att med hvarandra i en stor och märklig strid mäta sina krafter och i så många höfdingars och hjeltars närvaro inlägga ära, och Konungarne på ömse sidor uppbudit all sin konst för att gifva åt sina stridsmassor det eftertryck, som ligger i en skicklig, väl ordnad uppställning och användning af dem, gafs ändtligen med blåsning ur ludrarna tecken till den stora stridens början. Från begge sidor besvarades ludrarnas rop med väldiga härskrin. Derpå afskötos pilarna, hvilka tätt som hagel genomflögo luften. Sedan dessa och spjuten voro kastade, grep man till slagsvärden och yxorna och de med jern beslagna stridsklubborna, och då, såsom tvänne åskmoln, stötte begge härarna tillhopa med ett vapenbrak, likasom himmel och jord fallit tillsammans⁷⁷⁾. På lika sätt som Grekernas och Trojanernas fornstrider, efter den målning Homerus gifvit oss af dem, hufvudsakligen afgjordes genom de ömsesidiga hjeltarnes tvekamp med hvarandra, och såsom dessa rände ur lederna, vexlade bittra och hånande ord, och deras bragder ensame upptaga och omfatta stridens hela gång, så skildras äfven i våra sagor förloppet af det stora Bråvallaslaget. Två kämpar, Ubbe af Friesland på Danskarnes sida och Starkoder den gamle på Svenskarnes, spelade mästare i striden och gjorde hvar på sin sida utgången länge oviss. För deras grofva och väldiga hugg dignade alla till marken, hvilken helst

77) Saxo.

som kom i deras väg. Ubbe i synnerhet utbredde en stor förödelse omkring sig i början af slaget. Han sökte fram till spetsen af Sigurd Rings här, hvarest de väldigaste kämpar stodo som en förmur för hela hären. Då uppstod mellan honom och Ragvald Rådkloke, främsta pelaren för Svea-hären, en tvekamp, som, efter sagans ord, varit den adrahårdaste, ty ehvar dessa storhuggande män framgingo i hären, der såg man förfärliga hugg uppbaras. Efter många dem emellan utdelade väldiga slag dignade Ragvald slutligen ned för Ubbes hugg. Sedan vände sig denne mot Tryggve, men länge räckte icke striden, innan äfven Tryggve föll. Då förenade sig Alfreks begge söner att samfält mota den förfärliga mannens grufliga framfart. Ubbe sträckte dem begge till marken, och sedan nedlade han äfven Yngve. Spetsen af Sigurd Rings här var bruten, alla de styfvaste kämpar, som der blifvit ställda, så många, som af händelsen icke blifvit förda åt sidan eller kommit i handgemäng med andra kämpar, hade fallit för denna enda man. Han bröt nu med oemotståndlig kraft in i Svenska hären. När Sigurd Ring detta såg, äggade han sina män och sporrade dem att icke låta en enda man förhäfva sig öfver dem alla, de, som likväl voro så stolta och stormodiga kämpar. Han frågade, hvar nu den kämpen Starkoder vore, som annars alltid plägade bära högsta härskölden i striden. Då vände sig Starkoder mot Ubbe, och mellan dessa, de två väldigaste kämpar i begge härarna, uppstod nu en lång och förfärlig strid; Starkoder gaf Ubbe ett stort och djupt sår, men fick sjelf deremot sex, alla svåra; hittills hade han aldrig för en enda man varit i sådan fara. Emellertid rasade striden med häftighet mellan begge härarna; derigenom skedde, att andra stridande hopar stötte fram mellan de båda kämparne, och detta vålade, att de blefvo skilda från hvarandra, innan

utgången af deras tvekamp blifvit afgjord. Deref-
ter föllo för Ubbe ännu flera kämpar. Han förde
svärdet med begge händerna och röjde väg för sig
ända fram till Thelemarksboerna, som stodo i de
eftersta lederna. Några af de säkraste och yppersta
skytter bland dessa satte sig då samman, att göra
honom till skottmål för sig; då föll Ubbe, genom-
borrad af fyra och tjugu pilar ⁷⁸). Sjutton ⁷⁹) ut-
märkta kämpar och dessutom en hop andra Sven-
ska och Götiska män hade för denna enda man
dels fallit, dels blifvit illa sårade. Sedan han var
ur vägen röjd, och sedan äfven Sköldmön Vebiorg,
som hårdt trängde in på Svenska hären, fällde mæn-
gen kämpe och äfven bestod en ärofull tvekamp
med sjelfva Starkoder, slutligen sjelf föll för Thorkil
den Djerfve, Kung Rings kämpe, som med stort
skryt sträckte henne till marken, då skedde inom
kort stund stora förändringar. Starkoder var nu
den öfvermägtigaste kämpen och anställde en stor
förödelse i Danskarnes leder. Han nedhögg efter
en hård tvekamp den stora kämpen Huni, sedan
fällde han Ella, som ville hämnas den förras död,
derpå nedlade han Borgar, och efter honom sträck-
te han Hjorter till marken; dessa alla räknades
bland Konung Haralds förnämsta kämpar. Deref-
ter banade han sig med svärdet väg af och an ge-
nom fiendens leder och nedslog, hvem honom mötte.
Slutligen trängde han fram intill sjelfva hufvudba-
neret; då gick Sköldmön Ursina emot honom med
hånande ord; han afhögg hennes venstra hand; att
hämnas henne, steg kämpen Brae fram; honom slog
Starkoder genast ned; sedan uthöll han en hård
strid med Gnep den Gamle, en vidtfrejdad kämpe;
men så väl denne, som äfven Haki, Gardr och
Roe Langskägg, de yppersta anförare i Haralds här,
dignade alla till marken för den väldiga Starkoders

78) Så *Sagobrottet*. Efter Saxos berättelse har han blifvit ge-
nomborrad af 144 pilar. 79) Hos Saxo trettiosex.

hugg. Då Konung Harald nu såg, huru stort nederlag skedde på hans kämpar och hofmän, ställde han sig på knä, fattade tvänne saxsvärd, äggade hästarna till språng, störtade in bland fienden och högg rundt omkring sig med begge svärden, till dess ändtligen hans hjälm träffades af en klubb, som krossade hans hufvud, så att han föll död ned ur vagnen. Hans egen fältöfverste Bruno säges hafva gifvit honom detta dråpslag ⁸⁰). Då Kung Ring märkte, att vagnen var tom, och deraf förstod, att den gamle Konungen fallit, lät han genast med ludrar gifva tecken till stridens upphörande och erbjöd Danska hären fred, hvilken denna äfven mottog.

Följande dagen framletades Konungens lik ur en hög af fallna kämpar. Derpå byggdes ett bål, och på bålet lades Konung Haralds gyllene skeppstam; sedan ditbars det kongliga liket, och derefter antändes bålet; då, när alla de förnämsta höfdingar sörjande gingo omkring det brinnande bålet, uppmanade Konung Ring dem att kasta på elden guld och vapen och allt det dyrbaraste, som de egde, att dermed föda den låga, som förtärde en så stor och vördad Konung. Sedan, när liket var förbrändt, upphemtades askan efter den döda; den häst, som Konungen haft med till striden, slagtades; en stor hög uppkastades, och i samma hög, jemte den urna, som bevarade den fallna Konungens stoft, lades äfven hans vapen och hans häst, utstyrd med en präktig sadel. Då talade Kung Ring öfver den dödas grift, bad till Gudarne och önskade, att Kung Harald främst af de fallna måtte rida till Valhall och i Odens sal bereda vänner och fiender goda säten ⁸¹).

80) Hos Saxo är det Oden sjelf, som under Brunos skepnad gaf Harald banesårct. 81) Saxo. Enligt berättelsen i Sagobrottet har Harald blifvit uti sin vagn införd i högen, hvarefter Konung Ring uppmanat alla kämpar och den döda

Efter Brävallaslaget, "det största och namn-
"kunnigaste, som i nordlanden varit hållet ⁸²)," blef Sigurd Ring Konung äfven öfver Danmark. Sedan han deröfver satt Skattkonungar och Jarlar, har han, efter sagans berättelse ⁸³), företagit ett härnadståg till England. Han var förmäld med Alfild, dotter till Konung Gandalf den Gamle i Alfhem. Med henne hade han en son, som kallas Ragnar ⁸⁴).

Denne Ragnar och hans söner hafva vid sina namn fästat stora, blodiga minnen. Englands och Frankrikes chrönikor tala med förskräckelse om deras gruffliga härnadståg, och äfven våra egna sagor berätta om dem, huru de fört sina fruktansvärda vapen kring alla Europas länder, nedbrutit borgar och fästen, vunnit många fältslag och segrar och gjort sig mera namnkunniga än några andra af den nordiska forntidens kämpar och hjeltar. Mycket synes dock hafva blifvit dem tillegnad, som tillkommer andra, emedan sagan gerna binder vid storfrejdade namn äfven minnen från andra tider ⁸⁵).

Konungens förnämsta män att kasta in i högen vapen, armringar och dyrbarheter; sedan detta var skedd, hade högen blifvit tillsluten. 82) *Sagobrott. Heralds och Bosses S. Herv. S.* 83) Se tillägget hos Peringskiöld till Ol. Tryggv. S. hos Snorre Sturl. II. 84) Hos Saxo är Ragnars (Lodbroks) fader Sigvardus Ring, Konung öfver Skåne och Seland, en helt annan person än den Svenska Konung Ring, som strädde med Harald Hildetand i Brävallaslaget. Saxo sätter sin Sigvardus Ring, Ragnars fader, långt sednare fram i tiden. 85) Ända från den tid, man började att taga en närmare kännedom af nordens fornhäfder, att granska och reda deras utsagor, har Ragnar Lodbroks och hans söners tidvarf, genom de här mötande stridiga, med hvarandra oförenliga uppgifter, för häfdatecknaren och fornforskaren företett de största avårigheter. I våra sagor talas om Ragnars och hans söners vidsträckt härnadståg till England, Saxland, Walland (Nederländerna), Frankrike och ända bort till Lombardiet uti Italien, der de intagit staden Luna, hvilken de trodde vara Rom. Häruti instämma med de nordiska sagorna Frankrikes och Englands gamla chrö-

Då således, i afseende på våra forn-nordiska Konungars och höfdingars så namnkunniga härfärder i

nikor. I de Frankiska annalerna har Björn Jernsida efterlemnats ett fruktansvärdt namn, och hans fader säges hafva hetat Lothbroeus (eller Lothroc), Konung i Danmark. De Engelska annalerna hafva bevarat ett icke mindre fruktansvärdt minne af Ingvar och Ubbe jemte deras bröder, och dessa kallas söner af Lothbroc, en Dansk man af konglig börd. Äfven deri sammanstämman de Engelska forn-urkunderna med de nordiska, att Lodbrok blifvit mördad i England, och att hans söner kommo för att hämnas fadrens mord; sönerns namn uppgifvas i det närmaste lika, och ännu andra öfverensstämmelser utvisa ovedersägligen, att här är fråga om samma händelser och samma personer. De Frankiska och Engelska chrönikorna berättar händelserna i chronologisk ordning och utstaka tiden för de märkvärdiga händelser, som timat i deras land. Efter de förras uppgifter kom Lothbrocs son Björn Jernsida (*Biar ferrea costæ*) till Frankrike omkring år 840 eller 850 med en stor här af hedniska sjöröfvare från de nordiska länderna. Det härjande infall åter, som skedde i England af Danskar, Norrmän, Svenskar och Göter, bland hvilkas anförare Lodbroks söner Ingvar och Ubbe med deras bröder förmålas hafva varit de förnämsta, inträffade år 867, då Northumberlands Konungar Osbrith och Ella blefvo slagna, den helige Edmund, Konung i Ostangeln, mördad år 870, Burghred, Konung i Mercien, fördrifven år 874, och den store Alfreds Westsaxiska rike öfversvämmadt af flender. I följd af dessa uppgifter skulle Ragnar Lodbrok hafva lefvat under förra hälften af IX århundradet, och hans söner Björn Jernsida, Sigurd Ormöga och Ivar, hvilka efter Ragnars död delade hans ländar mellan sig, regerat vid medlet och under sednare hälften af samma århundrade. Men denna tid hade nordens, enligt våra häfder, helt andra Konungar; Erik Edmundsson var då Konung i Sverige, Gorm den Gamle i Danmark och Harald Hårfager i Norrige; den förstnämnde var i Sverige den fjerde Konungen från Björn Jernsida, Gorm den Gamle af Danmarks Konungar den fjerde i rätt nedstigande led från Ragnar Lodbrok, och Harald Hårfager, som blef Enväldskonung öfver Norrige omkring år 874, härstammade genom sin moder Ragnhild i femte led från Ragnar Lodbrok. Enligt våra häfder således skulle vid medlet och mot slutet af VIII århundradet samma personer hafva lefvat och samma händelser tilldragit sig, som efter de utländska chrönikornas uppgifter icke inträffat förr, än under sednare hälften af IX århundradet, således vid pass ett

dessa tider till fremmande länder, det verkliga förhållandet dermed icke kan med full tillförlit endast

århundrade sednare. Härtill kommer ännu, att de Isländska annalisterna, en Are Frode och hans efterföljare, som i likhet med andra länders chrönikskrifvare ville bringa händelserna under vissa årtal, framflyttat Ragnar Lodbrok och hans söner till IX århundradet, härutinnan rättande sig efter de Engelska legenderna, utan att gifva akt på den motstridighet, hvori de härigenom kommo med de nordiska konungalängderna och andra slägtregister. Till följd deraf hafva de nordiska häfderna häruti blifvit sins emellan stridiga, och villervallan i denna tidens händelser derigenom ännu mera ökad. Att förlika eller förklara dessa med hvarandra så oförenliga uppgifter hafva åtskilliga af våra nordiska häfdeforskare, såsom en Torfæus och många med honom, antagit tvänne Konungar med namnet Ragnar Lodbrok, af hvilka den förste, som varit nordens Öfverkonung, skulle tillhöra det VIII århundradet, men den sednare, de utländska chrönikornas Lothbroc, förmodas hafva varit någon Fylkiskonung på Jutland i IX århundradet; andra åter, såsom Wilde, erkänna blott en Ragnar Lodbrok, men gifva dennes söner en ovanligt hög ålder; åter andra, såsom den berömda häfdeforskaren Müller i Danmark, anse de så kallade Lodbroks söner hafva varit hans sonsöner. I de Frankiska annalerna förekomma tvänne Nordmanniska anförare med namnet Ragnar, af hvilka den förra förde sin vikingaflotta upp för Schelde år 836, och den sednare framträngde till Paris år 845. Adam af Bremen omnämner i sin kyrkohistoria en Dansk Konung vid namn Reginfred, hvilken lefvat under förra hälften af IX århundradet, men blifvit fördrifven af sin samkonung Harald och sedan idkat sjörfveri; denna Reginfred, hvilken äfven omtalas i de Frankiska annalerna, synas både Saxo och de Isländska annalisterna hafva förväxlat eller ansett för densamma med Ragnar Lodbrok; namnen Björn och Ivar åter voro i norden så allmänna, att de, som i de Engelska och Frankiska annalerna uppträda under detta namn, kunna hafva varit helt andra än Ragnars söner; man finner ej blott spår, utan till en del äfven uttryckliga vittnesbörd, att de Isländska annalisterna och sednare sagoskrifvare haft sig bekanta så väl Adam af Bremens kyrkohistoria som äfven en och annan af de Engelska och Frankiska chrönikorna; man känner sagans art och benägenhet att gern sammanbinda flera märkvärdiga händelser och på ett berömdt namn hopa flera bedrifter utan beräkning af tidsföljden. På dessa grunder har Geijer

dast efter den nordiska sagan framställas; men deremot från de länder, som varit föremålen för dessa härtåg, säkrare och till en del samtida berättelser öfverkommit till oss om de förskräckliga besök, de haft af de från Norden uttågande härskaror, så antyda vi blott i korthet den nordiska sagans berättelser, så vidt de angå härnadsfärderna, men skola längre fram, i V:te afdelningen, företaga en utförligare framställning af våra hedna-fäders vikinga-

(Sv. R. H. I.) funnit sannolikt, att hvad de utländska chrönikorna berätta om Ivar, Björn och deras bröder, blifvit af Isländarne lämpade till det, som fornsägnerne vetat berätta om Ragnar Lodbrok och hans söner. Detta är och blir också troligen det enda sätt, att någorlunda kunna begripa och förklara den sammanblandning af händelser och tider, som eger rum i afscende på Ragnar Lodbroks och hans söners bedrifter. Ehuru de Frankiska annalerna ingenting berätta om Ragnar Lodbroks egna krigiska bragder, utan blott i förbigående nämna hans namn, de Engelska annalerna åter endast förtälja sägnerna om hans död, synes dock ryktet om honom såsom en fruktansvärd man hafva kommit till dem, och flera omständigheter föranledt att anse för hans söner dem, som på ett så förfärligt sätt under sednare hälften af det IX århundradet uppträdde i deras länder och tilläfsventyrs varit hans sonsöner eller fränder af honom. Till en del gäller detsamma äfven om de härnadståg, som våra sagor tillägga Ivar Vidfamne, Harald Hildetand och Sigurd Ring, hvilka alla sägas hafva inkräktat och beherrsikat Northumberland eller en femtedel af England. Enligt de Engelska chrönikorna hafva Nordmännens infall och härjningar i England icke tagit sin början förrän mot slutet af det VIII århundradet, men sedan länge fortfarit, dock i synnerhet efter år 837 blifvit allt fruktansvärdare, till dess äntligen under sednare hälften af samma århundrade Northumberland af dem eröfrades. Efter all sannolikhet hafva i de nordiska sagorna tider och personer blifvit förvexlade, så mycket hellre, som i de Danska konungalängderna flera Konungar med namnen Ring och Harald förekomma, Ivar åter varit ett namn, som burits af många nordiska höfdingar, hvarigenom skett, att sednare händelser blifvit tillämpade eller tillbakaförda på de äldre stora och vidtfröjdade namnen Ivar Vidfamne, Harald Hildetand och Sigurd Ring. Jfr Geijer, I. c. och Hallenberg, *Ann. I.*

färder, krigståg och eröfringar i fremmande länder efter vittnesbörden af dessa länders egna chrönikor.

Ragnar, Sigurd Rings son, var en storvext och vettboren man, manligt skön till utseendet, liknande deruti sin moder, som var af Alfaslägt, den vackraste i nordlanden. Redan, medan han ännu var yngling, lekte för hans sinne och hug endast stora, manliga gerningar. Derföre, så snart han kom så till åren, fick han af sin fader manskap och härskepp. Med dem drog han ut och blef en storhärman. Då styrde öfver Östergötland en mächtig Jarl, som hette Herraud, namnkunnig af sina vikingafärder och hjeltebedrifter i unga åren, nu styrande sitt land i fred med vishet och klokhet. Han hade en dotter, som kallades Thora, en jungfru så smärt och vacker bland sitt kön som hjorten bland djuren, så att hon var en prydnad i sin faders borg, hvarföre hon äfven kallades Thora Borgarhjort. Jarlen älskade mycket sin dotter och lät åt henne, efter tidens sed, nära intill borgen uppbygga en jungfrubur eller frustuga, som kringhögades med en skidgård eller ett trädplank. Denna Thora kom i en stor fara. Sagans berättelse är, att en orna, hvilken såsom liten och mycket vacker af Jarlen blifvit skänkt till hans dotter och af henne uppföddes i en liten ask, der han låg på guld, hade tillika med guldet efter hand vext till en sådan storlek, att han icke engång rymdes i Thoras kammare, utan låg i ring utanför jungfruburen, fordrade i hvart mål en oxe, sprutade eter och gift, var ond och tillät ingen att närma sig frustugan utom dem, som förde mat till honom och Thora. Denna händelse bekymrade Jarlen mycket. Han gjorde ett löfte och förband sig att gifva Thora till hustru och med henne guldet till hemgift åt den, som befriade honom och hans dotter från detta odjur. Men ingen fördristade sig dertill. Ryktet härom kom till den unga, modiga

Ragnar. Han lät åt sig förfärdiga ludna hyxor och öfverkläder; dessa sjudade han i beck och lät dem sedan hårdna; derpå for han till Östergötland, steg i land nära intill Jarlens borg, gick så i sin ludna och beckiga drägt med svärd och spjut i handen fram till jungfruburen och dödade ormen. Ragnar var då blott femton år gammal, och hans seger öfver den vidunderliga ormen hans första namnkunniga bragd, hvarestefter han af sina ludna byxor fick tillnamnet Lodbrok. Jarlen, befriad från ett stort bekymmer, gjorde ett präktigt gästbud och gaf med glädje sin dotter åt den oförfärdade Konungasonen. Ragnar och Thora älskade hvarandra mycket. Hon födde honom tvänne söner, Erik och Agnar.

En tid derefter dog Thora, och Ragnar blef deröfver så betagen af sorg, att han beslöt aldrig mera ega någon qvinna. Han tillsatte män att jemte hans söner styra riket, men återtog sjelf sin förra vikingalefnad, för att söka strider och faror. På dessa vikingafärder lade han en sommar in i en hamn vid Spangarhed i Norrige, strax österom Lindesnäs, Norriges sydligaste udde. Om morgonen gingo matsvennerna i land för att baka bröd. De fingo då se en liten gård ej långt från stranden, begåfvo sig dit och förrättade der sitt arbete. När de återkommo till skeppen och uppbröto matkistorna, bekände de, att aldrig något bröd blifvit så illa bakadt, emedan de sett en flicka af så underbar skönhet, att deras ögon varit mera fästade på henne, än på det arbete, som de hade för händer. Ragnar trodde, att ingen flicka på jorden kunde i skönhet förliknas med hans fordna gemål; svennerna försäkrade, att Kraka, så hette den underbara flickan, i den delen icke eftergaf Thora Borgarhjort. Då sände Ragnar några män upp i land, att till den okända skönheten frambära hans hels-

ning, det hon skulle komma till honom. Men för att på samma gång pröfva hennes skarpsinnighet och förstånd, hade sändemännen sig uppdraget att säga henne, det hon skulle komma hvarken klädd eller oklädd, hvarken mätt eller omätt, hvarken ensam eller i någon människas sällskap. Gården, der Kraka uppfostrades, beboddes af ett ensamt torparfolk, som till åren voro gamla, till utseendet fula, svarta och vederstyggliga; de kallade Kraka sin dotter och låto henne gå i grofva, smutsiga kläder; hon var förbuden att rentvätta sina händer, och sitt långa, silkesmjuka hår hade hon aldrig kammat förrän samma morgon, då hon, syselsatt efter sin vana att valla boskapen, fick i hamnen se de många, vackra skeppen och sedan hörde, att fremmande folk voro komna till gården; då putsade hon sig, gick hem och hjälpte matsvennerna att knåda degen till brödet. Till den helsning, Konungens sändemän nu framburo, svarade hon, att hon följande morgon ville infinna sig. Den gåtfulla föreskriften om det skick, hvori hon skulle anlända till Konungen, efterkom hon på det sätt, att hon omsvepte sig med ett fisknät och lät sitt långa, sköna hår falla deröfver; så hvarken klädd eller oklädd, tog hon till mat icke annat än en lök, hvaraf kunde skönjas, att hon väl smakat något, men dock icke mättat sig; der-efter begaf hon sig ned till stranden, åtföljd blott af en hund, så att hon icke kom ensam, men dock icke i någon människas sällskap. Ragnar Lodbrok måste först lofva henne fullkomlig frid och säkerhet, innan hon kunde öfvertalas att stiga upp på hans skepp. Konungen blef genast intagen af hennes skönhet och fattade till henne en stor kärlek; men han kunde icke på några villkor förmå henne att besvara denna, innan han först fulländat det vikingatåg, som han hade för händer, sedan på återfärden tagit henne hem till sitt rike, der hållit

bröllopp med henne och offentligen förklarar henne för sin gemål. Så blef Kraka Drottning och moder till de i sagorna så namnkunniga Ivar Benlöse, Björn Jernsida, Hvitserk, Ragvald och Sigurd Ormöga.

Ragnar Lodbrok synes att hafva haft sitt hufvudsäte på Seland. Öfver Sveriges rike styrde en Konung, som kallades Eisten (eller Östen) Beli. I Hervarasagan ⁸⁶) förmäles, att han varit en son af Harald Hildetand; andra ⁸⁷) säga, att han af Ragnar Lodbrok blifvit satt till Konung i Sverige för att värja detta rike mot Ragnars egna söner; det sannolikaste är, att han af Sigurd Ring blifvit upptagen till medregent, och i sådant fall har han troligen varit en son af Harald Hildetand eller en ättling af den gamla konungastammen i Sverige. Eisten Beli bodde i Upsala. Han var en så stor och nitisk offerare, att ingenstädes i nordlanden varit ett sådant blotande som i Upsala under Kung Eistens tid; detta i förening med andra för oss okända omständigheter har gifvit anledning till den berättelse i sagan, att föremålet för hans offer och dyrkan varit en ko, kallad Sibylla (efter annan läsart Sebelia, den jemt råmande), åt hvilken han offerade så flitigt och vådeligen, att ingen förmådde göra honom något motstånd, ty i krig ställde han denna ko framför tropparna, och genom hennes råmande blefvo fienderna redan vid slagets början så förvirrade, att de kommo i den största oordning och nedergjorde hvarandra inbördes. På det-

86) Nöml. sista capitlet i denna Saga, eller Konungalängden. Enligt densamma, såsom förut (not. 68) är anmärkt, har Harald Hildetand varit Konung i Götaland, och Sigurd Ring i Danmark; den förres son Eisten har efterträtt sin fader i Sverige, och den sednares son Ragnar likaledes efterträtt sin fader i Danmark. Men i Sagobrottet tillegnas Harald Hildetand helt andra söner. 87) *Fragmentum Island. de Regib. Dano-Norv.*, hos Langebek, l. c. II.

ta är det äfven, tillnamnet Beli ⁸⁸⁾ häntyder. Han säges hafva hållit många skalder vid sitt hof ⁸⁹⁾, och det vittnesbörd gifves honom, att han varit en klok Konung, mächtig och folkrik och för sin trolldomsmagt så fruktad, att ingen vågade ofreda honom och hans länder, hvarföre höfdingar och män gerna med honom lefde i godt förstånd, så att han hade många vänner. Äfven mellan honom och Ragnar rådde en sådan förtrolighet, att de hvar sin sommar beredde gästabud för hvarandra. Vid ett sådant tillfälle, då Ragnar i sin ordning besökte Konung Eisten, och dennes dotter Ingeborg första aftonen bar fram drycken för båda Konungarne, började Ragnars Hofmän tala sig emellan, att det för deras Konung vore vida hederligare, att fästa sig vid Kung Eistens dotter, den sköna Ingeborg, än att längre hafva gubbens dotter från Spangarhed till gemål. Detta tal kom för Ragnars öron. Han gaf uppmärksamhet deråt och trolofvade sig med jungfru Ingeborg, dock med villkor, att hon ännu någon tid skulle vara fästmö. På hemvägen förbjöd han vid lifsstraff sina män att nämna något om denna förbindelse för Drottning Kraka. Efter hemkomsten erfor han dock redan

88) *Belia* eller *Baula*, böla såsom en oxe eller ko. Exempel förekomma på den krigslist, att man ställt hopkopplade hästar och tjurar i spetsen för hären och på detta sätt bragt fiendens leder i oordning; tilläfventyrs har något sådant, eller kanske äfven det, att Eisten på sin fana haft afbildad en ko, symbol af jorden eller naturgudinnan Freja, i förening med hans nitiska offerande gifvit anledning till ofvanstående dikt. I Orienten dyrkades Isis och Astarte under bilden af en ko. Detta djurs religiösa betydelse och dess symboliska sammanhang med den stora modren naturen framträder äfven i kon Audhumbla uti vår nordiska mythologie. I fornsagorna talas också om en Konung Ógvalder, en mächtig stridshjelte, som slitigt offerat till Gudarne och mest trott på en ko, hvilken han fört med sig, hvart han farit. Se Snorre Sturl. *Ol. Tryggv. S. c. 70.* 89) Se *Skaldatalet* hos Snorre Sturleson.

första qvällen, att hon hade kunskap derom. Hennes foglar, sade hon, hade sutit uti ett torn i Upsala under hans dervaro och burit till henne underrättelse om allt, hvad der föregått. Hon bad honom att icke fullfölja sitt förebavande, ty hon vore en Konungs, men icke en torparegubbes dotter. Hennes fader hade varit en så berömlig och namnkunnig man, att hans jemngode icke funnes, och hennes moder den fagreste och visaste af alla qvinnor, hvars namn skulle lefva i allas minne, så länge världen varade.

I fordna sagor omtalas en storfrejdad man, som burit namn af Sigurd Fofnersbane eller Sigurd Sven. Han ledde sina anor upp till Sigge, Odens son⁹⁰), men nedstammade i andra led från Hunalands ryktbare Konung Völsung, hvilket efterkommande blifvit kallade Völsungar. Bland alla af denna ätt, hvars bedrifter, öden och olyckor besjungas i flera fornqväden⁹¹) och i en serskild Saga⁹²) omständligen förtäljas, är Sigurd Fofnersbane den största och ryktbaraste och hans öden sammanväfda med de i fornsånger och sagor vidtfrejdade Giukungarnes, söner till en Konung Giuke, hvars rike legat vid Rhen.

Denne Sigurd Fofnersbane, så uppgaf Kraka, var hennes fader. Att förklara detta, berättade hon den saga, som fattas derom, huru Sigurd hade på fjället funnit den visa Brynhild, Kung Budles dotter. Någon tid derefter hade Brynhild födt en dotter, som kallades Aslög och i dess späda år uppföddes hos Heimer, en mächtig höfding i Heimdalen. Efter Sigurds och Brynhildas olyckor och död, och då Heimer, Aslögs fosterfader, fruktade, att efter henne skulle letas, för att utrota Sigurds hela ätt, gaf han för hennes räddning till

90) Jfr Inledn. s. 97 ff. 91) Se den äldre eller Poetiska Eddan. 92) Völsungasagan, bland Peringskiölds *Nordiska Kämpadater*.

spillo sitt bo och sin egendom, lade den lilla tre-åriga flickan jemte flera dyrbarheter af guld och silfver i en konstrikt hopfogad harpa och vandra-
de bort åt nordlanden. Vid vattenfallen tvådde han det späda barnet, stilladé dess hunger med en lök och dess tårar med harpans toner. Så kom han efter långa vandringar till Spangarhed i Norrige och tog herberge hos de gamla hjonen derstädes. Dessa, då de sågo ur harpan framsticka en flik af ett dyrbart kläde och äfven varseblefvo en kostlig guldring skymta fram under fremlingens slarfviga kläder, mördade försåtligen om natten den ankoma-
na gästen. Sedan sönderslogo de harpan och funno der med förvåning ett flickebarn; de bemäktigade sig dyrbarheterna, beslöto efter långa öfverläggningar att uppföda flickan, utgäfvo henne för sin dotter, kallade henne Kraka, klädde henne i torftiga, smutsiga kläder och tillhölo henne att valla boskapen samt lägga hand vid alla hos dem förekommande arbeten.

Så berättade Kraka ⁹³⁾, och Ragnar afhörde med förundran hennes berättelse. Hon sade vidare, att det barn, hvarmed hon nu gick hafvande, månne blifva ett svenbarn och hafva märket af en orm kring ögat. Detta inträffade, och då tviflade Ragnar ej

93) Ännu i slutet af XVII århundradet lefde på folkets läppar i trakten af Spangareid i Christiansands stift i Norrige en gammal folkvisa om en konungadotter, som, störtad af sin styfmoder i sjön, blifvit i en guldharpa uppkastad på stranden, har blifvit der upptagen, der vext upp, vaktat getter och sedan blifvit förmäld med en Dansk Konung. Viken, der harpan säges hafva blifvit drifven i land, bär namn af Guld-viigen; nära derintill finnes en bäck, som kallas Krakabøcken, och man visar der äfven Aatlög-höjen, kullen, der hon sutit och vaktat boskapen. Aadlov eller Aatlög är i dessa samma trakter ännu ett vanligt qvinfolksnamn, och en folksägen är, att en Dansk Drottning aldraförst hurit detta namn. Torfæus, *Series Dyn.*, och Schöning, *Norig. Hist. I.* Jfr Müller, *S. Bibl. II.*, och Geijer, *Sv. R. H. I.*

mera på sanningen af hennes berättelse. Gossen blef efter sin morfader kallad Sigurd, med tillnamnet Ormöga efter födelsemärket. Nu gjordes öfverallt kunnigt, att Krakas rätta namn var Aslög, och att hon var dotter af den stora hjälten Sigurd Fofnersbane och den visa, namnkunniga Brynhild. Ragnar behöll sin gemål och tänkte ej mera på någon förbindelse med Ingeborg.

Sedan upphörde Eistens och Ragnars vanliga vänskapliga färder till hvarandra. Agnar och Erik, Ragnars söner med Thora Borgarhjort, togo detta tillfälle i akt, utrustade manskap och skepp, drogo dermed upp till Svithiod och framforo öfverallt i landet med stort härjande. Eisten sände pilbud ut öfver hela riket och samlade tillhopa en väldig här. Med denna drog han bröderna till mötes och träffade dem på vallen framför en skog. Han var dem till manstyrka vida öfverlägsen och begagnade tillika den krigslist, att han i skogen undandöljde större delen af manskapet och lät blott en tredjedel af hären rycka fram på vallen. När striden var börjad, och fienden trodde sig hafva hela Svenska magten framför sig, kom Eisten med hufvudstyrkan framtågande ur skogen och inklamrade den fiendtliga hären. Då stupade, efter modigt kämpande, den ena af Ragnars söner, Agnar; den andra, Erik, blef öfvermannad och tagen till fånga. Derefter gaf Eisten tecken, att striden skulle upphöra. Han erbjöd den fångna ynglingen friheten, han tillbjöd honom äfven sin vänskap och sin dotter Ingeborg till gemål. Erik afslog allt. Han ville icke öfvergifva sin broder i döden, icke öfverlefva de många kämpar, som fallit i denna strid; det skulle äfven lända honom till vanheder att lefva och höra Eisten kallas Agnars baneman — och han, Erik, icke hämnas sin broders död; så ville han icke köpa jungfru-famntag och hölja sig med skam; ej skulle då vid hans död moder och frän-

der begråta honom, ej någon dricka arföl efter honom. I detta stolta sinne steg han fram till Konung Eisten, utbad säkerhet och frihet för sina öfverblifna män att draga, hvart de ville, men sade, det han sjelf ville dö på spjut. Eisten tyckte, att han mot dem begge handlade illa. Hans önskan ville han dock icke vägra att uppfylla. Då nedstöttes en mängd spjut i vallen med spetsarna uppåt. Erik gick fram till spjuten, tog derpå en ring af sin hand, kastade den till sina män, som fått frihet att draga hem, bad dem bringa ringen till stufmodern Aslög jemte helsning och budskap, huru hans broder och hans kämpar fallit. Sedan, efter sin villja, kastades han upp på spjuten, och på dem liggande, under kamp med döden, qvad han med hurtig frimodighet en sång om sin död, prisade sin dödsbädd och bjöd korparna till gästning.

När sändemännen kommo till Danmark, dröjde de trenne dagar, innan de gingo till Drottning Aslög. Ändtligen trädde de fram till högsätet, der hon satt, öfverlemnade till henne ringen jemte helsningen och budskapet om hennes stufsons och härens fall. Då Aslög såg ringen och hörde budskapet, rullade från hennes ögon stora tårar, de första någon sett denna qvinna förr eller sedan falla. Hon beklagade, att hvarken hennes gemål eller hennes söner voro hemma, men hon ville, så snart någon af dem hemkomme, icke underlåta att utkräfsa hämnden för de fallna, såsom hade de varit hennes egna söner. Ragnar hade dragit bort i härnad till österländerna⁹⁴⁾, och äfven Ivar Benlöse, Björn Jernsida, Ragvald och Hvitserk, Aslögs söner, voro ute i vikingafärder. Desse hemkommo först. De hade på härfärden förlorat sin broder Ragvald. Aslög kände ingen harm öfver denna

94) Så i det (not. 87) citerade Isländska fragm. hos Langebek.

I Lodbroks S. åter säges, att han var faren i konungsstämma till en annan del af riket.

förlust; hon kunde icke se, att han till vidare beröm skulle hafva lefvat; länge hade hennes egna söner låtit henne drifva på dem, innan de kommit sig hemifrån; hon älskade icke huslättingar. Nu uppmanade hon dem, att hämnas sina fallna halfbröder, män, som hon hållit för de största och modigaste hjeltar; hon erinrade, att de, Agnar och Erik, icke skulle låtit sina bröder länge ligga ohämnade; hon manade därför sina söner, att på det hårdaste utkräffa hämnaden; hon äggade på allt sätt deras mod och ärelystnad, men länge förgäfves. De vägrade enträget att draga upp till Sverige och sätta sig sjelfva och sitt manskap i fara för den mäktiga och ilskefulla Eisten och det gruffliga blotandet der uppe i landet, hvars like aldrig varit hört, så att man der näppligen hade att strida med menniskor. Ändtligen dock, sporrade af Aslögs ständiga äggelser, beslöto de sig till denna härfärd och öfverenskommo att starkt rusta sig med manskap och skepp, emedan sådant här icke finge sparas, om seger skulle väntas. Då anskaffades så många skepp, som kunde åstadkommas; på dessa stego bröderna om bord och drogo sjövägen; Aslög, som sjelf tog del i denna krigsfärd, emedan hon ville förvissa sig, att hämnaden blefve riktigt utförd, tågade landvägen med den öfriga delen af hären. På utsatt ort förenade sig begge härarna och foro sedan fram öfver landet med ett förskräckligt härjande och mördande, så att ingenting skönades. Eisten samlade genast sin krigsmagt tillhopa. Härarna möttes, och en strid uppstod, som varit en bland de hårdaste. Slutligen stupade Konung Eisten, och då blefvo Svenskarne slagna. Der efter drogo bröderna hem, emedan de icke längre ville härja i landet, sedan det blifvit utan höfding.

Ragnar Lodbrok, återkommen från sin härfärd till österländerna, satt någon tid stilla och styrde som Öfverkonung Danmarks och Sveriges riken.

Sönerna hade, sedan de hämnats sina slagna halfbröder, på nytt dragit ut i vikingafärder till fremmande kuster och voro länge borta. Hvarken Ragnar eller Aslög visste, hvar de voro. Men ryktet förkunnade om dem stora bedrifter; man hörde sägas, att de gjorde sig namnkunnigare än alla andra, och att ingen kunde med dem förliknas. Detta tal upptände åter ungdomens eld och kraft hos den redan till åren komne Ragnar. Han eftersinnade, huru han månne kunna utföra något stort och utomordentligt företag, som skulle i namnkunnighet öfverträffa alla andra. Sedan han derom öfverlaggt med sig sjelf, lät han bygga tvänne skepp af det slag, som kallades Knorror, de största, som hittills varit sedda i nordlanden. Då kunde man förstå, att Ragnar åter förehade någon härfärd ur landet. Men ingen visste, hvarthän Konungen ärnade sig. Endast för Aslög yppade han sitt förehavande och förtrodde henne, att han ville ställa sin kosa till England och endast medhafva de tvänne storskepp, han låtit bygga, samt så mycket manskap, dessa kunde rymma. Aslög föreställde honom vådligheten af en sådan härfärd och huru svårt det vore att med stora skepp landsätta på England i anseende till dervarande farvattens bankar och grund, rådde honom derföre att hellre taga flera och smärre skepp, emedan man lättare med dem kunde hålla in i hamnarna och med sådana icke heller lopp så mycken fara vid inträffande skeppsbrött eller storm. Men Ragnar svarade, att icke vore deri någonting så undransvärdt och ovanligt, att vinna länder med många skepp, men ännu aldrig hade man sett eller försport, att ett sådant land som England kunnat med tvänne skepp intagas. Aslög beledsagade honom ned till skeppen. Det föll henne denna gången tungt att skiljas vid honom. Ragnar lade ut, kom till de Engelska farvattnen och utförde i de Skottska fjärdarna på dervarande ku-

ster och öar många blodiga bedrifter. Slutligen led han skeppsbrott på kusten af Northumberland, då en så häftig storm uppstack, att begge hans skepp blefvo sönderslagna. Dock lyckades det för honom och hans manskap att rädda sig till lands med vapen och kläder. Konungen der i landet, sagan kallar honom Ella ⁹⁵), drog en här tillsammans. Mot denna här utgjorde Ragnars män blott en ringa hop. De stupade alla, och sedan Ragnar sjelf fyra gånger med väldiga hugg banat sig väg genom fiendens leder, blef han slutligen inklamrad mellan sköldar och på detta sätt tagen till fånga. Man ville veta hans namn. Ragnar vägrade att säga det. Då blef han kastad i en grop full af ormar, eller efter sagans ord, i en ormagård. Under qvalen af detta pinsamma dödssätt var det hans tröst att tänka på sina söner och den hämnd, dessa mån- de taga, "ty visst," sade han, "ville grisarne grym- ta, om de visste galtens tillstånd, visste, hvad den "gamle lider." Han härdade sig mot de tilltagande plågorna med tankan på sina lefnadsbedrifter och de blodiga svärdslekar, i hvilka han varit. Då qvad han, eller har Kraka, hans gemål, eller en annan i det forn-nordiska hjelte- och kämpalifvets anda till hans minne och i hans namn qvädit den heroiska minnessången Bjarkamal ⁹⁶), besjungande,

95) Någon Konung af detta namn i Northumberland vid denna tid vet man väl af de Engelska chrönikorna icke att uppgifva; men England var i dessa tider fördeladt i sju konungariken, och deras under de inbördes krigen tätt omväxlande Konungar hafva väl icke alla blifvit upptecknade; dessutom buro hos Anglosachsarne namn af Konungar alla de, som voro af konglig börd, fastän de icke voro regerande; för öfrigt har Ella varit ett så allmänt konunganamn i England, att en gammal Isländsk skald betecknar Engelsmännen med namnet "Ellas afkomma." Se Hallenberg, *Anm. till Lag. S. R. H. I.* 96) Så kallas detta minnesqväde i Ragnar Lodbroks S., men här eljest hos Isländerne vanligen namn af Krakamal, hvilket synes antyda, att man tillegnat det åt Ragnars gemål Kraka. Af

huru han vid femton år gaf lindormen banē och vann Thora Borgarhjort; sedan i Eirarsund (Öresund) af slagna fiender skaffat många rof åt gamar, och andra rofätande foglar; derefter i sitt tjugonde år östan för Dinimynni vunnit seger öfver åtta Jarlar; från denna blodiga lek laggt upp i Ifu och hemtat många Helsingar till Odens salar; sedan i Skarfa-skären färgat svärdet med Kung Rafnes blod; derefter slagit och fällt Herraud, ehuru från Lundavall ingen Jarl laggt ut hurtigare än han; sedan låtit Inthyris-öarna blifva vittnen till blodiga svärdslekar och många kämpars fall, och derpå fört blodiga vapenskiften med Kung Follner på Burgundarholm, då liken af slagna kämpar kringflöto Bornholms stränder och Kung Follner äfven sjelf föll, ehuru ingen Konung större var än han; än vidare, huru han till långväga länder fört de blodiga vapnen, Flandriska mör gråtit vid svärdsstriden, då om morgonen Konung Freyer med Flandriska ynglingar och män föllo, och huru på Englanäs Konung Walthiofer med många hundrade stridsmän stupat för Nordmännens svärd, desse sedan i Bardafjärden och vid Hiadningavak med döduggna fiender mättat rofgiriga gamar och korpar; derpå med hopar af slagna män betäckt Northumbernas land; sedan öfver Söderöarna, öfver Irland och Skottland svängt de blodiga svärderna, i Vedrafjärden huggit Konung Marstan blodiga dödssår, beredt för Konung Örn ett blodigt bad i Ilasund, vid Lindiseyre slagit trenne höfdingar och rödfärgat hafvet med Iernas blod, sedan på Onlungsey (Anglesey) för många åldrar efterlemnat minnen, hvarest till svärdslekar furstar framfarit; äntligen,

hvilken ålder detta qvāde än måtte vara, så uttrycker det med starka drag andan af det forn-nordiska kämpalifvet. Hela sången återljuder af svärdshuggen och manfallen i det ena slaget efter det andra, lifligt framställande, huru de stora bedrifterna tätt följde på hvarandra.

huru efter blodiga färder i Skottlands fjärdar skeppsborden körde i hafvets grund, och dermed den stridsälla färden ändades. I femtio härstrider hade han pröfvat vapen med kämpar och hjeltar; icke hade han åt Ella ärnat sitt lif; men hvad ödets Gudinnor skipat, det kunde ingen undgå. Nu sletto etterfulla ormar hans kropp sönder, och deras giftiga bitt sökte sig väg till hjertats kamrar. Dock kämpar det icke höfdes att qvida för döden. Leende ville han låta sitt lif. Hem bjödo honom Disorna till Odens salar, att i högsätet med Asar:ne ur det krokiga hornet tömma mjödets must⁹⁷⁾.

IV.

Svea Konungar, af Sigurd Rängs ätt, från Björn Jernsida.

Efter Ragnars död delte sönerna hans länder mellan sig. Björn Jernsida tog Upsala rike, det vill säga det egentliga Svithiod tillika med Öster-

97) På grund af de Isländska Langfedgatalen utsätter Torfæus. (*Ser. Reg. Dan.*) Ragnar Lodbroks dödsår till omkring år 790. De Engelska chtönikorna (*Chron. Sax. och Simeon Dun., Hist. Eccl. St. Cuthberti samt Gest. Reg. Angl., hos Twysden, Collect. Script. Angl.*) berätta oss, att omkring år 787 (efter andra först år 791 eller 792) Nordmännen kommit med trenne skepp och plundrat hela kusten af Britannien; vidare beskrifves, huru de år 793 på ett gräsligt sätt härjat ön Lindisfarne (den nordiska sagan Lindisseyre), men följande året blifvit straffade, när deras skepp af storm söndersplittrades, de sjelfva, så många af dem som på stranden uppkastades, ihjelslogos, och deras anförare på ett grymt sätt dödades (*crudelissime occisus*). Dessa uppgifter sammanstämman i hufvudsaken med den nordiska sagan. Enligt *Chron. Sax.* timade denna Nordmännens olycka *ad ostium Weri fluminis*, d. v. s. vid Weare-flodens mynning, enligt Simeon Dunelm åter vid utloppet af den nära derintill belägna floden Tyne i Northumberland.

och Vestergötland samt hvad dertill hörde; Sigurd Ormöga bekom Seland med de öfriga öarna jemte Halland och Skåne; Hvitserk åter erhöll Reidgotaland (Jutland) och Venden, men Ivar Benlöse, den äldsta af sönerna, fick land och rike i England⁹⁸). Om Björn Jernsida såsom Stolkonung i Upsala finnes ingenting uppteckadt till minne af hans regering. Han efterlemnade tvänne söner, Erik och Refil⁹⁹). Refil var en sjö- och härkonung, som låg ute på hafvet och i härnader. Erik åter, den andra af detta namn bland Sveriges Konungar, trädde efter sin fader till styrelsen af riket. Han lefde icke länge. Efter honom kom Refils son Erik, den tredje af detta namn, till konungadömet; han var en stor härman och en mächtig Konung. Sedan blefvo Upsala Erik, af det namnet den fjerde, och Björn på Håga samkonungar; de sägas hafva varit söner af en Björn. Hvilken denna Björn varit, nämnes icke; troligen har han varit en son af Eric (II) Björnsson och en här- eller sjökonung likasom Refil, ty vikingafärder utgjorde konungasöners värdigaste yrke.

Omkring år 830 anlände till Sverige Christina lärans första förkunnare i vårt land, den hel. Ansgarius. Genom skogar och öfver sjöar tog han vägen upp till Birka, en by, der rika köpmän funnos, och der tillika var en af de säkraste hamnar, dit skepp från kringliggande länder sammankommo till marknad och varors utbyte. Det låg i granskapet af det gamla Sigtuna, så nära intill detsamma, att det synes hafva varit såsom en

för-

98) Se ställena om denna delning i *Script. rer. Sv.-m. avi.* II. p. 169. Isl. fragm. hos Langebek, l. c. II., tillägger Sigurd Ormöga äfven Viken och Agder ändå till Lindesnäs jemte en stor del af Uplanden i Norrige. 99) I *Landnama* omtalas äfven en Asleik såsom son af Björn Jernsida; denne Asleiks sonsons son Thord, en namnkunnig man i Norrige, var en bland de första, som nedsatte sig på Island.

förstad deraf, en hamn- eller marknadsort ¹⁰⁰). Hit kom Ansgarius. Der var då konungasäte, och Konungen, som der regerade, hette Björn.

Denna Björn anser man vara densamma med den Björn på Håga ¹⁰¹), hvilken ofvan nämndes såsom samkonung med Upsala Erik. Han mottog Ansgarius vänligen, och med lika välvillighet mottog och bemötte han äfven Biskop Gaubert, när denne några år derefter af Ansgarius sändes till Sverige. Hos samma Konung Björn var Brage den Gamle skald ¹⁰²). Bland Islands första bebyggare nämnes en Svensk man, som hetat Thord Knapp; han säges hafva varit en son af Björn på Håga ¹⁰³). Detta är allt, som finnes om denna

100) Rimbertus, *Vita Ansgarii*, och Adamus Bremensis, *Hist. eccl. samt de situ Danicæ*. Jfr Geijer, *Sv. F. H. L.*

Det har länge bland våra fornforskare varit antaget, att den fordom så namnkunniga staden Birka legat på Björköen i Mälaren, der åtskilliga fornlemningar finnas, såsom ättebackar, stenhögar och vallar med ingångar, efter hvilka äfven Grefve Dahlberg i dess *Sv. Ant. et Hod.* meddelat en grundritning af staden Birka. Men redan Wilde (*Anm. till Puff.*) har, på grund af Adami och Rimberti beskrifningnar, ådagalaggt, att gamla Sigtuna och Birka antingen varit en och samma eller tvänne hardt intill hvarandra belägna orter. 101) Egentligen Björn på Högen. I *Herv. S.* säges, att han befästade den gård, som heter *Haugi* (Högen), och kallades deraf Björn af Haugi. Peringskiöld och flera efter honom hafva ansett detta Haugi vara Håga gård i Bondkyrka socken i Upland, $\frac{1}{2}$ mil från Upsala, så mycket mera, som deromkring skola finnas åtskilliga ättebackar och lemningar af murar samt derjemte söder om byn en stor hög, hvilken anses vara denna Konungs grafhög och dertföre i orten ännu kallas Konung Björns hög. Men såsom Björn, enligt berättelsen i *Vita Ansg.*, synes hafva bott i eller vid Birka, finner Wilde, l. c., sannolikare, att ifrågavarande gård varit den urgamla kungsgården Håttuna (den höga kringstängda orten) vid Mälaren, $\frac{1}{2}$ mil från gamla Sigtuna. 102) *Skaldatal* hos Sn. Sturleson II. Dertädes nämnes äfven en Brage den Gamle Boddason såsom skald hos Ragnar Lodbrok och hos Eisten Beli. 103) *Landnama*.

Konung antecknad, och ännu mindre är det, hvad vi känna om Konung Erik i Upsala¹⁰⁴); man tror emellertid¹⁰⁵), att han är den Konung Erik, om hvars upptagande bland Gudarne fråga varit, ty då, i början af Christendomens förkunnande, många syntes benägna att antaga den nya läran, andra åter icke ville erkänna någon fremmande Gud, blef på ett ting med allmogen det förslag framkastadt och gilladt, att, så framt Gudarnes antal skulle ökas, Erik, fordom Konung, då mån- de bland dem upptagas; man ville åt honom bygga ett tempel, och i samma tempel skulle offras åt honom såsom Gud¹⁰⁶).

En Konung nämnes äfven, som hetat Emund. Han hade blifvit fördrifven från riket och flytt till Danmark. Der, genom löften af stora föräringar och genom förtröstan på de många rikedomar, som skulle vinnas genom intagandet af byn eller sta-

104) I den ofvan sid. 288 i början af denna afdelning uppgifna förteckning på Svenska Konungar efter Ragnar Lodbroks tid hafva vi följt konungalängden i Herv. S. Med denna öfverensstämmet det Isl. Langfedgatalet (N:o IV i *Script. rer. Sc. m. ævi. I.*) i allt öfrigt utom deri, att det gör Emund till samkonung med Björn på Håga och alldeles förbigår Upsala Erik. Konungalängden i Herv. S. åter nämner blott Emund i förbigående såsom fader till Erik Emundsson, men upptager honom icke bland Konungarne. Genom de Christna Missionärernas berättelser om Sverige lära vi att känna ännu andra Konungar, som för Isländarne varit alldeles obekanta. Orsaken till allt detta måste sökas i samregeringarna, ty diktade äro väl dessa konunganamn icke. De nyssförmälta konungalängderna må emellertid vara mer eller mindre felaktiga, så ega vi, i brist af andra underrättelser, ingen annan utväg, än att antaga dem sådana de äro. Hvad Upsala Erik beträffar, så nämnes en sådan äfven i Landnamaboken och i Norna Gestis S. Visserligen kan dock dermed förstås någon af de öfriga Erikarne, och kanske har äfven den i Herv. Sagans konungalängd intagne Upsala Erik tillkommit genom något missförstånd. 105) Jfr Wilde, l. c. 106) "Et templum in honorem supradicti Regis dudum defuncti statuerunt, et ipsi tanquam Deo vota et sacrificia offerre coeperunt." *Vita Ansg.*

den Birka, hvarest stora skatter och öfverflöd på alla egodelar funnos, samlade han omkring sig en hop Vikingar, lystna på byten och rof. Ett och tjugu vikingaskepp förenade sig med honom till detta företag, och sjelf hade han elfva skutor. Med denna flotta, tillhopa två och trettio härskepp, styrde han upp till Svithiodska skären, lopp in i Mälaren och lade till utanför Birka. Der blefvo alla förskräckta öfver detta oväntade anfall. Konungen, som då regerade öfver landet, var icke tillstädes, utan dragen fjerran bort, troligen till fremmande länder¹⁰⁷). Invånarne togo i sin nöd sin tillflykt till den hardt invid liggande staden, der många och mäktiga Gudar voro¹⁰⁸); dessas beskydd anropade de, offrade till dem och gjorde löften; men staden hade icke några starka fästen, och manstyrkan derstädes var icke heller tillräcklig för att motstå den fiendtliga hären. Således öppnade Birka-boerna gerna en underhandling med Emund och förklarade sig villiga att med honom ingå förlikning och vänskap. Emund fordrade 100 marker silfver i brandskatt. Denna summa blef genast uppvägd och aflemnad till flottan. Den fördrifne Konungen önskade blott att återvinna riket och

107) *Vita Ansg.* Hvilken denne Konung varit, nämnes icke; att det varit Björn på Håga, är sannolikt. 108) Med denna stad kan icke förstås någon annan än Forn-Sigtuna, en såsom Odens borgstad och äldsta offerställe helig ansedd ort. Att Birka varit en tätt derinvid liggande köping, en nystad eller kolonie af den gamla staden, skönjes påtagligen af ofvanstående, ur *Vita Ansg.* hemtade berättelse. Från Birka var sannolikt äfven den köpstads-kämpe från Sigtuna, som vi sett nämnas bland kämparne i Brävallaslaget. Ty Isländarne synas hafva inbegripit dessa begge städer eller orter under ett och samma namn. För dem var namnet Birka opekant. Men deremot tala de om ett *Forn-Sigtuna*, hvilket förutsätter, att ett nyare Sigtuna fanns, och detta nyare Sigtuna har väl varit samma köpstad med de Christna Missionärernas Birka.

ville på detta villkor gerna skona köpmännen för plundring och härjning; Vikingarne åter hade gjort sig hopp om stort byte genom sköfling af den rika handelsstaden och voro högligen missnöjda med denna underhandling; de ansågo för skymf att draga bort med så ringa vinning; de sade, att hvarenda köpman i Birka hade mera penningar än dessa 100 marker silfver, och de ville således icke afstå förr, än de hade plundrat byn. När detta spordes i staden, och man tillika såg, att Vikingarne redde sig till anfall, lupo alla invånare i stor ångest tillsammans. Men ingen visste råda, hvad de i sådan fara skulle företaga, till motstånd voro de för svaga, och ingenstädes fanns en tillflyktsort, hvarthän de i en hast kunde föra sina egodelar, sina hustrur och barn i säkerhet. I denna tröstlösa belägenhet anropade de på nytt sina Gudar och uppmuntrade hvarandra att hembära dem stora offer. En man, som kallades Herigarius¹⁰⁹⁾ var Ståthållare i staden och Konungens högsta rådgifvare. Han hade redan vid Ansgarii första ankomst till Sverige antagit den Christna läran och sedan hållit sig stadigt fast vid densamma. Denne man uppmuntrade Birkaboerna att vända sig med sina böner till den mäktigaste af Gudarne, till den Guden, som är himmelens och allas Herre och allt styrer; han ensam kunde hjälpa. Birkaboerna följde Herigarii råd. Strax derefter afseglade Vikingafloktan. Emund hade nemligen hållit rådpläging med Vikingarne och på allt sätt sökt afstyra dem från anfallet på Birka; han sade dem, att der i staden voro många och starka Gudar, och att Kristus, den mäktigaste af dem alla, der hade en församling; han uppgaf en annan rik stad hos Sla-

109) "Herigar är thet namnet som nu kallas almännelika Eriker." Gamla Versionen af *Vita Ansg.* I Legendan om St. Ansgarius kallas han "Erigarius, quod nunc communitur dicitur Ericus."

vonerna, der ännu större byte med mindre fara kunde vinnas, och sedan han detta föreställt, föreslog han, att häröfver på sedvanligt sätt genom lottkastning utforska Gudarnes villja. Då föll lotten på den rika Slavonska staden, och Vikingarne, som icke vågade att sätta sig upp mot Gudarnes villja, men villigt följde deras vink, hvar de om byte och seger voro säkra, seglade af till den anvista orten på kusten af Slavernas land, öfverrumplade de säkra invånarne, intogo och sköflade staden i grund, hvarefter de med stort och rikt byte vände tillbaka till Danmark. Emund åter, sedan han från Birka afvändt den hotande stormen, begaf sig in till staden, återgaf invånarne de i brandskatt undfångna 100 marker silfver, förlikte sig med sitt folk och satt sedan någon tid stilla i ro¹¹⁰). Så väl orsakerna till hans fördrivande från riket som äfven hans sista öden äro oss alldeles obekanta.

Kort tid efter denna tilldragelse kom Ansgarius andra gången till Birka, nemligen år 853. Då regerade der en Konung, som hette Olof¹¹¹). Också han afhörde välvilligt Ansgarii föredragande om tillstånd att i Sverige få förkunna den Christna läran, gaf dertill äfven tillåtelse, sedan han derom först öfverlaggt med sina rådgifvare och på allmänna ting inhemtat allmogens tanka. Vid samma tid företogo Danskarne ett krigståg till Kurland. Detta landskap hade i förra tider till Sverige betalt skatt och erkänt dess öfvervälde, men nu på många år undandragit sig detta beroende¹¹²). Danskarne vilde begagna detta tillfälle att tvinga dessa östra länder till skattskyldighet under Danmark; de utru-

110) Vita Ansg. 111) Han är af Isländarne väl icke okänd, men finnes dock i Langfedg. icke upptagen. 112) "Gens quædam, vocata Chori (Kurer, Kurländare), Sveonum principatui olim subjecta fuerat, sed jam tunc diu erat, quod rebellando eis subijci dedignabatur." Vita Ansg.

stade till den ändan en mächtig flotta, kommo till kusten af Kurland och stego der i land; men Kurländarne grepo till vapen och slogo Danskarne med sådant eftertryck, att dessa förlorade hälften af sitt manskap, en stor del af sin flotta och dertill alla de egodelar, som de sköflat af landet och fört till skeppen. Då Konung Olof i Sverige hörde detta, beslöt han att tillvägabringa det, som Danskarne icke förmått, samt återbringa landet under Sveriges lydnad. Han samlade tillhopa en stor här, steg på sina härskepp, for öfver hafvet, landsteg och kom först till staden Seeburg eller Seleburg i Semgallien, på högra stranden af Düna-floden. Emedan man der icke väntade något fiendtligt anfall och icke var beredd till motstånd, blef det lätt för Svenskarne att öfverrumpla staden; de intogo och nedbrände den i grund. Sedan drogo de längre in i landet och lade sig för en annan stad, som kallades Apulien¹¹³⁾. Denna, stark och folkrik, försvarade sig manligen. I åtta dagars tid gjorde Svenskarne gång efter annan de häftigaste anfall. Alla anfallen blefvo afslagna. Detta försatte dem i stor förlägenhet. Många hade stupat, de öfriga voro uttröttade af striden och rådvilla, hvad de skulle företaga; de voro långt borta från sina skepp och visste, att, om de drogo sig tillbaka, skulle de blifva förföljda och från alla sidor anfallna. I denna brydsamma ställning beslöto de, att genom lottkastning utröna, om Gudarne bestämt för dem seger, eller lofvade dem att komma lyckligen tillbaka till sin flotta. De heliga lotterna kastades, men alla Gudarne vände sig bort från dem. Då blefvo de modlösa och mycket bekymrade öfver sin belägenhet. Bland dem voro några köpmän; dessa erinrade sig, hvad Ansgarius hade lärt der tid, han sista gången var i Sigtuna, nemligen att de Christnas Gud är mächtig att hjälpa alla dem

¹¹³⁾ Pilten.

som honom anropa; de föreslogo derföre, att man skulle försöka, om han, de Christna människans Gud, hvilken sådes vara den mäktigaste af Gudarne, ville blifva deras bistånd. En ny lottkastning blef företagen, och då föllo lotterna så, att Kristus lofvade dem framgång. Detta gaf dem åter mod, vissheten om seger stärkte deras krafter, och de rustade sig att på nytt bestorma staden. Denna hade mycket lidit genom de föregående anfällen. När derföre invånarne sågo Svenska hären på nytt kringräna staden och reda sig till anfall, trodde de sig icke mäktiga att uthärda nya stormlöpnin- gar, skickade derföre sändebud ut till den Svenska Konungen och erbjödo sig att gifva Svenskarne de vapen och gods, som föregående året blifvit tagna från Danskarne, dessutom i brandskatt erlægga en half mark silfver för hvarje person, som i staden fanns, och hädanefter betala den i förra tider vanliga skatten samt våra Sveriges rike underdåniga och hörsamma. Dessa villkor blefvo antagna och med handslag stadfästade. Kurländarne gafvo trettio ansedda män i gisslan. Derefter vände Konung Olof åter hem med rikt byte och stora skatter och mycken ära ²¹⁴).

Samma Konung Olof företog sedan ett härtåg till Danmark och inkräktade Skåne, Halland och öarna. Derefter satt han länge Konung öfver Danmark och Sverige. Efter honom togo hans söner Gyrd och Knut Danmarks rike ²¹⁵).

Samtidigt med Olof, som i Sigtuna eller Birka hade sitt hufvudsäte, regerade Konung Erik

114) *Vita Ansg.* 115) "Helgo (Rex in Dania) in proelio, quod cum Olavo Sveconum Rege egit, cecidit. Olavus postea dñi Daniam et Svecciam rexit, et morbo occubuit. Tunc regnam Danie adepti sunt Gyrdus et Canutus." *Fragm. vetus Island.*, hos Langebek, l. c. II. Jfr *Chron. Erici Regis* (men hvar- est säges, att Olof efter inkräktningen af Danmark regerat der blott i 5 år, och hans son efter honom äfven blott en kort tid), *Ibid.* II., och *Adamus Brem. Hist. Eccl.*

Emundsson i Upsala. Han var son af en Konung Emund, troligen densamma Emund, som hade blifvit fördrifven, men sedan återkom och förlikte sig med sitt folk. Hans medregent Olof åter har efter sannolikhet varit en son af Konung Björn på Håga. Erik Emundsson var en stor krigsman och drog alla somrar ut i härnader till Finland, till Kyrialand, till Estland och Kurland; dessa alla länder gjorde han skattskyldiga under Sverige, och ännu etthundrade och femtio år derefter såg man de jordborgar, fästen och andra stora verk, som han der anlaggt ¹¹⁶). Honom tror man äfven vara densamma Erik, som i våra gamla chrönikor kallas Erik Väderhatt, emedan han med väder och vind hade en sådan lycka, att hvarthän han väftade med sin hatt, dit blåste äfven vinden. Till minne deraf har på en ö i Mälaren, nära intill Drottningholm, en hatt af jernbleck varit på en hög bergsklippa uppsatt, och herregården, som ligger på samma ö invid denna klippa, har derifrån sitt namn af Kongshatt.

Denne Erik Emundsson hade med Konung Harald Hårfager i Norrige långa stridigheter om Vermland och Viken.

I vidsträcktaste bemärkelse kallades Viken allt det land, som i en halfbåge kringgifver den från hafvet långt inskjutande Opslofjärden, vid hvars öfversta ända Norriges nuvarande hufvudstad Christiania ligger. Egentligen är det dock blott östra sidan af denna fjärd, det mellan Christiania och Göta-elf liggande landet, som förstås, då i våra fornhandlingar talas om Viken. Uti en inskränktares mening åter inbegripes derunder blott den del, som sträcker sig från Göta-elf till Svinesund, således det land, som nu kallas Bohuslän. Detta landskap är genomskuret af många strömmar, elfvar och bäckar, och skärgården bildar en oräkne-

¹¹⁶) Snorre Sturl. *Olof den Heliges S.*

lig mängd af större och mindre öar, holmar och skär, hamnar och vikar, hvarföre på denna för handeln välbelägna kust i hedentima drefvos både köpenskap och sjöröfveri, begge gynnade af Göta-elf, uppföre hvilken fartygen gingo. Här, i trakten af Göta-elf, lågo de Elfvaskär, som i sagorna så ofta förekomma såsom ett jemt och beständigt tillhåll för Vikingar, äfvensom Brennöarna voro ett för handelsskeppen fruktansvärdt Vikingabol; invånarne, som af sjön, af handeln och sjöröfveri hemtade sin hufvudsakliga näring, kallades efter landets läge Vikveriar och Elfvagrinar (Vikboer och Elfmänner); de skildras såsom ett styft, ondt och hårdsinadt folk. Det mellan Viken och de bebyggda trakterna af Vermland liggande landet, det nuvarande Dalsland, var denna tid ännu öfverhöljdt af stora, tjocka skogar, hvarföre hela denna landsträcka icke bar annat namn än Markerna eller Markbygghden, det vill säga Skogen eller Skogsbygghden, och dess bebyggare, de, som satt sig ned i dessa skogar, der rödjat sig boningsplatser och af skogen hemtade sin näring, kallades der af Markmänner¹¹⁷⁾. I fornsagorna bära de nämnda landsträckorna, Viken och Markerna (Bohuslän och Dalsland), äfven namn af Alfhem eller det stora Markland¹¹⁸⁾. Här träffas många fornlemningar af ättebackar och så kallade Jättegrafvar, Dyrhus och Kummel. Alfhem hade i forna tider sina egna Konungar. Sigurd Rings gemål Alf-hild var en dotter af Konung Gandalf i Alfhem. Samma Sigurd Ring och hans son Ragnar Lodbrok underlade sig både Alfhem och ännu andra rundt omkring Opslofjärden liggande småriken, så att de med Sverige och Danmark under samma öfvervälde äfven förenade hela södra delen af Norrige. Efter

117) Snorre Sturl. *Harald Hårf. S. Magnus Barfots S. Magnus Erlingsons S.* 118) "Markland mikill." *Sagobrott. Jfr Inledn. s. 149.*

Ragnar Lodbroks död kommo dessa Norrska småkonungariken åter till sitt förra oberoende och styrdes en tid af egna höfdingar, till dess ändtligen Konung Erik Emundsson i Sverige upplifvade anspråken på Sigurd Rings och Ragnar Lodbroks forna besittningar i Norrige. Han underlade sig åter Alfhem, utsträckte Vestergötland ända till Svinesund och satte öfver det mellan sistnämnda sund och Göta-elf liggande landet en egen Jarl, kallad Rane den Götske, efter hvilken samma land sedan blef kalladt Rana-rike. Äfven bortom Svinesund gäfvo sig under Svea-konungens lydning många höfdingar och mycket folk i Raumarike och i Vestfolden eller det på vestra sidan om Opslofjärden liggande landet ända till Gränmar, likaså i Vingulmarken och allt derifrån söder ut. Tillika underlade han sig Vermland, hvilket en tid synes äfven hafva varit räknadt till Ranarike ¹¹⁹).

Vermland utbreder sig i en halfkrets norr-omkring Venern. Midtigenom landet löper den stora Klara-elfven, som, utgående från Fämundsjön i Norrige, träder inom Vermlands gräns vid Sandkälleforsen i Elfdals härad, upptager sedan under sitt lopp genom landet många mindre vattendrag och utfaller slutligen vid Carlstad i Venern. Den del af Vermlands nuvarande område, som ligger på östra sidan om denna elf, nemligen Visnums, Ölme och Väse härader jemte Vermländska bergslagen, fordom kallad Vermlands Berg, denna mellan Klara- samt Gullspångs- och Svartelfverna liggande landsträcka var ännu vid slutet af IX århundradet en ödemark, en skog, hvaraf endast de närmast till Venern och kring Skagern liggande trakter varit bebyggda, ty der finnas hednaålderns minnesmärken, en talrik mängd af ättehögar. Denna östra del af nuvarande Vermland räknades i dessa tider till Vestergötland, eller till Nerike. Det

119) Jfr *Harald Hårf.* S. c. 35.

var egentligen det vester om Klara älf liggande landet, som bar namnet Vermland, och detta land var ännu en herrelös ödemark, en öde skog, till hvilken ingen räknade någon besittningsrätt, då Olof Trätelja och de vänner, som följde honom, här, fjerran från de bebyggda orterna, sökte sig en fristad och upprödjade åt sig bostäder i de längs med floderna löpande dälder. Då sedermera från Götaland och från Svithiod många andra, som äfven blefvo nödsakade att söka sig fristäder och nya boningsställen, drogo upp till Olof Trätelja, hvarigenom skedde, emedan odlingarna ännu voro i sin början, att hungersnöd uppkom och ett uppror utbröt, i hvilket Olof tillsatte lifvet, hade detta till följd, sedan sinnena sansat sig och orsaken till hungersnöden af förståndiga män blifvit insedd, att en del af folket drog vesterut öfver Eda-skog till Solöarna i Norrige. Detta rike intogo de, nederdjorde Sölve, som var Konung derstädes, och satte Olof Träteljas yngre son, Halfdan Hvitben, till Konung öfver samma rike. Ingiald åter, Halfdans äldre broder, blef af det i Vermland qvarblifvande folket, tagen till Konung öfver detta land efter sin fader Olof Trätelja. Då Ingiald dog, blef Halfdan, hans broder, efter honom Konung äfven öfver Vermland. Sedan underlade han sig Raumarike med härsmagt; genom gifte med Konungens i Norrska Uplanden, Eisten Hårdrådes dotter Åsa erhöll han en del af Hedemarken; derefter utsträckte han sitt välde öfver Thotn och Hadaland jemte en stor del af Vestfolden, landskaper, som då utgjorde egna småriken i Norrige. I dessa besittningar bibehöllo sig hans efterkommande under ömskiftande lycka intill Halfdan den Svarte, som i sjerde led nedstammade från Halfdan Hvitben, Olof Träteljas son (20). Halfdan den Svarte, så kallad af sitt svarta hår, var blott ett

är gammal vid sin fader Gudröd den Stormodiges död. Under hans minderårighet underkastade sig Vermlänningarne Svea Konungens lydnad; Högne, en son af Konung Eisten den Rika i Uplanden, intog hela Hedemarken, Hadaland och Thotn; äfven större delen af Raumarike jemte hela Vingulmarken gingo förlorade, så att, då Halfdan Svarte kom till manbara år, återstod af hans fädernebesittningar endast Vestfolden, hvilket han delade med sin broder Olof, som bodde på Geirstad och deraf kallades Geirstada-Alf. Så inskränkta till sin magt, sedan deras faders första framgångar i Norrige blifvit på en gång nästan tillintetgjorda, anade Ynglingarne icke, att deras ätt redan i de närmast följande leder skulle underlägga sig hela Norriges land. Halfdan Svarte var en kraftfull och krigisk man, af mycken kroppstyrka och stor till vexten; han förmälde sig först med Ragnhild, dotter af Harald Gullskägg, Konung i Sokne, sedan, efter hennes död, med Konungens i Hringarike, Sigurd Hjorts dotter Ragnhild, hvilken han återtog från en kämpe på Hadaland, som bortröfvat henne, efter det han ihjelslagit hennes fader; genom dessa begge gemåler blef Halfdan Svarte herrskare öfver Sokne och Hringarike; efter sin morfader Harald Rödskägg ärfde han konungadömet Agder; med vapenmagt återeröfrade han Vingulmarken och Raumarike jemte en del af Hedemarken och Hadaland samt höfdingedömet Thotn. Denna så mäktiga och krigiska Konung, återuppriktaren af Ynglingarnes välde i Norrige, berömmes att tillika hafva varit en mycket vis, sanningsälskande och rättrådig man; han är, såsom man tror, stiftaren af Norriges äldsta lag, Heidsivialagen, hvilken stadgades för Uplanden med folkets samtycke; sjelf lefde han efter lagen, men höll med stränghet äfven andra att efterlefva den, och detta utan afseende på vänskap eller frändskap.

Derföre var han af allt sitt folk älskad och vördad. Då Halfdan var fyratio år gammal, tilldrog sig, när han for från ett gästabud på Hadaland och körde öfver sjön Rönd, att isen brast, och Konungen drunknade jemte många af de män, som följde honom. Så snart ryktet om hans död utbredde sig, och det blef kunnigt, att liket fördes upp till Hringarike, att der läggas i hög, kommo från Raumarike, från Vestfolden och från Hedemarken alla de förnämsta män och begärde hvar för sig, att i sitt land få begrafva den döda Konungen. Han hade af alla deras Konungar varit den lyckligaste med god årsvext, och endast man hade honom hos sig, trodde man, att åren alltid mån- de blifva lika ymniga och goda. Man kom slutligen så öfverens, att kroppen skulle styckas i fyra delar; hufvudet blef lagdt i en hög vid byn Sten i Hringarike, af de öfriga förde sändebuden hvar sin del hem till sitt land, och öfver dem alla uppkastades högar, hvilka sedan blefvo kallade Halfdans högar¹²¹). Af denna Halfdan Svarte var Harald Hårfager en son. Han var vid sin faders död blott tio år gammal; men Guttorm, hans morbroder, en redlig och en verksam man, förde under Haralds minderårighet styrelsen öfver hans länder och försvarade dem manligen mot de höfdingar, som nu sökte tillfället att återtaga de riken eller landskaper, Halfdan Svarte frånvunnit dem. Det konungadöme således, Harald Hårfager tillträdde, bestod af Vestfolden, Hringarike och Hedemarken, Gudbrandsdalen och Hadaland jemte Thotn och Raumarike samt norra delen af Vingulmarken; sedan underlade han sig äfven hela landet söder ut intill Raum-elfven. Då regerade öfver Haurdaland i södra Norrige en Konung, som hette Erik; han hade en dotter vid namn Gyda; hon uppfostrades hos en rik bonde på Valdres; till henne skickade

121) *Halfdan Svartes S.*

Harald, för att begära henne; han ville taga henne till frilla. Hon var en qvinna af mycken skönhet, men äfven mycket stolt, så att, då Sändemännen till henne framförde Konungens ärende, svarade hon, att icke ville hon bortgifva sin frihet för att taga till man en Konung, som icke hade större rike än blott några fylken eller härader att styra öfver; hon fann det underligt, att ingen Konung finnes med den högsinnighet och dristighet att underlägga sig hela Norrige och blifva Enväldskonung deröfver, likasom Konung Erik i Upsala och Konung Gorm i Danmark¹²²⁾. Sändemännen funno detta tal alltför stormodigt och erinrade henne, det Harald var en så mächtig Konung, att han vore fullt lika god med henne. Hon gaf dem icke dess mindre helt andra svar, än de hade önskat, och då hon ledsagade dem ut från gården, bad hon dem på hennes vägnar säga till Konung Harald de orden: att hon icke ville bejaka att blifva hans äkta hustru förr, än han laggt under sig hela Norrige; så att han rådde deröfver med lika frihet, som Konung Erik öfver Sverige, ty då först månne han kallas Thiod-konung (Konung öfver ett helt folk). Då Sändemännen framburo för Konungen dessa jungfruns ord, rådde de honom att skicka en hop krigsfolk för att taga henne med vanära, till straff för hennes oförståndiga och dristiga tal. Men Harald svarade, att jungfrun ingenting illa talat eller gjort, som förtjente att hämnas; hon skulle fast hellre hafva taok för sina ord, ty hon hade påmint honom de ting, som han storligen förundrade sig öfver, att han dem förr icke besinnat. Intill denna tid var Norrige fördeladt i en mängd småstater, som hvar styrdes af sin egen Konung; dessa småkonungar voro hvar för sig oberoende; intet gemen-

122) Exemplet af Gorm den Gamle är i Sagan origtigt återopad, emedan det var långt härefter han fullbragte Danmarks förcning under ett öfverhufvud.

samt hufvudtempel, ingen lemning af politisk öfvermägt från någon större gemensam invandring under ett gemensamt öfverhufvud förenade Norriges folk till ett helt; äfven landets naturliga läge; genom sina afskilda dalar mellan bergsgrenarna och sina många öar vid kusterna, bidrog mycket att hålla dessa små samhällen afsöndrade från hvarandra; hvar och en af Konungarne betraktade sitt rike som sitt arf och eget; härifrån åter uppkommo beständiga familjtviser, arfkrig och delningar. Harald Hårfager egde det vidsträcktaste konungadömet, så att han af landets alla Konungar var den mäktigaste; han var äfven i sin raskaste ålder med hugstort sinne såsom ättling af den gudaborna ätt, som fordom sutit Öfverkonungar i Upsala. Påminnande sig detta och hvad hans stamfäder varit, gjorde han nu vid den Gud, som honom skapat och allting råder, det löfte, att aldrig skulle hans hår blifva kammadt eller skuret, förrän han bekommit till egendom allt Norriges land med skatt och utskylder och fullt öfvervälde, eller skulle han stupa i detta företagande. Derpå samlade han tillhopa en stor krigsmägt, drog norr upp öfver Dofrefjäll till öfre delen af Norrige och öfvervann i Throndhems-byggden åtta Konungar i åtta fältslag; sedan derefter Raumsdalens, Nord- och Södermörens Konungar och ännu andra småfurstar dukat under i striden mot den öfvermäktiga Harald, var denne inom fyra år beherrskare öfver större delen af Norrige. De besegrade Konungarnes riken underlade han sig med den rätt, som tillkommer en eröfrare; han tillegnade sig hela landet, förklarade alla odalgods för sin egendom och pålade bönderna stora landräntor eller utskylder. Öfver hvar och ett fylke eller landskap tillsatte han en Jarl att skipa lag och landsrätt samt uppbära räntorna af landet och alla sakören; Jarlarne hade under sig andra befallningsmän, fyra eller flera; dessa kal-

lades Hersar; hvar Herse fick sig tillaggd tjugu markers förläning, men var pliktig att vid krig hålla Konungen tjugu man tillhanda; Jarlarne bekommo till sitt underhåll tredjedelen af alla skatter och utskylder, men deremot skulle de utrusta sextio män; de småkonungar, som villigt underkastat sig,ingo som Jarldömen behålla sina riken. Så mycket ökte emellertid Harald landskylden, att Jarlarne af sin tredjedel hade större inkomster, än Konungarne tillförne haft. Detta gjorde, att alla de förnämsta i landet skyndade att gifva sig till hans män. Han gaf äfven sina hofmän och kämpar stora löner, hans hofstat var talrikare och mera lysande, än man hittills hade sett, i synnerhet kätka och stridbara män samlade han gerna omkring sig, hedrade dem framför alla och höll dem mycket väl. De gamla bemötte han med aktning och vördnad, sina jemnlkar i ålder med vänlighet och en nedlåtande mildhet, i sitt dagliga umgänge var han munter och glad, i allmänhet mot vänner gifmild, för öfrigt i allt sitt företagande förständig och vis, driftig och verksam. Dessa egenskaper gjorde honom älskad, och då ryktet tillika förde kring landet, huru man hos honom njöt anseende och goda villkor, hade detta till följd, att alla gerna ville gifva sig till honom. Emellertid funnos i södra delen af Norrige många Konungar, hvilkas stolta sinne icke kunde fördraga den tankan, att blifva Haralds trälar eller undersåter; de således, under det Harald stadgade sitt välde i det öfre Norrige, förenade sig att med samhällig magt hämma hans vidare framsteg. Deras företag hade ingen framgång; Harald slog de förenade Konungarne i den hårda och blodiga sjödrabbningen i Hafursfjorden, som afgjorde Norriges öde. På detta sätt, ungefär 900 år efter den tid, Ynglingaättens förgudade stamfäder invandrat i nordlanden och

och stiftat Svithiodska riket, vid pass 200 år, sedan denna ätt, till följd af sista Öfverkonungens förrådiska handlingar, blifvit från konungadömet i Upsala fördrifven, efter slaget vid Hafursfjorden år 874, blef Harald Hårfager, ättlingen i sjetted led från samma Olof Trätelja, som i Vermlands skogar måste söka sin tillflykt och af skogrodjande sitt underhåll, efter en ringa början af magt, som dennes efterkommande tillkämpat sig inom Norriges gräns, Envåldskonung öfver hela Norriges land, den första, som förenade dess spridda samhällen till ett helt och af Norrige bildade ett rike. Sedan nu Harald bragt sitt företagande till fullbordan, lät han kamma och skära sitt hår, som på hela tio års tid, från den stund han gjorde sitt löfte och till dess han öfver hela Norrige stadgat sitt välde, varit hvarken kammadt eller skuret. Man hade ditintills kallat honom Harald Lufva, sedan blef han för sitt fagra hår kallad Harald Hårfager. Throndelagen, det nuvarande Throndhems stift, räknades att utgöra den manstarkaste delen af Norrige; der var äfven folket mest frihetssinnadt och hårdnackadt; således berodde Konungens styrka och magt förnämligast af en säker besittning af detta landskap; derfore tog Harald här sitt hufvudsäte och gjorde Hlader vid Nidaros, nära intill der staden Thronnhem nu ligger, till sin hufvudgård¹²³).

Nu, sedan Norrige blifvit ett förenadt samhälle under en endas öfvervälde och såsom magt ställde sig vid sidan af Sverige, uppkommo mellan dessa begge riken stridigheter om gränsen och derinvid liggande orter. Erik Emundsson hade utsträckt Vestergötlands gräns intill Svinesund, till en del äfven underlaggt sig de vester derifrån omkring Opslofjärden liggande landskaper och sagt, det han förr

¹²³) Harald Hårfagers S.

icke skulle afstå, än han bekommit så stort rike i Viken, som Sigurd Ring och Ragnar Lodbrok tillförne innehafte. Harald Hårfager åter ansåg de ifrågavarande landskaper eller hela Viken allt intill Göta-elf tillhöra Norrrikes land; flera af dem, såsom Vestfolden och Raumarike, utgjorde väsendtliga delar af det konungadöme, hans fäder före honom och han sjelf innehafte, innan han företog sitt tåg till Thronnhem för att underlägga sig hela Norrrike; han förtröt derföre högligen, att åtskilliga höfdingar och en stor del af folket i dessa landskaper gifvit sig under Sveakonungens lydnad. Att återvinna dem, kom han med en härflotta till Viken, stämde bönderna på Vestfolden till ting med sig, förebrådde dem, att de ville förråda från honom land och rike, straffade en del bland dem med penningböter, dömde andra till andra straff, drog under sommaren omkring i landskapet och lade det åter under sig. Om hösten begaf han sig till Raumarike och bragte på lika sätt detta landskap åter under sitt välde. I början af vintern hörde han, att Konung Erik Emundsson af Sverige for omkring på gästning i Vermland. Harald drog då öfver Eda-skog, kom in i Vermland och lät bereda gästning äfven för sig. Begge Konungarne hade på detta land lika anspråk, Harald Hårfager, emedan hans stamfader Olof Trätelja först bebyggt och innehafte detsamma, på grund hvaraf det äfven länge tillhört hans ätt, Erik Emundsson åter, emedan det genom utflytningar från Svithiod först blifvit upptaget och sedan frivilligt hade gifvit sig under Svea-konungens lydnad. En bonde, hans namn var Åke, skickade sina män till Konung Harald och bjöd honom till gästabud på bestämd dag; till samma dag bjöd han äfven Konung Erik Emundsson; begge Konungarne lofvade att komma. Åke, en af dessa stolta och sjelfständiga bönder, de der, såsom män för sig, lefde fria och sjelfständiga på

sina hemman, var på sin tid den rikaste bonde i Vermland; han hade stora egodelar, men var själf kommen till hög ålder; på sin gård hade han efter tidens sed en gammal, stor gästabudssal eller så kallad måltidsstuga; han uppbyggde nu en ny, ej mindre än den gamla; den nya gästabudssalen beklädde han med ny väggbonad, den gamla med gammal. Då Konungarne kommo, ledsagade han Konung Erik med hans män till den gamla salen, men Konung Harald jemte hans medfölje till den nya; mellan begge Konungarne delte han bordredskapen så, att Konung Erik och hans mäningo de gamla, Konung Harald åter och hans män de nya kärlen och dryckeshornen, men alla, så väl de gamla som de nya, voro med guld beprydda, sirade med bilder, skurade och fejade; sjelfva drycken deremot och hela den öfriga undfågnaden var på begge sidor den bästa. Konungarne talade icke med hvarandra, och icke heller funno de lägligt eller rådligt att skrida till några fiendtligheter, då i närvarande omständigheter ingendera med säkerhet kunde räkna på allmogen. Örontasslare berättade för Konung Erik, huru i den för Harald tillredda nya salen allt vore nytt och mycket präktigare, så att man för visso kunde se, det största hedern bevisades den Norrska Konungen. Ändtligen, när dagen kom, då Konungarne skulle afresa, tog Åke sin tolfåriga son med sig, gick till salen, der Konung Harald var, steg fram till Konungen och framförde sin önskan, att, så framt han gjort sig förtjent af någon vänskap för den goda villja, han bevisat med detta gästabud, Konungen då ville låta hans son njuta det till godo, ty han gafve honom nu åt Konungen till tjenare. Åke hade själf i förra dagar varit Halfdan Svartes man. Harald tackade honom med många fagra ord, lofvade att uppfylla hans önskan och försäkrade honom om sin

vänskap. Derpå bar Åke fram stora skänker, dem han gaf Konungen. Sedan gick han till Konung Erik. Denne stod redan resfärdig och var till lynnet olustig. Åke tog fram dyrbara skänker, som han förärade Konungen. Erik svarade dertill icke många ord och steg genast till häst. Då följde Åke honom på vägen och talade med honom. När de kommo till en skog, som låg icke långt från gården, och hvaröfver vägen gick, frågade Konungen, hvarföre han så delt välfägnaden mellan honom och Konung Harald, att denne fått bästa delen af allting, då Åke likväl borde hafva besinnat, att han var Konungens af Sverige man. Härtill svarade Åke: "Jag vet icke, Konung, att hvarken eder eller edra män någon välfägnad fattats uti detta gästabud; men att det var all gammal redskap, hvarutur J blifvit fägnade, dertill var orsaken denna, att J nu ären gammal, men Konung Harald är ung och i sin blomstrande ålder, derföre gaf jag honom de nya kärnen. Hvad du åter säger mig, att jag är din man, så vet jag icke, om icke du hellre är min man." Då blef Konung Erik vred, drog sitt svärd och gaf Åke banehugg. Emellertid blef Konung Harald färdig att stiga till häst och bad då, att man skulle kalla till honom Åke Bonde. Sedan man förgäfves sökt honom, lupo några efter vägen, som Konung Erik hade ridit; der, i början af skogen, funno de Åke liggande död. Så snart detta spordes i gården, steg Harald till häst och ropade på alla sina män, att de skulle följa honom för att hämnas Åkes död. De redo då i fullaste lopp efter samma väg, Konung Erik hade tagit; denne, när han blef dem varse och ej fann sin fördel, att i dessa omständigheter våga en strid, red undan med den skyndsamhet, att Harald ej förmådde hinna honom; han derföre, när han kom till den stora skogen, som åtskilde Götaland och Vermland, vände åter tillbaka. Sedan underkastade

sig Vermlänningarne den Norrska Konungen, och denne nedergjorde alla dem af Konung Ériks män, som han öfverkom.

Derefter drog Harald till Tunsberg, en urgammal köpstad på vestra sidan af Opslofjärden. Der hade han sina skepp. Med dessa lade han genast ut, seglade öfver Opslofjärden till östra sidan af Viken och underlade sig hela Vingulmarken. Sedan låg han hela vintern ute på sina skepp. På skeppen firade han Julen. Under hela denna tid härjade han beständigt på Ranarike. Rane den Götske, tillsatt af Erik Emundsson att styra och försvara denna landsända, lät om våren, då islossningen var förbi, nedslå pålar i Göta-elf, för att hindra den Norrska Konungen att lägga sina skepp upp till land. Harald seglade icke dess mindre upp åt elfven och kastade ankar vid pålarna; derpå härjade och brände han hela byggden på ömse sidor om Göta-elf. Då samlade Rane en stor här af Göter och höll med Harald ett blodigt slag; på begge sidor stupade mycket folk; den Norrska Konungen segrade. Denna seger var icke afgörande, ty ännu länge fördes kriget med omväxlande lycka, och många fältslag höllos på begge sidor om Göta-elf, till dess ändtligen Rane den Götske föll. Då underlade sig Harald hela landet norr om Göta-elf och vester om Venern intill Klara-elf. Till höfding deröfver satte han sin morbroder Guttorm och qvarlemnade till landets försvar mycket krigsfolk. Erik Emundsson var gammal, och hans krigståg förnämligast riktade åt de östra kusterna. Efter Rane Jarls fall synes derföre kriget hafva betydlig afstadnat; dock kom det icke till någon rolighet och fred i dessa trakter, så länge Erik Emundsson lefde. Denne Konung dog, när Harald varit tio år Konung öfver Norrige, således omkring år 884¹²⁴).

124) *Harald Hårfagers S.*

Efter honom blef hans son, Björn Eriksson, Stolkonung i Upsala. Han regerade i 50 år ¹²⁵) med godt beröm, vidmagthöll ordning och lag och rikets anseende ¹²⁶). Då Erkebiskop Unni besökte Sverige, der han äfven i Birka dog år 936, regerade derstädes en Konung, som hette Ring, om hvars söner äfven talas ¹²⁷). Att denna Ring varit en son af den förr omtalta Konung Olof och således tillhört en serskild gren af konunga-ätten, som hela denna tid synes hafva deltagit i regentskapet med Konungarne i Upsala och i Sigtuna haft sitt hufvudsäte, är troligt, ehuru vi derom ingenting yeta med visshet, emedan det blott är genom de Christna Missionärernas berättelser, vi lära känna tillvaron af en i Sigtuna regerande konungaätt, hvarom för öfrigt ingenstädes något förmäles, ett förhållande, som icke bör förundra oss, då vi från denna tid sjelfva icke ega några inhemska urkunder, och nordens häfdatecknare för dessa tider, Isländarne, blott i förbigående vidröra de Svenska sakerna, så vidt dessa nemligen stå i sammanhang med tilldragelserna i Norrige eller Danmark.

Det var vid denna tid äfven Gorm, kallad den Gamle, Konung på Seland, företog att omedelbart under sitt yälde lägga alla Danmarks småriken, af hvilka många ännu, i synnerhet på Jutland, hade sina egna Konungar, som genom inbördes krig uppfyllde landet med oroligheter. Gorm, en hård och sträng krigsman, kufvade genom sin öfverlägsna magt dessa småkonungar och förenade de till Danmarks område räknade landskaper, öarna med Jutland jemte Skåne och Halland, under ett öfverhufvud. Från denna tid, i stället för de fordna, många småkonungadömen, eller ovissa, för

125) *Harald Hårf. S.* 126) *Olof den Heliges S.* 127) *Adam af Bremen, Hist. Eccl.* Konung Ring är af Isländarne alldeles okänd, eller hellre, de hafva i sina berättelser icke blifvit föranledda att omtala honom.

en tid tillvägabragta större monarchier, framter Norden trenné stora, bestämdt afsöndrade stater under trenne af hvarandra oberoende öfverhufvuden. De förändringar, dessa tilldragelser medförde, hafva på de nordiska folkens öden och förhållanden till hvarandra, på utvecklingen af folkens krafter och på deras samfundstillstånd haft ett viktigt inflytande, dock olika efter ländernas olika läge och det olika sätt, hvarpå dessa större samhällsföreningar blifvit tillvägabragta. Med denna tid börja äfven källorna för Nordens historia att flyta något ymnigare, renare och klarare. Vi stå nu inom sagans sista område och närma oss historiens fastare grund. Redan kunna vi med något säkrare steg följa händelsernas gång.

Björn Eriksson, Stolkonungen i Upsala, efterlemnade tvänne söner, Olof och Erik. Om Olof, den äldre brodern, finnes ingenting vidare antecknad, än att han varit samkonung med sin broder Erik, att han till gemål haft en Ingeborg, dotter af Thrand, Jarl på Sulu i Norrige, och att han vid en måltid, under det han satt vid bordet, häftigt aflidit till stor bestörtning för alla närvarande. Det minnesvärdaste om honom är, att han var fader till Styrbjörn den Starke.

Erik, med tillnamnet Segersäll, Olofs broder, förde efter den sistnämndes död ensam styrelsen öfver riket. Vid hans hof uppfostrades den unga Styrbjörn. Hos denna redan såsom gosse uppenbarade sig en obändig herrsklystnad, ett trotsigt, våldsamt och oroligt sinne, och ett mod, för hvilket faran var en lek. Tolf år gammal, fordrade han af sin farbroder den del af riket, som honom tillkom efter hans fader. Då Erik icke bevilljade detta, ville Styrbjörn icke mera komma till sin farbroders bord, men gick till sin faders grafhög och satte sig på denna. Han ville dermed efter forntida sed gifva sin arfsrättighet tillkänna och upp-

ägga menigheten att hämnas den oförrätt, han trodde sig lida. På detta sätt i tvänne år efter hvarandra vid vårens början satt han på sin faders hög. Konung Erik förehöll ynglingen, att han ännu var alltför ung till åren och icke vuxen att träda till styrelsen, han skulle afbida sitt sextonde år, då ville han taga honom till medregent. Men Styrbjörn, drifven af sitt vilda, otåliga lynne, infann sig på ett ting, der menigheten var församlad under sin Lagman. Han åtföljdes af sin morbroder Ulf, under hvars uppsigt och handledning han uppfostrades. Understödd af denne, som af skyldskapen fann sig förbunden att bevara sin frändes rätt, kanske tillika bar ett hemligt mistroende till Konungen och äfven hos ynglingen närde ett sådant, klagade Styrbjörn inför allmogen öfver den orättvisa, honom tillfogades af farbrodern, pockade på sin rätt och fordrade med trotsiga ord, att blifva insatt i sitt fädernearf. Men landet befann sig väl under Eriks kraftfulla och vänsälla styrelse, man väntade icke något godt af den unga Björns oregerliga lynne, dessutom ville man hafva manvuxna Konungar, och trotsiga ord fördrog man icke. Styrbjörn och hans morbroder Ulf blefvo med stannar afvista från tinget. Derefter tilldrog sig, att Styrbjörn för en ringa sak nedhögg Ake, en af Konung Eriks hirdmän. Akes fränder anklagade honom för detta mord, och Konungen befallte honom att erlægga den i lagen stadgade mansbot. Styrbjörn vägrade att erlægga böterna, emedan han trodde sig ega rätt att mörda den, som förnärdade honom. Då betalte Konung Erik sjelf böterna, för att ställa Akes fränder till freds och afvärja allt buller. Derigenom vände sig ännu mer allas hjertan till Erik, men hatet och ovilljan mot Styrbjörn tillvexte. Konungen, för att undandraga honom folkets hat och från sig aflägsna den oroliga och våldsamma ynglingen, gaf honom sextio med

manskap och vapen väl utrustade skepp, att dermed draga ut i vikingafärder, i dessa utblossa sin ungdomskraft och vinna erfarenhet. Allmogen hade vid samma ting, från hvilket de med stenar fördrifvit Styrbjörn, utkorat en annan medregent¹²⁸), hvarigenom de utestängt den förstnämnda från riksstyrelsen, dermed förklarande, att konungamagtens ärftlighet berodde af menighetens samtycke och bifall. Innan Styrbjörn med sin härflotta lemnade de Svenska skären, uppsökte han den nyvalda Konungen och nedergjorde honom. Derpå ställde han kosan till andra sidan af Östersjön och kom såsom en åska öfver de östra länderna. Han med sin härhop har troligen äfven varit bland den härskara af Vareger, som vid denna tid upphjelp-te Vladimir den Store på Rysslands thron. Sedan han på detta sätt tillbragt flera år med krig och plundring i dessa trakter, underlaggt sig de vid kusten liggande länder, af dem blifvit förstärkt med manskap och skepp, och sannolikt äfven sällat till sig andra Vikingar, kom han med sin flotta till Pommerska vällen, för att mäta sin kraft med de namnkunniga Jomsvikingarne.

På ön Wollin eller den så kallade Wollin Werder vid Swineflodens utlopp har i fordna dagar blomstrat en mycket rik handelsstad, i medeltidens skrifter känd under namnet Julin, af Skandinaverna åter vanligen kallad Jome eller Jomne, hvilket namn äfven hela det kringliggande landskapet bar¹²⁹). Här, invid denna stad, till dess och landets skydd, låg det öfver hela norden ryktbara vikingafästet Jomsborg. Efter sagans¹³⁰) beskrifning var detta fästets omfång så stort, att det slöt inom sig en hamn, så rymlig, att der kunde ligga mer än 200

128) Hans namn har icke blifvit upptecknad. Att han varit i närmare eller fjernare skyldskap med Konungahuset, kan med säkerhet antagas. 129) Jfr Vedel Simonsens *Udsigt over Nationalhist. Perioder.* 2:dra B. 1:sta H. 130) *Jomsvik. S.*

långskepp, alla lästa inom borgen; tvert öfver inloppet till hamnen var ett stenhvalf bygd och på den hvälfda stenbågen ett torn uppfördt, hvarifrån man med vallslungor krossade en hvar sig närmande fiende; tillika var sjelfva öppningen, hvarigenom skeppen inlupo, försedd med väldiga, jernbeslagna portar, hvilka med jernbommar tillästes. Detta starka fäste försvarades af ett samfund Vikingar, som, för att utgöra ett samhälle af hjeltar och inom sig bevara ordning och endragt, hvar på all styrka beror, hade sina egna lagar, till andan lika med dem, hvilka Lykurgus stiftade för att af Spartanerna skapa ett hjeltefolk. Ingen blef i dessa Vikingars samfund upptagen, som var yngre än femton år, och ingen, som var äldre än femtio, öfverhufvud inga andra än män af den kraftfullaste åldern och äfven bland dem endast sådana, som icke skydde att gå i striden mot tvänne och ännu mindre veko undan för en jemnstark eller lika härklädd. Från samfundet blef den genast utvräkt och förvisad, som åstadkom trätor eller slagsmål, eller som talade ett ord af räddbåga, eller klagade öfver sitt tillstånd, hurudant detta än vore, eller qvidde det ringaste, i hvilken nöd och fara han än befunne sig. Dessa så till mod och krafter pröfvade män höllo alla tillhoppa såsom i ett sammansvuret fosterbrödralag. De voro förbundna hvar och en att hämnas den andra såsom sin fader eller broder, sins emellan, skulle de lefva endragtiga som sammanborna bröder, lika i rättigheter som i faror, så att allt, hvad i härnad eröfrades, det mindre som det större, skulle till delningsstången bäras. På det äfven alla anledningar till osämja måtte förekommas, var det ingen tillåtet att högfärdas, att skryta, eller att bära lögnvittne. Ingen frilla tåldes inom borgen, och ej fick någon hafva sin hustru hos sig längre än öfver natten. Samfundets öfverhufvud, borgens höf-

ding, hade en myndighet och magt, tillräcklig för att gifva enhet åt företagen, verkställighet och kraft åt besluten; han skulle underrättas om alla saker, som sig tilldrogo; öfver de viktigarè gick han i sårnåd med de klokaste män inom borgen; sedan afgjorde han, huru förhållas borde. Utan hans vetenskap och tillstånd fick ingen vara borta från fästningen längre än en natt. Alla somrar drogo hjeltarne af detta samfund ut i vikingafärder, de kallades Jomsvikingar, voro ansedda för de käckaste stridsmän, namnkunniga öfver all land, fruktansvärda, hvart de kommo.

Detta för ööfvervinnerligt ansedda vikingafäste besegrades och intogs af Styrbjörn den Starke. Höfding öfver borgen var då en man, som hette Toke Palneson, vanligen kallad Palnatoke, den der sjelf var stiftaren af detta Vikinga-samfund; han härstammade på mödernesisidan från Ottar Jarl i Götaland, ty hans moder Ingeborg var en dotter af denna Jarl; efter sin fader och sina förfäder innehade han höfdingedömet Fuen, och genom sitt gifte med Olufa, dotter af Stefner, Jarl i England, ärfde han det grefskap, hans svärfader i Wales besutit; Jomsborg anlade han efter öfverenskommelse med den Vendiska Konungen Miseco eller Boleslav, under hvars välde landet och staden Jome lydde. Palnatoke var en man af stora höfdingaegenskaper, förständig och driftig i sina företag och en väldig härman. Det är troligt, att han varit frånvarande på en färd till England, då Styrbjörn kom och bemäktigade sig Jomsborg. Sedan var Styrbjörn sjelf en tid höfding öfver denna borg. Härifrån hemsökte han med sin flotta den Danska Konungen Harald Blåtand, son af Gorm den Gamle. Han tog Konungen till fånga, tvang honom att gifva sig dess dotter Thyra till äkta samt förbinda sig, att till hans tjenst utrusta 100 skepp. Derefte, och sedan han med Thyra hållit bröllopp,

vände han åter tillbaka till Jomsborg. Han hade från de östra länderna utskrifvit en stor myckenhet af skepp och folk och stämt dessa till Jomsborg. Hit samlade han tillhopa en flotta af 1000 skepp. Med dessa kom han åter tillbaka till Danmark, troligen emedan Harald dröjt att utrusta de lofvade skeppen. Då hotade han att underlägga sig hela Danmarks rike och tvang genom denna hotelse Konungen, ej blott att utrusta 200 skepp, utan att sjelf äfven taga befälet öfver densamma och medfölja krigståget. Det stora företag nemligen, som hvälfde i Styrbjörns sinne, och hvartill han rustat sig med denna väldiga magt, gälde Svea-väldet; han ville med vapen i hand sätta sig på konungastolen i Upsala och sålunda med Sveriges allmoge och med sin farbroder afgöra frågan om sin arfsrätt till riket. Med 1200 segel, alla skeppen väl bemannade, styrde han i denna afsigt upp till Svithiodska skären. Erik, Konungen i Upsala, skickade pilbud öfver hela Svithiod och stämde till sig Svea-hären. På alla sidor angick den förestående striden stora, viktiga intressen. Styrbjörn hade hos sig fattat det fasta uppsåt, att mer aldrig lemna Svithiods jord, utan här segra eller dö. Så snart han derföre med hären stigit i land, lät han tända eld på alla skeppen, hvarmed han äfven för sina män ville afskära all möjlighet till flykt, derigenom förbinda deras öde med sitt och sålunda tvinga dem till en förtviflad strid. Då Konung Harald såg elden från Styrbjörns flotta och förnam hans beslut, tog han tillfället i akt, lade ut med de Danska skeppen och seglade hem till Danmark. Styrbjörn, förlitande på sig sjelf och sin öfriga magt och besparande till ett annat tillfälle att utkräffa hämnaden af den Danska Konungen, tog vägen rakt fram till Upsala; hans tåg gick igenom en tät och mörk skog; här ville Konung Erik och Svearne hindra framtåget för honom; då hotade Styrbjörn att tända

eld på skogen; Konungen fruktade deraf farliga följder och mycken skada för orten, lemna-
de därför Styrbjörn fritt genomtåg. På Fyrisvalls
slätter, invid gamla Upsala, uppställde sig begge
härarna i slagordning. Thorgny, Lagman i Up-
land, en rådklok och förståndig man, näst Konungen
den myndigaste i riket, drog jemte Konungen för-
sorg om Svea-härens uppställande; han ordnade le-
derna och lät gifva goda vapen åt dem, som dermed
icke voro väl försedda. På hans råd skedde äfven,
att man främst i spetsen af hären uppställde hela
rotar af hästar och tjurar; dessa voro med ok sam-
mankopplade, oken åter genomstungna med långa
spjut och andra hvassa jern. Då striden nu bör-
jades, härropen från ludrarna genomskallade luften
och slagen på sköldarna gäfvö ett förskräckande
dån, lössläpptes de hopkopplade djuren; de, upp-
skrämda af vapenbraket och det förfärliga härskriet
från begge härarna, derjemte drifna och påkörda
af trälar, rusade med sina spjutbeväpnade hufvu-
den vildsinta in bland de fiendtliga lederna, brag-
te dessa i mycken oordning och förorsakade bland
fjenden en stor manspillan. Men Styrbjörn var den
stridskunnigaste man på sin tid, en väldig härfö-
rare, som i sin egen öfverlägsna kraft och i sitt
förstånd om krigsväsendet fann medel och råd mot
hvarje fara och hvarje oförsedd händelse; han brag-
te lederna på nytt i ordning, återställde striden
och uthöll med obruten magt intill sena aftonen.
Hela den följande dagen striddes med lika manna-
kraft, blodigt och hårdt. På begge sidor hade en
stor myckenhet af folk stupat, och mången väldig
kämpe med ärofulla märken vandrat öfver till Odens
salar; men ännu var stridens utgång icke afgjord.
Då gick Konung Erik om natten till det heliga of-
fertemplet vid Upsala högar och hembar offer till
Oden, bad om seger och lofvade att efter tio års
förlopp sjelf helga sig åt honom till offer. Styr-

Björn offrade i sitt läger till Guden Thor, såsom hans morbroder Ulf honom rådde. Då har den gamle Thor, så förtäljer sagan och så trodde våra hednafäder, uppenbarat sig i Styrbjörns läger, Oden åter i Konung Eriks, den förra i sitt röda skägg med vred uppsyn, bebådande ett stort nederlag, den sednare i skepnad af en reslig man med en sid hatt på hufvudet, gifvande Konungen ett rör, hvilket han skulle skjuta öfver fiendens krigshär såsom en pil med de orden: Oden vill hafva eder alla. Efter dessa nattliga offer och hemsända böner till Gudarne börjades ändtligen den tredje dagens stora afgörande strid. Då sändes från Svearne en sådan skur af dödande pilar, att Styrbjörns redan mycket hopsmälta här ryggade tillbaka och ville taga till flykten. Styrbjörn fattade hufvudbaneret, nedstötte det med dånande ljud mot marken och befalle sina män att stå. Men i samma ögonblick störtade sig Svea-hären lik ett nedramlande sandberg med sådan häftighet in på den fiendtliga hopen, att i den mördande strid, som dervid uppstod, Styrbjörn sjelf föll med större delen af sitt folk. Då steg Konung Erik upp på en hög, nära intill gamla Upsala, och lofvade en stor belöning åt den, som kunde qvada en kämpavisa öfver denna seger. Detta hörde Isländaren Thorvald Hialte. Stridens stora skådespel hade så uppeldat dennes inbillningskraft, att han, som säges hvarken förr eller sedan hafva qvädit, då i Konungens och härens närvaro qvad tvänne, intill våra dagar bevarade stropher och belönades därför af Konungens egen hand med en dyrbar armring af guld. Ännu ett annat qvåde öfver den stora striden diktades af Björn Bredvikingakappe, en af Jomsborgs kämpar och en af de få bland dessa, som undankommo det stora nederlaget vid Svearnes sista förfärliga anfall. Ehuru bland de flyendes antal, räknar han sig till ära att hafva tagit del i detta jät-

teslag ¹³¹). Svearne kallade denna drabbning Fyris-älta, erinrande dermed, huru de på Fyrisvall drifvit fienden på flykten ¹³²). Detta slag, näst Brävallaslaget ett bland de största och ryktbaraste, som i nordlanden varit hållna, stod omkring år 983 eller 984.

Hos Styrbjörn måste man beundra den öfverlägsna hjeltekraft, hvarmed han nedkrossade allt, som kom i hans väg, och ännu såsom yngling och endast i spetsen för en vikingaflotta inom få år tillskapade sig en för alla kringliggande länder och riken fruktansvärd magt. Till dessa framgångar bidrogo hufvudsakligen hans hastiga, öfverraskande rörelser; han ilade som örnen och slog ned som en åska. Boren till herrskare, hade han af naturen ett stolt och befallande väsende och en sinnesoböjlighet, som ej vek undan för någon motståndskraft. Då han föll på Fyrisvall, var han ännu blott några och tjugu år gammal.

Kort efter slaget på Fyrisvall dog Dana-konungen Harald Blåtand. Mellan honom och hans son Sven Tväskägg hade herrskat en sådan fiendskap, att fader och son fört krig med hvarandra. De Isländska Sagorna ¹³³) förtälja, att Sven varit ett frillobarn, som Harald aflat med en ringa sömmerska vid namn Åsa, vanligen kallad Saum-Åsa, och att Harald derföre icke velat erkänna honom för sin son; andre säga ¹³⁴), att han varit Haralds verkliga son med dess Drottning Gunhild, men att, då han fordrat halfva riket ¹³⁵) och med våld

131) Eyrbygg. S. Knyttl. S. Thattr om Styrbjörn (Müllers S. Bibl. III.). Jomsvik. S. Ol. Tryggv. S., ed. Reenhielm. Jfr Torfæus, Hist. Norv. och Trif. 132) Neml. ordet *älta* i gamla Svenskan, lika med det gamla Isländska ordet *at eltit*, betyder att drifva på flykten, fördrifva. Jfr Hallenberg, Ann. I. 133) Knyttlinga S. Jomsvik S. Snorre Sturl., Ol. Tryggv. S. 134) Adam af Bremen och Saxo. 135) Så uppgifves i Knyttl. S. och hos Sn. Sturl., Ol. Tryggv. S., orsaken till fiendskapen mellan Harald Blåtand och hans son.

velat tilltvinga sig någon del deraf, har fadern blifvit så förbittrad öfver hans upproriska förhållande, att han varit sinnad utestänga honom från arfsrätten till riket. Sven trädde icke dess mindre till styrelsen efter sin faders död. Då kom den mäktige Svea-konungen Erik Segersäll med en väldig härsmagt och påförde honom krig; han slog honom först i Skåne, sedan till sjöss i Öresund, dref honom från land och rike och underlade sig hela Danmark ¹³⁶). En gammal häfdatecknare ¹³⁷) uppgifver, att den Svenska Konungen varit förbittrad öfver den undsättning, Konung Harald gjort Styrbjörn den Starke vid dennes anfall på Sverige, hvarföre han nu på sonen ville hämnas detta; andra ¹³⁸) hafva icke utan all sannolikhet framkastat den förmodan, att Erik Segersäll gjort anspråk på Danmark såsom ett Sigurdska ätten tillkommande arfrike, hvartill han trott sig ega den närmaste rätt i anseende till Sven Tväskäggs tvetydiga börd, eller derföre, att denne af sin fader blifvit förskjuten och förklarad arflös. Sven flydde öfver till England. Erik Segersäll behöll intill sin död Danmarks rike under sitt välde. Poppo, Biskop i Schlesvig, kom till den Svenska Konungen att betinga säkerhet och fred för de Christna församlingarna i Danmark. Till bevisande af Christendomens sanning och till tecken af lärans gudomlighet säges Biskopen inför Konungen hafva burit ett glödgadt jern i handen och låtit en vaxduksrock uppbrinna på sin kropp. Då skall Konung Erik hafva mottagit dopet och bekänt sig till de Christnas samfund. Men sedan han kommit tillbaka till Sverige, har han åter förkastat den nya läran och på nytt vändt sig till sina fäders tro ¹³⁹).

Der-

136) Adam af Bremen och Saxo. 137) Saxo. 138) Wilde, *Anm. till Puff.* Jfr Lagerbring, *Sv. R. H. I.* 139) Adam af Bremen. Han hade denna berättelse af Danska Konungen Sven Estridssons egen mun.

Deremot var denna mäktiga Konung en stilla åskådare af de hvälfningar, som föregingo i Norrige. Dessa, ehuru de mindre ingripa i Sveriges förhållanden under Konung Erik Segersälls tid, äro dock till grunddragen viktiga att känna, emedan derigenom de följande händelserna framstå i ett klarare ljus, och dessutom Norrska rikets öden till en stor del blifvit af dem bestämda.

Vid pass år 933, icke långt förut, innan Konung Björn Eriksson i Sverige och Konung Gorm den Gamle i Danmark afled¹⁴⁰), den förre efterlemnande till sina söner, Olof och Erik, Sveriges rike mäktigt och starkt inom sig, den sednare likaså Danmarks rike till sin son Harald Blåtand, dog Konung Harald Hårfager i Norrige, sedan han upplefvat en ålder af några och åttio år och nära sextio år regerat som Enväldskonung öfver hela Norrige. Det vunno Norrmännen genom honom, att de lärde betrakta sig som ett folk. Men detta skedde icke under omständigheter, som gjorde deras förening till ett för dem alla stort och gemensamt national-interesse, det skedde blott och bart i förhållande till en öfverherre, hvilken de alla blefvo underkastade med lika skyldigheter och ännu strängare pligter, än de förut varit det under sina Småkonungar. Harald styrde det sammanfogade riket med enväldig magt, behandlade och ansåg det såsom sin egendom. Redan trettio år före sin död skiftade han det mellan sina sjutton då lefvande, oroliga söner; dem alla gaf han namn och värdighet af Konungar; de skulle, hvar inom sitt konungadöme, uppbära halfparten af inkomsterna mot honom, till värdigheten åter vara från honom, Öfverkonungen, så vida skilda, att han skulle sitta i sjelfva högsätet, men de en trappa under honom, Jarlarne åter en trappa lägre än

¹⁴⁰) Den sistnämnde dog omkring år 940.

de; han förordnade, att sönerna på manslinien af hans släkt skulle hvar efter sin fader taga konungadömet, men jarldömet de, som voro födda af döttrar utaf hans ätt¹⁴³). Norrige, på sådant sätt förenadt till en hel rikskropp, framställer under de följande århundraden en stat, som under sin mest lysande tidpunkt varit beherrskad af egenmäktigt styrande monarker, hvilka grundade allt på sin villja och sin kraft och med styrkans rätt utöfvade magt öfver lif och egendom; deremellan åter varit söndersliten af inhördes oroligheter genom thronarfvingsars strider med hvarandra om riket, eller delning deraf såsom en odalegendom, till följd af hvilket allt folket genom behof dels af lugn, dels af skydd mot våldsmagtens ingrepp, eller emedan dess krafter blifvit utmattade i striden för de mäktigas interessen och liknöjdhet bemäktigat sig sinnen, villigt och utan motstånd sett land och rike icke sällan underkastas fremmande magter och Konungan, till dess ändtligen, efter den ryktbara Calmar-unionens upphörande, Norrige år 1536 helt och hållet förlorade den sista kvarlevan af politisk sjelfständighet. Redan under Harald Hårfagers sista lefnadsår bebådade sönerns herrsklystnad och oroliga sinnen de stormar, som skulle följa. Trenne år före sin död, då Harald ej längre förmådde resa öfver landet och handhafva högsta styrelsen, ledde han, icke den äldsta, utan den mest älskade af sina söner, Erik, med tillnamnet Blodyxa, upp i öfverkonungasätet och gjorde honom dermed till landets öfverherre. Eriks bröder hade alla, hvar för sig, gjort väkning derpå, att vid fadrens död få intaga högsta konungasätet. Då nu spordes, att Erik Blodyxa, som vid rikets delning hade fått på sin lott landskaperna Nordmøre, Raumsdalen och Halogaland, blifvit Norriges Öfverkonung, förtröt detta

¹⁴³) Harald Hårf. S.

bögiligen Haralds son Halfdan Svarte, hvilken jemte sin bror Sigröd styrde öfver Thronnhem. Han, med Thronnhemsboernas enhälliga bifall, förklarade sig då sjelf för Öfverkonung, oberoende af sin broder Erik, till följd hvaraf han äfven uppbar hela skatten af Thronnhemsbyggden. Detta blef icke förr bekant i södra delen af Norrige, än äfven Vikboerna likaledes togo till Öfverkonung Haralds son Olof, hvilken hittills såsom Underkonung styrt öfver dem. Så uppkom det första inbördes brödrakrig, i hvilket Erik Blödyxa nedlade sina bröder Konungarne i Vika och Thronnhem, sedan han förut äfven nedergjort sin broder Björn, Konung på Vestfolden. Erik var en stor stridsman och väl öfvad i vapen, men hade ett hårdt och grymt sinne, var uppbrusande, häftig och despotisk i sina handlingar, i talet åter fårdig. Från tolf års ålder hade han beständigt legat ute i härnader, krigsvärmat i Östersjön, i Nord- och Vesterhafven, härjat på Danmark, på Friesland och Sachsen, på Skottland, Irland, England och Frankrike och äfven upp vid Ishafvet på Finmarken och Biarmaland. Från ett af dessa härnadståg återförde han en qvinna, som han tog till sin gemål. Hon hette Gunhild och var dotter af en man vid namn Ötzer Tote, som bodde på Halogaland, i öfversta delen af Norrige. Erik hade tagit henne i Finmarken, dit hon af sin fader blifvit skickad för att lära trolldomskonster af tvänne de klokaste Finnar derstädes. Hennes utomordentliga skönhet fångelade Erik. Tillika var hon vis och klok i många saker, glad och lätt i sitt väsende, men till sinnet grym, försätlig och falsk. Både hon och hennes gemål Erik Blödyxa voro af Norrmännen i allmänhet hatade och fruktade¹⁴²).

Harald Hårfager hade på sin ålderdom afslat

142) Harald Hårf. S.

med en frilla, kallad Tora Morsterstång, en son, som vid sin födelse efter gammalt bruk upptogs och vattenöstes af Sigurd, Jarlen i Thronthem, emedan Konung Harald sjelf icke var tillstädes. Sigurd Jarl gaf vid vattenösningen den nyfödda gossen namnet Håkan. Han uppfostrades de första åren på Konungens gårdar, älskades af sin fader, men föraktades af sina bröder, hvilka kallade honom Morsterstångs-sonen. Vid denna tid, år 925, uppsteg på Englands thron Konung Athelstan, i våra forn-nordiska sagor kallad Adalsten. Han sände några män till Norrige, att på hans vägnar till Konung Harald öfverlemnade ett svärd; hela fästet var förgylt, baljan och svärdsbandet med guld och silfver beprydda och besatta med ädla stenar. Sändemännen trädde fram inför Konung Harald, och ordföranden för dem höll fästet åt Konungen och talade: "här är ett svärd, som Konung Athelstan sänder dig och vill, att du skall emottaga." Konung Harald lade handen om fästet och mottog svärdet. Då sade Sändemannen: "Nu tog du emot svärdet, som vår Konung ville, och skall du nu vara hans man och tjenare, sedan du emottagit hans svärd." Dessa ord öfverraskade Harald och erinrade honom, huru det var sed, då män gifvo sig i herretjenst, att de togo handen om svärdsfästet till tecken, att de lofvade huldskap och trohet. Han blef mycket vred, men lät dock sändemännen oskadda draga hem. Följande sommar lemnade han sin unga son Håkan till sin kämpe Hauk Habrok, en i svåra och farliga värf bepröfvad man, befalle honom att segla med pilten vesterut till England och föreskref för honom, huru han skulle förhålla sig. Konung Athelstan uppehöll sig då i London och satt i ett stort och präktigt gästabad, då Norrska Sändemännen kommo dit. Hauk Habrok steg in i konungasalen, åtföljd af trettio kämpar, som hvardera hade en sköld på

venstra armen och under kappan ett draget svärd, hvars fäste doldes af skölden. Kämparne ställde sig alla i bredd framför bordet. Hauk gick fram till Konungen och helsade honom. Konungen bad honom vara välkommen. Sedan tog Hauk den unga Håkan och satte honom i Konungens knä. Konungen såg på pilten och sporde Hauk, hvarföre han gjorde så. Denne svarade: "Konung Harald bad, "att du ville uppfostra hans frillobarn." Den ansågs nemligen för ringare, som uppfödde en annans barn. Då blef Konung Athelstan svåra vred, grep till ett svärd, som stod utmed honom, och drog det ut, likasom han ville dräpa gossen. Men Hauk sade: "du har, Konung, nu knäsatt honom, "och må du mörda honom, om du vill, men icke "månde du med svärd utöda alla Konung Haralds "söner." Derpå gick han ut ur salen med alla sina män, steg på sitt skepp och seglade åter hem till Norrige. Ett barn, som blifvit knäsatt, ansågs införlifvadt med familjen, och den, som tagit barnet i sitt knä, hade iklädt sig en fosterfaders skyldigheter; så heliga aktades dessa i fordna dagar och med den samvetsgranhet uppfylldes de, att äfven Athelstan, oaktadt det hånliga sätt, hvarpå den unga Håkan blifvit hans fosterson, likväl vårdade honom med lika ömhet som sitt eget barn; han lät honom undervisas i Christendomen, lät honom lära goda seder och alla berömliga idrotter och hade honom mera kär än någon af sina egna fränder. Håkan, så uppfostrad, blef en skicklig och förträfflig man i alla saker; till vexten var han starkare och resligare än någon annan; i våra sagor bär han namn af Adalstens Fostre ²⁴³). Den unga Håkan, som af sin fader icke fått sig tilldelad någon lott af Norriges rike, kom några år efter Harald Hårfagers död åter till Norrige. Af sin fosterfader, Konung Athelstan, hade han blifvit ut-

143) *Harald Hårf. S.*

rustad med krigsfolk och goda härskepp. Han vände sig först till Sigurd, Jarlen i Thronnhem, den visaste man i hela Norrige, densamma, som hade vattenöst honom och gifvit honom namn. Honom lofvade han ett stort jarldöme, om han ville förhjelpa honom till konungadömet. Thronnhems inbyggare ständes till ett allmänt ting. På tinget talade Sigurd Jarl på Håkans vägnar, bjudande bönderna att taga honom till Konung. Derefter steg Håkan sjelf upp och talade. Då trodde alla, att Harald Hårfager åter var uppstånden och blifven ung på nytt, så liknade Håkan, den femtonåriga ynglingen, till vext och utseende sin fader. Han lofvade att återgifva bönderna deras odalsrätt, som hans fader dem fräntagit. Förr hade han icke sagt och utlofvat detta, än bönderna ropade alla med hög röst, att de ville taga honom till Konung. Ryktet förde till Uplanden, huru Thronnhemsboerna tagit en Konung, den der uti allting vore sådan som Harald Hårfager, blott med den olikhet mellan dem, att då Harald gjorde allt folket i landet till trälar, ville denna Håkan åter gifva dem deras odal tillbaka. Med stor fröjd hördes detta af alla, hvar sade för annan de glada tidningarna, dessa lupo såsom en ljungeld öfver hela landet. Då blef Erik Blodyxa af alla öfvergifven och flydde med hustru och barn öfver till de Orkadiska öarna; derifrån härjade han på Skottland och på England, till dess han omsider blef Konung i Northumberland. Håkan regerade öfver Norrige med stort beröm, så att hans regeringsår i de Norrska fornhäfderna räknas till de lyckligaste för Norriges rike och land; de säga, att då var god frid för bönder och köpmän; ingen gjorde den andra eller hans egendom någon skada, goda och ymniga skördar fyllde böndernas lador, öfverallt var god tid både till land och sjöss. I synnerhet länge hogkommet och vördadt har minnet af honom

varit för den stora flit, han lade på införandet af ordning och lag öfver hela Norrige; han satte Gulatings-lagen (för vesterdelen af Norrige eller Bergens lagsaga) med Thorleif den Vises råd och tillhjälp, och Fröstetings-lagen (för Throndhems lagsaga) efter samråd med Sigurd Jarl och andra Throndhemsboer, som de visaste voro. Hela sjösidan af landet, så långt upp i landet laxen kunde gå, indelade han i skeppslag, dessa åter i fylken och bestämde, huru många och huru stora skepp hvart fylke vore förpligtadt att till krig utrusta, när hela allmogen uppådades; derjemte gjorde han den ordning, att utefter hela sjösidan vettar eller vårdkasar skulle på höga fjällar uppresas, ej längre från hvarandra, än att man kunde se den ena vårdelden från den andra. Hvarhelst nu en fiendtlig flotta nalkades, eller landgång gjordes af fiendtlig här, skulle den närmaste vårdkasan tändas, sedan den näst intill varande, så snart elden syntes från den förra, och så hvar efter annan, så att det säges, det man från den yttersta vårdkasan i söder kunde till den nordligaste tingssocken i öfversta Norrige på sju dygn få veta, om fiendtlig krigshär vore kommen i landet ¹⁴⁴).

Likväl förmådde Håkan icke att gifva åt Norriges stat fasthet och säkerhet, emedan riket en gång var gifvet till delning och pris för invecklade och oupphörliga arfsanspråk, och dessutom intet verkligt nationalsamband fanns mellan folket. Så snart derfore, efter Erik Blodyxas död i England, dennes gemål och söner flydde öfver till Konung Harald Blåtand i Danmark och hos honom äfven, emedan ofred var mellan honom och Konung Adalsterns Fostre i Norrige, funno ett godt mottagande, så att han gaf sönerna förlänningar i sitt rike, hvar efter dessa, understödda af den Danska Konungen, med härsmagt och vapen gjorde anspråk på sin

¹⁴⁴) Håkan Adalst. Fostres S.

faders rike, då inträffade åter stora förändringar i Norrige. Ty Håkan Adalstens Fostre föll i kriget mot Erik Blodyxas söner, och Harald, med tillnamnet Gråfäll, den äldsta af dessa, trädde samfält med sina bröder till Norriges rike. Gunhild, deras moder, öfvade öfver dem så mycken magt, att hon ledde alla deras rådslag. Hon kallades Konungamoder. Öfver hela Nordlanden och Throndhems län, den manstarkaste och viktigaste delen af Norrige, styrde Sigurd Jarl som länsherre med stor myndighet och magt, och han erkände Harald Gråfäll och hans bröder som Konungar icke förr, än de bekräftat honom i förläningen af hela detta landskap. Hela södra delen af Norrige åter eller den såkallade Viken i dess vidsträcktaste bemärkelse, hela landet nemligen på ömse sidor om Opslofjärden, innehades af tvänne Harald Hårfagers sonsöner, Konungarne Tryggve och Gudröd, söner af Björn och Olof, som blifvit nedergjorda af deras broder Erik Blodyxa. Harald Gråfäll således och hans bröder rådde omedelbart endast öfver medlersta delen af Norrige. Då sade Konungamodern Gunhild till sina söner: "J bären väl konunganamn och skolen hetas vara de, som styra Norriges rike; men ringa är eder magt, litet edert rike, och dock ären J många till skiftes derom; tyckes mig vara underligt, att J dragen hvar sommar i vikingafärder till fremmande länder, men låten andra besitta edert fädernearf och råda öfver bästa delen af Norrige." Derefter skedde på hennes råd och anstiftan, att Konungarne Tryggve och Gudröd blefvo öfverraskade och nedergjorda och deras riken underlagga Harald Gråfäll. Ett lika öde öfvergick äfven Sigurd Jarl, som en natt blef innebränd, då han reste omkring på gästning inom sitt jarldöme. Likväl förmådde Harald och hans bröder på flera år icke att underlägga sig Thronnhem, ty bönderna derstädes reste

sig i massa, togo Sigurd Jarls son, Håkan, till sin höfding, och denne, som med sin faders stora höfdingaegenskaper äfven ärfde hans anseende och folkets kärlek till honom, försvarade sitt höfdingadöme en lång tid med stor framgång, derefter med omvexlande lycka, men slutligen, då landet tröttnade med den långa inhemska ofriden, måste han vika för öfvermagten och tog då sin tillflykt till Danmark. Harald Gråfäll och hans bröder voro storvexta och starka män, stridserfarna, käckta och modiga, men herrsklystna och våldsamma till lynnet. Emedan de bekände sig till Christendomen och redan såsom barn blifvit i England döpta, nedbröto de afgudahusen, likväl icke af nit för Christendomen, emedan de låto hvar och en tro, såsom han ville, utan endast för att rövva till sig offergodset och offerhusens prydnader, ty de sägas hafva varit mycket giriga och troddes i jorden nedgräfvat sina rikedomar. Troligen derföre, att de hvardera höllo sitt serskilda hof, hade de äfven behof af större inkomster, hvarföre de också pålade bönderna stora gårdar, behandlade dem i öfrigt strängt och med hårdhet, efterlefde icke heller Håkan Adalstens lagar mer, än dem godt syntes, och herrskade öfverhufvud som envåldsherrar. Det hat, de härigenom ådrogo sig, ökades ännu mer, då hårda missvextår tillkommo, som orsakade hunger och dyr tid i landet ¹⁴⁵).

Under detta låg Håkan Jarl i Danmark och tänkte på medel att underlägga sig hela Norrige. Såsom han var en man af mycken slughet, djupsinnig i rådslag, inledde han Dana-konungen Harald Blåtand att locka den Norrska Konungen Harald Gråfäll öfver till Jutland, erbjudande honom det land och län, som han och hans fränder förr hade egt i Danmark, der någorlunda god tid var, så att hjelp derifrån kunde erhållas till lindrande

¹⁴⁵) Harald Gråfälls och Håkan Jarls S.

af den stora hungersnöden i Norrige. Harald Gråfäll, anande ingenting mindre än svek och bedrägeri af den Danska Konungen, till hvilken han alltid stått i ett vänskapligt förhållande, lade ut från Viken endast med trenne långskepp, för att på Jutland, der en personlig sammankomst var berämd, möta Dana-konungen. Han lopp till den ändan in i Limafjärden, men hade knappt laggt till i hamnen vid Hals, innan han blef öfverfallen af en öfverlägsen styrka och nedhuggen med större delen af sitt folk. Derefter utrustade Harald Blåtand hela sin krigsmagt och styrde mot Norrige med en flotta af 600 skepp, åtföljd af Håkan Jarl och många andra förnäma Norrmän, som flytt undan för Konungamodern Gunhild och hennes söner. Hvarthän den Danska Konungen kom, blef han af allt landsfolket mottagen som räddare, alla undergafvo sig honom. Då underkastades hela Norrige den Danska Konungens öfvervalde. Med undantag af Viken eller de från Lindesnäs, Norriges sydligaste udde, rundt omkring Opslofjärden intill Göta-elf liggande landskaper, förlänade han hela det öfriga Norrige till Håkan, som deröfver skulle styra och råda som Konungens Jarl, med rättighet att till landets värn, när ofrid påkom, äfven begagna och använda den skatt eller halspart af in-gälderna, som eljest borde tillkomma Konungen. Håkan Jarl uppbyggde åter de nedrifna offerhusen och höll de hedniska bruken vid magt; mot Harald Gråfälls ännu lefvande bröder, som från Orkenöarna, dit de tagit sin tillflykt, gjorde åtskilliga försök att återeröfra sitt fädernerike, försvarade han landet med kraft; derjemte återvände de goda åren efter den förra missvexten, och på samma gång hugnades landet med ett ymnigt sillfiske. Dessa sammanträffande lyckliga omständigheter i förening med Håkans stora klokhed och kraftfulla styrelse hade redan förvärfvat honom ett stort an-

seende och stadgat hans magt, då han af Konung Harald Blåtand kallades att med Norriges hela krigsstyrka skynda till hans hjälp mot Kejsar Otto II, som hotade med ett fiendtligt infall i Danmark. Jarlen efterkom Konungens begäran, men blef jemte Konungen af Kejsaren öfvervunnen och slagen. Under fredsunderhandlingarna mellan Otto och Harald låg Håkan Jarl med sin flotta i hamnen utanför Hals vid inloppet till Limafjärden, väntande på vind för att återvända till Norrige. Till fredens stadfästande hade Konungen och Kejsaren ett möte med hvarandra på Marsey, en ö, som ligger långt in i Limafjärden. Der infann sig äfven Håkan Jarl efter kallelse af Konungen. Då blef han af denne, som redan öfvergått till Christendomen, tvungen att låta döpa sig och att mottaga präster till Christna lärans förkunnande i Norrige. Detta Konungens förfarande uppretade Jarlen på det högsta, och viss om sitt anseende i Norrige och om Norrmännens vedervillja för den nya läran, fruktade han ej att från denna stund göra sig oberoende af den Danska Konungen. Emedan vinden icke låg åt Norrige, utan dref mot södern och östern, ställde han kosan genom Öresund, landsteg på ömse sidor, härjade och sköflade både i Skåne och på Seland, satte der äfven i land de präster, som skulle följa honom till Norrige, och höll sedan uppåt till Göta skären. Vid ett stort offer, han der anställde till sina Gudar, kommo tvänne korpar flygande och skriade högt. Detta tyddes som ett tecken, att Oden med välbehag mottagit offret. Då, förtröstade på sina vapens framgång och seger, uppbrände Jarlen alla sina skepp, tog med sin här vägen midtigenom Götarike och for hela vägen fram med härjande. Det säges, att då har Götalands förnämsta helgedom, ett åt Thor helgadt tempel, som egt etthundra Gudar, blif-

vit sköfladt och nedbrutet ¹⁴⁶). Ottar, Jarlen i Götaland, drog i hast en här tillsammans, men upphann honom icke, hvarpå han låtit stämma ting och der utropat Håkan Jarl för biltog och vargr i veum, helgedomsränare ¹⁴⁷). Att hämnas det härjande, Håkan Jarl föröfvat i Skåne och på Se-land, äfvensom det, att han affallit från Christendomen, utrustade Konungen af Danmark sin härflotta och kom till Norrige, nordan för Lindesnäs, till det rike, som Håkan Jarl hade att råda öfver. Der härjade han utefter hela sjökusten. Men då han sporde, att Jarlen drog en väldig magt tillsammans för att möta honom, vände han åter tillbaka till Danmark. Sedan betalade Håkan Jarl ingen skatt till den Danska Konungen och erkände icke i något afseende hans öfvervalde; konungan- namnet antog han dock icke, ehuru han utöfvade lika myndighet och magt som en Konung; han styrde öfver sexton landskaper och hade under sig sexton Jarlar ¹⁴⁸).

Kriget med Harald Hårfager i Norrige under Erik Emundssons tid hade fallit Göterna besvär- ligt, och det synes, såsom man ogera velat för- nya samma oroligheter. Håkan Jarls tåg genom Götaland hade derföre icke till följd något freds- brott mellan begge rikena. Antingen han icke blif- vit upphunnen, eller han med seger slagit sig ige- nom, ansåg man fejden dermed slut, då inga vi- dare fiendtligheter föröfvades. Der våld skedde, afvärjdes det med våld. Andra underhandlingar i denna väg kände man icke. En vinter kommo tolf Norrska köpmän öfver Kölen till Sverige för att idka köpenskap. Vid en uppkommen tvist ihjel-

146) Jfr *Ol. Tryggv. S.* af Oddur Munk. 147) Så berättas förloppet i nyss citerade *Saga* af Oddur Munk. Men i *Ol. Tryggv. S.* hos Sn. Sturl. säges åter, att Håkan och Ottar hållit med hvarandra en hård drabning, i hvilken Håkan se- grat och Ottar stupat. 148) *Ol. Tryggv. S.* hos Sn. Sturl.

slogo de en Svensk man. Deröfver blef Konung Erik Segersäll så uppbragt, att han lät nedergöra alla tolf Norrmännen. Att hämnas detta, uppmuntrade Håkan Jarl en Viking från Söderöarna vid namn Sigmund Brestisson, att härja de Svenska kusterna. Med fem skepp och trehundra man seglade Sigmund genom Öresund uppåt till de Svenska skären, gick der i land, mördade människor, plundrade och brände byarna i byggden, hvarvid alla, som kunde undkomma, flydde till skogar och ödemarker. Konung Eriks befallningshafvande i samma ort, hans namn var Björn, samlade folk och tågade så, att han kom mellan Vikingarne och skeppen. Sigmund, Vikinga-höfdingen, afskuren från sina skepp och tvungen till en förtviflad strid, svinfylkade sin lilla här på det sätt, att han ställde sig själf och en sin frände i främsta ledet, tre man i andra, fem man i tredje ledet, och på flyglarna två man i hvarje led. Så uppställda, störta sig Vikingarne på Svenskarnes fylken. Sigmund förde svärdet med begge händerna, trängde fram till Björns banerförare och högg honom banehugg. Derpå uppmuntrade han sitt folk att genombryta sköldborgen, det vill säga den sköldvakt, som stod omkring Björn. Detta skedde, och Sigmund blef äfven Björns baneman. Då upphäfde Vikingarne segerrop, och Svenskarnes gafvo striden förlorad. Återkommen till sina skepp, seglade Sigmund österut till Holmgård och härjade der på öar och näs. Tvänne bröder, Vandill och Adill, voro Konung Eriks landvärnsmän, sådana, som hade sig uppdraget att värna kusterna. Dessa bröder hade aldrig mindre än åtta skepp och dessutom tvänne så kallade Drakar eller större höfdingaskepp. Dem gaf Konungen befallning att uppsöka, angripa och nedgöra Sigmund med hans manskap. Denne, då han seglade östanifrån och kom till en ö utanför Svenska kusten, erinrade sina män, att de nu voro

komma till Svenskar och skulle se sig väl före. Han gick sjelf upp på ön för att kunskapa. Då blef han varse tio härskepp, befalste derpå sitt folk att flytta upp egodelarna från skeppen och i stället ditbära stenar. Morgonen derefter skedde anfallet. Vandill lade sin Draka mot Sigmunds Draka, men röste ett starkt motstånd. Striden var envis och hård. Ändtligen sade Sigmund till sitt manskap, att nu som förr kunde de icke vinna seger, utan att gå närmare. Derpå sprang han upp på Vandills Draka, och med honom följde många af hans män. Då gick Vandill mot Sigmund, och vapenskiftet mellan dem varade länge. Sigmund nyttjade samma bragd som förut, att fatta vapnen än i den ena, än i den andra handen, och genom denna färdighet blef han Vandills öfverman, då honom lyckades att afhugga dennes högra hand, så att svärdet föll ur hans hand, hvarpå han genast blef dödad. Då höjde Sigmunds folk starka segerrop. När Adilt det hörde, förstod han, att Vandill var fallen, hvarpå han med sina fem skepp begaf sig på flykten. Vikingarne seglade till Danmark, hvilade der och förbundo sina sår, hvarefter de fortsatte färderna till Norrige, och blefvo vid framkomsten med stor hedersbevisning af Jarlen mottagna. Vären derpå sade denne till Sigmund, att han icke vidare ville uppmantra honom att fara åstad och reta Svearne. På Jarlens tillstyrkan for Sigmund då i vester-viking till Orknöarna ¹⁴⁹).

Gudröd Björnsson och Tryggve Olofsson, sonsöner af Harald Hårfager och Konungar i södra delen af Norrige, när de öfverraskades och ihjelslagos af Konungamodern Gunhilds söner, Konung Harald Gråfäll och hans bröder, hvilka underlade sig deras riken ¹⁵⁰), efterlemnade, den förre, en son Harald, med tillnamnet Gränske, så kallad, emedan han uppföstrades i landskapet Grænland,

¹⁴⁹) *Olof Tryggvi*, S. ed. Skalk. ¹⁵⁰) *Jaf* ofvan s. 328.

den sednare en gemål vid namn Astrid, hvilken då befann sig i hafvande tillstånd och kort derefter födde en son, som fick namn af Olof. Gunhild och hennes söner, emedan de fruktade, att dessa piltar skulle uppvexa till hämnare af deras fäder, traktade med all magt att få dem i sina händer. De emellertid kommo under många faror och äfventyr lyckligen öfver till Sverige. Harald Gränske, redan uppvext till yngling, fann säkerhet och skydd hos en ansedd bonde, kallad Skoglar Toste, en stor stridskämpe, som alla somrar låg ute i härnader, hvarigenom han samlat sig stora rikedomar, så att han var en af de rikaste och myndigaste män i landet. Hos honom gästade Harald fem vintrar i full trygghet, och somrarna följde han honom på vikingafärder. Astrid åter med sin son, den späda Olof, tog sin tillflykt till Hakan den Gamle, äfven en myndig bonde i Svi-thiod. Han var en gammal vän af hennes fader Erik Biodaskalle på Oprostad i Norrige. De hade i unga åren tillsammans pröfvat sig i vikingafärder och samlat egodelar. Den öfvengifna, flyktande Astrid blef af sin faders vapenbröder med stor vänskap emottagen. Emellertid lät Gunhild på alla stigar och ställen i Norrige spana efter de unga konungasönerna. Då hon ändtligen sporde, att de voro komna till Sverige, och äfven fick kunskap, hvad Astrid med sin unga son uppehöll sig, skickade hon en af sina män med stort följe, med skänker och vänskapsförsäkringar till Konung Erik i Sverige, förklarade sin önskan att sjelf uppföda sin frände, den unga Olof Tryggvason, och anhöll om Konungens medverkan och hjälp att återfå piltarna; han skulle i Norrige på det ädlaste sätt uppfödas. Hakan den Gamle hade vid Konungens hof en son, hvars namn var Ragnvald. Denne, när han hörde Norriska sändebudets ärende och tillika att Konung Erik, som fann Drottning Gunhilds begäran billig

och icke misstrodde afsigten, lofvade till bistånd roo beväpnade män, skyndade genast till sin fader och gaf honom underrättelse derom. Håkan lät då beväpna alla sina huskarlar, trehundra till antalet. Af dem omgifven, mottog han gästvänligt och med lugn den Norrska Sändemannen. Denne frambar sitt ärende med många försäkringar om Gunhilds ädla afsigt och huru hon mot gossen ville godtgöra den oförrätt, som vederfarits hans fader. Men Håkan svarade: "piltens moder Astrid" sätter ingen tro till Gunhild, emedan hon för "svekfulla handlingar är bekant. I ditt och Gunhilds våld kommer icke pilten, så länge han står under mitt skydd, och jag ej blir så grymmeligen öfvervåldigad, att jag ej mer månede råda." Norrmannen kastade fruktande blickar på den stora hopen af Håkans handfasta, väl beväpnade huskarlar, vände tillbaka till Konungen och berättade honom den släta utgången af sitt ärende. Då sade Konung Erik: "mina ord sannas, hvad jag sade dig, att din färd till Håkan månede ej lyckas, emedan han är mächtigare än jag i många stycken, och det är icke längesedan han hade mera att säga än jag, då vi täflade sins emellan." Sedan Julen var förbi, och gästebudsdagarna förlidna, redde sig Norrmannen att göra ett nytt försök, och förstärkt af Konungen med 200 man, kom han åter till den gamle Håkans gård, förde då ett hotande språk, viste sig mycket vred och sade sig skola taga pilten med våld. Håkan den Gamle, ej här af förskräckt, bibehöll som förut samma trygga, fasta beslutsamhet, och tillika gjorde hans folk sådana rörelser och rörde en sådan oförskräckthet, att den stortaliga Norrmannen fann rådligast att draga sig undan och begifva sig tillbaka till Norrige, der han väl kunde för Gunhild berätta, att han sett den unga Olof Tryggvason, men tillika, huru väl denne var

var förvarad hos den gamla Håkan. I två år förblef Astrid med sin lilla son i den ädla, myndiga bondens säkra skydd. Hon egde en broder vid namn Sigurd, som innehade ett högt embete hos Konungen i Gardarike och hos denna stod i mycken gunst. Honom längtade hon att besöka. Håkan den Gamle sörjde för hennes resa och för alla hennes behof, lemnande henne icke förr, än hon kommit om bord på köpmansskeppen, som skulle öfverföra henne till Holmgård. Denna resa utföll för henne ganska olyckligt. Komna ut i Östersjön, blefvo skeppen angripna och tagna af Estländska Vikingar, hvilka skipade godset och folket som byte mellan sig. Då blef den unga, treåriga Olof skild från sin moder; de bortsåldes hvar på sitt håll som trälar. Olof kom från den ena till den andra. I utbyte mot en bock blef han af sin första husbonde såld till en annan, af denna till en tredje mot ett klädesplagg och ett gehäng. I sex år hade han som trälunge varit i tre husbönders hus, i den sistas väl medfaren och mycket afhållen, då en dag, när Sigurd drog genom landet för att uppbära Konungens inkomster, han såg denna gosse, fästade på honom sin uppmärksamhet, sporde honom om dess härkomst och ätt, och från hvilket land han var. Med stor förvåning fördes han af gossens rediga svar till den upptäckt, att denne var en nära blodsförvandt till honom, en son af hans syster Astrid. För nio marker guld köpte han honom lös från dess husbonde och tog honom med sig. Då var Olof nio år, sedan vistades han andra nio år i Gardarike under sin morbroders vård och lärde alla tidens idrotter. Han var till vexten mycket reslig och hade starka, deremot svarande krafter, tillika ett hurtigt, oförskräckt sinne och en sådan färdighet i alla idrotter, att han derutinnan öfverträffade alla andra.

En tid var han Konung Valdemars (Vladimirs) landvärnsman. Såsom sådan höll han med fiendtliga hopar åtskilliga slag och visade mycken kraft och förmåga att kunna styra det folk, hvars höfding han var. Derefter samlade han eget manskap och drog ut på vikingafärder. Först dref han omkring på södra Östersjö-kusterna, de Vendiska och Skånska, hvarest han öfverallt, äfven på Gottland och Bornholm, efter Vikingars sed pröfvade sina vapen i mången blodig strid, jagande efter äfventyr och faror och sökande byten. Sedan han derefter vådeligen härjat på kusterna af Sachsen, Friesland och Flandern, äfven hemsökt Skottland, Irland och England och deromkring liggande öar, hvarifrån han vidare styrde öfver till kusterna af Frankrike och från dessa åter vände tillbaka till de Engelska, blef han på denna sista färd väderdrifven till de så kallade Sorlingiska eller Scilly-öarna vid sydvästra ändan af England. Här mötte honom en vördnadsvärd man, klostrets abbot, som talade för honom om Guds allmagt och stora, underbara gerningar, samt om de Christnas förhoppningar och deras tro. Olof hade på sina vidsträckta färder redan förut fått någon kunskap om den Christna läran och hört mycket förkunnas om den himmelska Gudens magt. Den vördnadsvärda mannes hänförande tal gjorde nu på honom ett sådant intryck, att han högtidligen och offentligt öfvergick till Christendomen och lät sig med alla sina följeslagare döpas af den heliga mannen. Så Christnad, återkom han till England, och från England återvände han till sitt fädernerike. Då hade Håkan Jarl vid pass tjugu år styrt Norriges rike, och två och trettio år voro förlidna från den tid, Konung Tryggve, Olofs fader, föll ett offer för Gunhilds söner. Olof hade, emedan han ville dölja sin härkomst och sitt namn, kanske af fruktan för stämplingar och försåt på sina färder i fremmande

länder, kallat sig Ale eller Ole Girdski (Gardariske). Hans fränder och vänner i Norrige kände icke hans öden, sedan han med sin moder Astrid lemnat sin första fristad i Svithiod; ett osäkert rykte berättade dock, att Tryggves son Olof ännu lefde och att han vore densamma Ole Girdski, som ströfvat så vida omkring och nu uppehölle sig i England. Detta rykte oroade Håkan Jarl, som i denna Olof fruktade en medtäflare om riket. Han uppdrog en af sina förtrognaste män, Thorer Klacke, att som köpman fara vesterut till England, der utforska, huruvida denna Ole verkligen vore Olof Tryggvason, och i sådant fall på något sätt förråda honom. Thorer utförde sitt värf med stor skicklighet. Han tillvann sig Olofs hela förtroende. Denne gaf sin härkomst tillkänna, underrättade sig om tillståndet i Norrige och sporde den Norrska köpmannen, huru det månde lyckas, om han skulle söka vinna riket undan Håkan Jarl. Köpmannen uppmuntrade honom dertill på allt sätt, försäkrande, det Håkan Jarl vore för sin hårdhet och egenmäktighet så ringa afhållen, att alla de förnämsta i landet med öppna armar skulle mottaga en ättling af Harald Hårfagers ätt. Han ville ned detta tal locka honom öfver till Norrige, hvarst det skulle blifva lätt för den mäktiga Jarlen att försåtligen eller med magt vid första ankomsten nedergöra Olof med hans ringa hop. Denne, uppäggad af köpmannens tal och drifven af längtan att återkomma till sitt fädernerike, lade ut från England i Thorers sällskap med fem skepp och styrde till Norrige. Han följde äfven deri köpmannens råd att icke landstiga eller gifva sin ankomst tillkänna förr, än han kommit norr upp i landet, der Jarlen uppehöll sig, emedan denne då, såsom oberedd, skulle lätt öfverrumplas. Den försåtliga anläggning, beräknad på konungaso-

néns undergång, utföll likväl, såsom ofta sker, till upphofsmännens eget förderf. Håkan Jarl hade det föregående året vunnit den stora, i sagorna så ryktbara segern öfver de namnkunniga Jomsvikingerne¹⁵¹). Denna seger, som mycket förökade hans magt och anseende, blef så vida en orsak till hans olycka, att han deraf lät förleda sig till öfvermod och utöfvade ett tyranni, så mycket förhatligare, då han våldförde den husliga friden och säkerheten, ryckte hustrur och döttrar från deras makar och fäder och efter några dagar eller veckor sände dem vanårade åter hem. Tvänne på detta sätt förörättade, rika, ansedda bönder manade hela den omkringliggande byggen till vapen, och med förbittrade sinnen stodo bönderna af nedre Throndhemsbygden i full resning mot Jarlen, just då Olof Tryggvason med sina fem skepp lade in i Throndhemsfjärden. Då slutade den mäktiga Jarlen på ett ömkligt sätt sina dagar. Sedan blef hans hufvud affördt till Nidarholmen, hvarest tjufvar och illgerningsmän plögade afrättas. Der upphängdes det i en galge och stenades med stora anskri af den församlade folkhoppen. Erik Jarl och hans broder Sven, Håkan Jarls söner, med alla deras fränder och vänner flydde öfver till Sverige, hvarest de gästvänligen mottogos. Olof Tryggvason åter blef tagen till Konung öfver hela Norrige¹⁵²).

Detta skedde år 995. Året derförut hade Erik Segersäll aflidit, och hans son Olof, med tillnamnet Skötkonung, trädte till konungadömet efter sin fader. Då vände Sven Tväskägg tillbaka från sin landsflykt, kom åter till Danmark och satte sig i besittning af sitt fädernerike. Men Olof Skötkonung drog ned med en här, fördref den olyckliga Sven åter från sitt rike och underlade sig Danmark på nytt. Man känner icke de underhandlingar, som derpå följde, men Sven Tväskägg afsvor

151) Se *Jomsvik S.*152) *Ol. Tryggv.-S.*

den hedniska läran, och Olof Skötkonung, som redan hade öfvergått till Christendomen, gaf honom då sitt fädernerike tillbaka. Begge Konungarne gjorde mellan sig ett förbund att stadfästa och skydda Christendomen ¹⁵³), och vänskapsbandet mellan dem blef ännu fastare genom Sven Tväskäggs förmälning med Olof Skötkonungs moder. Så gick det första årtusendet från Christi födelse till ända. I Norrige sammanhöll och styrde Olof Tryggvason med kraftfull hand det af Harald Hårfager upprättade riket; herrskande enväldigt såsom denne, arbetade han under sin korta regering endast och allenast på Christendomens utbredande, och detta genom alla medel, med våld och grymma bestraffningar, der väktalighet och öfvertygelse ej något uträttade. Konungarne i Danmark och Sverige, mera bundna till sin magt, voro nödsakade, att härutinnan gå med större varsamhet tillväga. Förbundet mellan dem till Christendomens skydd, ehuru föga väsendtligt och betydande i sig sjelft, är dock märkvärdigt såsom det första drag af ett närmare statsförhållande mellan nordens Konungar. Dessa, hittills sysselsatta att tillvägabringa enhet inom sina unga stater och hvar på sitt håll förstora sina nya välden, stodo till hvarandra uti ett isolerat förhållande. Man lefde för sig, den ena obekymrad om den andra. Drifna af sin oroliga kämpakraft, drogo män och ynglingar ut på äfventyr, för att tillkämpa sig gods och egodelar; kriglystna Konungars krigståg skedde till samma ändamål, att vinna skattländer och byten; politiken var, såsom staterna sjelfva, i sin barndom, alla större politiska interessen och djupare beräkningar obekanta. Med det ingående andra årtusendet träda tvänne af de nordiska staterna i förbund med hvarandra till ett gemensamt krig; det är det första af denna art mellan nordens magter; som

153) Adam af Bremen, *Hist. Eccl.*

sådant, till sitt ursprung, sin beskaffenhet och sina följder, röjer det barndomens natur och enfald; men på denna början följa de närmare, mera invecklade politiska förhållanden, de följande tiderna komma att framte mellan nordens riken, när dessa, efter vunnen stadga såsom stater och sedan vikingafärderna till fremmande länder upphört, vända sina vapen mot hvarandra och i en ny rigtning mäta och pröfva sina krafter, täflande om öfverväldet i nordens. År 1000 förbundo sig Konungarne af Sverige och Danmark att gemensamt bekriega Konung Olof Tryggvason i Norrige. Anledningen till detta förbund och detta krig gaf en qvinna.

Denna qvinna var den namnkunniga Sigrid Storråda. Hennes fader var Skoglar Toste, den mäktigaste och rikaste odalman i landet, densamma, hos hvilken Norrska Prinsen Harald Gränske uppehöll sig under sin femåriga landsflykt i Sverige. Sigrid var som ung en jungfru af mycken skönhet, men stormodig till sinnet. Hon blef Konung Erik Segersälls gemål och födde honom sonen Olof. Men makarnas lynnen stämde icke tillsammans, emedan hon ville vara rådande i allt, Konungen åter icke kunde fördraga hennes egenrådighet och stolthet. Derföre skilde han sig vid henne. Sedan lefde hon en lång tid på sina stora gods. Såsom en qvinna af stort anseende och stora egodelar, erhöll hon efter Konung Eriks död flera friare. Harald Gränske, den landsflyktiga Norrska Prinsen, hade, sedan Gunhilds söner blifvit fördrifna, af Konung Harald Blåtand i Danmark återbekommit sitt fädernerike Vestfolden i Norrige. En sommar, då han for ut i Östersjön i viking för att skaffa sig egodelar, lade han till med sina skepp vid Svenska kusten just i samma trakt, der Sigrid Storråda då vistades. Hon, vid ryktet derom att hennes fosterbroder Konung Harald Gränske var

kommen till landet icke långt från hennes gård, skickade genast några män och bjöd honom till gästabud. Han kom med ett stort följe, och alla blefvo herrligen undfägnade. Om aftonen suto Konungen och Drottningen i högsätet, drucko tillhopa och erinrade sig de dagar, när de tillsammans i unga åren vistades i hennes faders hus. Då qvällen kom, ledsagades Konungen till nattherberget, der en säng stod bäddad med dyrbara kläder och omhängd med fina, sirliga sparrlakan. Med Konungen voro några få män i samma sofrum. Sedan han var afklädd och hade laggt sig, kom Drottningen in och till afsked för dagen sjelf räckte honom det fyllda hornet, manande honom gång efter annan att dricka, och var mot honom mycket vänlig. Då blef Konungen mycket drucken, hon äfven så. Sedan han insomnat, gick Drottningen åter sin väg. Valfägnaden den följande dagen var icke mindre. Man glamade mycket om mångahanda saker, såsom ske plägar, då sinnet och hjertat af vin och glädje äro upprymda. Drottningen, som framför andra var mycket glad till sinnet, yttrade till sin fosterbroder, det hon skattade sina egodelar och det välde, som hon hade i Svithiod, allsintet ringare än hans konungadöme och egodelar i Norrige. På en gång blef Harald vid dessa ord mycket nedstämd till sinnet och bedröfvad. Han var förmäld med en qvinna vid namn Asta, dotter till en höfding på Gudbrandsdalen i Norrige. Denna Asta, hans gemål, förekom honom nu mycket ringa och oansenlig mot den storslägtade, rika och förnåma Sigrid. Nedslagen och misslynt, rustade han sig att genast draga bort. Drottningen, alltid lika glad, gjorde honom vid afresan stora föräringar. Öfver den följande vintern satt Harald hemma i sitt rike, mycket olustig till sinnet, längtande efter våren. När denna kom, for han med sina härskropp åter ut i Östersjön, lade till vid Sven-

ska kusten på samma ställe som året förut, skickade derifrån bud upp till Sigrid och begärde ett samtal med henne. Hon red emot honom till stranden, och Harald sporde henne, om hon ville blifva hans hustru. Drottningen bad honom slå bort dylika tankar, erinrande honom, det han i alla hänseenden hade skäl att vara nöjd med den gemål, han egde. Harald medgaf, det Asta var en god och ypperlig qvinna, men hon var icke så högboren som han. Härtill svarade Sigrid: "må det så vara, att hon icke är af så hög ått som du, dock kommer det mig så före, att hon nu bär under sitt hjerta begges eder lycka." Sedan talade de med hvarandra icke många ord. Drottningen red tillbaka till sin gård. Harald åter föll i djupa, svärmodiga tankar. Han ville ännu en gång orda med henne i denna sak. Hans män afrådde honom, men han red upp till Sigrids gård med stort följe. På samma gång kom äfven öster från Gardarike en Konung vid namn Visavalder i lika ärende till den rika Sveadrottningen. Begge Konungarne med alla deras män blefvo ledsagade till en stor, men gammal stuga, der äfven hela innanredet var gammalt. Om aftonen framburos drycker för dem i sådant öfverflöd och så starka, att jemte Konungarne äfven deras män och väktare insomnade. Då lät Sigrid om natten tända eld på stugan, och rundt omkring stodo hennes lifknektar, hvilka nedhöggo alla dem, som sökte undankomma. Så blefvo begge Konungarne och alla deras män dels innebrända, dels nedergjorda. Sigrid sade, det hon på detta sätt ville afvänja småkonungar att resa från andra länder för att fria till henne. Några år derefter öppnades en underhandling mellan henne och Konung Olof Tryggvason i Norrige. Sändebud gingo mellan dem, och Sigrid Storråda samtyckte, att blifva den Norrska Enväldskonungens gemål. Till stadfästelse af de-

ras förbund skickade Konungen henne en stor guld-
ring, densamma, som hängt på offerhusets dörr i
Hlader i Norrige, och hvilken han tagit, då han
lät nedbryta detta tempel. Alla ansågo denna ring
för ett kosteligt smycke och berömde den dyrbara
gåfvan; äfven Drottningen sjelf var deröfver mycket
tillfreds. Hos henne voro då tvänne guldsmeder.
Dessa, när ringen gick omkring för att af alla be-
traktas, vägde den mellan sina händer, talade sagta
med hvarandra, men yttrade icke något till gåf-
vans beröm. Drottningen framkallade dem, och
sporde, om de gjorde spott och spe af ringen, eller
om de med densamma funnit något fel. De sva-
rade, att flärd fanns i ringen. Denna blef derpå
sönderbruten och befanns att innehålla koppar.
Då blef Sigrid mycket vred och sade, att Olof väl
torde bedraga henne i flera ting än detta enda,
om han det månne åstadkomma. Denna misshäl-
lighet blef likväl häfven, emedan Konungen var
oskyldig i detta svek, och Sigrid Storråda reste på-
följande vår till Kongahäll ¹⁵⁴⁾ vid Göta-elf; der
ett personligt möte mellan dem var utsatt. De
ordade med hvarandra om sitt äktenskapsförbund,
blefvo eniga derom och uppgjorde vänligen alla
villkoren dervid, till dess Konungen äfven erinra-
de henne, att hon skulle blifva Christen och mot-
taga dopet. Härtill svarade Sigrid: "icke vill jag
"öfvergifva den tro, jag förr har haft och mina
"fränder före mig; icke heller vill jag förmäna dig
"att tro på den Gud, dig behagar." Men Olof
Tryggvason var icke lika fördragsam, för honom
var den hedniska afgudadyrkan en afsky, och så-
som han med våld och utan skonsamhet dref om-
vändelseverket i Norrige, så blef han äfven nu öf-
ver Drottningens vägran så uppbragt, att han slog
henne med sin handske i ansigtet och kallade hen-
ne en "hednisk hynda." De stego begge upp från

154) Nu Kongelf.

sätet, hon med de orden: "en gång månede du med "ditt lif få umgälla detta." Derefter drog Konungen norrut till Viken, Drottningen österut till Svi-thiod. Efter så många sällsamma, till utgången olyckliga giftermålshandlingar gaf hon slutligen sin hand till Konung Sven Tväskägg i Danmark, som förut hade varit förmäld med en Gunhild, dotter af den Vendiska Konungen Boleslav¹⁵⁵).

Åt samma Boleslav blef Sven Tväskäggs syster Thyra, Konung Harald Blåtands dotter, densamma, med hvilken Styrbjörn den Starke varit förmäld, mot sin villja af sin broder gifven till gemål. Det skedde med villkor, att alla de gods, som Drottning Gunhild, Sven Tväskäggs första gemål, egt uti Venden, skulle Thyra bekomma till fästninge-gåfva och dessutom andra stora gårdar till brudskatt. Hon afskydde emellertid så den "gamla, hedniska" Konungen, att, sedan hon blifvit hans gemål, ville hon hvarken äta eller dricka. Slutligen dref henne förtviflan att en natt i djupa mörkret fly bort till närmaste skog, endast ledsagad af sin gamla fosterfader och några få män. Efter långa vandringar kom hon fram till Danmark, men vågade icke heller der uppehålla sig af fruktan för sin broder. Hon färdades lönligen fram och kom slutligen till Norrige, vände sig till Olof Tryggvason, förtäljde sina öden och anhöll om skydd och säkerhet. Thyra förde sitt tal med förstånd, äfven hennes vackra utseende och fromma, goda väsende intogo Konungen. Han sporde henne, om hon ville blifva hans hustru. Hon, med sin fosterfaders råd, gaf honom sin hand.

Då föreställde Sigrid Storråda sin gemål, Sven Tväskägg, hvilken vanära det för honom ville blifva, att tåla den stora sidvördnad, Olof Tryggvason honom visat derigenom, att han tagit hans syster till frilla och icke aktade hennes broder,

¹⁵⁵) *Ol. Tryggv. S.*

Konungen af Danmark, så mycket, att han lät honom råda för hennes giftermål. Hon manade, hon uppbyggade honom på allt sätt att hämnas denna skymf, erinrade honom äfven det skymfliga sätt, hvarpå hon sjelf blifvit af den Norrska Konungen bemött, och sade, att det ångrade henne, att hafva blifvit gift med en Konung, af hvilken hon icke kunde vänta, att han skulle hämnas hennes vanära, då han om sitt eget anseende vore så liknöjd och icke vågade att hämnas en honom sjelf tillskyndad förhåelse. Men Norrige var i dessa tider af sina grannar ansedt för ett mäktigt rike, folket hårdt och landet besvärligt att intaga med härsköld. Sven Tväskägg visade derföre ingen benägenhet att lägga om bord med den mäktiga Olof Tryggvason. Emellertid upphörde icke Sigrid med sina föreställningar. Hon bar till Olof Tryggvason ett oförsonligt hat, begrundade stundeligen, huru hon på något sätt måtte kunna utföra sin hämnd, och mången dag satt hon öfver dessa tankar tungsint, bekymrad och sorgfull.

Icke lång tid efter, sedan Thyra blifvit Olof Tryggvasons maka, erinrade hon honom om de stora egendomar, henne i Venden tillhörde, hvar emot hon i Norrige icke egde några gods, sådana en Drottning höfdes. Hon föreställde honom, huru det skulle för honom blifva lätt att återskaffa henne dessa egodelar, emedan Konung Boleslav hade för honom så mycken vänskap, att om han, Olof, ville draga med henne till Venden, och begge Konungarne fingo häröfver vänligen orda med hvarandra, skulle Boleslav visserligen låta henne bekomma allt, hvad hon begärde. När detta tal blef kunnigt bland Olof Tryggvasons vänner, aförde alla Konungen från denna färd. En dag i vårens början, då han gick ut på gatan och kom till torget, mötte honom en man, som bar många angelikor, utmärkta derföre, att de efter årstiden voro ovan-

ligt stora. Konungen tog en af dem och gick dermed tillbaka till herberget, der Drottning Thyra var. Hon satt badande i tårar. För att fagna henne, framräckte Konungen den stora angelikan, den han förärade henne såsom en sällsamhet så tidigt på våren; hon slög emot med handen och sade: "större skänker gaf min fader, Konung Harald; och fruktade icke han att draga bort från landet efter sin egendom, hvilket nog röntes den tid, han drog hit till Norrige och inbekom hela landet med alla dess skatter och utskylder; men du törs icke draga genom Danmark af fruktan för Konung Sven, min broder." Ej kunde man djupare sára dessa tiders män, än då man förevitade dem räddhåga och feighet. Olof Tryggvason rusade upp från sätet och svarade: "ej månne jag fara rädder för Konung Sven, din broder; der som vi rákas, skall han det röna." Derpå stämde han allmogen till ting och lät öfver hela landet göra kunnigt, det han vore sinnad utrusta sig till ledingsfärd och ville af hvarje fylke hafva ett visst antal skepp och folk. Då lät han äfven utskjuta i sjön sitt stora skepp Ormen Långa, det största af alla skepp i norden. Alla de öfriga kongsskeppen, både de stora och små, rustades likaledes ut. Ryktet om dessa Olof Tryggvasons tillrustningar och hans tillämnade färd till Venden utbredde sig till Norriges grannriken.

Då förnyade Sigrid Storråda med ännu större ifver och kraft sina föreställningar. Sven Tväskägg motsträfvade länge. Men Sigrid sade: "alltför stor förhåelse är det för en sådan Kung, som du tyckes vara, att Olof Tryggvason sjelfrådig gjorde sig till din svåger och således visade, att han icke aktade dig för något, då han äktade din syster utan ditt lof och minne. Dock är det en ännu långt större vanära, att han har satt sig i besittning af ditt skattland, som med rätta är ditt

"fädernearf, utan att han sport dig derom, och att han styrer Norrige's rike utan skatt och skyld till dig. Ej ville dina hänfarna fränder hafva tålt allt sådant tillsammans, men du låter, såsom vore allsingen vanära dig tillfogad." Hon förehöll honom det ypperliga tillfälle, som nu erbjöd sig, att lägga till strid med Olof Tryggvason, utan att behöfva angripa honom i hans eget rike, och slutligen sade hon: "länge månede du blifva ansedd för en ringa, lågsinnad och vanslägtad Konung, efter du en sådan vill vara; men det säger jag dig för sanning, att om du nu låter Olof Tryggvason segla fram och tillbaka mellan dina länder, utan att dräpa honom eller drifva honom från riket för slika saker, som du mot honom har, så vill jag icke längre vara din hustru, utan skall jag skilja mig vid dig." Då gaf Sven Tväskägg vika. På Sigrids råd och tillstyrkan sändes män till Sverige, att med Svea-konungen öppna underhandlingar om ett förbund mellan begge rikena. Olof Skötkonung förklarade sig dertill så mycket villigare, som det äfven tillkom honom att hämnas den skymfliga behandling, hans moder vederfarits af den Norrska Konungen. Till detta Konungarnes förbund slöto sig Håkan Jarls söner, Erik Jarl och Sven, så mycket ifrigare, som de genom Olof Tryggvason befunno sig landsflyktiga från sitt fädernesland och sina egodelar och dessutom hade på honom att hämnas sin faders död. Ej blott hade dessa bröder en säker tillflyktsort i Sverige, Erik Jarl hade af den Svenska Konungen äfven erhållit förläningar till kost och täring för sig och sitt folk. Till honom samlade sig från Norrige många män, de der flydde undan för Olof Tryggvason, då han med våld ville påtvinga dem Christendomen. Erik Jarl drog alla somrar ut i härnader. Öfver vintrarna uppehöll han sig dels i Sverige, dels i Danmark. Till Konungen i sistnämnda land kom han

äfven i nära skyldskap derigenom, att han förmälte sig med dess dotter Gyda.

Dessa underhandlingar för tillvägbringandet af förbundet mellan Konungarne i Sverige och Danmark samt Håkan Jarls söner drefvos i sådan tysthet, att man i Norrige icke hade den ringaste kunskap derom. Endast af Danmark väntade sig den Norrska Konungen fiendtligheter och utrustade sig derföre med sextio längskepp. Med denna flotta seglade han genom Öresund åt Venden. Genast skickade Sven Tväskägg bud derom till Sverige. Då lade Olof Skötkonung ut med sin sjömagt, Erik Jarl med sin lilla härflotta, och begge seglade till Danmark. En man, kallad Sigvald Jarl, var denna tid höfding på Jomsborg. Denna Sigvald, en räfslug, i svekfulla handlingar bepröfvad man, påtog sig att utspeja Olof Tryggvasons företaganden samt derjemte så tillstålla, att denne på återfärden måtte af de förenade Konungarne kunna öfverrumplas. Sigvald drog från Danmark till Jomsborg, derifrån till fasta landet af Venden, uppsökte Olof Tryggvason och tillvann sig genom sin förställning och sina vänskapliga ord den med svek obekanta, öppna, storsinnade Norrska Konungens hela förtroende. Denne hade med Boleslav uppgjort sin gemåls sak i största vänlighet, så att han utbe- kommit allt, hvad han på Thyras vägnar fordrade. Sigvald förhalade emellertid den Norrska Konungens hemresa under mångahanda förevändningar. Ett rykte kom till Venden, att Danska Konungen hade sin flotta i sjön, och att ofred på hemfärden vore att vänta. Sigvald förklarade detta rykte grundfalskt, emedan Konungen i Danmark visserligen icke skulle våga att lägga om bord med Olof Tryggvason, men hvar än så vore, ville han, Sigvald, med tio skepp beledsaga den Norrska Konungen, och okänt vore icke, att der Jomsvikingar följde höfdingarna, plägade deras bistånd icke

räknas så ringa. Olof Tryggvason tackade honom för tillbudet och mottog det. Han rådgjorde med Sigvald i alla angelägenheter, och denne uppehöll under många förburna hinder den Norrska Konungens afresa så länge, till dess från Danmark hemliga bud kommo, att den Svenska Konung Olofs och Erik Jarls flottor anländt, och att dessa i förning med den Danska seglade österut under den Pommerska vallen, för att lägga sig bakom ön Svold¹⁵⁶) och der afbida Olof Tryggvasons återfärd, hvarföre Sigvald så borde tillstålla, att de kunde der få råka den Norrska Konungen.

I September månad år 1000 lät Olof Tryggvason lossa skeppen ur hamnen och blåsa till affärd. Redan länge hade folket knotat öfver den långa, overksamma sommarvistelsen i Venden, långtande mycket att komma åter till sina hem. På en gång rodde nu alla ur hamnen, hvar och en så fort han förmådde, seglen hissades, och en gynnande vind förde hastigt och fort de smärre skeppen ut på hafvet. Sist lade Olof Tryggvason ut med de stora kongsskeppen, näst framför dem seglade Sigvald Jarl med elfva Jomsvikingaskepp och ropade till Konungens folk, att de skulle segla efter honom, emedan han bäst kände farvattnet mellan öarna och hvar största djupet vore, hvilket väl behöfdes för de stora skeppen. Derpå höll han närmare åt sidan af ön Svold. Från denna kom då en skuta roende emot honom, tillkännagifvande, att Svenska och Danska härskeppen lågo der i hamnen. Då lät Sigvald Jarl fälla seglen och med årorna ro sagta inunder ön. De förenade flottorna hade laggt sig bakom densamma, så att de af ön voro betäckta. Det var en klar och vacker dag. Konungarne jemte en stor del af folket hade gått

156) Förmodas af Suhm (*Danm. Hist.*) med stor sannolikhet att vara den lilla ön Ruden. Utloppet af Odern kallades fordom Svold eller Voll, hvaraf staden Wollin ännu bär namn.

upp på land. Då fingo de på en gång se en stor hop smärre skepp komma seglande, spridda och utan ordning. De betraktade, huru dessa med hastig fart sköto förbi och ställde kosan utåt hafvet. Sedan sågo de ett skepp framkomma, som var mycket stort och präktigt. Då sade begge Konungarne på en gång, att detta måste visst vara Ormen Långa, det stora drakskeppet, hvilket Olof Tryggvason sjelf förde och styrde. Men Erik Jarl, som kände de Norrska skeppen, förklarade, att så icke var. Han hade knappt yttrat detta, förrän åter ett skepp framkom, som var ännu större än det föregående. "Här far Ormen Långa," ropade då Konung Sven; "lätom oss nu draga till skeppen och icke försitta oss." Erik Jarl bad Konungen bida, han skulle få skåda ännu större skepp. Der- efter fick man åter se ett mycket stort och präktigt skepp, och kort derpå ett fjerde. Icke utan stor möda kunde Jarlen hejda de otåliga Konungarne och förmå dem att låta äfven dessa skeppen fara förbi. Sedan kom ännu ett femte skepp, vida större än något af de föregående, men utan stamhufvuden¹⁵⁷⁾. Då sade Konung Sven: "rädd är nu Olof Tryggvason, efter han icke törs upp- sätta hufvudet på sin Draka." Erik Jarl svarade: "icke är detta Konungens skepp; jag känner mycket väl det skeppet, vi här se, och seglet med, emedan det är randigt; det tillhör Erling Skialgsson från Jädern, Olof Tryggvasons svåger, och är det oss mycket bättre, att detta så väl bemannade skepp är borta, när vi lägga till strid med Olof Tryggvason, helst jag tror för visst, att Erling sjelf styrer sitt långskepp." Likväl mente Konungarne, att detta öfvermåttan stora skepp visserligen måste vara Ormen den Långa, och den

Sven-

157) Stora utskurna hufvuden af drakar, lindormar och andra djur uppsattes vanligen till prydnad i stammarna på de stora skeppen.

Svenska Konung Olof sade: "ej höfves oss att hafva "en så utomordentligt stor fruktan för Olof Tryggvason, ehuru stort skepp han än har, ty det vill "blifva oss en outplånlig skam, om vi här ligga "med en ööfvervinnerlig krigsmagt och dock låta "honom segla förbi." Dock förmådde Jarlen, att man lät äfven detta skeppet segla vägen fram likasom de föregående; han försäkrade för visso, att Olof Tryggvason ännu icke farit förbi, och att man skulle få nog att göra med de skeppen, som qvar voro. Kort derefter såg och igenkände man Sigvald Jarls skepp, som alla drejade intill ön. Efter dem framseglade åter trenne skepp, bland dessa ett mycket stort med drakhufvud på. Nu manade Konung Sven på nytt, att ej längre borde man dröja. Erik Jarl åter bad honom ännu något töfva. Då sade många mellan sig, att Jarlen månde bära fruktan för Olof Tryggvason och ej våga hämnas sin fader, men en stor vanära vore det, som öfver all land skulle beryktas, att de här lågo med en väldig stridsmagt och dock låto den Norrska Konungen med en handfull folk segla tätt förbi dem. Öfver detta tal blef Håkan Jarl mycket vred, bad dem gå till skeppen, men sade tillika: "än-skönt J Svenska och Danska män mycket före-brån mig feghet, dock spår jag, att innan solen "i qväll går ned i hafvet, skall det ej blifva behagligare för er, än för mig och mina män." I det samma såg man åter fyra stora skepp framkomma, och bland dessa en stor fyrgyld Draka. Då ropade många, att Jarlen talat sant. Man prisade Ormen såsom ett öfvermåttan stort och skönt skepp, och det var ett storverk, sade man, att låta bygga sådana skepp. Konung Sven reste sig upp med de orden: "högt skall Ormen bära mig i qväll; "honom skall jag styra." Dertill svarade Erik Jarl sagta, dock så, att några det hörde: "om än Kon-

"ung Olof icke hade större skepp än detta, dock "måde Konung Sven det aldrig vinna från honom "med Danska hären allena." Nu strömmade allt krigsfolket ned till skeppen och aftog tälten. Medan detta förhades, och Konungarne talade sig emellan, blef man åter varse trenne mycket stora skepp, efter dem öster i hafvet såg man ett sken likasom af glimmande guld, och när det smånigom närmades allt mera, upptäckte man, att det kom från ett drakhufvud, så stort och så högt förgylt, att dess glans spridde sig vidt omkring på sjön, när solen derpå kastade sina strålar; man såg nu ett skepp, det största någon hittills hade sett; alla betraktade med förvåning dess präktiga byggnad och höga bord; mest förundrade man sig dock öfver dess ofantliga längd, emedan, sedan man fått skeppets förstäf i sigte, en god stund förgick, innan man såg dess bakstamm. "Stån nu upp," sade Erik Jarl; "nu behöfves ej längre träta, hvar Ormen Långa seglar." Då redde sig alla till med ifver och hast, hvar intog sina platser, höfdingarne ordnade flottan till anfall. Konungarne Sven och Olof och Jarlen Erik hade så mellan sig öfverenskommit, att så framt de kunde nedlägga Olof Tryggvason, skulle de sig emellan skifta Norrige, och hvar bekomma en tredjedel deraf. De lottade derpå, hvilken först skulle lägga till strid med sjelfva Ormen Långa. Då föllo lotterna så, att Konung Sven skulle först lägga till, sedan den Svenska Konungen, och sist Erik Jarl, der så behöfdes. Man kom äfven öfverens, att hvilken af dem först gick upp på Ormen, han skulle bekomma allt det byte, som der fanns. Hvar skulle också behålla de skepp, han öfvervunne.

Då Sigvald Jarl strukit sina segel, och höfdingarne på de andra skeppen, som kommo efter, sågo detta, fällde äfven de seglen, rodde intill Sigvalds skepp och sporde honom, hvarföre han så

vikit af vägen och icke seglade vidare. Jarlen svarade, att han ville afbida Olof Tryggvason, emedan han trodde sig förnimma, att här torde möta ofred. Då ändtligen Olof Tryggvason sjelf anlände, och honom berättades, hvad på färde vore, indrog äfven han seglen på Ormen Långa och befallte, att man skulle rusta sig till strid. Ännu lågo de Svenska och Danska härskeppen inne i hamnen, och man visste icke, huru stark den fiendliga magten vore. Men när hela den förenade Svenska och Danska flottan kom utroende från ön och inom kort hela sjön vidt omkring betäcktes af fiendliga skepp, då rådde en klok och tapper man, Thor- kel Dydril; Olof Tryggvasons morbroder, att genast åter upphissa seglen och styra ut på hafvet efter den öfriga flottan; han föreställde, att dertill vore ännu tid, men deremot omöjligt att kunna uthärda en sådan öfvermagt, och det kunde icke räknas för feghet att i sådant fall se sig och de sina till godo. Olof Tryggvason svarade: "ännu aldrig har jag flytt i strid; råde Gud för mitt lif; men icke skola mina män tänka på flykten; dragen härkläderna på och bereden eder till strid." Derpå blåstes ur ludrar till tecken, att skeppen skulle läggas till hvarandra och på öfligt sätt, såsom i dessa tiders sjöslag brukades, bindas tillsammans. Af de sextio skepp (Sigvald Jarls oberäknade), hvarmed Olof Tryggvason laggt ut från Venden, hade han nu blott elfva. Bland dessa lades Ormen den Långa midt uti, på dess ena sida Ormen Korta, på dess andra Tranan, begge de största skepp näst den Långa Ormen, sedan på ömse sidor om dem de öfriga skeppen, så att fem skepp lågo på hvardera sidan om det stora kongsskeppet, alla i en rad med förstäfven mot fienden. Då nu framstannarna skulle bindas tillsammans på Ormen Långa och Ormen Korta, ropade Konungen, att man skulle

lägga bättre fram med det stora skeppet och icke låta det vara längst tillbaka af alla skeppen i flottan. Häremot anmärkte Ulf Röde, Konungens banerförare och stamförsvare, att derest Ormen Långa skulle ligga så mycket längre fram, som han vore längre än de andra, skulle framstammen blifva mycket utsatt och lätt kunna öfvermannas. Konungen svarade: "jag lät göra Ormen längre än andra skepp, att den skulle dess djerfvare lägga fram i slag; men icke visste jag då, det jag hade en stamförsvare, både röd och rädd." Ulf mötte bespottelsen med de orden: "fakta du så manligen i dag för bakstammen, som jag skall försvara framstammen." Konungen höll i handen en båge, lade pilen derpå och syftade på Ulf. Då sade denne: "skjut, Konung, hellre annorstädes till, der mera är af nöden; jag gör, hvad jag förmår; icke torde edra män tyckas eder för många, innan af-tonen kommer."

Olof Tryggvason stod i bakstammen af sitt skepp och syntes högt öfver alla. Han bar på hufvudet en guldbesmidd hjälm, äfven hans sköld var med guld öfverdragen, och öfver brynjan hade han en högröd, kort tröja, så att han var från andra män okänd. På hans skepp, den stora Ormen, fanns ingen man, som var äldre än sextio år, eller yngre¹⁵⁸⁾ än tjugu. Han hade med stor omsorg till besättning på detta skepp utvalt de starkaste och käckaste stridsmän, och främst bland dessa voro hans egna hirdmän ansedda för de utmärktaste i styrka och mandom, ty han hade till sådana utsett af inländska och utländska män alla de styfvaste och tappreste män, så att man om manskapet på Ormen Långa sade, att det i stridbarhet och kämpakraft öfvergick andra män icke mindre, än Ormen den Långa sjelf i prakt och storhet öfverträffade andra skepp. Thorkel Nefia,

158) Einar Thambaskelfer undantagen, hvilken endast var 18 år.

Konungens broder, styrde Ormen Korta; Thorkel Dydril och Josten, Konungens morbröder, förde skeppet Tranan; äfven dessa begge skepp voro med utvaldt manskap starkt bemannade, och likaså alla de öfriga skeppen, så att; ehuru få Olof Tryggvason hade i detta slag, utgjorde dessa likväl kärnan af hans flotta. Det var äfven i förtröstan härpå och på sitt stora högbordade krigsskepp, han, som på sina vikingafärder städse varit åtföljd af segern och lyckan och aldrig plägat räkna sina fienders antal, nu icke heller, ehuru försåtligt öfverfallen, tvekade att lägga till strid mot den öfverlägsna magt, hans fiender satte emot honom. Då han såg de fiendtliga flottorna ordna sig till slag och baneren uppsättas för höfdingarne, sade han om Danskarne, som intogo midten af slagordningen och lade sig midt emot den Norrska flottan: "icke frukta vi för det blödiga folket; Danskarne hafva icke mod i sig mera än getterna." Om Svearne, som lade sig till höger om Danskarne, yttrade han: "bättre vore, att de suto hemma och slickade sina offerbålar, än att gå mot Ormen i slag; icke rådoms vi de Svenska hästätarne." Mera fruktade han af de från sitt fädernesland utjagade Norrmän och utlät sig, då han såg Erik Jarls fana svaja till venster om Danskarne: "han kan synas hafva rättmätig orsak att söka oss, och af honom och hans här hafva vi att vänta oss en skarp strid, ty de äro Norrmän likasom vi." Sigvald Jarl lät sina skepp flyta undan och tog ingen del i sjelfva slaget; han hade fullbragt sitt svek, och andra minnen än af förrådiska handlingar har denna man icke efterlemnat.

Sedan baneren blifvit uppsatta för höfdingarne; skeppen intagit hvart och ett sitt rum i slagordningen, och allt var beredt till anfall, gafs tecken, och med stark rodd framskötö de förenade flottorna mot den Norrska. Sven Tväskägg lade

till med sina skepp i centern och stack skeppstammarna så tätt vid hvarandra, som ske kunde, på ömse sidor om Ormen så långt fram, som denna var längre än de andra skeppen. Derutifrån till höger lade Svea-konungen till, så att han vände stammarna mot Olof Tryggvasons ytterst till venster varande skepp, under det Jarlen Erik på lika sätt till venster om Danskarna lade till mot de yttersta på högra sidan om Ormen liggande skeppen. Den stora mängden af de förenade flottornas öfriga skepp lade sig alla så, att de kunde skjuta inpå den Norrska flottan. Under ludrarnas skall och en helsning af förfärliga hätrop från begge sidorna öppnades striden med en störtskur af pilar och spjut. De så kallade stamboerna, nemligen de, som stodo i förstammen af de med stammarna mot hvarandra liggande skeppen, slogos med huggvapen; de åter, som voro i nästa rummen der bakom, brukade lansar, och de, som befunno sig längre bort i skeppen, sköto med hand- och kastspjut eller stora pilar, somliga kastade stenar och andra vapen, men alla de, som bakom masten hade sin plats, sköto med bågar. Stamboerna på Ormen Långa, Ormen Korta och Tranan förde sina stridsyxor och de långa slagsvärden med så mycket större kraft, som borden af deras skepp voro högre, och de således gáfvo huggen nedåt; de kastade ankaren och båtshakar ner på de Danska skeppen, fasthöllo dem och afröjde alla de främsta, som lågo nära intill dem; Konung Sven flydde inpå de andra, bakom liggande skeppen, och efter en stor förlust lade Danskarne trötta från striden. Derefter intog Svea-konungen deras rum och lade intill Ormen Långa med friska krafter. Då blef åter en ny och häftig strid, vapendån och rop af uppmuntringsord. Den Svenska Konungen hade ett utvaldt manskap, ty alla voro starka och väl beväpnade män. De gjorde ett hårdt anfall.

Norrmännen värjde sig med förtviflan. Olof Tryggvason stod i bakstammen af sitt skepp, sköt med pilar, kastade handsaxar, ofta begge på en gång, stundom gick han fram i sjelfva huggstriden och klöf mången kämpes hufvud. Det säges ¹⁵⁹), att striden mellan begge Olaverna varit den hårdaste och skarpaste. Men Norrmännen hade af sina högre skepp den fördelen, att deras hugg och skott träffade säkrare och kraftigare. Efter lång och blodig strid, med förlust af flera skepp och mycket folk, måste slutligen äfven den Svenska Konungen lägga bort.

Midt under denna hårda kamp med sjelfva Ormen Långa och de närmast till honom på ömse sidor liggande skeppen, gick striden icke mindre hårdt an ytterst på flyglarna af Olof Tryggvasons lilla flotta. Erik Jarl hade en stor och stark barda (krigsskepp), som till utmärkelse från andra kallades Jernbardan derföre, att detta skepp ofvanpå båda borden var beslaget med en jernkam eller uddhvassa broddar och derifrån nedåt ända till vattengången starkt jernbeskott; detta stora, starka och välbemannade skepp plögade Jarlen vanligen bruka i vikingafärder; med detsamma lade han sig nu vid sidan af Olof Tryggvasons yttersta skepp på ena flygeln, afröjde det och högg det sedan löst ur fästet från de andra; sedan lade han sig på lika sätt sidbords vid det nästintill varande skeppet, afröjde äfven detta, högg det löst och började sedan en lika kamp med det i ordningen närmast intill liggande. I denna strid, der Norrmännen ej blott hade att skydda framstammen mot den framifrån anfallande fienden, men äfven måste försvara sig från sidan mot den sidbords tilläggande, med huggvapen pågående och städse med friskt folk från de Svenska och Danska skeppen förstärkta Jarlen, gick för Norrmännen det ena skeppet för-

loradt efter det andra, större delen af folket stupade, alla åter, som öfverblefvo, räddade sig från det öfvervunna skeppet in på de andra. Då på lika sätt äfven tillgick på den andra flygeln, skedde slutligen, att af Olof Tryggvasons alla skepp endast Ormen Långa återstod. På denna hade nu alla, som undkommit från de öfriga skeppen, samlat sig. Då lade Jarl med sin stora Jernbarda sida om sida med Ormen, till denna lade sig dessutom ännu fyra andra stora skepp, och rundt omkring lägrade sig hela den öfriga flottan så, att Ormen låg likasom kringsluten inom en mur af skepp. Nu uppstod här en strid, i sitt slag en af de märkvärdigaste, forntidens häfder veta omtala. Knappt stridde väl Olof Tryggvason mera för sin räddning, ännu mindre kunde han tänka på seger; här var för honom endast att vinna ett stort rykte efter döden, att gifva af tapperhet ett efterdöme, som vidt kring all land i många åldrar skulle omtalas; vissheten deremot om bytet och det stora pris, som på segern var satt, stridsifvern, hämnaden och ärans frejdande drefvo de förenade höfdingarne att icke förr upphöra, än de besekrat äfven det hårdnackaste motstånd, så framt icke om dem ett vanärande rykte skulle utbredas öfver alla nordiska riken och till alla kommande släkten; på ena sidan en liten, omkring sin Konung samlad hop af kämpar med lejonstyrka och lejonmod, i en strid på lif och död; på den andra en magt, som trots sin stora öfverlägsenhet och sina ej mindre stora och frejdade kämpar icke utan största möda förmådde fasthålla segern; på begge sidor den yttersta ansträngning af kraft och mod. Här högs med slagsvärd, här stacks med spjut, här sköts med pilar och kastades med allt, hvad till vapen dugde och med händer kunde fattas. Öfver Ormen störtade sådana skurar af vapen från alla sidor rundt omkring, att Olof Tryggvasons män

knappt hunno mera än värja sig med sköldarna; de blefvo af den ursinniga striden försatta i sådant raseri, att många sprungo ytterst på skeppsborden, för att med slagsvärden nå fienden, och icke föreställande sig annat, än att de befunno sig på släta marken, rusade en del utom sjelfva borden och nedsjönko med de tunga vapnen i sjön mellan skeppen, emedan icke alla laggt till Ormen så nära, att de med huggvapen kunde råkas.

I Krapprummet ¹⁶⁰) af Ormen stod Einar Thambaskeller, ännu blott en adertonårig yngling, men en bland de väldigaste af Olof Tryggvasons kämpar och den yppersta bågskytt i hela Norrige. Han sköt idkeligen med sin båge och hade under dagens strid med sina hårda pilskott fällt många tapper man. Ej förr blef han varse Erik Jarl, än han rigtade mot honom pilen. Denna flög tätt öfver Jarlens hufvud, träffade öfversta delen af styret och gick in ända till rörbandet ¹⁶¹). Då frågade Erik Jarl sina män, om de visste, hvilken sköt så hårdt. I detsamma kom en annan pil, som gick mellan armen och sidan på Jarlen och trängde genom ett säte så hårdt, att spetsen stod ut på andra sidan. Jarlen sade då till Finn Eyvindsson, en stor och säker bågskytt: "skjut du den stora mannen, der står i krapprummet, ty ej har jag lust att vänta den tredje pilen från honom." Einar spände sin båge tredje gången, då i samma ögonblick kom en pil, som träffade midt på bågen, så att denna brast med ett stort brak. Då frågade Olof Tryggvason: "hvad brast der så högt?" Einar svarade: "Norrige ur dina händer, Konung!" "Nej så stort var brakets dock icke," genmälte Konungen. "Gud månde råda för mitt rike; men icke din båge. Tag här min och skjut med den." Ei-

160) I midten af skeppet näst intill masten. 161) Hvarmed fjädrarna voro fästade yid pilen.

nar tog Konungens båge, spände upp strängen, kastade derpå bågen tillbaka till Konungen och sade: "alltför vek, alltför vek är Envåldskonungens "båge," grep så till sin sköld och sitt svärd och stridde dermed. Emellertid sökte Jarlen med sina män att stiga upp på Ormen. Då slog Thorsten Oxefot, en af Olof Tryggvasons starkaste kämpar, med sin knytnäfve emot en af de uppstigande så kraftigt, att denne flög lång väg tillbaka; sedan grep han en stång och gick dermed löst på fienden. Olof Tryggvason ropade till honom: "tag dina vapen, man! och värj dig med dem, ty dertill äro vapen gjorda; icke höfves det att slåss med stänger." Men svärden beto icke, ehuru väldiga hugg kämparne än gáfvo. Konungen märkte det och ropade till dem: "hvi huggen J så slemt och utan eftertryck? Bitä icke svärden för eder?" De svarade: "våra svärd, Konung, äro förslöade och mycket sönderbrutna." Konungen gick då från bakstammen ned till förrummet, öppnade högsäteskistan, tog fram blanka och skarpa svärd och utdelade bland sina män. Då såg man, att blod rann ut under hans brynja, men ingen visste, hvar han var sårad.

Det väldigaste motståndet på Ormen gjordes af stamboerna och dem, som voro i förrummet af skeppet, ty der stodo de utvaldaste kämpar och der var äfven skeppsbordet högst. Midt i skeppet åter skedde det största manfallet, så att der börjadé manskapet att glesna. Då försökte Erik Jarl åter att stiga upp på Ormen. Det lyckades honom äfven, så att han kom upp med femton man. Men i detsamma vände sig Hyrning, Olof Tryggvasons svåger, med några män emot honom, och Jarlen blef så mottagen, att, ehuru hårdt och manligen han stridde, kom han dock baklänges ned igen till sitt skepp, och alla de, som följt honom upp, blefvo dels nedergjorda, dels sårade. På Or-

men skallade höga glädjerop. I många hårda slag, sade Jarlen, hade han varit, men ännu aldrig en sådan strid öfverlevvat och aldrig sett ett skepp så vanskeligt att taga som Ormen Långa. Efter hand blefvo dock Olof Tryggvasons män af den långa, häftiga, oupphörliga striden mycket utmattade; Jernbardan deremot och de öfriga närmast i handgemäng med Ormen varande skeppen blefvo från de andra försedda med friskt och uthviladt folk i stället för de fallna, sårade och trötta; äfven lade den Svenska Konung Olof på nytt till och stack med sina skepp på ömse sidor om Ormens framstam. Öfverallt striddes med den yttersta ansträngning och häftighet. Erik Jarl gick åter upp på Ormen. Ännu mötte honom här ett väldigt motstånd. Men så många af Ormens kämpar hade fallit, att skeppsborden på flera ställen blifvit öde, från alla sidor uppträngde män till Jarlens bistånd, och dessa blefvo snart till antalet öfvermågtiga. Olof Tryggvasons män, så många som öfverblifvit och ännu förmådde bära vapen, drogo sig då tillbaka akterut i skeppet till Konungen. Här, alla sammanträngda på ett ställe och omgifvande sin Konung, ansträngde de ännu en gång sina sista krafter och gjorde ett förtvifladt motstånd. Högt i bakstammen stod Olof Tryggvason, och vid sidan af honom hans Marsk eller Stallare Kolbjörn, en stor och reslig man till vexten och äfven i klädebonaden mycket lik Konungen. Förnämligast mot dem begge rigtades nu alla pilar och kastvapen. Olof Tryggvason åter, då han såg, hvar Jarlen Erik stod, kastade mot honom med all sin kraft trenne spjut. Det ena flög tätt förbi Jarlens vänstra sida, det andra tätt förbi hans högra, det tredje midt öfver hans hufvud. Då sade Konungen: "så sköt jag ännu aldrig felt på något mål; stor är Jarlens lycka; vill Gud, att han nu bekommer Norriges rike." På Ormen hade af Svenska och

Danska hären så många uppkommit, som der möjligen kunde rymmas. Deremot sammansmälte med hvarje ögonblick den lilla höp, som i bakstammen ännu värjde sig med förtvifflans mod; till slut kvarstodo endast några få; Olof Tryggvasons och Kolbjörns sköldar voro alldeles fullplanterade med pilar. I sådan ställning sågo de för sig det vissa, att de skulle af den påträngande massan öfvermannas och kanske lefvande falla i fiendens händer. Då kastade sig Olof Tryggvason öfver bord på ena sidan, Kolbjörn Stallare på den andra. Vid detta skallade segerrop från hela hären. Olof Tryggvason störtade sig i havets djup med skölden öfver sig och blef sedan aldrig mera sedd. Såsom han dock i sümmande, ej mindre än i andra krigiska idrotter var framför alla utmärkt, hans minne kärt för alla hans vänner och djupt det intryck, han lemnat af sin storhet och väldiga kraft, så gick öfver nordens länge en saga, att han under vattnet afklädt sig vapenrustningen, dykat under alla långskeppen och simmat bort till en Vendisk skuta, som legat på något afstånd från striden och afbidat dess utgång för att i påkommande nöd vara en tillflykt för Konungen; i Venden hade han helat sina sår, men icke velat till Norrige återvända, emedan han trött detta icke vara Guds skickelse, derföre begifvit sig till Rom, derifrån till Jerusalem och sedan i helig andakt tillbragt sina dagar som abbot uti ett kloster i Syrien, hvarefrån han med vägfarande Norrmän, som besökt de heliga orterna, sändt helsningar och vårdtecken till sina ännu lefvande vänner i Norrige. Kolbjörn Stallare och af Ormens kämpar ännu sex andra, de enda, som kvar voro i stridens sista ögonblick och lika med Konungen kastade sig öfver bord, blefvo upphemtade ur vattnet och ledda inför Erik Jarl, som gaf dem alla säkerhet, och fred. Lika ädelmodigt uppförde sig Jarlen som sårade. På Or-

Thyra, Olof Tryggvasons gemål, som under hela striden vistats under bord; hon mottog underrättelsen om Konungens öde med en så mycket bittrare smärta, som hon sjelf anklagade sig såsom en orsak till den olyckliga färden; den ädle Jarlen bar aktning för hennes sorg och sökte med de vänskapligaste ord att trösta henne; men hon förmodade icke bära sin olycka och dog på nionde dagen efter slaget. Erik Jarl tog Ormen Långa, satte derpå sina män och ställde sig sjelf, såsom höfdingar plägade, vid styret. Men Ormen hade under det väldiga slaget tagit mycken skada. Han kunde, så förtäljer sagan, icke rätt styras af någon efter Olof Tryggvasons död, utan seglade beständigt snedt, så att Jarlen icke utan största svårighet kom med det stora skeppet till Viken i Norrige, hvarest han då lät sönderhugga och uppbränna det ¹⁶²).

Nu skiftades Norriges rike mellan Konungarne af Sverige och Danmark samt Jarlen Erik, såsom mellan dem före slagets början var afgjordt. Den Svenska Konungen erhöll fyra fylken af Throndelagen jemte Nord- och Sunmöre tillika med Raumsdalen samt dessutom Ranriket eller östra Viken från Göta-elf intill Svinesund; det öfriga af Viken åter intill Lindesnäs, jemte Hedemarken och Raumarike tillföll Konungen af Danmark, och hela den återstående delen af Norrige Erik Jarl. Dennes broder Sven Håkansson förmälte sig med Olof Skötkonungs syster Holmfrid; Konung Olof gaf honom Jarls-namn och förlänte till honom hela sin andel af Norrige på samma villkor, som Norriges Skattkonungar och Jarlar plägade innehafva sina riken enligt Harald Hårfagers förordnande. Under lika villkor gaf Konungen af Danmark sin mäg Erik Jarl Hedemarken och Raumarike i förläning. Dessa begge bröder, Järnarne — "Norriges rike." Tryggvason.

Erik och Håkan, blefvo till följd deraf landets styresmän. De mottogo dopet och bekände sig till Christendomen, men de tvingade icke andras samveten, utan låto hvar och en förblifva vid sin tro; landets gamla lagar, häfdvunna bruk och sedvanor höllo de i helgd, styrde riket väl och försigtigt och voro mycket afhållna. Erik Jarl hade största myndigheten i allt, hvad angick det hela af landets styrelse ¹⁶³). Norrmännen, så behandlade och styrda af inhemska höfdingar och icke på ringaste sätt tryckta af det fremmande öfverväldet, befunno sig väl vid denna förändring af regementet och bekymrade sig icke derom, att en del af skatten gick bort ur landet till utländska öfverherrar, då inom sig sjelfva de till lif och egendom och alla rättigheter lefde tryggare och friare än tillförne under landets egna Öfverkonungar.

Derefter förgingo sjetton fredliga år, hvar under Olof Skötkonung af sina Norrska skattländer uppbar den stadgade skatten. Med sin stuf-fader, Konung Sven Tväskägg i Danmark, och efter dennes död (1014) äfven med dess son Konung Knut, kallad den Store, underhöll han god vänskap och fred, förde äfven för öfrigt en stilla och fredlig regering och företog inga krigståg till fremmande länder. Han är den första af Sveriges Konungar, som bekant sig till den Christna läran, och äfven den första, som kallat sig Svea Konung, emedan alla hans företrädare burit namn af Upsala Konungar. Af sin moder hade han ärf ett stormodigt sinne och af sin fader och sina förfäder det höga anseende, som städse följt Upsala Konungarne, så mycket mera, som Svithiods rike tillika var det mäktigaste i Norden ¹⁶⁴) genom sin inre fasthet och sin nationalsjelfständighet. Olof Skötkonung bar derföre mycket höga tankar om sig

¹⁶³) *Ol. Tryggv. S. hos Sn. Sturl.* ¹⁶⁴) *Ad. af Br., de situ Danic.*

sjelf och sin magt och visste äfven att gifva åt sin person en stor värdighet ¹⁶⁵). I styrelsen af sitt rike följde han de ärfda regeringsgrundsatser, så att, ehuru de flesta af rikets inbyggare voro tillgifna den gamla gualäran, han åter, som det säges ¹⁶⁶), varit nitisk för Christendomens utbredande, tog han sig dock till vara, att härutinnan eller i andra viktiga mål, der han rönte någon motvilja, brottas med rikets fria och sjelfständiga menighet. Deremot inom de af häfden föreskrifna gränсор för konungamagten regerade han med stor myndighet, var hård och skarp i sitt tal och till lynnet häftig och uppfarande, så att man bar för honom en stor fruktan. Sitt konungakall skötte han med oförtrutenhet, satt flitigt på domaresätet och skipade rätt mellan folket. Med honom suto hans rådgifvare, tolf de visaste och förståndigaste män, och rådslogo öfver svåra saker. Detta embete var dem mycket svårt och besvärligt, emedan Olof icke tålde, att man sade honom emot, men på andra sidan mistyckte högligen, om domsluten icke blefvo rättvist afsagda, ty han var sträng i lagens handhafvande och ville icke, att någons rätt skulle förnärmas ¹⁶⁷). Ett

165) *Gunnlaug Ormst. S.* 166) *Ad. af Br., Hist. Eccl.* 167) *Sn. Sturl., Olof den Hel. S.* Den gamla eller mindre Rimchrönikan har om honom följande verser, der han sjelf införes talande:

Jag intet ting i verlden vet
Bättre än Frid och Rätvishet,
Ty hade jag them i hug och acht,
Och älskte them af al förmåga och macht.
Ty gick thet mig til lycka så,
Jag van alt thet jag slog upå,
Jag styrde Swerges Rike väl
Alt som mig borde med rätt och skäl,
Jag gat ej lidit osämja och trätta,
Heller att någor then andra skulle oförrätta,
Jag var välvillig alla tillika,
Hvat heller the voro Fattige eller Rika.

ädel och konungligt sinne visade han äfven, då Knut den Store, efter eröfringen af England, skickade Edmunds, den sista Engelska Konungens, söner Edmund och Edvard till sin frände och bundsförvärdt Konung Olof i Sverige för att på något sätt afdagatagas. Olof afskydde denna gerning, uppfyllde icke Knuts begäran, utan sände Prinsarne välbehållna till Ryssland ¹⁶⁸), hvarifrån de sedan kommo till Konungen i Ungern ¹⁶⁹).

Mot de sista åren af Olof Skötkonungs regering tilldrogo sig händelser, som kasta mycket ljus öfver tidens skick och Konungens och folkets förhållande till hvarandra; händelser för öfrigt, som tillskyndade Olof stora förtretligheter och voro nära att kosta honom konungavärdigheten, sedan han med beröm regerat vid pass sex och tjuu år.

Kort efter, sedan Harald Gränske, Fylkis-konung på Vestfolden i Norrige, med sitt lif fått umgälla sitt frieri till den stolta Sigrid Storråda, föddé hans efterlemnade gemål Asta en son, som efter gammal sed vattenöstes och blef kallad Olof samt trenne år derefter döptes till Christen, då Olof Tryggvason i Norrige arbetade på Christendomens utbredande. Asta, hans moder, förmälte sig sedan med Sigurd Syr, Fylkis-konung öfver Hringarrike på Uplanden i Norrige och i tredje led nedstammande från Harald Hårfager. Hos honom uppföddes den unga Olof, hvilken redan såsom gosse visade mycken storsinnighet, var ifrig i lekar, ville öfverträffa andra och i allt vara den främ-

I then tid om Christendom ryckte gick,

Jag stor hug och vilje til honom fick.

168) Ad. af Br., l. c. 169) Simeon Dunelm., Wilh. af Malmesbury, Matthæus Westmonast. m. fl. Engelska Chrönikskrifvare omtala detta, sägande en del, att Konungen af Sverige skickade de unga Prinsarne till Konung Salomo i Ungern (hvilken dock först år 1063 blef Konung), andra, att han sände dem till Hunnernas Konung.

främsta. Då han var tolf år gammal, steg han på härskepp, och folket gaf honom Konungs-namn, såsom sedvanligt var, att Härkonungar, som drogo i vikingsfärd, om de voro af konungslig börd, kallades Konungar, fastän de ingen jordtorfva egde att råda öfver. En man vid namn Rane, som kallades Konungens fosterfader och fordom med Harald Gränске ofta dragit i härnader, sattes af Asta, ynglingens moder, till höfding öfver härskeppet och ledare af den unga Konungens första vikingafärder. Rane derföre satt vid styret, Olof sjelf bland roddarkarlarna. De seglade öster utmed landet, plundrade öfver sommaren på de Danska kusterna och styrde mot hösten upp till de Svenska skären, att der med härjande och brännande hämnas Harald Gränskes död. Vid Sotaskär, i dessa tider ett Vikingabol invid kusten af Södermanland, låg med sina skepp en Viking, som kallades Sote, efter hvilken samma skär troligen äfven fått sitt namn. Med honom höll Olof sitt första slag. Han öfvervann Vikingen. Sedan lade han in i Mälaren, härjande på alla sidor ända upp till Sigtuna. Ännu 250 år derefter qvarstodo i Forn-Sigtunas hamn de stenkistor, som han låtit lägga under ändarna af sina skeppsbygggor derstädes. Det är sannolikt, att det namnkunniga Birka då blifvit förstördt, ty år 936 var denna rika handelsstad ännu i sitt blomstrande skick, vid medlet af det följande århundradet var den jemnad med jorden, så att knappt ett spår syntes deraf¹⁷⁰⁾, och något annat märkligt, fiendtligt härjande infall i Mälaren under dessa etthundrade åren omtala icke våra häfder. Då Olof Skötkonung sporde dessa härjningar, lät han först draga jernlänkar tvärt öfver Stocksund, Mälarens enda utlopp, för att afskära för den Norrska Sjökonungen all utväg att undkomma. Sedan rustade han ut sin skeppsflootta och

¹⁷⁰⁾ Ad. af Bremen, *Hist. Eccl. Su. F. H. 1 D.*

samlade tillhopa krigsfolk, ärnande att i grund tillintetgöra den innestängda fiendtliga härflottan. Det led till vintern, då Olof Haraldsson och Rane fingo kunskap om dessa tillrustningar af den Svenska Konungen. Då skyndade de genast tillbaka, kommo till Stocksund, men funno på vestra sidan om sundet ett bolverk eller en skans, på den östra en krigshär, ingen möjlighet till utväg att slippa ut, och tillika sporde de, att Svea-konungen redan stigit på sina skepp med en stor härsmagt. I denna äfventyrliga belägenhet, med krafter fördubblade af fruktan och faran och gynnade af Årstidens mörker, företogo de att genomgräfva Agnefit, för att på detta sätt skaffa sig en farled ut till hafvet. Det föll då mycket regn, och Mälarens vatten stod mycket högt. När derföre grafven eller det stora diket var fulländadt, strömmade vattnet med drifvande fors ut genom den nya öppnade leden. Derpå togo de styret från alla skeppen, hissade seglen upp till toppen, satte sig vid årorna och kommo, underhjelpta af en flygande vind, öfver det genomgrafda näset lyckligen ut till hafvet. Så har, efter sagans berättelse, det fordom så kallade Kungsundet tillkommit, detsamma, som i våra dagar kallas Söderström eller Södersluss, och som mellan Stockholms södra Malm samt sjelfva staden bildar Mälarens andra utlopp. Med rätta vredgades Olof Skötkonung mycket på sina män, att de icke bättre aktat på sin post, ty utan en stor och nästan obegriplig försumlighet hos den Svenska, vid Stocksund förlagda vakten kunde ett sådant Norrmännens företag som detta icke hafva kommit till utförandet. Olof Haraldsson, lyckligen undkommen, seglade till Gottland. Gottlänningarne sammansköto en gärd för att freda sin ö för hans härjningar, och Olof satt hos dem öfver vintern ¹⁷¹).

171) Jfr den vid Gottlands-Lagen bifogade historiska berättelsen om Gottlands förning med Sverige.

Derefter härjade han på kusterna af Estland, drog derifrån till Finland, men förlorade många män, då han till de tjocka skogarna vågade förfölja de med sina egodelar undanflyktande Finnarne. Från Finland vände han tillbaka till de södra kusterna af Östersjön, kom till Danmark, förenade sig med en namnkunnig man, Thorkel den Höge, som der låg med sina skepp, färdig att draga ut i viking, slog samfällt med honom andra Vikingar söder om Jutland och vann rikt byte. Sedan seglade han till Friesland och höll der slag med inbyggarna, styrde derpå öfver till England och gjorde Konung Ethelred ett godt bistånd mot den Danska magten. Efter många i England utförda bedrifter hem-sökte han härjande de Franska och de Spanska kusterna. Han hade i uppsåt att draga genom Nörvasund (Gibraltarsund) öfver Medelhafvet bort till de Asiatiska kusterna och till de heliga orter, der Frälsaren vandrat, då en natt i drömmen en stor och märklig man med sträng och hotande uppsyn tedde sig för honom, talade och säde, att han skulle höra upp med sina färder i fremmande länder och tänka på sin odal-egendom. Då hade Olof Haralds-son i tio år drifvit omkring på alla kuster och haf. Nu vände han sin kosa tillbaka mot nordn och kom, riktad med erfarenhet och pröfvad i strider, vid några och tjugu års ålder, omkring år 1017 åter till sin hembyggd. Några år förut, innan detta skedde, hade Erik Jarl dragit öfver till England, för att hjälpa sin svåger Konung Knut att eröfra detta land; i Norrige hade han qvarlemnat sin sjuttonåriga son Håkan, att försvara och styra detta rike under ledning af Jarlens svåger Einar Thambaskelfer, den rikaste och förnämsta läns-herre i Thronnhem, densamma, som på Ormen Långa deltog i Svolder-slaget och var utmärkt för sitt starka bågskjutande. Erik Jarl dog i England

året efter sin ditkomst, och hans son, den unga Håkan, hade efter sin fader tillträdtt dess jarldöme i Norrige, då Olof Haraldsson med tvänne sina bästa och starkaste skepp, bemannade med 220 män, alla utvaldt käckä karlar och klädda i harnesk, kom till Norrige, oväntad af alla, derföre så mycket lättare med list öfverraskade och tillfångatog den unga Håkan Jarl. Håkan, för att rädda sitt lif, måste då till Olof uppgifva sitt rike samt med ed förbinda sig att lemna landet och aldrig mot honom gripa till vapen för att återtaga sitt jarldöme. Han drog sedan öfver till England till sin morbroder Konung Knut.

Olof Haraldsson höll ting med allmogen utmed kusten, men blef icke allestädes väl emottagen. Slutligen lade han in i Opslofjärden, drog der sina skepp upp i land, besökte på Vestfolden sin faders gamla vänner och bekanta och begaf sig derifrån mot hösten upp till Rhingarrike till sin moder Asta och sin stjuffader, Konung Sigurd. Dessas öfverraskning, och i synnerhet modrens glädje öfver sonens återkomst, de hastiga tillredelserna till hans präktiga mottagande, den rörelse, hvori hela konungahofvet kom, återseendet, mötet och de samtal, som derpå följde; hela detta uppträde, af sagoförtäljaren¹⁷²⁾ så lifligt skildradt, gifver en teckning af tidens seder och af hvardags- och högtidslifvet vid småkonungarnes hof. Då nemligen Olof kom inemot byn, sprungo några tjenstesvenner förut fram till konungsgården, lupo in i stugan, der Drottning Asta satt vid sitt arbete med några andra qvinnor, och berättade för henne om Konung Olofs resa och att han snart vore till gården ankommande. Då steg Asta hastigt upp och befallte både drängar och pigor att ställa allt i ordning på bästa sätt. Fyra qvinfolk lät hon taga stugans väggbonader och sätta dem upp samt tillreda bän-

¹⁷²⁾ Sn. Sturl., *Ol. den Hel.* S.

karna; två karlar fingo uppdrag att lägga halm på golfvet; andra två att laga om skänken och dryckeskärilen; två satte fram borden; två buro in maten; två andra åter ölet; fyra män utskickades i bygghden på fyra vägar, i öster, vester, söder och norr, att bjuda alla de förnämsta, som deromkring bodde, till välkomstgästabudet för hennes son, och alla arbetshjonen, som hemma vid gården voro, tillsades att taga på sig sina bästa kläder, och åt dem, som inga högtidsdräkter hade, lånte Asta sådana. Hon skickade ut på åkern till Konungen tvänne män, som buro till honom hans kongliga dräkt och ledde till honom hans häst med den förgyllda sadeln och det präktiga, med kostbara stennar besatta betset. Det var den tiden af året, då grödan inbergades, och de flesta af gårdens folk befunno sig ute på arbete; en del skuro kornet, andra bandade det, åter andra körde det in, och somliga lade det i ladorna. Konung Sigurd stod på husbondevis sin gård före och förde sjelf uppsigt öfver sitt bo och sitt bohag; beledsagad af tvänne sventjenare, vandrade han bland arbetsfolket omkring på åkern, följde med en husbondes öga arbetets gång, ordnade och styrde och var än hos arbetshjonen på marken, än hos dem i ladorna. Han gick uti en blå rock, med blå strumpor och höga skor, tillbundna om benen; öfver rocken hade han en grå kappa, på hufvudet en vid, grå hatt, flor för ansigtet och i handen en staf med förgyld silfverholk ofvanpå och en silfverring deruti. Denna Konung var ansedd för den visaste man på sin tid i hela Norrige, han var ock af alla den rikaste på lösöron, en lika förträfflig höfding som god landthushållare, för öfrigt tystlåten, fridsam och icke girig. På många år hade han icke haft om sin stufson någon underrättelse, då på en gång sändebuden från Asta kommo med hans högtidsdräkt och medförde tidningen om Olofs an-

komst. Då skickade Konungen strax ut i byggden några af sitt arbetsfolk att kalla till sig trettio väl utrustade män, som skulle rida med honom. Derpå satte han sig ned, drog på sina karduanstöfflor och spände på dem förgyllda sporrar, aftog sin kappa och rock, klädde sig i sidenkläder, tog deröfver sin skarlakanskappa, omgjordade sig med sitt af inlagdt arbete glimmande svärd, satte på hufvudet sin förgyllda hjälm och steg upp på sin af guldyg blänkande häst. Så red han från åkern upp till gården. Då såg han öfverallt mellan husen män uppställda, från andra sidan af gården framkom Olofs fana svajande, och derpå anlände Olof sjelf med etthundrade väl utrustade män. Sigurd mottog med hjertlighet sin stufson och bjöd honom strax in att dricka med sig. Asta kom äfven ut, kysste sin son, sade, att allt i hennes hus och allt, hvad de förmådde åstadkomma, skulle stå till hans tjenst, tog honom vid handen, ledde honom in och förde honom upp till högsätet. Konung Sigurd förordnade vissa män att taga vara på de ankomnas kläder, tillsade andra att gifva korn åt deras hästar, gick derefter in och intog sitt vanliga högsäte, och hölls då gästabudet på det herrligaste. Sedan dröjde Olof en tid hos sina föräldrar och bespisades hela denna tid vid det kongliga bordet den ena dagen med fisk och mjölk, den andra med kött och öl.

En dag kallade Olof sin stjuffader Sigurd, sin moder Asta och sin fosterfader Rane, som följt honom under alla vikingatågen, till samtal och rådgörande med sig och talade sålunda till dem: "eder är kunnigt, huru jag en lång tid uppehållit mig utomlands; hela denna tid hafva mina män och jag haft oss till uppehälle endast det, som vi med härjande bekommit, och hafva vi på många ställen måst våga både lif och själ, såsom ock många oskyldig man i denna vår härnad fått

”sätta till sitt gods, somliga äfven lifvet. Dere-
”mot besitta utländska herrar den egendom, som
”min fader och hans fader före honom och våra
”ättmän hvar efter annan egt och innehaft, och
”hvar till äfven jag är odalboren, och hafva de til-
”lika slagit under sig alla de egendomar, som till-
”höra våra fränder, hvilka äfvensom vi härstamma
”från Harald Hårfager. Nu vill jag mitt uppsåt,
”som mig länge hafver legat i sinnet, för eder upp-
”täckta, att jag aktar igenhemta mitt arf, och är-
”nar jag derom fråga hvarken Dana- eller Svea-
”konung till råds, fastän de nu en tid kallat det
”sin egendom, som oss, Harald Hårfagers arfvin-
”gar, med rätta tillkommer. Och sanningen för
”eder icke att förtiga, hafver jag föresatt mig, att
”denna min egendom med udd och svärd återsöka
”och med sådant allvar detta mitt kraf bedrif-
”va, att antingen skall jag till egendom bekom-
”ma allt det rike att råda öfver, som min frände
”Olof Tryggvason egt, innan han blef öfvervunnen,
”eller skall jag här falla på mitt fadernearf. Nu
”väntar jag det af dig, stjuffader Sigurd, och af
”mina öfriga fränder, som här i landet odalborna
”äro till konungadömet efter den lag, Konung Ha-
”rald Hårfager satt hafver, att eder mände fattas
”hvarken villja eller förmåga, att vräka eder af
”händerna den vanära, som oss fränderna i detta
”fall är öfvergången, men fast hellre att J med
”all eder magt understödjden den, som vill vara en
”förgångsman till att åter upprätta vår ätt. Och
”hafver jag för dig, min stjuffader, velat detta
”ärende först upptäckta, emedan jag vet, att du är
”en vis och försigtig man och väl förstår, huru
”man i detta förehafvande bör från begynnelsen
”sig förhålla, antingen man derom förut skall råd-
”göra i tysthet med några män, eller strax det-
”samma uppenbara för allmogen. Något är redan
”af mig tillgjordt, när jag tog till fånga Håkan Jarl,

"hvilken nu är bortflydd från landet, och tror jag, att det vill blifva oss lättare, att handskas med Sven Jarl allena, än när de voro här begge till landvärn." Till detta tal svarade Konung Sigurd: "det är icke ringa ting, hvad du, Konung Olof, hafver i sinnet, och kommer denna föresats mera af öfverdåd än betänksamhet, efter som mig synes. Men det är icke underligt, ty då du ännu ej var långt kommen från barndomen, var du strax full af öfvermod och tilltagsenhet uti allt, hvad du förmådde; nu är du dertill mycket öfvad uti strid och hafver skickat dig efter utländska höfdingars seder. Så kan jag väl nogsamst förstå, att detta ärendet, hvilket du nu framburit hafver, månde vara redan hos dig sålunda beslutet, att du ej lærer kunna afrådas derifrån. Det är ock icke att förtänka, att hos sådana män, som äro något tilltagsna och af höga sinnen, månde tungt i tankan ligga, att hela Harald Hårfagers ätt och konungadöme skall gå under. Men på intet vis vill jag i denna handel blifva invecklad; innan jag förnummit de andra Konungars på Upplanden betänkande, och hvad de ärna företaga. Är det således mitt råd, att vi icke frambära detta ärende för allmogen, förrän jag ser, att det kan hafva någon framgång, eller vi bekommit någon styrka till detta stora verk, ty det skall du besinna, att mycket är företaget, om du vill med härsmagt strida mot Konung Olof i Sverige och mot Knut, som nu är Konung både öfver England och Danmark, så att här behöfves ett starkt motvärn, om något skall kunna uträttas. Men det tror jag väl, att du lättligen skall kunna församla en myckenhet af folk, emedan allmogen alltid är till förändringar och något nytt gerna bevågen. Så gick det fordom, när Olof Tryggvason kom hit till landet, att alla blefvo dervid glada, och njöt han dock icke länge konungadö-

"met." Derefter tog Asta till ordet och sade: "Hvad mig angår, min son, så är jag glad öfver dig, och skall blifva allt gladare, ju mera framgång du vinner, hvartill jag ej vill spara något, som i min magt står, fastän min förmåga är ringa. Men hellre vill jag, om ettdera skall hända, att du blifver Öfverkonung uti Norrige, fastän du vid konungadömet ej längre skulle lefva än Olof Tryggvason, än att du icke blefve större Konung än Sigurd Syr och dödde af ålderdom."

På Uplanden i Norrige funnos ännu många Småkonungar, som nästan alla voro af Harald Hårfagers ätt och hvar rådde öfver sitt landskap. Med dem höll Konung Sigurd ett sammanträde, upptäckte för dem sin stufsons rådslag, bad på hans vägnar om hjälp och bistånd af dem med råd och med dåd, och uppräknade de många manliga gerningar, Konung Olof hade utfört under sina krigståg och härnader. Då tog Rörek, Konung på Hedemarken, en klok och försigtig man, aldraförst till ordet, återkallade i minnet alla Norriges öden från Harald Hårfagers tid, visade, huru liten fromma landet haft af Öfverkonungarne, och huru äfven Olof Tryggvason, som både var till konungadömet odalboren och äfven i alla måtto till en höfding väl fallen, sedan han blifvit fullfast i riket, herrskade så enväldigt, att ingen man fick för honom vara sjelfrådande, och mot småkonungarne i synnerhet handlade så strängt, att han icke blott noggrannligen utkrasde alla de utskylder, Harald Hårfager tillförne hade tagit, utan tedde sig i många stycken ännu hårdare och icke en gång lät någon till sitt samvete vara fri eller tro, på hvilken Gud han behagade. "Sedan åter," tillade han, "hafva vi hållit vänskap med Konungen i Danmark, af honom rönt styrka och bistånd i alla stycken, som vi af nöden haft, samt inne i vårt land ett fritt och säkert lefverne åtnjutit utan något våld-

"samt öfverrådande; är jag således väl förnöjd med
 "mitt tillstånd och kan ej veta, fastän min frände
 "blefve Öfverkonung i landet, om det något skulle
 "båta mina rättigheter." Röriks broder åter, Kon-
 "ung Ring, sade: "bättre tyckes det mig, allenast
 "jag får behålla mitt rike och min egendom, att
 "min frände framför någon annan utländsk höfding
 "är Konung öfver Norrige. Sådana äro ock mina
 "tankar om denna mannen Olof, att hans lycka
 "och öde månde mest råda derom, huruvida han
 "här till riket komma skall eller ej. Men blifver
 "han Envåldskonung, synes mig dens villkor bät-
 "tre vara, som större del hafver att påräkna uti
 "hans vänskap. Nu hafver han på intet sätt större
 "magt här i landet, än någon af oss, utan fast hell-
 "re mindre, emedan vi hafva något landskap och
 "rike att råda öfver, men han slätt intet; derjem-
 "te äro vi icke mindre odalborna till konungadö-
 "met än han. Blifva vi honom nu biståndiga och
 "understödja honom med all vår magt till bekom-
 "mande af den största värdigheten här i landet,
 "hvi skulle han oss sådant ej väl löna och i godt
 "minne hafva, så framt ett sådant manligt sinne
 "är hos honom, som jag förmodar och alla säga."

Efter långt rådgörande, och sedan alla Konungarne
 yttrat hvar sina tankar, blef sådant beslut taget,
 att de ville förbinda sig med Konung Olof, hvar-
 emot han skulle förbättra deras rättigheter, så framt
 han blefve Öfverkonung. Derpå stämdes ting med
 allmogen öfver hela Uplanden i Norrige. Der träd-
 de Konung Olof upp, talade till bönderna, uppen-
 barade sitt rådslag, framställde sin lagliga rätt till
 Norriges rike, begärde deras bistånd och lofvade
 att värja landet mot utländska härar och höfdin-
 gar och att bibehålla de fordna lagar. Han talade
 både länge och med stor skicklighet, så att alla
 berömde hans tal och tyckte mycket derom. Sedan
 stodo Konungarne upp hvar efter annan och be-

fordrade hans sak hos allmogen på bästa sätt och äfven med den framgång, att Norriges rike blef Konung Olof tilldömdt efter Upländsk lag.

Derpå drog Olof norrut öfver fjällen upp till nordliga delen af riket. Sven Håkansson, Olof Skötkonungs Jarl i Norrige, uppehöll sig i Thronnhem och hade i Stenkär, en af Jarlarne anlaggd köpstad, låtit tillreda Julgästabud för sig, då han, hittills okunnig om tilldragelserna i nedre Norrige, på en gång blef underrättad om Olof Haraldssons företagande, hans framgång och huru han redan var uppkommen till Orkadal, ett härad af Thronnhems län. Tidningen om detta allt träffade Jarlen så oberedd, att han lät genast flytta om bord på sitt skepp sina lösöron och så mycket mat och dryck, skeppet kunde bära, och skyndade bort, gifvande till spillo hela det öfriga i Stenkär hop-samlade Julförrådet, hvilket allt Olof bemäktigade sig och drog dermed upp till Nidaros. Der hade Olof Tryggvason låtit bygga en kungsgård, der äfven laggt grund till en köpstad, densamma, som nu kallas Thronnhem, och såsom han under sin korta regeringstid derstädes vanligen haft sitt hufvudsäte, så ville äfven nu Olof Haraldsson der sätta sig ned. Emellertid samlade Sven Jarl tillhopa 2000 man och kom med denna här så hastigt till Nidaros, att midt under Julens fröjd och i djupaste natten Konung Olof nu i sin ordning i en hast måste bryta upp och begifva sig tillbaka till södra Norrige. Efter Julen drogo de på begge sidor en krigsmagt tillsammans, Sven Jarl från hela Thronnhems län, och Olof Haraldsson från de nedre trakterna af landet. Det afgörande slaget mellan dem föregick i södra Norrige utanför Nesia i Opslofjärden Palmsöndagen den 30 Mars år 1018. Olof Haraldsson segrade. Sven Jarl och Einar Thambaskelfer, Jarlens sväger och trognaste bistånd, samt flera med dem togo det beslut, att draga

utur landet till Konung Olof i Sverige för att söka af honom bistånd och råd. Olof Haraldsson åter skyndade upp till Thronnhem, för att under Jarlens frånvaro försäkra sig om denna landsända, den viktigaste delen af Norrrikes rike. Olof Skötkonung erbjöd sin svåger att i Sverige få kvarblifva, der han skulle bekomma ett sådant län att råda öfver, som honom kunde anstå, eller ock, sade han, skall jag lemna dig tillräcklig krigsmagt att återtaga landet från Olof Haraldsson. Jarlen utvalde det sednare villkoret så mycket hellre, som äfven alla de män, hvilka följt honom till Sverige, men i Norrige hade stora gods, styrkte dertill. Då blef så rådgjort och öfverenskommet, att de påföljande vinter skulle draga landvägen genom Helsingland och Jemtland och derifrån öfver Kölen ned till Thronnhem, ty om Throndhemsboernas och i synnerhet In-Throndernas tillgifvenhet för sig var Jarlen förvissad. För att emellertid öfver sommaren icke ligga overksamma, beslöto de att fara ut i viking och skaffa sig egodelar. De härjade öfver hela sommaren öster i Gardarike, men ställde mot hösten kosan tillbaka till Sverige. Då inträffade, att Jarlen under återvägen sjuknade och dog. Detta dödsfall tillintetgjorde hela företaget på Norrige. Somliga af Jarlens folk vände tillbaka till sin hembygd, andra åter, och bland dem Einar Thambaskelfer, kvarblefvo i Sverige. Hittills hade en stor del af Throndhemsbyggden vägrat att erkänna Olof Haraldsson, och äfven till den öfriga delen, som underkastat sig, kunde han så litet trygga sig, att han i Nidaros höll mycket krigsfolk omkring sig under ovisshet och fruktan för Jarlens återkomst och att dervid hela Throndhemsbyggden skulle resa sig. Men då tidningen kom om Jarlens död, gäfvos sig många af Throndhemsbyggare i Konungens tjänst. Olof drog omkring och höll ting med allmogen i hvarje fylke och blef då

af alla tagen till Konung. Till sitt hufvudsäte valde han Nidaros, satte i bättre stånd der varande kungsbyggnader, uppförde der en kyrka och lät äfven fullfölja den af Olof Tryggvason påbörjade grundläggning till en stad derstädes. Det är om Olof Haraldsson antecknad, det han hade så skarpa och brinnande ögon, att, när han blef vred, fördrades mycken manlighet för att kunna uthärda hans blick. Han kallas i forntidens häfder vanligen Olof Digre (Tjocke), emedan han icke var af reslig, utan medelmåttig vext, undersäsig och starkt byggd.

På detta sätt gingo de skattländer åter förlorade, som blifvit vunna genom slaget vid Svold. Olof Skötkonung var öfver dessa tilldragelser högligen förbittrad och hotade att villja låta Olof Digre det hårdligen umgälla, att han fördrifvit Sven Jarl från riket och nedsatt sig i den Svenska Konungens skattland. Han trodde likväl ännu, att denna Olof icke skulle fördrista sig att häfva sig upp till enväldsherre öfver de landskaper, Jarlen förut innehafte, och förmena Svea-konungen dess skatt. I denna tanka, hvori han äfven styrktes af sina hofmän, uppdrog han tvänne bröder, Thorgöter Skarde och Asgöter, Konungens fogde, att, åtföljda af fyra och tjugu män, uppbära den Konungen i Sverige tillkommande skatt af dess landskaper i Norrige. Bröderna drogo vesterut öfver Kölen och kommo först till Veradalen, hvarest de stämde bönderna till ting och affordrade den vanliga skatten. Sedan bönderna häröfver inhemtat hvarandras tankar, rådgjort och öfverlaggt, gäfvo de till svar, att nu som förr ville de gifva den skatt, Svea-konungen krafde, så framt Konung Olof i Norrige icke fordrade af dem någon landskyld, ty icke kunde de utgöra dubbel skatt. Lika svar fingo sändebuden högre upp i landet på alla de ting, de höllo med bönderna. Bättre lyckades det dem

icke heller i Skön och Stioradal. Då beslöto de att draga till Olof Digre sjelf, alldenstund bönderna hänsköto saken till honom. Dagen efter sin framkomst till Nidaros gingo de inför Konungen, under det han satt till bords, helsade honom och sade, att de foro i Svea-konungens ärende. Konungen bad dem komma åter den följande dagen. De blefvo då införda i den stora tingsstugan, der Konungen plögade hålla hirdstämma, det vill säga, till rådgörande sammankalla sitt hoffolk. Sändebuden föredrogo sitt ärende, och Konungen svarade, att så länge Jarlarne (Eric och Sven Håkansöner) rådde öfver landet, hade landsfolket hörsammat dem, ehuru det varit rättmätigare, att de, Jarlarne, visat tjenst och tro mot de till riket arfborna Konungar, än att sätta sig upp mot dem med härsmagt och underkasta sig utländskt öfvervalde; hvad åter Olof Svenskes kraf på Norrige vidkomme, kunde han icke finna, hvilken rättighet Svea-konungen dertill hade; deremot vore det kunnigt, hvilken manskada de Norrska lidit af honom och hans fränder. Då Konungen afgifvit denna förklaring, sade Asgöter: "icke är det underligt, att du blifver kallad Olof Digre, som så högmodeligen svarar till en slik Konungs ord-sändning, icke betänkande, huru svårt det mände dig blifva att bära Konungens vrede. Och hafver det så gått med andra, som varit af större krafter, än du synes mig ega. Men vill du ändtligen behålla riket, så lærer det vara dig rådgäst, att du drager till Konungen och blifver hans man; då villja ock vi bedja för dig, att han må lemna dig detta rike i förläning." Sagtmodigt svarade Konungen: "Jag vill gifva dig, Asgöter, ett annat råd, att J faren tillbaka till eder Konung och sägen honom, att bittida i vår vill jag göra mig redo och draga österut till landamärket, som af ålder hafver åtskilt Norriges rike från Sveriges; dit må då eder Konung komma, och vi mellan

"oss göra en sådan förlikning, att hvar behåller "det rike, som han är odalboren till." Derpå gingo sändebuden bort. Thorgöter med sina tolf män tog vägen inåt Strind, dragande hemåt till Sverige, emedan han fann något vidare icke kunna uträttas. Asgöter åter, en högsint och ihärdig man, ville icke på detta sätt vända tillbaka, innan han äfven i Nord- och Sunmören framfört sitt ärende och tillsett, om ej skatten der med bättre framgång kunde indrifvas. Till den ändan drog han genom Gaulardalen till Orkadalen, ärnande sig söder till Møre. Då sände Olof Digre genast sina Gäster ¹⁷³) att gripa honom. Asgöter blef upphunnen och med alla sina tolf följeslagare upphängd i en galge. Detta skedde, innan Thorgöter ännu lemnat Thronhemsbyggen. Han skyndade genast ur landet, kom tillbaka till Sverige och berättade Konungen, huru allt sig tilldragit. Olof Skötkonung blef mycket vred och sparade icke stora ord och hotelser.

Våren derefter drog Olof Digre ned till södra delen af sitt rike. De Danskar, som i Viken hade förlänningar af Dana-konungen, flydde då genast öfver till Danmark. Olof Digre befor de kring Opslofjärden liggande landskaper och höll ting med bönderna. Alla underkastade sig honom. Der- efter kom han fram till Svinesund, der Svea-kon-

173) Så kallades en klass af Konungens hoffolk. Enligt *Speculum regale* eller den gamla Norrska Konungaspegeln hörde det till Gästernas förrättningar i fredstider, att kunska öfver hela riket och utforska de storas samt folkets sinnelag mot Konungen och dräpa dem, som syntes vara Konungens fiender. För detta hödelsembete njöto de så mycket af den mördades gods, som de efter fullbragt gerning kunde bortföra med sig, guldet undantaget, ty detta förbehöll sig Konungen (En vac- ker folkfrihet!). Äfven tillhörde det dem att förrätta Konun- gens beskickningar till fremmande hof. Så ofta de voro vid hofvet hos Konungen, måste de hålla vakt lika med de öfriga Huskarlarne; de hade då alla utposter, och i krigstider besatte de förposterna. Jfr Norske *Hirdskraa*.

ungens välde vidtog. Då voro Eilif-Götske och Hroe Skialge Olof Skötkonungs befallningsmän öfver Ranrike, den förra nemligen öfver norra, den sednare öfver östra delen af landet intill Göta-elf. Den Norrska Konungen drog öfver Svinesund in i Ranrike och stämde öboerna jemte dem af landets inbyggare, som bodde vid sjösidan, till ting med sig. På Konungens vägnar talade hans Stallare-Björn, uppmanande bönderna att taga honom, Olof Haraldsson, till Konung. Brynjulf Ulfalldi, en mächtig bonde, svarade på böndernas vägnar: "vi bönder veta, hvilket rätta landaskiftet af ålder varit mellan Norriges, Danmarks och Sveriges Konungar, nemligen, att Göt-elfven är råmärke ifrån Venern ned till hafs, men mot nordnen Markerna intill Eda-skog och derifrån Kölen allt intill Finmarken. Så veta vi ock, att Konungarne ömsom hafva gjort ingrepp uti hvarandras land, och Svearne hafva länge haft under sitt välde allt landet intill Svinesund. Dock sanningen att säga, så känner jag många mäns villja derutinnan, att de tycka det bättre vara att tjena Norriges Konung; men de fördrista sig icke dertill, ty Sveakonungens rike är omkring oss, både åt öster och söder samt allt ofvanföre mot nordnen; och då det väl lærer ske, att Norriges Konung snart drager norrut, der landets mesta styrka är, så hafva vi icke magt till att hålla delo med Göterna. Nu må Konungen eftersinna ett godt råd för oss, ty vi villja gerna blifva hans män." Samma afton bjöd Konungen Brynjulf Ulfalldi till gäst hos sig. Den följande dagen hade han med honom ett långt enskilt samtal. Sedan fortsatte han sin färd öster efter Viken. Eilif Götske var då långt uppe i byggen nära intill Markerna, der han församlat en stor hop bönder och lät bespeja Konungens färd. Han höll i sin tjenst 30 Götiska män, som alltid följ-

följde honom. Bland bönderna hade han ett stort anseende, så att, medan en del af dem begaf sig till den Norrska Konungen, höllos de andra tillbaka af Eilifs myndighet. Sändebud gingo mellan dem, och bönderna bådo dem begge enträget, att de skulle sig emellan utsätta en tings-stämman för att komma till fred och förlikning på ett eller annat sätt. Det skedde, och Eilif drog ofvan från bygghden med en stor hop bönder ned till det beramade mötet. Då lät Konungen kläda höfdingen för sina Gäster, Thorer Långe, jemte tolf andra män i bondedrägt, dock så, att de hemligen hade brynjor under sina rockar och hjälmarna under hattarna. Så förklädda sände han dem till Brynjulf Ulfalldi, och denne blandade sig med dem in i böndernas hop. Mötesplatsen hade blifvit så utsedd, att Konungen kunde lägga derintill med sina skepp och från dem stiga upp på en invid vattnet liggande bergsklint, framför hvilken en slättmark utbredde sig, der bönderna kommo tillsammans. Konungen satt på bergsklinten med sitt folk, Eilif bland bönderna frammanföre på slätten, omgifven af sina män, som stodo framför honom i sköldborg. Björn Stallare öppnade tinget med ett tal till bönderna om Olof Haraldssons odalborna rätt till Ranriket, på grund hvaraf han manade dem, att de skulle erkänna honom för sin Konung. Sedan Björn länge och vidlyftigt talat, satte han sig ned. Derpå stod Eilif upp och ville svara till hans tal. I samma ögonblick reste sig Thorer Långe, drog sitt svärd och högg Eilif på halsen, så att hufvudet gick af. Hela bondehären rusade upp, stort buller och gny skedde, Göterna, Eilifs män, togo till flykten, och några af dem blefvo slagna af Thorer Långe och hans män. Efter denna försåtliga och skändliga gerning, och sedan bullret och sorlet något sagt sig, stod Konungen upp och

bad bönderna sätta sig. De gjorde så. Derpå talade han till dem, underhandlade och lofvade, att icke draga bort från deras ort, utan blifva tillstäddes för att skydda och försvara dem, till dess de besvär, han och Konung Olof i Sverige hade sig emellan, blifvit på något sätt tilträttaställda. Då undergåfvo sig honom alla, och han lade under sig hela det norra höfdingedömet. Brynjulf Ulfaldi blef för sina tjänster belönad med ett guldbelagdt svärd och en stor gård, som kallades Vetaland, hvarjemte Konungen äfven gaf honom läns-höfdings namn. Fram på sommaren lade Olof Digre med sina skepp upp i Raum-elfven. Der är en fors; som heter Sarper, och norr om forsen skjuter ett näs ut i ån. På detta ställe lät han uppföra en vall af stenar, timmer och torf och derutanföre uppkasta en graf; innanför denna jordborg anlade han en köpstad; han lät der äfven bygga en kungsgård och en kyrka. Denna ort kallades Sarpsborg. Der satte Konungen sig ned öfver vintern med mycket krigsfolk, sedan han om hösten låtit hitskaffa allt, hvad till vinterkost behöfdes.

Hroe Skialge, Olof Skötkonungs befallningsman öfver östra eller den invid Göta-elf liggande delen af Ranriket, drog omkring sitt höfdingedöme och insamlade landskatten. Hroe var en rik och storättad man; han hade släktingar på begge sidor om elfven och stora gårdar på ön Hisingen. Olof Haraldsson kallade till sig Ejevinder Urarhorn, en stor och beryktad Viking, som hvarje sommar for i härnad, än i Vesterhafvet, än i Östersjön, än söder ut till Friesland. Med honom hade Konungen länge ett hemligt samtal. Derpå seglade Ejevinder med sitt vikingaskepp söderut längs efter kusten af Viken och lade till vid Ecker-öarna utanför Hisingen. Här fick han kunskap, att Hroe var sysselsatt med landskattens indrivande på ön Ordest och snart återförväntades. Ejevinder tog der-

efter sina mått, öfverraskade Hroe på hans återfärd, slog honom och bemäktigade sig hela den insamlade landskylden. Hroe sjelf stupade och med honom trettio af hans män. En Norrsk köpman vid namn Gudleik, som dref köpenskap uti åtskilliga länder och ofta för österut till Gardarike, hvarföre han äfven kallades Gudleik Gerski, redde sig vid denna tid att åter göra en köpmansfärd till sistnämnde land. Olof Haraldsson uppdrog honom att derstädes åt sig uppköpa några dyrbara saker, till hvilken ända han lät gifva honom så mycket penningar, som han tyckte vara af nöden. Gudleik rastade under resan någon tid på Gottland. Då han sedan kom till Holmgård, hufvudstaden i Gardarike, uppköpte han för Konungens räkning kostelig gyllenduk till hederskläder, derjemte dyrbara skinn samt en öfvermåttan schön bordduk. Om hösten vände han tillbaka. Emellertid hade från Gottland ett rykte kommit till Sverige, att Gudleiks skepp förde Olof Digres köpmanskap. Thorgöter Skarde, densamma, som med Asgöter deltog i beskickningen upp till Throndhem, utrustade då genast ett långskepp, utspanade Gudleiks resa, kom öfver honom vid Öland och efter en hårdnackad strid eröfrade köpmansskeppet med alla dess egodelar. Dessa skipade Thorgöter och hans män mellan sig i lika lotter, endast med undantag af de för Olof Digre uppköpta kostbarheterna, hvilka aflades för Olof Skötkonungs räkning till någon ersättning för den skatt, han hade att fordra af Norrige. Efter denna lyckliga förrättning styrde de åter uppåt till Svithiod. I detsamma kom Ejvinder Urarhorn till Öland. Då honom blef kunnigt, hvad der kort förut sig tilldragit, lade han genast åter ut; skyndade efter Thorgöter och upphann honom i de Svenska skären. Der uppstod då mellan dem en skarp strid. Thorgöter föll med större delen

af sitt folk. Ejvinder återtog bytet och förde alltsammans till den Norrska Konungen.

Öfver allt, hvad sig sålunda tilldrog, blef Olof Skötkonung så förbittrad, att i hans närvaro ingen djerfdes nämna den Norrska Konungen vid dess rätta namn, utan man kallade honom endast den Digra eller Tjocka Mannen och talade om honom alltid med smädliga ord, så ofta anledningar dertill gäfvos. Olof Skötkonung föraktade i sitt stolta sinne denna fiende, men drog dock länge i betänkande att uppåda rikets allmogé till ett härtåg mot Norrige, emedan ett krig på denna sida var mödosamt och förenadt med stora svårigheter, och Göterna dessutom ogerna sågo ofrid på sina gränsor. Kanske väntade han äfven, att hans frände och bundsförvandt, Konung Knut i Danmark, hvilken hade lika anledningar till fiendskap mot Olof Digre, skulle, efter fullbordad eröfring af England och sedan han stadgat sitt välde öfver detta land, vända sina vapen mot Norrige, då begge Konungarne med förenad magt så mycket lättare skulle underlägga sig detta rike. Man finner hos Olof Skötkonung, oaktadt dess häftiga, högtfarande sinne, mycken långmodighet, betänksamhet och varsamhet i handlingar, så att han icke gerna inkastade sig i svåra, äfventyrliga företag, utan hellre afbidade lägliga tillfällen och begagnade sådana, som voro med minsta faror och äfventyr förknippade. Han egde i sådana fall mycken magt öfver sig sjelf och betänkte, hvad med framgång lät sig företagas, eller icke. Till allt detta bidrog väl mycket hans mindre hugfullhet för krigiska värf. Ty han var af det sinnet, att han helst satt hemma inom sitt rike och i ro skötte sitt fredliga konungakall. Omsider dock, öfverväldigad af förbittring öfver den Norrska Konungens framgångar och öfver förlusten af sina Norrska skattländer, beslöt han att vid näst-

inträffande Allshärjarting utlysa ett allmänt krigståg mot Norrige.

Men innan han kom till utförandet af detta beslut, sammanspunnos mot honom rådslag, som gäfvö åt sakerna en för honom oväntad utgång.

En man vid namn Ragnvald Ulfsson var denna tid Jarl eller högsta befallningshafvande öfver Vestergötland. Hans fader var Ulf Tosteson, son af den rika och mäktiga odalbonden Skoglar Toste och broder med den namnkunniga Sigrid Storråda. Ragnvald Jarl och Olof Skötkonung voro således syskonbarn. Isländare, som gjort resor till Sverige och besökt Jarlen på dess gård i Skara stad, säga, att han varit en mäktig höfding, försigtig i sin regering, klok och manlig i rådslag och handling, vänfast och gifmild¹⁷⁴). Han hade till hustru Norrska Fylkis-konungen Tryggves dotter Ingeborg, syster till den genom Svolder-slaget namnkunniga Olof Tryggvason, som äfven firade hennes och Jarlens bröllopp på Sola gård i Rogaland i södra Norrige år 1000, under det han var stadd på sin resa till Venden. Ingeborg räknade till följd deraf nära frändskap med Norriges Konung Olof Digre. Hon bar dessutom ännu mycken kärlek för sitt fädernesland, der hon hade hela sin stora släkt af Ynglingarnes ädla börd. Deremot hyste hon till Svea-konungen ett stort hat, emedan han hade bidragit till hennes broders olycka och fall. Hon derföre arbetade med stor ifver att främja den Norrska Konungens sak och förmädde äfven så mycket hos Jarlen, hennes man, att han blef Olof Digre allt mera bevågen. Sändebud gingo mellan Konungen och Jarlen, ett möte utsattes mellan dem vid Göta-elf, de kommo tillsammans, förärade hvarandra gåfvor, upprättade mellan sig en stadigvarande vänskap, och Jarlen af

174) *Ol. Tryggv. S. hos Sn. Sturl.*

egen magt slöt för sitt höfdingedöme ett års fred med Norriges Konung.

Den Norrska Konungen hade, för att tvinga Konungen af Sverige till fred, förbudt all utförsel från Viken till Götland af sill och salt, varor, dem Göterna på denna väg erhöilo och svårigen kunde vara förutan. Men äfven för Vikboerna, som drefvo mycken köpenskap, var en fri handel icke mindre nödvändig, de ledo dessutom mycket genom härjningar på gränsorna af deras land och sade sig icke kunna bestå, om Konungarne ej gjorde fred mellan sig. De ville därför, att Konungen af Norrige skulle skicka sändebud upp till Svea-konungen och erbjuda honom förlikning. Men det var bland dem ingen, som vågade att inför den Norrska Konungen framställa detta ärende. Efter mycket öfvertalande förmådde de omsider Konungens Stallare Björn, att påtaga sig detta värf. En gång således, då Olof Digre höll stämma med sitt folk och bönderna om landets angelägenheter, stod Björn Stallare upp och sade: "huru är ditt betänkande, Konung, öfver den ofrid, som är mellan Svea-konungen, och dig? Nu hafva många män på begge sidor omkommit för eder skull, och ännu är intet aftal gjordt, hvad hvar för sig bör hafva af riket. Du hafver nu sutit här i Viken en vinter och två somrar och emellertid öfvergifvit allt landet norrut. Nu ledsna dina män, som hafva sin odal och egendomar norr i landet, att längre sitta här. Så är allas, både läns höfdingarnes och andra ansenliga mäns och böndernas enständiga begäran, att något slut matte göras härpå. Och alldenstund nu frid och stilstånd är med Jarlen och Vestgöterna, som oss närmast äro, så tycker folket det vara bäst, att du sänder till Svea-konungen och bjuder honom förlikning på din sida, och lära många af Svea-konungens män denna saken befrämja, emedan det

”är gagneligt för begge rikenas inbyggare.” Till detta tal svarade Konungen: ”det är billigt, Björn, att det råd, du nu gifvit, drabbar dig sjelf; du skall fara denna sändefärd, och länder det dig till fromma, om du rådt väl; men kommer någon manskada deraf, så är du mest vållande der-till. Det är ock din tjenst, att föra talet i de ärender, som jag vill låta framställa.” Detta svar af Konungen kom öfver Björn såsom ett åkslag.

Någon tid förut, innan detta tilldrog sig, hade en Isländsk skald, Hjalte Skeggason, kommit öfver från Island och blifvit af Olof Digre mycket väl mottagen. Konungen hade anvist honom säte och rum näst intill Björn Stallare, hvarigenom dessa först blefvo bords- eller bänkkamrater och sedan förtroliga vänner. Hjalte märkte, huru Björn nu mot sin vana var dyster och olustig till sinnes, och frågade honom: ”är du sjuk, Björn, eller är du vred vorden?” Björn berättade, huru Konungen ville sända honom rakt i förderfvet. ”Det plägar så tillgå,” sade då Hjalte, ”att de, som följa Konungar, njuta stort anseende och blifva mera ärade än andra män, men deremot måste de ofta våga sig i lifsfaror, och böra de i begge villkoren veta att väl förhålla sig och vara beredda på alla händelser.” Han intalade honom mod, förtröstade honom på Konungens lycka, bad honom betänka den stora ära, han kunde skörda af denna förrättning, och tillika förklarade han sig villig att följa honom på den äfventyrliga färden, ty ej ville han skilja sig från en så god sidoman. Björn, uppmuntrad af skaldens förståndiga och modiga tal, utsåg åt sig elfva följeslagare, och då alla voro redo och hästarna stodo sadlade, gick han in till Konungen och sade: ”nu vill jag veta, Konung, med hvilka ärender jag skall fara, och hvad råd du gifver oss.” Konungen svarade: ”du skall bära inför Svea-konungen dessa mina ord, att jag

"vill sätta frid mellan våra länder med sådan landskilnad, som varit hafver i Olof Tryggvasons tid, och skall det stadfästas med begges vår försäkran, att ingen af oss skall gå deröfver. Men så framtid frid och förlikning skall följa, bör ingen påminnelse ske om de män, som fallit på begge sidor, ty Svea-konungen kan icke med penningar ersätta oss den manskada, som Svearne oss tillfogat." Derefter steg Konungen upp, gick ut, tog ett guldbelagdt svärd och en guldring och lemnade dem till Björn med de orden: "detta svärd gifver jag dig, Björn; jag fick det i somras af Ragnvald Jarl; till honom skall du fara och föra honom min helsning, att han måtte bistå dig med råd och dåd, så att du kan komma fram med ärendet. Och vill jag anse det vara väl utträttadt af dig, om du endast kan återföra ett svar från Svea-konungen, det måtte vara ja eller nej. Guldringen skall du gifva till Ragnvald Jarl; han känner väl det vårdtecknet." Sedan steg Hjalte fram till Konungen och sade: "vi behöfva det nu högligen, Konung, att du lägger din lycka till denna färd." Konungen försäkrade, att han med all ifver ville vinlägga sig derom, att hans lycka måtte ledsaga dem.

Derpå redo de upp till Götaland. Alla buro mycken fruktan för deras öde, man ansåg dem föga annorlunda än såsom bestämda till döden, och äfven Ragnvald, Jarlen i Vestergötland, då Björn anlände till hans gård, visade sina vårdtecken och frambar sitt ärende, frågade bestört: "hvad har händt dig, Björn, då Konungen vill söka att komma dig om lifvet? Omöjligt blifver det för dig att kunna detta ärendet uträtta, ty så håller jag före, att hvilken, som varder sådana ord framförande inför Svea-konungen, han kommer aldrig ostraffad derifrån. Ty Konung Olof i Sverige är mycket stormodigare, än att någon skulle fördri-

sta sig att framställa för honom sådant, som är
honom emot." Då Björn förklarar hela förhållan-
let och yttrat sitt fasta beslut att ej återvända,
errän han framburit sin Konungs ordsändning, så
amt icke sjelfva döden derifrån hindrade honom,
eller han blefve i häkte satt, sade Ingeborg, Jar-
lens hustru: "så är mitt sinne, att jag vill, det
du, Jarl, lägger all din åhåga derpå, att under-
stödja Konung Olofs i Norrige sändebud, och fast-
än vi derigenom skulle ådraga oss Svea-konungens
vrede och all vår egendom och vårt rike dervid
mista, så vill jag dock mycket hellre äfventyra
detta, än det skulle spörjas, att du af räddhåga
för Svea-konungen nederlaggt Konung Olofs ord-
sändning; du hafver dertill så väl rättigheten af
din börd som ock en god styrka af dina fränder,
och i alla måtto tillhör dig vara så sjelfrådande
här i Svea välde, att du alltid kan tala det, som
skäligt är och alla gerna lånde höra, ehvad du
talar det inför många eller få, rika eller fattiga,
äfven om Konungen sjelf hörer derpå." Detta
är icke det enda drag, fast hellre förekomma i
våra fornsagor många sådana, huru den nordiska
qvinnan deltog i mannens rådslag, vanligen äfven
gaf manliga råd och ofta hade på mannens hand-
lingar ett stort inflytande. Jarlen svarade sin hu-
stru: "icke är det mörkt taladt, hvartill du råder;
må nu så ske, att jag härutinnan låter dig råda
och utlofvar Konung Olofs män att vara dem följ-
aktig, så att de kunna framställa sitt ärende in-
för Svea-konungen, ehvad det behagar honom väl
eller illa; men huru vi i sjelfva saken oss för-
hålla skola, deri vill jag följa mitt eget råd, men
icke löpa efter Björns eller någon annans häftig-
het. Är således min villja, att J skolen dröja här
hos mig någon tid, till dess mig likt synes, att
vi kunna få någon framgång med detta vanskliga
ärendet."

Ingeborg, Björn Stallare och Hjalte Skeggason hade ofta rådplägingar med hvarandra. Vid Olof Skötkonungs hof vistades den tiden tvänne Isländska skalder, Gizor Svarte och Ottar Svarte, hvilka voro hos Konungen i mycken ynnest. Genom dem hoppades Hjalte i förhand kunna förvissa sig om Svea-konungens verkliga tänkesätt och huruvida någon utsigt vore till framgång af deras förhållande, beslöt derföre att draga förut och utkunskapa alla förhållanden. Ingeborg gaf honom till följeslagare tvänne Götiska män, som i allt skulle vara honom till tjenst och uträtta, hvad han dem befälte, uppvägte derjemte 20 marker silfver till tärepennningar för honom och sände med honom äfven vårdtecken och helsning till Ingegerd, Olof Skötkonungs dotter, att hon måtte lägga all sin vinning om att befrämja hans ärende. Hjalte kom till Upsala, blef strax af sina landsmän Gizor och Ottar framförd inför Konungen och föreställd såsom en man af stort anseende i deras hembyggd. Då befälte Konungen dem, att de skulle taga Hjalte och hans följeslagare uti sitt sällskap. Skalderna voro ofta hos Konungen och suto vanligen midt framför hans högsäte. Derigenom blef äfven Hjalte snart bekant för honom. Konungen frågade efter tidningar från Island, sporde honom äfven om många andra saker och fann mycket nöje i hans tal. Vandrande från land till land, från hof till hof, vane att umgås med Konungar och höfdingar, sjelfva ej sällan ättstora män och ryktbara hjeltar, till yrket vittra, sådana, som gjort sig kunniga om forntida händelser och samlat ett förråd af sin tids kunskaper, snillrika och kloka, innehade dessa fornskalder den högsta bildningen på sin tid och förenade dermed mycken hofmannabelevnhet. Derföre voro de alltid välkomna till hofven, hedrades och ärades mycket. En dag berättade Hjalte för Konungen, huru han haft en lång och besvärlig

resa, men sedan han var kommen öfver hafvet och fått spörja Svea-konungens stora värdighet och magt, syntes det honom oförståndigt att återvända hem, innan han fått se den berömda Konungen och dess herrlighet; vidare berättade han, huru mellan Island och Norrige sådan lag var upprättad, att, då Isländska män kommo till sistnämnda land, måste de erlægga hamn-tull; han hade derföre uppburit tullen af alla dem, som med honom på skeppet voro, och fört den med sig upp till Svea-konungen såsom den, hvilken Norriges rike med rätta tillhörde. Derpå framtog han silfret och hällde tio marker i Gisor Svartes sköte, för att till Konungen antvardas. Olof Skötkonung trodde mannens ord och sade: "få äro, som oss sådant nu på en lång tid hafva fört från Norrige; vill jag derföre tillsäga dig, Hjalte, mycken tack och ynnest, att du så stor åhåga haft att hellre föra till oss hamn-tullen, än lemna densamma till våra ovänner." Derefter tillade han med högsint, konungslig frikostighet: "dock är derhos min villja, att du mot-tager dessa penningar af mig såsom en gåfva, och dertill min vänskap." Sedan den Isländska skatden på detta sätt försäkrat sig om Konungens ynnest, tog han en dag, då Konungen mycket druckit och var upprymd till sinnet, tillfället i akt att vidröra det ömtåliga hufvudärendet, började sitt tal dermed, huru han nu med egna ögon fått beskåda den stora och mångfaldiga herrlighet, som hos Svea-konungen i alla stycken vore rådande, och funnit besannadt, hvad han ofta af andra hört omtalas, att i alla de Nordiska konungariket icke vore någon så hög och mäktig Konung som Upsalarnas Drott; förklarade sedan, huru det var en stor harm för alla Isländska män, icke blott att de hade en så lång väg öfver hafvet, men dessutom äfven en så besvärlig resa genom Norrige, emedan det icke vore säkert att fara genom detta land för dem,

som ville med vänskap resa till Sverige; derefter
 fortfor han: "hvarföre finnes då ingen, som vil
 "åstadkomma förlikning mellan eder och Olöf De
 "gre? Mycket hörde jag derom talas både i Norrige
 "och Vestergötland, det alla högligen åstunda, af
 "fred och förlikning blefve gjord; äfven blef de
 "mig för visso sagdt, efter hvad Konungen i Norrige
 "hade talat, att han gerna ville komma uti enig
 "het med eder, och månede orsaken dertill var
 "den, att han befinner sig hafva ringa magt mot
 "edert stora välde. Ett tal gick ock, det han skulle
 "hafva i sinnet att begära eder dotter Ingegerd;
 "hvilket också vore bästa medlet till en god vänskap
 "och enighet eder emellan, ty han är en förträff-
 "lig man, efter hvad jag hört sannfärdiga män sä-
 "ga." Då svarade Konungen: "icke skall du sådant
 "tala, Hjalte; dock vill jag ej lägga dig dessa ord
 "till last, emedan du icke vet, hvad man här skall
 "taga sig till vara för. Icke får här vid mitt Hof
 "den Digra Mannen kallas Konung. Han är ock
 "vida mindre värd, än många söka utsprida, och
 "du skall äfven sjelf kunna besinna, af hvad jag
 "nu vill säga dig, att han är för ringa att blifva
 "min måg. Ty jag är den tionde Konungen i Up-
 "sala, sålunda, att våra fränder hvar efter annan
 "hafva varit Enväldskonungar öfver Sveavälde och
 "många andra stora land, och de alla hafva varit
 "Öfverkonungar öfver andra Konungar här i nord-
 "landen. Men Norrige är ringa och glest bebygdt.
 "Der hafva allenast Småkonungar varit. Harald
 "Hårfager var den största Konungen der i landet;
 "han kom i delo med Fylkis-konungarne och bröt
 "dem under sig. Men han fördristade sig dock
 "icke att eftersträfva något af Svea-konungens väl-
 "de; derföre låto Svea-konungarne honom sitta i
 "fred, hvartill ock bidrog, att frändskap var dem
 "emellan. Sedan satt Håkan Adalstens Fostre en
 "tid Konung i Norrige, och fick äfven han sitta i

ro, till dess han härjade uti Götaland och Danmark; då samlades en krigshär emot honom, och han blef fälld från riket. Gunhilds söner blefvo dock tagna af daga, så snart de icke mera ville lyda Dana-konungen; Harald (Blåtand) Gormsson lade då Norrige under sitt välde och uppbar skatt deraf. Likväl syntes oss Harald Gormsson vara mindre mächtig än Upsala-konungen, ty vår frände Styrbjörn kufvade honom, så att Harald måste gifva sig under honom och blifva hans man; och dock steg Erik den Segersälle, min fader, öfver hufvudet på Styrbjörn, när de försökte hvarandra. Då Olof Tryggvason kom till Norrige och tog sig Konunganamn, ville vi honom detsamma ingalunda tillstådja, utan jag och Konung Sven i Danmark drogo åstad och togo honom af daga. Jag hafver således vunnit Norrige med icke mindre magt och icke sämre åtkomst, än som du nu hörer, att jag tillegnat mig det med strid och besegrat den Konung, som förut rådde deröfver. Härutaf kan du, förståndiga man, väl besinna, att det måste vara långt ifrån mig, att jag skulle släppa detta rike för den tjocka mannens skull. Och kommer det mig sällsamt för, att han icke påminner sig, huru svårligen han kom ur Mälaren, då vi hade innestängt honom der; jag tänker, att han då hade annat i sinnet, om han med lifvet skulle undkomma, än att oftare hålla delo med oss Svear. Nu skall du, Hjalte, aldrig inför mig låta sådant tal mera komma från din mun." Sedan vågade också Isländaren aldrig mera inför Konungen tala ett ord om något förlikningsanbud.

Konungens skalder, Ottar och Gizor, förde sin landsman Hjalte till konungadottern Ingegerds boning. Hjalte frambar helsningen och ordsändningen från Jarlens hustru Ingeborg, visade sitt vårdtecken och blef af konungadottern mycket väl

mottagen. Han med de öfriga skalderna suto der länge på dagen hos henne och drucko. Hon sporde Hjalte efter åtskilliga tidningar, och såsom han var en klok och i många saker kunnig man, fann hon så mycket nöje af hans sällskap, att hon bad honom ofta återkomma och samspråka med henne. Han gjorde så, och under dessa samtal förde han talet på det förevarande ämnet, berättade henne utgången af det samtal, han derom haft med Konungen, hoppades dock, att konungadotterns ord skulle något mera uträtta, och bad henne därför göra ett försök att förmå sin fader till förlikning med Olof Digre. Hon sade detta vara en alldeles omöjlig sak, dock villé hon efterkomma Hjaltes begäran och derom tala med sin fader. En gång därför, då Konungen var mycket glad till lyret, sade hon till honom: "huru äro dina tankar om den stridighet, som är mellan dig och Olof Digre? Många klaga öfver denna svåra sak, och säga somliga sig hafva mist sitt gods, andra sina fränder, och alla nere i landet sitta i ofrid, så att ingen af edra män kan med trygghet fara till Norrige, så länge detta påstår. Det var mycket illa betänkt af dig, när du på Norriges rike gjorde åtal; ty det är ett fattigt land och svårt att genomfara, folket dessutom icke att lita på och så till sinnes, att det hellre vill hafva hvar och en annan till Konung än dig. Om mitt råd något kundé gälla, skulle du låta fara all fordran på Norrige och hellre vända din magt österut till det rike, som förut Svea-konungar rådt öfver, och som vår frände Styrbjörn för kort tid sedan laggt under sig, men låta Olof Digre behålla sitt fadernearf, och du göra fred med honom." Konungen svarade: "det är ditt råd, Ingegerd, att jag skall uppgifva det rike, som jag i Norrige hafver, och gifta dig med den tjocka mannen. Nej, förr skall något afnat ske. Och nu denna vinter skall

"jag på Upsala ting göra kunnigt för alla Svear, att jag vill hafva en här ut af hela riket; innant isarna gå af vattnen, och skall jag draga in i Norrige, öda det landet med udd och ägg, bränna allestädes och sålunda det folket för dess otrohet vedergälla." Konungen var då så vred, att Ingegerd icke vidare fördristade sig att motsäga honom ett ord. Detta var ock den första gång, hennes fader tilltalat henne med hårdhet. Emellertid hade Hjalte ännu flera samtal med konungadottern, begagnade då alla tillfällen att upphöja den Norrska Konungen, hans egenskaper och seder, gaf derunder akt på henne, märkte, att hans tal i detta ämne icke misshagade henne, blef dristig och bad att ändtligen fritt få framsäga sina hemliga tankar, frågade då, hvad hon månne svara, om Konung Olof i Norrige skickade till henne sändebud med det ärende, att fria till henne? Då drog sig en rodnad öfver konungadotterns kinder. Hon teg först en stund, sedan svarade hon med sagtmodighet: "icke hafver jag ännu i mitt sinne öfverlaggt, hvad jag härpå månne svara; så håller jag äfven före, att ej kommer något svar härutinnan att tarfvas. Men är Olof så uti alla ting fullkomlig, som du säger, då skulle jag icke kunna önska mig någon bättre man; så framt du ej i många stycken alltför mycket förgyllat ditt tal om honom." Hjalte skref till Ragnald Jarl om det, som förefallit hos Konungen och hos Konungadottern; den sistnämnda skref äfven till Ingeborg, Jarlens hustru. De Götiska män, som öljt Jarlen upp, nedsändes med dessa bref till Västergötland. De framkommo till Jarlens gård ort före Jul. Efter Julen red Jarlen med 60 män uppåt till Svithiod, och med honom följde Björn tallare och hans män. När de kommo längre upp i landet, sände Jarlen några män förut till Upsala med helsning till Ingegerd, att möta honom

på Ulleråker. Konungadottern hade der en stor gård. Hon red genast dit, lät för Jarlen tillreda ett stort gästbud och undfagnade mycket väl de ankommande. Jarlen frågade henne: "huru skulle du anse det, min fränka, om Konung Olof i Norrige begärde dig till hustru? Oss tyckes, att det mest skulle bidraga till fullkomlig förlikning, om mågskap gjordes mellan begge Konungarne; men icke vill jag befrämja denna sak, om jag förnimmer, att den är tvert emot din vilja." Hon svarade: "min fader lärer väl i det fallet råda för mig; men ibland andra mina fränder är du den, till hvilken jag helst hänskjuter mitt råd och betänkanke i saker, som tyckas mig högvigtiga. Huru rådligt synes då dig detta?" Jarlen tillstyrkte det högligen, talade mycket till Konung Olofs beröm och berättade henne äfven de stora saker, som nyligen timat; huru nemligen Olof på en morgonstund tagit fem Konungar till fånga, afhändt dem deras riken och laggt deras gods och land under sitt välde¹⁷⁵).

Det var nu den tid af året, när från hela Svea riket all hären, rikets allmoge, drog uppåt till Upsala till det årliga riksmötet, det så kallade Allshärjartinget, eller alla Svears ting (*Thing allra Svía*), då inför hela det samlade folket under öppen himmel allmänna ärenden förehades och med gemensam öfverenskommelse afgjordes. Såsom bön-

der-
175) Då Olof Digre mot alla dem, som vidhöllö hedniska bruk och icke ville antaga Christendomen, framför med sådan våldsamhet, att somliga stympades till händer och fötter, andra upphängdes eller halshöggos, åter andra drefvos ur landet, och all egendom fräntogs dem, stämde de Upländska Konungarne ett möte med hvarandra till rådsläende, huru de mände afvärja den ofrid, Konungen gjorde i landet, och sätta sig upp emot honom. Härom blef Olof Digre underrättad, öfverräskade och tillsångatog de församlade Konungarne, lät utskämtungan på den ena, utsticka ögonen på den andra, förviste de öfriga ur landet och underlade sig deras riken.

dernas Taleman förde Tiunda- eller Uplands-Lagmannen vid dessa riksmöten ordet på menighetens vägnar. Han var som sådan den myndigaste man i riket, näst Konungen, och i många mål ännu mächtigare än denne. Denna tid bekläddes detta myndiga embete af en man, som kallades Thorgny, densamma, som på Fyrisvall i slaget mot Styrbjörn den Starke hufvudsakligen bidrog till den stora seger, Konung Erik Segersäll vann öfver sin oroliga brorsson. Thorgnys förfäder hade länge, son efter fader, i många Konungars tid beklädt det vigtiga Lagmanna-värfvet. Han sjelf var nu kommen till hög ålder, så att han, utom genom myndigheten af sitt embete, äfven var högt vördad för sin långa erfarenhet och sina stora förtjenster. Man ansåg honom för den visaste man i hela Svea välde, och så stort var hans anseende, att, då han talade på tinget, trängde sig alla intill för att höra hans ord, och hvad han sade, det var såsom taladt af hela folket, hvars villja och beslut voro lag för Konungen. Till denna myndiga man red Jarlen, sedan han på Ulleråker samtalat med konungadottern. Thorgny var hans frände och fosterfader. Med Jarlen redo äfven Björn Stallare och hans män. Ankommande till Thorgnys gård, sågo de stora och präktigt byggda hus, ute på gården stodo många män, som mottogo de resandes hästar och säker, inne i stugan var en stor myckenhet af folk församlad, och i högsätet satt en gammal man, till hela sitt utseende så vördnadsbjudande, att Björn Stallare och hans följeslagare sade sig aldrig förr hafva sett en så manlig, storvext och herrlig man; hans yfviga skägg bredde sig ut öfver hela bröstet och var så långt, att det låg honom i knäet. Jarlen steg fram och helsade honom. Thorgny tillbaka välkomnade Jarlen och bad honom gå till det säte, der han var van att sitta. Han satte sig då

på andra sidan midt öfver mot Thorgny. Jarlen dröjde några dagar, innan han framsåde sitt ärende. Ändtligen bad han Thorgny att gå med honom i samtalsrummet till öfverläggning i ett viktigt ärende. Med dem gingo äfven Björn Stallare och hans följeslagare dit. Då tog Jarlen till ordet, berättade först, huru Konung Olof i Norrige sådelt sin män hit för att göra fred; talade sedan länge om den olägenhet, Vestgöterna hade af ofriden med Norrige; sade, att han lofvat de Norrska sändebuden att följa dem upp till Svea-konungen, men fruktade mycket för utgången af detta ärende, emedan Konungen tog denna sak så illa upp, att ingen djerfdes tala till honom derom. "Derföre," tillade han, "har jag nu kommit hit till dig, mi fosterfader, emedan jag icke sjelf kan hjälpa mi i denna sak, men hoppas af dig goda råd och god bistånd." Thorgny teg en stund. Omsider svarade han: "sällsamt förhållen J eder, som efterstråfa en höga värdighetsnamn, men icke veten att redas da eder, då J kommen i någon vända. Hvarför betänkte du icke, innan du utlofvade denna sändeden, att du icke har magt att tala mot Konung Olof. Tyckes mig fördenskull det icke ringare att vara räknad bland bönder och fritt kunna säga ut, hvad man vill, fastän Konungen sjelf hört derpå. Nu vill jag komma till Upsala Ting, och skall jag göra dig det bistånd, att du månde oröda kunna framställa inför Konungen, hvad dig god synes." Jarlen tackade sin fosterfader och dröjde hos honom, tills de redo tillsammans upp till tinget.

På vanlig tid i Göje-månad år 1021¹⁷⁶⁾ öppnades detta märkvärdiga ting. En stor myckenhet af folk hade sammankommit. Första dagen, tinge

176) Detta årtal utsättes på grund, af hvad efter Sagans berättelse sig tilldragit från vinter till vinter, sedan Olof Digre återkom till Norrige, och med antagande, att detta skedde år 1017.

stod, satt Konungen på en stol, omgifven af sina hofmän. Midt emot honom hade Ragnvald Jarl och lagman Thorgny sitt säte; framför Jarlen suto nads hofmän, framför Lagmannen hans huskarlar; men bakom och på alla sidor lägrade sig bondehären en ting; somliga stego upp på kullar och högar, för att derifrån dess bättre kunna höra, hvad som förhörades. Sedan, såsom sedvanligt var, Konungens ätningen först blifvit framställda, och dermed jar slut, steg Björn Ställare upp invid Jarlens sida och med hög röst började sitt tal sålunda: "Konung Olof sänder mig hit i det ärende, att han vill bjuda Svea-konungen förlikning och fred med sådan landskildnad, som af ålder varit hafver mellan Sverige och Norrige." Längre kom Björn inte med sitt tal, innan Olof Skötkonung, så snart han hörde, hvarom fråga var, i en hast reste sig upp, befallte männen, som der talade, att tåga, och sade, att det ärendet vore fåfängt. Då satte Björn sig åter ned. Derefter stod Ragnvald Jarl upp, talade om Olof Digres ordsändning och fredsambud till Olof Svea-konung; framförde derpå alla Vestgöters enhälliga begäran till Svea-konungen, att fred måtte upprättas med Norriges Konung; uppräknade alla de olägenheter, Vestgöterna hade derifrån, att de från Norrige icke fingo någon tillförsel af deras vanliga nödvändighetsvaror, men deremot uti i hugget för anfall och härjningar från dert Norrska sidan, städse osäkra om lif och egendom; tillade slutligen, att Konung Olof i Norrige skickat sina sändebud äfven med det ärende, att bebjuda Ingegerd, Svea-konungs dotter till hustru. Sedan Jarlen talat, steg Konungen upp, svarade kolt och ovänligt till fredsambudet och förebrädde Jarlen med hårda ord dess djerfhet, att med dert jocka mannen hafva gjort fred och stillestånd samt med honom äfven ingått vänskap; han kallade Jar-

len en landsförrådare och sade honom hafva förtjent att blifva ur riket fördrifven, förekastade honom äfven, det han låtit sig till detta äggas af sin hustru Ingeborg, och tillade, att det var det oklo-kaste råd, då han tog sig en sådan qvinna. Konungen talade länge och hårdt och vände slutligen sitt tal mot Olof Digre. Sedan satte han sig åter ned. Derpå följde en stunds tystnad. Då steg Thorgny upp, och med honom reste sig tillika hela allmogen, alla de, på hvilkas vägnar han talade, och alla, som annorstädes hade varit, trängde nu fram, för att lyssna, till hvad Thorgny sade. På honom hvilade nu deras enda hopp, hvilka arbetade på freden med Norrige. Sedan sorlet af myckenheten, brakket af vapnen, bullret, gnyet småningom tystnat, och ljud åter ficks, tog Thorgny till ordet och sade: "annorlunda är nu Svea-konungars "sinne'ag, än förr varit hafver. Thorgny, min faderfader, mindes Upsala Konungen Erik Emunds-son och sade det om honom, att, medan han var "i sin lättaste ålder, hade han hvar sommar krigs-här ute, drog till åtskilliga länder och lade under sig Finland, Kyrialand, Estland, Kurland och många andra land i öster, och kan man ännu se "de jordborgar samt andra stora verk, som han der "gjorde; dock var han icke så högmodig, att han "ju ville höra de män, som hade något viktigt för "honom att framställa. Min fader Thorgny var med "Konung Björn en lång tid och kände väl hans seder; och stod riket i Björns dagar uti mycken "styrka och magt och led aldrig minskning; dock "var han vänlig mot sina män. Jag hafver Konung Erik Segersäll i minne, och var jag med honom i många härfärder; han förökade Svea rike och "värjde det manneligen; dock var det oss lätt att "med honom komma i samråd. Men den Konung, "som nu är, låter ingen tala med sig och vill intet annat höra, utan det allena, som honom beha-

gar, hvilket han med all häftighet drifver. Deremot låter han sina skattländer undgå sig genom sorglöshet, men fikar att behålla Norrige under sig, hvilket ingen Svea-konung förut hafver eftersträfvat, och hvarföre mången man måste sitta i oro. Nu villja vi bönder, att du, Konung Olof, gör fred med Norriges Konung och gifver honom din dotter Ingegerd till äkta. Vill du återvinna de riken i öster, som dina fränder och förfäder före dig egt, då villja vi alla följa dig. Men vill du icke göra det, som vi säga, så skola vi öfverfalla dig och dräpa dig, ty ingalunda mände vi tåla ofred och olag af dig. Så hafva våra fäder fordorm gjort, när de på Mula ting störtade i en källa fem Konungar, hvilka voro uppblåsta af öfvermod; såsom du mot oss är. Säg nu strax, hvilketdera villkoret du vill utvälja." Derpå stort vapenbrak och gny af hela bondehären. Konungen stod upp och svarade, att han ville låta allt så ske, som bönderna begärde, ty så hade alla Svea-konungar förut gjort, att de låtit allmogen råda med sig. Efter detta medgifvande af Konungen stadnade böndernas sorl. Sedan talade höfdingarne, Konungen, Jarlen och Thorgny sig emellan och rådslogo om detta ärende. Då blef på Svea-konungens vägnar fred och förlikning ingången med Konung Olof i Norrige efter de villkor, denne föreslagit, och honom lofvades äfven Ingegerd, Svea-konungs dotter, till äkta. Olof Skötkonung öfverlemnade hennes trolofning åt Jarlen och gaf honom full magt att afsluta detta giftermål. Ingegerd skickade Konungen af Norrige en guldsömnad sidenmantel och strumpeband af silke. Med denna fästningsgåfva kom Björn tillbaka till Viken och blef af Olof Digre mycket prisad och ärad för den lyckliga utgången af sin beskickning.

Derefter vände den Norrska Konungen tillbaka inåt Norrige till Haurdaland, hvarifrån han ut-

sände bud öfver hela riket till alla härader, mmande länshöfdingarne och de rikaste män i landet, att på det ståtligaste utrusta sig, för att till sommaren följa Konungen på dess brudfärd. Den höga förmälningen skulle föregå vid Konghäll, på gränsen mellan begge rikena. Der infann sig äfven Olof Digre i början af sommaren, åtföljd af talrikt och utvaldt folk och af rikets höfdingar, som hvar och en hade sitt medfölje af de utvaldaste män till ätt och anseende, alla på det präktigaste utrustade med skepp, vapen och kläder. När de anlände till Konghäll, var ännu ingen från Svenska sidan ditkommen. Olof Digre väntade länge in på sommaren, men hvarken kom Svea-konungen, eller infunno sig på hans vägnar några sändebud.

Olof Skötkonung var nemligen högeligen missnöjd öfver det för honom så förödmjukande uppträdet på Upsala ting. I synnerhet kränkte det mycket hans stolta sinne, att man hotat honom med våld, och billigt ansåg han det för ett ingrepp i sin husfaderliga myndighet och rätt, att man ville föreskrifva honom, till hvilken han skulle bortgifta sin dotter. Han betraktade hela denna sak såsom ett verk af Ragnvald Jarls stämplingar, gjorde inga anstalter till förmälningens fullbordande och lemnade alla i ovisshet om sina tankar. Olof Digre utsände från Konghäll kunska-pare på alla vägar, till att förnimma något om Svea-konungens färd och förhållande. Men ingen visste att derom gifva något besked. Han skickade män upp till Götland, till Ragnvald Jarl. Men Jarlen kunde inga underrättelser meddela. Den ena med den andra var lika okunnig, huru Svea-konungen vore sinnad, antingen han ville hålla förlikningen med Norriges Konung, eller bryta både öfverenskommelse och fred. Många voro mycket bekymrade häröfver, men ingen fördri-

stade sig att ställa till Konungen en fråga i denna sak. Man vände sig till konungadottern Ingegerd, men hon, afskräckt af det hårda svar, hennes fader en gång tillförne gifvit henne, ville icke för andra gången ådraga sig hans vrede. Dock plågade henne mycket den långa ovissheten, hon blef svårmodig till sinnes och begrundade mycket hos sig sjelf, hvilka afsigter hennes fader mände hafva. Att dessa emellertid icke gingo ut på fred och mågsämja med Konungen af Norrige, trodde hon sig kunna förstå deraf, att hennes fader blef mycket vred hvarje gång, han hörde Olof Digre nämna Konung.

En morgon tidigt red Olof Skötkonung ut på jagt med sina hundar och hökar, åtföljd af några män. När hökarna då släpptes lösa, hände sig, att Konungens hök slog i första flykten tvänne orrar och kort derefter trenne; hundarna lupo vid marken och försäkrade sig om de slagna orrarna, så snart dessa föllo till jorden; Konungen red efter och mottog fångsten af hundarna. Han berömde sig sjelf mycket öfver denna lyckliga jagt, hans höfmän instämde i detta beröm och prisade honom såsom den lyckligaste af alla jägare. Glad och förnöjd red Konungen åter hem. På gården kom hans dotter Ingegerd honom till mötes. Han mottog henne leende, räckte fram foglarna, talade om sin jagt och sade: "hvar vet du den Konung, som "hafver gjort en sådan fångst på en så kort stund?" Hon svarade, att detta visserligen var en god morgonfångst, men det ansåg hon dock vida för mer, att Konung Olof i Norrige på en morgonstund tagit fem Konungar till fånga och laggt under sig deras riken. Vid dessa ord sprang Konungen af hästen, vände sig mot Ingegerd och sade: "du "må veta, Ingegerd, att, ehuru mycken kärlek du "än har fattat till den Digra Mannen, skall du "dock aldrig få honom, och han icke dig. Jag

"skall gifta dig till någon af de höfdingar, med hvilka jag kan hålla vänskap; men aldrig månde jag blifva den mannens vän, som hafver tagit mitt rike till rof och gjort mig stor skada genom rån och mandrån." Ingegerd, nu förvissad om sin faders tänkesätt, underrättade derom Ragnvald Jarl samt förmante honom och alla Vestgöter att vara på sin vakt, emedan de nu icke kunde göra sig säkra om fredens bestånd med Norrige. Kort derefter fick Jarlen åter skrifvelse från Ingegerd med den underrättelse, att till hennes faders hof voro sändebud ankomna öster från Holmgård i det ärende, att begära henne till gemål åt Storfursten Jaroslav, och detta hade hennes fader mycket vänligen upptagit. Då Jarlen sporde detta, utsände han bud omkring hela Vestergötland och lät säga inbyggarna, att vara vaksamma mot härjningar och fiendtligheter från den Norrska sidan. Tillika skickade han män till Konghäll och lät Olof Digre veta, huru sakerna stodo, men förklarade derjemte, att han för sin del gerna ville hålla vänskap och fred med Norriges Konung, och bad honom därför att icke härja in på Vestergötland. Olof Digre blef öfver dessa oväntade tidningar så harmful och dyster, att han på trenne dagars tid icke talade ett ord med någon. Sedan höll han husting med sitt folk till rådgörande, om man genast skulle göra ett fiendtligt infall i Götland, eller hvad annat råd man skulle taga. Ett krigståg för närvarande afstyrktes af alla, emedan de voro mera utrustade för prakt och ståt än till krig; äfven erinrades, att större delen af dem, som nu dragit med Konungen, bestod af de rikaste och förnämsta män i landet; dessa åter voro till strid mindre fallna och beqväma än unga män, som åstundade att förvärfva gods och komma till anseende. Då hemförlofvade Konungen dem alla, men kungjorde tillika, att han näst-

följande sommar ville hafva krigshär ut af hela landet för att draga mot Svea-konungen och hämnas dennes trolöshet. Detta behagade alla. Sedan drog hvar och en till sitt hem, men Konungen sjelf tog öfver vintern sitt hufvudsäte i Sarpsborg.

Olof Skötkonung hade utom Ingegerd ännu en annan dotter vid namn Astrid samt dertill tvänne söner, Emund och Jacob. Om Konungens gemål känner man icke något vidare, än att hon varit af konungslig börd och stormodig till sinnet. Förut, innan Olof tog sig gemål, hade han haft en frilla vid namn Edla, som var dotter af en Vendisk Jarl och hade blifvit tagen i krig, hvarföre hon kallades Konungens ambat eller trälinna. Af Olof Skötkonungs fyra ¹⁷⁷⁾ barn voro de äldsta, Astrid och Emund, födda af denna Edla, de yngre åter, Ingegerd och Jacob, af Konungens gemål. Drottningen bar hat till sina stufbarn, och derföre hade Konungen bortskickat dem. Emund uppfostrades i Venden hos sin moders fränder, Astrid åter i Vestergötland hos Egill, en ansedd man derstädes. Alla Olof Skötkonungs barn berömmas såsom mycket vettiga, välartade och till utseendet fagra. Astrid i synnerhet var utmärkt för sin skönhet, derjemte mild och nedlåtande i sitt väsende, till lynnet glädtig och liflig, hon talade med lätthet och med behag, gaf gerna och af godt hjerta. Äfven sedan hon vext upp, vistades hon ofta i Vestergötland. I början af vintern samma år, Olof Digre hela sommaren i Konghäll förgäfves väntat på sin utlofvade brud, kom Astrid

177) I *Ol. den Hel. S.* säges äfven Holmfrid, som blef gift med Sven Jarl, hafva varit en dotter af Olof Skötkonung. I den gamla Norrska Chrönikan åter uppgifves hon för en syster af honom. När gamla berättelser sättas mot lika gamla, anmärker Hallenberg (l. c.) med grund, måste af andra skäl dömmas. Och all sannolikhet är då, att Holmfrid varit syster till Olof Skötkonung.

att besöka sin frände Ragnvald Jarl. På samma gång inträffade, att Sigvater Skald, en Isländare, ankom till Jarlens gård i ett beskickningsärende från Olof Digre. I Norrige voro nemligen många, som drogo Jarlens upprigtighet i tvifvel och trodde, att det berott af honom att förmå Svea-konungen till uppfyllande af dess löfte. Att utforska förhållandet dermed och utkunskapa Svenska Konungens förhållande, sändes Sigvater till Götland. Han såg konungadottern, samspråkade med henne, beundrade hennes skönhet och lediga tal. Jarlen sporde honom till, huruvida han trodde, att Konung Olof i Norrige skulle fatta sinne till Astrid, ty i sådant fall, tillade han, är mitt råd, att vi icke tillspörja Svea-konungen. De talade derom med konungadottern sjelf. Hon samtyckte. Sigvater genast tillbaka till Norrige. Olof Digre gladd sig och sade: "icke mände Svea-konungen tänka, "det jag skulle djerfvas att taga hans dotter utan "hans villja." Sedan saken på ömse sidor var öfverenskommen, gjorde Jarlen sig resfärdig, likaså konungadottern Astrid, och åtföljda af etthundra män dels af Jarlens eget hoffolk, dels af rika bondesöner, alla på det ståtligaste utrustade både till kläder, vapen och hästar, redo de vesterut till Norrige och kommo vid Kyndelsmässotiden fram till Sarpsborg. Der blefvo de införda i stora och kostligen inredda herbergen. Efter några dagars gästabud sammanträdde Konungen, Astrid och Jarlen till ett samtal. Jarlen fäste då Astrid, Svea-konungens dotter, till Konung Olof i Norrige med samma hemgift, som förut hade varit bestämd för hennes syster Ingegerd, Konungen deremot skulle gifva Astrid lika brudgäfvor, som han skulle hafva gifvit Ingegerd. Derpå följde det stora bröllopsgästabudet, till hvilket Konungen från de kringliggande häraderna bjudit alla de förnämsta män, och

Å dracks med stor herrlighet Konung Olofs och Astrids bröllopp.

Kort derefter, om våren, kommo öster från Holmgård Storfursten Jaroslavs sändebud att förnimma Svea-konungens bestämda utlåtande öfver det af dem sommaren förut framförda ärendet. Olof Skötkonung framställde saken för sin dotter och förklarade sin villja vara, att hon blefve Jaroslavs hustru. Ingegerd samtyckte dertill med villkor att till brudgäfva erhålla Aldegioborg¹⁷⁸⁾ med hela det jarldöme, som dertill lydde. Sedan de Holmgårdska sändebuden på sin furstes vägnar utlofvat detta, förordade hon vidare, det henne skulle stå fritt, att inom Svea rike utvälja en man, som med henne skulle fara till Gardarike, och hon förbehöll sig, att denne man skulle der öster i landet åtnjuta samma värdighet och icke ringare förmoner, än han tillförne haft i sitt fädernesland. De Holmgårdska sändebuden samtyckte det sedan af dessa villkoren, och Svea-konungen biföll det förra. Sedan allt detta med tro och försäkran var stadfästadt, nämnde hon den man, hon ville hafva till följeslagare, och denne man var hennes frände Ragnvald Jarl. Då sade Olof Skötkonung: "annorlunda har jag tänkt löna Ragnvald Jarl det drott-svek, att han for till Norrige med min dotter och lemnade henne till frilla åt den Digra Mannen, som han visste vara vår största ovän, och skall han för den saken skull i denna sommar blifva hängd." Men Ingegerd erinrade sin fader om det löfte, han gifvit henne, och hon genom sina böner förmådde äntligen, att Konungen tillstodde Jarlen en fri och säker resa ur riket, dock med villkor, att Jarlen icke finge komma inför hans åsyn och aldrig mer till Sverige återvända, så länge han, Olof, vore Svea-konung. Ragnvald Jarl, som af Konungens vrede fruktade svåra påföljder af sitt

178) En hamn och stad vid sjön Ladoga.

egenmäktiga handlingssätt, hvartill han troligen all-
dramest blifvit drivén af sin hustru Ingeborg, han,
sedan sakerna voro bragta derhán, att för honom
ingen räddning var utan genom tvungen eller fri-
villig landsflykt, eller genom ett inbördes krig och
bistånd af en fremmande Konung, mottog med
glädje underrättelsen om det af Ingegerd för hon-
om beredda tillfället att undankomma, red upp till
Östergötland, skaffade sig der skepp och drog så
till den med Ingegerd bestämda mötesplatsen. Han
blef sedan Jarl öfver Aldegioborg och det dertill
lydande landskap. Denna samma Ragnvald är fa-
der till Stenkil, som med nästa tidvarf börjar
ett nytt konungahus i Sverige. Ingegerd, Olof Sköt-
konungs dotter, födde sin gemål, Storfursten Ja-
roslav, flera söner och trenne döttrar, af hvilka
sednare den äldsta, Nastasia eller Egmunda, såsom
hon äfven kallas, blef förmäld med Konung An-
dreas I i Ungern, den andra, Elisif eller Elisa-
beth, med Konung Harald Hårdråde i Norrige, och
den yngsta, Anna eller Agnes, med Konung Hen-
rik I i Frankrike.

Hvarken förmådde Olof Skötkonung öfvervin-
na det oförsonliga hat, han fattat till Konungen i
Norrige, eller visste han att mot honom göra sin
magt gällande. Ett krig på denna sida hade ock
ännu större betänkligheter, sedan på Allshärjar-
tinget den samlade bondehären på ett icke otyd-
ligt sätt förklarar sin ovillja derför och aftvungit
Konungen löfte om fred. Icke dess mindre äfla-
des Olof att visa förakt för den Norrska Konun-
gen och till trots af tingets beslut föra samma ho-
tande språk som förut. Genom detta i orden stor-
modiga, i handlingen svaga, betänksamma uppfö-
rande blottställde han sitt anseende och väckte
emot sig en allmän ovillja. Olof Skötkonung ta-
lade alltid förut, stort och hotande, om hvad han
tänkte företaga; hans motståndare togo i tysthet si-

na mått och steg deremot; derigenom bléf Olof vanligen alltid förekommen. Han var nu högligen uppbragt öfver Vestgöterna därför, att de visat så mycken benägenhet till vänskap och fred med Norrige; i synnerhet hotade han med straff alla dem, som följt Järlden med hans dotter till Norrige. Dessa Konungens hotelser satte Vestgöterna i fruktan. De gingo tillsammans, höllo rådplägingar och ting. Somliga ville, att man skulle söka sin säkerhet hos Konungen i Norrige och underkasta sig honom; andra erinrade deremot, att Vestgöterna icke hade styrka att sätta sig upp mot Svearne, så mycket mindre, som Konungen i Norrige med sin magt. vore från dem alltför långt aflägsen. Man tog omsider det beslut, att sända män upp till Svea-konungen och söka att med honom komma i förlikning; men ville icke detta hafva framgång, då skulle man söka bistånd hos Konungen i Norrige. Emund af Skara, lagman i Vestergötland, åtog sig på böndernas begäran denna beskickning och begaf sig på resan med trettio män.

Denne Emund var en man af stort anseende, den mäktigaste i orten, sedan Ragnvald Jarl lemnat Vestergötland; han hade en stor och betydande släkt och var sjelf ansedd för en af de rikaste män i landet; tillika var han klok och vältalig, men för öfrigt af tvetydig karakter, opålitlig och förslagen¹⁷⁹⁾. Sitt uppdrag till Svea-konungen utförde han på det sätt, att han tog först vägen till Östergötland, der han hade många fränder och vänner; då han här samtalat med de klokaste män, drog han vidare uppåt landet till Svithiod, gick

179) Rabenius (*De ant. Vestro-Goth. Legif.*) anser denna Lagman Emund vara samma person med den, som i den vid Vestg. Lagen bifogade förteckning på Vestgöta-Lagmännen kallas Öndær aff æssungi och är i ordningen den sjette af Vestergötlands Lagmän. Essunga socken i Barne härad i Vestergötland ligger nära intill Skara.

ställt inför rätten. Han eftersinnade detsamma ännu närmare, då han uppväknade följande morgon, och fann, att något annat måtte ligga derunder. Då lät han till rådstämman kalla sina rådgifvare eller så kallade visa män. Han ville äfven tillkalla Lagman Emund, men denne hade redan den föregående dagen åter ridit bort. Konungen sade till sina rådgifvare: "sägen mig, J goda höfdingar, hvartut gick den lagfråga, som Emund i går framstälde?" Höfdingarne svarade, att Konungen själf bäst månne hafva öfvertänt, om derunder legat annan mening, än orden inneburo. Konungen yttrade den förmodan, att Emund med berättelsen om de tvänne ädelborna män, som varit oense och gjort hvarandra skada, månne hafva syftat på honom och Olof Digre. Sedan höfdingarne bejakat detta, fortfor Konungen: "det gick också dom mellan oss på Upsala ting; men huru kunde han säga, att gåsunge blifvit gifven för gås, gris för gammalt svin och halfparten ler, för guld?" Arnvid Blinde, en af Konungens rådgifvare, svarade: "ännu större, än mellan guld och ler, är skilnaden mellan Konung och träl. Du har lofvat att gifva Olof Digre din dotter Ingegerd; hon är konungaboren och i alla ättleder tillbaka af Upp-Svea ätt, som är den yppersta i nordlanden, ty denna ätt är kommen från sjelfva Gudarne. Men nu hafver Olof i Norrige fått Astrid, och fastän hon är konungabarn, är likväl hennes moder en trälinna, och dertill en Vendisk. Stor skilnad är mellan Konungar, när den ena tager slikt med tacksamhet; ingalunda må också en Norrman kunna jemnliskas med Upsala Konung: Gældom Gudarne vår skyldiga tack, att så hittills hafver varit, ty de hafva länge här låtit se sin omvårdnad för dem, som af deras ätt komna äro, ehuru man denna tro nu merendels förlägga vill." Med varm och

och stor känsla för fordna minnen talade Arnvid detta och tänkte på de faror, som nu drogo sig tillsammans öfver Upp-Svearnas höga konunga-ätt. Ännu hade Olof Skötkonung ingen aning om dessa faror, men deremot insåg han nu klart hela tillämpningen af Emunds gåtfulla lagfråga, leddes deraf att tänka på dennes öfriga sagor och frågade, hvarut Emund kunde hafva syftat med berättelsen om Atte den Dolske? Alla tegeo; den ena såg på den andra; ingen svarade. Bland Konungens rådgifvare voro trenne bröder, Arnvid Blinde, Thorvid Stammare och Freyvid Döfve; den ena nemligen hade en svag syn, den andra kunde blott framsäga tvänne ord i sender, den tredje hörde illa; men dessa bröder voro alla män af högt förstånd, storättade, rika och ansedda och af Konungen högt aktade. Då ingen af höfdingarne svarade till Konungens fråga, han åter uppmanade dem att tala fritt, framstammade ändtligen Thorvid de orden: Atte, trätosam, envis, illvillig; Dolsk, dumdristig, fäkunnig. Konungen frågade, hvem dessa speord gällde. Freyvid tolkade deras mening och lät förstå, att berättelsen om Atte den Dolske antydde en man, som, hatande friden, endast sträfvar efter ringa ting, dem han aldrig kan ernå, men deremot låter stora och viktiga saker gå sig ur händerna; hvarthän med detta syftades, förklarade han sedan närmare och sade till Konungen: "alla män, "så väl de förnämre som allmogen, äro illa tillfreds, att J, Konung, icke hållit edra ord mot "Konungen i Norrige, och det, som ännu svårare "är, att J hafven ryggat Allshärjartingets beslut. "Icke behöfven J att frukta hvarken för Norriges "Konung eller Dana-konungen eller någon annan, "eho det vara må, så länge Svea-hären vill följa "eder; men der så händer, att landsfolket sätter "sig enhälligt upp mot eder, då se vi, som edra

"vänner äro, intet råd deremot, som duga mände." Konungen hörde med förvåning detta tal och frågade, hvilka voro hufvudmän deri, att villja förråda riket undan honom. Freyvid svarade: "alla Svear villja hafva urgammal lag och sin fulla rätt. Märken till det, Konung, huru många edra höfdingar nu sitta här i rådstämman med eder; jag befinner, att vi här sitta endast sex, som J kal-len edra rådgifvare; de andra, befarar jag, hafva alla ridit ut i häraderna till att hålla ting med landsfolket. Och sanningen ej längre att förtiga, vill jag säga eder, att redan är budkassan uppskuren och utsänd omkring hela landet, och Råfste-ting stämmt. Vi bröder hafva äfven alla varit ombedda, att lägga våra råd till i dessa förhafvanden; men ingen af oss vill bära det namnet att vara Drottsvikare, ty sådan var icke vår fader." Olof blef mycket bestört öfver denna oväntade underrättelse; han uppmanade sina rådgifvare, att nu meddela honom goda råd, huru han måtte få behålla konungadömet och sitt fadernearf, ty icke ville han kämpa med hela Sveriges allmoge. Man rådgjorde och kom till det beslut, att Konungen skulle med så mycket folk, honom följa ville, rida ned till åmynningen, der stiga på sina skepp, fara ut i Mälaren, stämman folket till sig, icke förhålla sig hårdt och med vrede, men tala vänligen, bjuda lag och landsrätt och söka att återkalla budkassan, som förmodades icke vara långt kommen, emedan tiden dertill varit för kort. Thorvid Stammare skulle följa Konungen. Arnvid Blande åter och hans broder Freyvid öfvertogo att draga dit, hvarest de trodde de män vara församlade, som hade detta företagande för händer. Med dem följde Jacob, Konungens yngre son.

På Ulleråker hade en stor hop bönder och många höfdingar sammankommit. Der höll lag-

man Emund samspråk med dem och uppviglåde sinnena. Detta var lätt, emedan man öfverallt med stort missnöje hade sport, att Konungen icke efterkommit folkets beslut och icke ville fred, men förde ett hotande språk och försatte alla i ovisshet och fruktan. De, hvilka betänkte, att värden om allmän frid och säkerhet hörer till en regerings första pligt, ansågo undandragelsen af denna pligt för en afsägelse af regeringen. Det syntes dem mindre viktigt, att Konungen hade ett rike, än att riket hade en Konung. Öfver dessa saker stodo höfdingar och bönder i brydsam rådplägning med hvarandra, då bröderna Freyvid och Arnvid, medhafvande konungasonen Jacob instucken bland sitt medfölje så, att han icke skulle af någon kunna ses, kommo fram till Ulleråker. De träffade der många af sina fränder och vänner. Freyvid och Arnvid förhöllo sig, såsom de endast kommo för att delta i rådplägningen. Detta blef af alla mycket väl upptaget, och omkring dessa, för sin klokhät och sitt stora förstånd högt ansedda män samlade sig nu största delen af folkhopen. Man hänsköt till dem sina rådslag. Det tal hördes emellertid från allas mun, att man icke längre ville hafva Olof till Konung öfver sig, emedan man icke ville tåla af honom olag och det öfvermod, att han inga råd ville lyda, ehuru stora höfdingar dem framburo och sade honom sanningen. Då bröderna af detta och annat tal förnummo, huru långt saken redan var kommen, och huru uppbragta böndernas sinnena voro, vände Freyvid sig till höfdingarne och sade: "mig synes, om ett så högviktigt verk skall företagas, att skilja Olof Eriksson från riket, så hörer den rätt oss Upp-Syear till, att styra saken efter vårt råd. Ty så hafver alltid varit, att hvad Upp-Svea höfdingar stadfastat sig emellan, det hafva de andra landsmännen samtyckt. Icke

"behöfde våra fäder tigga råd af Vestgöterna om
 "Svea lands styrelse. Nu må icke vi så vansläg-
 "tas, att oss skulle tarfvas råd af Emund; utan vill
 "jag, att vi fränder och vänner lägga våra rådslag
 "tillsamman." Dertill ropade alla bifall och tyck-
 te det vara väl sagdt. Sedan slog sig hela allmo-
 gen tillhopa och hänsköt saken under Upp-Svea-
 höfdingarnes rådgörande och beslut. Freyvid och
 Arnvid förklarades för höfvidsmän och ledare af
 rådslagen. Denna vänning af saken korsade lag-
 man Emunds beräkningar; huru långt dessa sträck-
 te sig, känner man icke, antingen han tänkte på
 sig sjelf, eller han blott ville hafva konungavär-
 digheten öfverflyttad på någon af Vestergötlands
 ansedda ätter; men till Freyvid, som frågade hon-
 om, hvem han månne villja hafva till Konung,
 derest så hända skulle, att Olof Eriksson blefve
 afdagatagen, svarade han: "den, som oss synes bäst
 "dertill fallen, ehvad han är af höfdinga-ätt, eller
 "ej." Troligen mera af vördnad för fornminnenas
 helgd och Uppsvea-ättens guda-härkomst, än deraf,
 att han insåg det frö till borgliga oroligheter, som
 låg uti Emunds svar, yttrade Freyvid deremot:
 "icke villjom vi Upp-Svear, att konungadömet
 "skall gå ur de fordna Konungars gamla ätt i vå-
 "ra dagar, då så god tillgång som nu finnes till
 "konungaämnena. Konung Olof har två söner, och
 "en af dem villja vi hafva till Konung; dock är
 "mellan dem en stor åtskilnad; den ena är odal-
 "boren och Svensk till hela sin ätt, men den an-
 "dra en trälinnas son och till halfva ätten Ven-
 "disk." Stort bifall följde af hela allmogen till
 detta tal, och alla ville hafva Jacob, den odalbor-
 na, till Konung. Då sade Emund: "J, Uppsvear,
 "hafven våld att denna gången råda; men det sä-
 "ger jag eder, som framdeles äfven månne gå i
 "fullbordan, att somliga af dem, hvilka nu intet
 "annat villja höra, än att konungadömet i Svithiod

”må förblifva inom gamla ätten, torde lefva den dag, då de sjelfva jaka dertill, att konungadömet går till annan ätt; och mände det bättre lyckas.” Derefter låto Freyvid och Arnvid framleda Jacob på tinget. Då blef honom gifvet Konunganamn. Hans dopnamn Jacob behagade Svenskarne illa, emedan någon Svea-konung aldrig så hetat; de gäfvon honom derföre namnet Anund. Derpå antog han hoffolk och valde sig höfdingar, och hade en hvar af dem så mycket folk, som han fann nödigt. Sedan upplöste han tinget och hemförlofvade allmogen. Hans fader, Olof Skötkonung, hade emellertid farit omkring i trakterna af Mälaren, och till honom hade mycket folk samlat sig. Nu satte begge Konungarne ett möte mellan sig, och då blef mellan dem så öfverenskommet, att Olof skulle vara Konung och riket styra, så länge han lefde, men detta med villkor, att han gjorde fred och fölikning med Konungen i Norrige, så ock med alla de män, som varit med i detta rådslag. Anund skulle åtnjuta en del af de konungliga rättigheterna af landet, så mycket han och fadern sämjades om, för öfrigt hafva namn och värdighet af Konung och vara förpligtad att stå på böndernas sida, derest Konung Olof något företoge, som allmogen icke ville lida. På detta sätt lade man en tygel på Olofs stormodiga egensinnighet och satte honom i nödvändighet, att gifva akt på sina mäns råd.

Man ser i dessa tilldragelser tecken röja sig af sträfvande till magt hos de myndiga i landet, hittills för folket obekanta grundsatser om fria konungaval yrkas, och derjemte spår af inbördes afund framskymta. Vi få i nästföljande tidhvarf se dessa under askan glimmande gnistor gå upp i låga, Svear och Göter mot hvarandra uppträda till kamp om företrädet i rättigheter och magt, oroliga och bullersamma konungaval följa på den fred-

lighet, hvarmed under de föregående tiderna son efter fader trädt till konungadömet, de inbördes striderna åter nära föra till folkfrihetens undergång, detta till vinning för de mäktiga i landet, som på sig öfverflytta folkets fordna magt och betydighet i samhället, sedan kamp mellan konungamagten och landets aristokrater. Men tiden, som allt försämrar, förbättrar äfven allt. Det är genom strider, stater och folk utbildat sig och blifvit förda till utveckling af sina krafter.

Olof Skötkonung, straffad och varnad, tog lärdom af olyckan, blef mildtalig och vänlig mot hvar man. Han skickade sändebud till Norrige med uppdrag att tillbjuda Norriges Konung ett vänskapligt möte med Svea-konungen till stiftande af fred mellan begge rikena. Olof Digre mottog tillbudet med glädje och skyndadē till den utsatta mötesplatsen. Om sommaren år 1022 sammanträffade begge Konungarne, svärfader och mäg, i Konghäll, på gränsen mellan begges riken. Då slöto de vänskap, fred och förlikning. Göta-elf blef bestämd till gräns på denna sida mellan Sveriges och Norriges riken. Samma elf bildar vid dess utlopp en ö, som kallas Hisingen. Halfdelen af denna ö tillhörde Norrige, den andra hälften Götland. Men der låg en mark eller byggd, som ömsom lydt till begge länderna. Om denna byggd öfverenskommo Konungarne att kasta lott med tärning. Först kastade Olof Skötkonung, och tärningarna visade två sexor. Då sade han: "nu behöfves icke vidare att kasta." Men Konungen i Norrige tog tärningarna, skakade dem i sin hand, erinrade, att ännu funnos två sexor och att för Herren Gud icke yore omöjligt att låta dem uppkomma, kastade och fick äfven två sexor. Konungarne kastade andra gången. Då kommo åter tolf ögon upp för Svea-konungen, för Konungen af Norrige deremot tretton, emedan den ena tärningen brast sönder och visade sju. Den ifrågasatta

byggden tillföll således Norrige. Efter stadfästad fred och förlikning åtskildes Konungarne med mycken vänskap ¹⁸⁰).

Två år efter detta möte dog Olof Skötkonung. Då trädde hans son Anund Jacob till konungadömet. Anund satt vid pass sju och tjugu år på Upsala konungastol. Hela denna tid njöt riket trygghet och fred inom sig och stod i mycket anseende. Men gränsstrider med Norrige voro åter nära att uppkomma i de första åren af Anunds regeringstid.

Ett till en del lika förhållande, som föranledde Vermlands bebyggande, har under hedendomens tider äfven gifvit första anledningen till bosättningar och skogsmarkers upprödjande i det på östra sidan om den stora fjällryggen Kölen, som skiljer Sveriges och Norriges riken, liggande landskapet Jemtland. Konungasagorna berätta derom, huru en fornkonung på Uplanden i Norrige, Eisten den Rika, af andra kallad Eisten Illråda, dragit med sin krigsmagt upp till Throndhemsbyggden, underlaggt sig åtskilliga härader derstädes och utöfvat stort våld. För denna ofrid öfvergäfvos många höfdingar och mycket folk sina odalgårdar och flydde till åtskilliga orter. En man, kallad Kettil Jämte, Anund Jarls son af Sparabo i Throndhem, drog österut öfver Kölen, och med honom drog samma väg en stor myckenhet folk; de förde med sig allt sitt bohag; på östra sidan om fjället satte de sig ned, röjde marker och byggde der stora härader; det landet blef sedan kalladt Jemtland. Thorer Helsing, sonson af Kettil Jämte, begick ett mandröp, flydde och begaf sig längre åt öster in på dervarande öde skogsmarker, röjde och byggde der; dit drog äfven mycket folk med honom; man gaf detta land namn af Helsingland. Då Harald Hårfager underlade sig Norrige

¹⁸⁰) Ol. den Hel. S. hos Sn. Sturl. - Jfr gamla Norrska Chrön.

och undertryckte den gamla friheten, drogo åter skaror af folk från Thronnhem och Naumdalarna öfver fjället och upptogo nybyggen öster i Jemtland. Somliga drogo ända till Helsingland. Hela kusten åter eller den östliga, vid hafvet liggande delen af sistnämnda landskap beboddes af Svear. Helsingarne drefvo köpenskap på Svithiod och voro Svea-konungen underdåniga. Jemtlänningarne åter, liggande midt emellan begge rikena, lefde sjelfrådiga i sina byggder, och länge gaf ingen någon akt på dem. Det var först i medlet af det X:de århundradet, Konung Håkan Adalstens Fostre, Harald Hårfagers son, inrättade köpfärder från Thronnhem till Jemtland och kom derigenom i vänskap med de yppersta män i sistnämnda landskap. Man sporde om den Norrska Konungen mycket godt, köpfärderna återknöto gemenskapen med moderslandet, många drogo därför vester öfver fjällen och blefvo Konung Håkans män. Detta hade till följd, att både Jemtlänningarne och äfven de Helsingar, som ledde sin härkomst från Norrige, undergåfvo sig den Norrska Konungen och betalte till honom skatt, emedan de, såsom komna af Norrmännens ätt, hellre ville lyda under honom, än under Svea-konungen. Håkan deremot satte för dem lag och landsrätt ¹⁸¹). När och huru de sedan kommo under Svea-konungens lydriad, antingen detta skedde under de inre oroligheterna i Norrige efter Håkan Adalstens Fostres död, eller först efter slaget vid Svolder, känna vi icke med någon visshet. Sedan Olof Digre kommit till konungaväldet i Norrige, sände han män att uppbära skatten af Jemtland; dessa blefvo alla ihjelslagna af Svea-konungens män ¹⁸²). Så väl Jemtland som äfven den af Norrska nybyggare bebodda delen af Helsingland fortforo från denna tid att betala skatt

¹⁸¹) Håkan Adalst. Fostres S. Ol. den Hel. S. ¹⁸²) Ol. den Hel. S.

till Konungen i Sverige och voro honom undergifna.

Vid fredsmötet i Konghäll mellan Olof Skötkonung och Norriges Konung blef gränsen i söder mellan begge rikena bestämd. Men på hvad sätt densamma blifvit utstakad mot norden och huru man derom aftalat, det finnes icke nämndt. Att detta aftal emellertid lemnat rum för tvistiga anspråk, skönjes deraf, att då Olof Digre, på grund af det i Konghäll träffade fredsfördraget, ville göra sin rätt till Jemtland gällande, påstodo Svenskarne deremot, att landskilnaden nu som tillförne borde från Eda-skog gå längs fjällryggen Kölen ända upp till Finmarken; i följd hvaraf alla de öster om denna fjällrygg belägna landskaper, således äfven Jemtland, med rätta tillhörde Svea-konungen. Men Olof Digre, icke sinnad att eftergifva sina anspråk, lät Jemtlands bebyggare förstå, att han af dem fordrade lydnad och skatt, och han hotade dem med svårare villkor i fall af vägran. Jemtänningarne deremot öfverenskommo, att förblifva Svea-konungen underdåniga, emedan de nu en lång tid betalt skatt till honom. Icke dessmindre beslöt Olof Digre att skicka sändebud till Jemtland för att utkräfa skatten. Bland Konungens män fanns dock ingen, som gerna ville påtaga sig denna beskickning. Thorodd Snorreson, en Isländare, som någon tid mot sin villja varit qvarhållen vid Olof Digres hof, och ledsen vid detta tvång, ej aktade, hvad honom hända måtte, endast han åter finge råda sig sjelf, erbjöd sig dertill. Han drog åstad med elfva följeslagare, kom till Jemtland och frambar sitt ärende för Thorer, som var Lagman der i landet och hade det största anseendet. Thorer svarade, att i sådana saker egde han icke mera att råda än andra landets inbyggare; han ville därför stämma folket tillsammans till ting. Tingbudskaflan blef uppskuren, Thorer red till tinget, de

Norriska sändebuden qvarblefvo emellertid hemma i hans gård. På tinget förklarade bönderna, att de ingen skatt ville gifva till Konungen i Norrige. Somliga ville, att de Norriska sändebuden skulle hängas, andra, att de måtte offras åt Gudarne; efter mognare rådplägingar blef dock beslutet, att man dermed skulle uppskjuta, till dess Svea-konungens befallningsmän ditkommo; dessa skulle med dem få handla, såsom dem godt syntes, likväl efter rådgörande derom med folket; emellertid skulle man qvarhålla sändebuden, fördela dem på gårdarna deromkring, två och två på hvart matlag, undfägna dem väl och icke göra dem kunniga om deras förestående öde, utan föregifva, att de uppehöllos endast derföre, att man ännu icke hunnit insamla skatten. Thorodd Snorreson tillika med en af hans följeslagare blefvo qvar hos lagman Thorer. Det stora Julgästabudet tillstundade, och bönderna buro sina håfvor tillsamman, att samfält med hvarandra i samdrycko fira den urgamla midvinters-hög-tiden för solens återkomst och jordens kommande gröda. Det var sed i den byggd, der lagman Thorer bodde, att man drack halfva Julen hos honom, den andra hälften af Julen åter hos lagmannens svåger, en rik och mächtig bonde, som hade sin gård i granskapet. Hos Thorer börjades gästabudet. Båda svågrarna suto mot hvarandra och drucko hvarannan till, hvilket kallades att sitta i hvarandras tilldrickning; äfven sändebuden från Norrige fingo sina platser, och Thorodd Snorreson satt i tilldrickning för sonen till lagmannens svåger, den rika bonden. Hvar skulle då visa sin manlighet i dryckom och täfla med den andra. Detta skedde under mångahanda samspråk. Sinnena upphetsades, och stora ord sparades icke, då talet ledde till jämförelse mellan Svear och Norrmän, begges mannkraft, bedrifter, storhet och blodiga dater; Konungarne jämfördes med hvarandra, både de, som va-

rit, och de, som nu voro; man talade om landskilnaden mellan begge rikena, och en täflan uppkom derom, hvilkendera nationen tillfogat den andra större skada och förlust, hvilken den andra öfverträffat i manndrap och rån. Då detta syntes utfalla till fördel för Norrmännen, vredgades bondens son och sade till Thorodd Snorreson: "om så är, att våra Konungar mistat flera män, så skola Svea-konungens befallningsmän det jemna med tolf mannalif, när de efter Julen varda hitkommande sunnan ifrån, och veten J arma män icke, hvarföre J här blifven uppehållna." Äfven många af de öfriga skämtade häröfver, gjorde spe af Norrmännen och talade med smädelse om dem och deras Konung, så att, hvad Thorodd Snorreson hittills icke kunnat märka eller ana, nu röjdes med ohöljda ord af Jemtarnes dryckestalan. Thorodd och hans följeslagare, betänkande sin fara, lade den följande dagen obemärkt sina kläder och vapen tillreds, flydde sedan om natten bort och begåfvo sig till skogen. Om morgonen, när de sagnades, satte man efter dem med spårhundar. De igenfunnos, grepos och fördes åter hem till gården till ett uthus, hvarinom var en djup håla eller graf i jorden; dit blefvo de kastade, och falluckan öfver hålan tillstängdes. Vid mid-Julen drog Thorer och med honom alla friborna män till svågerns gård, att der dricka den öfriga tiden af Julen. Emellertid skulle de hemmablifvande trälarna hafva akt på jordkulan och gifva fångarna mat. Thorer gaf trälarna dryck till öfverflöd, att äfven de skulle fröjda sig och fagna Julen. Trälarna, under sin egen glädje, tänkte på de olyckliga fångarna, ville, att icke heller dem något skulle fattas, och buro således mat till dem rikligen. Till erkänsla för denna mensklighet, qvad Thorodd visor för dem; de slöto deraf, att han måtte vara en ypperlig man, visade honom aktning och gáfvo honom ned

i kulan ett stort brinnande ljus; de försummade äfven om qvällen att tillstänga luckan. Om natten arbetade sig Thorodd och hans följeslagare upp ur kulan. I huset, som stod deröfver, fanns rens-hudar med vidhängande klöfvar; de lösskuro klöfvarna, bundo dem afviga under sina fötter, tände sedan eld på en kornlada och flyktade till skogen; om dagen gömde de sig, om natten vandrade de vidare; hundarna, som skulle uppspara dem, förvillades af de bakvända spåren. Efter dessa och andra äfventyr kom Thorodd lyckligt, men med oförrättade ärender, tillbaka till Norrige¹⁸³).

Derefter förblef Jemtland en lång tid, utan anspråk från Norriges sida, i Svea-konungens händer. Ty från annat håll kommo hotande faror, till hvilkas afvärjande Konungen i Norrige ej blott hade hela sin magt, utan äfven Sveriges vänskap och bistånd af nöden. En ny strid nemligen uppkom om Norriges rike, och stora hvälfningar följde derpå ej blott i Norrige, men äfven i Danmark. I dessa händelser tog Svea-konungen så mycken del, rikets säkerhet fördrade, och så mycket ske kunde, utan att indraga riket i besvärliga krig. Såsom ofta tillförne, blef Sverige äfven nu en tillflyktsort för många ansedda män, hvilka olyckliga öden fördrifvit från deras fädernesland.

Sedan nemligen Konung Knut i Danmark fullbordat eröfringen af hela England och befastat sig i besittningen af detta land, så att han satt en mächtig Konung öfver tvänne riken, tänkte han äfven på Norrige och de besittningar derstädes, som af Olof Digre blifvit honom frånöfvade. Således, icke långt efter Olof Skötkonungs död, kommo till Norrige män, som medförde bref till Olof Digre från Konung Knut i England. Knut fordrade, att Konung Olof skulle begifva sig öfver till England, mottaga af honom Norriges rike i förläning, blifva hans

¹⁸³) *Ol. den Hel. S.*

man och till honom betala samma skatt, som Jarlarne tillförne erlaggt. Han grundade dessa anspråk derpå, att hans farfader, Harald Blåtand, innehaft Norriges land och uppburit skatt deraf, äfvensom Knuts fader, Sven Tveskägg, lång tid rådt öfver en del deraf. Redan vid första underrättelsen om de Engelska sändebudens ankomst blef Olof Digre illa till mods, emedan han anade deras ärende. De måste vänta flera dagar, innan de fingo företräde. När dem ändtligen tilläts att frambära sitt ärende, och de aflemnade brevet, svarade Olof Digre: "det hafver jag hört af gamla berättelser, att Konung Gorm i Danmark varit hållen för en mächtig Öfverkonung, ehuru han icke hade mera land att råda öfver än Danmark allena. Men de Dana-konungar, som sedan varit, hafva tyckt sig dermed icke ega nog. Och är det nu så vida kommet, att Knut råder både öfver Danmark och England och hafver dessutom brutit under sig en stor del af Skottland. Likväl begär han mitt fadernearf, som jag i handom hafver. Han borde dock hafva någon måtta och hof med sin girighet. Eller månde hans uppsåt vara, att ensam blifva rådande öfver alla nordländerna? Och tänker han allena uppäta all kål i England? Förr skall han mägta det, än jag bär till honom mitt hufvud eller för honom gör en enda bugning. Nu skolen J säga honom dessa mina ord, att jag skall Norrige värja med udd och ägg, så länge jag lifvet behåller, och aldrig betalar jag till någon man skatt af mitt rike." Men i Norrige hade redan till en stor del folkets hjertan vändt sig från Konung Olof. Såsom han brann af nit för Christendomen och bar afsky för den gamla hedniska gudadyrkan, pådref han omvändelseverket och hedniska sedvanors afskaffande med ännu större häftighet och ifver, än Olof Tryggvason före honom hade gjort. Han öfversåg och förbättrade efter

Christendomens anda de gamla lagarna, samman-
satte äfven med biskop Grimkells och andra lära-
res råd en Kyrkobalk eller Christen-rätt, ransaka-
de på sina färder kring landet, huru Christendo-
men blef hållen, och dem, som i hemlighet be-
kände sig till den gamla läran eller öppet vägrade
att antaga den nya, straffade han med stor hård-
het och grymhet, så att han på somliga lät utstic-
ka ögonen, på andra afhugga händer och fötter,
en del fördref han från deras egendomar, brände
gårdar och hela byggder och lemnade öfverhufvud
de gamla Gudarnes tillbedjare endast valet mellan
död och Christendom. Det var sed, att höfdingars
och mäktiga bönders söner stego på härskepp och
förskaffade sig egodelar genom härjande så inom
som utom landet; Olof Digre åter förbjöd allt rån
och rövveri och straffade till lifvet utan skönsam-
het och utan anseende till personen en och hvar,
som bröt mot lagen och störde landsfriden, låtan-
de i sådana fall inga förlikningar eller penninge-
böter gälla; detta betraktades af många som öfver-
våld och ådrog Konungen mycken fiendskap af de
bestäffades vänner och slägt¹⁸⁴). Under de be-
ständiga striderna om öfvervåldet och de täta om-
vexlingarne af landets öfverherrar hade, då hvar
och en sökte att på sin sida vinna de anseddaste
män i landet, en mängd stora länserrar uppkom-
mit; Olof indrog en del förlänningar, sökte inskrän-
ka rättigheterna af andra¹⁸⁵), var öfverhufvud

184) "Norges män the hafde en sid,
"At the torfte altid annars vijd,
"Röfvade han som mindre förmatte,
"Förän Olaf Konung Rijket atte,
"Tolckin sid han fördref,
"Ty varo Herrana honom vred:
"Alla them som orätt gjorde,
"Med Lag och Rätt han näpsa torde.

S. Oluffs S. Jfr *Ol. d. Hel. S.* hos Snorre Sturl.

185) "Hvad förlänningarna vidkommer, vill jag dem efter mitt

sparsammare än hans företrädare i läns utdelande, och handlade icke alltid med behörig varsamhet. Dessa förhållanden hade till följd, att många förnäma män och rika bondesöner drogo ur landet och foro öfver till Konung Knut i England. Den rikdom och prakt och den stora samling af folk, de här sågo, bländade deras ögon och ingåfvo dem höga begrepp om Knuts magt. Såsom han uppbar skatt både af England och Danmark, så egde han mycket att gifva och utdelte äfven med frikostig hand sina gåfvor; i synnerhet rönt alla de, som kommo till honom från Norrige och förklarade sig villja blifva hans män, stora prof af hans frikostighet, och de hörde derjemte af alla beprisas hans stora godhet och mildhet, så att aldrig någon så mycket förbrutit sig mot honom, att han ju icke tillgaf det, när de sjelfva vände sig till honom och sökte förlikning.

I detta sakernas skick, och då genom köpmansskepp, som kommo vester från England, det rykte utbreddes, att Konung Knut förehade en krigsutrustning, sände Konung Olof män till Sveakonungen Anund, att gifva honom tillkänna Knuts afsigter och anspråk på Norrige, och huru troligen Konung Anund icke heller länge skulle få sitta i fred i sitt rike, derest Konung Knut förmådde att underlägga sig Norrige; Olofs råd var derfore, att begge Konungarne, Sveriges och Norriges, sig emellan slöto ett fast och nära förbund, att med gemensamma krafter värja sina riken; förenade skulle de hafva styrka nog att motstå Konung Knut. Anund betänkte vådan för nordens af Dana-konungens vidtutseende eröfringsplaner och sva-

" eget behag utdela, men icke tillstådja, att J länsböfdingar så handlen, såsom voren J odalborna till mitt arfrike; ty på det sättet skall det komma mig allt för svårt eder tjenst att "köpa." Olof Digres ord till Erling Skialgsson, en af de mäktigaste läms herrar i Norrige. *Ol. den Hel. S. hos Sn. Sturl.*

rade sändebuden, det han med Konung Olof ville ingå sådant vänskapsförbund, att den ena skulle göra den andra bistånd, hvilkendera det först månne behöfva. Knut kom från England öfver till Danmark. Der blef honom berättadt, att sändebud gingo mellan Konungarne i Sverige och Norrige, och att stora anslag måtte ligga derunder. Då sände äfven han en beskickning till Svea-konungen; sändemännen medförde stora skänker jemte försäkringar om Dana-konungens vänskap, och att hans afsigt ingalunda vore att något fiendtligt företaga mot Konungen af Sverige, med hvilken han hädanefter som hittills önskade lefva i sämja och fred, så att Konung Anund för den orsaken skull icke behöfde blanda sig i den tvist, som var mellan honom och Konung Olof. Anund mottog med köld de Danska sändebuden; på deras framställningar svarade han fåordigt och så, att de klart kunde skönja, det han var till vänskap med Konungen i Norrige benägen. Då begaf Konung Knut sig åter tillbaka till England. Anund och Olof åter stämde ett möte vid Göta-elf i Konghäll. Alla vid mötet närvarande kunde då af Konungarnes vänlighet mot hvarandra i tal och umgänge klart märka den stora förtrolighet, som rådde mellan dem; de talade äfven mycket i hemlighet med hvarandra, men hvarom dessa hemliga öfverläggningar handlade, det visste ingen. Kort derefter gjorde begge Konungarne stora sjörustningar. Konung Olof kom redan tidigt på våren med en flotta af 350 skepp till södra kusten af sitt rike; der låg han någon tid stilla; omsider började folket ledsna öfver detta stillaliggande, och då tillika spordes, att Knut ännu vore qvar i England, och att således ingen stor fiendtlig magt ännu hotade, hemförlofvade Olof större delen af sin flotta och behöll endast qvar 60 de största och bästa skepp med det

käc-

käckaste och till krig bäst utrustade folket. Med dessa 60 skepp drog han till Seland, gjorde der landgång och framfor med stort härjande. På samma tid anlände Konung Anund till kusten af Skåne med 350 härskepp och härjade våldeligen utefter hela kusten, intill dess han kom tillsammans med den Norrska flottan och förenade sig med denna. Då gjorde begge Konungarne kunnigt för sina krigshärar och för landets inbyggare, att de hade i sinnet underlägga sig Danmark. Konung Knut hade derstädes kvarlemnadt sin son Hördaknut, att under ledning af Ulf Jarl Sprakaleggson förestå Danmarks rike. Hördaknut och Ulf Jarl, öberedda till försvar och seende sig icke mäktiga att motstå de förenade Konungarnes magt, flyktade undan till Jutland. Inbyggarna på Seland och i Skåne, utan försvar öfverlemnade åt sitt öde, köpte sig fred och underkastade sig. På detta sätt, hvar de framdrogo, underlade sig Konungarne landet och uppburo skatt; der åter något motstånd gjordes, härjade och plundrade de.

När detta spordes till England, fortskyndade Knut utredningen af sin flotta och samlade tillhopa en väldig magt. Håkan Jarl, Konung Knuts systerson, densamma, som af Olof Digre öfverrumplades och tillfångatogs och sedan drog öfver till England ¹⁸⁶), förde underbefålet öfver hela krigsmagten. Flottan bestod till större delen af mycket stora skepp; det största af alla, det väldiga drakskeppet, på hvilket Konung Knut sjelf var om bord, hade sextio roddarbänkar, och fyratio den draka, som fördes af Håkan Jarl; begges segel voro randade med rödt, blått och grönt; stammarna glänste af stora, med guld öfverdragna drakhufvuden; alla skeppen voro målade öfver vattengången, och flottans hela öfriga utrustning i allt mycket präk-

¹⁸⁶) Jfr ofvan s. 372.

tig. Knut lade in i Limafjärden. Der hade äfven hans son Hördaknut och Ulf Jarl från hela Jutland dragit tillsammans skepp och folk, som endast väntade på Konungens ankomst. Begge flottorna i förening, under Knuts eget anförande, togo sedan kosan åt Öresund. Då drogo Konungarne Anund och Olof sig tillbaka utefter kusten af Skåne. De härjade och brände hela kustbyggden, hvar de framforo, emedan inbyggarna, sedan de blifvit underrättade om Konung Knuts ankomst, icke ville gå de förenade Konungarne tillhanda; dessa, dragande sig allt längre tillbaka åt öster omkring den Skånska kusten, lade slutligen in i den hamn, som Helge-å bildar vid dess utlopp i hafvet, der, hvarest Åhus är beläget, icke långt från Christianstad och endast några mil från Blekingska gränsen. Derifrån utsände de spejare och förnummo, att Konung Knut följde efter dem med sin flotta. De beräknade då, att äfven han skulle komma att söka denna hamn. På grund af denna beräkning uppgjorde de planen till en krigslist. Konung Anund tog befälet öfver begge flottorna, den Svenska och den Norrska. Olof åter steg i land med en del af sitt folk och gick öfver skogarna uppåt till den sjö, hvarifrån Helge-ån faller ut. Der företog han att med starka bolverk af torf, stenar och träd tilldämna vattnets lopp; sedan lät han gräva stora diken, hvarigenom han ledde flera sjöar tillsammans, så att hela trakten ofvanför tilldämningen öfversvämmades af det stigande vattnet; derefter fälde man de största träd, som i trakten funnos, och kastade dessa i fåran, der ån förut haft sitt lopp. Emellertid anlände Konung Knut med sin flotta och närmade sig hamnen. Då lät Anund blåsa till uppbrott, skeppstälten nedtogos, man härklädde sig och rodde ur hamnen, och strax utanföre, öster om, der Helge-å utlöper i hafvet, lade man sig i slagordning, fä-

stade skeppen tillsamman och rädde sig till strid. Konung Knut var icke beredd att här träffa en slagfärdig fiende. Hans många skepp seglade vidt utsilda, så att det var mycket långt mellan hans främsta skepp och det eftersta, äfvensom mellan dem, som gingo vid landet, och dem, som seglade längst ut på hafvet. Då han derföre icke så hastigt kunde sammanlägga sin flotta, vinden dessutom var svag och aftonen tillstundade, beslöt han uppskjuta striden till följande dagen och intog den lediga hamnen med så många skepp, som der kunde ligga; de öfriga, utgörande största delen af flottan, lade sig tätt derutanföre i åsyn af de Svenska och Norrska skeppen. Om natten var allt stilla. Endast Konung Olof, som från Anund under rättades om allt, hvad på sjön föregick, var med sitt folk i fullt arbete att genomskära dammarna. Vitt dagningen följande morgon gick en del af folket från de i hamnen liggande skeppen upp i land att förlusta sig. På en gång började å-vattnet att häftigt flöda, steg i hast upp öfver åbräddarna och öfersvämmade hela marken deromkring med sådan våldsamt, att det fördränkte och med sin brutande fart bortskölde alla dem, som gått upp på land. Bland skeppen i hamnen uppkom den största förvirring. Det likt en störtflod framförande vattnet kastade det ena skeppet mot det andra, och förskräckelsen ökades ännu mer af de obäkliga stockar och trädstammar, som floden förle med sig och med förfärlig kraft slungade mot skeppen; många af dessa skadades, och en stor del af besättningen omkom. De, som under detta förskräckande uppträde behöllo någon sans och rådhets eller återhemtade sig efter den första bestörtningen, skyndade ändtligen att afhugga sina landfästen eller kapra ankartrossarna, för att göra sig lösa; när detta skedt, då vräktes det ena skeppet

hit, det andra dit; inga åror kunde brukas, intet skepp lydde roder. Det stora drakskeppet, på hvilket Konung Knut sjelf var om bord, drefs med det strömmande vattnet ur hamnen och fördes midt i gapet på den Svenska och Norrska flottan. Det blef genast på alla sidor omringadt. Men detta skepp, det största, som ditintills och lång tid der-
 efter funnits i norden, hade mycket höga bord, så att det i jemförelse till de öfriga liknade en borg; det var dessutom, likasom fordom Ormen Långa, bemannadt med de utvaldaste och bäst vapenrustade kämpar; det kunde därför icke så lätt och i sådan hast äntras. Emellertid befann Konung Knut sig i den yttersta fara och hade redan lidit en stor manspillan, då Ulf Jarl med den Danska flottan skyndade till Konungens bistånd och uppehöll striden; derunder drog sig efter hand den öfriga, skingrade delen af flottan tillsammans; samlad, var denna till skeppens antal dubbelt starkare än den Svenska och Norrska tillhopa. De förenade Konungarne således, öfvergifvande hoppet att för denna gång vinna större seger, än de redan hade vunnit, låto småningom mynna skeppen tillbaka och drogo sig omsider i god ordning ur striden.

Knut hvarken förföljde de aftågande, eller drog sedan vidare efter dem. Han gick åter tillbaka i hamnen för Helge-å, mönstrade sin krigsmagt, beräknade den stora skada, han lidit på skepp och folk, och qvarlåg någon tid stilla i hamnen under afbidan, hvad fienden skulle företaga. Anund och Olof åter, sedan de i början under sagta roende aflägsnat sig och derunder förmärkte, att Konung Knut icke visade någon håg att följa efter dem, sjelfva äfven funno betänkligt att göra något anfall, reste slutligen upp sina master, hissade seglen och fortsatte kosan österut inom Svea-konungens landamäre, hvarest de en afton lade till vid en ort, som kallades Barvik. Konungarne mön-

strade sitt folk och funno, att de icke lidit någon manskada¹⁸⁷⁾. Det led mot hösten, och Svearne längtade att återkomma till sina hem. En natt drog derföre större delen af de Svenska skeppen bort. Då Anund om morgonen sporde detta och såg, att af hans flotta icke flera än 100 skepp lågo qvar, lät han blåsa till husting. Konungarne och deras folk gingo då upp på landet. Sedan tinget var satt, tog Konung Anund till ordet och föreställde, huru, sedan så stor del af flottan dragit hem, den återstående krigsmagten vore alltför ringa, att man någon framgång kunde vänta, om man i vidare krigsföretag ville sig inlåta. "Derföre," så fortfor han, "tyckes det mig rådligast, att fara åter till mitt rike, ty det är godt, att åka hem med hela vagnar; vi hafva på denna krigsfärd förvärfvat stora egodelar, ehuru vi sjelfva länderna icke kunnat behålla; vi hafva något vunnit, men ingenting förlorat. Nu vill jag tillbjuda eder, Konung Olof, att fara hem med mig och blifva hos mig denna vinter, och skall eder af mitt rike blifva tilldeladt så mycket, som J behöfven till edert rikliga underhåll med det folk, som eder följer; sedan, när våren kommer, skola vi taga de råd, som efter tidens lägenhet synas oss de bästa. Men villjen J hellre draga till Norrige landvägen genom vårt rike, så skall äfven det jemte allt, hvad J på denna genomfärd behöfven, stå eder fritt." Olof tackade sin svåger för detta vänliga tillbud, men sade, att, om

187) I våra gamla Chrönikor, äfvensom hos Saxo, talas om en drabbning till lands i Skåne vid Stångapelle eller rättare St Capels bro, der Svenskarnes under anförande af Konung Emund (Anunds broder) eller, efter de Engelska Chrönikorna, af Ulf och Eilif (Ragnvald Jarls söner), som kallas Konungar, synas lidit någon afbräck. Men de närmare omständigheterna af denna drabbning, och huruvida densamma stått i något sammanhang med slaget vid Helge-å, kan af den korta berättelsen i Chrönikerna icke utredas.

han finge råda, skulle de hålla den för handen varande hären tillsammans; äfven han hade, innan han lade ut från Norrige, haft halftjerde hundra skepp, men sedan hade han af denna krigshop utvalt det bästa och käckaste folket och deraf bildat den stridshär, han ännu hade kvar; så trodde han äfven, att de af Anunds krigsfolk, som dragit bort, varit sådana, som dådlösast voro och minst gagna kunde, ty han såg alla Svea-konungens höfdingar och härstyrare ännu vara tillstädes; man visste ock, att det folk, som utgjordes af hofmän, alltid var det käckaste och i vapenbragd bättre än andra; då härtill äfven kom, att de med kost voro rikligen försedda, så var hans råd, att de skulle ligga ute på skeppen hela vintern öfver, såsom härkonungar fördom hade gjort; han trodde, att Konung Knut ej skulle länge kunna blifva liggande i Helge-å, emedan der icke vore hamn för en så stor flotta som hans; han komme således troligen antingen att styra österut efter dem, eller att draga tillbaka till de hamnar, der han kunde förlägga sin flotta i säkerhet; i förra fallet borde de, Anund och Olof, vika undan längre åt öster, tills de hunnit samla till sig mera folk från landet, i sednare fallet åter skulle Knuts folk äfven snart börja att längta hem och hans här inom kort blifva förskingrad, och skulle man då se till, hvilken lyckan ville beskära segern. Alla berömda högligen Olofs tal, hans råd blef gilladt och antaget, och spejare utsändes att utkunskapa Konung Knuts förhåfvande.

Knut hade, då han såg, att de förenade Konungarne ställde sin kosa åt öster utmed landet, genast utsändt män, som skulle rida längs efter kusten, gifva akt på de utanföre seglande flottorna och utforska deras företagande. Derefter, då han blef underrättad, att en stor del af Svenska flottan dragit hem, bröt äfven han upp från Helge-å och for

med hela sin krigsmägt tillbaka till Seland; han förlade sin flotta i Öresund, en del vid Skåne, en annan del vid Seland, och begaf sig derpå sjelf med ett stort följe upp till Roskild. Så snart detta blef kunnigt i de förenade Konungarnes läger, trädde Konungarne och hären åter tillsammans till rådplägning. Konung Olof framställde då, huru en del af det, som han förutsagt, redan gått i fullbordan, förmodade, att så äfven skulle gå med hans öfriga förutsägelser, och försäkrade, att segern visserligen skulle komma att tillhöra dem, om de med stadighet afbadade tiden och med mod gingo fram, när det kunde gälla. Men nu ville Svearne för ingen del längre qvardröja, ty de sade det vara ett stort oråd, att på denna ort afbida vintern och frosten, emedan det kunde inträffa, hvad icke sällan plögade ske, att hafvet tillfrös. Det blef då beslutet, att Konung Anund skulle segla hem. Olof åter stannade kvar. Knut hade alltjemt sina spejare ute, som instucko sig bland Konung Olofs folk, utdelade penningar åt somliga, gáfvo åt andra löften derom och försäkrade alla om den stora ynnest, de hade att vänta af Konung Knut. Efter Svearnes aftåg sammankallade Olof åter sina höfdingar och sitt krigsfolk till rådgörande, hvad dem syntes bäst att nu företaga. Då framkommo många med sådana råd, som uppenbart påsyftade att föra Konungen i förderfvet. När Olof här af märkte, att han var omgifven af förrädare eller sådana, som voro Konung Knut mera tillgifna än honom, uppgaf han alla förslag på vidare krigsförrättningar, sände skeppen med redskapen och allt det tunga godset till Kalmarhäs, att der uppläggas och förvaras, sammanskaffade så många hästar, som kunde fås, klöfjade på dessa gångkläder och andra lösöron, tog med dem och sitt folk vägen upp genom Småland och Vestergötland, framdrog fredligt och stilla, blef derföre allestädes af

inbyggarne på bästa sätt mottagen och undfågnad och framkom lyckligen till Viken, der han öfver vintern satte sig ned i Sarpsborg.

En man vid namn Erling Skialgsson, den förnämsta och myndigaste af alla Norrignes läns herrar, han och flera Norrmän med honom hade, då Konung Olof den föregående våren uppådat krigsfolk och skepp af landet, i stället att draga till samlingsplatsen för den Norrska flottan, farit öfver till Konung Knut i England och med honom under sommaren deltagit i krigståget mot Svenska och Norrska Konungarne. Nu, sedan krigsrörelserna för detta år upphört, for Erling om hösten åter hem till Norrige, och med honom följde sändebud från Konung Knut, hvilka medförde en stor myckenhet penningar; med dessa drogo de, understödda af Erlings magt och anseende, omkring hela landet, tillställde hvar och en de af Konung Knut utlofvade föräringar, utdelade äfven åt många andra rika gåfvor och köpte så Norrignes rike och folk åt den Danske Konungen. Efter sådana förutgångna underhandlingar kom Knut sjelf tidigt om våren med en väldig flotta till kusterna af södra Norrige; derifrån for han norr utmed landet ända till Thronhem, stämde i hvart fylke ting med allmogen och blef allestädes tagen till Konung. Gåfvor och guld utöste han med fulla händer, gaf förlänningar och gods åt alla dem, som vände sig till honom, men belönade i synnerhet Erling Skialgsson jemte flera af dem, som verksammast bidragit till hans framgång, med större välden och inkomster, än de tillförne haft. Till styresman öfver hela riket satte han sin systerson Håkan Jarl. Sedan han derpå af läns höfdingarne samt de rikaste och förnämsta bönder till gislan för deras trohet tagit deras söner eller bröder eller andra deras fränder och vänner, sådana, som tycktes honom tjenliga dertill, lönade han Norrige åter och begaf sig tillbaka till

Danmark. Konung Olof, af alla öfvergifven, "emedan alla bortlofvat sig för penningar," då han i Norrige icke mera fann någon säkerhet, drog, åtföljd af sin gemål och sina barn samt några trogna följeslagare österut genom Eda-skog in i Verm-land och derifrån vidare till Nerike. Der bodde en rik och mächtig man vid namn Sigtrygg. Hos honom uppehöll sig Konungen öfver våren. Då sommaren kom, färdades han vidare ned till kusten af Svea-land, qvarlemnade i Sverige sin gemål Astrid jemte hennes dotter Ulfhild, tog deremot med sig sin son Magnus, född af en trälinna, steg på skepp och for öfver till Gardarike, der han af sin svåger Jaroslav och dennes gemål Ingegerd blef med stor vänskap mottagen. Under den tid, han der vistades, hade han med sig sjelf och med de Norrmän, som följt honom, många bekymmersamma öfverläggningar, hvad råd han skulle taga. Hans svåger Jaroslav erbjöd honom ett stort landskap i sitt rike. Olofs män åter afrådde honom ifrån att mottaga det hedniska landet, men tillstyrkte fast hellre att vända tillbaka till Norrige, der lyckan framdeles månde blifva honom blidare; detta svarade äfven närmast mot Olofs egen önskan; likväl betänkte han, huru ringa utsigt till möjlighet sig tedde att kunna återtaga riket, hvälfde derföre i sinnet det uppsåt, att nedlägga sin konungsliga värdighet, draga bort till Jerusalem eller någon annan helig ort och der i något munkkloster i helig andakt åt klosterlivets pligter egna sina öfriga dagar. Under dessa hans svärmodiga tankar och stora tvehogenshet, hvarthän han skulle vända sig, kom till honom från Norrige hans forna Stallare Björn och medförde den tidning, att landet var höfdingelöst, ty Håkan Jarl, som under sommaren gjort en resa till England, hade på återvägen derifrån lidit skeppsbrott och omkommit. Denna underrättelse, Olofs Norrska följeslagares der-

vid förnyade uppmaningar, men i synnerhet en på hans sinne djupt verkande dröm med vink och manande ord af hans frände, Norriges fordna Konung Olof Tryggvason, att återtaga fäderneriket; dessa förenade omständigheter stadgade omsider hans beslut att återvända till Norrige. Inga föreställningar af hans svåger, inga hinder kunde nu afskräcka honom från ett företag, "som efter Guds försyn sin fortgång hafva måste." I Jaroslavs och Ingegards vård anförtrodde han sin unga son Magnus, och sedan han af sin svåger blifvit med hästar och alla förnödenheter till resan rikligen försedd för sig och sina män, till antalet nära tvåhundra, bröt han efter Julen upp från Kiew, hufvudstaden i södra Ryssland, drog, medan vintern varade, öfver det vida landet fram till kusten, utsköt om våren sina skepp, landade först vid Gottland, styrde sedan uppåt till Svithiod, lopp in i Mälaren och höll fram ända till Upsala åmynning. Det var på alla sidor ett glädjemöte, säga Konungasagorna, då Olof Digre, hans gemål Astrid och hans svåger Anund jemte deras ömsesidiga vänner åter råkades. Konung Anund undfagnade sin svåger på det bästa sätt.

Efter Håkan Jarls död fruktade de stora läns herrarne i Norrige mycket, att Konung Olof torde begagna detta tillfälle att söka återvinna sitt rike; de hade derföre spejare ute i Danmark, i Sverige och öfverallt omkring, för att i tid få underrättelse om Olofs företagande. Så snart derföre hans ankomst till Sverige blef i Norrige bekant, utsändes krigsbudkaffar kring hela landet, hela allmoggen uppbådades, och i ovisshet, från hvilken sida Olof skulle infalla i landet, skipades hären i tvänne stora hopar, af hvilka den ena drog österut, den andra norrut. Om dessa rörelser och den i hela Norrige mot honom herrskande fiendtliga sinnesstämning fick Olof kunskap genom sina utskic-

kade, hvilka afrådde honom ifrån att intåga der i landet; han icke dess mindre vidblef sitt en gång fattade beslut och anhöll hos sin svåger Konung Anund om hjälp och undsättning. Det finnes icke, att Anund efter det sista gemensamt med Olof företagna krigståget mot Konung Knut vidare tagit någon del i fiendtligheterna mellan dessa Konungar, troligen emedan han fann betänkligt att blottställa sig för en Konung, som i kampen mot en öfvermäktig fiende icke hade stöd af sitt eget folk; då man icke heller finner, att Knut med några fiendtligheter eller härjningar på de Svenska kusterna hämnats det fiendtliga infallet i Danmark, så är icke osannolikt, att mellan Svea- och Danakonungarne föregått fredsunderhandlingar, dem vi icke känna. Till Olofs begäran svarade nu Anund, det Svearne voro mycket ovilliga att kriga på Norrige; hvad han emellertid utan folkets ovillja och missnöje kunde åstadkomma till sin svågers bistånd, det vore han benägen att göra och ville således gifva honom tillstånd, att draga öfver landet och sjelf förskaffa sig så mycket folk, som frivilligt ville följa honom; dessutom skulle han bland Konungens hird- eller hustrupper få utvälja sig fyrahundra de stridbaraste och med vapen bäst utrustade män. Konung Olof mottog tillbudet och redde sig till uppbrott. Han drog upp i landet genom skogarna den väg, Svearne visade honom, och kom fram i södra Dalarna eller den nuvarande Österbergslagen, fordom kallad Jernbäraland (188). I byggderna deromkring utsände han sina budskap, uppmanande de män, som genom krigsbyte ville förvärfa sig egodelar, eller bekomma de förverkade egendomar, Konungens ovänner i Norrige innehade, att infinna sig och vara honom följaktiga på tåget till Norrige. I något landskap af Svithiod bodde en man, som kallades Dag Ringsson, son

188) Jfr Geijer, S. F. H. I.

af Konung Ring på Uplanden i Norrige, densamma, som i de första åren af Olof Digres regering blifvit landsförvist¹⁸⁹⁾; Ring och hans son Dag hade då flyktat till Sverige, der satt sig ned och af Olof Skötkonung fått något land eller län att råda öfver; Ring säges, att i rätt linie hafva nedstammat från Harald Hårfager genom dennes son Dag, till följd hvaraf Dag Ringsson var af Ynglingarnes ätt och således en frände af Olof Digre. Till denna Dag Ringsson skickade Olof och uppmuntrade honom att rusta sig med all den härsmagt, han kunde åstadkomma, för att deltaga med honom i krigståget; han skulle till belöning derfor, så vida Norrige kunde återeröfras, der bekomma icke mindre land och rike, än hans fäder tillförne egt. Dag var en snar-ordig och snar-rådlig man, hastig till sinnet och dristig, men icke vis och försigtig. Vid budskapet från Konung Olof vaknade hos honom en stor åtrå att återkomma till sin fädernebyggd, han samlade sig folk och fick nära 1200 man, med hvilka han skyndade till sin frändes bistånd. Från Norrige kom Harald Sigurds-son, Konung Olofs halfbroder, en femtonårig yngling, men stor till vexten och manlig till krafter och mod; han och flera andra af Olofs vänner hade tillhopaskaffat 600 man, tågade med dessa ut från Uplanden i Norrige öfver Eda-skog in i Verm-land, togo derifrån vägen öster öfver skogarna in i Svithiod, frågade sig der före om Konung Olofs färd, drogo efter honom och upphunno honom i Järnbäraland. Härifrån fortsatte nu Olof sin färd vidare med den samlade hären. Tåget gick än genom skogsbyggder, än genom ödemarker och ofta öfver stora vatten; för att komma öfver dessa, hade man farkoster, hvilka mellan sjöarna måste dragas eller bäras; till skjul om nätterna uppbyggdes kojor, hvilka ännu i långa tider derefter fun-

¹⁸⁹⁾ Jfr ofvan s. 377 och 378 samt 400 not. 175.

nos qvar och kallades Olofs bodar. Då hären ändtligen kom fram till Jemtland, delade den sig i trenne hopar, som hvar tog sin serskilda väg norrut till Kölen. Med Konungen tågade Norrmanna-hären; Dag for en annan väg med sina män, och Svearne förde sin här på den tredje.

På de stora skogarna, hvarigenom tåget hittills gått och ännu gick, träffades icke sällan skogsinbyggare eller så kallade stigmän och röfvere. Många så väl af dem som äfven från de bebyggda trakterna stötte till Konungens här. Namngifna äro tvänne bröder, Gauka Thorer och Afarfaste, skogsmän och stora våldsverkare; de hade aldrig varit i strid, der man slagits efter krigsordning, hvarföre, då de förnummo Konungens framtåg genom dessa marker, en stor lust hos dem uppstod att se en konungahär i slagordning och att sjelfva i konungastrid pröfva sina krafter; de kommo till Konungen med trettio följeslagare och erbjödo honom sin tjenst. Dessa bröder voro till vexten större och till krafter starkare än andra män, dessutom väl beväpnade, djerfva och modiga karlar, som icke trodde på någon annan Gud än sin egen styrka och kraft. Konungen ville, att de skulle låta döpa sig och tro på Christum samt Gud Fader, deras skapare. De sade nej dertill, och Gauka Thorer sporde Konungen, om i hans här någon funnes bland de Christna männen, som vuxit högre i vädret än de bröderna. Men utan afseende härpå vägrade Olof att intaga dem i krigshopen, så länge de voro hedningar. De gingo således bort, men följde dock efter hären på dess tåg öfver fjällen, och till dem sällade sig många andra skogsmän. På andra sidan om Kölen, sedan Konungen kommit ned i Verdalen till Stafsmyrarna, mönstrade han sin krigshop; då befunnos deribland niohundra man, som ännu alla voro hedningar; dessa utgallrades, emedan Olof icke ville hafva med sig

i striden andra än Christna; hedningarna gingo af-sides och rådgjorde; fyrahundrade af dem beslöto då att efterkomma Konungens villja och låta döpa sig; de öfriga vägrade dertill och drogo bort. Bland dem, som qvarstagnade, befunnos äfven bröderna Gauka Thorer och Afarfaste jemte deras följeslagare, ty de ville för ingen del vända hem, utan att hafva varit med i striden, och då Afarfaste yttrade benägenhet att gå öfver på böndernas sida, hvarest de utan något villkor torde blifva mottagna, erinrade Thorer deremot, att det vore hederligare strida med Konungen, och lade dertill: "om jag skall på någon Gud tro, så är mig intet värre att tro på den hvita Christ, än på någon annan Gud; derföre är mitt råd, att vi låta döpa oss, efter Konungen så ändtligen hafva vill, och sedan gå vi med honom i striden." Deruti instämde alla, gingo till Konungen och gäfvo sitt beslut tillkänna. Då blefvo de af presterna döpta och af biskopen med händernas påläggning och den heliga smörjelsen välsignade. Till Konungen kom äfven en man, som genom sitt utseende väckte allas förundran; icke någon af alla dem, som under detta tåg inställt sig vid hären, liknade honom; han var till vexten så reslig, att äfven de mest storvexta män i Konungens här icke räckte honom längre än till axlarna; icke mindre utmärkte honom hans prydliga hår och hans manligt sköna ansigtsbildning; öfver lifvet var han beklädd med en ringbrynja; på hufvudet bar han en präktig hjälm och i handen ett stort guldbelagdt spjut, hvars skaft var så tjockt, att knappt någon kunde med handen ompänna det; hans sköld var röd, och svärdet, hvarmed han sig omgjordat, mycket prydligt och kostbart. Denne man gick fram till Konungen och helsade honom. Konungen betraktade honom och sporde efter hans namn och härkomst, och från hvilket land han var. Han svarade, det han ha-

sin slägt i Helsingland och Jemtländ, och att jelf hette han Arnliot Gellina. Detta namn var Konungen väl bekant; han såg nu framför sig en man, han länge af ryktet hade känt och mycket önskat att få se. Då Isländaren Thorodd Snorreson och hans följeslagare på sin flykt från femtland ¹⁹⁰⁾ länge irrade omkring i ödenmarken, kommo de en afton midt i djupaste skogen till en liten gård, der de träffade en ovanligt högvext man, klädd i gullprydda skarlakanskläder; han ledsagade dem till Sälohuset, ett för vägfarande mellan Throddhem och Jemtland på skogen uppbyggt herberge, och sedan han derefter visat dem på stigen, som ledde öfver fjällen till Norrige, framtog han vid skilsmässan den silfvertallrik, på hvilken han ätit sin morgonvard, rentorkade den med en bordduk och gaf den åt Thorodd att framlemnas till Konung Olof som gafva jemte helsning från Arnliot Gellina. Det synes, såsom denna mannens namn varit vidt bekant, men hans härkomst och lefnadsöden äro oss okända. Konungen tillsporde honom, på hvilken Gud han trodde? Arnliot svarade, att han förtröstade på sin egen kraft och styrka och hade hittills befunnit sig väl dervid, "men nu," tillade han, "vill jag hellre tro på dig, Konung." Då sade Konungen: "om du vill tro på mig, då måste du ock tro på det, som jag lär dig; ty skall du tro, att Jesus Christus hafver skapat himmel och jord och allt folk, och till honom skola komma efter döden alla människor, som äro goda och rättrogna." Detta förekom Arnliot något svårt att fatta; han hade väl hört talas om den hvita Christ, men hade sig ingenting kunigt om hans magt, eller hvaröfver han egde att råda. Konungen företog sig då att undervisa honom om Guds allmagt och om Christendomens hufvudläror. Derpå mottog Arnliot dopet.

190) Jfr ofvan s. 425 ff.

Sedan Konungen mönstrat och räknat sitt folk och funnit stridsmännens hela antal uppgå till något öfver 3000 man, undervisade han dem om den ordning, hvar och en under det vidare framtåget och äfven i sjelfva slaget borde iakttaga. Han indelade hären i trenne hufvudhopar, den ena, bestående af Konungens hofmän samt det folk, som kommit till honom från Norrige, den andra af det manskap, Dag Ringsson anförde, den tredje åter af de män, Svea-konungen lemnat till hjelp, jemte dem, hvilka under tåget genom Sverige frivilligt gifvit sig till hären; af dessa corpser skulle den första, Norrmännen, under Konungens eget baner intaga midten af slagordningen eller bilda centern, Dag Ringsson deremot med sitt folk under sitt serskilda baner utgöra den högra, Svea-konungens män äfven under sitt eget baner den venstra flygeln. Hvardera af dessa hufvudcorpser fördelades inom sig uti serskilda hopar på det sätt, att de, som fränder eller vänner voro, stodo tillsamman uti samma hop eller sveit, emedan man trodde, att de, som bäst kände hvarandra, äfven uti striden skulle bäst understödja och försvara hvarannan. Dessa hopar eller sveiter skipades sedan åter uti vissa fylkingar eller leder, på det hvar och en måtte veta sitt rum, och såsom Konungens här var liten, böndernas myckenhet åter stor, den förra således lätt kunde öfverflyglas, anordnades så, att fylkingarna skulle ställas tunna, det vill säga, lederna icke ordnas djupa, på det slagordningen måtte blifva lång. Till kännemärke skulle Konungens alla stridsmän hafva på sina hjelmor och sköldar det heliga korstecknet med hvit färg, och i striden skulle deras lösen vara: "fram, fram, Christmän, Korsmän, Kongsmän!" Hvar och en förmanades att noga lägga märke till, på hvilken sida om fanan han skulle stå, och att hvar intog det

rum

rum, honom blifvit anvist; natt och dag skulle alla vara i sina fulla vapen, emedan man nu framtågade i ett fiendtligt sinnadt land och icke bland vänner. Krigshöfdingarne tillstyrkte, att man på framtåget i Throndhemsbyggden skulle framfara med härsköld genom alla härader, bortröfva alla egodelar och bränna hela byggden, dels för att straffa bönderna därför, att de svikit sin Konung, dels äfven för att derigenom afsöndra en hop från bondehären, emedan många, när de sågo röken och lågan från sina gårdar och hus och dervid tänkte på sina hustrur, sina barn, sina öfriga vänner och fränder och sina egodelar, då skulle skynda hem för att taga vård om de sina och rädda, hvad räddas kunde; och begynte några att öfvergifva hären, skulle snart lederna blifva glesare, emedan böndernas art vore sådan, att det råd, som nyast var, det var ock för alla behagligast. I detta tillstyrkande instämde alla så mycket hellre, som de trodde sig vinna gods och penningar genom byte och rof. Konungen åter, sedan han äskat ljud, sade, att väl hade han tillförne låtit bränna böndernas gårdar och egodelar samt flera sådana svåra straff öfvergå dem; men detta hade skett därför, att de afvikit från den rätta tron, åter börjat sitt afgudaoffer och icke velat akta hans ord, då han hade Guds rätt att påstå. Att de svikit sin Konung och traktade efter hans lif, vore väl äfven en stor missgerning, dock vida mindre än den förra. Hvad de förbrutit sig mot Gud, hade han icke kunnat öfverse och lemna ostraffadt; uti sin egen sak hade han något större frihet att tillgifva böndernas brott. Derföre var det hans villja, att alla stridsmän, som följde honom på detta härtåg, skulle framfara fredligen och icke föröfva något härjande eller brännande. Han ville söka att komma till förlikning med bönderna; kunde detta

ske, vore det väl; måste åter vapnen afgöra trätan, så hade de, Konungens män och krigare, tvänne saker att besinna: för det första, att, om striden utfölle olyckligt, vore det ingalunda rådligt att hafva med sig något röfvadt gods; för det andra åter, om de segrade, så skulle de taga arf efter dem, som nu stridde mot sin Konung, ty ehvad dessa föllo eller togo till flykten, så hade de i begge fallen förbrutit gods och egendom, och då vore det godt att få tillträda stora gårdar och prydliga hus; men det, som uppbrändt var, hade man ingen fördel af, och med rångods plägade dessutom så tillgå, att det mesta deraf förspilldes, och minsta delen kom till nytta. Boskap till slagt samt annan mat, som man behöfde till föda för sig, skulle man taga; äfven skulle man gripa och nedhugga spejare från bondehären, der sådana träffades, men ingen annan skada göra. Sedan sålunda var taladt, och Konungen förberedt allt och sörjt för nödig ordning under framtåget och i slaget, bröt hären åter upp från Stafsmyrarna. På det landet icke alltför mycket skulle betungas, eller emedan man fruktade att icke finna tillräcklig mat för hela hären, derest denna tågade tillhoppa genom samma byggder, vidtogs den ordning, att Dag Ringsson med sitt folk skulle draga på norra sidan genom dalen, Konungen åter med den öfriga hären framtåga den allmänna vägen.

Vid Stiklastad, nära intill Sula-elfven, vid pass nio mil i norr från Thronnhem, stötte Konungens här på böndernas. Denna säges hafva varit 10,000 man stark. Dess medlersta, starkaste och förnämsta hop bestod af Thronnhems och Halogalands inbyggare, flyglarna åter af det folk, som kommit från det öfriga Norrige; härens slagordning var både lång och djup; främst i spetsen af medlerstahopen, vid hufvudbaneret, midt emot Konungens baner, ställde sig alla de, som buro till Konung

Nof det bittraste hat eller hade någon enskilt oföret att hämnas, bland dem en Thorsten Knarrar-med (skeppsbyggare), från hvilken Konungen hade tagit ett stort och nytt köpmansskepp som böer för begångna mändrap; en annan åter, Thorer Lund, hade förlorat fyra anförvandter af högt anseende och stor myndighet, hvilka alla för åtskilliga brott blifvit på Konungens befallning afdaga-gagna; denne Thorer utvalde bland sina huskarlar de starkaste och käckaste män; med dem tälde han sig vid hufvudbaneret och gaf sitt uppåt tillkänna, att han med sina karlar icke ärnade låta sig i handgemäng med någon, förrän han ick Konungen sjelf i sigte, åt hvilken han, för att ämnas sina fränder, ämnade huggen med otröttad arm; många andra eldades af ett lika begär efter ämnd, och Länshöfdingarne uppäggade på allt sätt önderna till en käck och manlig strid, bådo dem öga hafva i minnet de oförrätter, Konungen dem illfogat, och sade, att sent eller aldrig skulle de se komma ett bättre tillfälle än detta, att hämnas sin harm och frälsa sig från den nöd och trældom, som dem pålaggt; en feg karl vore den, som nu icke stridde med mannamod; ty saklösa voro icke de, som de hade emot sig, och ej skulle Konungen spara dem, om tillfälle dertill gafves för honom. Bondehärens lösen var: "fram, fram, Bonde-män!"

Natten före slaget låg Konungen med hären ute under öppen himmel, alla i fulla vapen under sina sköldar. Konungen vakade länge, bad till Gud för sig och sitt folk, och sof litet. Mot morgonen inslumlade han, men vaknade strax åter, vid det solen uppgick. Det syntes honom ännu för tilligt att väcka hären; han frågade efter Thormoder Kolbrunar Skald och bad honom sjunga ett qvåde. Då reste sig Thormoder upp och qvad med så hög

röst, att det hördes öfver hela hären, Bjarkama
det gamla:

Dagen är upprunnen,
Hanens vingar dåna,
Tid är för kämpar
Till strid att gå.
Vaker upp, vaker upp,
Tappra män,
Alla J ädle
Konunga-tjenare!

Harald, du hårhändte,
Rolf, du skjutande,
Ättgoda flock,
Som flykt ej känner:
Jag er ej väcker till vin,
Icke till qvinnoglam;
Upp eder jag väcker
Till hårda bardalekar.

Hären vaknade af skaldens sång, och sedan han sjungit qvädets till ända, tackade honom männen alla, berömde qvädets och kallade det Huskarla-hvöt (Huskarla-äggelse). Äfven Konungen tackade skalden, tog fram en guldring, som värdt en half mark, och förärade honom den. Samma morgon ryckte Konungen fram till Stiklastad, intog en höjd, uppreste baneret, ställde hären i slagordning och höll till krigsmännen ett uppmuntrande tal, manande dem att hårda sin hug och gå drästeliga fram i striden. "Vi hafva," så talade han "en god och stor här, och fastän bönderna äro fle ra till antalet, råder dock Gud för segern. De vill jag förkunna eder, att jag ej ärnar fly ur det ta slag. Antingen skall jag segra öfver bönderna eller falla i striden. Vill jag ock innerligen bedja, att den lott mig må tillfalla, som Gud ser mig bäst gagnelig vara. Derpå skola vi oss förtrösta att vi hafva rättmätigare sak än bönderna, och derpå tillika, att Gud månde efter denna kamp gifva frid för oss och vår egendom, eller, om v

falla, skänka oss mycket större lön, för hvad vi här på jorden mista, än vi sjelfva förstå att önska. Men om det är mig beskärdt att öfverlefva detta slag, då skall jag vedergälla en hvar af eder efter förtjenst och eftersom han går fram i striden, ty vinna vi seger, får jag nog både land och gods att skifta mellan eder. Görén första anfallet det hårdaste, som möjligt är, så varder utgången snart afgjord; är härarnas antal olika, så måste vi vänta segern af ett kraftfullt anfall, ty det bliver oss tungt, om vi nödgas strida, till dess vi tröttna, så att folket förlorar stridskrafterna; vi äga mindre folk till ombyte, än de andra, af hvilka somliga gå fram, medan de öfriga hålla sig betäckta och hvila; men om vi göra det första angreppet så manligt, att de, som äro främst emot oss, måste vika, då skall hvar falla öfver annan, och deras nederlag blifva större i samma mån som de äro flera tillsammans." Af detta Konungens tal funno sig alla mycket uppmuntrade, så att de inbördes äggade hvarandra att i denna strid visa sin mannakraft. En olycka var det emellertid för Konungen, att Dag Ringsson med sin hop icke hann fram till stridsplatsen före slagets början; det kom troligen deraf, att han tagit en längre omväg; derigenom felades den högra flygeln af slagordningen, och Konungen måste från centern afskilja en del för att intaga Dag Ringssons rum. Såsom öfligt var, tog Konungen sjelf sin plats vid hufvudbaneret och var der omgifven af de starkaste och käckaste män, hvilka omkring honom likasom bildade en borgmur af tätt sammanhållna sköldar; främst i spetsen, framför baneret, stodo de resligaste och handfastaste män i hela hären, en Arnliot Gellina, Gauka Thorer och Afarfaste med deras följeslagare; innanför sköldborgen åter, vid sidan af sig, ställde Konung Olof sina skalder, Thormoder Kolbrunnar-skald, Gitzor Gullbrar-skald och Thorfin Mun-

ner, att de sjelfva skulle vara vittnen till de hjedater, de sedan månne besjunga, och icke behöfva att inhemta dem af andras sägner. Konungen hade i ena handen ett spjut, i den andra en hvit sköld, hvarpå det heliga korset var med guld inlagdt; bröstet och lifvet voro betäckta af en ringbrynja; på hufvudet bar han en gyllene hjälm och vid sidan ett svärd, som kallades Hneiter och ansågs att vara det bästa och skarpaste svärd, som finnas kunde; dess handkafila var med guld kringlaggd.

Den 29:de dagen i Juli månad år 1030, det var en Onsdag¹⁹¹⁾, kort före middagstiden, anryckte bondehären. Dock börjades slaget icke strax, ty bönderna, sedan de kommit nära intill Konungens här, gjorde åter halt, emedan de ville afbida framkomsten af sina eftersta hopar, och Konungen, som väntade på Dag Ringssons framkomst, påskyndade icke heller slagets början. Mer än en timma stodo begge härarna i hvarannans åsyn så nära, att man kunde tala till hvarandra. Då sökte Konungen att utröna tänkesätten hos anförarne för bondehären, och huruvida hopp vore att komma till någon förlikning med bönderna. Man svarade honom: "du skall nu få slikan fred af oss, som många tillförne af dig undfätt, och skall det nu vara da dig vedergäldt." Klockan 1 på dagen utropades böndernas färtlösen, hvarpå af hela bondehären upphäfdes ett väldigt anskri, som från Konungens här besvarades, och striden begyntes. Dagen var vacker, och solen sken klart; men strax

191) Några antaga väl året 1032 eller 1033 såsom Olof den Heliges dödsår; men utom det att flera gamla författare bestämt uppgifva året 1030, är detta år af alla dem, som kunna komma i fråga, det enda, i hvilket den 29 Juli inträffar på en Onsdag. Jfr Hallenberg, *Anm. till Lag. Sv. R. H. II*. Ovisstare deremot är, hvilket år Olof tillträdde regeringen eller från England kom öfver till Norrige. Vi hafva öfvan, på grund af Sturlesons uppgifter, antagit året 1017. Men flera skäl synas gifva sannolikare, att det varit år 1015.

efter stridens början slog sig en rodnad öfver himmelen och öfver solen, hvarpå följde ett mörker, som varade intill kl. 3 på eftermiddagen ¹⁹²). Från höjden, der Konungen uppställt sin här, störtade denna ned på bönderna med sådan häftighet, att bondehären svigtade och ryggade tillbaka så långt, att bröstet af Konungens slagordning kom att stå der, hvarest böndernas sista leder tillförne stött. Det var då nära, att hela bondehären kommit i full oordning, och många ville redan kasta sig på flykten. Men Länshöfdingarne ställde slagordningen åter till rätta, äggade bönderna och förde dem på nytt tillbaka i striden. De gjorde då ett häftigt anfall på alla sidor; alla de främsta högo med yxor och svärd, de närmaste intill dem stötte fram med sina spjut, de eftersta sköto med pilar, eller slungade stenar, eller kastade handyxor och handspjut och alla öfriga slag af kastvapen. Striden blef nu mycket ödande. På begge sidor skedde stort nederlag af folk.

Svearne, som med milda Konungen
Östan ifrån kommo, då striden vexte till,
I klara blodströmmen vadade:
Mång kända ting jag säger ¹⁹³).

Framför Konungens baner stupade Arnliot Gelina, Gauka Thorer och hans broder Afarfaste med

192) Efter en af Professor Prosperin i Upsala år 1780 gjord uträkning, har år 1033 d. 29 Juni kl. 11 $\frac{1}{2}$ f. m. en solförmörkelse tilldragit sig, som i Norrige kunnat vara total vid middagstiden. Men utom det, att alla gamla uppgifter bestämma året 1030 såsom Konung Olofs dödsår, har dessutom den helige Olofs högtid från ålder varit firad den 29 Juli, och icke den 29 Juni. Mörkret på Olof den Heliges dödsdag har väl varit förorsakadt af mycket svarta moln, och den tre år derefter infallande solförmörkelsen har troligen sedan blifvit hänförd till Konungens dödstd, för att, sedan Konung Olof blifvit förklarad för helgon, af detta mörker gifva ännu mera märkvärdighet åt hans dödsdag. Hallenberg, l. c. 193) Sigveters verser, hos Sn. Sturl.

alla deras följeslagare, dock icke förr, än hvar af dem nedlaggt en man eller två, och somliga ännu flera. Lederna af Konungens här började att förtunnas, i synnerhet framför baneret, der striden var hårdast och skarpast. Då befallte Konungen, att märket (baneret) skulle bäras längre fram, sjelf följde han efter och gick derpå utur sköldborgen fram i huggstriden att ersätta de fallna lederna. Med Konungen följde hans skalder och alla de starka, modiga, väl beväpnade kämpar, som hittills omgifvit honom. Då bönderna nu fingo se i ansigtet den stränga Konungen och hans brinnande ögon, blafvo de så förskräckta, att många ville kasta vapnen och taga till flykten, såsom Sigvater, en af Konung Olofs skalder, derom qväder:

— — — det gruffligt var
 För de spjutbeväpnade män,
 Att striddjerfva Olof
 I skarpa Lejonsynen skåda.
 Ej tordes Thronderna
 I hans ögas ormglangns blicka.
 Så förfärlig dem
 Hercul-Drotten syntes.

Men Länshöfdingarne uppmuntrade bönderna. Konungen högg till Thorgeir af Qvistestad tvärt öfver ansigtet med sådan styrka, att hugget borttog näsbucklan på hjelmen och nära klöf hela hufvudet nedanför ögonen. När Thorgeir föll, sade Konungen: "nu är det sannadt, hvad jag tillförne sagt dig, Thorgeir, att du ej skulle segra i striden mot mig." I det samma stötte Konungens banerförare, en af hans trognaste män, Thord Folason, den förgyllda banerstängen i marken med sådan kraft, att den blef stående; Thord hade fått banesår och föll med hjelteära vid det baner, han manligt framburit i striden. Derefter stupade vid Konungens sida hans skalder Thorfin Munner och Gitzor Gullbrar-skald, den sednare, sedan han käm-

pat mot två män på en gång, sträckt den ena till marken och sargat den andra. Midt under dessa händelser; och då striden rasade som häftigast, framkom Dag Ringsson till stridsplatsen; han uppreste genast sitt baner och ställde sitt folk i slagordning; men solen var undanskynd, dagen mörk, och begge härarna i sådan handgemäng med hvarandra, att Ringsson med säkerhet icke kunde urskilja, hvilka voro fiender eller vänner; han kunde därför icke genast göra något fiendtligt anfall, men vände sig dock mot fiendens vänstra flygel. Emellertid stridde Olof främst vid baneret med stor tapperhet såsom en man, den der hos sig fast beslutit, att icke öfverlefva sitt nederlag. Omsider kom han i kamp med Thorer Hund, densamma, som föresatt sig att i striden förnämligast söka Konungen. Thorer hade i Finmarken bekommit tolf rehnskinspelsar; hvilka af de trollkunniga Finnarne, så trodde man, blifvit gjorda så hårda och sega, att de motstodo huggen vida bättre än en ringbrynja. Konungen högg till Thorer tvärt öfver skuldrorna, men svärdet häftade icke på den håriga lappmudden, som vid hugget gaf ifrån sig likasom en damrök. Sedan de begge med hvarandra vexlat flera hugg, men Konungen blott kunnat sára Thorer i handen, sade han till sin Stallare Björn: "slå du hunden ihjel, som intet stål eller jern biter på." Björn vände yxan om i handen och ramade med hammaren så hårdt i Thorer's axel, att denne raglade vid hugget; han fattade dock åter fast fot och rände nu tillbaka sitt spjut mot Björn så lyckligt, att det träffade honom i midjan och gick djupt in. "Så stinga vi björnar!" ropade Thorer, då Björn föll. Nästan alla Konungens trognaste och starkaste kämpar hade fallit, och in på honom sjelf trängde nu allt hårdare hans hätskaste fiender, som svurit honom död och undergång. Konungens hjälm, brynja

och sköld skyddade honom dock mot många hugg, och sjelf förde han svärdet med mycken kraft och fälde ännu till marken en nära frände till Kalf Arneson, hufvudanföraren för bondehären och en af de myndigaste Länshöfdingar i Norrige. Men detta var äfven hans sista bedrift, ty Thorsten Knarrarsmed högg i detsamma till Konungen med sin yxa och måttade hugget så, att det träffade Konungen i venstra låret, strax ofvanför knäet. Af detta hugg seg Konungen ned mot en sten, kastade svärdet ifrån sig och bad Gud hjälpa sig. Thorsten Knarrarsmed fick sjelf i samma ögonblick sin bane af en Konungens man, som stod vid hans sida. Men Thorer Hund fullföljde, hvad Thorsten påbörjat, stötte till med sitt spjut och stack det in nedanom Konungens brynja så kraftigt, att spjutet gick högt upp i lifvet; derpå högg äfven Kalf Arneson till Konungen och träffade halsen på venstra sidan. Af dessa trenne blodsår uppgaf Konung Olof sin anda. Detta skedde kl. 3 på dagen, sedan striden med stor häftighet varat i tvänne timmar. Svärdet Hneiter, hvilket Konungen vid fallet kastade ifrån sig, upptogs af en Svensk man, som då stod närmast intill Konungen och sjelf hade ett afbrutet svärd, med hvilket han stridde. Sedan förblef detta svärd inom den Svenska mannens ätt och gick länge såsom en helgedom i arf från fader till son, till dess en arfvinge deraf begaf sig dermed till Varingarnes hop i Constantinopel, hvarest det ryktbara svärdet omsider blef upphängdt öfver altaret i S:t Olofs kyrka derstädes ¹⁹⁴).

Dag Ringsson gjorde, då han kom med fienden i handgemäng, ett så hårdt och häftigt anfall på den flygel, med hvilken han upptog striden, att bönderna på alla sidor måste vika för honom, ett stort nederlag skedde på dem, deras baner blef

194) *Håkan Herdabreds S.*

medhugget, flera af Länshöfdingarne stupade, och en del af bondehopen tog till flykten. Det säges, att detta varit en den hårdaste strid, så att man ännu länge derefter hade den i minnet och kallade den Dags strid. Men sedan Konungen fallit, större delen af hans folk äfven stupat eller blifvit sårade, och de, som ännu förmådde föra vapen, slutit sig till Dag Ringssons hop, vände sig Kalf Arneson och Thorer Hund med hela massan af bondehären mot den häftigt framträngande Dag. Han blef då, efter en hård och skarp kamp, slutligen öfvermannad, drog sig derpå tillbaka och kom med den öfverblifna hopen åter till Sverige. I denna sista strid blef äfven den, redan förut af sår blödande och uttröttade Thormoder Kolbrunarskald träffad af en pil, som få timmar derefter slutade hans dagar, så att med Konungen äfven föllo alla hans skalder, som med honom deltagit i slaget ¹⁹⁵).

Bönderna förföljde icke, icke heller plundrade de någon af de på valplatsen liggande döda. Efter slaget kom likasom en förskräckelse öfver en stor del af dem. Hvar och en skyndade att bland de fallna uppsöka sina fränder och vänner. De sårade upptogos och buros till de närmast liggande gårdar, och emedan dessa icke kunde rymma alla, uppslogos öfver de öfriga tält och bodar ute på marken. Om dem åter, som fallit på Konungens sida, vårdade bönderna sig icke, man kallade dem rånsmän och fridlösa, och man ville icke en gång tillstådja dem en sådan likfärd och begrafning, som höfdes andra goda och hederliga män. Thorer Hund visade likväl mot det kungliga liket den aktning, att han rentorkade det från blodet och smutsen, nedlade det på marken, utsträckte det och bredde kläder deröfver; då hade Konungens ansigte ännu varit så friskt och fagert och kinder-

195) *Olof den Hel. S.*

na så röda, likasom han blott sofvit, och Thorer berättade, att då på hans hand kommo några droppar af Konungens blod och runno i det sår, han under striden af Konungen fått, läktes kort derefter detta sår af sig sjelft, utan att han för dess helande behöft nyttja några omslag eller botemedel. Detta tyddes som ett underverk och troddes så mycket hellre, som berättelsen kom från en af Konungens afsvurnaste fiender. Då bönderna den följande dagen ransakade valplatsen, bortburo sina vänner och fränder och de sårade, som ännu lefde, letade de äfven med mycken iver efter Konungens lik, hvilket de ville uppbränna eller försänka i sjön. Men de funno det icke. Det hade om natten försvunnit. Ett rykte utbredde sig då, att Konungen undkommit ur striden, att man om natten sett honom uppe i landet och att han med sig haft ett stort följe. Detta rykte kom från bonden på Stiklastad, Thorgils Halmoson. Han var en vän af Konung Olof, men hade icke deltagit i striden, emedan Konungen vägrat honom det, på det Thorgils måtte kunna visa honom den sista tjensten och vårda sig om dess döda kropp, derest så hända skulle, att han fölle i striden. Thorgils uppfyllde troget det sorgliga uppdraget. Han och hans son gingo till valplatsen sent om qvällen, sedan det blifvit mörkt, upptogo Konungens lik och bortburo det till en på andra sidan om gården liggande öde koja, der, sedan de rentvättat och insvept det i linnedukar, de öfvertäckte det med risqvistar och grenar för att undandölja det och freda det för böndernas misshandlingar. Derefter, emedan de städse fruktade, att någon af Konungens ovänner skulle öfverkomma det, hopslogo de tvänne likkistor, lade i den ena Konungens lik, i den andra stenar, grus och halm, svarande mot tyngden af en menniskokropp, satte dessa kistor på en skuta, den ena

ofvan, den andra under däck, foro dermed ned till Nidaros och togo så sina mått, att kistan ofvan däcket blef vid deras ankomst till Thronnhem, i skymningen om en afton, antvardad i händerna på Konungens bittraste fiender, hvilka genast om qvällen rodde med densamma ut på sjön och nedsänkte den; för den andra, under däcket varande kistan, som inneslöt Konungens lik, grafde Thorgils i all tysthet och hemlighet en graf på en afsides varande sandmo och vände derpå hem, sedan han genom sin list förebyggt alla vidare efterspaningar och tillika åt Konungens jordiska lemningar förskaffat ett tryggt hviloställe i jorden. Emellertid visste många att berätta om de underverk, som genom den aflidna Konungen förrättades, huru af hans blod Thorer Hunds sår blifvit läkt, huru en gammal blind man, som med Konungens blod tvagit sina ögon, återfått sin syn, huru andra åter, som i nöd och fara varit stadda, åkallat honom och blifvit hulpna; dessa berättelser spriddes, troddes, och många började att anse Olof för en helig man; denna tro understöddes och bekräftades af Konungens vänner. Så skedde omsider, att man i hel annan afsigt åter började efterforska, hvar Konung Olofs jordiska lemningar förvarades. Ett år och fem dagar efter slaget vid Stiklastad blef då hans döda kropp åter upptagen ur dess dolda graf på den ödsliga sandmon. Man fann med förundran, icke blott att kistan, som hade gifvit sig upp nära till ytan af jordvallen, var till utseendet ännu alldeles ny, likasom hon nyss hade blifvit hyflad, men äfven att Konungens ansigte var ännu lika friskt och kinderna så röda, såsom hade han nyss insomnat eller legat i en ljuf slummer; med icke mindre förvåning upptäckte man, att hans hår och hans naglar hade vuxit. Ingen gaf akt på den förståndiga anmärkning, som gjordes af en qvinna, att döda kroppar sent ruttna i

torra sanden. Tron på Olofs helighet blef allmän och fast rotad i allas öfvertygelse. Hans lik flyttades till S:t Clements kyrka i Nidaros, der kistan, öfverdragen med silkestyg och öfverhängd med gyllene tapeter, nedsattes på högaltaret. Hans son lät några år derefter förfärdiga en annan mycket dyrbar och konstrikt arbetad kista, kallad S:t Olofs skrin, i hvilket den helige Olofs ben förvarades. Vid hans helgedom aflades sedan alla offentliga eder, ty efter biskopens godtfinnande, med Konungens samtycke och i stöd af hela allmogens endrägtiga beslut blef Olof högtidligen och offentligen ej blott förklarad för en helig man, men sedermera äfven upphöjd till Norrignes skyddshelgon och högsta länsherre. Hans helgonabild trädde i stället för Guden Thors, och den stridsyxan, hvarmed han afbildades, under hans tid så ofta färgad med Norrmännens blod, blef nu det Norrska rikets vapen. Med lag blef stadgadt, att hans dödsdag skulle firas öfver hela Norrige, och S:t Olofs åminnelsefest blef en af de heligaste högtider. Sägorna och legenderna äro fulla af de många underverk, som af honom efter döden förrättades. Otaliga människor vallfärdade till hans grift och helgedomar, och då på samma sandmo, der hans lik legat, en klar källa sedermera uppsprang, färdades till densamma många, i synnerhet sjuka, för att dricka af dess vatten. Denna vidskepliga vördnad för den, under dess sista jordiska vandel så hatade, efter döden som helgon dyrkade Olof bidrog mera till Christendomens rotfästande i Norrige, än Olofs alla ansträngningar och de våldsamma medel, han med alltför häftig ifver under sin lefnad användt, förmått tillvägabranga. Men icke blott i Norrige, äfven i Sverige och Danmark, i England och Holland, ja, i Constantinopel, i Ryssland och Venden invigdes kyrkor och heliga plat-

ser till hans ära ¹⁹⁶). Ännu ser man i S:t Olofs gamla offerkyrka i Albo härad i sydöstra Skåne den helige Olofs tre fot höga bild af ek med en förgylld krona på hufvudet; hans långa skägg nerfaller öfver det förgyllda bröstharnesket; med högra foten trampar han på ett fyrfota djur med krönt menniskohufvud, björnfötter, draksvans och lejonkropp (troligen en sinnebild af hedendomen); i högra handen håller han en bila af enträd med silverskaft, och i den venstra en kalk i form af ett jordklot; med bilan bestryka sig de sjuka, som på S:t Olofs dag, den 29 Juli, här infinna sig till att söka bot för sina bräckligheter; på samma dag offrar äfven folket i den vid Helgatrefaldighetsaltaret stående offerkistan ¹⁹⁷); invid kyrkan är en fordom helig källa belägen, som likaledes bär S:t Olofs namn; nära intill denna källa ligger S:t Olofsgård, och folket i orten vet ännu omtala, att den helige Olof här haft sin boningsplats; äfven den lilla socken, som sträcker sig rundt omkring kyrkan, kallas ännu i dag S:t Olofs socken; denna ligger endast några mil från Åhus. Det är således icke osannolikt, att Olof uppehållit sig äfven här under arbetet och anstalterna till den öfverrumpling och förstöring, han beredde Konung Knuts flotta, och att minnet deraf fortplantat sig till efterkommande och helgat dessa ställen.

Till denna stora förändring i tänkesätten, hvarigenom Olof efter sin död blef ett föremål för helig vördnad, bidrogo mycket de politiska händelser och derpå följande hvälfningar, som åter föregingo i Norrige. Knut hade vunnit detta rike förnämligast derigenom, att han genom gåfvor och föräringar, genom stora förläningar och frikostiga löften förbundit sig de aneddaste och mäktigaste män i

196) *Olof den Heliges S. Magnus den Godes S.* Jfr Münter, *Kirchengesch. I.* 197) Jfr Schuberts *Resa gen. Sverige, III,* och Sjöborgs *Beskrifn. öfver Skåne.*

landet. Han hade gifvit Einar Thambaskelfer hopp att blifva Jarl öfver hela Norrige i det fall, Knuts systerson Håkan, åt hvilken denna värdighet blifvit uppdragen, frånfölle. Ett lika löfte hade Kalf Arneson bekommit, densamma, som anförde bondehären i slaget vid Stiklastad, och åt honom hade Knut sagt äfven det, att han ville kalla Håkan tillbaka från Norrige och åt Kalf uppdraga högsta föreståndareskapet öfver riket, derest han vid Konung Olofs befarade återkomst ville påtaga sig att uppressa hela landet mot honom. Då nu, efter Håkan Jarls död, Einar Thambaskelfer och Kalf Arneson hvar för sig räknade på uppfyllelsen af konunga-löftet, utnämnde Knut i stället en af sina söner, Sven, hittills höfding öfver Jomsborg och den under Danmark inkräktade delen af Venden, till Konung öfver Norrige. Sven kom till Norrige med en här af Danska män och tillträdde konungadömet kort efter slaget vid Stiklastad. Han ville i Norrige införa samma författningar, som i Danmark voro rådande, och skärpte dem äfven i många mål, för att hålla Norriges rike och folk i sträng undergifvenhet. Således stadgade han för lag, att ingen skulle få resa ur landet, utan att dertill hafva sökt och erhållit Konungens tillstånd; den häremot olydiga hade förverkat all sin egendom, som hemfölle till Konungen; mandröp fingo hädanefter icke försonas med böter, utan medförde landsflykt och förlust af all egendom, så löst som fast; skedde så, att något af tillföll de fredlösa eller ur landet förvista, skulle, icke deras fränder, utan Konungen taga det; hvar bonde skulle vid Jul gifva Konungen en fjerding malt för hvarje eldstad, dessutom som vängåfva ett lår af en tre års gammal ox samt en spann smör; hvarje husmoder skulle gifva en råck-totte, det vill säga, så mycket ospunnet lin, som man

kun-

kunde gripa om med tummen och långfingret; äfven skulle hvar och en, som for ut på hafvet för att fiska, gifva Konungen fem fiskar i landvärnstull; i hvart skepp, som seglade till något fremmande land, skulle ett rum lemnas tvert öfver skeppet för Konungens räkning; eho, som seglade till Island, ehvad han vore inländsk eller utländsk, skulle betala Konungen land-öre; bönderna förklarades skyldiga att uppbygga alla de hus, Konungen ville hafva på sina gårdar; af sju manspersoner, från fem års ålder räknade, skulle en vapenför man hållas till Konungens tjenst, och efter samma beräkning skulle äfven skeppen utrustas; det nesligaste likväl och mest hånande för Norrmännen var det stadgande, att en Dansk mans vittnesmål kunde vräka eller upphäfva tio Norrmäns. När dessa lagar upplästes för allmogén, och bönderna sins emellan starkt knotade och började att blifva motsträfviga i sitt sinne, då fröjdade sig Olofs vänner och sade till Throndhemsboerna, hvilka varit de ifrigaste och hätskaste i hatet mot den fallne Konungen: "tagen nu vänskapen och lönen af "Knutlingarne"¹⁹⁸), för det J stridden mot Konung "Olof och fällden honom från land och rike; eder "lofvades då frid och allsköns förbättring af edra "rättigheter; nu hafven J icke annat än tvång och "träldom och dertill skammen af en stor missgerning och ett nidingsverk, som J begått mot Konung "Olof." Thronderna visste icke något att säga mot dessa tillvitelser. De sågo alla, att de tagit ett olyckligt råd. Men de hade till Konung Knut lemnat sina söner och fränder i gislan, och ingen höfding fanns af det namn och anseende, att han kunde ställa sig i spetsen för dem och samla alla Norrrikes män under sitt baner. Emellertid vexte missnöjet, knotet tilltog allt starkare, man kastade på

198) Konung Knuts ättlingar.

Thrönderna förnämsta skulden till det förtryck, hvori landet råkat, och man sade, att de, som varit vållande till denna olycka och som dessutom voro de mäktigaste och manstarkaste i Norrige samt hade de myndigaste höfdingar, äfven voro skyldiga att draga landet ur dess iråkade ofärd och vara de första, som afskuddade det tryckande väldet. Då gingo höfdingarne i Thronnhem med hvarandra till råds. Einar Thambaskelfer och Kalf Arneson, de mäktigaste i landet och serskilt förbittrade deröfver, att Knut dårat dem med falska löften, styrde öfverläggningarna och voro de verk sammaste. De togo sitt beslut, utvalde sig till följeslagare de käckaste och bästa karlar, som funnos i Thronnhemsbyggden, drogo österut öfver Kölen in i Jemtland, derifrån till Helsingland och sedan vidare fram till Upland, skaffade sig der skepp, foro österut öfver hafvet till Gardarike, kommo till Storfursten Jaroslavs hof och tillbjödo Konung Olofs der qvarlemnade son, Magnus, konungadömet öfver Norrige¹⁹⁹). Magnus och alla de Norrmän, som till Gardarike tagit sin tillflykt, gjorde sig genast redo och drogo med Einar Thambaskelfer och Kalf Arneson tillbaka, ställde kosan till Sverige och seglade upp till Sigtuna. Konung Anund vidblef den antagna grundsats för sin politik, att icke blanda sig i granrikenas stridigheter, men han lät ske, att hans syster Astrid, Konung Olofs efterlemnade gemål, hos folket lade sig ut för sin unga stufson. Hon stämde ting med Svearna, uppträdde sjelf på tinget, talade till de församlade bönderna och bad dem vara hennes stufson behjelpiga att återtaga det arf, han efter sin fader hade att kräfa; hon förde sina ord väl, sparade inga bevekande skäl, sade, att hon ville sjelf i egen person taga del i härfärden, och lofvade att med vänskap omfatta alla dem, som ville följa henne.

¹⁹⁹) *Olof d. Hel. S.*

Bönderna svarade till hennes tal, att de ingen båt-
nad haft af den förra resan, när de följde den un-
ga Konungens fader till Norrige; de förlorade dä
många fränder och vänner, och någon bättre lycka
vore icke att vänta med denna Konungen, emedan
han ännu befunne sig i barnåldern; de ville der-
före ogerna draga denna färden. Men Astrid före-
höll dem, att det icke höfdes modiga och starka
män, att låta sig afskräckas af en motgång; hon
erinrade, att om de mistat sina fränder med Kon-
ung Olof, eller sjelfva bekommit sår, vore det nu,
en så mycket manligare gerning af dem att draga
till Norrige och hämnas detta. Genom sina ord
och sin bemedling bragte hon tillväga, att en stor
hop af Svear samlade sig till henne och hennes
son, alla

Utvalda män med skarpa svärd,
Till att hålla Tyrar ting (krig).

Åtföljd af sin stufmoder Astrid och af de Norr-
ska män, som hemtat och följt honom från Gardarike,
uttågade Magnus från Svithiod med en stark här af
Svear, drog till fot genom Helsingland, genom Jemt-
land, öfver fjällen, ända fram till Nidaros, och öf-
verallt, under hela framtaget i Throndhemsbyggden,
blef han af folket med stor glädje mottagen samt
derefter på alla ting utropad och erkänd för Norr-
iges Konung. Sven, sedan han förgäfves bemödat
sig att uppbåda en krigsmagt till motstånd, flydde
utan strid med sina Danskar öfver till Danmark.
Detta tilldrog sig år 1035. Samma år dog Konung
Knut, och kort derefter äfven hans son Sven. Men
ännu lefde tvänne af Knuts söner, Harald och Hör-
daknut; den förra efterträdde sin fader i England,
den sednare, redan under fadrens lifstid Konung i
Danmark, likasom hans broder Sven varit det i
Norrige, blef efter fadrens död sjelfrådig Konung
öfver Danmarks rike. Han utrustade sin krigsmagt,

för att återeröfra det förlorade Norrska riket. Vid Göta-elf mötte honom Konung Magnus med den Norrska flottan. Begge Konungarne voro unga till åren; de förnämsta männen på ömse sidor stodo i slägt- och vänskapsförhållanden till hvarandra; de, ogerna dragande svärdet mot vänner och fränder, hade sina bud till hvarandra och öfverenskommo att tillvägabringa en förlikning mellan begge Konungarne; ett möte utsattes mellan dessa, de kommo tillsammans, svuro hvarandra broderskap och upprättade mellan sig en sådan fred, att hvar skulle under sin listid ostördt behålla sitt rike; men skedde så, att endera af dem dog sonlös, då skulle den efterlevande taga hans land och konungadöme. Tolf de förnämsta män af hvartdera riket besvuro jemte Konungarne detta freds- och vänskapsförbund och gäfvö sin edliga försäkran, att detsamma skulle obrottsligen efterkommas. Icke långt derefter, den 17 Mars 1039, dog Knut den Stores son Harald, som var Konung i England. Efter honom blef Hördaknut Konung äfven öfver sistnämnda rike. Han öfverlemnade sig då åt en frossande lefnad och försvagade genom sin omåttlighet sina krafter, så att, sedan han tvänne år varit Konung öfver England, blef han vid ett gästabud i Lambeth nära intill London, just under det han tömde en bägare, rörd af slag och dog den 8 Juni 1041, utan att efterlemna några manliga arfvingar. Då utrustade Magnus, Konungen i Norrige, sin härflotta, kom öfver till Jutland med 70 skepp och blef på Viborgs landsting om våren 1042 erkänd för Konung öfver Danmark. I England hade Edvard, med tillnamnet Confessor, en son till den i striden för sitt rike och sin thron mot Danska Konungarne Sven Tväskägg och dess son Knut den Store så olyckliga Konung Ethelred och farbröder till de olyckliga prinsarne, som af Knut skickades öfver till Sverige till Olof Sköt-

konung för att afdagatagas, efter Hördaknuts död blifvit tagen till Konung. Till honom skickade nu Magnus sändebud och bref med påstående om sin rätt till Englands rike i stöd af den med Hördaknut träffade förlikningen och sin derpå grundade arfsrätt efter denna Konung, hvilken, då han afled, hade lika stor rättighet till England som till Danmark. Edvard svarade, att hans fader Ethelred varit arfboren till riket och konungadömet, ehuru han och efter honom hans son Edmund, den äldsta af sönerna, med våld blifvit utträngda af Danmarks Konungar; men sedan döden skilt dessa vid väldet och riket och Knuts manliga afkomma utdödt, hade han, Edvard, Ethelreds son och Edmunds broder, af Englands inbyggare blifvit korad till Konung och af rikets Erkebiskop mottagit den konungliga smörjelsen; så kommen till riket och konungadömet, vore han sinnad att detsamma med all magt försvara, så länge han lifvet behölle. Då sade Magnus: "det är rättmätigt och billigt, att Konung Jatvard ²⁰⁰) behåller sitt fädernerike i fred för mig; jag vill låta mig nöja med dessa riken, som Gud mig gifvit hafver ²⁰¹)." Knut den Store efterlemnade trenne söner och trenne konungariket, af hvilka sistnämnda han underlaggt sig tvänne dels genom vapenstyrka, dels genom andra, mindre berömvärda politiska medel, samt fördrifvit och gjort olyckliga deras gamla Konunga-ätter. Sex år efter Knuts död voro alla hans söner döda barnlösa, England lösryckt från den Danska monarchien, och Danmark, Knut den Stores eget fädernerike, skattskyldigt under Norriges Konung, sonen till den Olof, som för Knut mistat rike och lif.

Vid denna tid uppträder på skådeplatsen en man, som, efter långvarig tjenst hos Konung Anund i Sverige, i en hast uppsvingade sig på Danmarks

200) Så kallas i våra nordiska sagor Konung Edvard, likasom hans broder Edmund kallas Jatmund. 201) Magnus den Godes S.

thron, deröfver förde med Norrige ett långvarigt, blodigt krig, dock ömsider lyckades att befästa sitt välde och blef stamfader för det konungahus, som regerat i Danmark från medlet af det ellofte århundradet ända till Drottning Margarethas tid. Denne man är Sven Ulfsson, eller såsom han vanligen kallas, Sven Estridsson. Hans slägtleder längre tillbaka än från hans farfader Thorkil Sprakaleg äro oss obekanta²⁰²). Att denne Thorkil

202) De omtalas väl, men insvepta i en fabel, som icke lemnar rum för annat än gissningar. Saxo (Lib. X.) berättar nemligen, huru en Svensk mans dotter, som roade sig ute på marken med sina lekstyrar, blef bortröfvad af en mycket stor björn (*ursus arctica granditatis*), som förde henne med sig bort till sitt ide i skogen. Emedan hon var en flicka af utmärkt skönhet, fattade björnen kärlek till sitt rof, och hon, som förut fruktat, att han skulle sönderslita och uppäta henne, mottog nu af honom sin föda, som han förskaffade henne af får och annat djurfänge. Såsom björnen emellertid gjorde mycken skada på hjordarna i trakten deromkring, blef han af jägare med hundars tillhjälp uppjagad ur sitt ide, snärd och dödad med spjut; den bortröfvade flickan hemfördes till sina anhöriga; kort derefter födde hon en välskapad son, som efter sin fader blef kallad Björn; af denna Björn var Thorkil Sprakaleg en son. Det är märkvärdigt, att äfven de Engelska Chronikkrifv. (Simson Dunelm., Florent. Wigorn.) häntyda på en lika fabel, då de omtala en *ursus* (björn) såsom stamfader för Sprakalegaka ätten. Langebek (*Script. rer. Dan.*) och Suhm (*Danm. Hist.*) lämpa sagan om den stora björnen, som bortröfvade den sköna flickan, på Styrbjörn den Starke, hvilken med tvång tog Harald Blåtands dotter, den sköna Thyra, till gemål, och anse på grund deraf Thorkil Sprakaleg och hans ätt på fäderne härstamma från det Svenska, på möderne från det Danaka konungahuset. Om Thorkil Sprakaleg sjelf berättas för öfrigt nästan intet, ehuru hans namn ofta förekommer i chronikorna för dessa tider. Langebek förmodar, att han varit Jarl eller höfding öfver något landskap i Sverige. Äfven följande kan förtjena uppmärksamhet: Sigogtar Tostes son, Sigrid Storrådas broder, hette Ulf; dennes son Ragnvald Jarl hade tvänne söner, hvilkas namn voro Eilif och Ulf; lika namn (Eilif och Ulf) buro äfven Thorkil Sprakalegs söner, och en af hans dottersöner hade namnet Toste; man skulle (om på så svaga grunder en gissning är

varit en Svensk man, synas de underrättelser antyda, som vi ega om hans söner, bland hvilka Ulf Jarl är den namnkunnigaste och mest bekanta²⁰³). Om honom säger Saxo²⁰⁴), att han kom från Sverige och gjorde med Konung Knut det stora krigståget till England. Han var en man af det anseende, att han fick till hustru Sven Tväskäggs och Sigrid Storrådas dotter Astrid, halvesyster till Knut den Store. Till honom anförtrorde Knut äfven högsta styrelsen öfver Danmark jemte inseedet öfver Konungens unga son Hördaknut²⁰⁵). Förledd af Drottning Emma, Knuts gemål och Hördaknuts moder, lät Ulf Jarl, under Konung Knuts bortovaro i England, utropa den 8- eller 10-åriga Hördaknut till Konung öfver Danmark. Detta steg väckte Knuts ovillja och mistroende till

tillåten) kunna förmoda, att Thorkil Sprakaleg varit nära befrindad med Skoglar Toste eller tillhört samma ätt; de gamle bibehöllo eller fortplantade gerna de inom släkten välkända namnen; man finner då äfven ett skäl, hvarföre Thorkils söner, Eilif och Ulf, såsom genom Sigrid Storråda varande i frändskap med det Danska konungahuset, begåfvo sig till Konungarne i Danmark och der kommo i så stort anseende; de voro i sådant fall väl äfven beslätade med den Svenska konungafamiljen; men Danska Konungarnes härfärder till England öppnade för dem bättre tillfällen, att komma till anseende och ryktbarhet. Tilläfsventyrs hafva de äfven varit höfdingar för den hjälpsändning, som Olof Skötkonung gjorde Knut den Store och troligen äfven gjort dennes fader Sven Tväskägg²⁰³) Thorkil Sprakaleg hade äfven en dotter vid namn Gyda, som genom sitt giftermål med en betydande Engelsk man, Grefve Godvin, blef en stammoder för många stora och förnäma slægter; hennes dotter Eadgitha blef förmälad med Edvard (Confessor), Konung i England; hennes son Harald blef efter Edvard Confessor Konung i England, och Haralds dotter Gyda blef gemål till Storfursten Wolodimir i Ryssland, Jaroslaws och Ingegerds son; Gydas öfriga söner voro Toste Jarl, Walthiofer Jarl, Sven Jarl m. fl., alla betydande och namnkunniga män, från hvilka flera slægter, ej blott i England, utan äfven i Sverige och Danmark räknat sin härkomst. Jfr *Knytlinga S.*, samt Sn. Sturl., *Ol. den Hel. S.* och *Harald Hårdr. S.* 204) Lib. X. 205) Jfr ofvan s. 433.

Jarlens afsigter. Hórdaknut, afsägande sig konungavärdigheten, blef åter upptagen i sin faders nåd, men Jarlen lemnades i ovisshet om Konungens gunst eller ogunst. Han tog likväl sedan en verksam del i dennes krigståg mot Konungarne af Sverige och Norrige, och det var han, som med den Danska flottan i slaget vid Helge-å räddade Konung Knut ²⁰⁶). Kort efter samma slag anställde Jarlen i Roskild ett stort gästabad för Konungen; Knut var hela aftonen fåordig och dyster till lynnet; Jarlen gjorde allt, för att muntra och förskingra Konungens oroliga sinne; slutligen blef ett schackbräde framburet, och båda svågrarne satte sig att spela; såsom Konungen var tankspridd och förde mycket illa, fick Jarlen tillfälle att bortsnappa en af hans bättre piecer; detta Jarlens förande ogillade Konungen och ville hafva den förlorade piecen tillbaka. Då blef Jarlen vred, stötte omkull schackbrädet, steg upp och gick sin väg. Konungen ropade efter honom med de orden: "springer du nu, Ulf rädde?" Ulf Jarl var hastig och häftig till sinnet, oförskräckt både i ord och gerning, en man, som i ögonblicket sade rent ut, hvad han tänkte, och med kraft och utan skonsamhet genomdref, hvad han företog, tillika en väldig strids-hjelte och så ansedd, att han näst Konungen var den mäktigaste man i riket. Det lika vanärande som oförtjenta tillmäle, Konungens fråga innebar, förbittrade ännu mera Jarlens vredgade sinne; han vände sig hastigt om vid dörren och svarade: "längre hade du lupit vid Helge-å, om du kunnat; du kallade mig icke Ulf rädde, när jag lade till och frälste dig, då Svearne slogo er som hundar." Följande dagen fann man Jarlen liggande död i choret af Luciae kyrkan i Roskild, der han på Konungens befallning blifvit nedstucken, då han om morgonen begifvit sig dit att förrätta sin bön ²⁰⁷).

²⁰⁶) Jfr ofvan 4. (36.

²⁰⁷) *Ol. den Hel. S.* hos S. n. Sturl.

Sven, hans son, ännu en gosse af blott tio eller tolf år, flydde öfver till Sverige till Konung Anund, hvars farmoder Sigrid Storråda var samma Svens mormoder. Hos Konung Anund förblef han sedan i tolf års tid ²⁰⁸). Denne Sven, sedan han vext upp, var en man af det herrligaste utseende, dessutom öfvad och väl förfaren i krigskonster och i alla de idrotter, som då fordrades af en bildad och väl uppfostrad man; han hade ett vackert ansigte, en reslig vext och en kroppsstyrka, som öfvergick alla andras, för öfrigt i sitt tal, i sitt uppförande, i hela sitt väsende ett sätt, som tillvann honom allas vänskap och intog allas sinnen, så att alla sade om honom, det han var framför andra begåfvad med alla de egenskaper, som kunde pryda en hög och förnäm höfding ²⁰⁹). Då, efter Hördaknuts död, Konung Magnus blifvit Danmarks beherrskare, infann sig Sven hos honom, talade om sin fader, om sitt fädernearf och sin beredvillighet att träda i Magni tjenst och blifva hans man. Danmark, såsom på alla sidor öppet för sjöröfvare och blottstaldt för täta anfall af Vendiska och Sachsiske härar, hade af nöden en städse närvarande höfding för att styra och försvara landet. Sven intog så den ädle Magnus, att denne beslöt göra honom till sin Jarl och sätta honom till föreståndare af Danmarks rike. Detta sitt beslut gaf han tillkänna för sina män och rådgifvare; då sade den gamle Einar Thambaskelfer, förnämsta ledaren af den unga Konung Magni rådslag: "alltför stor Jarl,

208) Ad. af Br., *Hist. Eccl.* Det är af denne Sven (kallad Ulfsson efter sin fader, Estridsson efter sin moder), som Adam af Bremen har, i hvad Svenska sakerna rör, en del af sina uppgifter, hvilka dertill förtjena stor uppmärksamhet, emedan Sven, som vid Svenska hofvet blifvit uppfostrad och der vistats i 12 år, måste om de Svenska angelägenheterna hafva egt en någorlunda säker och pålitlig kännedom.

209) *Magnus d. Godes S.* hos Sn. Sturl.

"alltför stor Jarl, min fosterson!" Magnus svarade med vrede till den gamles kloka erinran, steg upp, tog ett svärd och en sköld, fäste svärdet vid Svabälte, hängde skölden på hans axel, satte en hjälm på hans hufvud, gaf honom Jarlsnamn och tillförlämnade honom alla de förläningar, hans fader, Ulf Jarl tillförne innehafte; derpå blef ett helgonaskrin från baret, Sven lade sina händer på skrinet, Konungen förestafvade eden, Sven eftersade den och svor Konungen trohet; sedan eden var aflagd, tog Konungen Jarlen i handen och ledde honom upp i hälsatet till sig. Derefter begaf Sven sig till Danmark och blef af alla väl mottagen; han utvalde sig genast hirdmän (hofmän); sedan reste han omkring i riket, för att underrätta sig om alla saker och göra sig känd af folket; på denna resa till Danmark vann han sig kärlek och vänskap af alla de förnämsta i landet samt gjorde sig äfven af allmogets mycket afhållen och älskad. Danskarne sågo i honom om en nära skyldsman af sitt förra konungahus och fördrogo ogerna, att från höjden af lysande magplötsligen hafva nedsjunkit till underdånighet och beroende af Norrige. De togo Sven till Konung Magnus kom med en stark, mot Venderna nya segrande här att hämnas Danskarnes affall och Sven otacksamhet. Denne, seende sig icke mächtig af att göra motstånd, flydde öfver till Sverige. Förstärkt med Svenskt krigsfolk, kom han åter tillbaka och höll sedan med Konung Magnus trenne blodiga sjödrabbningar, men blef i dem alla slagen. Under dessa missöden tog han i nöden sin beständiga tillflykt till Sverige ²¹⁰). Anund trädde väl icke öppet på sin olyckliga frändes sida, men han lemnade honom om en säker fristad i sitt land, gjorde honom äfven någon undsättning af krigsfolk, gaf honom frihet att taga i sin tjenst så många, som ville följa honom, såg dessutom gerna och kanske äfven bi-

210) *Magn. d. God. S.*

og, att Tuph eller Ulf Jarl ²¹¹) i Vestergötland stödde honom ett så kraftigt bistånd, att Sven Estridsson sedermera öppet förklarar och erkänt, att han utan Ulf Jarls och Konung Anunds bistånd icke kunnat utåhålla kriget mot Konung Magnus och försvara sitt konungadöme ²¹²).

Under dessa brytningar i nordn återkom från de här färder i aflägsna länder Harald Sigurds-

211) Dux Tuph är det egentliga namn, hvarmed han benämnes (hos Ad. af Br., l. c.). Att detta Tuph är ett förbräskadt namn, är ingen tvifvel underkastadt; dylika namnförbräkningar äro i våra utländska hjälpkällor ty värr alltför vanliga och till en del ganska ursäktliga. Alla våra häfdatecknare (Lagerbring, Wilde, Botin, Dalin) anse denna Tuph vara densamma Tove, som hos Sturleson (*Ol. d. Hel. S.*) nämnes bland deltagarne i slaget vid Helge-å, och som hos Konung Olof qvarstodnade, sedan Konung Anund med sin flotta dragit bort från Barvik. Sturleson berättar om denna Tove, att han var son af Valgauter i Vestergötland, en ättstor man, som af sitt nit för hedendomen blef kallad Hundheden. Man tror på grund deraf, att Valgauter (Valgöter) varit Jarl i Vestergötland, och att Tove, hans son, blifvit hans efterträdare. Detta är dock icke annat än blott en förmodan, utan stöd af några bestämdare underrättelser. Sannolikare är Langebeks gissning (*Script. rer. Danic.*), att Tuph kan vara orätt hördt, läst eller skrifvet i stället för Ulf (Ulf), och att den Tuph Jarl, hvarom hos Adam af Br. talas, troligen varit Ulf Jarl, son af Ragnvald Ulfsson, Jarl i Vestergötland, som med Prinsessan Ingegerd drog öfver till Ryssland under Olof Skötkonungs tid; denne Ragnvald hade tvänne söner, Eilif och Ulf; dessa voro utan tvifvel de, som med Konung Anund deltog i slaget vid Helge-å och i de Engelska chrönikorna sägas att hafva varit anförare för den Svenska krigsmagten, i hvilken egenskap de äfven kallas Svenskarnes Konungar (Jfr not. 187). Eilif blef Landvärnsman i Ryssland. Om hans broder Ulf åter finnes sedan ingenting nämndt, och det är sannolikt, att han stadnat qvar i Vestergötland samt der blifvit Jarl, likasom hans fader varit. Man kan då äfven lätt förklara, hvarföre han, såsom frände med Sven Estridsson, gjorde denna ett så verksamt bistånd. Sturlesons Tove deremot var en trogen vän af Olof Digre, och inga skälfinnas för hand, hvarföre han så ifrigt skulle hafva arbetat mot dennes son Magnus. 212) Ad. af Br., l. c.

son, Olof den Heliges halfbroder, densamma, som från Norrige tillförde Olof 600 man och med honom deltog i slaget vid Stiklastad. Harald, i detta slag svårt sårad, blef från valplatsen förd till en bonde, som bodde i skogen långt afsides från andra människor. Hos honom uppehöll han sig en tid lönligen. Sedan han blifvit läkt, följde bondens son honom öfver Kölen; de tågade genom ödemarker, ur skog i skog, emedan de icke vågade draga allmänna vägen; genom Jemtland och Helsingland kommo de fram i Upland; här vistades den unga Harald öfver vintern; våren derpå fick han sig skepp och drog österut till Gardarike; der blef han tillika med Eilif, Ragnvald Jarls son, satt till höfding öfver Jaroslavs landvärnsmän; såsom sådan drog han med Eilif vida omkring i österlanden och höll många strider. Hågen för vidare äfventyr förde honom några år derefter till Miklagård eller den stora staden (Constantinopel). Då regerade Kejsarinnan Zoë och hennes gemål Michaël Katalaktus ²¹³) öfver det Byzantiska riket. Harald trädde i deras tjenst, fick krigsmanssold och blef kort derefter höfding öfver Våringarne. Han for vida omkring Greklands öar och vann stora segrar öfver Saracenerna, frantog dem flera städer på Sicilien, slogs mot dem äfven i Judalandet och ströfvade flera år under blodiga strider omkring i det stora Serkland eller Afrika, eröfrande, eller hellre, plundrande åttatio städer. På dessa

213) Zoë var gemål först till Romanus II Argyrus, sedan till Michaël IV Paphlago, derefter till Michaël V Kalaphates och sist till Constantinus IX Monomachus. Romanus Argyrus regerade från 1028 till 1034, Michaël Paphlagonern från 1034 till 1041, Michaël Kalaphates blott 4 månader under år 1041, och Constantinus IX från sistnämnde år till 1054. I *Harald Hårdr. S.* säges, att Harald kom till Miklagård, då Michaël Katalaktus (Kalaphates) var Kejsare, och lemnade Grekland, då Constantinus Monomachus regerade.

vidsträckta och lyckliga härfärder samlade han stora rikedomar af guld och dyrbara saker. Dessa skickade han till Storfursten Jaroslav i Gardarike att förvaras. Stora penningesummor skänkte han äfven till Frälsarens graf i Jerusalem och till andra heliga orter i det Judiska landet. Sedan han der badat i Jordan, vände han tillbaka till Constantinopel. Der bekom han underrättelse, att hans broder son Magnus blifvit Konung både i Norrige och i Danmark. Denna tidning uppväckte hos honom en stor längtan att återvända till nordlanden. Han uppsade derfore Kejsaren sin tjenst. Då blef han kastad i ett fångelse torn. Detta skedde på Kejsarinnan Zoës föranstaltande och under föregifvande, att han orättmätigt slagit under sig en hop af den Kejsaren tillkommande andel i det under härfärderna förvärfvade krigsbytet; den egentliga orsaken säges hafva varit, att Kejsarinnan fattat till honom en stor kärlek, men att han tillbaka icke visat någon bevågenhet för henne. Från fångelse tornet blef han räddad af en honom tillgifven qvinna. Genast samlade han sina följeslagare, tog tvänne af Väringarnes galejor, rodde in uti Säveds eller Siavidarsund (Bosporen eller Constantinopeliska sundet), bogserade sig med konst, men med förlust af ena galejan, öfver de jernkedjor, som voro dragna tvärt öfver detta sund, kom sedan ut på Svarta Hafvet, drog derpå Dnieper- eller ock Donfloden uppfore till Gardarike och blef efter framkomsten till Jaroslavs hof mycket väl mottagen. Alla sina med trogna och pålitliga män ditsända skatter återfann han oförskingrade och väl förvarade. Sedan förmälte han sig med Jaroslavs och Ingerds dotter Ellisif (Elisabeth), drog derpå öfver till Sverige och lade till vid Sigtuna, omkring år 1045²¹⁴).

Då hade Sven kort förut vid Helgenäs förlo-

rat det tredje slaget mot Konung Magnus, hvarest han flytt till Sverige. Här träffades Sven och Harald. Begge uppehöll sig öfver vintern hos Konung Anund. De trädde med hvarandra i förbund, och såsom de båda voro beslägtade med det Svenska konungahuset och med många af de förnämsta i landet, gjorde man dem bistånd, så att de i Sverige samlade en stor hop krigsfolk. Derpå stego de om våren på skepp, drogo till Danmark och intogo i en hast Seland och Fünen. Det blef för Konung Magnus berättadt, att Sven och Harald ingått med hvarandra ett förbund att underlägga sig både Danmark och Norrige. Om Harald förmälte man, att han var starkare och mera storvext än andra män, dessutom så krigserfaren, att han vann seger i alla krig, tillika så rådfull och klok, att han i allt, hvad han företog, hade framgång, och jemte allt detta äfven på guld och egodelar så rik, att i mannaminne aldrig så mycket funnits i en enda mans ego. Magnus blef bekymrad, och ogera ville han strida mot sin egen farbroder. Han öppnade derföre med honom hemliga underhandlingar. Dessa hade till följd, att Harald skilde sig från Konung Sven. Denne sade då till honom: "du hafver gjort så förr, Harald, "såsom män om dig veta säga, att du af förbund "och löften håller endast det, som synes dig bäst befrämja din egen sak." Harald svarade: "mindre "skäl hafver du att förebrå mig, att jag icke håller mina löften, än Konung Magnus hafver att tillvita dig, att du mot honom icke hållit dina löder." Efter dessa förebråelser för ömsesidig trohet skildes de från hvarandra med stor ovännskap. Harald drog dit, hvarest Konung Magnus låg med sin flotta och på landet hade sina tal uppplagna. Magnus bjöd Harald jemte sextio af dess följeslagare till gästabud hos sig. Sedan alla vid måltiden blifvit herrligen undfagnade, steg Konung

ungen upp och gick, åtföljd af några män, som buro åtskilliga saker; till gästernas bänk, der Haralds män suto; åt den, som ytterst satt, förärade han ett godt svärd, åt den andra en sköld och på lika sätt åt hvar och en af de öfriga en gåfva af kläder eller vapen eller annan kostbarhet samt dyrbarare åt dem, som förnämre voro. Sist stadnade han midt emot Harald, höll i handen tvänne rörstafvar och frågade: "hvilkendera af dessa vill du, min frände, helst taga?" Harald svarade: "den, som mig är närmast." Då räckte Konungen honom samma staf och sade: "tillika med denna rörstaf gifver jag dig halfva Norriges rike med alla skatter och inkomster och all den egen-dom, som dertill lyda, så att du skall konungsligt namn och all konungslig rätt njuta lika med mig, dock med sådant förord, att då vi äro begge tillsammans, skall jag hafva företrädet i helsning, tjänst och säte, och äro vi på ett ställe tre tillsammans, som hafva furstlig värdighet, skall jag sitta medlerst; äfven då vi lägga med våra skepp in i hamnar, skall jag hafva konungs-läge och konungsbrygga. Du skall styrka och främja vårt rikets bästa, emedan vi nu göra dig till en sådan man i Norrige, som vi icke trodde, att någon skulle blifva, så länge vårt hufvud fanns uppe ofvan mull." Harald stod upp och tackade för den tora ära, honom vederfors. Sedan satte begge Konungarne sig ned och voro hela aftonen glada. Följande morgon lät Konung Magnus med bdrar kalla folket tillhopa till ting. Då utlyste Konungen för hela hären den gåfva, han gjort sin frände Harald, och Thorer af Steig, Konung Magni broder på moderne, utropade derefter Harald för Konung. Samma dag bjöd Harald till sitt tält Konung Magnus jemte sextio af hans följeslagare. Då suto begge Konungarne tillsammans i ett hög-säte. Gästabudet var ståtligt, förplägningen ym-

nig, begge Konungarne muntra och glada. När det led mot aftonen, gaf Harald ut sina befallningar, och då blefvo i tältet inburna kläder och vapen och en stor hop väskor; Harald tog kläderna och vapnen och utdelade dem bland Konung Magni följeslagare, likasom denne dagen förut utskiftat sina gåfvor till Haralds. Derefter vände han sig till Magnus med de orden: "du förärade oss i går ett stort rike, som du tillförne med fara vunnit af dina och våra fiender, och tog oss upp till samstyrelse och lika del med dig; detta var väl gjordt, ty ditt rike har kostat dig mycket. Äfven vi hafva utomlands varit stadda uti åtskilliga farlighet, innan vi kunnat tillvägabrinda det guld, som du nu skall få se. Nu vill jag lägga detta till byte med dig, och skola vi båda ega allt lösöregods och hafva deruti jemlik lott, likasom vi ega hälften hvardera af riket. Men såsom vi äro af olika skaplynne, du mycket gifrundare än jag, ty skola vi skifta det jemt oss emellan, då hvar sedan månne med sin del handla, såsom honom godt synes." Derpå utbreddes en stor oxhud, väskorna upplöstes, och guld uthälldes ur dem på den utbredda oxhuden till sådan myckenhet, att alla förundrade sig och sade sig aldrig i nordländerna hafva sett så mycket guld tillhopa på ett ställe; man trodde för visso, att detta månne vara den Grekiska Konungens skatt och rikedom, ty det hade man hört, att i Grekland funnos hus fulla af rödan guld. Skålar och vigter framtogos, guldet plockades i sär och skiftades genom vägning i lika lotter mellan begge Konungarne. Derefter tog Harald i handen en stor masurskål, som rundt omkring var beslagen med silfver och äfven försedd med en siratlig silfvergrepa, alltsammans förgylt, och skålen dertill full med "klara, rena silfverpenningar;" detta dyrbara dryckeskärl förärade han till

till Konung Magni halfbroder, Thorer af Steig, jemte tvänne guldringar, som tillsamman vägde en mark, samt dessutom en kostbar, med hvita skinn fodrad kappa af purpur. Kriget med Sven hade så utblottat Konung Magnus, att han, innan Harald med honom delade sina skatter, icke egde mera guld i sin värjo än den ring, han bar; då han uppriktigt erkände detta för Harald, sade denne: "litet, alltför litet guld, min frände, för en Konung, som råder öfver tvänne riken." Han betraktade ringen och tillade: "många torde äfven tvifla, om denna ring med rätta tillhör dig." Magnus förklarade, att han fått densamma af sin fader, när de sista gången skildes, och han visste icke, hvad annat han kunde säga sig hafva rätt fångit, om han icke egde den ringen med rätta. Harald svarade leende: "det säger du väl sant, Konung Magnus, att din fader gaf dig denna ring; men han tog den af min fader för ringa sak skull. Och är det visst, att den tid, som din fader var mäktigast, hade småkonungarne i Norrige icke synnerligen goda villkor."

Påföljande vår utrustade Konungarne Magnus och Harald sin krigsmagt, för att bortdrifva Sven Estridsson och återbringa Danmark under Norriges lydnad. Sven, hittills alltid olycklig i striden mot Konung Magnus, misströstade ännu mer, sedan den rika och krigserfarna Harald blifvit upptagen till Magni medregent, att kunna uthålla kampen mot tvänne så tappra och segerrika Konungar. Han flydde derföre öfver till Skåne. Magnus och Harald underlade sig öfver sommaren de Danska öarna och Jutland. Ännu om hösten lågo de med sin flotta derstädes. Då beslöt Sven att nedlägga den kongliga värdigheten och åter träda i tjänst hos sin frände, Konung Anund i Sverige. I detta uppsåt stod han redan färdig att stiga till häst,

för att rida uppåt till Svithiod, då tvänne män anlände till gården, der han var, och berättade honom, att Konung Magnus var död och att han kort före sitt aflidande hade till Sven afträdt Danmarks rike. Magnus dog på Sudatorp²¹⁵⁾ i södra Jutland den 25 Oct. 1047. Han hade då i elfva år varit Konung i Norrige och efterlemnade ett så älskadt minne, att man kallat honom Magnus den Gode. Då han kände sin död nalkas, kallade han till sin sotsäng sin farbroder och medregent Konung Harald, förmanande honom att återvända till sitt fädernerike och afstå från alla anspråk på Danmark, emedan han ändå aldrig skulle komma till stadig besittning deraf; han lade dertill, att det fördrag, som var upprättadt mellan honom och Hördaknut, icke sträckte sig till deras efterträdare; Sven Estridsson vore till Danmarks rike den närmaste arvingen, och med all den rätt han, Magnus, egt till detsamma, återgaf han det nu till Konung Sven. Då Sven fick dessa tidningar, sade han: "det tager jag Gud till vittne, att aldrig hädanefter skall jag fly från Dana-rike, så länge jag lefver." Dermed steg han upp på sin häst, red söderut till Skåne och samlade krigsfolk. Harald emellertid var för ingen del sinnad att efterkomma Magni villja. Han ville genast draga till Viborgs ting och der låta taga sig till Konung. Då han gaf detta tillkänna för hären, svarade Einar Thambaskelfer, det han, såsom Konung Magni fosterfader, ansåg sig mera förpligtad att besörja den aflidne Konungens begrafning och flytta liket till den helige Olofs grift i Thronnhem, än att eftertrakta andra Konungars välden och föra onödiga krig utom landets gränser; han ville hellre följa Konung Magnus död;

215) Så säges i *Harald Hårdr. S. c. 28*. Saxo åter (Lib. X.) berättar, att han dog i Alexstad på Seland till följe af ett fall från hästen.

än någon annan Konung lefvande. Derpå träffade han genast anstalter att föra liket om bord, och af samma sinne med Einar var äfven hela hären, så att alla gjorde sig redo att draga hem med den högt älskade Konungens lik. Då fann Harald rådligast att gifva vika och att vända tillbaka till Norrige, för att först mottaga och försäkra sig om detta konungadöme. Öfver vintern underlade sig Sven hela Danmarks rike. Alla Danskar erkände honom på nytt för sin Konung. Men om våren utrustade Harald en väldig krigsmagt, för att med vapenstyrka utföra sina anspråk på Danaväldet. Då börjades mellan Danmark och Norrige ett nytt krig, hvilket sedan fortvarade i sexton år. Sven, ehuru ofta i stor fara och nöd, var dock på det hela vida lyckligare mot den krigskunniga Harald, än han varit det mot den unga Konung Magnus. Han försvarade och bibehöll sitt rike. Slutligen blef Harald villig till fred. Denna afslöts vid Göta-elf år 1064 på de villkor, att hvar af Konungarne skulle behålla sitt rike med de gränsor, som tillförne varit mellan Danmark och Norrige. Freden skulle räcka, så länge begge Konungarne lefde ²¹⁶).

Under dessa täta hvälfningar i Norrige och Danmark njöt Sverige ett ostördt och stadigt lugn så inom som utom sina gränsor. Anunds förhållande visar, att han, efter krigsfärden till Danmark i förening med Norriges Konung Olof Digre, fattat och troget följt den grundsats, att icke inblanda sig i grannarnas stridigheter. Men för olyckliga och landsflyktiga furstar var hans rike en alltid öppen och säker fristad. Han lefde efter Helgeå-slaget i samdrägt och fred med Konung Knut, den mäktige herrskaren öfver trenne riken, men han vägrade derföre icke sin vänskap och sitt skydd åt

²¹⁶) *Harald Hårdr. S.*

samma Konung Knuts fiende, sin frände och for-
na bundsförvandt, den olycklige Konung Olof, och
detta just under dennes förehafvande att från Knut
återeröfra sitt fädernerike; derefter visade han en
lika vänskap mot Konung Olofs son, den unga
Magnus, och mot denna samma Magnus gaf han
sedan ett lika skydd åt den olyckliga Sven Estrids-
son. Man skulle kanske icke utan grund kunna
tillägga denna kloka och försigtiga Konung den
politik, att han gerna såg och genom understöd
af Svenskt krigsfolk, så vidt utan synbart delta-
gande ske kunde, äfven befordrade, att de sva-
gare af de krigförande magterna sattes i tillfälle
att uppehålla jemnvigten mot de starkare och fö-
rekomma, att icke alltför stort välde hopades i en
endas hand. Emellertid öfvades hvarken från Nor-
riges eller Danmarks sida några fiendtligheter mot
Sverige till gengäldande af det bistånd, de lands-
flyktiga furstarne derifrån erhöilo, troligen eme-
dan man fruktade att bringa i harnesk emot sig
de mägtiga Svearne, om hvilka en samtida för-
fattare yttrar, att de till häst som till sjöss vo-
ro utmärkta krigare och på manskap och vapen så
starka, att de syntes genom sin magt nedbryta de
öfriga nordiska folken ²¹⁷). Att för öfrigt de tec-
ken till oroliga rörelser, som företedde sig under
de sednare åren af Olof Skötkonungs regering, på
lång tid icke förnyades och icke, så mycket vi
känna, det ringaste framskymtade under hans sö-
ners tid, bör väl tillskrivas dessas kloka och för-
ståndiga styrelse. Om Anund är upptecknad, att
han ända från begynnelsen af sin regering, ehuru
han då ännu var ung till åren, i fromhet, för-
stånd och vishet öfverträffat alla de Konungar,

217) "Populi Sveonum multi sunt, viribus et armis egregii,
"præterea tam in equis quam in navibus juxta optimi bella-
"tores, unde etiam sua potentia cæteras aquilonis gentes con-
"fringere videntur." Adam af Brem., *de Situ Danicæ*.

som före honom regerat, så att ingen varit af folket så högt älskad som han ²¹⁸). Han synes med stadig hand hafva vakat öfver den inre ordningen och freden och i detta afseende varit sträng uti bestraffningar mot missgerningsmän och andra förbrytare, hvarföre han äfven i våra gamla urkunder bär namn af Kolbränna deraf, att han icke varit skonsam i sina domar och icke sparat att bränna missdådares hus ²¹⁹). Det var nemligen ett icke ovanligt bestraffningssätt vid svårare förbrytelser eller då skada tillfogades andra, att man uppbrände eller förstörde den brottsliges hus antingen helt och hållet eller till större eller mindre del, så att straffet svarade mot brottet. Man finner, att detta äfven varit öfligt hos Nordmännen i Normandie, så att i deras lagar varit stadgad eller efter deras sedvänjor brukligt, att hus, som tillhörde de fredlösa, borde uppbrännas, till vittnesbörd om deras ådömda straff och att de, som efterkommo, skulle lägga åminnelsen deraf på hjertat och lära att bära fruktan eller farhåga derför; befunno sig de landsflyktigas hus på ett sådant ställe, att de icke kunde uppbrännas utan fara för andra hus, så borde taket samt annat mera aftagas och nedbrytas och sedan, för att uppbrännas, bäras till ett sådant ställe, att ingen skada deraf kunde uppkomma ²²⁰). Med lika straff plägade Olof Digre hemsöka dem, som antingen afföllo från den Christna läran, eller vägrade att antaga densamma, och ännu långt fram i XII:te århundradet har det i Norrige varit öfligt att brän-

218) "Juvēnis quidem aetate, verum sapientia et pietate omnes
"præcessit, qui fuerunt ante eum: nec quispiam regum fuit
"populo Sueonum tam acceptus sicut Anundus." Ad. af Brem.,
Hist. Eccl. 219) "Oc hæð thy colbrænnæ, at (han) var ri-
"var i ræfstum sinum, at brænnæ hus mannæ." Se den vid
Vestgötalagen bifogade gamla konungalängden. 220) Du
Cangc, *Glossarium*, v. *Condemnare*.

na upprorsstiftares samt andra våldsverkares gårdar eller hus ²²¹). Då således den mindre eller gamla Rimchrönikan låter Konung Anund qvåda om sig sjelf:

Folcket kallar mik Koolbrenna förty,
 At hvar jak sakan fick i naghrom By,
 Lot jak brünna Vaggia eller Taak,
 Epter hvars theras brotzliga saak:

förklarar Olaus Petri detta i sin Chrönika sålunda, att hvilken gjorde den andra någon skada eller orätt, af hans gård skulle utmätas ett helt, ett halft eller ett fjerdedels hus, mer eller mindre, efter värdet af den gjorda skadan, och de sålunda utmätta hus blefvo sedan brända. Han tillägger i anledning häraf om gamla lagar och bestraffningssätt, att fordomdags, såsom i andra länder så äfven hos oss, voro icke så många saker uttryckta i beskrifven lag, såsom de sedermera blifvit det, utan då berodde hufvudsakligen af Konungens godfinnande, huru han straffa ville, så att för lag gällde, hvad honom syntes rätt vara, derföre man ock i gamla tider plägat säga: "hvad Konungen med skälom vill, thet är Lag ²²²)." Ehuru Chrönikorna synas antyda, att ofvanmälta bestraffningssätt blifvit af Konung Anund vidtaget och stadgadt för lag, är dock vida troligare, att detsamma grundat sig på gammal sedvänja, men har tilläfsventyrs af Anund blifvit satt i sträng, lagbunden utöfning. Långe har icke heller denna plägsed blifvit i Sverige bibehållen, fast hellre synes densamma redan i Anunds tid hafva blifvit upphäfvnen och utbytt mot annan, ty i slutstancen af ofvan ur mindre Rimchrönikan anförda stroph säger Anund om sig:

Sidan gjorde jak bättre Lagh,
 Och doo aff Alder uthan slagh.

²²¹) *Håkan Herdabr. S.* Jfr Hallenberg, *Anm. till Läg. S. R. H. II.* ²²²) *Olaus Petri Sv. Chrön.*

Efter Anund, som afled omkring år 1051²²³) och icke efterlemnade några manliga arfvingar, trädde hans äldre broder Emund till styrelsen af riket. Denne var då redan kommen till åren, hvarföre han kallas Emund Gamle. Honom tillägga våra Chrönikor²²⁴), ehuru, såsom det synes, med mindre grund, den beryktade gränsutstakningen mellan Svea och Dana riken, då Halland, Skåne och Blekinge skola blifvit afsöndrade från Sveriges rike²²⁵). Hvad samma Chrönikor vidare

223) Detta årtal uppgifves bestämdt i *Hist. Archiepisc. Bremens.*

Den tidpunkt, vid hvilken Adam af Br. (*Hist. Eccl.*) omnämner Anunds död, inträffar på år 1052 och sammanstämmer således temligen noga med den förra uppgiften.

224) Med undantag af Laurentii Petri, som anser hela berättelsen om gränsläggningen för en ogrundad sägen.

225) I den Vestgötalagen åtföljande berättelsen om mötet på Danaholmen eller rälägningen mellan Sverige och Danmark säges, att då var "Emunder slemæ" Konung i Upsala, och "Sven tjuguskæg" i Danmark.

Men den tid, Sven Tväskäg var Konung i Danmark, regerade ingen Konung Emund i Sverige. Vål kan antagas, att Sven Tväskäg har blifvit förblandad med Sven Estridsson, som var samtida med både Anund och Emund;

men hvarken under Anunds eller Emunds tider räknades Halland och Skåne till Sverige och kunna således icke sägas att då hafva blifvit afsöndrade derifrån; under deras tider egde

äfven ett vänskapligt förhållande rum mellan Sverige och Danmark, till följd hvaraf inga för handen varande gränstvister eller andra stridigheter gjorde en sådan gränsreglering mellan

begge rikena nödvändig; för öfrigt, då i berättelsen omförmäles, att äfven Konungen af Norrige var närvarande, och att de Nordiska Konungarne mellan sig skiftade Danaholmen i

trene lotter, synes det föga tänkbart, att det vänskapliga Danaholms-mötet mellan nordens trenne Konungar skulle hafva föregått midt under ett brinnande krig mellan Danmark och Norrige; när åter, efter en 20-årig ofrid mellan dessa

begge riken, fred äudtligen slöts omkring år 1064, var Emund Gamle i Sverige redan död. Alla omständigheter visa, att berättelsen om det ryktbara mötet på Danaholmen är en, lång

tid derefter, *ad memoriam rei* uppsatt act, hvarvid man ingen reda haft i afseende på bestämmandet af tiden, så framt man icke hellre vill anse hela berättelsen, lika med den namakun-

förmåla, att han, för att godtgöra sin slemhet och fäkunnighet vid detta tillfälle, sedermera infallit med en krigshär i Skåne och sökt återtaga de från Svea-rike bortskänkta landskaper, men af Ulf Jarl Sprakaleg, hvilken Knut den Store skickat öfver från England att göra honom motstånd, blifvit i grund slagen vid Stångapelle eller S:t Capellsbro och sjelf äfven stupat tillika med större delen af sin här, detta allt röjer en oredig och förvirrad sammanblandning af tidens tilldragelser ²²⁶). Emund skildras för öfrigt såsom en man, den der icke varit god att trotsa eller motsäga, när han ville hafva något fram, och tillika såsom den der varit sniken och icke gifmild ²²⁷). Mot den Bremiska Erkebiskopen, som ville tillvälla sig högsta kyrkostyrelsen öfver Norden, försvarade han sin kongliga myndighet och tillsatte sjelf sina biskopar; derföre, och då han i öfrigt icke synes hafva varit någon ifrig anhängare af den Christna läran, så att Svearne sägas under hans tid illa hafva hållit Christendomen ²²⁸), har han af nordiska kyrkans äldsta häfdatecknare ²²⁹) blifvit illa utropad och kallad *pessimus* (den elake), hvilket troligen äfven föranledt det tillnamn af Slemme ²³⁰), våra inhemska forn-urkunder gifva hon-

niga Agspeti bulla, för ett understucket politiskt verk, men hvilket den dock väl svårligen är. ²²⁶) Omkring år 1027 blef Ulf Jarl mördad. Konung Knut dog år 1035. Emund Gamle åter blef icke Konung förrän efter år 1050. Förvirringen kommer väl till en stor del från Saxos orediga berättelse om slaget vid Helge-å. ²²⁷) Konungalängden vid Vestgötalagen. ²²⁸) Konungalängden i Hervara S. ²²⁹) Adam af Brem., *Hist. Eccl.* ²³⁰) Skulle emellertid förhållandet vara tvertom, och det af Adam af Bremen Konung Emund gifna tillnamnet *Pessimus* vara en öfersättning af det på Adams tid Konungen tilläfventyrs redan då tillagda inhemska vedernamnet Slemme, så kan detta möjligen hafva blifvit honom gifvet med afscende på hans låga börd å moderne, i det han var en Vendisk trälinns son; slem (såsom i slem

om. Han säges hafva haft en son vid namn Anund. Honom hade han utsändt med en krigshär på eröfringar till Qvinnornas eller Amazonernas land, hvarmed här troligen Finland betecknas²³¹). På detta krigståg skall Anund tillika med hela hären hafva omkommit derigenom, att fienden förgiftat brunnarna. Derefter följde ännu andra olyckor, och tillika har landet varit plågadt af missvext och hunger. Vi ega emellertid öfver omständigheterna af dessa tilldragelser inga närmare underrättelser; de äro så väl för våra inhemska urkunder som äfven för de Isländska sagoskrifvarne alldeles obekanta och omtalas endast af Kyrkohistorikern Adam af Bremen²³²) såsom Guds hämndstraff (*divina ultio*) för Konung Emunds vrångvisa förakt och olydnad för den Bremiska Erkebiskopen.

Mera än det ofvanförmälta finnes om Konung Emund i gamla skrifter icke upptecknad. Hans regering har varit kort²³³), men hans dödsår är oss icke bekant; det vet man endast, att han var död före år 1062 eller 1063. Han är af den gamla, från Gudarne upprunna konunga-ätt; utmärkt af tappra, visa och kloka furstar, den siste, som sutit på Sveas konungathron.

vinning) har ännu i vårt språkbruk betydelsen af låg, föraktlig; Adam af Bremen sjelf gifver ock anledning att sluta till något sådant, då han säger: " - - Emund Gamul pessimus, "nam iste, a concubina Olaph natus erat." Olaus Petri (Sv. Chr.) åter är af den tankan, att han fått detta vedernamn deraf, "att han slem och oförständig var, då han med de "Danske rå och rör lade mellan Skåne och Sverige och så "skilde det (Skåne) från riket." 231) Jfr Inledn. s. 37. 232) *Hist. Eccl.* 233) Konungalängden i Hervara S.

Samhällsförfattningen.

Det ofvan Mälaren liggande landet, i norr intill den stora, vid Älfkarleby ut i hafvet löpande Dal-elfven eller der bortom till Tynnebroskogen, den fordna Ödmården, som bildar gränsskilnaden mellan Gestrikland ²³⁴⁾ och Helsingland, i vester till Sagan eller Säfvaström, som skiljer Upland från Vestmanland, och österut intill Mälarens utlopp i hafvet; detsamma land, som af ålder varit kalladt Upland och ännu i dag så kallas, utgjorde i dessa tider trenne serskilda fylken eller landskaper, som kallades Tiundaland, Attundaland och Fjerdhundraland, hvilka i våra gamla Landskapslagar bära namn af Folklanden, det herrskande folkets land. Det var detta land, Oden med sina Asar och de med dem invandrande folkstammar aldraförst intogo, bebyggde och kallade Manhem, männernas land. Härifrån, då större utrymme fordrades för den tillvexande folkmängden, tilläfventyrs någon gång äfven i följd af politiska händelser eller af andra anledningar, skedde utflyttningar till de kringliggande markerna, som då efter sitt läge till de äldsta Folkländerna eller det ursprungliga Manhem, fingo namn af Södermanland, Vestmanland, Norrland och Nederrike eller Nerike. Dessa rundt omkring Mälaren belägna landskaper, såsom hufvudsakligen upptagna och bebyggda af ätterna utaf de med Oden invandrade stammar, utgjorde det egentliga Svi-

234) Mellan "Hafs ok Sävu ströms ok Ödhmorda" sträckte sig Upland enligt företalet till Uplands-Lagen. I det gamla *Registrum Upsaliense* (från förra hälften af XIV årh.) uppräknas äfven Gestrikaland bland Tiundalands härader. Dock synes det, såsom Gestrikland ursprungligen icke tillhört Tiundalands äldsta tio härader, utan sednare tillkommit, i den mon Uplands byggd vexte med odlingarna. Jfr Geijer, *Sv. F. H.*

thiod, Svearnas land. Svithiod skildes från Götaland genom de stora skogarna Kolmården och Tiveden. I söder från dessa skogar, omkring och mellan de stora sjöarna Vettern och Venern, bodde den Götiska folkstammen. Att denna af ålder betraktat sig såsom en egen nation, ett folk för sig, vittnas af den gamla Vestgötalagen ²³⁵), som räknar endast Göterna till inländska män, Svear och Smälänningar deremot till utländska män inom riket, det sednare tillägget till skilnad från utanrikes män, såsom Norrmän, Danskar och andra i söder boende folk. Fordna sagor och minnesmärken leda alla att anse Vestergötland för en åldrig byggd, tidigare bebodd än Svearnas land. Från Vestergötland synes det nuvarande Dalsland eller den fordna Markbyggden och till en del äfven Vermland hafva erhållit sin hufvudsakligaste befolkning; en gammal urkund ²³⁶) kallar dessa byggders invånare för Vestgöter vestan Venern, Markbyggden har dessutom i gamla tider varit räknad till Vestergötland ²³⁷), och Sturleson ²³⁸), då han redogör för landsindelningen i Sveavälde, hänförer Markbyggden, Vermland och Vestergötland till samma hufvuddel. I sydost från Vester och i söder från Östergötland, i det bergiga Småland, till skaplynne så olikt de kringliggande landskaperna, bodde folkstammar, om hvilkas härkomst och ursprungliga förhållande till Göterna vi icke ega några underrättelser. Det är först vid Christendomens införande Småland framskymtar ur forntidens natt. Sitt namn synes det hafva erhållit deraf, att dess bergiga beskaffenhet och stenbundna mark endast tillåtit att här och der mellan bergen upprödja små land ²³⁹), hvarföre ock

235) *Mandr. B.* 236) *Skenn. Stadga af Magnus Ladulås år 1285.* 237) *Magnus Barfots S.* 238) *Olof den Hel. S.* 239) *Tuneld, Geogr. öfver Sverige.* Verelius, i dess anmärkn. till *Herv. S. c. X.*, har äfven anmärkt, att i Småland

en myckenhet af hopkastade stenrösor ännu i dag skola öfverallt der finnas i skogarna. Fornsägner och landets många minnesmärken från hedenhös vittna om dess tidiga befolkning. Det synes i äldsta tider inom sig hafva bestått af flera små stater eller serskilda samhällen; ett sådant har det gamla Värns-härad, det så kallade Värend varit, som i ett värns- eller försvarsförbund förenat de i södra delen af landet liggande Konga, Albo, Kinnevalds, Upvidinge och Norrvidinge härader; ett annat Finheden eller Finveden, som upptagit Östbo, Vestbo och Sunnerbo härader; ett tredje, det gamla Njudung, har innefattat de nu så kallade Östra och Vestra häraderna ²⁴⁰), och i Wulfstans reseberättelse nämnes Meore eller Möre, utgörande en del af det östliga, vid hafvet liggande Småland. Njudungs, Värends och Finvedens tio härader bildade en egen lagsaga, känd i fordna urkunder under namn af Tiohärad; den nordliga delen af Småland deremot har, åtminstone efter Christendomens införande, lydt under samma lag med Östgöterna ²⁴¹). Att de midt emot Smäländska kusten belägna öarna Gottland och Öland, äfvensom det i söder från Småland liggande landskapet Blekinge från mycket gamla tider, åtminstone redan i det IX århundradet, varit räknade till Svea-välde, det finna vi af Wulfstans reseberättelse. Gottland har i gamla tider haft sin egen lag, och dess hela affattning bär i många fall prägel af en hög ålder, så att den i våra Landskapslagars närvarande skick anses för den äldsta af dem alla ²⁴²). I fornskrifter blir Gottland merendels

företrädesvis förekommer en mängd ortnamn på *Rid*, *Ryd* (af gamla ordet *rydia*, rödja), äfvensom på *Hult* och *Torp*, som bemärka detsamma, nemligen små afröjda platser i skogen.
²⁴⁰) Jfr Rogbergs och Rudas *Beskrifning om Småland*.
²⁴¹) Jfr Collin och Schlyter till ÖstgötaLagen, v. *Småland*.
²⁴²) Burman, om Prov.-Lag. *V. H. Ant. Ak. H. II.*

kalladt Gutland och invånarne Gutar ²⁴³), och troligen hafva de utgjort en gren af den Götiska folkstammen. Ölands tidiga befolkning bevittnas af dess rikedom på gamla minnesmärken. Med de barbariska Pleichaner, dem Adam af Bremen omtalar ²⁴⁴), och hvilka Biskop Eginio i Lund under sednare hälften af det XI århundradet omvände till Christendomen, förstås efter all sannolikhet inga andra än Blekingsboerna; de sägas hafva egt ett stort öfverflöd af fångar, hvilket synes antyda, att de varit fruktansvärda Vikingar. Att de af Biskop Eginio i Lund blifvit omvända till Christna läran, har troligen föranledt, att Blekinge blifvit i kyrkosaker med Skåne förenadt, hvilket sedermera åter gifvit anledning till dess förenande med Danmark äfven i politiskt afseende ²⁴⁵). I det XII århundradet beskrifvas ²⁴⁶) Blekinge och Halland såsom tvänne utgående grenar af det Skånska landet, hvilket således i dess vidsträcktaste bemärkelse då äfven innefattade de tvänne förstnämnda landskaperna. Skåne har i de äldsta tiderna utgjort ett eget rike; under VIII, IX och X århundraden åter har det än varit underkastadt Sveriges, än Danmarks rike, dock vanligast det sistnämnda. Dessa i söder liggande landskaper, Skåne, Halland, Blekinge, Bohus, synas att från mer än en folkgren hafva erhållit sin urgamla befolkning. Att äfven Smälänningarne utgjort en från Göterna serskild stam, torde man icke utan grund kunna sluta af den olikhet, som ännu röjer sig mellan dessa folk. Äfven hos inbyggare inom samma landskap träffas icke sällan i kroppsdaning, ansigtsbildning, lynne, seder och språkdialekt olikheter, som tyckas antyda, att de utgått från serskilda, ehuru i roten beslätade stammar. Detta

243) Så i UplandsLagen på flera ställen. Jfr Bih. till Gottl.L.

244) *De situ Daniæ.* 245) Jfr Hallenberg, *Anm. till*

Lagerbr. S. R. H. 246) Af Saxo, *Præf.*

är till en del förhållandet mellan invånarna i Rikarna, Södertörn och det egentliga Södermanland, hvilka efter all sannolikhet nedstamma från serskilda folkgrenar; i synnerhet skilja sig de förstnämnda mycket från de öfriga. Uppmärksamhet förtjenar äfven den stora olikhet, man i Dalarna varseblir, ej blott mellan inbyggarna i de serskilda hufvuddalarna af detta landskap, men äfven mellan socknars, som gränsa till hvarandra. "Hela nationer under skilda regeringar," yttrar en säker kännare af Dalarnas folk, "torde flerstädes mera likna hvarandra, än den mestadels förmögna allmogen uti Hedemora socken liknar den fattiga och småvexta Elfdals-allmogen, eller Mora-karlen en Vester-Dalkarl, eller denne en Jernbergsman, eller skattebonden i Sverdsjö en skattebonde i den nära intill belägna Vika socken; de ursprungliga skiljaktigheterna bibehållas sorgfälligt och betecknas äfven i det yttre genom olika klädedrägter²⁴⁷)." I länder och trakter, der berg och djupa skogar skilja dalarna åt, dessa äfven ligga fjerran aflägsnade från hafvet, genom sitt läge afskilda från de tillfällen, som föra människorna närmare tillsammans och grundlägga eller vidmakthålla mera gemensamhet dem emellan, i sådana trakter och i tider, då ingen genom handel, näringar eller andra samfundsinrättningar öppnad gemenskap knyter något samband mellan de genom naturförhållanden skilda orter, och hvarje dal således utgör en sluten verld för sig, får hvarje sådant ensamt lefvande folk sin egendomliga prägel, antager vissa egenheter och bibehåller längre i sin karakter dragen, af hvad förflutna tidens omständigheter hos detsamma danat. Detta måste ännu mera blifva fallet, om befolkningen af sådana orter utgått från skilda folkgrenar. Svear och Göter utgöra de

247) Landshöfd. Järtas Femårsberätt. om St. Kopparb. Län, år 1823.

tvänne hufvudstammar, som befolkat vår nord. Men trohigen hade redan före dem andra stammar intagit vissa trakter ²⁴⁸), och i den stora folkvandringens tider höra vi talas om folk, som från södern genom många länder och nationer ställt sitt långa vandringståg till yttersta nordn ²⁴⁹). I dessa tider, då icke blott hela nationer, men äfven enskilda stammar vandrade och trängdes om hvarandra, sökte boningsplatser och land, hafva visserligen äfven i vår nord långt flera inflyttningar och utvandringar föregått, än hvarom fornsägner och de till oss komna gamla berättelser bevarat några dunkla minnen. Då för öfrigt i sagorna talas om de med Oden invandrande folk, kallas dessa städse Asiämän och Turkar, hvilket synes antyda, att mer än en folkstam med Oden invandrat; detta blir äfven sannolikt af Ynglingasagans berättelse om Asarnes och Vanernas krig, förlikning och förbund, och ännu mer, då vi erinra oss den mångfald af serskilda folkgrenar, som utgjorde den stora så kallade Thraciska hufvudstammen, af hvilken flera med Geterna mer eller mindre förbundna folkätter utan tvifvel deltagit i det stora uttåget till nordn. Vi kunna då med stor sannolikhet antaga, att det med Oden i nordländerna intågande folk varit grenadt i flera serskilda, närmare eller fjernare beslätade stammar, hvar under sin stamböfding. Då vidare i sagorna förmäles om folk, som bodde i nordn, när Asiämän och Turkar hit inkommo, och att då skedde mycken blandning mellan slägterna, så är möjligt, att några här förut fästade folkgrenar då blifvit undanträngda mot fjällen eller nödsakade att söka sig andra ointagna frånliggande platser. Det ena med det andra kan hafva varit fallet, ehuru vi der-

248) Jfr Inledn. s. 145—150. 249) Till ex. Herulerna, hvilka satte sig ned bredvid Göterna, se Inledn. s. 85 ff. Att Herulerna sedermera blifvit åter fördrifna ur Skandinavien, berättar Jordanes.

för ega ingen annan visshet än blott sannolika förmodanden, ty allt är här dunkelt. Det mer och mindre skiljaktiga emellertid, som utmärkt dessa serskilda stammar, har genom närboende, genom sammanblandningar och en större gemenskap i de mera befolkade trakter under tidernas lopp dels blifvit mera afnött, dels alldeles försvunnit, eller förbytt sig i andra olikheter, alstrade af andra förhållanden; de grenar åter af de serskilda stammarna, som utflyttat till aflägsnare, mera frånskilda trakter, eller intagit ensama, afskilda dalar, hafva trognare vidblifvit och bibehållit de ursprungliga olikheterna.

De få, strödda underrättelser, man ur forntida sagor och skrifter kan sammanhemta öfver landets tillstånd och utseende under detta tidvarf, bära alla vittne derom, att det medlersta och ännu mer det öfre Sverige i den aflägsna tid, Göterna och Svearne här satte sig ned, till det mesta varit en ödemark. Vid pass 6 eller 700 år efter Svearnas bosättning invid Mälaren beskrifves Svithiod ännu såsom ett land fullt af stora skogar och ödemarker, flera dagsresor långa. Vi hafva sett, att Braut-Anund, näst den sista af Ynglingarne, som rådde öfver Svea-välde, i sagan vunnit stort pris och beröm deraf, att han på skogars rödjande använde mycken flit och omkostnad, så att genom hans försorg stora landsträckor blefvo bebyggda, vägar upptagna öfver ödemarker, moraser och fjäll, och kungsgårdar anlaggda uti hvart storhärads i Svithiod ²⁵⁰). Skogarne Kolmården och Tiveden, som åtskilja Svithiod och Götaland, hvaraf det förra i gamla skrifter kallas Nordanskog, det sednare Sunnanskog ²⁵¹), utgjorde ännu vid slutet af XII århundradet en vild ödemark af det omfång, att den

Norr-

250) Jfr ofvan s. 241.

251) Landslagen, Kon. B.

Norrnska Konung Sverre på en färd från Östergötland till Vermland år 1177 irrade hela sex till ju dagar omkring i dessa stora, okända vildmarker och träffade ingenstädes en enda människoboning²⁵²). Fornsägnen bevara äfven minnet af den tid, då från Motala ända till Örebro i Nerike och berifrån ända söder om Mariestad i Vestergötland den mellanliggande landsträckan endast utgjort skog²⁵³). Östergötlands norra byggd och bergslag synas att först mot slutet af den hedniska tiden hafva fått sina första bebyggare²⁵⁴). Lika ödslig, otillgänglig och vild var äfven dess södra skogsbyggd mot den Smäländska sidan. Genom denna skogstrakt, öfver den vilda Holveden och genom Småland ledde ännu ingen väg. Den helige Sigfrid, då han mot slutet af det X århundradet drog från Skåne uppåt till Värende, hade en högst svår och mödosam färd, ty stigen gick genom obanade trakter och djupa skogar, öfver branta klippor och skarpa berg²⁵⁵). Derföre togo vägfärande från Skåne vanligen vägen uppåt till Skara i Vestergötland, härifrån öfver Vettern, sedan utefter Motala ström till Bråviken, hvarifrån man öfvergick Kolmården, som på denna sida var mest tillgänglig och farbar, och sedan genom Södermanland fortsatte vägen uppåt till öfre Sverige²⁵⁶). Om Vestergötland läser man i gamla sagor²⁵⁷), att der voro stora och vidt begrepna ödemarker, genom hvilka man icke utan stor svårighet kunde komma fram, när kälan var

252) Sverres S. 253) Linds kog, *Beskrifn. om Skara Stift*, och Broocman, *Beskr. om Östergötland*. Jfr Geijer *Sv. F. H.* 254) Att bosättningar i denna trakt börjat redan under den hedniska tiden, derom vittna dess fornlemningar från denna tid; men deraf åter, att dessa härstädes äro sällsynta och få, synes man kunna sluta till traktens sena bebyggelse. 255) *Hist. S. Sigfridi, Script. rer. Suec. II.* 256) *Langebek, Script. rer. Dan.* Jfr Geijer l. c. 257) *Götr. och Ralfs S.*

i jorden; i Vestgötornas gamla lag²⁵⁸) talas om allmänningsskogarna Nordfala, Synderfala och Österfala, de der i våra dagar utgöra den Vestgötiska så kallade Falbyggen, som nu är en skoglös trakt, och dessa äro icke de enda vittnesbörderna, att djupa och vidsträckta skogar i gamla tider öfvertäckt trakter, hvarest nu äro slättmarker, ljunghedar och fruktbarande fält. Skogar, flera dagsresor långa, skilde Vestergötland från Bohus län, och det tillgränsande Dalslands fordna namn af Markerna synes häntyda på en tid, då man ännu mindes, att hela denna landsträcka varit öfverhöljd med skog och visat föga spår af odlingar. Att Dalsland emellertid redan under djupaste hedna-åldern mottagit sina första inbyggare, bevittnas ej mindre af de många ålderdoms-minnesmärken, som här träffas, än äfven deraf, att det i början af nästa tidhvarf framträder såsom ett landskap med flera härader, hvilka sägas en lång tid hafva lydt till Vestergötland. Huru Vermland med en från Svithiod flyktande konungason mottagit sina första inbyggare, huru dessa rödjade och brände de urgamla skogarna, här upptogo de första åkerfält och efterhand förvandlade de förut vilda, ödsliga trakterna till trefliga bosäten för menniskor, är redan förut anfördt, äfvensom att de öster om Klara elf liggande Vermländska härader för det mesta då ännu utgjorde en skog, densamma stora skog nemligen, som enligt sagan har skilt Götland och Vermland åt och i gamla tider varit kallad Värmskog, men hvilken sedan med tiden genom tilltagande odlingar blifvit delad i flera smärre, som hvar för sig fått sitt eget namn²⁵⁹). Bergslagsorterna åter, ej mindre Vesterbergslagen i Dalarna, än äfven Philipstads och Carlsskoga bergslager, som upptaga nordöstra delen af Vermland, Lekebergslagen i Nerike, Norbergs

258) I förteckningen på allmänningsskogarna. 259) Fernow, *Beskrifn. om Vermland.*

och Nora, Grythytte och Hellefors', Lindes och Rambergs samt nya Kopparbergs bergslager, innefattande de mot norden och vestern liggande bergiga delarna af Vestmanland, kortligen, alla de mellan Klara- och Dal-elfvernas stora vattendrag belägna malmrika trakter, dessa genom sina produkter för hela rikets handel så viktiga orter, nu genom åkerbruk och bergsrörelse täflande i odling, välmåga och befolkning med rikets andra landskaper, voro ännu i slutet af hedna-åldern, om icke alldeles obebodda, dock namnlösa, föga kända marker. Från de höga fjäll, som begränsa Sverige och Norrige, upprinner den stora Dal-elfven i tvänne grenar; den ena af dessa, under namn af östra Dal-elfven, upptagande under sitt lopp Orsa-elfven, genomlöper den stora sjön Siljan och framströmmar derifrån till Gagnefs socken; den andra grenen, som kallas Vester-Dalelfven och vid Fulu-fjäll tager sin början, flyter åt Lima kyrka, bryter sig i flera tvära bugter mellan de utskjutande bergsryggarna och löper äfvenledes fram till Gagnefs socken; der, nedom Gagnefs sockenkyrka, sammanträda dessa begge grenar, hvarefter den nu inom en bädd för- enade Dal-elfven fortsätter sitt vidare lopp till hafvet, genomskär under tiden stora, fruktbara slätter, vidgar sig stundom i stora fjärdar, omslutande en mängd holmar, samlar sig åter i en smalare bädd, nedstörtar derpå vid Elfkarleby med ett betydligt fall och utrinne slutligen en mil derifrån i Bottniska Hafvet. Den trånga och höglända däld, hvarigenom den vestra grenen eller Vester-Dalelfven framgår, utgör af landskapet Dalarna den del, som kallas Vesterdalarna; den rymligare och lägre däld åter, hvarigenom den östra grenen eller Öster-Dalelfven framlöper, bär namn af Österdalarna; dessa tvänne hufvuddälder, Öster- och Vesterdalarna, upptaga hela öfre eller norra delen af

Stora Kopparbergs höfdingedöme; den åter nedanför dem i söder liggande delen af samma höfdingedöme omfattar i sydvest Vesterbergslagen och i sydost det egentliga Kopparbergs, Sätters och Näsgårds län, hvilka sistnämnda i sig äfven innesluta den så kallade Österbergslagen. Det var i denna sydöstra trakt af Dalarna, Olof Digre på sitt krigståg till Norrige år 1030, sedan han genomtågat norra Vestmanlands skogar, fann befolkade byggder, kallade Jernbäraland ²⁶⁰). Deremot var hela den öfre delen af detta landskap, de så kallade Öster- och Vesterdalarna, så vidt vi af häfderna kunna dömma, ett nära okänt land. Det är först mot slutet af XII århundradet, när Konung Sverre drog genom dessa trakter, de första strålar af historiens ljus kastas på dem. Då nemligen Sverre, omkring år 1177, ville från ödra Norrige begifva sig upp till Thronnhem, men för sina vederparters fiendtliga tillrustningar icke vågade draga genom Norriges land, tog han vägen till Vermland, tågade genom den nu af Finnar bebodda Tolfmila-skogen till det mot gränsen af Dalarna liggande Ekeshärad, drog derifrån genom en annan, icke mindre lång skog, nemligen den ännu i dag så kallade Tiomils-skogen, gränsskogen mellan Vermland och Dalarna, hvarefter han vid Malung i Vesterdalarna synes hafva träffat en bebyggd ort; från Malung gick tåget vidare genom en tredje, tolf mil ²⁶¹) lång skog eller ödemark, till dess han kom fram i Jernbäraland, efter all sannolikhet i Österdalarna, troligen i Mora eller Elfdals socknar ²⁶²). Under färden genom dessa obebyggda marker lefde han och hans följeslagare icke af

260) Jfr ofvan s. 443. 261) Med dessa milar förstås den gamla så kallade Skogsmilen, som svarar ungefär mot en half af våra nuvarande Sv. milar. 262) Jfr Geijer, Sverige vid slutet af Hedn.Tiden, *Svea*, XIII, samt Landsh. Järtas sammastädes intagne anmärkn. öfver Sverres tåg genom Dalarna.

annat än köttet af de foglar och elgar, som de med sina pilar sköto i skogen; tåget gick öfver stora moras, genom djupa, dystra skogar, öfver klippor och berg, och det var den tid af året, då snön löstes ur skogarna och isarna af vattnen, så att Sverre med sitt folk hade att kämpa med otroliga mödor och svårigheter. I Österdalarna var folket ännu hedniakt, hade förr aldrig sett en Konung resa genom sitt land och visste icke en gång, om en sådan var menniska eller djur. Det mottog likväl Konung Sverre väl och befodrade hans färd genom byggderna. Men äfven här ledde stigen merendels öfver oröjda marker. Öfver kärr och moras, öfver stora åar och sjöar och genom en skog, 18 raster ²⁶³⁾ lång, kom Sverre sedan fram i Herjedalen; härifrån åter, innan han förmådde framtränga till Jemtlands byggder, måste han åter genömvandra en skog af icke mindre än 38 rasters väg; till kost och föda på denna färd hade han och hans folk icke annat än saf och bark af träden, samt bär, som vintern öfver legat under snön ²⁶⁴⁾. Herjedalen hade byggder, men fornsagan har bevarat minnet af den tid, när detta landskap, ännu obebodt, mottagit sina första babyggare. Herjulf hette en man, som var banerförare hos Olof Träteljas ättling i femte led, nemligen hos Konung Halvdan den Svarte, Harald Hårfagers fader. Herjulf stod hos Konungen i mycken gunst, men en dag, vid ett gästabad, slog han i vrede mod med sitt silfverbeslagna dryckeshorn en annan af Konungens hirdmän så hårdt, att hornet brast, och mannen fick sin bane. Då måste Herjulf gå i landsflykt. Han kom till Konung Erik

263) Afstånd mellan orter beräknades till lands efter *Rast*, till sjöss efter *Viku*, som hvardera svarat ungefär mot en half Sv. mil. Jfr Burman, l. c. Rast betecknade egentligen så lång väg, man vanligen gick, till dess man behöfde rasta eller hvila.

264) *Sverres S.*

Emundsson i Upsala. Konungen mottog honom väl, och Herjulf blef hans man. Från denna sin nya tjänst rymde han bort med Konungens syster Ingeborg, till hvilken han fattat kärlek, äfvensom hon till honom. De flydde långan väg, ända bort i nordvest från Helsingland, invid gränsen af Norrige; här, nära intill fjällen, satte de sig ned i den stora, vidrymliga dalen kring Ljusnælfven ²⁶⁵). Man visar ännu i dag den med träd beväxta hög, som tros förvara Herjulf's aska tillika med hans skatter; nära intill denna hög, invid Herje-ån, fyra mil från Lill-Herdals kyrka, ligger en ort, som bär namn af Snösvallen; der sägas Herjulf och Ingeborg hafva bott ²⁶⁶). Denna sägen jemte sägnerna om Jemtlands samt Norra Helsinglands bebyggande hänvisa derpå, att dessa trakter aldraförst blifvit rödjade och befolkade genom invandringar från det tillgränsande Norrige. Svearne åter bebyggde kuststräckan af Helsingland, fortgingo derifrån med sina nybyggen utefter sjösidan af Medelpad och Ångermanland ända upp till Vesterbotten, drogo sig efterhand från hafskusten uppått floderna allt längre inåt de djupare skogstrakterna, fälde träd, byggde sig gårdar, plöjde marken, jagade djuren i skogen och uppfångade fiskar ur vattnen. Att från tvänne sidor och af tvänne folkstammar de Norrländska orterna blifvit bebyggda och befolkade, förklarar äfven den skiljaktighet i lynne, sedvänjor, språk och dialekt, som träffas, ej blott mellan vissa af dessa landskaper, men äfven mellan särskilda socknar och trakter inom samma landskap ²⁶⁷). Huru långt för öfrigt befolkningen sträckt sig under hedendomens tider, och i hvilken riktning densamma utgrenat sig, ega vi, der andra underrättelser brista, de enda tillförlitliga vittnesbörd i de forntida lemningarna, ättehögar och run-

²⁶⁵) Schönning, *Norriges Hist. I.* ²⁶⁶) Hälphens *Beskr. om Herjedalen.* ²⁶⁷) Jfr Burman, l. c.

stenar. De sista ättelhögar mot Norden träffas i södra Vesterbotten i Umeå socken ²⁶⁸), och den sista runstenen i Nordingrå socken i Ångermanland. För öfrigt förekomma de i Medelpad, i Helsinge- och Gestrikland och i Herjedalen, men de aflägsna sig icke mycket från hafskusten samt träffas blott i granskapet af större insjöar och floder; i Gestrikland kring Storsjön vid Gefle, i Helsingland på Dellens stränder, i Medelpad på hafskusten mellan Njurunda- och Indalselverna, i Herjedalen i Ljung- och Ljusnedalarna och i Ångermanland uppester den stora Ångerman-ån. I det fordom egentligen så kallade Svithiod finnas runstenar längre från hafvet, i Vestmanland och Nerike, endast invid Mälaren och Hjelmaren samt utefter Svartån, till och med nedåt Edsbergs och Viby socknar; i Södermanland upphöra de mot Yngarn och Långhalsen; i Götaland är deras sträckning märklig i så måtto, att de följa floderna och vattendragen blott inne i landet, men gå icke ända ned till hafvet; i Småland och det fordna Njudung (Östra och Västra häraderna) börja de vid sjöarna Nömnen och Tjurken, förekomma flerstädes kring Hvetlanda och följa Emåns riktning, men upphöra strax utom gränsen af nämnde landskap och saknas närmare hafvet; i det gamla Varend visa de sig vid Helgasjön och Åsnen, men för öfrigt utefter Mörrumsån icke förrän vid dess utlopp på Blekingska kusten, der äfven några förekomma med fremmande runor; inom det fordna Finheden, redan ofvan Vername och sjön Vidöstern, följa de troget Laga-ån, men upphöra redan långt från dess utlopp; på slättlandet i öfra Vestergötland följa de äfven de i Venem fallande åarna Flån och Lidån, hvaremot Tidans stränder, den östliga samt andra bergs-

268) Neml. vid Klabböle by. Dock är ännu tvifvel underkastadt, huruvida dessa högar äro verkliga ättelhögar, eller icke äro hellre af naturen dödade jordkullar.

och skogsbyggder dels alldeles sakna dem, dels uppte blott en och annan ²⁶⁹). Det är öfverhufvud endast vid sjökusten samt inne i landet vid de större sjöarna och uppefter floderna, de flesta af dessa fornlemningar träffas. Detta visar, att de mellanliggande inre trakterna länge endast varit ödemarker och skog, och att de äldsta bosättningar skett vid hafskusten samt omkring de stora, in i landet liggande fiskrika sjöar, hvarifrån de uppefter de floder, som i dem utfalla, utbredt sig allt högre uppåt landet; flod-dalarna således i hela sin sträckning eller de närmast intill de stora vattendragen liggande trakter hafva aldraförst blifvit bebyggda; då folket ökades, och i den mån skogen utgallrades, utgrenade man sig åt sidorna. Men äfven tillfälliga händelser hafva åt många orter gifvit deras första inbyggare. Mången, som med föräldrarnas villja icke kunde vinna föremålet för sin kärlek, flydde bort med den älskade och satte sig ned i ödemarken ²⁷⁰); fredlösa förklarade illgerningsmän och andra, som med eller utan uppsåt gifvit någon dess hane, men sedan måste frukta för den dödades slägt och vänner, sökte och funno alltid en säker tillflyktsort i de tjocka skogarna, därför dessa mångenstädes hvimlade af stråtröfvare; icke sällan i de vildaste ödemarker träffades skogstorpere och stigmän, och här och der i de obodda skogstrakterna lågo ensliga gårdar och boningar, så aflägsnade från de bebyggda orterna och så vidt från hvarandra åtskilda, att mången fanns, som under hela sin lefnad aldrig sett någon enda människa utom sitt husfolk ²⁷¹).

Huru efter forn-nordiska seder obodda trakter blifva tagna i besittning, och huru genom en förenig af patriarchaliska familjer de första samhällen uppkommit, detta lär man af det sätt, hvar-

²⁶⁹) Liljegren, Runnlära. ²⁷⁰) Derpå förekomma i sagorna flera exempel. ²⁷¹) Gärn och Rolf's S.

på våra förfäder i det IX:de århundradet togo i besittning och bebyggde den högt upp i Atlantiaka hafvet belägna ön Island. Till denna ö nemligen togo många, i synnerhet från Norriges rike, sin tillflykt den tid, då Harald Hårfager med våldsmagt tillryckte sig öfverkonunga-väldet och gjorde sig enrådande öfver hela landet. De utvandrande voro storättade höfdingar, män af börd och förmögenhet, sådana, hvilkas stolta, sjelfrådiga sinne ogerna böjde sig under en annans villja, och som tillika egde skepp och förmåga att göra utrustningar till långväga färder. Höfdingen medtog familj, huskarlar, trälrar, boskap och bohag samt all för det blifvande nya hemmet behöflig redskap. Till samma färd förenade sig med honom vänner, fränder, fosterbröder och andra fria män, sådana, som förut åtföljt honom på hans vikingatåg och voro vana att betrakta honom som den förnämsta bland sig. På färden medföljde de skyddande husgudarne, synligen betecknade af de med gudabilder utskurna pelare, som i de gamles byggnader alltid stodo på ömse sidor om husfaderns högsäte. Då man kom det nya landet så nära, att man fick kusten deraf i sigte, tog höfdingen för skeppet, styresmannen för den färdande kolonien, sina högsätspelare och under Thors påkallande kastade dem ut i hafvet; hvarest de drefvo i land, der, i samma trakt, lade han grundvalen till sin nya gård och reste åter upp pelarne till sitt högsäte. Derefter gick han med eld omkring ett visst landstycke, eller uppgjorde stora eldar rundt omkring detsamma, så att den ena elden kunde ses från den andra. Sedan han på detta sätt efter gammal sed formligen betecknat gränsoarna af den landsträcka, han ville tillägna sig, hvilket kallades att med eld helga landet åt sig, utskiftade han delar deraf åt sina fränder, vänner och öfriga följeslagare. Dessa alla, med hvarandra förenade genom

vänskaps- och släktskapsband, utgjorde ett samhälle, en ätt, en stam för sig. Anföraren för uttaget, han, som i eget namn tagit trakten i besittning, blef den bosatta hopens höfding, och det i granskapet af hans gård uppbyggda gudahuset, med Frejs heliga ring på altaret, blef det unga samhällets föreningspunkt. Der förrättades offren, till hvilkas underhåll en viss afgift, kallad *hoftollr* (tempelskatt), betalades af hvar gård; der var äfven tingsplats, hvarest man sammanträdde till gemensamma öfverläggningar och till tvisters afdömande eller förlikande efter naturlig billighet eller efter de laga bruk, man medfört från moderlandet. Höfdingen var templets vårdare och föreståndare för den heliga offertjensten; såsom sådan satt han med tolf, af honom valda män på tinget och ledde rättegångarna; då höll han i handen den heliga tempelringen, evighetens symbol; vid denna ring, doppad i offerdjurets blod, aflades alla eder under åkallan af Frej och Njord och den allmäktige As. Såsom allt var med religionen på det närmaste förbundet, och höfdingens hela magt förnämligast berodde af hans anseende som offerprest och talare i Gudarnes namn, så var *Gode* och *Godordsman*, betecknande den presterliga functionen, det värdighetsnamn, han såsom häradsföreståndare vanligen bar, likasom äfven embetet sjelft och det district, hvarinom det utöfvades, kallades *Godord*. Efter detta sätt uppkommo på denna aflägsna ö en mängd spridda, af hvarandra oberoende små samhällen, som i början icke voro genom något gemensamt band förenade till ett helt folk. En hvar anförare eller annan ansedd och förnäma man regerade på egen hand öfver den ländsträcka; han sjelf intagit, bebyggt och med folk försatt eller på annat sätt underlaggt sig; mångenstädes saknades äfven ordentligen inrättade godordsting, så att hvar och en gjorde, hvad han villey; dessutom fanns

ingen gemensam rätt till stridigheters afgörande mellan höfdingarne inbördes eller deras ömsesidiga underhafvande; styrkan gällde dervid allt, och emedan det var pligt, icke allenast för hvar familjs medlemmar att göra gemensam sak, men ock för höfdingarne att beskydda sina underhafvande mot öfvervåld, likasom dessa tillbaka voro förbundna att bistå höfdingarne, när dessa blefvo angripna, så uppkommo derigenom mångfalldiga blodiga strider. Sedan detta tillstånd varat i fyra och femtio år efter öns första intagande, blef med alla inbyggares råd en allmän öfverrätt instiftad för hela landet, nemligen det så kallade Altinget eller Lands-tinget, der, under ordförandeskapet af en Lagman, alla de saker, som vid hem-tingen icke kunnat upptagas eller afgöras, blefvo slutligen afdömda eller förlikta, och der, efter gemensam öfverläggning af öns samtliga höfdingar samt andra de visaste och förståndigaste män, behöfliga, för hela landet gällande lagar och anordningar blefvo vidtagna samt offentligen utropade till allmän efterlefnad. Der-efter blef hela ön indelad i fyra parter eller Fjerdingar, hvar af dessa åter i trenne Tinglag eller Härader (Nordfjerdingsken undantagen, som i anse-ende till dess större vidd och folkmängd blef indeld i fyra); hvarje Tinglag innefattade trenne Godorder eller så många inbyggare, som hörde till 3 hufvudtempel. Trenne Godorder således hade sin gemensamma föreningspunkt i Härads-tinget, Häraderna eller Tinglagen åter sin gemensamma i Fjerdings-rätten, Fjerdingsarne deremot samman- knötos till ett helt af Altinget. Vid häradstinget presidetade häradets trenne höfdingar eller de så kallade Godar, Hofgodar (tempelprester); dem tillhörde, att jemts värden om templet och offer- tjensten äfven leda rättegångarna, till hvilka hvar af dem utnämnde tolf domare; dessa samna God- dar vakade, hvar inom sitt Godord, öfver lagar-

nas efterlefnad samt all god skick och ordning; de hade inscendat öfver fremlingars handel i landet, satte pris på deras varor, förhindrade, att inbyggarna af dem icke måtte blifva bedragna, eller af dessa våld öfvas mot de förra, en hvar skulle de hjälpa till rätta, ty de förenade med den presterliga myndigheten äfven den världsliga, så att de på en gång voro höfdingar och prester. I Fjerdingsrätten eller på Fjerdingsens gemensamma ting, som upptog och afdömde de saker, hvilka vid härads- eller hemtingen icke kunnat afgöras, jemte sådana, som, utan föregående rättgång hemma i häraderna, genast till Fjerdingsrätten borde hänskjutas, suto Fjerdingsens alla nio Godar., som hvar af sitt Godord utnämnde en man att sitta i rätten med sig. På Altinget åter, der nya lagar föreslogos, förkastades eller vidtogos, och gemensamt beslut fattades, om hvad till allmän frid och säkerhet eller till landets gagn och bästa aktades nödigt, på detta allmänna, för hela ön gemensamma ting trädde landets alla Godar tillsammans, hvilka hvar af sitt Godord utsågo två de visaste och klokaste män att gå tillhanda med råd i de förekommande ärenden. I denna stora rådsförsamling fördes ordet af den genom val utkorade Lagmannen, ursprungligen, såsom det synes, kallad Allshärjar Gode. Han, den högste embetsmannen i landet, hela förbundets höfding, ledde såsom sådan de gemensamma öfverläggningarna. Honom tillhörde det, att för hvart och ett tillfälle, både på Landstinget och hemma, säga alla, som honom tillsporde, hvad lagen innehöll. Han var dessutom förbunden, att för de på Altinget församlade inbyggare uppläsa och förklara alla lagens böcker, och skulle rättgångsreglorna hvarje år uppläsas, läsningen af det öfriga åter inom trenne år fullbordas. Deraf kallades han vanligen *Lög-sägumadr.*, Lagsägare. Så var det hela af den is-

ländska samhällsinrättningen ett förbund af fria föreningar till gemensamt skydd för frihet, lag och rätt ²⁷²).

Utflyttningarna till denna ö skedde i en tid, då samhällsförfattningen, bruken och sederna ännu bibehöllo dragen af sitt ursprungliga, forn-nordiska skick, och då ännu samma Gudar dyrkades, som med våra stamfäder vandrat hit till de nordiska landen. Vi kunna därför betrakta den Isländska samhällsföreningen som ett återsken af den nordiska urförfattningen, emedan i dessa tider, ännu fremmande för alla abstracta, filosofiska ideer, de utflyttande icke kunde medföra till det nya hemlandet andra grundsatser, seder och begrepp, än hvilka de i moderlandet ärft från sina förfäder, ännu mer, då till en hufvudsaklig del dessa utflyttningar skedde just för bevarandet af den fordna fri- och sjelfrådigheten. Äfven framte våra gamla Landskapslagar omisskänneliga tecken, att Skandinavien äldsta författning till sin grund utgått från slägt- och stamförbindelser och omfattat ett förbund af fria samhällen från de minsta till de största. I folkslagens och staternas barndom spridde sig icke slägterna och familjernas medlemmar åt så vidt skilda håll, såsom i våra tider sker för att egna sig åt samfundslifvets mångfaldiga sysselsättningar; de lefde mera tillsammans, och förde alla samma lefnadssätt. Så uppkommo släktföreningar, och dessa bildade de första, enklaste samhällen. Uti alla förhållanden knöto alltid slägterna, hvar inom sig, de fastaste banden. Romerska skriftställare hafva antecknat om de gamla Germaniska stammarna, att deras krigsskaror voro ordnade efter släktskaperna ²⁷³), och att hvarje härhop utgjordes af

272) Landnama. Jfr *Hist. Inledn. til Isl. Rätt.* af J. Arnesen. 273) Likaså äfven hos Greckerna i de äldsta tider, såsom man ser af Homerus.

ett hundrade stridsmän²⁷⁴), emedan ordningen i krig alltid fordrar någon viss indelning af hären. Det var naturligt, att de i samma härhop förenade, genom frändskap förbundna krigare, som under de långa kringvandringarna närmast med hvarandra delat alla mödor och faror, höllo sig tillhopa och slöto sig till hvarandra äfven då, när vid öfvergången från det kringvandrande, osäkra lefnadssättet man valde sig stadigvarande, fasta bostäder i det land, hvori man satte sig ned. Samma ordningar eller indelningar, som under folkstammens långa vandringståg blifvit iakttagna, öfverflyttades då på det i besittning tagna landet, och hvad som förut i faror och nöd under de långa vandringarna varit ett krigsförbund, blef nu i det varaktiga hemmet under fredliga sysselsättningar ett förbund till upprätthållande af enighet och frid och till försvar af land, egendom och rätt. Härifrån kommer vårt lands ursprungliga indelning i Hundaris eller Härader. Så kallade man nemligen de land-områden, som vid folkstammens invandring de sig bosättande härhoparne hvar för sig intogo, ty såsom dessa från början omfattat ett hundrade eller en viss myckenhet, genom släkt- och krigskamratskap förenade familjstämmer, och hvarje sådan hop sjelf äfven kallades en här²⁷⁵), så fick till följd deraf äfven den af ett sådant krigare- och slägtsamfund upprödjade, bebyggda och befolkade landsträcka namn af Härad eller Hundari²⁷⁶). Då nu den krigskamratskapet åliggande värnspålig efter bosättningen öfvergick till den naturliga förbindelsen att gemensamt och ömsesidigt betrygga säkerheten och friden inom det af

274) Tacitus, *Germ.* 275) "Här kallas hundradé." *Eddan.*

276) I Öst- och VestgötaLag. är Härad den vanliga benämningen; i UplandsLagen åter Hundari; det förra namnet synes således varit det brukliga i Göta rike, det sednare i Svea rike.

hären bebyggda landområdet, så blef på grund af dessa förhållanden häradet ett närmast inom sig till skydd af lif och egendom slutet samhällsförbund, hvars alla medlemmar i häradets ting och i häradets tempel eller offerställe hade en gemensam föreningspunkt. Vi hafva sett, att Upland, det ursprungliga Manhem, det land, som Svearne aldrärförst intogo och bebyggde, i fordom tid varit indeladt i trenne landskaper, Tiundaland, Attundaland och Fjerdhundraland; ursprunget till dessa benämningar härledes med stor sannolikhet derifrån, att Tiundaland innefattat tio härader, Attundaland åtta och Fjerdhundraland fyra; de kallades hvar för sig ett Folkland, hvilket synes innebära, att de ursprungligen blifvit bebyggda af trenne folkstammar, som hvardera utgjort ett, af flera härhopar bestående större helt för sig. Stammarna åter hade i Öfver-drotten eller i national-templet sin gemensamma föreningspunkt.

Religionen var nemligen det hufvudband, som till ett helt sammanknöt dessa många smärre samhällsförbund. Behofvet af säkerhet och gemensamt försvar, såsom ofta öfvergående och icke alltid lika, var ensamt icke tillräckligt att gifva varaktighet och bestånd åt dessa första samhällsföreningar, så länge i mensklighetens barndom de politiska författningarna ännu befunno sig i ett mycket outbildadt skick och icke förmådde utöfva någon tvångsmagt öfver män, som hvar hade sin egen villja, i alla förhållanden handlade som män för sig och sjelfva voro sitt eget värn. Men dessa samma människor, som i allt vädjade till svärdet och sin egen kraft, buro deremot mycken fruktan för de högre väsenden och osynliga magter, som de trodde beherrska naturen och råda för människornas öden. Denna tro på styrande gudamagter ledde naturligen till tron på vissa gudomligheter såsom skyddsgudar. Dem hembar man sin dyrkan, till dem

offrade man i lundar, på höjder och i tempel; för att nedkalla deras skydd, blidka deras vrede och utforska deras villja. Dessa skyddsgudar voro hos alla nationer icke desamma; i forntiden hade hvarje folk sina egna, hvilka det betraktade som folkstammens egendomliga beskyddare och vårdare. Ideen om en national-gud måste redan blifva ett mäktigt band, som närmare fästade folkstammens medlemmar till hvarandra; den blef det ännu mer, då nationalgudens allmänna dyrkan var bunden vid en viss ort, då med högtidliga bruk denna dyrkan förrättades i ett nationens gemensamma tempel, och då bredvid eller omkring detta tempel fester blefvo firade, i hvilka nationen och blott nationen tog del. Detta gaf folket något egendomligt, som talade till dess sinnen och dess hjertan, och som afsöndrade det från alla andra folk och just derigenom ingjöt hos detsamma en national-anda. Härigenom var det, religionen i samhällenas barndom blef det hufvudsakligast sammanhållande bandet, i det hon tillvägabrakte en enhet, som icke mer berodde af yttre tillfälliga omständigheter, men hade sin grund i sjelfva djupet af människans innersta ²⁷⁷). Derifrån kommer, att i äldsta tider alla politiska lagstiftningar bära en religiös prägel, emedan de sjelfrådiga människornas vilda kraft endast kunde tyglas genom befallningar från Gudarne, och emedan till sinnenas tämjande, till sedernas mildrande ingenting så kraftigt verkade, så mäktigt upplyfte själen och gjorde den tillgänglig för mottagandet af en högre bildning, som läran om odödligheten och vedergällningen i det andra lifvet för handlingarna i detta. Sålunda hafva visa män och forntida hjeltar, som genom sin insigt i gudomliga och menliga saker höjt sig öfver sina samtida, varit på en gång sitt folks både religions- och lag-

277) Jfr Heeven, *Idem*.

Lagstiftare. De hafva åt den magt, som förtjensten af deras högre insigter och kultur förskaffade dem, gifvit helgd genom sitt anseende som Gudarnes tolk och talare i deras namn. De företrädde på jorden deras ställe och troddes att med dem stå i en närmare gemenskap. Derföre de äfven buro deras namn och såsom deras prester sjelfva också blefvo kallade Gudar ²⁷⁸).

Detta är grunden till den presterliga magten och värdigheten hos de forntida folkens föreståndare och att alla offentliga handlingar fingo en religiös karakter. Hos våra äldsta fäder genomträngde religionen äfven hela det enskilda lifvet, allt hos dem stod under Gudarnes skydd. De hade icke sällan deras bilder utskurna på högsätspelarna och på de stora, pellarlika stolparna till sina sängar och stolar ²⁷⁹). Mången husfader hade vid sin gård enskilt gudahus, der han efter stamfädernas sed med de symboliska bruk, som traditionen helgat, offrade åt skyddsgudarne de gåfvor, man trodde för dem vara de behagligaste. Dessa gudahus voro ofta ganska stora, utomkring dem gick en hög skidgård eller omhägnad, innanföre voro väggarna behängda med tapeter, rundt omkring på bänkarna suto gudabilder och i högsätet de förnämsta af Gudarne, alla präktigt klädda, allt glimmade af silfver och guld ²⁸⁰). Det var ingen tillåtet, att i ett tempel ingå med vapen i händerna ²⁸¹), ty inför Gudarne skulle

278) Godar, Diar, Asar, Anses. 279) Som lemning af detta bruk, lämpadt efter tidernas olika kraf, kunna de hufvuden anses, man finner utskurna på karmarna af Medeltidens stolar, såsom t. ex. på kanikstolarna i Lunds domkyrka, äfvensom i de afbildningar på konungathroner m. m., som den tidens sigillteckningar förete. *Anmärkn. af Liljegren i Fornn. Hüfd.* 280) Efter de beskrifningar, som flerstädes i sagorna förekomma på dessa tempel. 281) *Vatnsdal. S.*

mannen framträda obeväpnad; ingen orenlighet fick der inkomma, inga våldsgerningar eller mord der öfvas. Så heliga höllos Gudarnes boningar, att rånsmän, mördare och nidingar icke en gång fingo vistas i deras granskap, och hvilken på något sätt våldförde sig mot gudahusen eller störde den säkerhet och heliga frid, som var afkunnad öfver alla åt Gudarne invigda orter, densamma ansågs för den värsta af alla brottslingar²⁸²), han kallades *Vargr i veum*, och en sådan hade ingenstädes någon säkerhet, han var fredlös, landsflyktig, för honom voro Valhalls boningar tillstängda. I brydsamma omständigheter och vid alla viktigare företag rådfrågades Gudarne och anställdes offer till dem; då dömde man af offerdjurets blod till deras nåd eller onåd, eller utrönte man deras villja genom den heliga lottkastningen, som skedde med lotter (*hlutir*), stora tärningar, prydda med gudabilder eller på annat vis märkta med vissa tecken; äfven andra sätt brukades att inhemta Gudarnes råd, alla ovanliga tecken tyddes som vinkar af dem, och hvad som troddes vara Gudarnes förklarade villja eller beslut, det underkastade sig äfven de vildaste kämpar med hörsamhet.

Från dessa tider äro de stenaltaren och andra fornheliga minnesmärken, som, mer eller mindre rubbade, blifvit bevarade intill våra dagar, ehuru många eller väl de flesta af dem blifvit förstörda dels genom de tilltagande odlingarna, dels äfven derigenom, att vid Christendomens införande de åt forngudarne helgade ställen blifvit förvandlade till platser för Christna kyrkor. Man tror, att före Asarnes invandring ordentliga tempelbyggnader icke varit i nordnen bekanta; men äfven se-

282) "Den mannen har förgjort sitt lif, som intet heligt och "befredadt ställe aktar." *Frithiofs S.*

dan hafva tempel icke allestädes blifvit uppförda, utan man har allmännast under den öppna himmelen förrättat de heliga religionsbruken och dertill begagnat vissa invigda platser. Sådana tros de offerhögar hafva varit, som ännu qvarfinnas på Bolmsö i Småland, i Skåne öster om Lund samt på flera andra ställen i riket. Till dessa fornhelgedomar hänföras med stor sannolikhet äfven de i vårt Skandinaviska Norden mångenstädes förekommande rundlar eller kretsar af tätt sammanfogade och jemnt utefter jorden omsorgsfullt laggda kullerstenar; dessa stenlaggda rundlar, somliga större, andra mindre, af tio till sjuttio alnars omkrets, till formen liknande solen eller det runda himlahvalfvat, ligga merendels flera tillsamman, nära intill hvarandra, och bära tydliga spår, att i midten af dem varit eldstäder, der, likasom på de forn-Persiska eldsdyrkande Ormuzdstjenares altaren, troligen brunnit heliga eldar, symboler af ur-ljuset och ur-elden eller gudomens skapande kraft; stenläggningar af samma urgamla beskaffenhet förekomma, som hafva en fyrkantig form med hörnstenar, resta mot alla fyra väderstrecken; andra åter, som likna trekant och som jemte sina treuddshällar eller tre hörnstenar äfven midt i trekanten hafva en upprest sten ²⁸³). På dessa stenlaggda offerplatser syftar troligen Skottska Höglandets gamle bard, den Caledoniske Ossian, då han i sina sånger om Nordiska Konungen Svarans landstigning och krig på Irland mot Cuchullin och Fingal sjunger om Loda-kretsarna i Lochlins (Skandnaviens) skogrika land, om Lodas ande, den öfver Loda-kretsarna sväfvande förfärliga anden, och om Magtens sten, vid hvilken den från Norden härstammande hjälten Duthmaruno aflade ed inför den mäktiga Gudomen. Hlod kallas ännu i dag eldstaden i en

²⁸³) Jfr Nord. Fornlemn. af Liljegren och Brunius.

Isländsk bondes hus och har, såsom det synes, i äldsta tider haft bemärkelsen af altare ²⁸⁴). Hlad heter på Island den plats, som öfverallt finnes framför hvarje gårds boningshus och till en del ännu i dag är belaggd med stenar ²⁸⁵). Fornforskare hafva yttrat den sannolika förmodan, att Hladir (nu Lade), Konung Harald Hårfagers fordnahufvudgård ²⁸⁶), en af de ansenligaste offerplatser i Norrige, blifvit så kallad af de många dervarande offerkretsar, hvarest äfven de Jarlar, som der sedan bott, burit namn af Hlada-Jarlar. Tilläfventyrs har äfven Hledra (Lejre), Danmarks äldsta hufvudstad, sitt namn från ett lika ursprung. Hlod, Hlöd, Hlad, Hladir hafva således troligen varit dessa offerplatsers äldsta benämningar, innan de, såsom tillika ställen för lagskipningen och allmänna folkmöten, med tiden vanligare och allmännare fingo namn af Ting, tingsplatser ²⁸⁷). Det förtjenar uppmärksamhet, att lika beskaffade, jemt med marken stenlaggda kretsar och fyrkanter med stora hörnstenar mot de fyra väderstrecken äfvenledes skola finnas i våra förfäders Asiatiska hembyggder, mellan de Kaukasiska bergen, der sådana stenläggningar redan i det XIII:de århundradet väckt resandes uppmärksamhet ²⁸⁸).

- 284) Finn Magnusen, *Försög til Forklar. over nogle Steder af Ossian*. Detta Hlod är både till ljud och bemärkelse närbeslägtadt med Kelternas *Lluda* (glödande aska), Anglo-sachsernas *Leoth* och Tyskarnes *Lodern*. Loder kallades äfven den af Gudarne, som vid människans skapelse gaf henne blod och inlade i henne sin eld (jfr Inledn. s. 167). Mythen i förening med uråldriga minnesmärken hänvisa tillbaka på en forntid, då, likasom hos de gamla Perserna, heliga eldar äfven brunnit på fornskandinaviska altaren och offerställen.
- 285) *At hlada* betyder att nedlägga, brolägga, uppföra förhöjningar af jord och sten, äfven att falla, dräpa. Finn Magnusen, l. c. 286) Jfr s. 305. 287) Jfr Finn Magnusen, l. c. 288) Munken Rubruquis, som i egenskap

Vanligast på höjder och kullar och i lundar träffas dessa och andra forntida helgedomar. Rundt omkring dem hafva stenar antingen varit uppresta eller laggda i ring, så att de, i likhet med våra tiders kyrkogårdsmurar, omkring helgedomen bildat en förgård eller omhägnad, som afstängt densamma från den omkringliggande marken. Sjelfva det heliga rummet kallades på vårt forntida språk *Vi* eller *Ve* (helgedom, deraf viga, helga); den heliga omhägningen åter, som utgjorde dess skrank, bar namn af *Vebönd* (heliga band). Så kallades äfven den kringhägning, som omgaf de gamles domareplatser. En forntida saga²⁸⁹) förtäljer, huru, då en rättegång i Norrige anställdes på öppna fältet, tingsplatsen omhögades med hasselstänger, hvilka sammanhäftades med heliga snören (*Vebönd*), till betecknande, att stället var fredlyst; Konungamodern Gunhild, sjelf tillstädes vid en sådan rättegång, såg den sak, som för händer hades, taga en vänning, som icke lofvade den utgång, hon önskade; hon förmådde några män att afskära de heliga banden; då afstodnade hela rättegången, den heliga freden ansågs bruten, stället var ohelgadt, alla åtskildes. Sådana heliga platser hafva de domkretsar varit, hvaraf lemningar mångenstädes ännu träffas i vårt land. De bestå af flera eller färre, i en rundel eller aflång ordning satta stenar. Ty det var under den öppna himmelen, merendels på höjder, för att af den kringstående menigheten så mycket bättre kunna höras och ses, och på stora stenar, till ett symboliskt betecknande af fastheten och oryggligheten i deras beslut, de äldsta tiders domare, höfdingen med sin nämnd eller Konungen med sina rådgifvare, suto, då de höllo rättegångsstämmor och ting. Vanligen på samma ställen, der tingshögar och domaresäten varit, träf-

af Konung Ludvig IX:s ombud år 1253 besökte Mungu-Chan, omtalar dem. 289) *Egils S.*

fas de omtalade offerplatser eller fornheliga andaktsställen, och oftast i närheten af dem äfven ättebackar och griftvårdar, som förvarade stoftet af hädangångna vänner, hjeltar och höfdingar. De fordna så kallade Tingen voro nemligen icke inskränkta till blotta rättegångsstämmor; de voro fast mer allmänna möten, till hvilka man kom tillsammans för att på en gång offra åt Gudarne, skipa rätt och lag medborgare emellan och tillika rådpläga öfver de allmänna angelägenheterna. Det var under offer till landets Gudar och likasom i deras omedelbara åsyn rättegångar fördes och domar afsades, och på samma heliga ställen, som voro invigda till gudamagternas dyrkan, eller på samma gång, man öfver land och folk nedkallade deras välsignelse och nåd, öfverlade man äfven om landets styrelse och försvar, lagar afkunnades, och beslut fattades i stora, viktiga mål. Hvar och en kände sig i de allsvåldiga Gudarnes hand, och man tänkte sig dem närvarande, skådande de värf, som förehades. Offer- och tingställen voro derföre desamma, gudstjenst och lagskipning på det närmaste med hvarandra förknippade, och begge förenade med symboliska bruk, som på sinnena hade ett mäktigt intryck. Detta gaf åt de offentliga förrättningarna högtidlighet och helgd, och härigenom förnämligast var det, som de fordna lagstiftarne förmådde lägga tygel på den vilda kraften och hålla dessa tiders sjelfrådiga män inom den borgerliga ordningens skrankor.

Så skedde, att religionen blef samhällsbyggnadens förnämsta pelare, det hufvudstöd, hvarpå författningen i dess barndom hvilade. Hvad kamratskapet var i krig, det blef gemensam gudstjenst och dom i fred, offer- och tingställen föreningspunkter, och höfdingen offerprest och domare. I denna anda var Häradet ett krigs- och samhällsförbund af flera husfäder, Landskapet ett större

förbund af flera härader, Riket åter ett förbund mellan landskaperna; häradets husfäder hade sin föreningspunkt i Häradstinget, landskapets härader sin gemensamma i Landstinget, för landskaperna åter var Allshärjartinget det stora föreningsbandet. Att mellan stammarna varaktigt grundlägga detta samhällighets- och förbundsförhållande och städse i deras hjertan och minnen återkalla, att de alla stodo under skydd af samma Gudar och utgjorde en nation, för detta ändamål och till befestande af traditionerna från fornverlden var det, Oden instiftade trenne årliga nationalfester, då, synnerligen till det stora hufvudoffret i Göje månad, alla skulle samlas kring nationens stora helgedom, för att hembära Gudarne folkets gemensamma offer.

När derföre Yngve Frej, af Sveas Drottars den andra från Oden, fann godt, sedan bosättningarna mera utgrenat sig, att från Sigtuna flytta offren till ett lägligare ställe, lät han, för att åt national-helgedomen gifva en mot dess höga bestämmelse svarande prakt uppföra ett stort och lysande tempel, det praktfullaste, som ditintills och ännu länge derefter varit sedt i de nordiska landen. Han valde till plats derför en högländ och skön slättmark i Vaxala härad, der på en liten höjd det åt Oden helgade, öfver hela Norden ryktbara tempel grundades, som hela den tid, hedendomen varade, vid pass ett helt årtusen igenom, varit den medelpunkt, omkring hvilken nationen samlades till firande af de utaf Oden påbudna offerhögtider och till gemensamma rådplägingar öfver allmänviktiga saker. I vester derifrån låg en åt Oden invigd helig lund. Templet lystes af en Asiatisk prakt, dess väggar och tak, förmåla gamla berättelser, hafva varit med guldbleck öfverdragna ²⁹⁰),

290) Templet var "totum ex auro paratum," säger Adam af Bremen, *de situ Daniæ*. Detta må vara öfverdrifvet, men

och från dess öfversta tinnar har en guldkedja nedhängt, som gått rundt omkring tempelmuren, så att hela templet glimmar af guld och spridt sin glans kring hela nejden. De beskrifningar, som kommit till oss öfver åtskilliga forn-nordiska tempel, antyda, att dessa i allmänhet, liksom de Indiska, varit mycket ansenliga och rymliga ²⁹¹) och så afdelade, att skeppet, sjelfva den stora hufvudbyggnaden, bildat en försal, som genom en mellanvägg med dörr eller på annat sätt varit afskild från den egentliga tempelhelgedomen, hvilken utgjort ett med hufvudbyggnaden sammanhängande, men serskildt inrättadt capell, till någon del svarande mot choret i sednare tiders kyrkor; försalen var bestämd för det samlade folket, capellet åter för Gudarnes beläten; der stod, midt på golfvet, det heliga altaret af sten eller träd, ej sällan med mycken konst utarbetadt och ofvantill med jern beslaget; bakom altaret, midt för detsamma, stodo på upphöjningar eller suto i ett högsäte de förnämsta af Gudarne och på ömse sidor om dem på lägre säten hela den öfriga gudaskaran i halfrund kring altaret, alla i bilder af kolossal eller af vanlig storlek, iklädda kostliga kläder och rikligen prydda med silfver och guld. På sjelfva altaret låg den heliga ringen, vid hvilken ederna svuros ²⁹²); vidare den stora offerblodsbalen, på forn-nordiska språket kallad *Hlut-* eller *Hlautbolle*, en stor kopparskål, i hvilken blodet af

så mycket synes man dock med säkerhet kunna antaga, att templet varit rikligen beprydt med guld, ty Adam af Br. hade sina uppgifter om de Svenska sakerna från goda händer (Jfr not. 208). 291) Det tempel, som Norriska höfdingen Ingemund till ära för Frej uppförde i Vatnsdalen på Island, var 100 (d. v. s. 120) fot långt. *Vatnsdæl. S.* Äfven andra tempel på Island uppgifvas hafva iunchällit samma längdmått samt 60 eller något öfver 70 fot i bredd. Och likväl måste man på Island hemta byggnadsmaterialier från Norrige. 292) Jfr ofvan s. 506. "Helig ring-ed mins jag Odin gifvit." *Havamal.*

de offrade djuren upphemtades; med blotbålen följde såsom en tillhörighet den heliga offerqvasten, på fornspråket kallad *Hlaut-tein*, en vid lång stäcke fasthäftad qvast, som begagnades att kringstänka blodet. Till offerdjur voro hästar, oxar, tjurar och galtar bestämda. Utsirade med festlig prydnad, leddes de fram till altaret, signades till Gudarne och dödades i det församlade folkets åsyn. Sedan med blotqvasten doppad i offerdjurets i blotbålen upphemtade blod, beströkos Gudarnes säten och templets väggar, så väl de inre som de yttre, och tillika stänktes af blodet äfven på det församlade folket. Men köttet af de offrade djuren användes till det stora och högtidliga offergille, som derpå följde. Äfven detta föregick i templet, nemligen i den stora hufvudbyggnaden, som utgjorde försalen till den innersta helgedomen; der voro bänkar rundt omkring väggarna för det samlade folket och högsäten för Konungarne eller höfdingarne; framföre stodo dryckes- och matborden; eldbrann midt på golfvet; öfver elden sattes kittlarna, i hvilka de offrade djurens kött kokades; öfver elden skulle äfven de mjödfyllda hornen bäras; dessa och all maten signades af Konungen eller höfdingen, som var templets och offergillets föreståndare; då drack man Gudarnes skålar, i främsta rummet Odens skål, Konungen till seger och riket till lycka; dernäst Njords skål och Frejs skål för god årsvext och frid; sedan tömdes bragfull, skålar för utmärkta hjeltar, som fallit i krig; man drack äfven de fränders skål, som under sin lefnad utfört någon märklig bedrift. Dessa skålar kallades minnen ²⁹³). Det var sed vid de stora

293) *Håkan Adalst. Postres S.* Minne betecknar här kärlek och vördnad, i hvilken bemärkelse ordet förekommer så väl i Tyska och Nederländska som äfven i Svenska och Danska skrifter. Att dricka någons *minne*, var detsamma som att dricka till någons ära eller till betygande af kärlek, vörd-

offerhögtiderna i Upsala, att af de djur, som till offer bestämdes, skulle nio lif offras, alla af manliga släktet ²⁹⁴). Med blod endast, så trodde de gamle, kunde människornas brott försonas, Gudarne blickas och deras nåd vinnas. När derföre stora offringar anställdes, då hemburos äfven menniskor som offer till de förtörnade Gudarnes försöring; i vanliga fall utkorades dertill endast trälar och missgerningsmän ²⁹⁵), men vid allmänna landsplågor och när stor nöd var för hand, då offerades äfven de ädlaste lif ²⁹⁶). De till offer be-

nad och tillgifvenhet. Hallenberg, *Ann. till Lagerbr. S. R. H.* 294) "Sacrificium tale est, ex omni animante quod masculinum est, novem capita offeruntur, quorum sanguine Deos tales placari mos est." Adamus Brem., *de situ Daniæ.* 295) "Derest jag skall vända mig till blodsoffer med eder, då vill jag låta göra det största offer, som gifvas kan, och offra menniskor; men dertill vill jag icke utvälja trälar eller missgerningsmän" (såsom nemligen eljest ske plägade), "utan skall sådant val ske, att Gudarne få de yppersta männen." Olof Tryggvasons ord till bönderna i Thronthem, när han ville tvinga dem att låta döpa sig, de åter böde honom att offra med dem. Se *Olof Tryggv. S.* hos Sn. Sturl. 296) Jfr ofvan s. 222. Äfven i *Heru. S.* (c. XI.) förekommer en berättelse, huruledes vid en utomordentligt dyr tid i Reidgotaland allt folket kom tillsammans till ting, då efter visa mäns råd det beslut fattades, att den förnämsta yngling i landet skulle offras till Gudarne. Menniskooffer hafva hos flera folkslag varit brukliga, ej mindre hos Geterne (*Herod. L. IV.*), än i äldsta tider äfven hos Grekerna och Romarne. Spår deraff förekomma äfven i Gamla Testamentets skrifter. Hos våra forfäder framträda dessa offringar af menniskor från en ljusare sida i så måtto, att de finnas dertill vanligast hafva tagit illgerningsmän och således "såsom religiösa, såsom offer till Gudarne, betraktat sjelfva de sorgliga handlingar, dem vi kalla af-rättningar; också i våra tider kallas föremålen för dessa rättvisans eller statens offer, men sjelfva handlingen är nu blott religiös så vida, att en prest ledsagar syndaren för att bereda honom till döden och antvarda hans själ till den Högates förbarmande." *Forn-ord. Häfder.* Richardus Monachus, *de situ Britannia* (cit. af Finn Magnusen, L. c.) förtäljer likaledes om de hedniska Britternas mennisko-of-

stämnda föndes in i en domring ²⁹⁷), hvarest de formligen blefvo dömda att gifvas eller helgas åt Gudarne. Derefter skedde deras allifvande på det sätt, att de antingen krossades mot en sten vid helgedomen, troligen densamma dödens, förskräckelsens sten, om hvilken Ossian talar ²⁹⁸), el-

fringar: "nec credebant placari posse Deos, nisi hominis cædes humano sanguine pensaretur. Hinc instituta publice istius modi sacrificia oblataque ut gratissima Diis hostia qui in furto, latrocinio aliave graviori culpa deprehensi, his vero deficientibus ad innocentium quoque mactationem descendebant, ut quocumque demum modo Dii placarentur." ²⁹⁷) Så berättas i *Eyrbyggja S.*, att på tingsstället för Thorsnäs' Tingslag på Island var en domring (*domhringr*), hvori de skipades, som blefvo dömda till att offras, och att der stod en sten, mot hvilken de krossades; och än i dag, tillägger sagan, hvars författare tros hafva lefvat i början af XIII århundradet (Jfr Müller, *S. Bibl. I.*) bär stenen märke af blodet. Till samma ändamål hafva troligen äfven flera af dessa domingar tjänat, som ofta åtfölja fordna offer- och andaktsställen; de bestå vanligen af 5 till 7 eller 9 stora stenar i en rundel; åtskilliga af dessa domringar hafva framför andra det egna och märkvärdiga, att hvar och en af de stora stenarna hvilat på trenne mindre stenar, hvilket tretal jemte domringens nära belägenhet intill sjelfva andakts- eller offerstället tydligen synes utmärka, att någon helig förrättning der förehaftits. Jfr *Nord. Fornlön.* af Liljegren och Brunius. ²⁹⁸) Ostmanniska (Skandinaviska) Vikingar bortförde med sig till en af de Skandinaviska öarna Lamors, Konungens af Semin (Ulster i Irland), dotter och son; Lamor sökte att befria sina barn, men föll sjelf i fångenskap; då lät segervinnaren inför den olyckliga fädrens ögon offra hans son Moran. Det är denna offer-scen Ossian skildrar och låter Lamor tala: "Hårdt bunden med remmar jag låg i Udans hemska krets. Genom mörka, flygande moln framblickade tid efter annan månens bleka anlete. Rödfammande stjernor framtindrade stundom, och genom de dystra stenarna förnam jag andarnas tjutande skrån. Böjd bredvid Magtens sten stod bödeln Murkur. Halfstammande talade han och blandade sin sagta röst med Udans ihåliga vrålande. Plötsligen drog han sitt svärd och svängde det tre gånger öfver hufvudet. Sedan befallte han att uppstämma dödssången. Vemodiga toner, sorglig klagan, mumlande, aningsfulla sånger utbredde öfver trakten en hemsak förskräc-

ler störtades de utföre en klippa, eller nedstupades de i en offerkälla, eller upphängdes de i en lund ²⁹⁹). Det fanns icke ett träd i offerlundan vid Upsala tempel, som ej var helgadt genom offrade djur och människor, hvilka der blifvit upphängda så som gifna åt Oden; ännu i Adams af Bremen tid, och han lefde i medlet af det XI århundradet, såg man två och sjuttio döda kroppar af människor och djur der hängande om hvarandra; derföre äfven denna åt Oden helgade lund af våra förfäder var hållen i mycken helgd och vördnad ³⁰⁰). Till de festliga högtider, som här firades omkring nationens gemensamma tempelhelgedom, kommo Konungar, höfdingar och de fria husfäderna tillsammans och deltog alla med hvarandra i de sto-

"kelse. Derpå följde en dödlik tystnad. Ändtligen framträdde "en gräslig skara. Den förde min son i kedjor. Ack, dyn "yngling, föremålet för min kärlek! Ditt öde sönderliter mitt "olyckliga hjerta. Du ville tala till din fader; jag sökte ila dig "till hjälp. Våra bemödanden voro fruktlösa, fruktlösa våra "bönfallande rop! Murkur fattade ynglingens lockiga hår och "ryckte honom hän till dödens kantiga sten; derpå, skummande af vildt raseri, framvrålade han de orden: Udan, mottag "detta ungdomliga blod! Detta svärd skänkte du segern; det "hembär dig tacksamt detta blod till offer! Missfoster, utropade jag i högsta vrede och förtviflan, utgjut mitt blod! Fär "mitt spjut föllo dina hjeltar, Moran har icke slagit eder några sår. Min son har icke förolämpat dig! Ej aktande på "mitt rop, dödade han min son och närmade sig, för att äfven utgjuta mitt blod." Lamor blef dock räddad af sin dotter.

299) Finn Magnusen (l. c.) yttrar den ganska sannolika förmodan, att de offer, som hängdes, helgades åt Oden, åt Thor åter de, som krossades mot stenar eller nedstörtades från klippor, hvaremot de, som dränktes, helgades åt Hler, Njord och andra Vattengudar. 300) "Corpora suspenduntur in locum "qui proximus est templo (Upsaliensi); is enim lucus tam sacer est gentilibus, ut singulæ arbores ejus ex morte vel cibo "immolatorum divinæ credantur. Ibi etiam canes (et equi) qui "pendent cum hominibus, quorum corpora mixtîm suspensa "narravit mihi quidam Christianorum se LXXII vidisse." Adamus Brem., l. c.

ra, högtidliga offer, som då hemburos till landets Gudar. Denna gemensamma dyrkan af gemensamma Gudar, de stora, festliga offermåltider, som dermed voro förenade, de gemensamma öfverläggningar om allmänna ärenden och värf, som på samma gång vid de stora sammanträdena på tingsplatsen förehades, den heliga fred, som var utlyst öfver dessa helgade ställen och sammankomster, och den stora marknad, som under religionens skydd här tillika föregick mellan det samlade folket; detta förenadt med återseendet af långt från hvarandra boende fränder och vänner, tillika blandadt med lekar och lustbarheter ³⁰¹) och täflingar i många-handa idrotter, än stora löftens afläggande, än aftals och förbunds ingående mellan somliga till vikinga- och köpmannafärder, mellan andra till slägtskaps- och vänskapsförbindelsers upprättande; alla dessa förenade omständigheter, som i mångsidigt afseende gjorde dessa offerhögtider till stora, verkliga nationalfester, stärkte och befästade de band af samhällighet och välvillja, som gemensam härkomst, gemensamma öden och minnen eller andra förhållanden från närmare eller aflägsnare tider grundlaggt mellan de stammar, hvilka tid efter annan invandrat och nedslagit fasta bopålar i Svea och Göta landen. Med vården om nationens stora helgedom följde äfven det högsta anseendet i samhället. Hvad höfdingen eller Härads-konungen var för häradet, Fylkis- eller Landskaps-konungen för landskapet, detsamma var för hela riket föreståndaren för de stora national-offren i Upsala. Han, Upsalarnas, de höga boningarnas, Drott, såsom från Gudarne härstammande, ansågs för den värdigaste att till dem offra för hela folkets lycka och väl, derföre han såsom rikets öfversteprest förestod den högsta offertjensten. Man trodde, att de,

301) Derföre ock i sagorna Lökvallar omtalas i granskapet af tings- eller allmänna mötesplatser.

som voro vane att umgås med de högsta gudomliga saker, som ej mindre om Gudarne, än om naturen och människorna hade den djupaste känedom och genom sitt höga kall dessutom borde vara upphöjda öfver alla enskilda lidelser, äfven voro de skickligaste och mest värdiga att föra högsta styrelsen öfver de menckliga angelägenheterna, att skipa rätt mellan folket, förlika tvister samt i gudomens namn utöfva straffrätten öfver människornas brott; derföre var med Upsala-drottens presterliga embete äfven högsta domare-magten förenad; i denna egenskap satt han till doms med tolf viså män eller rådgifvare och förde derjemte ordet på Allshärjar- eller det stora nationaltinget. Såsom ättling åter af de förgudade hjeltar, hvilka fört den vandrande folkstammen till dess nya fädernesland, var han tillika den naturligaste anföraren för hela hären. Så hvilade förnämligast på föreställningen om Upsala-konungens gudomliga härstamning och högsta presterliga embete hela hans stora anseende; af religionen hade han sin helgd och magt, folket en föreningspunkt, riket samband och styrka.

Att detta icke, såsom i Orientens stater, grundlade en hierarchisk författning, det kom deraf, att presterna, helgedomens föreståndare, här icke bildade någon från folket afsöndrad, inom sig slutencast. Religionens verkan på stat och folk står i nära samband med det förhållande till samhället, hvori de personer befinna sig, som företrädesvis äro bestämda till Gudomens tjenst. I det Skandinaviska Norden utgjorde dessa icke något eget samfund, såsom Magernas i det fornpersiska riket och Druidernas i Gallien; ingen gränsmur afsöndrade dem, såsom Brahminerna i Indien och den presterliga casten i Egypten, från det öfriga folket; prestväsendet kom i vårt äldsta Norden icke en gång till den fasthet som i det forna Rom, der

presterna väl äfven tillhörde det borgerliga lifvet, men likväl, såsom Pontifices och Augures, bildade slutna collegier. Samma män, som frambragte folkets offer till Gudarne och förrättade de heliga religionsbruket, de samma voro tillika folkets höfdingar i fred och anförare i krig. Druiderna höllo sin lära hemlig. Hos de Skandinaviska nordboerna sjöngo skalderna öppet och fritt om Gudarne och deras bedrifter och öden. Under sådana förhållanden kunde ingen hierarchisk anda uppstå, ingen andelig myndighet bilda sig; den andliga och världsliga blefvo här på det närmaste med hvarandra förenade. Dertill bidrog väsendtligen den krigiska lära, som låg till grund för Odens lagstiftning, den heroiska anda, denna lära hos folket ingjöt, och dessutom hela statens militäriska inrättning. Derröföre äfven hos Drottarne sjelfva, religionens högsta föreståndare, den krigiska karakteren snart blef den öfvervägande, så att Dyggve, den åttonde från Oden, utbytte den patriarchaliska titeln af Drott mot den mera krigiska af Konung³⁰²). Dock verkade detta ingen förändring i hans och hans efterträdares högsta presterliga värdighet; Upsala-konungen fortblef att vara det heliga altärets vårdare, och ännu framgent som förut hvilade hans förnämligsta magt på religionens grundval.

Efter Agnes död, och han var från Dyggve den andra af Upsala-konungarne, kom riket i brödraskifte³⁰³). Söner af samma fader hade alla lika anspråk och togo alla lika arf. Det synes icke hafva varit osedvanligt, att de läto den ärfda jorden blifva oskiftad och bodde tillsammans på fädernegården; man ansåg det hedrande för en god faders minne, att bröder sändes tillhopa, sammanhöllo och gemensamt förkofrade den genom fädrens omtanka och flit sammansparade förmögenheten; ville emellertid någon af arfvingarna hafva

302) Jfr ofvan s. 223.

303) *Ynglinga S.*

sin lott ut och ensam råda öfver sin arfvedel, då skulle han ega vitsord, och laga arfskifte ske³⁰⁴). Man finner, att hos Burgunderna och Frankerna, Skandinavernas stamförvandter i södern, detta sönerns anspråk på lika arf äfven varit gällande inom konungahusen och föranledt de i dessa tider så vanliga delningar af furstendömen och riket. Dessa delningar voro dock i sitt ursprung och i sig sjelfva ingen verklig styckning eller söndring af sjelfva riket; de betraktades såsom en delad förvaltning af landet, konungagodsen och inkomsterna, det enda sätt man visste, att ställa konungasönernas anspråk tillfreds och försörja dem på ett värdigt sätt. Detsamma har varit förhållandet i vårt Norden. Man kände i dessa tider ingen statsrätt, allt stod under den allmänna eller borgerliga lagen. Härfån kommer det, att hela Ynglingasagan igenom Konungarnes tillträde till riket icke utmärkes med andra ord, än att sonen tog arf efter fadern; detta var så mycket naturligare, då Konungarnes underhåll till en hufvudsaklig del grundade sig på Upsala öde (Upsala godsen), och dessa i sitt ursprung utgjorde stamfadernas för Ynglinga-ätten enskilda egendom³⁰⁵), de jordstycken nemligen, som de

vid

304) "Nu dör bonde ok liver barn äptir, Kumber ärvingi til
 "thingx ok liudh bedhis: Jak haver fadhur min ärft, ok vil
 "jak lut min vita, skära ok skipta, ok fädhärni minu radha:
 "Tha svarar Brodher hans: Vit attum fadhör godhan ok giö-
 "min, then badhi konne aflä ok giöma, Thet är okart (vårt) radh,
 "at vit badhir aflum saman ok badhir giömum, Thy at sa-
 "man är bröðhrä bo bäst: Ne sigher hin, Jak vil skiära ok
 "skipta, lut min vita ok fädhärni minu radha: Gifs tha haa-
 "um vitsord til rätta lagha skipt. Aghu ther äi i flerum
 "byum än enum: Tha taki yngxtä syðskini näst solo (d. ä
 "närmast solen, i öster eller söder), Ok sidhän ä hvart sum
 "gamalt är til, ok äldste fäirst. Nu agho ther i flerum byum:
 "Tha skulu fädhärnis fränder ok mödernis skipta hvarium sin
 "lut, sum the iämnäst kunno." *Uplands L. Ärfd. B. Fl. XI*
 Jfr *Westm. L. Ärfd. B. Fl. XXVI. 305*) Jfr ofvan s. 215.

vid bosättningen i Svithiod sig tillegnat, och hvilka sedan af deras efterkommande förökades genom uppröjningar på obebyggda marker och nya afvelsgårdars anläggande; de voro således i sig sjelfva, efter de gamles begrepp, ärftliga, till konungaätten hörande jordagods, hvarföre de äfven i Sagan kallas Svea-konungens egendom ³⁰⁶). Det är i öfverensstämmelse härmed, äfven den högtidliga fest, som gaf insegel och stadfästelse åt Konungens rätt att träda till riket, detsamma som våra tiders kröningar och hyllningar, i fordna dagar kallades Arföl; det hade sin grund i den för alla arftagare gemensamma pligt, att kalla sina närmaste fränder och vänner tillsammans och med dem dricka minnesskålen efter den aflidna, hvars egendom man som arfvinge tillträdde; arfölet innebar tillika ett lagligt kungörande för hela släkten af den, som arfölet gjorde, att han, såsom den närmast dertill berättigad, mottagit och tillträdt arfvet; derföre man icke heller ansågs rätteligen vara kommen till arfvet förr, än man hållit arfölet, och det var af häfden eller laga bruket föreskrifvet, att detta skulle ske före tredje Julen; en lag, lika bindande för de mäktiga som de ringa, för fattiga som rika ³⁰⁷). Konungen således betraktades icke anorlunda än såsom den första husfadern i samhället, för hvilken samma borgerliga lag var gällande som för hvarje annan husfader. Af dessa grundsatser voro konungadömet ärftlighet och de samregeringar, hvarom våra fornhäfder tala, en naturlig följd. Från samma grundsatser erhålla äfven sagans ord sin förklaring och tydning, att riket och konungadömet spriddes i ätterna, eftersom dessa grenade sig. Genom de fortsatta delningarna afknappades

306) "Eign. Svja Kongs." *Olof d. Hel. S.* — *Eign, Egn, eganderätt, egendom, arf och eget, odal.* 307) *Jomsvik. S. Jfr Ynglinga S. c. 40, och ofvan s. 244.*

underhållet, och området af det bebyggda landet blef alltmera trångt. Då røjde soñliga Konungar stora skogsland, byggde der och ökade sålunda sitt välde ³⁰⁸).

Så uppkommo de många småriken och konungar, hvarom i sagorna talas. Dessa Konungar inrättade sina hof efter mönstret af Upsala-konungens; de blefvo medelpunkter för nya bosättningar och nya samhällen; till dem sökte många, som i de gamla byggderna icke funno tillräckligt utrymme för nya bostäder, andra, som vid de nya Konungarnes hof sökte tjenst, heder och lycka, alla med ett ord, som hoppet om bättre utkomst och näring lockade eller andra anledningar drefvo att söka nya hem. Genom folkhopens förökande tillvexte odlingarna, så att allt mer och mer i förut obebyggda marker uppstodo gårdar och byar, från dessa utgrenade sig sedan nya bosättningar, och sålunda uppkommo efter hand nya härader bredvid de gamla. På detta sätt fortskred under dessa småkonungars tid, i samhällets första barn-dom, befolkningens och odlingens gång från skog till skog, från ödemark till ödemark, så att, ehuru oändligen mycket ännu lemnades till efterkommande att göra och endast de första grofhuggningar till de blifvande odlingarna skedde, likväl de flesta af våra landskaper och en stor del af deras nuvarande härader räkna sin första uppkomst, de första skogsröjningar, sina första uppodlingar och åkerfält från de tider, då Konungarne lika med de öfriga husfäderna förnämligast lefde af sina afvelsgårdar och derföre voro omtänkta att öka deras afkastning genom nya röjningar och upptagningar; från tider, då Konungasöner, för att taga sig rike, kommo med följeslagare, med häst, med yxa och svärd och plöjde jorden med samma arm och lika lycka, som de i fremmande länder röfvade

³⁰⁸) *Ynglinga S.*

guld och egodelar; de tider nemligen, då inga andra utlagor voro kända, än folkets frivilliga gåfvor och dess skatt till offrens underhåll, då Konungarne med sitt hof redo omkring på sina gårdar och förtärde deras afkastning, sjelfva icke heller voro fremmande för en landthushållares sysslor och med en Konungs pligter förenade en omtänksam husfaders, likasom äfven Drottningarne, deras gemåler, deri liknade de fria husmödrarna, att de sjelfva styrde om sitt hus. Allt i verlden har sin tid och sitt ställe. Staten i sitt ämne liknade en rå, ännu oformad massa; ju mera denna var eller blef sönderdelad, desto sjelfständigare, friare och bättre utvecklade och formade sig hvarje del för sig; det fordrades blott en vanlig blick, för att öfverskåda dessa samhällen af mindre mått, ordna, sammanhålla och styra dem; stora rikens styrelse tarfvar en sällsynt verksamhet och kraft och mycken vishet, eller en mångsidig erfarenhet och redan utbildade inrättningar; äfven det var nyttigt, att Upsala-konungens magt i dessa, till en del från samma guda-ätt härstammande småkonungar fann ett hinder för sitt fortskridande i tider, då, under skydd af det gudomliga och presterliga anseendet och innan ännu någon politisk erfarenhet hunnit varna och upplysa folken, hans magt lätt kunnat öfvergå till en folkfriheten hämmande enrådighet; förnämligast dock för vildmarkernas uppodlande och bebyggande och folkmängdens utgrening voro dessa småkonungavälden i de äldsta tiderna af stor och väsendtlig nytta.

Dessa småkonungar regerade med full konungelig magt, de uppburo skatter, bådade allmänligt ting, förde krig, och deras riken gingo i arf från fader till son. Men alla samlades emellertid till de stora minnesfesterna i Upsala, som städse för deras sinnen framställde och djupt i deras hjertan

fästade, att de alla tillhörde en enda stor familj, eller utgjorde medlemmar af ett stort förbund, hvars öfverhufvud Upsala-Konungen var. Att så förhållandet åtminstone varit inom det egentliga Svithiod, lära vi af Ynglingasagan. Mera obestämdt är, i hvilket förhållande Göterna ursprungligen hafva stått till det egentliga Svea rike, och huruvida äfven de erkänt Öfverkonungen i Upsala för sitt öfverhufvud. De förekomma nemligen i fornsagorna som ett folk för sig under egen, oafhängig konunga-ätt, och Götalandet nämnes ofta på ett sätt, som tyckes tillkännagifva, att det icke hört till Ynglingarnes rike, hvaraf skulle synas följa, att Göterna utgjort en egen själfständig stat, den der icke stått i något beroende af Upsala-konungen eller i någon mån erkänt dess öfvervälde. I sådant fall skulle Svea och Göta rikena framställa ett exempel, det enda häfderna hade att uppvisa, af tvänne naboeliga stater eller folk, som, af hvarandra alldeles oberoende i sina politiska förhållanden, under ett tidlopp af sex till sjuhundra år bestått bredvid och jemte hvarandra utan begär från någondera sidan att inkräkta på den andras område, utan försök att tillvälla sig magt eller fördelar öfver den andra, utan stridigheter, utan afund, i enighet, vänskap och fred, och detta utan annat band sig emellan än blott af ett vänskapsförbund. Häfderna, erfarenheten, det menckliga inkräktnings- och herrskarebegäret vittna alltför mycket mot sannolikheten af ett sådant förhållande. Sakernas natur och åtskilliga vinkar, som i sagorna förekomma, föra dessutom till en annan åsigt af Svearnes och Göternas ställning till hvarandra. Vi hafva sett i sagan berättas³⁰⁹), att Oden och Gylfe och deras män pröfyade hvarandras krafter uti åtskilliga konster och synvändningar, men att Asarne ständigt blevo de andras mästare. Att detta, efter de gamles

³⁰⁹) Jfr ofvan s. 100, och *Yngl. S.* c. 5.

sätt att sinnbildligt antyda stora saker genom ringa, i verkligheten hänsyftar på Odens politiska öfverlägsenhet och det öfvervälde, han grundade öfver nordnen, vinner styrka äfven deraf, att det säges om Gylfe, det han fann sig icke ega kraft att motstå Oden och därför gjorde med honom förbund; derhän lämpar sig äfven sagans hela öfriga berättelse om det stora uppseende, Asarne väckte, och den hvälfning, deras invandring i nordnen föranledde, huru de utgäfvos sig att vara de gamla Gudarne och äfven antogs deras namn, införde nya lagar, nya idrotter och konster, hvilket allt häntyder, att en stor förändring i nordnen föregått. På en gång försvinner Gylfe, den Götiska herrskare-drotten, ur sagan, Svearne åter framträda i alla fornskrifter såsom det herrskande folket, och i denna mening är det, som det i sagorna ofta förekommande Sviavälde och allt Svithiod innefattar både Svea och Göta rikena ³¹⁰), hänsyftande således på Upsala-konungens politiska öfvervälde. Från detta förhållande endast kan äfven förklaras den lätthet, hvarmed Ingiald Illråda, sedan han tagit Vestgöta-konungen Algöt af daga, underlade sig dess rike på lika sätt och med samma anspråk, som han underkastade sig de öfriga, inom det egentliga Svithiod belägna, småkonungarnes rikena; man finner icke, att han från Vestgöternas sida mött något motstånd; men det kan svårigen tänkas, att ett folk som Göterna med sådan slapphet och utan svärdsslag skulle hafva uppgifvit sin politiska sjelfständighet, om icke ett historiskt minne fäst dem vid Upsala-konungen; härför åter framter sagan ingen annan grund än Svearnas och

310) Åtminstone på de flesta ställen, der benämningarna allt Sviavälde och allt Svithiod i sagorna förekomma. Någon gång i Ynglinga-sagan nyttjas Sviavälde i den inskränkta bemärkelsen af det egentliga Svithiod; men i samma saga på andra ställen (t. ex. c. 43) innefattar åter Svithiod påtagligen både Svea och Göta rikena.

Göternas första förbund, detsamma, som Gylfe ingick med Oden.

Förbund förutsätter en ursprunglig söndring, och att i tider som dessa hindra förbundets upplösning, dess återfall i söndring, dertill fordrades utomordentliga medel. Då mellan naboeliga, af hvarandra oberoende magter anledningar till tvedragt aldrig pläga saknas, Norriges småkonungariket för dessa tider äfven framställa en åskädlig tafla deraf, men något spår deremot icke kan upptäckas till förefallna politiska strider och oenigheter mellan Svearna och Göterna, hvad annat än religionens band kunde åt deras fredliga förbund gifva en tusenårig varaktighet? När derföre med Christendomen en ny lära infördes, och den grund undansjönk, på hvilken de Upsaliska Öfverkonungarnes helgd och magt hvilade, då är äfven det band nära att upplösas, som förenat och sammanhållit begge folken, Göterna villja icke längre erkänna Svearnas företrädesrätt i de nationella angelägenheterna, och krig upplågar mellan Svear och Göter. Samhällen af mindre vidd och omfång, der sammanboendet och andra förhållanden af sig själva redan framkalla en fastare enhet, tarfva i mindre grad religionens föreningsband; då först, när förbund mellan hela nationer, mellan hvar för sig sjelfständiga stammar uppstå, då är det, religionens höga värde, dess vikt och outhärlighet framträder i historien i hela sitt ljus. På den Odinska religionen således var förbundet mellan Svearna och Göterna ursprungligen grundadt. All religiös lagstiftning åter inneslöt i äldsta tider äfven den politiska; som följd deraf var religionens medelpunkt och hufvudsäte äfven det politiska väldets, och derifrån kommer det, att höfdingarne, som i Upsala suto, ända från Odens tid kallades *Enväldskonungar* ³¹¹).

311) *Yngl. S. c. 40.*

Men öfver väpnade män gifver högsta namnet utan egna, lejda härskaror ingen befallande, friheten våldförande, magt. Göterna, såsom ett icke underkufadt, men genom ett religiöst förbund med Svearna förenadt folk, förblefvo derföre efter gammal sed sjelfständiga och fria så mycket mera, som de, under ett stilla och fredligt erkännande af Upsala-höfdingens öfverpresterliga magt, fortforo att regeras af egna furstar utaf forngötisk stam³¹²); dessutom, såsom beboende ena halfparten af landet, genom stora och vidsträckta skogar afskilda från riksförbundets medelpunkt och angränsande mot stridbara grannar³¹³), måste de söka sitt värn och försvar förnämligast uti egen styrka och kraft; de förhöllo sig derföre i alla saker som ett folk för sig, och i denna frihet blefvo de lemnade ostörda så mycket hellre, som det låg i tidens skick, då så mycket ännu var obestämdt och åt sig sjelft öfverlemnadt, att hvar handlade för sig sjelfständigt och oberoende, och att till sjelfförsvar och till betryggande af den grund, på hvilken friheten hvilade, stammarna hvar inom sig alltid slöto de fastaste banden. Under sådana förhållanden var naturligt, att Göterna måste af Upsala-konungen blifva ännu mera oafhängiga, än riksförbundets andra hufvudstam, det egentliga Svithiods inbyggare, midt ibland hvilka den nationella tempelhelgedomen låg och Envåldskonungen sjelf hade sitt säte. Emellertid hade äfven dessa, sedan de under tidens fortgång blifvit söndergrenade i smärre sjelfständiga sam-

312) Kan slutas deraf, att *Ynglinga S.* låter Vestgöternas Konung Algöt, Ingjald Illrådas svärfader, härstamma från Gaut, Göta folkets stamfader, den, af hvilken Götaland hade sitt namn. 313) De många, för öfriga nordiska fornhäfder obekanta strider mellan Svenska och Danska Konungar, som hos Saxo omtalas, torde väl, så vidt de i forntiderna haft någon grund, hänsyfta på förefallna krigiska oroligheter mellan Göterna och de till dem i söder gränsande folk.

fund under egna Konungar, efterhand allt mera löst sig från Upsala-konungens politiska öfvervälde, så att af detta slutligen knappt en skugga återstod. Från ett sådant förhållande kom, att fremmande Vikingahöfdingar kunde underlägga sig Enväldskonungens rike och sjelfva sätta sig i dess stad och ställe, såsom Hake satt Konung i Upsala trenne år och Sölve Konung i Sigtuna en lång tid, den förre, sedan han slagit Hugleik, af Upsala-konungarne den tredje, och den sednare, sedan han nedergjort Östen, af Upsala-konungarne den nionde i rätt nedstigande led från Agne; äfven Ane den Gamle måste två gångor lemna sitt rike till rof för tvänne fremmande Konungar, Halfdan och Ale³¹⁴). Huru inskränkt Enväldskonungens rike i sig sjelft var, så att derunder, sedan delningarna inom konunga-ätten efter Agnes tid börjat och fortgått, svårigen annat kan förstås än sjelfva Tiundaland och Upsala öde; huru de öfriga Konungarne, hvar inom sitt rike, utöfvade en lika magt, som Upsala-konungen inom sitt, så att denne endast i anseendet var den högsta bland dem, i verkligheten åter icke egde öfver dem och deras riken någon magt; detta sakernas tillstånd lär man i synnerhet känna af det förhållande, hvari Ingiald Illråda framstår till dessa Konungar, ty det löfte, han gjorde med det stora dryckeshornet i handen, att till hälften öka sitt rike i alla fyra väderstrecken, och den mening, hvari detta löfte afkunnades, då han sedan uppfyllde det medelst Fylkiskonungarnes undanrödjande och derigenom, att han underlade sig deras riken, dessa omständigheter säga klart, huru han betraktade dessa Konungars välden så alldeles af honom oafhängiga, att han öfver dem hade föga mer att säga än öfver fremmande besittningar, och att så i sjelfva verket äfven var, uppenbarades än vidare i det lång-

314) Jfr ofvan s. 231, 233, 240.

variga och mindre lyckliga krig, han sedan förde mot Konungarne i Södermanland och Östergötland.

Det gifves tider och omständigheter, då en förändring i författningen är ovillkorligen behöflig. Framför allt i frågor om krig och fred, i förhållanden, som angå det helas säkerhet och bestånd, är nödvändigt, att ett stats- eller folkförbund, som vill med värdighet och eftertryck upprätthålla sitt anseende, sin sjelfständighet och frihet, med sådana band är inom sig förenadt och sammanknutet, att det i alla saker handlar som en enda nation.

Att detta skedde, att mångkonungaväldet blef störtadt och behörig magt återgifven åt riksförbundets öfverhufvud, det var Ingiald Illrådas verk. Han är den, som brutit banan för den första, stora, vigtiga förändring i vårt lands författning, den första statshvälfning, hvarom våra häfder sedan Svea rikets grundläggning veta tala. Ingiald egde, hvad de flesta sakna, en fast beslutsamhet och en kraftfull villja, oafslåtligen rigtad på ett enda mål. Om sitt anseende såsom Öfverkonung egde han efter det lynne, som röjde sig hos honom redan såsom gosse, det höga begrepp, att han ansåg sig böra vara den rådande, den starkaste och mäktigaste, regerande med samma magt, som stamfäderna, Upsaladrottarne och de första Upsala-konungarne, före honom hade haft. Ett hinder därför såg han i de sjelfrådande småkonungarne, de der kringskurit Upsala-konungens magt och inkomster och stodo i vägen för den enhet i styrelsen, som gifver en stat inre styrka och kraft i alla företag. Men utan våldsamma medel kunde dessa Konungars magt icke brytas; öfverlägsen krigsstyrka egde han icke att sätta emot dem, emedan de alla, hvar för sig, voro lika mäktiga som han; derföre tog han sin tillflykt till medel af annan art, till sådana, som bäst öfverensstämde med hans egen ställning och med

tidens våldsamma lynne ³¹⁵). Han var i förställningskonsten icke mindre skicklig än en Octavius Augustus, en Ludvig XI och en Christiern II, och såsom de, äfven mächtig af de brott, som kunde tjena att befordra hans afsigter. Det finnes icke, att han förspillt någon del af sin tid och sin styrka på vikingafärder, eller i krigiska bragder sökt ära och ryktbarhet, ehuru personligt mod och heroism i faran icke saknades hos honom; han trodde sig hafva gjort nog, då han återställt magten åt Upsala-konungen och af de många riken, som i tidens fortgång uppstått kring dess konungasäte, skapat en enda stat, ett stort, sammanhängande helt. Sedan han i kriget mot Konung Granmar i Södermanland rönt otrohet af höfdingarne från de redan öfvervunna landskaperna, synes denna erfarenhet varit anledning till det, som i sagan ³¹⁶) med uttryckliga ord omförmäles, att Ingiald, då han omsider lyckades i sitt anslag att underlägga sig Södermanland, satte höfdingar öfver detta rike, sjelf således tillförordnade styresmän, sådana, på hvilkas trohet och tillgifvenhet han kunde lita. Det är fara värdt, om Ingiald under en längre tid fått rotfästa och ordna sin magt, att Upsala-konungarne blifvit mäktigare, än som i dessa tider för folkets frihet och samhällets sjelfständiga utveckling varit nyttigt. Ingen erfarenhet hade ännu lärt de hittills hvart för sig såsom sjelfständiga stater bestående landskaperna, hvilket skyddsvärn, ej mindre mot stora faror utifrån än hemma i landet mot tilltagen af en kringgripande konungamagt, ett folk eger uti sin enbälliga kraft och uti ett mellan sig till ömsesi-

315) Att innebränna sina ovänner, var i forntiden ingenting ovanligt. Så innebrände äfven Sigrid Storråda sina besvärliga småfriare. Fornsagorna äro fulla med exempel af detta sätt, att rödja sina fiender och ovänner ur vägen, i synnerhet då man lyckades att nattetid öfverrumpla dem. 316) *Köglunga S.*

dig skydd och försvar upprättadt förbund; dessutom hade de stora offerfesterna i Upsala underhållit Upsala-konungens anseende, så att han af småkonungarne ännu icke hunnit alldeles ryckas undan folkets ögon, eller föreställningen om hans rättigheter och magt som Enväldskonung helt och hållet försvinna och förgå. Derifrån kom äfven, att odalmännen i de afdagatagna Fylkiskonungarnes riken, Göterna icke mindre än Svearna, så stor deras ovillja än var öfver det trolösa mordet på deras Konungar och deras förnämsta män, likväl underkastade sig Öfverkonungens omedelbara välde, och detta, såsom det synes, utan motstånd³¹⁷⁾, så att de både erlade skatt till honom och äfven hörsammade hans bud om utredande af en här till krigståget mot Konung Granmar i Södermanland. Men sedan detta sistnämnde rike äfven hyllat hans magt, medan Högne och hans son Hilder i Östergötland ännu manligen försvarade sitt konungadöme, innan Ingiald knappt hunnit mera än nedbryta de hufvudsakligaste skrankor, som stodo i vägen för rikets återförening, likasom hans bestämmelse endast varit att rödja vägen till början af en ny sakernas ordning, kom stunden, då han, tvungen af de faror, hämnden drog tillsammans öfver hans hufvud, sjelf, likasom till en försoning för sina blodskulder, gaf sig samma död, han beredt så många andra Konungar, och med sig drog i sitt fall hela sin ätt, lemnande åt tiden och andra släkten att fullborda det verk, han påbörjat. På Ynglinga-ättens fall följde oordningar och oroligheter; dessa gafvo åt tingens gång en annan vändning; ändtligen med den långsamhet, hvarmed vanligen de varaktigaste saker pläga uppstå, bragtes Ingialds halffullbordade verk till stadga och

317) Åtminstone förekommer icke i sagan ringaste spår dertill, att Ingiald underlaggt sig dessa riken genom krig. Och krig är väl det sista, sagan glömmet.

bestånd, men på en väg och på ett sätt, som för landets och folkets frihet medfört de lyckligaste följder, så att få länder hafva för denna tidsålder att berömma sig af en lyckligare författning, och hvad Sveriges allmoge ännu i dag är, det är en frukt från dessa tider af det stora anseende, den vigt och betydighet i staten, som de fria odalmännen då visste att åt sig förvärfva, och som deras efterkommande till en del, äfven under de vidrigaste skiften, alltid bibehållit, så att de aldrig förlorat sin sjelfkänsla, den ädlaste frukt af fria författningar, känslan af medborgeligt värde och sinne för medborgliga rättigheter.

Det tilldrog sig nemligen, att Konungarne efter Ingiald, mera sträfvande att förstora sitt rike än att befästa sin magt, sällan uppehöll sig hemma i landet, men foro i beständiga härnader omkring på alla haf och hemsökte alla länder. Medan de på fremmande kuster utbredde förskräckelsen för sina namn och med begär, omätliga som de haf de beforo, syntes likasom villja famna hela verlden, nedlägo helt och hållet konunga-omsorgerna för rikets styrelse och den inre ordningen, och detta i en tid, då vid de oordningar och den brytning i samhället, som vanligen äro oskiljaktiga från fallet af gamla konunga-ätter, de voro som mest behöfliga. Under sådana omständigheter sökte flera, sedan Ingialds tid landsflyktiga småkonungar eller deras söner och ättlingar att åter sätta sig i besittning af sina fäderneriken; somliga blefvo på nytt fördrifna, andra deremot bibehöllo sig, dock så, att de till Öfverkonungen gäfvo en del af skatten, hvarföre de kallades Skattkonungar. Af detta småkonungarnes trängande om land och rike förorsakades i landet mycken oro; äfven skickade sig många Skattkonungar mera öfvermodiga och pockande, än de fria odalmännen gerna ville för-

draga³¹⁸). Detta tillstånd af osäkerhet, af våldsamheter och obestämda rättigheter, då riket, utan stadig öfveruppsigt, slätt intet eller illa styrdes, förmådde modiga och förståndiga män att söka råd och hjälp hos sig sjelfva och hos hvarandra, och att efter gemensam öfverenskommelse på en fast och säker fot ordna samhällets inre saker till upprätthållande af den borgerliga ordningen och till bevarande af frid och rätt mot orättmätiga och frihetskränkande anspråk. Vi känna icke förloppet af de händelser, som under dessa förhållanden fört till en allmän och i alla landskaper lika omskapning af deras inre förvaltning. Det är först efter en lång mellantid, omkring 200 år efter Ingiald Illrådas död, nemligen vid medlet af det IX århundradet³¹⁹), något ljus åter uppgår öfver tillståndet och författningen i riket. Då finna vi Småkonungarne alldeles försvunna ur landets inre styrelse; i spetsen för landskaperna stå Lagmän, valda af bönder och bland bönder, i spetsen för häraderna åter Häradshöfdingar, äfven valda af häradsmännen sjelfva; de förra hafva trädt i de forna Fylkis-konungarnes ställe, de sednare i Häradskonungarnes; landskaperna, de förda Fylkis-rikerna, äro med hvarandra förbundna till ömsesidigt skydd och försvar, förbundets öfverhufvud är Upsala-konungen, honom är hela landet undergifvet, han åter undergifven lagarna. Det är endast på

318) Till denna tidpunkt nemligen synes man lämpligast kunna hänföra händelsen med de fem Konungar, som på Mula ting blefvo störtade i en brunn, enligt Lagman Thorgnys anförande i dess märkliga tal till Olof Skötkonung. Jfr ofvan s. 405.

319) Egentligen är det först under Olof Skötkonungs tid, vi lära att känna tillståndet och författningen i landet; men att samma sakernas ordning redan kommit till stadga vid ofvan i texten antydda tid (och troligen redan ett helt eller halft århundrade derförut), kan inhemtas ej mindre af Lagman Thorgnys tal, än äfven af de åtskilliga vinkar om den inre författningen, som innehållas i Remberti Lefvernesbeskrifning öfver Ansgarius.

hafvet och i härnadsfärder, i sagornas här- och sjökonungar, höfdingar af konungaslägt utan land och rike, lemningar ännu finnas af de fordna småkonungaslägterna; de flesta af dem hafva troligen gått under i de inre oroligheterna, en del åter kanske förlorat sig bland hopen af de fria odalmännen, under det andra, från fäderneriket fördrifna, på hafvet och i fremmande länder sökt äfventyr, ryktbarhet, rikedomar, riken och världen.

På detta sätt från det presterliga och patriarcaliska välde, som ledt folkets första politiska barndom, och från det småkonungsliga regemente, som genom ordnandet af smärre sjelfständiga samhällen utsatt fröet till samfundsanda och nationalkänsla och laggt grundstenen till inrättningar af blifvande historisk vigt; efter sådan förutgången grundläggning af samhällskicket och borgerlig ordning, och sedan genom de oroligheter, som följde på den gudaborna Ynglinga-ättens fall, hos folket utbildat sig klarare och bestämdare begrepp om dess politiska rättigheter, öfvergick författningen under tidens fortgång till ett i andan och grunden republicanskt statsförbund under lagbunden monarkisk öfverstyrelse. Riket framställer nu en förbundsstat af fria menigheter, så med hvarandra förenade till upprätthållande af frid, frihet och rätt, att de i krig som i fred, i alla stora, samhällsviktiga angelägenheter hålla tillsamman såsom en enda nation; för öfrigt hvar och en inom landskapets landamärke sjelfständig och fri under egen nationlig lag och egen borgerlig styrelse; ty den prägel af sjelfständig national-egenhet, som landskaperna under Fylkiskonungarnes tid erhållit eller bestämdare utbildat, densamma bibehöllo de framgent, så att de ännu hvart för sig utgjorde ett eget samhälle, hade sin egen lag, sitt eget landsting och sina egna, af menigheten valda föreståndare.

Så mycken likhet man träffar mellan de särskilda nationerna af den stora Götisk-Germaniska hufvudstammen, ej mindre i afseende på grundsatserna i deras äldsta lagar, än i deras seder och bruk, så olika i fortgången af sin utbildning formade sig samhällsförfattningen hos de Skandinaviska nordboerna och hos deras stamförvandter i det öfriga Europa. Då Frankerna, Alemannerna, Burgunderna, Longobarderna och Göterna, sedan de efter århundradens kamp äntligen öfverväldigat den Romerska jättekolossen och denna låg krossad för deras fötter, med begärlighet kastade sig öfver bytet och ryckte till sig hvar och en sin del af det omätliga riket, kommo de icke i besittning blott af skogar och vildmarker, som de först med arbete och möda måste göra fruktbara, utan de tillträdde uppbrukade och odlade länder, bebodda af millioner menniskor, som i samhällsbildning, i odling, i konst och vetenskaper, i allt, utom i naturfriskhet, i moralisk kraft och i bruket af vapen, stodo högt öfver sina besegrare och nya beherrskare. Det eröfrade landet delade den segrande folkstammen mellan sig på det sätt, att hvar och en fick sin vissa lott i land och egendom, höfdingarne större lotter än de öfriga, och Konungen den största. Östgöterna och Longobarderna togo tredjedelen af all egendom uti Italien, låtande Romaren behålla det öfriga; i de länder, der Burgunderna och Vestgöterna satte sig ned, måste de fordna invånarne, Romerska rikets förutvarande undersåter, till dem afträda två tredjedelar af den odlade jorden, hälften af skogen, trädgårdarna och husen samt en tredjedel af de lifegna; huru Frankerna förhållit sig, antingen de på lika sätt delat land och egendom med de underkufvade Gallerna, eller de lemnat dessa i besittning af sin enskilda egendom och till en början åtnöjt sig med de anseuiga länderier, Romarne och de Romerska Kej-

sarne derstädes innehaft, är ännu icke med viss-
het och bestämdhet utredt. Den jordlott, hvar och
en vid dessa delningar af det eröfrade landet fick,
kallades hans allod, eller med Latinsk ändelse,
allodium ³²⁰), och såsom det var en med svär-
det förvärfvad egendom, utgörande den andel af
bytet, som kommit på hans lott, så tillträdde han
densamma med full egande rätt för sig och sina
efterkommande, utan annan förpligtelse än den na-
turliga, att gemensamt med de öfriga besittare af
allodial-egendom försvara det i besittning tagna
landet och således att gripa till vapen, när det
hotades af andra inkräktare. Konungarne för de
eröfrande Götisk-Germaniska stammarna, så länge
dessa varit inskränkta inom sin egen vilda, skogbe-
vuxna hembyggd, utan vissa, bestämda landområ-
den och utan viss, stadig egande rätt till jord,
emedan de drogo omkring med sina hjordar från
ett ställe till ett annat ³²¹), hade icke genom an-
nat än med gästfria måltider samt föräringar af
hästar, vapen och en del af det byte, som togs
från fienden, kunnat belöna det krigare-följe af
tappra ynglingar, som de hade omkring sig. Men
sedan de blifvit beherrskare öfver uppodlade och
fruktbara länder och kommit i besittning af stora
domains, och ännu mer, sedan de i förhållande
till de underkufvade folken i de eröfrade Romer-
ska länderna trädt i de fordna Romerska Kejsar-
nes alla rättigheter, behandlande de gamla invå-
narne såsom skattskyldiga undersåter, då, rika på
inkomster och jordagods och indrägtiga embeten
att bortgifva, funno de sig i tillfällen, ej mindre
att

320) Af de forngermaniska orden *an* och *lot*, bemärkande en
genom lottning erhållen jord. Detta ordets ursprung, äfven-
som det, att en sådan jordegendom i dessa folkens gamla lagar
äfven förekommer under namnet *sors* (lott), synes utmärka, att
de likasom annat krigsbyte genom lottning sig emellan delat
sin eröfring. 321) Tacitus, *Germ.*

att till sina följeslagare och sina trogna utdela förläningar af gods och embeten, än äfven att genom serskild frikostighet förbinda sig mäktiga och betydande män. Sådana förläningar fingo namn dels af *beneficium* ³²²), dels af *feod* eller *feodum* ³²³), och förbundo läntagaren (*vasallen* ³²⁴) till serskild trohet och tienst mot långifvaren eller länsherrn. Så uppkom en klass af män, som i historien är känd under namn af Feodal- eller Läns-adel. Höfdingarne, som i land och egendom erhållit större lotter än de öfriga, följde Konungens exempel och upplåto såsom län åt sina följeslagare. de lar af den öfverflödiga jordrymd, som tillfallit dem; äfven de bundo vid sina förläningar samma villkor af personlig trohet och tjenstepligt och skapade således omkring sig en krets af vasaller och underhafvande; sjelfva åter mottogo de förläningar af Konungen, som genom sådana vedermälen af gunst och nåd ville försäkra sig om dessa betydande mäns tillgifvenhet och trohet. Rikenas delning i dessa tider mellan konungasönerna födde ständiga inbördes krig; de stridande partierna sökte hvar på sin sida att tillvinna sig anhängare genom förläningar af gods och embeten samt alla förytterliga inkomster och rättigheter; allt bevilljades och mottogs såsom län under förpligtelse af krigstienst eller af serskild trohet mot gifvaren. I början gäfvos dessa förläningar endast på obestämd tid, så att gifvaren eller länsherrn

322) Motsvarande det forn-nordiska *veitsla*, underhåll, gäfva, förläning till fritt underhåll. Verbum *veita*, *veta* betyder gifva, förpläga, förläna, gifva (jord) till förläning. 323) Af *fe* (fä) penningar, sold, betalning, och *od* egendom, betecknande således en egendom, som gafs till underhåll eller till belöning för vissa tjenester. 324) Ihre (*Gloss.*) härleder *Vasall* från det nyss anförda forngamla ordet *veitsla*. Andra leda det från det Keltiska ordet *guas*, likbetydande med tjenare.

kunde, när honom godt syntes, återkalla dem; sedan, då omständigheterna fordrade att ännu kraftigare förbinda länstagaren till personlig trohet och tjänst, bevilljades de honom på lifstid; slutligen, vid länsadelns tillvexande betydelse och magt, blefvo de ärftliga först i rätt nedstigande linie, derefter äfven i sidolinier och äntligen på qvinnosidan. Härigenom uppkommo väldiga och mäktiga herrar, som blefvo rådande öfver stora districter, öfver en del såsom vasaller af Konungen, öfver en annan åter såsom egna allodial- och läns herrar. Dessa mäktiga män, kronans Storasaller, sedan de kommit i ärftlig besittning både af stora landområden och af rikets högsta embeten och värdigheter, togo sig allt större magt, regerade såsom sjelfständiga furstar öfver sina besittningar, hörsammade Konungen föga, bekymrade sig icke om rikets väl, tänkte blott på sig sjelfva och förde med hvarandra oupphörliga fejder. Då försvann all borgerlig frihet. Hela massan af folket föll under den mäktiga länsadelns förtryck, ty äfven allodial-jordens innehafvare, de fria, sjelfständiga män, som med full egande rätt besuto sina hemman och för dem icke vidkändes andra allmänna bördor än af frivilliga sammanskott och att de voro förbundna till krigstjänst mot landets fiender, äfven de, utarmade af de ständiga krigen och öfverlemnade åt sina befälhafvares, de mäktiga Länsherrarnes, godtyckliga behandling, utan stöd, utan skydd af en magtlös Konung, och utan försvar i den allmänna osäkerhet, som de mäktiga Vasallernas inbördes fejder på ena sidan, Norrmännens, Arabernas och Ungrarnes härjande anfall på den andra städse medförde, bragtes omsider i det betryckta tillstånd, att de uppgäfvo sin allodiala sjelfständighet, öfverlemnade sig i den närmaste läns herres skydd och underkastade sig att vara hans man, så att de antingen gjorde per-

sonlig krigstjänst i hans följe eller betalade en viss afgift för hans skydd; många gäfv sig och sin egendom åt kyrkor och kloster, för att åtnjuta den enskilda säkerhet, dessas slafvar och vasaller egde; det kom slutligen derhän, att i det närmaste all allodial-frihet försvann, städer som byar, allt lydde under någon länsherre, de mächtigare vasallerna slog under sig de mindre, feodalsystemet omslingrade alla samhällsförhållanden, bortopade alla spår af den fordna Germaniska friheten och nedtryckte hela folket i ett tillstånd af lif-egenskap eller fullkomlig trældom; knappt något enda tecken fanns till borgerlig frihet; allt var antingen herre eller slaf³²⁵). I denna förtryckta belägenhet befunno sig de flesta af de länder, öfver hvilka den Götisk-Germaniska stammen utbredde sig, förnämligast Frankrike och Tyskland, mer eller mindre äfven Italien, Spanien och England, ända från det VII intill XII eller XIII århundradet, under samma tid således, folket i Sven och Göta landen i det Skandinaviska Norden andades frihetens rena luft.

Svearne och Göterna nemligen satte sig under helt andra förhållanden ned i vårt Norden. De blefvo inga herrar öfver underkufvade folk, och ännu mindre kommo de genast i besittning af uppbrukade hemman och stora jordagods; de funno inga folkrika städer, och de nedslog icke sina böpalar bland invånare, redan bekanta med många behof och rika på medel att tillfredsställa dem. Fastmer intyga fornsägner och sagor, att, vid Göternas första invandring, dessa haft en hård och lång strid med stammar, som varit ännu vildare och okunnigare än de, och att då väl näppligen funnits något tecken till börjad odling och uppbrukning af landet. Sedan kommo Svearne och

³²⁵) Jfr V. Robertson, *Carl V:s Hist.*

satte sig såsom stamförvandter och fränder fredligen ned vid sidan af Göterna; de blefvo det herrskande folket, men icke genom vapen, utan genom sina större insigter eller sin högre odling; äfven de kommo till besittningar, utbredde sig och ökade sitt rike endast i den mån, de af nöden och behofvet uppfordrades att anstränga sin kraft och steg för steg förmådde besegra en hård och motsträfvig natur. Blott genom ihärdigt arbete, med svett och möda kunde näring och uppehälle vinnas, egendom förvärfvas och jorden tvingas att gifva tarfliga skördar. De behof, ett med ursprunglig okunnighet idkadt åkerbruk och ett ur första vildhetens tillstånd utträdande land icke kunde uppfylla, måste på andra vägar förses, behjertadt och modigt, genom dristiga, äfventyrliga färder till fremmande länder, i öppen strid och med vapen, genom byten och rof. Så i ständig kamp med en vild och stor natur, utan andra tillgångar än de, som tillkämpades genom ett kraftansträngande arbete eller i blodiga strider med vilddjuren i skogen och med fienden på hafvet, städse tvungna att genom skicklighet och mod ersätta ringheten i medel, danades våra fäder till kraftfulla, arbetsvana, härdade och förståndiga män, som lärde att vara sig sjelfva allt i allom och deri satte sin högsta ära, att vara män för sig och att stå på sin egen grund. Och såsom hvar och en var för sig, så var hela massan af nationen, ett frihetsstolt och sjelfständigt folk, ingens herre och ingens slaf. Likhet i seder och yrken födde likhet i rättigheter. Konungen egde ingen annan jord, än den han sjelf på odalmannavis låtit åt sig upprödja, och de kungsgårdar, som härigenom uppkommo, blefvo icke flera och icke större, än som voro behöfliga för underhållet af Konungens hof; icke heller stodo andra stora inkomstkällor honom, till buds, emedan han regerade endast öfver fria män, men icke öf-

ver underkufvade, förslafvade, skattskyldiga undersåter; han hade således inga stora domainer att utdela eller förläna, inga indrägtiga riksembeten att bortgifva, inga medel att upphöja sina trogna till mäktiga, betydande män; nationen förblef därför så mycket friare och konungamagten så mycket mera i helgd hållen, emedan Konungen regerade endast genom lagarna i samråd med sitt folk. De Götisk-Germaniska stammar, som nedsatte sig i de eröfrade Romerska provinserna, antogo mycket af de underkufvade folkens samhällsformer, lagar och bruk, och med den ursprungliga Germaniska författningen gick äfven den Germaniska friheten till undergång. I aflägsenhet från de stora folkrörelsernas storm, bevarade för de öden, som i det öfriga Europa våldsamt kastade allt om hvartannat och orsakade en chaotisk sammanblandning af folk, af religioner, samhällsformer, lagar, seder och språk, blefvo våra stamfäder på den Skandinaviska halfön i ursprunglig enfald sina seder trogna, och utan förqväfning af fremmande inflytelse utbildade sig här den fornäldsta författningen, sådan den tillhörde den ursprungliga folkfriheten, i naturlig öfverensstämmelse med landets behof, folkets lynne och samhällets fortskridande utveckling. Så skedde, att bland Skandnaviens klippor, dalar och berg frihetens stam vexte frodigt och bar herrliga frukter, då hos folk, fordom icke mindre frihetsälskande och tappra, än deras nordiska stamförvandter, och i länder, hvilka naturen omfattat med all sin moderliga ömhet, feodalismens törnen frodade sig på ruinerna af den forna friheten. I allmänhet hafva ända till våra tider de stater ³²⁶⁾ förblifvit de friaste, som trognast bevarat grunddragen af sin ursprungliga, nationella författning och af den erfarenhet, alla tider och åldrar, från historiens första blad till dess

326) Schweiz, England, Sverige.

sista, gifva vid hand, tagit den varning, att för fria folk med fria författningar ingenting gifves förderfligare, än efterapning af fremmande grundsatsar och seder³²⁷). Det kom väl en tid, då man äfven sökte att göra oss bekanta med feodalismens inrättningar och bruk och att på Svensk jord plantera telningar af denna fremmande vext; att densamma emellertid hos oss icke helt och hållet öfvervexte den gamla folkfriheten eller blef till sina följder lika förderflig som i Europas öfriga länder, det hade sin grund deri, att den ursprungliga folkfriheten härstädes slagit djupare och fastare rötter, och att hela massan af nationen utgjordes af den fria odalmannaklassen, som under en tusenårig rotfästelse och utbildning kommit till mera styrka och fasthet, än att den gamla nationella författningen helt och hållet kunde förgöras och till roten uppräckas. Det är Sveriges allmoge, som varit de gamla sedernas trogna vårdare och försvarare och såsom ett heligt arf af fria förfäder räddat af den urgamla författningen så mycket, tidernas stormar och hvälfningar det tillåtit.

Vid våra stamfäders första bosättning i vår nord och ännu många århundraden derefter, så länge hela öde landsträckor och stora skogar funnos, de der ännu icke voro någons tillhörighet, egde hvar och en oinskränkt rätt, att af den obebyggda marken åt sig till bosäte inrymma, upptaga och odla så stor vidd, honom godt syntes. Det är troligt, att man i uräldsta tider hos oss, likasom på Island, med eld åt sig helgat eller efter andra lagliga bruk sig tillegnat ett visst jordområde. Och såsom det fria besittningstagandet af

327) Vi komma under fortgången af denna historia ofta nog att finna bevisen derpå äfven i afséende på vårt lands författning, ehuru Sverige, näst Schweiz, är det land, hvars författning framför andra länders hvilar på den gamla folkfrihetens grund.

den lediga marken på nämnde ö, då utrymmet började att afknappas för sednare inflyttningar, inskränktes derhän, att ingen fick intaga mera land, än han med eld kunde kringfara på en dag³²⁸), så röjas äfven i våra landskapslagar spår af likartade inskränkningar, sedan landet blifvit mera bebygdt. Det föreskrifves nemligen i Helsingelagen³²⁹), huru den, som på allmänning ville taga bya-ämne, skulle å den mark, han ville taga till åker och äng, rödja tre dyssiur³³⁰), bygga ett hus i fyra knutar, med två vittnen kringgå intäkten och den märka³³¹); skogen skulle tagas lika bred med åkern och ängen, längden åter bestämmas efter den sträcka, han vid vintersolståndet hunne färdas från morgonen före solens uppgång till middagen, då han borde hafva huggit ett lass stör och vara hemkommen. Den mark, våra äld-

328) *Landn. B.* 329) *Vidherbo B. Fl. XV.* 330) Utan tvifvel samma ord med det i Ångermanland ännu brukliga *dyskja*, betecknande hoplaggade kasar eller bål på svedjeland och ängar, eller *dyssoja*, hög af hopräfsadt hö. Se *Ihr os Dial. Lex.* Man igenfinner roten till dessa ord i det Isländska *dys* eller *dis*, hög, grafhög, deraf verbum *at dysia*, begrava i hög. 331) I *Upl. Lagens Vidh. B. XX.* förekommer följande ställe, som kan tjena till vidare upplysning: "Far man i ökn ok almänning rydher ok rymir, bortfar han ok tilkomber annär i nær-ryddu brötir när bröttu, barkar ok blikar, komber um gardi ok värn: Upkomber then fyrra ruddi, Hvi komt tu i rudhu minna? Näi sigher han, thet är rudha min ok äi thin, jak haver barkat ok blikat: Gifs tha them vald ok vitzord ther haghe haver umhværft ok abor, Ok then havi forgangit ärvodhi sino sum fyrra ruddi:" d. ä. far någon i ödemark och allmänning, rödjer och gör rum; bortfar han, och en annan tillkommer och rödjer nära derintill, barkar och hugger märken i träd omkring den upprödjade trakten samt uppsätter gärdesgård och värn: kommer då den, som förut rödjade, och säger: hvi kom du i min rödja? Nej, svarar den andra, det är min rödja och ej din, jag hafver barkat och huggit märken i träd. Gifves då våld och vitsord åt den, som der har hägnat och satt bo, och den hafve förlorat sitt arbete, som förut rödjade.

sta fäder sålunda tillegnat sig och från ödeland genom sitt och sina hustjenares arbete omskapat till åkrar och ängar, från boställen för skogens vil- da djur till trefliga människoboningar, den var de- ras egen och kallades deras odal ³³²). Densam- ma innehade och besuto deras efterkommande med oinskränkt rätt såsom en egendom, den der tillkom- mit genom deras förfäders odling och plöjning, och hvilken de sjelfva, utan soldater, med sitt eget blod försvarade, till följd hvaraf de betraktade sig såsom helt och hållet egna, sjelffrådande män öfver den- samma, så att de hvarken i en eller annan måtto erkände någons magt och myndighet deröfver och troligen i äldsta tider icke heller deraf betalte nå- gon skatt eller andra gårdar än personliga, sådana, som de frivilligen öfvertagit och sammansköto ef- ter mantal ³³³) eller bondatal. Odalbonden satt en Konung på sin gård och var i allt sin egen herre. Han bär i våra gamla landskapslagar namn af Drott, JordDrott, LönarDrott och La- varder ³³⁴). Öfver sin hustru och sina barn och allt sitt husfolk utöfvade han ett husfader- ligt välde; i alla förhållanden svarade han för hu- sets medlemmar; han gäldade den skada, som af dem tillskyndades andra; han hämnades eller upp- bar böter för det våld, som dem af andra tillfo-

332) Deraf odla, göra jorden till odal (af *od* egendom). 333) I dess äldsta och ursprungliga betydelse af antal af män, i hvilken bemärkelse det förekommer på flera ställen i våra Landskapslagar. Efter all sannolikhet har af ålder ingen egentlig skatt häftat vid jorden, utan all gård i äldsta tider blifvit utgjord efter antalet af bönder eller husfäder. 334) *Gottl. L. c. II. §. 10. c. VI. §. 6. Sk. L. XVII. 2. Vestg. L. I. Orb. m. §. 7. Årfd. B. 24. Retl. B. II. II. Retl. B. 26. Addit. 5. Östg. L. Bygd. B. IX.* Drott nemligen kallades han i all- mänhet såsom husfader, JordDrott såsom jordegare i förhål- lande till sina landtbönder, LönarDrott såsom husbonde i förhållande till sina hustjenare, och Lavarder (Angl. Sachs. Hlaford, Eng. Lord), herre, i förhållandet till sina trälar.

gades; så länge sönerna voro hemma i fadrens bröd, egde de icke rätt att något köpa eller sälja ³³⁵); ännu mindre kunde de fästa lega åt legohjon; allt skulle den gamble karl göra ³³⁶); han var husets herre, familjens domare, offerprest och anförare, den, som slet alla tvister mellan sitt husfolk, förrättade den husliga offerttjensten och vid fiendtligheter anförde sina huskarlar till anfall och försvar; han allena egde betydighet i staten, ty han ensam hade talan vid de allmänna ting och möten, der folkets angelägenheter afgjordes; i tvistemål om jord egde han vitsord både mot Konungen och dess tjenstemän ³³⁷); vittnesmål af andra än byggd- och bolfasta män ansågos icke giltiga i saker, som rörde jordegendom ³³⁸). Dessa boände, jordegande män voro de enda magtegende i riket, ty landtbönder, som icke hade egen jord, tjenstemän, som åto Konungens bröd, alla, som icke stodo på egen grund, egde ingen röst i saker, som angingo det allmänna; man fann icke godt att förtro statens öde och dess viktigaste angelägenheter åt personer, som ingenting hade att förlora, eller åt sådana, som, af andra beroende, icke voro män för sig; derföre icke heller andra än bönder fingo väl-

335) Bondens hustru kunde göra köp till ett värde af 8 penningar, men sonen, churu kommen till mogen ålder, så länge han åt fadrens bröd, var icke "mera köpgildär än thräl hans." *Östg. L. Vins. B. VIII. §. 1.* 336) *Östg. L. Bygd. B. XII. 1.* 337) "Nu thær sum the dela karl ok kunungær: tha aghe karl "uitsordh ok egh kunungær." *Östg. L. Eghna sal. II.* "Biskupper a uitu (ege vilsord) fri kononge, ok lændærmadhær (länsinnehafvare, vasall, länsman) fri biscupi, ok bonde fri "(framför) allum them. Egho böndær by, ok annan kendir "mæn, tha æghu böndher uitu ok eigh lændir mæn." *Vestg. L. I. Jord. B. 5.* 338) "All vitnismal aghu vara bolfast ok innan hundaris takas, chvar madher giter vitnum äpte sinum "vilia skallat," nemligen i frågor om "inlagssä, bygninga vitne, "lansvitne, köpvitne, m. m." *Upl. L. Thingm. B. IX.* "I al-lom Vitnom, Nempdoma och Eedhom skula bolfaste män vara." *LL. Tingm. B. XXXIII.*

jas till värf och befattningar, som fordrade sjelfständighet och medborgerligt förtroende. Härifrån det anseende, som följde dermed, att vara arfbo- ren till odaljord. På Gottland var lag, att en bon- deson, som vårdade så ringa eller så illa sitt fasta fädernearf, att han bortsålde den ärfda gården el- ler sin andel deri, förklarades skild från allt arf med släkt och bröder och från alla medborgliga rättigheter, så att han aktades icke annorlunda än som en utländsk man, och hans söner återkommo icke under samma bondelag och arfsrätt med sin släkt förr, än de förmått förvärfva sig tre marks egendom³³⁹). I allmänhet blefvo de med förakt kalla Grässäti³⁴⁰), som icke hade någon egen jord. Storbönder³⁴¹) åter kallade man dem, hvilka framför andra voro utmärkta, såsom de der egde stora jordagods och voro af ett talrikt husfolk om- gifna; de hade trälar, som förrättade alla till går- den hörande arbeten, húskarlar eller fria hus- tjenare, som än med sin husbonde brukade jorden och bärgade dess gröda, än med honom eller hans söner drogo i vikingafärder att förvärfva rikedo- mar, och landboar (landtbönder), som till eget gagn mot viss afrad brukade serskilda hemman eller delar af drottens jord. Öfverhufvud goda landtmän och goda krigare, voro dessa tiders bön-

339) *Gottl. L. XX. 26.* 340) *Vestg. L. I. Forn. B. 3. 11.*

Utg. B. VIII. Kan härledas af *græs* och *sitia*, betecknande en, som sitter på gräset eller bara backen, husman, inhyses- hjon, som ej har del i byns egor. Schlyter och Collin, till *Vestg. L. v. Grässäti*. 341) Sagornas mikill bondi, motsvarande runstenarnas gudr eller godr bundi, en ut- märkt bonde; *gudr, godr* (god) innebar i forntiden ett myc- ket högt begrepp, svarande mot vårt ädel, förträfflig, duglig. Bonde skrives på runstenarna Bundi, Buandi, hvilket egentligen är Particip. Præs. af verb. *bu*, bo, bebyg- ga, betecknande således en, som bor och bebygger ett ställe, boende, befast man, som eger hus och grund. Jfr Liljegren, *Run-lära*.

der ett frisinnadt, sjelfrådigt slägte, som af alla menckliga ting räknade friheten för det högsta goda och den enda sanna värdigheten. De starka, frihetsstolta dragen i deras ansigte röjde män med själsstorhet och kraft; långt ned på bröstet hängde det vida, yfviga skägget; i deras åtbörder, i deras tal, i hela deras väsende var manlighet och allvar. Genom styrkan af sin känsla och genom sina fränders ifver var en och hvar vigtig som vän, fruktansvärd som fiende; djerf i handling och i alla stycken fri genom sitt mod.

Husfäder, som genom blodsband voro med hvarandra förenade, ansågo sig deraf äfven förbundna att gemensamt skydda och försvara hvarandra. Af slägtskapsförbindelser, såsom de första och varaktigaste banden mellan menniskorna, hafva de första samhällen uppkommit. Ännu i våra Landskapslagar, ehuru, när de bragtes i det skick, hvori de kommit till oss, samhällsordningen redan vunnit en högre grad af utbildning, qvarfinnas märckbara drag af en forntid, då hvarje slägt utgjort ett helt för sig i förhållande till andra slägter, och medlemmar af samma ätt, i onda som i goda saker, stått en för alla och alla för en, så att förolämpningar, tillfogade en af slägtens medlemmar, varit för hela släkten gemensamma. Sådana förbindelser voro de naturligaste skyddsvärn i tider, då lagarna ännu gáfvo ett otillräckligt skydd, och det mesta ankom på manstyrka och personlig kraft. Ännu långt fram i tiden af ett lagbundnare samhällsskick var blodshämnden en helig pligt, den nemligen, att på banemannen hämnas en frändes död. Till uppfyllande af denna pligt inplantade uppfostran och sederna hos alla en manlig anda. Det hörde till tidens öppna, högsinta tänkesätt, att den, som gifvit en annan dess baqe, sjelf skulle göra dråpet kunnigt, annars var det ett skammeligt dråp, som vanfrejdade mannen. Han skulle nemligen

från det ställe, hvarest dråpet skett, gå till närmaste gård och der gifva det öppet tillkänna, så framt derstädes icke voro några af den dräpnes närmaste slägt och fränder; i sådant fall kunde han gå den gården förbi och taga vägen till den närmast derintill varande; funne han äfven der för sig fränder af den döda, då egde han att gå till den tredje gården, men der skulle han lysa dråpet, hvilka män än der inne voro; han skulle kalla sig hvarken björn eller ulf, med mindre hans namn så verkligen vore; han skulle gifva full efter rättelse om sin person och äfven säga, hvar han sista natt hade legat ³⁴²). Detta kallades Viglysning ³⁴³), och det arf, som den dräpne i främsta rummet efterlemnade, var Vigarf, det, att utkräfsja hämnden af banemannen och dennes slägt. Arftagaren kunde för detta ändamål, när behovet så fordrade, påkalla hjälp och biträde af sin frändaflock; men äfven dråparen egde uti sin slägt skydd och stöd att påräkna; begges ätter kommo till hvarandra i ett krigstillstånd. Lagen har i en sednare tidsålder, under dess bemödande att inskränka hämndkrigen inom vissa gränсор, föreskrifvit, hvilka voro de närmaste att taga vigarf, nemligen fader, söner och bröder, moder- och faderfader, son- och systersöner; funnos i lifvet inga sådana närskylda af den dräpne, då skulle vigarf gå som allt annat arf ³⁴⁴). Att uppfylla det åliggande, detta arf medförde, ansågs för en så helig förbindelse, att den var med vanära stäm-

342) Håk. Adalst. Fostr. Gule Tings Lov. Jfr Dale-Lagen, Manh. B. 22. Suderm. L., Manh. B. XXVII. Upl. L., Manh. B. XII. Vestm. L. Manh. B. XXVII. I de Isländska sagorna, synnerligen i Nials, förekomma flera exempel af detta fornsätt att lysa dråp. 343) Lysning eller kungörelse, att ett dråp blifvit begånget. Af vig, dråp, strid. 344) Hets. L. Ärfd. B. XV. Helsingelagen, i dess närvarande skick, är en bland de yngsta af våra Landskapslagar, hvilket ses af des Ärfd. B. XVI.

plad, som lemnade en nära frändes död ohämnad, och man finner antecknad, att söner icke en gång funno tillständigt för sig att dricka arfol och taga arf efter sin fader, innan blodshämnden för honom, om han fallit för en annans hand, blifvit utkrafd³⁴⁵). Endast med blod eller med böter kunde ett dråp försonas; då böter icke bjödos eller icke mottogos, utbröt icke sällan mellan dråparens och den dräpnes ätter en blodig fiendskap, som på ömse sidor ofta kostade många lif³⁴⁶). Att hämma förödelsen af dessa slägtrik, trädde lagens och förståndiga mäns bemedling emellan. Lif för lif förmådde lagen ännu icke gifva, ty endast trälen kunde straffas till lif och lem, all dom åter mel-

345) *Vatnsd. S. c. 22.* Jfr J. Arnesen, *Isl. Retterg.* En Isländsk man, Hall Gudmunson, blef dräpen af Hareks från Borgfjorden söner. Då Bard, den äldste af Halls trenne bröder, något derefter satte sig på Halls plats, slog modren honom på örat och förbjöd honom att sitta der, till dess han hämnats brodrens död. Detta dröjde. Den tid var sed, att man lade maten på bordet för gästerna, ty man hade inga fat. En dag fanns ingen mat framsatt för Halls trenne bröder. Deras moder Thurida kom in med en stor oxboge och delade den till dem. De förundrade sig öfver denna usla ånrättning. Hon svarade: "icke är detta underligt; eder broder Hall var "större man och blef sänderhuggen, och jag har icke för-
"märkt, att J förundrat eder deröfver." Hon lade en sten till hvar och ens köttstycke: "ty J ären icke bättre än sten, "då J icke hämnens eder broder och gören eder slägt skam." Då redo bröderna genast bort och nedlade en af motpartiet, till bot för Hall. *Heidarv. S., Müllers S. Bibl. I.* Sägorna hafva bevarat exempel af dem, för hvilka blodshämnden varit en så helig, oestergiflig pligt, att de från Island och från Norrige förföljt den undanflyktande dråparen ända till Constantinopel och der omsider med hans blod utkraft hämnden för sina fallna fränder. Se Müllers *S. Bibl.* Det var äfven derigenom, Olof Digre i Norrige hufvudsakligen beredde sin olycka och sitt fall, att han, i stället att tillstädja förlikning och förbrytelsernas försonande med höter, lät till lifvet straffa de brottsliga, hyarigenom han ådrog sig en oförsonlig fiendskap af dessas talrika fränder. 346) De Isländska sägorna äro fulla med exempel derpå.

lan fria män var endast förlikning. Mer än att efter lagliga former söka tillvägabringa denna förlikning mägtade lagen derföre icke, då från det fria naturtillståndets forndagar ända långt fram i den mera strängt lagbundna samhällsordningens tider den personliga sjelfständigheten, eller hellre, den urgamla sjelffrådigheten ännu gälde så mycket, att det i alla våra gamla Landskapslagar lemnas till målsegandens fria val, antingen han ville hämnas eller böter taga ³⁴⁷). Den enda således för lagen möjliga utväg, tidens lynne medgaf till förekommande af hämndkrigens utbrott och hämnens förevigande, var den, att hålla de fiendtliga parterna från hvarandra, derigenom lemnande rådrum för sinnena att svalna och för medlande personer till stridens biläggande. Dråparen derföre, sedan dråpet blifvit lyst eller på tinget vidgånget, skulle rymma häradet, fly de bebyggda orter och söka till ödemarken ³⁴⁸). Med honom skulle fly fader och son och broder, eller, derest sådana icke voro till, de nästa fränder uti fyratio nätter ³⁴⁹). Då år var förlidet, kunde dråparen komma ur skogen åter till häradet och under lejd af tinglagets bönder säker och fri färdas till tinget att bjuda målseganden böter för dråpet; mottogos de icke, egde han frihet, sedan åter ett år förlidit, att på nytt återkomma; han kunde på detta sätt bjuda tre gångor inom tre år ³⁵⁰). Emellertid, så länge målseganden vägrade att mottaga böter, var dråparen fredlös, utan säkerhet ³⁵¹) och utan annan tillflykt än i ödemarken

347) "Tha a Malsæghandin vald, hvat han vil hælder hæmna æl-
"ler vidh botum taka." *Upl. L. Manh. B. IX.* Denna grund-
sats genomgår alla våra gamla Landskapslagar. 348) "Tha
"skal han fridh flyiæ (fly såsom fredlös), ætæ hema a daghurdbi
"(dagvard, frukost) ok i skoghæ at natværdhi." *Vestg. L. I.*
Md. I. 3. 349) *Gottl. L. XIII. 1. 2.* 350) *Ostg. L. Dr.*
B. XI. 1. *Gottl. L. XIII. 10. 11.* 351) *1 vandværdhum, i fara*
Vestg. L. II. Forn. B. L.

och skogen³⁵²). I sig sjelf var denna förvisning från samhället icke så mycket ett straff, som icke mera ett skyddsvärn för dråparen, att denne icke måtte falla i sina fienders händer och hans blod gifva nya anledningar till blodshämnd och fiendskapens underhållande³⁵³). Man ville på ena sidan, genom det man afskar eller försvårade tillfället till hämnd och genom de ofta upprepade tillbudena af böter, förmå den förolämpade parten, sedan vreden under de långa mellantiderna saktat sig, att låna villigare öron till den erbjudna förlikningen; på den andra åter, genom den långa fred-

352) Derifrån de skogsmän, stigmän, röfvare, som öfverallt ströfvade omkring i skogarna. 353) Detta är troligen äfven grunden, hvarsföre i Gottl. Lagen (Jfr not. 349) föreskrives, att med dråparen skulle fly hans närmaste fränder, emedan, då banemannen undkom, hämnaden vändes mot dennes närmaste anhöriga. Ännu i XIII århundradet måste Konung Håkan Håkansson i Norrige strängeligen förbjuda "det oskick, som länge varit gängse, att när någon man blefve dräpen, då ville den dräpnas fränder taga den af ätten, som vore den bästa, än skönt dräpet kunde vara skedt alldeles utan hans villja, vetenskap och försvar. Och hade mången man deraf lidit stor minskning på sina fränder. Ty göre vi," tillägges det, "detta till urbotamål, så att enhvar, som hämnar sig på annan man än den, som hafver begått dräpet eller styrkt dertill, skall hafva förbrutit allt sitt gods och sin frid." *Froste Tg. L.*, hos Paus, *Saml. af gamle Norske Love*. Ett lika förbud träffas äfven i våra lagar: "Nu ma egh man hæmnas a annan æn annar gær gærdhina (än som gjort gæringen); hæmnis han sua, tha brytær han edhzsöre kunungxs." *Östg. L. Edhzsö. B. II. 2*. Men innan lagen förmådde så långt inskränka hämnd- och släktkrigen, att blott den verkliga dråparen (*sannan drapare*) fick blifva föremål för hämnaden, sträckte sig i derföret gående tider lagens enda åtgärd derhän, att genom en art af förvisning aflägsna äfven dråparens närmaste fränder, för att sålunda rycka dem undan i säkerhet mot hämndbegärets första, häftiga utbrott. Så sade äfven modren Liot till sin son Hrolleif, när denne gifvit Isländska höfdingen Ingemund banesår: "deti är mitt råd, att du nu drager skyndsammeligen bort, ty medan ett dråp är i friskt minne, är också begärligheten efter hämnd störst." *Vatnsd. S.*

lösheten, frånvaron från hus och hem och kringirrandet i skog och mark, tvinga dråparen, att omsider, derest han förut tredskats, söka frid och förlikning med den dräpnes arfvingar och genom böter försona sitt brott³⁵⁴), "ty dråparen komme "aldrig i fred," heter det i våra gamla lagar, "innan målseganden eller rätter arfvingen (till den "döde) beder för honom³⁵⁵)." Det svåraste hindret för tillvägabringandet af en fredlig förlikning, lagarna hade att öfvervinna, mötte dem i våra förfäders högsinthet och stolthet, som räknade det till skymf för en man med vapen i händer, att taga böter för en frändes blod; det var dessutom icke sjelfva dråpet blott, som gick den dräpnes arfvingar och slägt till sinnes, man lade icke mindre vigt derpå, att slägtens heder genom det begångna våldet var för nära skedt³⁵⁶). Med aktning för denna känsla förklarade lagen den för oskämder man, som mottog böter, toge han dem än första gången, de blefvo honom erbjudna³⁵⁷); våldsmannen borde dessutom, för att fullt fria den förolämpades heder, med tolf män af sin ätt svärja inför sina vederparter, att han sjelf i lika fall skulle taga böter och sig åtnöja med lika upprättelse, om de gjorde det emot honom, som han

354) Jfr Galonii klassiska afhandling: *de prisco in patria Servorum jure*, IV:ta och V:ta P., der detta ämne är grundligen utredt. 355) *Östg. L. Dr. B. V. 1.* Jfr *LL. Dråpm. m. Vilja. XII. 1.* 356) "At somi hans uar skærdær ok man-hælghi hans brutit" (att hans heder var förnärad, och den personliga säkerheten och friden mot honom bruten). *Vestg. L. I. Bard. B. I. pr.* Så yttrade äfven Einar Thambaskelfer, då Haldor Snorreson dräpiti hans frände Kale: "Kales bröder vill-ja vänta heder af mig med sakens fullföljande och böter för "dråpet; det är också opassande för mig, att jag tager det, "såsom en hund vore dräpen för mig; och när detta "blifver tillbörligen hämnadt, skola andra desto mer afhållas "ifrån att utöfva sådan ogerning." *Ol. Tryggv. S. Kúp. ed. 357) Gottl. L. XIII. 10.*

han gjort mot dem ³⁵⁸). Böterna voro dels arfvadels ättarbot; arfvadbot nemligen kallades de böter, som erlades af dråparen till den dräpnes närmaste arfvinge; ättarbot åter de, som efter ett visst förhållande sammanskötos af dråparens faderne- och moderne-fränder intill fjerde eller sjette led och efter sammå förhållande utdeltes till den dräpnes ätt ³⁵⁹). Med dessa böters erläggande och mottagande upphörde krigstillståndet mellan begge ätterna, och till högtidlig bekräftelse af fredsslutet samt till motsvarighet af den Jemnadsed, dråparen svurit, upprepades af den förolämpade parten den heliga Försonings- eller Trygghetseden: "Förlikta vi nu äro vid ölgille och vid måltid, vid ting och möten, vid kyrkostämma och i kungsgård, hvarhelst menniskor komma tillsamman. Vi skola vara så förlikta, såsom aldrig fiendskap oss emellan varit. Vi skola knif och köttstycke och alla ting oss emellan skifta såsom fränder. Kommer hädanefter mellan oss något, som annat är än godt, då skall det bötas med gods och icke med vapen. Ho af oss, som ingången förlikning bryter, eller dräper efter gifven trygghet, han skall varda såsom den jagande ulf, så vidt omkring menniskor jaga ulfven, Christna söka kyrkor, hedningar offra i gudahusen, elden bränner, jorden gror, man nämner moder, skeppet skrider, sköldar blänka, solen skiner, snön ligger, Finnen far, furan vexer, falken flyger vårlångan dag med stående bör ³⁶⁰) under begge vingar, himlen sig

358) *Vestg. L. I. VS. 4. Sk. L. V. 29.* Eden kallades *Jamnadharedher, Jafnadä ed* (Jemnads-ed). 359) *Vestg. L. I. Mandr. B. I. 4, 5. Östg. L. Dr. B. VII. pr. och 2. Hels. L. Manh. B. XXXVIII.* Jfr *Calonius, l. c. I Östg. L. bär Ättarboten* namn af *Oranbot*, af *oran*, feid, blodshämnd. Sammanskötet, som dråparen uppbar af sina släktingar till ättarbotens utgörande, kallas i *Vestg. L. ättarstuthi.* 360) *Vind.*

"hvälfver, jorden bebygges, vinden tjuter, vatten
 "vänder till hafvet och männer så korn. Han skall
 "fjernas från kyrka och Christna män, från Guds
 "hus och goda mäns samqväm och hvart och ett
 "hem, undantagande helfvete. En hvar af oss gif-
 "ver den andra trygghet för sig och sina arfvinn-
 "gar, födda och ofödda, aflade och oaflade, nämnda
 "och onämnda: en hvar gifver trygghet, den var-
 "aktiga, hulda och säkra tryggheten, som städse
 "skall hållas, så länge mull och menniskor äro.
 "Nu äro vi förlikta och förbundna, ehvar vi rå-
 "kas, på land eller i hamn, på skepp eller skär,
 "på haf eller häste-rygg, att dela åror eller ösekar,
 "tomt eller tilja, hvar behof göres. Förlikta äro
 "vi med hvarandra, såsom son med fader, eller
 "fader med son, i all samfärd. Gifv om hvarandra
 "handslag på förlikningen och håll om den väl efter
 "Christi villja och alla dessa mäns vetskap, som
 "åhöra densamma. Den hafve Guds nåd, som hål-
 "ler förlikningen, den Guds vrede, som bryter den.
 "I en lycklig stund vare vi förlikta, och Gud vare
 "förlikkt med oss alla ³⁶¹).

En lemning af denna ätternas sjelfständighet, såsom hvar för sig bestående delar af det stora stamförbundet, är äfven den föreskrift i våra gamla lagar, huru i vissa fall, då medlemmar af en ätt kommo till husfäder af en annan, gislan på ömse sidor skulle gifvas och tagas till betryggande af

361) *Heidarviga-Saga* (hvilken anses vara den äldsta af de nedskrifna, till oss komna Isländska sagorna). Müllers *S. Bibl.* I. En lika, nästan ordagrant härmed öfverensstämmande ed (*Trygdamal*) förekommer i den gamla Isländska lagboken *Gragas*. Den i poetisk drägt klädda eden bär en urgammal prägel, ehuru i densamma några uttryck af Christendomen sedermera blifvit upptagna, emedan på Island den Christna läran blef tidigt införd och antagen. I *Skåne L.* (V. 30.) nämnes Trygghets-eden (*Tryghdär ed*), men något formulaire för densamma finnes icke intaget i våra lagar, hvarföre vi till upplysning för saken lånat det Isländska.

full säkerhet och frid ³⁶²), på lika sätt som mellan furstar pläгат ske. Andra fall förekomma, då ännu i slutet af XIII århundradet lagen tillstädjer, att man samlade sin frändaflock, för att med våld utkräfsja sin rätt af den andra ättens anhöriga ³⁶³). I öfverensstämmelse härmed betraktades äfven döttrars bortgiftande såsom en hela släkten vidkommande angelägenhet, emedan det var af vigt, att sådana släktförbindelser ingingos, som lände till styrka och anseende för släktens medlemmar, men icke till skada och men. Derifrån äfven den stora omgång, den högtidlighet och försigtighet, hvarmed sådana förbindelser mellan tvänne ätter afslötos. Qvinna skulle fästas med fränders råde, ömse sidors slägtingar skulle på fästningestämman vara närvarande ³⁶⁴), och brudgummen var vid tre markers vite förbunden, att till brölloppet bjuda alla fränder intill tredje led ³⁶⁵).

Från detta förhållande, att husfäder af samma slägt utgjorde ett serskildt samfund, kom äfven deras stora omsorg derom, att någon släktens jord icke måtte afsöndras och gå till annan ätt. Ty vid jorden voro alla politiska rättigheter fästade. Derföre odaljorden ansågs såsom en helgedom för hvarje slägt, emedan af dess bibehållande berodde släktens styrka, dess anseende och betydighet i det allmänna. Derifrån de omsorgsfulla och noggranna stadganden i våra gamla lagar, att slägternas odal måtte bibehållas och slägtjord aldrig afhändas utom ätten. Icke förr än verklig nöd dref, egde någon rätt att bortsälja sin odaljord. Denna skulle då först hembjudas de när-

362) *Vestg. L. I. Gipt. B. 9: 1. Östg. L. Gipt. B. VIII. 2.*

363) *Upl. L. Ärfd. B. II. 364) Upl. L. Ärfd. B. I. Suderm. L. Gipt. B. I. Dal. L. Gipt. B. Hels. L. Ärfd. B. I.*

Vestg. L. I. Gipt. B. 2. II. G. B. II. 365) Östg. L. Gipt. B.

VIII. 1.

maste skyldemännen och sedan, om dessa icke för-
måde köpa, längre frångrenade släktingar ända
till de fjermaste fränder, "ty aldrig," säges det i
en af de äldre bland våra Landskapslagar, "män-
"de odaljord köpas utom ätten ³⁶⁶)." Detta är upp-
rinnelsen till den ännu i dag bibehållna börd-
rätten, fordom så helig, att äfven i de fall, då
jordegor måste lemnas till böter, fädernes-fränder
förbehållit sig att lösa fädernejord och mödernes-
fränder modernejord ³⁶⁷). Från denna omsorg för
ättens bibehållande vid sin jord leder sig troligen
äfven det, att dotter i gamla tider ej fick taga arf
med son ³⁶⁸), emedan hon, bortgiftad till en frem-
mande ätt, hade till densamma då äfven öfver-
flyttat odalrätten och dermed minskat fädernesläg-
tens anseende.

Häri genom, mer än genom något annat, är
det, bondeståndet hos oss förblifvit i besittning
af sina fädernehemman och bibehållit sig sjelfstän-
digt. I länder, der lagarna icke med lika sorg-
fällighet vakat för de fria jordbrukarnes bestånd,
hafva de fordna odal- eller allodial-hemmanen blifvit
sammanslagna till stora egendomsmassor, präktiga
herresäten hafva intagit bondbyarnas ställe, och de
fria, stolta män, som förr brukade sin egen jord, ned-
sjunkit till torpare eller fattiga, underlydande hem-
mansbrukare; stora, väldiga herremän hafva upp-
kommit, men den sjelfständiga, besutna allmogen
antingen helt och hållet eller till stor del försvun-
nit. Våra fornfäder lade band på den jordfasta
egendomens fria rörlighet, emedan de ansågo det
för staten viktigare att hafva fria, sjelfständiga med-
borgare, som med starka band voro fästade vid
fädernejorden, och emedan de trodde, att ju flera
sjelfständiga jordegare en stat eger, desto bättre är

366) *Gottl. L. XXVIII. 1. 5.* 367) *Dale L. Th. B. 20.* Jfr
Burman, om Prov. L. V. H. A. Ak. HH. VI. 368) Jfr
Östg. L. Ärtf. B. II. pr.

statens sjelfständighet tryggad och bevarad. Det har derföre af ålder, årtusenden igenom ända till våra dagar, varit en af våra lagar städse hyllad, ehuru icke i all sin fordna stränghet bibehållen grund-sats, att, till upprätthållande af den fria odalman-naklassens styrka och bestånd, arfvejord ³⁶⁹⁾ icke finge genom köp, gåfva eller testamente afhändas, eller att, derest sådant skedde, densamma kunde af arfvingen eller de närmaste skyldsmännen återbör-das, hvilket fordom kallades att återtaga gamla byrd sina ³⁷⁰⁾. För den sjelfständighet och det medborgliga värde, Sveriges allmoge framför dess likar i andra länder bevarat under alla tidernas stormar, och för det upphöjda mod och de an-strängningar af kraft, hvarmed denna allmoge upp-trädt vid så många tillfällen af fäderneslandets sto-ra nöd, derför hafva vi till en icke ringa del att tacka våra gamla fäders stora omvårdnad för slägt-jordens bibehållande inom ätten och den omsorg, hvarmed våra lagar, mindre afseende ekonomiska beräkningar, än hvad som gifver fosterländskt sin-ne och underhåller fosterländsk anda, närt och un-derstödt den rena, oskyldiga kärleken till förfä-drens jord, väl vetande, att denna kärlek föder och fostrar stora medborgliga dygder; af henne är kärleken till fäderneslandet en dotter.

369) I äldsta tider gjordes ingen skilnad mellan ärfd och för-värfd egendom, och ehuru den från förfäderna ärfdä jorden förnämligast och egentligen kallades Odal, ansågs dock såsom sådan äfven den lagligen köpta och förvärfvade jorden i köparens hand, ty "lösa ej bördemän jord, då är penningpungen odals-man (*lösa ai theer (byrda män), tha är siuder odhals madh-ir*)," heter det i Dale L. Th. B. 20. Huru sedan till att hej-da de tillåtna, öfverhandtagande gåfvor och testamenten af jord till kyrkor och kloster och förekomma, att ej hierar-chien slog under sig mesta delen af rikets jord, skilnad bör-jade att göras mellan afvinge- och arfvejord, och huru Päfvar-ne fördömde denna skilnad, kallande den en förderfflig lauds-sed, derom mera på sitt ställe. 370) Landskapslagarna.

Det låg i sakens natur, att ett vandrande folk, som på krigståg tillbragt en följd af år, derunder haft anfall och försvar till enda ögonmärke för alla träffade anstalter och anordningar, äfven i samma anda skulle ordna alla inrättningar vid nedsläendet af fasta bopålar uti ett i besittning taget land, så mycket mera, om der bodde vid sidan af dem andra folkstammar, äldre invånare af landet. Således inrättades hos oss i statens början allt på en militärisk fot. Hvarenda vigher³⁷¹⁾ man förblef pligtig att vid uppbåd taga till vapen och draga med sin höfding ut till strid. Hela folket bildade en till anfall som till försvar alltid färdig här. Såsom en följd deraf, då folk och här, medborgare och krigare, utgjorde ett, blef statens första militäriska inrättning äfven grundvalen för dess civila eller borgerliga. Så skedde, att de ursprungligen efter släktskaper och hundradetal ordnade härhoparna³⁷²⁾ kommo att fortfarande utgöra de vanliga afdelningarna af folket eller hären, så att de, som i krig under sin serskilda höfding utgjort ett krigsförbund, bildade i det borgerliga lifvet ett freds- eller samhällsförbund, till hvilken ända de för tvisters förlikande eller afdömande och för gemensamma rådplägingar i gemensamma angelägenheter hade sitt eget ting och sin egen höfding. Från en sådan början blef häradsindelningen ett bestående hufvuddrag i vår samhällsförfattning, och häraderna fingo med samhällsordningens fortskridande utveckling ett beständare och mera fullkomnadt skick. Släktförfattningen hade sin grund i de första af naturen sammanknutna förhållanden mellan människorna. Häradsamfundet åter var en på grund af gemensam öfverenskommelse mellan serskilda husfäder ingången borgerlig samhällsförening till försäkrande af ömsesidig frid och att med förenade krafter bistå hvarandra till skyddan-

371) Stridbar, vapenför, af vigh, strid. 372) Jfr ofvan s. 509—510.

de af egendom och personlig säkerhet mot hvarje våld. Dråp således, begångna inom häradets område, ansågos såsom brott mot den ömsesidigt försäkrade tryggheten och friden, hvarföre, utom böter till den dräpnes närmaste arfvinge och ättarboten till dess fränder, äfven till häradet måste erläggas serskilda böter, kallade friböter, såsom en försoning för fredsbrottet eller det inom häradet öfvade våld mot den personliga säkerheten ³⁷³). Klagomål och svaromål skedde på tinget under öppen himmel i menighetens närvaro. Häradets höfding eller domare, som af häradet sjelft var vald, och nämnd, som af begge parterna godkändes, suto öfver rätten, förlikade de tvistande eller afsade domen muntligt, utan alla omkostnader, efter landsed och häfd eller naturlig billighet ³⁷⁴). Åtnöjde sig icke parterna med domen, så stod dem fritt att med vapen afgöra sin tvist. Till bättre befrämjande och bevarande af god ordning i alla saker blefvo häraderna inom sig grenade uti mindre afdelningar, af hvilka den första och allmännaste varit uti fjerdingar ³⁷⁵), i spetsen för hvilka stodo fjerdingshöfdingar. Kom i något ärendede Konungens budskap till häradet, eller blefvo våldsgärningar inom häradet begångna, eller förekommo andra frågor af vikt, då skulle budkafla uppsäras och utsändas, en till hvarje fjerding af häradet, att sammankalla häradets husfäder till ting.

- 373) Derifrån häradets andel ännu i dag af böter i dråps- och såramål. 374) En utförligare framställning af lagskipningen och af samhällstillståndet öfverhufvud efter de upplysningar, Landskapslagarna gifva vid hand, besparas till det tidhvarf, hvarifrån dessa lagar i sitt närvarande skick kommit till oss. Vi inskränka oss här, att ur dem och ur fornsagorna framleta sådana uppgifter och drag, som kunna leda till någon kännedom af samhällsförfattningens äldsta skick, dess grund och rot. 375) Så åtminstone i Öster- och Vestergötland, Upland, Södermanland och Vestmanland, enligt hvad dessa landskapers gamla lagar gifva vid hand.

Budkaflan skulle gå rätteligen fram och ej åter, så att, då den kom östanifrån i byn, skulle den gå vesterut, och kom den från söder, skulle den gå ut åt norr; bönder som landboar, alla voro pligtiga att den bära, endast änkor icke, som ej hade söner äldre än femton år, och fritagna voro äfven de torparkarlar, som i skogen bodde. På kaflan var med runor eller märken ärendet ristadt, och böter voro i lagen stadgade för den, som budkaflan nedlade eller villade och förvände ³⁷⁶). Såsom i dessa tider de flesta krigståg skedde till sjöss, så hafva serskildt med afseende derpå härader-na varit i skeppslag ³⁷⁷) indelade. Man känner dock icke det noggranna förhållandet dermed i alla landskaper, men det ser man af Uplands- och Vestmanna-lagarna, att i förstnämnde landskap ett härad innehållit fyra och i sistnämnde tvänne skeppslag ³⁷⁸), och de gårdar, som lydde under samma skeppslag, voro pligtiga att för krigsfärder tillhandahålla ett skepp med alla dess tillhörigheter samt detsamma utrusta med skeppsmanskap och kost.

Då en fredsbrytare blef fredlös förklarad vid häradets ting, sträckte sig denna fredlöshet icke längre än inom häradssamfundet ³⁷⁹); först sedan hans brott blifvit vid landstinget anmäldt och beifradt, blef han fredlös förklarad öfver hela lagsagan ³⁸⁰).

376) *Upl. L. Thingm. B. I. Suderm. L. Th. B. II. Vestm. L. Th. B. V. Hels. L. Th. B. I.* 377) Invid sjökusten var landet endast indeladt efter skepps-rederier, det vill säga, att häraderna der buro namn af skiplag (skeppslag). Derröre äfven Svithiods kustland fordom varit kalladt Rodin (af *roder*, rodd), hvaraf så väl namnet som den fordna skeppslags-indelningen ännu är öfrigt i Roslagen eller Rodslagen. Jfr Geijer, *Sv. F. H. I.* 378) *Upl. L. Kun. B. X. Vestm. L. Kon. B. XII.* 379) "Tha skal han fridhlös fara um alt thæt thingmötit, sum han var fridhlös gör a ok egh vidharin." *Östg. L. Dr. B. III: 4.* Jfr *Vestg. L. III: 80.* 380) "Utan the "sum eftir kæra farin til lionga thingxs ok uitin theor mæð

Ty hvad häradet var i afseende på de fria husfäderna, detsamma var landskapet i afseende på de under gemensam lag förenade häraderna; det förra omfattade ett förbund mellan husfäder af förenade ätter till betryggande af egendomsrätt och gemensam frid; lagsagan utgjorde till samma ändamål ett förbund mellan häraderna sjelfva och omfattade hela stammens gemensamma angelägenheter. Såsom Häradshöfdingen på häradstinget, så förde Lagmannen ordet på landstinget. Ett sådant för landskapets alla härader gemensamt ting har i Östergötland det Lionga ting varit, hvarom i Östgötalagen³⁸¹) talas, och i Vestergötland det Landsting eller Thing aldragöta (alla Göters Ting), som i Vestgötarnas lag³⁸²) omförmåles; Gottlänningarne hade sitt alla Gutars Ting³⁸³), Dalelagen³⁸⁴) talar om stämning under landsnämnd, och Helsingelagen³⁸⁵) om Helsingarnes Landsting. Till Lagmannens befattning hörde äfven det, att på dessa allmänna ting uppläsa och förklara lagen. Tänke- och kärnspråk, sådana vi öfverallt möta i våra gamla Landskapslagar, hafva troligen varit de första domareregler³⁸⁶); korta, enkla, affattade med starkt tonfall efter den fornskandinaviska skaldekonstens regler³⁸⁷), så att något ord icke lätteligen kunde uteglömmas eller för-

”tuem mannum at han var laghsottær (lagsökt) a mæthingi
 ”(häradstinget) firi sina sanna gærdh. Sidan skal han fridblös
 ”fara um alla tha laghsaghu, och alle the sum a lionga thingi
 ”uardha giordhe fridhlösi.” *Östg. L. l. c.* 381) *Östg. L. l. c.*
 Jfr *Vad. B. VI. pr.* 382) *Vestg. L. I. Bard. B. I. pr. Retl.*
B. I. pr. II. Gipt. B. XII. Forn. B. XXXIX. 383) ”Gutn-al
 thing.” *Bih. till Gottl. L. c. II.* 384) *Th. B. II.* 385) *Thingm.*
B. VI. 386) Jfr *Burman, l. c.* 387) Derifrån kommer
 sannolikt äfven, att de capitel, hvari Balkarna i våra Land-
 skapslagar äro indelade, blifvit kallade Flocker, ty *flockr*
 betecknar egentligen en kort sång, flockar således en hop
 sammanfattade verser. Jfr *Rabenius, Comment. de factis lit-*
teraturæ Jurid. in Suecia.

bytas; utan att strax en brist eller lucka förspordes, hafva de i minnet blifvit så mycket trognare bevarade, då tillika deras vigt och värde och den ständiga tillämpningen af dem såsom rättesnören för den borgerliga samfundslefnaden gjorde det lika nödvändigt som lätt för hvarje husfader att behålla dem i en lefvande hugkomst. Med samhällsordningens fortgående utbildning blefvo de första enkla, af Oden stadgade eller efter fornhäfd och naturlig billighet vidtagna grundsatser mångfaldigade; folkmängdens tillväxt, odlingarnas tilltagande, egodelarnas förökning, slägtternas utgrening och blandning och de många af detta allt uppkommande nya rättsförhållanden samt ökade anledningar till tvister förde naturligen efterhand till antagande af nya lagseder och bruk, som genom häfd fingo gällande kraft. Sådana inom det egentliga Svithiod häfdvunna rättsgrundsatser och laga stadgar sammanhemtade Vigher Spa, en lagklok man i hedentima ³⁸⁸), ordnande dem i vissa afdelningar, som efter honom fingo namn af Vighers Flockar. Detsamma gjorde i Vestergötland en Lagman vid namn Lumber ³⁸⁹). Han tillhopsamlade och iordningbragte de hos Göterna gäl-

388) "Lagha yrkir var Vigher Spa, hedhin i hedhnum tima." *Föret. till Upl. Lagen.* Det i gamla editionerna af Uplandslagen inom parentes gjorda tillägget: "han" (Vigher Spa) "var utsändir af Ingiald Svea Kununge", lærer, såsom mig blifvit meddeladt af Hr Doctor Schlyter, icke finnas i någon af de nu för handen varande gamla handskrifter af Uplands-lagen. 389) I den med Vestgöta-lagen åtföljande förteckning på Vestergötlands Lagmän säges om honom, "att han var född i Wangum, "och der ligger han i en kulle, förty att han var hedning." I Vånga socken i Skånings härad, $1\frac{1}{2}$ mil från Skara, ligger en mycket stor hög, som ännu i dag bär namn af Lumbers hög. Tunelds *Geogr.* Sonliga påstå, att Lumber skall hafva lefvat i VII århundradet, andra åter uppflytta honom till det IX:de eller X:de. Det ena är lika osäkert som det andra.

lande domare-reglor samt lade till dessa sådana af honom uttänkta och af folket gillade stadgar, som tjente till ett lagligt och noggrannare bestämmande af de fria husfädernas och de förbundna slägternas ömsesidiga förhållande till hvarandra i det borgerliga samfundet. Denna samling blef sedan kallad Lumbs lag. Af Vighers flockar har Uplands-lagen sin upprinnelse, och Lumbs lag ligger till grund för Vestgöta-lagen. Det tillhörde Lagmannen i tvifvelsamma rättssaker eller då fall förekommo, för hvilka de förra lagbuden icke voro tillräckliga, att utfinna och förmedla rätten; hans utslag och domar i sådana fall, sedan de för folket blifvit framsagda, lades till lagen och tillämpades vid andra mål af enahanda beskaffenhet; på detta sätt med samhällets fortskridande utveckling utbildades äfven lagarna för detsamma, och emedan hvarje landskap hade sin egen Lagman och betraktade sig såsom ett eget, sjelfständigt samhälle, fick derigenom hvarje landskap äfven sin egen lag. Så hafva de serskilda Landskapslagar uppkommit, hvarefter de serskilda landskaperna varit styrda, till dess en allmän, för hela riket gemensam lag i det XIV:de århundradet förbereddes och i det XV:de antogs. Vestmanna-, Dale-, Helsinge- och Sudermanna-lagarna hafva alla en stor öfverensstämmelse och likhet med Uplands-lagen; dessa samtliga landskaper nemligen, såsom tillhörande det egentliga Svithiod, utgjorde ett större sammanbundet helt för sig, och såsom hufvudsakligast befolkade af invånare, hvilka utgått från de med Oden invandrade stammar, lågo likstämmiga sedvänjor redan till grund för deras lagar; de årliga Alls-härjar-tingen dessutom och de på dessa stora nationalmöten mellan Konung och folk afhandlade saker bidro väl äfven mycket till en viss likstämmighet mellan de serskilda landskaperna i laga stadgar och bruk, och äntligen, då efter Christendo-

mens allmännare inflytande och deraf föranledda stora förändringar i samfundsförhållandena en förbättring och omarbetning af Uplands-lagen eller de så kallade Vighers flockar blef företagen och tillvägbragt i slutet af XIII århundradet, läto derefter äfven de öfriga Svithiodska landskaperna hvar för sig omarbete sina lagar, hvilka alla derföre, såsom dels utgångna från likstämmiga rättsgrundsatser, dels sedermera utbildade efter enahanda författningar, naturligen måste i alla hufvudsakliga delar blifva med hvarandra öfverensstämmande. Mellan de Svithiodska lagarna åter och de Götiska träffas vissa skiljaktigheter, som till en del väl torde leda sig derifrån, att de Götiska upprunnit från egna, med Svearnas i vissa fall olika landsseder, till en del åter, och kanske förnämligast, hafva sin grund deri, att åtskilliga af de fornsedvänjor och laga bruk, som ensamt dels i Gottlands, dels i Göta-lagarna förekomma, äro sådana, som vid de Svithiodska lagarnas sednare omarbetning måst vika för Christendomens och konungamagtens starkare inflytande eller icke lämpat sig till samhällsskickets då vunna utbildning. Vestgöta-lagens äldre codex anses tillhöra början af det XIII århundradet, dess yngre codex åter och Östgöta-lagen slutet af samma århundrade ³⁹⁰). Gottlands-lagen röjer i många stycken ett fornaidrigt skaplyne, vittnande om en tid, som icke ligger fjerran från hedendomen ³⁹¹).

390) Se Collins och Schlyters företal till Vestg. och Östg. lagarna. Genom de sednast utkomna, af Herrar Collin och Schlyter besörjda, ypperliga editioner af nämnde lagar hafva vi af Vestg. lagen fått tvänne codices, en äldre och en yngre, hvilka Stjernhjelms i den af honom föranstaltade editionen af denna lag sammansmält till ett helt. 391) Jfr Burman, om Prov. Lagarna. Men jemte indelningen utan Balkar och tystnaden om Konungens andel i vanliga dråpböter, synes om Gottlands-lagens höga ålder icke mindre vittna förbudet mot barns utkastande, mot afgudadyrkan i skogshult och på högar samt mot allt gammalt, som hedendomen medföljer, m. m.

Att äfven Småland eller egentligen det district deraf, som från fordom varit kalladt Tiohärads lagsaga³⁹²), haft sin egen lag, eger man spår till, ehuru densamma nu mera icke finnes kvar³⁹³). Smålands nordliga del deremot har lydt under Östgöternas lag, likasom Nerike och troligen äfven Vermland haft samma lag med Vestergötland.

Det, att hvarje landskap ännu så långt fram i tiden hade sin egen lag, och att denna till sin stam och rot uppvext ur folkets seder, under folkets vård handhafdes, fortbildades och lämpades efter samhällsförhållandenas, tidernas och orternas kraf, har på Svenska folkets medborgliga sinne och karakter haft ett stort och viktigt inflytande; ty derifrån, att lagen, utgången ur folkets sköte, äfven af folket vårdades såsom ett skötebarn, kom den, alla tider igenom hos våra förfäder rådande, stora, utmärkta ömtalighet för lagens bestånd och efterlefnad, hvarigenom hos dem äfven föddes och i folklynnnet inplantades en stark och lefvande känsla för rätt; de betraktade sin lag såsom ett bolverk för egande rätt, medborglig säkerhet och frihet, derföre icke heller något af våra förfäder beifrades med större häftighet än det, om landets herrar bröto landsens lag, ty detta blef dem tillräknadt såsom det största brott, hvilket äfven Frejvid erinrade Olof Skötkonung, då han sade till honom: "alla Svear villja hafva urgammal lag och sin fulla rätt." Af lagen, såsom uttrycket af folkets allmänna villja, förde äfven Lagmannen sitt vär-

392) Jfr ofvan s. 492. 393) Endast ett fragment af Smålands kyrkobalk finnes ännu öfrigt (se *Act. Litter. Suec. A:o 1732*), och att denna kyrkobalk icke, såsom Wilde (*Sv. beskr. Lagars grund m. m.*) förmodar, tillkommit endast för biskopsdömets skull, som af Biskop Sigfrid inrättades, synes man kunna sluta deraf, att i den förteckning, vi hafva öfver Konung Magnus Erikssons böcker, bland dessa äfven Smålands Lag finnes nämnd.

dighetsnamn, och han hade hela sin magt och myndighet endast deraf, att han var lagens görmare och tolkare, den, som skulle veta att lag skilja och rätten utfinna, hvarföre äfven andra domare skulle under honom skjuta sina domar, när de icke visste någon lag, som tillämplig vore ³⁹⁴). Såsom lagens man var han landskapets högsta förståndare, böndernas förestyrare i alla borgerliga angelägenheter, den, som i alla saker mest rådde bland dem; han svarade på deras vägnar, då Konungen eller Jarlen drog genom landet och höll stämman med dem; alla följde honom, och de väldigaste män vågade knappast komma till deras allmänna ting, innan han och bönderna dertill gifvit sitt tillstånd ³⁹⁵). Ingen tjensteman fick komma till detta myndiga och viktiga embete, ty bondeson skulle Lagmannen vara, han borde höra till de fria odalmännernas klass, alla bönder skulle honom välja med Guds miskund ³⁹⁶). Det synes, såsom man fruktat, att konungagunst månne för en Konungens man vara angelägnare än folkets sak. Man ville, att den, som skulle föra de fria männernas talan, sjelf äfven skulle vara en i allo fri och oberoende man, ej afhängig af en annans tjenst och nåd och icke bärande fruktan och räddhåga för någon. Man valde till Lagmän ansedda och förståndiga husfäder, sådana, som från barndomen blifvit uppfostrade i kärlek till fädernebyggden, som voro om landets seder och lagar kunniga och väl erfarna, och som genom egen samt fäders sparsamhet och flit samlat stora egodelar i liggande gods, Jorddrottar, för hvilka landets bästa och väl, odalmannarätt och frihet voro så heliga och dyrbara, att de icke kunde dem kränka eller förråda utan sitt eget förderf. Till sådana män hade folket för-

394) *Vestm. L. Th. B. X. XXV.* 395) *Sn. Sturl., Ol. den Hel. S.* 396) "Bondæ sun skal Lagmadher væræ, thy skulu kallir bonder ualde meðh gusz miskun." *Vestg. L. I. Retl. B. 3.*

troende. Ofta trädde son i embetet efter sin fader, och inom vissa slægter, såsom Thorgnys i Upland och Carls af Edsväre i Vestergötland, har lagmans-embetet likasom gått i arf från fader till son.

Det högsta anseendet och största myndigheten egde Tiunda- eller (såsom han i de gamla lagarna kallas) Uplands-Lagmannen, ty han var den, som på de stora allmänna national-mötena tolkade allmogens villja och beslut. Ett lika företräde hade Uplands-lagen framför de öfriga landskapernas lagar, emedan efter densamma alla skulle rätta sig i de mål, som efter de andra lagarna icke kunde skiljas ³⁹⁷). Öfverhufvud intogo Folkländerna första rummet i det stora riksförbundet, ty de hade i alla stora, viktiga samhällsfrågor den afgörande rösten ³⁹⁸). Grunden till dessa, folklanden tillkommande företrädes-rättigheter låg utan tvifvel deri, att de såsom det äldsta, ursprungliga Svi-thiod, första bosätet för de med Oden invandrande folk, utgjorde Svea-stammens moderland och den religiösa lagstiftningens hufvudsäte, der Odep haft sin borgstad och der nationen hade sitt stora gemensamma hufvudtempel, hvarest all hären kom tillsamman till det årliga national-tinget och till firande af de stora, gemensamma national-festerna. Folkländerna därför betraktades såsom riksförbundets medelpunkt och stamsätet för det herrskande folket.

Konungen, såsom det helas öfverhufvud, var högsta föreståndaren för de religiösa angelägenheterna, utöfvade i rättssaker den högsta domaremagten, så att under hans dom hänskötos mörka och invecklade mål ³⁹⁹), hade anförarskapet öfver krigs-

397) Sn. Sturl., *Ol. den Hel. S.* 398) "Så hafver alltid varit, att hvad Upp-Svea höfdingar stadfäst sig emellan, det hafva de andra landsmännen åtlydt." Sn. Sturl. l. c. Jfr ofvan s. 419. 399) Jfr ofvan s. 415.

magten både till lands och till sjöss och förde ordet på Allshärjartingen vid öfverläggningarna om det allmännas angelägenheter. Till konunga-omsorgerna hörde, att värna kusterna och landet för härjningar af Vikingar och andra, att vaka öfver den allmänna friden och säkerheten och att straffa illgerningsmän ⁴⁰⁰). Lågmän som hofmän, höfdingar som bönder, alla fria, vapenföra män voro pligtiga, att på utsatt tid och ort infinna sig med kost och fulla vapen, då fiende hotade landet, eller eljest då Konungen ledung (krigsfärd) påbjöd. I det sistnämnda fallet synes han vanligen redan om vintern på Allshärjartinget hafva gjort kunnigt, då han ville hafva här af landet till företagande af krigsfärd utom rikets gränсор. Ty han, Konungen, rådde för kriget, så att det af honom berodde, antingen han ville "sitta qvar" (hålla fred) eller här utsända; han kunde uppbåda så stor del af det ledungspligtiga folket och så många af de vanliga skeppen, honom godt syntes; han egde äfven sjelf råda, huru länge han ville ute vara ⁴⁰¹), och

400) Jfr ofvan s. 485—86. 401) "Nu biudher Kununger lidh ok ledhung uth, biuds uth rodh ok ræth" (eller: "Nu biudher Kununger lyd ok ledhung ut, tha skal matu til skips bæræ, then skal fara ther ældzter ær a færd.") — — — "Vil Kununger siælver uthrikis fara, æller hær sin uthsænda: Radhi siælver huro længi han vil uthi vara, Ok æpti thy varder han ledhung uthbiudhiæ, han vil siælver uthi vara. — — Sitær han qvær, ok vil æi siælver uthfara, ok æi hær sin uthsænda: Tha ær lagha ledhunger, ætta pund ok ætta spæn i hamnu hvari m. m." *Upl. L. Kun. B. X. Suderm. L. K. B. X. Væstm. L. K. B. XII.* Man har på grund af det bekanta upptrædet å Allshärjartinget, då Olof Skötkonung blef tvungen att mot sin villja ingå fred med Norrige, velat draga den slutföljd, det Konungen icke egde magt att påbjuda utrustning af skepp och folk till andra krigsfærdier utom rikets gränсор, æn hvartill folket samtyckt. Man skulle då på samma grund och med lika rätt æfven kunna påstå, det Konungen icke egde rättighet att bortgifta sin dotter, innan han deröfver på Allshärjartinget inhemtat folkets tankar och beslut, ty Olof Skötkonung

och på härfärden visade honom alla en ovillkorlig lydnad ⁴⁰²). Redan våra förfäder visste, att en

blef ju på samma gång mot sin villja äfven tvungen att bortlofva sin dotter Ingegerd till Konungen i Norrige. Det ens med det andra höter till de i historien icke ovanliga företeelser, att Konungar genom sin svaghet, eller genom sitt okloka uppförande, blottställt sig sjelfva och sin myndighet. Jemförelser med inrättningarna, sederna och den ursprungliga författningen hos närbeslägtade stammar äro visserligen vid många tillfällen mycket upplysande, men måste dock alltid begagnas med varsamhet och med ständigt hänsende på de skiljaktigheter, som locala omständigheter eller olika samhällsskick och andra förhållanden kunna hafva föranledt mellan beslägtade folk. Derföre att hos de Germaniska stammarna folket icke deltog i andra krig, än det sjelft varit med om att besluta, följer icke ovillkorligen, att förhållandet varit detsamma i Skandinavien. Redan Tacitus (*Germ.*) anmärker om Gothonerna, att de voro konungamagten mera undergifna än de öfriga Germaniska stammarna ("*Gothones regnantur, paulo jam adductius, quam cæteræ Germanorum gentes, nondum tamen supra libertatem*"), och om Svionerna, att hos dem "*unus imperitat, nullis jam exceptionibus, non precario jure parenti.*" Det synes, såsom har hos de Germaniska stammarna den presterliga magten varit afskild eller åtminstone tidigt afsöndrat sig från den presterliga. I Svithiod deremot var den högsta konungliga, den högsta presterliga och högsta domare magten förenad hos samma person, och derifrån utan tvifvel kom, att Svionernas Öfverkonung egde ett anseende och utöfvade en magt, som man icke var van att finna hos de öfriga folkens Konungar ("*ubi regnator omnium Deus, cætera subjecta et parentia.*" Tacitus, l. c.). Förbindelsen att hörsamma Konungens härbud och följa honom i krig låg dessutom redan i naturen af statens militäriska inrättning och öfverensstämd för öfrigt med folkets krigiska karakter och krigiska religion, så att man kan anse den rättigheten, att förklara krig och sluta fred, hafva ifrån Sveastatens första stiftelse tillhört Konungen ensam. Åtminstone kan hvarken i våra gamla Landskapslagar eller i fordna sagor något upptäckas, som antyder ett motsatt förhållande. ⁴⁰²) "*Domi pares esse gaudent, in proelium euntes omnes præbent obedientiam Regi, vel ei, qui doctior cæteris a Rege præfertur.*" Adamus Brem., *de situ Daniæ.*

menighet icke kan regera, derföre de i afseende på krig och fred och allt, som hörde till betryggandet af det helas säkerhet och bestånd, öfverlemnade den högsta ledande omsorgen åt en enda, emedan i enheten är kraft. Med så mycken magt hos Konungen bestod dock folket fritt.

Mellan furstar nemligen, hvilkas magt stödjer sig på besoldade armeer, och andra, som endast genom folket äro starka, eger i mer än ett afseende en stor skilnad rum. En Konung, som icke eger att uppbära andra skatter, än de af folket bevilljade, och icke har andra vapen än fria medborgares, måste regera i samråd med sitt folk och i folkets anda. All sann frihet, såsom en djup kännare af folkens häfder anmärkt, hvilar på en af dessa begge grundfästen, att en stats medborgare tillika äro krigsmän, eller att krigsmännen äro goda och förståndiga medborgare ⁴⁰³). Det förra var fallet i folkfrihetens äldsta tider. Att detsamma i Sveriges rike längre än i många andra Europas länder tjent till ett starkt och mäktigt värn för folkets frihet, det kom bland annat af de sjelfständiga och slutna föreningar, lagsagorna inom sig bildade, och att i spetsen för dem stodo män, som folket valda, dock framför allt och förnämligast deraf, att de alla hade en fast och gifven föreningspunkt i de årliga Allshärjartingen. Norriges folk ehuru krigiskt och frihetssinnadt, måste dock ofböja sig under despotismens arm, just derföre, att dess fylken mellan sig icke hade något samband så att det blef för Konungen lätt att betvinga en efter annan, ännu mer, då i spetsen för dessa fylken stodo läns herrar, af Konungen tillsatta och a

403) "Alle wahre Freiheit beruhet auf einer von diesen beyden Grundfesten, daß die Bürger Kriegsmänner seyn, oder daß die Kriegsmänner gute und verständige Bürger seyn." Joh. A. Müller.

henom beroende, hvaremot i Sverige landskapernas föreståndare hade hela sin magt af folket och i folket sitt stöd, derföre de äfven med frimodighet inför Konungen förde folkets talan; de voro tolkare af dess villja och beslut, och samtycke och bifall af folket fördrades i frågor, rörande religionen och samvetsfriheten, lagars stiftande, gårders eller andra skyldigheters öfvertagande samt allt annat, hvad till folket hörde och landets ekonomiska ärender angick. Öfver alla sådana saker egde Konungen ingen magt att besluta, innan han dem framställt för landets fria husfäder, odalbönderna. När dessa myndiga, bolfasta män, hvar i sin stad en man för sig, kommo väpnade tillsammans till Allshärjartingen i Upsala, då kände de sin betydenhet och sin styrka. Dessa årliga möten utgjorde det sammanhållande bandet mellan dem, de voro grundstödet för deras anseende och det medel, hvarigenom de kunde hafva och bibehålla grundsatser. Detta blef ännu lättare derigenom, att en förde ordet på hela odalmenighetens vägnar. Det var Tiunda-lagmannen. Han svarade på böndernas vägnar till Konungens framställningar. Att dömma af det ringa, vi känna, af hvad på dessa möten föregått, synes det, att bönderna sällan afvika från Lagmannens tillstyrkanden eller förklarar ett ogillande af hans tal; detta är ett icke mindre stort och talande vittnesbörd för Tiunda-lagmannens redliga och trofasta odalmanna-charakter, och det för de fria, högtsinnade odalmännen själfva är hedrande, att med förtroende hafva slutit sig till sina föreståndare och samdrägtligen följt deras erfarenhet och råd. Ett godt, naturligt förstånd lärde våra fornfäder, hvad i upplystare århundraden många hafva förgätit, att i alla sakers utförande och framför allt i allmänna ärenders behandling och ledning ej något är af så stor och

väsentlig vikt som samdrägt i villjan och enhet i handling och plan; derifrån kom, att de på de stora, allmänna national-mötena, i alla frågor rörande folkets och statens angelägenheter, kunde handla med en nations hela kraft. Men såsom män, hvilka gerna erkände Konungens magt och hörsammade hans styrelse, då han tillbaka hörsammade lagarna och rådfrågade folkets villja och röst, följde de hans mening och läto honom råda stundom äfven i sådana fall, då de icke voro af enahanda tankar med honom eller ogera efterkommo hans villja; Konungen tillbaka visade villfarighet till allt, hvad bönderna samdrägteligen äskade, så att han gillade och bekräftade, hvad de samtyckt och beslutit ⁴⁰⁴).

Efter detta enkla, okonstlade sätt var hos forntidens Svear magten fördelad mellan Konungen och folket, så att med den enhet, som utgör den stora hufvudfördelen af monarkiska styrelser, tillika förenades den moraliska kraft, som i republiker plägar upplifva allas sinnen för det allmänna. Inga bragdrika företag, ingen stor och lysande handling hämmades genom denna jemnvigt. Vanliga Konungar måste nöja sig med det anseende, det häfdvunna bruket dem tilldelade; stora Konungars magt hade inga andra gränser än folkets förtroende. Från medlet af det IX århundradet intill medlet af det XI:te suto på konungastolen i Upsala krigiska och mäktiga Konungar, som vida omkringförde sina segerrika vapen och underlade sig ländar ⁴⁰⁵), andra åter, om hvilka det säges, att riket i deras tid stod i mycken magt och led aldrig

404) "Reges habent (Sueones) ex genere antiquos, quorum tamen vis pendet in populi sententia. Quod in commune laudaverint omnes, illum (regem) confirmare oportet, nisi ejus decretum potius videatur, quod aliquando sequuntur iaviti." Adamus Brem. de situ Daniæ. 405) Så Erik Emundsson och Erik Segersäll.

minskning ⁴⁰⁶), öfverhufvud sådana, som regerat med stort anseende. Denna 200-åriga tidrymd, då Svearne voro så mäktiga, att de syntes villja nedbryta de öfriga nordiska folken ⁴⁰⁷), är i Sveriges häfder tillika den egentliga folkfrihetens stora tidhvarf, den tid, då alla de ärender, som rörde det allmänna, mera berodde af folkets gemensamma villja än af Konungens magt ⁴⁰⁸), och då det var Svenska Konungars sed, att de läto bönderna råda med sig i allt, hvad de ville ⁴⁰⁹). Denna samma tid, då de uppträden undantagas, som egde rum i de sista åren af Olof Skötkonungs regering, framter intet spår till ringaste misshälligheter mellan Konung och folk, intet tecken till inbördes söndringar och oroligheter, allt tvertom utmärkande ett stadigt fortfarande lugn inom landet, hos folket nödig hörsamhet förbunden med stark frihetskänsla och en oförställd, från fädren ärfd tillgifvenhet för sina Konungar, hos dessa en mera rådande och ledande myndighet, än någon bjudande och befällande magt, landet styrdt och förvaltadt efter ärfta grundsatser och häfdvunna lagar, utan fruktan och utan misstroende, konungamagt och folkfrihet i den skönaste samdrägt med hvarandra.

Härtill bidrog icke oväsentligen det i forntiden så viktiga Lagmans-embetet, som var icke mindre ett värn för folkets frihet, än ett medel till befordrande af ordning och enhet i folkmagten.

406) Så under Björn Eriksson, Erik Emundssons son och efterträdare, hvilken regerade i 50 år. 407) Jfr not. 217. 408) "Sic apud eos (Sueones) moris est, ut quodcunque negotium publicum magis in populi unanima voluntate, quam in Regia consistat potestate" ("här är så sed i landena, att alla de ärender, som allmänneliga äro, de stå mer till allmogen, än till Konungen"). Så yttrade Konung Olof till Ansgarius, när denne kom andra gången till Sverige och af Konungen begärde, att härstädes få predika den Christna läran. Se *Vita Ansg.* 409) Olof Skötkonungs yttrande på Allshärjartinget i Upsala. Jfr oöfan s. 405.

Genom Lagmännen, såsom på en gång vårdare och handhafvare af lagarna samt tillika folkets förespråkare och ledare af dess angelägenheter, motades på ena sidan alla missbruk af konungamagten och tillbakahöllos på den andra de oordningar och oroligheter, som vanligen pläga åtfölja folkväldet. Thorgnys tal till Olof Skötkonung på Allshärjartinget bär vittne om Tiunda-lagmannens stora anseende och hvad dessa män i spetsen för allmogen förmodde. Såsom redliga och förståndiga husfäder och rättskaffsna vårdare af folkets rättigheter hafva de af menighetens förtroende och af sin magt icke gjort annat bruk, än att de vakat för frihet och rätt, men i öfrigt medgifvit Konungen den honom tillbörliga magt samt till landets bästa och rikets anseende stått honom bi i alla goda, nyttiga och ärorika företag. De samma, om lidelsefullhet, orolig regeringslystnad eller andra orena afsigter beherrskade dem, kunde lätteligen upphäfv sig till väldiga demagoger och nedtrampa konungamagten, eller mellan Konung och folk föranleda en kamp, till sina följder lika farlig för sambällets bestånd som för folkets egen frihet, emedan frihetens missbruk leder rakt till frihetens undergång. Författningar som dessa hvila helt och hållet på sedernas grund och kunna endast bestå hos ett storsinnadt och ädelt folk med sans och förstånd och rena seder.

Ej mindre Olof Skötkonungs yttrande, att hans förfäder man efter man varit Enväldskonungar öfver Sveavälde samt många andra stora land och att han sjelf var den tionde af denna ätt⁴¹⁰), än äfven det, att fornhäfderna icke röja spår af några härstädes föregångna konungäval före det XI århundradet, gifver redan vid hand, att äfven Konungarne af Sigurdska ätten trädte till riket med arfsrätt efter samma grundsatser som under Yngling-

⁴¹⁰) Jfr ofvan s. 396.

garnes tid. Harald Hildetand upptog sin halfbroders son Sigurd Ring till medregent och satte honom att styra öfver Svea land. Samme Sigurd Rings sonsöner skiftade sin faders, Ragnar Lodbroks, länder mellan sig, då Björn Jernsida fick Sveriges rike på sin lott. Efter denna tid, sedan Sveriges och Danmarks riken blifvit bestämdt åtskilda, så att Björn Jernsidas efterkommande fortforo att regera öfver det förra, likasom Sigurd Ormögas öfver det sednare, och sedan landskaperna i Sveaväldet sjelfva ordnat sin inre författning, gifvit sig sjelfvalda föreståndare och genom de allmänna national-mötena blifvit allt mera vana att betrakta sig såsom en enda, till gemensamt skydd och försvar förenad nation, träffas inga spår mera till några delningar af landet eller sådana serskilda rikens och konungadömens upprättande som i Ynglinga-ättens tid. Likväl tala sagorna ännu framgent om brödraskiften och samkonungar, och vi veta, att i Sigtuna sutit Konungar, som för de Upsaliska konungalängdernas författare och för nordens äldsta häfdatecknare, Isländarne, varit alldeles okända. Folket hade lärt att uti sin förening söka sin styrka och säkerhet. Det åter mötte i tidens seder och begrepp om arfsrätt intet motstånd, att Konungafränder, såsom de åsämdes, mellan sig delade förvaltningen och inkomsterna af landet, när riket derigenom icke led någon minskning, samt offer och landsvärn, rätt och lag uppehölls. Härifrån till en del förklaras äfven den oreda, som råder i konungalängderna för denna tid, och att dels hos dessa, dels annorstädes i häfdena namn på Konungar förekomma, om hvilkas regering eller om förhållandet med densamma ingenting förmäles. Arfsrätten nemligen ledde till medregentskaper. Medregenterna delade med Stolkonungen omsorgen för landets värn och försvar, förde konunganamn och uppbuuro konungainkomsterna utaf en viss del af landet. Detta

samkonungaskap har från ålder varit så sedvanligt, att Styrbjörn den Starke, som uppfostrades vid sin farbroders, Konung Eric Segersälls, hof, redan såsom fjorton- eller femton-årig yngling kunde vid ett ting med allmogen påyrka sin arfsrätt och krafde derpå med sådan trotsighet, att bönderna i Björns andel af landet jagade konom bort från tinget ⁴¹¹). I så enkla samhällsförhållanden som dessa tiders, då allt så till sägande styrde sig sjelft och Konungens befattning i de inre angelägenheterna föga var annan, än att inhemta allmogens villja och efterkomma dess beslut, spordes väl sällan af dessa medregentskaper några menliga följder. Styrbjörns öfvermod och det våldsamma sätt, hvarpå han ville göra sina arfsanspråk gällande, störde friden i landet och bragte riket i våda. Sedan förekomma icke mera några brödraskiften och samkonungaskaper. Tankarna synas hafva blifvit ledda på någon inskränkning af konungahusets arfsrätt till riket, och vid pass fyratio år efter Styrbjörns tid, under uppresningen mot Olof Skötkonung, väcktes till och med fråga om fri valrättighet och konungadömet öfverflyttande till annan ätt. Det var då, Anund Jacob valdes till Konung, och detta är det första i Svealand förrättade konungaval, vi med visshet känna. Dock är troligt, att äfven Anund Jacobs fader, Olof Skötkonung, efter de af Styrbjörn väckta oroligheter, redan i fadrens lifstid blifvit erkänd för Konung eller förklarad för enda, rätter arfvinge till konungadömet och riket efter dess fader Erik Segersäll, och troligen leder sig det honom gifna tillnamnet Skötkonung derifrån, att han då ännu varit späd till åren och blifvit buren i skötet. Så kom riket att småningom öfvergå från arf- till val-rike. Påföljande händelser fullbordade denna öfvergång.

■ (11) Se *Thattr om Styrbiörn*, i *Müller's S. Bibl. III. Jfr of-
van s 311—312.*

Af jordagods och af gårdar, som från sin ursprungliga beskaffenhet af personlig skatt eller af frivilliga sammanskott efterhand öfvergingo till bestämda, vid jorden häftade utskylder, hade Konungarne sitt underhåll. Ännu i medlet af XI århundradet voro alla pligtiga att till de stora offerhögtidernas firande tillskjuta hvar och en sin del och till Upsala öfversända gåfvorna ⁴¹²). Detta har troligen varit samma gärd med den skattpenning eller näs-skatt, som af Oden infördes och i Ynglinga-sagan omtalas, den äldsta och första skatt i vårt land, till upphof och beskaffenhet enahanda med den tempel-utskyld, som i andra länder och äfven på Island från äldsta tider varit sedvanlig. Att den utgick "för hvarje näsa ⁴¹³)," tillkännagifver, att den varit personlig, och att den skatt, som af de första Upsala-Drottarne uppbars, i sagan bär namn af skattgåfvor ⁴¹⁴), synes antyda, att densamma mindre varit betraktad såsom någon egentlig skatt, än såsom ett sammanskott eller frivilligt bidrag till offrens underhåll och till behof för Konungen att kunna värja landet för ofrid. Till samma ändamål anslog Yngve Frej de honom tillhörande gårdar och lägenheter, som fingo namn af Upsala öde (Upsala egendom) deraf, att de, såsom bestämda till Konungens och offrens underhåll, lydde till Upsala konungastol. De äro ursprunget till kungsgårdarna eller de så kallade kronogodsens. Dessa ökades af Braut-Amand, som i hvart och ett storhärard af Svithiod lät åt sig bygga gårdar, de der äfven slogos till Upsala öde. Härtill lades väl äfven de hemman, som Fylkis-konungarne åt sig upptagit, emedan all sannolikhet är, att Ingiald Illråda tillvällat sig deras kungsgårdar, på samma gång han underlade sig de-

412) "Reges et populi omnes et singuli sua dona ad Ubsolam
"transmittunt." Adamus Brem., *de situ Daniæ.* 413) "Fy-
"rer nef hvert." *Yngl. S.* c. 8. 414) "Skattgiafer." *Yngl.*
S. c. 12.

ras riken. Så skedde, att Upsala-konungen fick gods och gårdar i alla delar af landet. Af Vestgöta- och Helsinge-lagarna veta vi, att i förstnämnda landskap hörde till Upsala öde i XIII århundradet *Vadh* och *Ökol*, *Vartoptær* och *Gudhem*, *Lungho* och *Holæσιο*, *Asar* och *Skalander* ⁴¹⁵), och i Helsingland *Sunnarsti Höghär*, *Höghär i Sundhedhi* och *Höghär i Nordstighi* ⁴¹⁶)-samt *Näs i Silangri* ⁴¹⁷), *Nordstigher i Sioboradhi* (Säbro socken i Ångermanland) och *Kutuby* ⁴¹⁸). I de öfriga landskapernas lagar meddelas inga uppgifter häröfver, och emedan under de följande tiderna kronogodsens på många vägar blifvit förökta, förändringar äfven tid efter anuan med dem föregått samt namnen på många omvexlat, är det nu mera icke möjligt, då fordna kungsgården i gamla Upsala undantages, att bestämma, hvilka gods och gårdar i hvart och ett af rikets landskap af ålder lydt till Upsala öde; att dertill emellertid hört Ulleråker i Upland jemte de gårdar i Lofö härad samt på Sela- och Fogd-öarna i Mälaren, der Konungarne Östen, Granmar och Hjorvard samt Ingiald Illråda

415) *Vestg. L. II.* Mölnö B. §. 8. *Vadh* är nu byn Wad i Wadsbo härad, *Ökol* nu en by nära Warnhems kloster i Walle härad, *Vartoptær* nu säteriet Wartofta i Vartofta härad och *Åsaka* socken, *Gudhem* nu byn Gudhem i Gudhems härad, *Lungho* nu troligen byn Long i Barne härad, *Holæσιο* förmodas hafva varit beläget i Hålanda socken i Ale härad, *Asar* troligen beläget i Ås socken i Åse härad, *Skalander* nu byn Skalunda i Kållands härad. Se Collins och Schlyters *Gloss. till Vestg. L.* 416) Belägna i Norrala, Hög och Jättendals socknar, den förstnämnda liggande i södra, de sistnämnda i norra delen af Helsingland. Bælters *Dissert. de Helsingia.* 417) Selångers socken i Medelpad. Den fordna kungsgården Näs kallas nu Kungsnäs och är löst till skatte. Lemningar skola der ännu finnas efter en aflång och upphöjd tingsplats. Tunelds *Geogr.* I Selångers sockenkyrka, liggande icke långt från staden Sundsvall, har fordom Helsingelands Lagboken varit med jernkedjor fasthäftad och förvarad. Se Peringskiölds *Mon. Ull.* s. 150. 418) *Hels. L. K. B.* XI

tillika med deras hoffolk blifvit innebrända, har mycken sannolikhet. Det var sed i äldsta tider, att Konungarne med sina hirdmän eller sitt hoffolk färdades mellan sina gårdar, för att på stället förtära deras afkastning. De höllo då på samma gång ting och samtal med bönderna och afgjorde alla förekommande viktiga mål. Till underhåll för Konungen och dess hof på dessa och andra dess färder plögade en matgård sammanskjutas af allmogen. Gästfriheten i dessa tider fordrade, att man utan betalning förplögade vägfarañde. Detta kunde ännu mindre uraktlåtas, då Konungen drog genom landet. Han lät då båda gästning för sig, som i det forntida språket kallades *veitsla* ⁴¹⁹) och var ett antydande, att den vanliga matgården skulle för Konungen hållas i beredskap. På detta sätt synas Konungarne i gamla tider hafva besökt hvarje landsort vissa år. Om Olof Digre i Norrige berättas, att han en gång blef nödsakad draga genom Uplanden, sedan han icke lång tid förut der färit i gästning; då bjödo Länshöfdingar och rika bönder Konungen till gäst för att lindra hans kostnad, ty han kunde då icke påbjuda någon allmän matgård, emedan den af förra Konungars sed föreskrifna tid af trenne år ännu icke var förliden, sedan sista gästningsgården utgått; då samme Konung en annan gång drog genom Uplanden i Norrige med ett följe af 300 man och lät båda gästning för sig på kungsgårdarna, räckte den sammanskjutna matgården icke till, emedan det var sedvanligt, att Konungarne icke drogo genom landet med större medfölje än 60 till 70 eller högst 100 man, derföre Olof på hvart ställe endast dröjde en natt, ehuru det eljest var sed, att Konungen der vistades tre dygn ⁴²⁰). Vi kunna antaga, att härutinnan ett lika förhållande äfven egt rum i Sverige.

419) Gästabud, underhåll. Jfr not. 322. 420) Sn. Sturl., *Ol. den Hel. S.* Jfr Torfæus, *Hist. Norv. I.*

När dessa gästningsfärder kommo ur bruk, eller Konungarne från dem hindrades af andra viktigare ärender, läto de till ersättning för den kost, som de efter häfd och vana egt att fordra, uppbära ett deremot svarande belopp i penningar eller varor. Så uppkom deraf med tiden en stadigvarande, årlig skatt. En annan, ännu betydligare gärd uppkom af folkets förpligtelse att följa Konungen på krigståg (*ledning*). Ty då Konungen icke påbjöd härfärd, men satt hemma i fred, uppbar han till ersättning för det byte, han under härnaden kunnat förvärfva, för hvarje snäcka eller långskepp en viss gärd af penningar eller varor, som af skeppslaget erlades i stället för den omkostnad, som det med utredandet af matkost och hela den öfriga skeppsutrustningen måst vidkännas. Denna gärd, ledungsskatt, kallades i forntidens språk *Ledungslama* deraf, att den endast erlades; då härfärdens förklamades, det vill säga, då intet sjötåg påbjöds⁴²¹). I de tider, då Konungarne vanligen hela sommaren öfver lågo ute i beständiga härfärder, har ledungslaman väl näppligen utgjort någon indräktig källa till inkomster, och tvifvel är äfven, hurvida det af ålder varit sedvana, att den för året besparade skeppsutrustningskostnaden af de till härfärd icke uppbådade skeppslagen blifvit till Konungen utgjord, eller detta bruk först uppkommit i en tid, då härfärderna började mera aftaga, Konungarne suto mera hemma, och folkets skyldighet att följa Konungen på härtåg mera sällan togs i anspråk. Det vissa är, att i den tidpunkt, hvarifrån Landskapslagarna kommit till oss, ledungslaman utgick, då sjöutrustningar ej påbjödos, såsom en efter vissa grunder bestämd, stadigvarande utskyld, den der till en del utgjordes efter mantal (antalet af män), till en annan del åter efter jordatal. I öfrigt hafva böter för vissa öfverträdel-

⁴²¹) *Upl. L. K. B. X. Vestm. L. K. B. XII.*

ser och brott tillkommit Konungen såsom lagarnas och den allmänna säkerhetens högsta värdare; dock synes det, vid jämförelsen af hvad Landskapslagarna härom innehålla, såsom Konungen endast småningom, i mån af konungamägtens tillväxt, kommit till sina bötes-andelar och att dessa i äldre tider tillfallit honom endast i de fall, då han själf sutit öfver rätten. Efter inländsk man, då ingen arftagare till honom fanns, tillföll arvet Konungen. Arf tog Konungen äfven efter Engelska män, då inom natt och år ingen arftagare anmälte sig, och efter Tyska män, då de icke efterlemnade några barn. Det kallades Dana-arf⁴²²).

Af dessa inkomster samt af det byte, som i krig förvärfvades, och af den skatt, som i eröfrande och mäktiga Konungars tid af underkufvade länder uppbars, uppehöllos national-offren och bestriddes Konungarnes hofhållning jemte alla styrelsens omkostnader. Dessa kunde icke vara stora, då folket utgjorde armeen och själf bekostade sin utrustning med härskepp och öfriga förnödenheter, då landskapernas egna föreståndare, Lagmän, Härad- och Fjerdingshöfdingar, handhafde lagskpnningen och den inre ordningen, embetena i öfrigt voro få, lefnadssättet enkelt och behofven inskränkta. Men Konungarne hade från Odens tider den förpligtelsen, att värna landet för ströfverier af tillgränsande fiendtliga stammar och kusterna för öfverfall, plundringar och härjningar af kringsvärmade Vikingar. Till den ändan underhöllo de en serskild flock af kämpar och krigare, alltid färdiga

422) *Vestg. L. I. Ärfd. B. 14. Östg. L. Ärfd. B. XXII. XXIII.* Ordet härledes väl sannolikast af det Isländska *deya* dö, hvar af *Partic. dainn* dö. Både *daja* och *dain* i samma bemärkelse förekomma ännu i Dalkarlarnes dialect (Ihres *Dial. Lex.* och *Locc. Lex. juris Sv. Goth.*). Radicalen *dan* återfinnes i Grekiska orden *δανῶτος* död och *δανῶνη* eller *δανῶνη*, ett mynt, som gafs med de döda till färjpenning.

mycket betydligare än Norrmanna-konungens ⁴²⁶). Det är emellertid vida troligare, att dessa hustrupper understigit, än öfverstigit antalet af ett tusen man. Till större härfärder uppbådades i mon af behovet ett större eller mindre antal af det ledungspligtiga manskapet; Konungens hird utgjorde egentligen en kärntropp af vapenkunniga, i härnader öfvade och bepröfvade män, som brukades till mindre utfärder och krigsförrättningar, eller till bemanning af Konungens egna skepp, och som i krig dels närmast omgäfvade Konungen, dels väl sattes till förestyrare för den öfriga hären ⁴²⁷). Icke sällan träffas i Konungens hird eller i hans tjänst ättstora män äfven af fremmande land ⁴²⁸). I de landskaper, som genom sitt läge voro mest blottställda för fiendtliga anfall och öfverrumplingar, tillsattes serskilda befallningshafvande, att förestå krigsväsendet och värja landet för ofrid. Sådana befallningshafvande finnas hafva varit förordnade i de vid Östersjö-kusten liggande samt i de vesterut till Norrige gränsande landskaper ⁴²⁹); sådana voro äfven de befallningsmän med namn och värdighet af Jarlar, som styrde öfver Vestergötland och hade sig uppdraget detta landets värn och försvar. Till deras underhåll har utan tvifvel, likasom i Norrige, en viss del af gårderna varit anslagen, och till deras befattning synes äfven det hafva hört, att på Konungens vägnar uppbära dessa ⁴³⁰).

Van-

- 426) Olof Digre eller den Helige i Norrige hade blott 60 hirdmän, 30 gäster och 30 huskarlar (Sn. Sturl., *Ol. d. Hel. S.*). Olof Kyrré, som vid pass 40 år efter Ol. den Helige blef ensam Konung öfver Norrige, hade 120 hirdmän, 60 gäster och 60 huskarlar. Att Svea-Konungens hustrupper varit vida talrikare, kan slutas deraf, att Anund Jacob tillät Olof d. Hel. vid dennes härtåg mot Norrige, bland sin hird utvälja 400 de stridbaraste och med vapen bäst utrustade män. Jfr ofvan s. 443. 427) Jfr ofvan s. 438. 428) Så t. ex. Sven Estridsson, Einar Thambaskelfer och Sven Håkanson. 429) Jfr ofvan ss. 298, 309, 333, 384. 430) Jfr ofvan s. 386.

Vanligen, då bosatta nationer af ett vandrande folk underkufvades, eller då under feodalismens tidhvarf länsadeln gjorde sig till herrar öfver bönderna och deras egendom, blefvo de förra egarne af jorden, deras barn och efterkommande efter hand nedsänkta i ett tillstånd af lifegna trälar, i Medeltidens handlingar kallade *servi gleba adscripti*, sådana, som, bundna vid den jord de brukade, likasom boskapen köptes och såldes eller förpaktades tillika med jorden och stodo under sina herrars godtyckliga behandling. Inom den Skandinaviska halfön hafva under ingen tid sådana, jorden åtföljande lifegna funnits. Men väl var under hedna-åldern och ännu i början af den Christna tiden en personlig trældom bekant. Såsom våra krigiska fornfäder mycket sysselsatte sig med vikingatåg, och odalbönderna sjelfva togo till vapen, då elden från vårdkasarna gaf tillkänna en annalkande fiende, eller härbud kom från Konungen, de samma tillika vid de många ting, som i dessa tider föreföllo, än måste infinna sig såsom Nämndemän, än såsom Edgårdsmän, Vittnen, Takar, Fostar, Synemän och annat mera, som hörde till forntidens vidlyftiga rättegångssätt, än åter vid landstingen och vid de stora national-mötena i Upsala deltog i de högtidliga landsoffren och i öfverläggningarna om nationens gemensamma angelägenheter, deras hela lefnad således i det mesta var egnad åt krigiska och offentliga värf, måste de för odaljordens skötsel och bruk, för skogsröjningar och ödemarks uppbrytande samt andra arbetsförrättningar och nödiga landtmannasysslor hafva fremmande arbetskrafter till hjälp. Folk dertill fanns i landet nog, efter hvad sagorna antyda och tidens händelser äfven bestyrka; men den yngling ansågs med förakt och sades i asku sitta, som ej for ut i härnad att öfva sig i krigsyret och

förvärfva sig något, hvartill kom äfven det, att stora obrukade landssträckor erbjödo lätta tillfällen för en hvar att upptaga åt sig hemman och blifva egna besutna män, till hvilket mål alla fria ynglingar gerna sträfvade, emedan det räknades alltid för en mindre grad af frihet att stå i andras tjänst och under andras skydd. Detta förmådde våra hednafäder, som eljest med lika köld gåfvo som mottogo döden, att på sina härnadsfärder i fremmande länder spara de öfvervunnas lif, ty fångar, som togos i krig och hellre skonades till lifvet än de omenskligt nedergjordes, betraktades lika med annat krigsbyte, hvilket öfvervinnaren egde att sig till gagn bruka eller dermed handla, såsom honom godt synes. De hemsläpade dertfore fångar, så många de kunde rymma på sina vikingaskepp, från kusterna på andra sidan om Östersjön, från de Britanniska öarna, England, Skottland och Irland, från Tyskland, från Frankrike och ända bort från Spanien; de togo män, qvinnor och barn af alla klasser, munkar och prester, ynglingar och jungfrur af den ädlaste börd, Konungars och Jarlars döttrar. Krigsfångenskapen således var den första, den allmännaste och ymnigaste källan till trälrar i Norden. Den andra var den, att barn, som af dessa trälrar föddes, förblefvo i sina föräldrars villkor och hörde till trälarnas klass⁴³¹);

431) De barn nemligen, hvilkas både fäder och moder var af trälslägt. Hos andra nationer åter gälde vanligen dels den regeln, att barnet följde den sämre handen ("Das Kind folget der ärgern Hand" — "En formariage le pire emporte le bon"), så att, om endera af föräldrarna hörde till trälarnas klass, räknades äfven barnet till de trälborna, dels, såsom i Norrige och Danmark, den grundsats, att barnet följde modrens stånd, så att den var fri, hvars moder hörde till de frias ätt, om än fadern var träl, den åter ofri, hvars moder var trälinna, om än fadern var aldrig så ädelboren. Våra Landskapslagar dertemot utmärka sig härutinnan från andra nationers genom det milda stadgandet, att barnet följde den bättre sidan ("Gangia

dessa hemfödda träl-
 ar, som från barndomen blif-
 vit inöfvade i de förefallande gårdssysslor och till-
 vande att förrätta dem med noggrannhet och tro-
 het, hade framför de öfriga ett stort företräde och
 kallades Fostre, såsom uppfödda och fostrade
 i husbondens hus. Äfven fria män förflyttades nå-
 gon gång till trälars klass, när de antingen öfver-
 samkade sig större skulder, än de förmådde godt-
 göra, eller de begingo vanärande brott, som röjde
 ett lågt och vanslägtadt sinne, sådant man kunde
 vänta att endast finna hos träl-
 ar, men icke hos fri-
 borna män, i hvilket fall man fann det billigt, att
 de nedstöttes i samma stånd, hvartill deras hand-
 lingssätt hörde; tjufvar derföre blefvo den bestul-
 nes träl-
 ar, så framt de icke förmådde försona hon-
 om med böter och gälda hans skada, och den gäld-
 bundna, som på annat sätt icke kunde göra rätt
 för sig, blef träl hos sin fordringsegare, till dess
 han genom arbete eller sina fränders bistånd af-
 bördat sin gäld ⁴³²). Hård nöd och fattigdom vid

”barn a bætræ halvo” — ”Fylghin them fræls är”), så att den
 var fri, hvars antingen fader eller moder hörde till de fria,
 ty man trodde ej blott, att moderlifvet adlade och frigjorde,
 men äfven, att en friborn man, som med en trälinna aflat
 barn, på detsamma öfverflyttade sin frihet; dock måste han
 högtidligen vid tinget erkänna samma barn för sitt, att ingen
 tvist i framtiden måtte uppstå om dess friborna egenskap, och
 dessutom, om trälinnan icke var hans egen, utan tillhörde en
 annan, ålåg det honom att ersätta hennes husbonde så väl den
 förlust, denne kunde hafva lidit genom trälinnans mindre dug-
 lighet till arbete under sitt hafvande tillstånd, som äfven om-
 kostnaden för barnets uppfödelse, så länge det förblef i samma
 husbondes hus, der det blifvit födt. Jfr Calonius, *de pri-
 sco in patria servorum jure*, §. IX. Men dessa fria, som på
 någondera af föräldrarnas sida ledde sig från träl-ätt, hade på
 långt när icke samma anseende som de, hvilka både på fäder-
 ne och möderne voro friborna. ⁴³²) Väl förekommer icke
 något sådant bestämdt i våra Landskapslagar, emedan dessa
 äro från en tid, då träl-
 ar var i aftagande i Norden; men

missvektår, enklöshet och oduglighet att på annat sätt skaffa sig livvets uppehälle, någon gång äfven hatet till anhöriga, drefvo en och annan att sälja sin frihet och gifva sig till egendom åt en husbonde, för att erhålla skydd och bröd eller för att undandraga arfvingarna godset, genom det man öfverförde arvet till den, i hvars våld man gaf sig, ty husbonden hade rättighet till allt trälens gods⁴³³). Sådana kallades *Giäfthräl*ar, såsom de der frivilligt gifvit sig sjelfva i träldomen. Dessa hörde till den mest föraktade klassen af trälar, emedan de gamle förutsatte ett i grunden lågt och vanslägtadt sinne eller den högsta grad af dådlöshet hos den, som på detta sätt kunde frivilligt afkläda sig egenskapen af frihoren man och sälja sin dyrbaraste egendom, friheten, derföre ock dräpet på en gästräl kunde försonas med tre marker penningar, då andra trälars dräp böttes med tre till fyra och hemfödda trälars med åtta vägna eller karlgilda marker (vill säga marker lödigt silfver)⁴³⁴). Till skilnad från andra tjenstehjon buro trälarna namn af *annödughshjon*⁴³⁵) såsom de, hvilkas lott af alla var den uslaste. De brukades, hvar efter sin kroppsstyrka, duglighet och skicklighet, till förrättande af alla göromål vid gården, på fältet och i skogen; dem pålades vanligen de tyngsta och svåraste arbeten och sådana, hvilka an-

flera skäl göra sannolikt, att i äldsta tider samma förfarande mot tjuftvar och gäldenärer varit i bruk i Sverige som i Danmark och Norrige. Jfr Calonius, l. c. §. VII., och Estrup, om *Trældom i Norden*. 433) Jfr Calonius, l. c. §. IV.

434) Bevisen härför ur Östg. L. hos Calonius, l. c. §. X. Af Östg. L. ses äfven, att 3 marker penningar svarade mot $1\frac{1}{2}$ karlgilda eller vägna marker. En gästräl värderades således till 24 lod silfver, en annan träl till 48 och hemfödda trälars till 128. 435) Af Isländska ordet *annaud* eller *anaud*, betecknande allt slags elände eller uselhet, deraf äfven träl-domstillståndet, såsom det värsta af allt ondt, i våra Landskapslagar kallas *Annödughs stadh* och *Annödughs dom*.

dra ansågo för sig förnedrande; de vallade boskapen, höggo bränslé; brände kol och beredde salt; trälinnorna, på forntidens språk kallade ambut eller ambat⁴³⁶), förrättade de inom huset och vid lädugården förefallande sysslor; att mala och baka nämnas i fornsagorna såsom ett dem i synnerhet tillkommande arbete. De skickligaste och bäst artade bland trälarna, i synnerhet af de hemfödda, sattes till fogdar öfver de öfriga, till föreståndare för afvelsgårdar och någon gång äfven till hälftenbrukare; sådana buro namn af bryti⁴³⁷), såsom de der utdelade arbete och föda åt de öfriga; Konungs-bryti kallades derföre de, som förestodo Konungens gårdar, ty trälar togos icke sällan eller ursprungligen till dessa och andra sådana tjänster, hvarföre desamma länge af de fria försmåddes, åtminstone af sådana, som på sin friborehet och sin ära satte något värde. Mot bryti svarade deghia (deja), den af trälinnorna, som hade tillsynen öfver de öfriga eller förestod det inre husbestyret på en gård.

Öfver sina trälar egde husbonden en så oinskränkt magt, att ännu i slutet af XIII århundradet, sedan Christendomen redan rotfäst sig och mycket förmildrat sederna, en husbonde, hans hustru och barn kunde efter behag straffa till lifvet

436) I Otfried af Weissenburge (dog under sednare hälften af IX århundr.) poetiska bibelöfversättning (cit. af Estrup, l. c.) förekommer ordet *ambahten* i bemärkelsen af att arbeta. S. Brigitta i dess skrifter (cit. af Løcc., *Lex. jur. Sv. G.*) nyttjar ordet *ambudh* i betydelsen af mödor och vedervärdigheter. Hos Holländarne kallas ännu ett svårt och mödosamt arbete *ambagt*. Man tror samma ord vara ursprunget till Ty skarnes *amt* (*ambt*) och vårt *embete*. 437) Af *brytia*, utdela. Att ordet *bryti* ursprungligen endast varit brukadt om trälar, sådana, som sattes till föreståndare för de öfriga eller till förvaltare, gårdsfogdar, är mycket sannolikt; men sedermera benämndes på lika sätt äfven de friborna män, som innehade samma sysslor. Jfr Calenius, l. c. §. X.

eller misshandla en träl, såsom dem godt syntes, utan att lagen tillerkände sig någon magt att deraföre pålägga dem ringaste böter ⁴³⁸); icke sällan talas i lagarna om hudstruken huskona ⁴³⁹), och trälslagen ⁴⁴⁰) sades den vara, som lidit en så hård medfart, att han låge på marken benbruten och vanför, så att han sjelf icke kunde röra sig af stället. Lagarna föreskrifva, att träl skulle köpas som häst med vin (mäklare) och vittne ⁴⁴¹), och om några trälens olater eller laster af säljaren fördoldes, förklarades denne pliktig att ersätta all den skada, som deraf inom nästa ny och nedan ⁴⁴²) kunde tillfogas köparen; man gjorde gåfvor af träl-lar, man kunde lemna dem i böter, man handlade med dem i allo såsom med annan egendom. Men någon otillbörlig sammanlefnad mellan sina träl-lar tilläto våra fornfäder icke, emedan de älskade tukt och ordning inom sitt hus; härutinnan vida strängare än Romarne, lade de straff på alla öfverträdelse i detta fall; trälen måste ordentligen förbinda sig med en qvinna, och detta skulle ske med husbondens tillåtelse; sedan betraktades han som gift man; men såsom de barn, hvilka föddes af dylika äktenskap, icke tillhörde sina föräldrar, utan hus-

438) "Ehvat ofrälst folk liuter — — — af bonden älläs husfrun, "ällä barn thera: Hvat thet är hälder i drapum ällä sarum, "vari alt ogilt i allum botum." *Upl. L. Manh. B. VI.* 439) "Havi "ok thole thæt sum han fek skama ok skadhæ, bidi aldhrigh "hælldær ræt æn huskonæ hudstrukin." *Vestg. L. Lec. R. Jfr II. Utg. B. XXIX.* 440) "Trælbörd," af *træl* och *bard* eller *barder* slagen (af *bæria*, slå). Ordet förekommer ännu i *Lands L. Dråpm. B. m. v. XV.* 441) "Nu will bonde thræl sin "sælia: han skal mædh uin ok uitni köpa sum hæst." *Östg. L. Vins. B. I. Vin* kallades en af båda parterna tillkallad bonde, som, jemte tvänne vittnen, skulle vara närvarande vid köp af lösören äfvensom af allmänningsjord, för att sedan, i händelse det köpta godset klandrades, intyga, att det blifvit köpt, och framkaffa säljaren. *Collins och Schlyters Gloss. till Vestg. L.* 442) "Bædhi ny ok nædhær" (d. ä. i en månads tid). *Vestg. L. I. Thiuv. B. 19 pr. Jfr Calonius, l. c. §. XVI.*

bonden, och en träl icke utöfvade någon faderlig eller husfaderlig magt, hade trälars äktenskap icke samma anseende som de frias, hvarföre den gifta trälen i lagarna icke kallas äkta man, utan käpsir ⁴⁴³). Samma rätt husbonden hade öfver trälen sjelf och hans barn, hade han äfven öfver dess egendom, så att allt, hvad trälen egde eller förvärfvade i husbondens tjenst, det hörde husbonden till, derföre äfven i våra Landskapslagar träl-lar sättas i bredd med stafkarlar ⁴⁴⁴), och då fränder ville lösa en anhörig ur träldomen, måste de svärja, att lösen erlades af deras egna och icke af trälens penningar ⁴⁴⁵), emedan i annat fall husbonden komme att taga sitt eget gods som lösen för trälen. Af det, att denne i alla afseenden betraktades såsom husbondens ovillkorliga egendom, hvaröfver staten icke egde att tillegna sig någon rätt, följde naturligen, att trälen icke hade några förpligtelser till det allmänna, han egde inga medborgliga rättigheter, kunde icke vittna ⁴⁴⁶), fick icke bära vapen, stod icke under lag och landsrätt med andra män, han var icke manhelgher,

443) Egentligen den, som lefver tillsammans med en frilla (concupinus). Samma ord med Tyskarnes *Kebe*, *Kebse*, *Kebsweib*. Äfven Romarne kallade trälarnas äktenskap icke *matrimonium*, utan *contubernium*, samvitelse. 444) Tiggare, stackare, egentlige de, som gå med staf. 445) *Östg. L. Ærfd. B. XVII. Jfr Calonius*, l. c. XVIII. 446) Utom i vissa serskilda fall, såsom i den händelsen, då moder och barn dogo vid förlossningen, och fråga uppstod, hvilkendera först affidit; äfvenså då man, hustru och barn på en gång drunknade, eller på en gång blefvo innebrända: "i thæssum malum (kullsvarf, kiolsvarf, "kulsvarf) tha ma kona ok annödhughær vitne bæra ok eedh "sværia ok i ængum andrum malum." *Östg. L. Ærfd. B. VI. Efter Vestm. L. (Ærfd. B. XXXIII.)* fick trälinna vittna, då fråga uppkom, om ett barn var lefvande, när det föddes, och efter *Vestg. L. (I. Retl. B. 9. II. Retl. B. XX.)*: "dræper fæ "annat fæ — — ok sva æn hunder biter fæ: i thæssu mæle ær "hirdhinge (herden) fulder vitnisman, hvat han ær fræls æller "thræl."

icke fridhhelgher, hade ingen frid af lagen sig försäkrad, intet skydd af det allmänna, hvarföre äfven det, att göra någon till träl, kallades att taga manhelgd ⁴⁴⁷) af honom. Men derföre att trälen stod utom alla förhållanden till samhället och icke var annorlunda ansedd än såsom ett ting, hvilket med oinskränkt rätt tillhörde sin egare, ålåg det denne att svara för alla hans gerningar, så att, om trälen begick stöld eller dråp eller han på annat sätt våldförde sig antingen mot friboren man eller mot dess trälar, tillhörde det husbonden att med böter brottet försona, derföre att han icke bättre tämde sin träl ⁴⁴⁸). Vågrade han detta och hellre utlemnade den brottslige att dödas eller straffas af målseganden efter dennes behag, då blef trälen med en ekvidja om halsen upphängd på grindstolpen vid husbondens gård, der kroppen skulle hänga, till dess vidjan ruttnade, och ett vite af fyratio marker drabbade den, som vidjan afhög ⁴⁴⁹). Man ville genom detta vederstyggliga skådespel tvinga husbonden att hellre gifva böter än utlemna trälen, emedan man föraktade att taga hämnd på en sådan usling och derföre i fråga om trälars brott hufvudsakligen fordrade böter. Oförrätter åter, begångna mot annan mans trälar, betraktades icke såsom tillfogade dessa, utan bedöm-

447) Fred och säkerhet till person. 448) "Threl draper man "ættædhen (friboren), han ma eigh heta thes bani. Bonde skal "böta." *Vestg. L. I. Mandr. B. 4.* "Nü dræpær annödhughær "annödhughan: then sum draparan atte, han böte." *Östg. L. Dr. B. XXI.* För dråp, begångna af en träl på friboren man, skulle af trälens husbonde bötas, enligt *Vestg. L.*, arfve- och ättar-bot (med 21 marker silfv.), enligt *Östg. L.* endast arfveboten med 13 mark. 8 ört., enligt *Vestm. L.* 7 marker samt trälen utlemnas, men i det fall trälen undankom, 13 marker erläggas; enligt *Gottl. L.* 12 m. s., o. s. v. För slag, sår eller andra oförrätter, tillfogade af en träl, böttes vanligen fulla värdet af trälens lif. Jfr *Calonius*, l. c. XXXIII och XXXIV. 449) *Östg. L. Dr. B. XIII, 2.* Jfr *Edhuzö. B. XVI.*

des endast efter den förlust, som husbonden derigenom led, så att, om en träl blef ihjelslagen eller på annat sätt sådan skada tillfogades honom, att han till arbete blef oduglig, erlades inga andra böter än full ersättning för trälens värde, som godtgjordes husbonden med åtta marker silfver för hemfödd träl och tre marker för annan träl. Öfverhufvud hade man för trälar ett så djupt förakt, att bland oqvädingsord träl-namnet hörde till de skymfligaste, så att det att smädande kalla en ättboren man för frigifven träl och att beskylla honom för tidelag belades med lika böter ⁴⁵⁰), och att dö för trälars hand räknades bland de skamligaste dödssätt.

Med friheten försvinner lifvets lust och verksamhet, ett slafviskt sinne följer med en slafvisk uppfostran, och ett tillstånd, som utesluter människan från det borgerliga samfundet, beröfvar henne dess naturliga rättigheter och alla bevekelsegrunder till det ädla och goda, måste vara nedtyngande på sinne och själ och väl slutligen föra derhän, att hon förlorar sin ädlare och bättre natur. Detta gör begripligt och sannolikt, hvad i fornsagorna så ofta förekommer, huru våra gamla fäder trodde, att slafviskheten redan stod präglad i trälens ansigte, så att de af blotta utseendet och redan vid första blicken kunde skilja en träl från en friboren man. Man räknade feighet, trolöshet och lättja till de egenskaper, som i synnerhet utmärkte trälar, några upphöjdare känslor tilltrorde man dem icke. Då man för Konung Gunnar bar fram trälen Hjalles hjerta, kunde han se, att det tillhörde feig man, "ty märk," sade han, "huru det skälfver, och dock nu vida mindre, än när det låg i hans bröst ⁴⁵¹)." Dock tänkte våra fornfäder ädlare och mänskligare, än åtskilliga Romerska filosofier, som näppligen ville räkna slaf-

450) *Vestg. L. I. Retl. B. 5. §§. 1. 3.* 451) *Volsung. S. c. 46.*

varna till människoslägtet, tviflande, om deras kroppar bestodo af samma ämnen, om de regerades af en lika själ, eller de icke borde anses för ett annat, underordnadtt människoslag ⁴⁵²). Det är äfven sällsynt, att i våra fornsagor träffa några drag af den kallsinniga grymhet, hvarmed slafvarne behandlades af sina Romerska herrar. De Romerska legionerna nemligen hemsläpade tid efter annan från sina lyckliga krig och eröfringar en sådan mängd af fångar, att mången Romare fanns, som på sina landtgoods hade flera tusen trälar, derföre dessa måste hållas i det mest nedtryckta tillstånd, för att icke blifva farliga för staten och sina husbönder. De nordiska Vikingarne åter kunde icke på sina småskepp hemföra några talrika hopar. Nordens torftighet och enkla seder och landets mindre ymniga tillgång på lifsmedel bidrogo väl äfven, att trälarnas hop här icke kunde vexa till någon större talrikhet ⁴⁵³). Derföre då i Rom stora skaror af dem endast voro öfverflödets och yppighetens tjenare, underhöllos i nordens icke flera, än behofvet af arbetshjelp till gårdarnas skötsel och andra näringsfång fordrade. Guld och silfver, jord och trälar, djurshorn och bolster räknas i våra gamla lagar för en bondes dyrbaraste egendom ⁴⁵⁴). I vredesmod och under en uppbrusande hetta kunde väl den nordiska husbonden någon gång tukta sin träl för hårdt, men i allmänhet, ehuru oinskränkt herre öfver dennes lif, behandlade han honom dock med samma mensklighet, som Tacitus berömmar hos de

452) "Secundum quasi hominum genus." Florus, *Hist. R. L.*

III. 453) Ett enda exempel blott förekommer af trälarnas farlighet för lugnet i vår nord, nemligen sagans berättelse om det uppror eller de oroligheter, som tillställdes af trälen Tunne i Konung Egils tid (Jfr ofvan s. 234 ff.). Men med Tunne förenade sig äfven de missgerningsmän eller stigmän och röfvare, som hade sitt tillhåll i skogarna. 454) "Gull ok silfver ok jordh ok annödhugh hjon, diurshorn ok bulstra that

"kallas gærsima (dyrbarheter)." *Östg. L. Gipt. B. XVIII.*

gamla Germanerna ⁴⁵⁵). Äfven lagarna hafva sörjt för en faderlig uppfostran af trälinnornas barn, ty då en husbonde ville bevisa sin rätt till en hemfödd träl, måste han svärja samt med vittnen och tolfinnanna-ed intyga, att trälen blifvit i hans hus född, druckit mjölk af sin moders bröst, varit med kläder ombonad och legat i vagga ⁴⁵⁶). Så ofta våra fornfäder i glada dryckeslag firade högtidliga tillfällen, vid offerfester, vid trolofningar, vid bröllopp och arföf, delade sig välfägnaden och glädjen äfven till trälarna ⁴⁵⁷). Förgripelser mot dem vid dessa glada fester äro i lagarna belagga med lika böter, som förgripelser mot friborna män ⁴⁵⁸). Man ville, att också trälen skulle njuta någon vederqvickelse från arbete, att äfven han af lifvet skulle hafva sina fröjdfulla och glada ögonblick, och glädjens stunder ansågos böra för honom vara lika fredlysta som för den fria mannen. Goda husbönder icke blott lemnade sina trälur tillfällen till förvärf, men tilläto dem äfven att med de hopsparda och förvärfvade penningarna köpa sig fria från trälödomen. Erling Skialgsson i Norrige, en myndig och mächtig man, hade alltid vid sin gård trettio trälur; han föresatte dem ett visst dagsarbete; sedan de förrättat detta, fingo de använda den öfriga tiden, aftonen och nätterna, till arbete för egen räkning; till den ändan gaf han dem åkerland att så korn uppå, och med afkastningen deraf kunde de handla, såsom de ville; derjemte bestämde han ett visst pris, för hvilket de kunde lösa sig ur trälödomen; många löste sig redan på första eller andra året, och alla, som hade någon trefnad i sina

-455) "Verberare servum ac vinculis et opere coorcere rarum." Tacit., *Germ.* 456) *Vestg. L. I.* Thiu. B. 17. 457) Ett drag deraf se ofvan s. 427. 458) "Thær æru thry öl, ær "iammykit skal bötæ at thral sum thiængn (friboren man): "Æit ær brullöp, annat giftæröl, thridiæ ær ærvisöl." *Vestg. L. I.* Mandr. B. 13. §. 1.

företag, köpte sig fria åtminstone inom trenne år. Med dessa penningar tillhandlade sig Erling sedan andra trälars. De frilösta åter förskaffade han åtskilliga näringsfång, somliga lät han draga bort i sillfiske, andra beredde han andra tillfällen till förtjenst, några röjde skogar, gjorde uppodlingar och togo sig der bostäder; alla hjälpte han till någon utkomst ⁴⁵⁹). Sinne för mensklighet och en för dessa tider oväntad upphöjdhet i tänkesätt framlysa icke sällan i våra fornfäders handlingar. Derigenom förmildrades många trälars lott, så att, ehuru den Skandinaviska nordbon nedsåg på dessa varelser med ett stolt förakt, svarande mot det höga värde, han satte på friheten, var dock trälens öde i norden drägligare än i många andra länder. Derföre äfven i fornsagorna drag ofta förekomma af trälars ädla tillgifvenhet för sina husbönder, och mången träl återfick friheten såsom en gåfva för visad trohet och duglighet eller ådaga-lagdt mod. Husbonden eller den, som med husbondens goda villja trälen frilöste, medtog honom då till tinget, lyste honom i manhelgd, upptog honom i sin ätt, hvilket kallades att ättleda honom, och iklädde sig dermed ansyaret för hans förhållande till samhället. Sedan kunde den frigifne söka och svara för sig och i eden stånda ⁴⁶⁰). Men han stod dock ännu under uppsigt eller ett visst beroende af sin förra husbonde, och i det fall han mot denne skickade sig otacksamt eller vanvördigt, blef han till straff derför åter träl ⁴⁶¹). Äfven den

459) Sn. Sturl., *Ol. den Hel. S.* 460) "Sidhan ma han sökia

"ok svara firi sik, ok i edhum standa (vara bland dem, som (stående) gjorde ed)." *Östg. L. Ærfd. B. XX. 1.* 461) *I H. A. Gul. Th. Leys. L.* uppräknas de förbrytelser, hvarigenom en frigifven gjorde sig skyldig att återfalla i trældomen; de gå alla derpå ut, att han icke i någon mätto skulle handla fiendligt mot sin förra husbonde, eller förena sig med hans fiender; han fick icke bära vittne mot honom, icke sitta i domen mot honom för andra, icke föra rättgång mot honom; han

frigifnes son, om han på lika sätt förbröt sig mot sin faders fordna herre eller dennes son, måste till försoning därför ännu en gång betala den af hans fader erlaggda lösesumman ⁴⁶²). Man trodde icke, att den kunde blifva en god medborgare, som icke förstod att vara fri och med anständighet skicka sig i det husliga förhållandet ⁴⁶³). De frigifna utgjorde en underordnad klass af fria män. Öfvergången från trældom till frihet borde efter de gamles tanka ske småningom; därför den frigifnes barn voro bättre ansedda och mera aktade än fadern.

Fria män bära i lagarna namn af frälsmän, fräls, folkfräls såsom de, hvilka voro berättigade att bära vapen, och thægn eller thiægn med häntydning på den ädelhet, hederlighet, rättskaffenshet och duglighet, man fordrade hos en fri man. Såsom födda fria och borna till de rättigheter, en fri man tillkommo, kallas de frälsborna, ättborna, fridhætta ⁴⁶⁴), ättade och fullkynnadhe ⁴⁶⁵). De frigifna åter, hvilka så till sägande utgjorde en mellanklass mellan fria och träl- lar, föra namn af frälsgifvi och frälsingi, träl- lar deremot af ofrälse och ofrälst folk. Personer, som beklädde hög eller furstlig värdighet, kallades Tignarmän ⁴⁶⁶). Af dessa var Konungen den första, hvarföre äfven hans värdighet kal- las högsta tign ⁴⁶⁷); äfven Jarlar buro tignar-

skulle i alla förhållanden visa honom aktning och tillgifvenhet.

462) *H. A. Gul. Th. L. 1. c.* 463) Så sade äfven en Atheni-

ensisk herre till en frigifven träl, som uppfört sig ovärdigt:

"Nec adduci possum, ut credam urbi utilem, quem domui sce-

"lestum cerno; abi igitur et esto servus, quoniam liber esse

"nescisti." *Valer. Max.* 464) Fridh-ætta, af *fridher*, fri-

het, och *æt*, ätt. 465) Af *kyn*, släkt, ätt. 466) Af *tign*,

värdighet, heder. Öfverensstämmar både till ljud och bemär-

kelse med Romarnes *dignitas*, värdighet. Egentligen och

ursprungligen betecknades med *tign* konglig, furstlig värdig-

het. Jfr *Hallenberg, Anm. öfver Sv. Lagerbr. H. II.*

467) *Sn. Sturl., Ol. d. Hal. S. c. 34.* I samma *Saga*, c. 96,

namn; likaså Biskoparne från den tid, dessa embeten uppkommo. Alla andra, fastän af hög börd och ehuru rika eller mäktiga de än voro, äfven konungasöner, innan de erhöilo konunganamn, och Jarlars söner, så framt de icke kommo till lika embeta och värdighet med sin fader, räknades till otignir, till dem, som icke innehade några höga värdighetsplatser ⁴⁶⁸). Vål gick föräldrars anseende öfver på deras barn, och ett stort värde sattes af våra förfäder på hög börd, så att de räknade sig till ära att nedstamma af en ansedd ätt, och kallades de storättade och storslägtade, som räknade bland sina fränder mäktiga, ansedda män, äfvensom de sades vara Jarlborna, hvilkas fäder varit Jarlar, men inga öfriga företrädesrättigheter voro dermed förenade, som afskilde dem från andra friborna män; alla hade lika pligter mot staten; Jarlars söner blefvo icke Jarlar utan genom egen förtjenst eller Konungens nåd; det berodde på efterkommande att genom egen frejd och duglighet uppehålla ättens anseende. Bönder, sådana som Skoglar Toste, som blef svärfader till tvänne Konungar och upptog konungasöner i sitt hus och bland sina följeslagare på vikingafärder, Åke bonde i Vermeland, som bjöd på en gång Sveriges och Norriges Konungar till gästning och på ett stort, patriarchaliskt sätt undfägnade dem med hela deras medfölje samt vid afskedet äfven förärade dem skänker, en Håkan den Gamle, som mot Konungars magt skyddade en flyktande konungason och dess värnlösa moder, dessa bönder och andra deras likar täflade i magt och anseende med Tignarmännen och ansågo sig icke för ringare än de. I samma anda Lagman Thorgny förebrådde Ragnvald Jarl dennes sträfvande efter tignar-namnet och räknade sig till ära att vara bland böndernas an-

kallas Upp-Svearnes konunga-ätt "*tignust*," den högsta i värdighet. 468) Bevisen därför ur sagorna hos Hallenberg, l. c.

tal ⁴⁶⁹), svarade äfven Ketill, en rik bonde i Norrige, Konung Harald Hårfager, som ville förmå honom att blifva hans man, erbjudande honom förlänningar och värdighetsnamn; Ketill nemligen vägrade och sade, att han hellre ville vara bonde och likväl hålla sig jemngod med dem, som hade högre värdighetsnamn ⁴⁷⁰). Olof Digre eller den Helige tillvitade den mäktige Erling Skialgsson, att han förfördelade andra odalborna män, hans jemnbördiga, och icke heller aktade Konungens fogdar; Erling svarade: "jag böjer gerna halsen för eder, Konung Olof; men det faller mig svårt före att krypa för Sel-Thorer, som är trälboren till hela sin släkt, fastän han nu är eder fogde, eller för andra, som likna honom i ätt, änskönt J tilläggen dem anseende ⁴⁷¹)." Huru bland denna tidens storsinnade, patriarchaliska bönder husfäder af samma ätt bistodo hvarandra i alla förhållanden, derföre voro måna om ättens styrka, renhet och anseende, icke med tålighet fördrogo en skymf och ej gerna lemnade en sådan ohämnad, af hithörande, i forntiden rådande seder och tänkesätt framter bland många andra följande, i Konungasagorna intagna berättelse om Asbjörn Sigurdsson flera upplysande drag. Sigurd Thorersson, en rik och ansedd bonde i Aund på Throndenäs i Norrige, hade för sed, så länge hedendomen fortfor, att hålla tre offer hvarje år, ett vid första vinternatten, det andra i midvintern och det tredje mot sommaren. Sedan han öfvergått till Christendomen, bibehöll han samma sedvana, gjorde om hösten stor anrättning för sina vänner, sedan om vintern Julgästabud och åter ett nytt gästabud vid Påsk, då han äfvenledes hade många af sina fränder och vänner hos sig. Hans son Asbjörn, aderton år gammal, då han tillträdde arvet efter sin fader, följde samma

⁴⁶⁹) Jfr ofvan s. 402. ⁴⁷⁰) Se hos Hallenberg, l. c. ⁴⁷¹) Sn. Sturl., *Ol. den Hel. S.*

plägsed. Ett år inträffade en hård missvext. Asbjörn fortfor icke dessmindre med sina vanliga gästabud, emedan han hade gammal säd qvar från förra året. Men påföljande år blef missvexten icke mindre. Då ville Sigrid, Asbjörns moder, att somliga gästabuden skulle indragas. Asbjörn ville det icke, utan for om hösten till sina vänner, köpte säd, hvar han kunde, och fick af somliga till skänks. Men äfven det tredje året blef skörden mycket klen. Tillika kom underrättelse från södra delen af landet, det Konungen (Olof Digre) förbjudit att derifrån föra säd, malt eller mjöl norrut i landet. Sigrid rådde att minska huskarlarnes antal. Men Asbjörn fortfor i allt som förut. Han egde en myckét god farkost, så stor, att den kunde brukas på öppna hafvet, och försedd med segel af randigt tyg. Densamma sköt han ut, tog med sig tjugu af sina huskarlar och styrde söderut. I södra delen af Norrige ligger en ö, som i forntiden bar namnet Kormt och nu kallas Karmen. På denna ö låg en stor och ypperlig kungsgård, kallad Ögvalldsnäs. Deröfver rådde en Konungens fogde, som hette Thorer Sel, en man af ringa härkomst, men driftig, snäll i talet, präktig i sin klädedrägt, framfusen, oförvägen, stor i orden, och visste att af dessa sina egenskaper göra bruk, sedan han fått värn af Konungens myndighet. Till denna ö kom Asbjörn en afton, lade till vid kungsgården, tältade öfver skeppet och låg der qvar öfver natten. Thorer Sel sporde honom till, hvarthän han ärnade sig. Asbjörn svarade: "stor brist råder på spannmål norr i landet; men oss är berättadt, att här är god årsvext; vill du, bonde, sälja oss säd? Jag ser här stora sädes-skylar; det vore oss en lisa, att ej behöfva färdas längre." "Den lisa skall jag göra dig," genmälte Thorer, "att du icke behöfver fara längre eller färdas vidare omkring här i

"Ro-

"Rogaland, för att köpa säd. By, jag vill säga dig, att du hvarken här eller annorstädes kan få säd, emedan Konungen förbjudit att sälja spannmål härifrån norr ut i landet. Vänd du tillbaka, Halogaländare, det är ditt bästa." Asbjörn och hans män kastade tälten ned, rodde ut till sjöss, togo kosan söderut och kommo om qvällen till Jader, der Erling Skialfsson, Asbjörns morbroder bodde. Erling mottog sin frände väl, glädde sig mycket öfver hans ankomst, satte honom närmast sig och sporde efter underrättelser nordan från landet. Sedan Asbjörn utförligen berättat allt och afsigten med sin färd, sade Erling: "illa var det, att Konungen förbjöd sädesförsäljning härifrån; jag vet här ingen man, som skulle fördrista sig till att bryta Konungens bud, och jag måste taga mig noga i akt att icke på något sätt förtörna honom, ty många äro, som söka att störa vår vänskap." Detta hörde Asbjörn med förundran; teg en stund, men yttrade omsider: "sent får man spörja sanningen; mig berättades i min ungdom, att min moder var friboren i alla slägtleder, och att Erling på Sola var den yppersta af hennes fränder; men nu hörer jag dig sjelf säga, det du icke är så fri för Konungens trälär här på Jader, att du kan råda öfver din säd, såsom du vill." Erling såg på honom, smålog och svarade: "mindre veten J, Halogalands inbyggare, af Konungens magt, än vi Rogalandsboer. Stortalig lärer du vara hemma, frände, och brår du icke ur slägten derutinnan. Nu skola vi först dricka, och i morgon villja vi tillse, hvad råd kan gifvas för att befämja ditt ärende." De gjorde så, och voro om qvällen glada. När de följande dagen taltës vid, sade Erling: "betänkt hafver jag din sädeshandel, frände; gör du afseende på, af hvilken du köper?" Sedan Asbjörn förklarar, att han detta icke gjorde, endast säden såldes honom af rätter egare, till-

könogaf Erling, det han trodde, att hans träl-
 hade så mycken spannmål, som kunde behöfvas,
 och de stodo icke under lag och landsrätt med an-
 dra män. Handeln uppgjordes med trälarna. As-
 björn lastade sin farkost med säd och malt, för-
 ärades vid afskedet med vängåfvor af Erling, styr-
 de derefter hemåt med god vind och lade första
 qvällen till vid Ögvalldsnäs. Om natten samlade
 Thorer Sel, Konungens fogde, sextio man tillho-
 pa, kom med dem om morgonen ned till Asbjörns
 skuta, utfor med mycken häftighet öfver Erlings
 förakt för Konungens bud, och under hotelse att
 kasta Asbjörn med alla hans män öfver bord be-
 fallte han dem att gå upp i land, "ty vi villja
 icke," sade han, "hafva någon trängsel af eder,
 medan vi rödja skeppet." Asbjörn blef tvungen
 att vika för öfvermagten. Sedan skeppet var ut-
 lastadt, gick Thorer långs utefter fartyget, kastade
 ögonen på seglet och yttrade de orden: "öfvermåt-
 tan godt segel hafva dessa Halogaländare; tagen
 vårt gamla lastdragare-segel och gifven dem; det
 är godt nog för dem, som segla med tomt skepp."
 Det skedde så, och seglen ombyttes. Asbjörn, hem-
 kommen med så förrättadt ärende, gjorde den vin-
 tern inga gästabud och besökte icke heller sina
 fränders: Hans färd blef mycket bekant, och spe-
 fulla ord fälldes deröfver. Asbjörn slöt sin harm
 inom sig, satt hemma och afbidade våren. Då
 sköt han ut sitt långskepp; det var en snäcka med
 tjugu roddarbänkar. Sedan han gjort fartyget se-
 gelfärdigt, samlade han sina huskarlar, stämde till
 sig sina vänner och fick nittio man tillhopa, alla
 väl beväpnade. Derefter lade han ut, tog kosan
 söderut och kom femte dag Påsk till ön Kormt.
 Asbjörn gick ensam upp i land att utspeja lägen-
 heterna. Från en höjd, hvarifrån han kunde se
 kungsgården, märkte han mycket folk från alla si-
 dor till land och sjöss draga fram till Ögvallds-

näs. Han begaf sig fram till gården och kom dit, der tjenstehjonen tillagade mat. Af deras tal hörde och förnam han, att Konung Olof var ditkommen till gästning. Då gick han fram till kungsbyggningen och ställde sig i förstugan. Den ena gick in, den andra ut, ingen gaf akt på honom, och dörren till stugan stod öppen. Konungen satt till bords. Thorer Sel stod framför högsätesbordet. Asbjörn hörde, huru han berättade en lång saga om det, som förefallit dem emellan, men afvek i mycket från sanningen. Någon frågade, huru Asbjörn förhöll sig, då farkosten afröjdes. Thorer svarade, att han gaf sig någorlunda tillfreds under sjelfva aflastningen, men när seglet togs, då gret han. Hittills hade Asbjörn förmått styra sig, men när den i nordbons ögon så skändliga tillvitelsen honom gjordes, att han gråtit, då ryckte han häftigt och hastigt ut sitt svärd, rusade in i stugan och högg till Thorer; hugget träffade halsen, hufvudet rullade ned på bordet framför Konungen, kroppen föll ned framför hans fötter, och borddukarna blefvo öfverallt blodiga både ofvan och nedantill. Asbjörn blef gripen och slagen i fjättrar. Skialg Erlingsson, en son af Erling Skialgsson och syskonbarn med Asbjörn, var i Konungens följe. Han stod upp, gick fram till Konungen och erbjöd gods för sin frändes lif. Konungen svarade: "är det icke lifssak, om någon bryter Påskafrid? Är det icke en annan, att han drap man i Konungens herberge? Och den tredje, att han hade mina fötter till huggstock?" Men ännu gjorde Skialg ett försök att förmå Konungen till böters mottagande efter gammal sed. Konungen afslog det åter och svarade med hög känsla af sitt konungsliga kall: "fastän jag håller dig, Skialg, i stort värde, mån-de jag dock icke för din skull bryta lagen och förnedra konungavärdigheten." Då vände Skialg sig bort, gick ur stugan, och med honom följde

hans män, tolf till antalet. Det var redan långt lidet inpå qvällen. Skialg skyndade med sina män ned till sin skuta, och om morgonen i första dagbräckningen, efter en stark och häftig rodd hela natten igenom, landade han vid Jaderen. Knappt landstigen, ilade han upp till sin faders gård och rusade med sådan häftighet på dörren, att dörrpaglarna brusto sönder, och alla i huset på en gång vaknade. Erling for upp ur sängen, tog svärd och sköld, skyndade till dörren och sporde, hvem der utanföre vore, som färdades så häftigt, och då han hörde rösten af sin son, tillade han: "likast var, att det skulle vara du, som far så ursinnigt fram." Men Skialg sade: "änkönt du tycker mig fara häftigt fram, lärer dock din frände Asbjörn icke finna det för hastigt, der han sitter i fjättrar norr på Ögvalldsnäs; och är det en manlig gerning att nu fara dit och bistå honom." Fader och söner öfverlade, hvad råd skulle tagas. Söndagen kom. Konungen var i kyrkan och allt folket med honom. Utanföre stod Asbjörn, slagen i fjättrar och omgifven af vakt. Sedan gudstjensten var slut, gick Konungen ut. Då såg han Asbjörn befriad från sina bojor och beväpnade män uppställda på ömse sidor om vägen från kyrkan till kungsstugan; vid ingången till denna stodo Erling och hans söner; de hade samlat tillhopa 1500 man. Erling helsade Konungen och talade till honom med dessa ord: "det är mig sagdt, att min frände Asbjörn hafver råkat i en stor förseelse; och är det illa, Konung, om sådant händt, som misshagar eder. Nu är jag derföre kommen, att jag vill för honom erbjuda förlikning och sådana böter, som eder godt synes att pålägga, men deremot utverka, att han får behålla lif och lemmar samt fritt vistas i landet." Härpå följde mellan Konungen och Erling ett samtal, som icke syntes bebåda någon vänlig biläggning af saken. Till slut sade Erling: "jag

"skall icke dölja för dig, Konung, hvad mig i sinnet bor, att jag nemligen vill, det vi skiljas förlikta; om så är, att detta icke ske kan, torde mig bäst vara, att icke söka flera möten med dig." Erling var då röd, som blod, i ansigtet. Då steg Biskop Sigurd fram till Konungen och sade: "Herre, jag bjuder eder i Guds namn, att I förlikens eder med Erling, helst han begärer endast det, att mannen lif och lemmar må behålla, men hans skjuter alla öfriga villkoren till eder." Ändtligen gaf Konungen efter. Erling ställde borgen för Asbjörn, denne erhöll fred, men skulle underkasta sig de förlikningsvillkor, Konungen ville föreskriva. Derefter drog Erling åter hem, och Konungen afkunnade sedan förlikningsvillkoren sålunda: "det skall vara början till vår förlikning, Asbjörn, att du går under denna vår landslag, att hvilken som dräper en Konungens tjenare, han skall vara förpligtad påtaga sig densammas tjenst, om Konungen så vill. Nu är min villja, att du mottager den fogde-syssla, Thorer Sel haft hafver, och råder öfver min gård här på Ögvalldsnäs." Asbjörn underkastade sig, men ville först fara hem till sin gård, att der ställa sina saker i ordning. Då han hemkommit, och hans fränder förnummo sakens utgång, sade de till honom: "den förra färden, som du gjorde söderut i landet, var i alla måtto en neslig och skamlig färd; dock stod den på något sätt att förbättra; men denna resa är en skam både för dig och dina fränder, om det sker, att du blifver Konungens träl och den sämsta mans, Thorer Sels, like. Uppför dig nu så manligen, att du hellre sitter här på dina gods, och skola vi, dina fränder, så bistå dig, att du aldrig mer kommer i slik vända." Detta råd var efter Asbjörns eget sinne, han följde det och satt kvar på sin gård ⁴⁷²).

472) Sn. Sturl., *Ol. d. Hel. S.*

Sådana ansedda bonde-ätter funnos i forntiden många. Genom deras vigt och betydhet och tilltagande magt, i synnerhet under tider af stormiga konungaval och inbördes strider, måste den fordna jemnligheten allt mer försvinna, olikheten i anseende måste efterhand föra till en politisk olikhet, vissa ansedda ätter komma till en öfvervägande inflytelse i staten, och sålunda en familjadel bilda sig. Huru derigenom i tider, som följa, mäktiga aristokrater uppkommit, och sedan, huru genom rusttjenstens införande och frälsebrefs utfärdande grunden blifvit laggd till ett med serskillda företrädesrättigheter utmärkt stånd, det adliga, tillhör de följande tidhvarfven att utveckla.

Vi ega ett forntida qvädé, kalladt Rigmål⁴⁷³), som gifver en målning af de stora och ansedda ätternas, af böndernas och de ofrias eller trälarnas olika lefnadsseder och villkor i hedendomens tider. Det tecknar med enkla drag deras sysselsättningar, boningar, drägt och hela öfriga tillsånd, och synes vara ett försök, att efter forntidens begrepp och i dess anda förklara de olika folkklassernas uppkomst, kanske med häntydning på fornsägnerna om de trenne serskilta folkslag, som nedsatt sig i norden, nemligen de obekanta stammar, som undanträngdes eller kufvades, sedan Göterna, som förblefvo fria, och sist det med Oden invandrande folket, som blef det herrskande och införde krigiska seder⁴⁷⁴).

I gamla sagor säges, så lyder qvädet, att Heimdal, den väldige, starke och vise Asaguden, kallande sig Rig (Erik), gick fram vid sjöstranden efter gröna stigar och kom till ett hus. Dörren stod på gafvel, eld brann på golfvet, hjon suto derinne, Ae och Edda⁴⁷⁵), gammaldags-klädda. Rig satte

473) Eller Rigs-thattr. Se den äldre eller Poetiska Eddan.

474) Jfr Inledn. s. 145 ff. 475) Ae eller Ai farfarsfader, Edda mormorsmoder, således förfäder i tredje led.

sig midt på bänken mellan dem begge. Edda tog ur askan den tunga, tjocka, såd-bemängda kakan, bar fram soppa i skålen och — kräslighet största — den sudna kalfven. Derefter lade sig Rig midt å bädden mellan husets hjon och sof hos dem i tre nätter. Bort gick han sedan, och framledo så nio månader. Då födde Edda en son, som efter gammal sed vattenöstes och kallades Träl. Han vexte och trufdes, var mörk till färgen, fick skrumpen hud på händerna, krumpna knogar, tjocka fingrar, trumpen uppsyn, lutad rygg och långa hälar, lärde sedan sin styrka pröfva, bast att binda och tunga bördor bära. Der kom till gården gångarflickan, med sårade fötter, solbränd arm och nedtryckt näsa. Hennes namn var Thy ⁴⁷⁶). Hon sattes midt på bänken, och bredvid henne satt husets son. De samspråkade förtroligt och beredde åt sig bädd. Thy framlefde med Träl de tunga dagar och födde barn i trefnad och ro. Sönerna hette Sotig, Smutsig, Grof, Klumpig, Stursk, Ful, Drummel, Tjocker, Drönare, Tunghufvud, Lutrygger, Liggkär ⁴⁷⁷). De gärdade, gödde åkrar, skötte svinen, vallade getter, grofvo torf och hemburo bränsle alla dagar. Döttrarna voro Klunsa, Lunsa, Vindbenta, Krok-näsa, Fräck, Trälinna, Trätkär, Trashanka, Trynesårad ⁴⁷⁸). Af dessa äro trälarnas ätter komna. Men Rig gick vidare vägen framåt och kom till ett annat hus. Dörren stod på glänt, eld brann på golvet, och hjon suto derinne. Mannen slöjdade träd till väfbom, skägget var putsadt, håret klippt framför pannan, och tröjan snäf med

476) Trälinna. 477) I original- eller Isländska texten lyda namnen sålunda: *Hreimr, Fjösnar* (egentligen en, som förrättar de smutsigaste sysslor), *Klur, Kleggr, Kefser, Fulner, Drumbr, Digraldi, Dröttr, Hösner, Lutr, Leggialdr.* 478) *Drumba, Kumba, Öckvinkalfa, Arin-nefia, Ysia, Ambati, Eikin-tjarna, Tötrug-hypja, Trönu-benja.*

spänne vid halsen. Hustrun svängde spinnrocken; mätte tråd och lagade till kläder. Hon hade bindel på hufvudet, smycke på bröstet, duk om halsen och band på skuldrorna. Åfe var mannens namn och Amma ⁴⁷⁹) hustruns, de egde huset. Rig blef undfågna ⁴⁸⁰), lade sig sedan midt å bädden mellan husets hjön och sof hos dem i tre nätter. Framledo så nio månader, och Amma födde en son, röd och blomstrande och ögonen tindrande. Han vattenöstes, sveptes i linne och kallades Karl. Karl vexte och trufdes, lärde att oxar tämja och åkerredskap slöjda, han timrade hus, byggde lador, gjorde kardor och körde plog. Till honom hemfördes en brud, den nyckel-behängda, i kjortel af getskinn klädda Snör (den snälla). Hon sattes under linne ⁴⁸¹). Karl och Snör delte ringar, bredde lakan, byggde bo och födde barn i trefnad och ro. Sönerna voro Friman, Dräng ⁴⁸²),

Odal-

479) Åfe, farfar, Amma, mormor, således förfäder i andra led.

480) Skada är, att det, som vi hafva qvar af detta gamla qvåde, blott är ett fragment. Till de förlorade stropherna hör väl äfven den, hvori matanredningen hos karla- eller bondeätten blifvit beskrifven. 481) Det vill säga, höljdes i linne-slöja, hvilket synes hafva varit gammal sed, ty på lika sätt beskrifves äfven i fornvädet *Thryms Qvida*. Thora brudfröd till Thursa-Drotten Thrymer i Jotunhem:

Då läto de Thor
I Brud-lin (slöja) hölja
Och med det stora
Smycket Brising.
Och under honom
Nycklar klinga,
Och qvinnoklädnad
Kring knä'en falla,
Men å bröstet
Ädla stenar,
Och hufvudbona'n
Zirligt spitsad.

482) Drengur utmärkte fordom, likasom ännu hos Isländarne, en man med mod och ädelt tänkesätt. *Gods dringur*

Odalman, Frälseman, Smed, Storbonde, Skäggprydd, Boande, Bolfast, Styfskägg och Taldjerf ⁴⁸³). Döttrarna hette Vettug, Brud, Rådsnälla, Storråda, Modiga, Flicka, Qvinna, Maka, Blygsama, Ädla ⁴⁸⁴). Af dem äro komna Karla-ätter. Men Rig gick än vidare framåt och kom till en sal. Dörren, vänd mot söder och prydd med en ring ⁴⁸³), stod på glänt. Golfvet var strödt. Fader och Moder suto derinne, sågo hvarandra i ögat och lekte. Fader snodde bågsträng, spände båge och skäftade pilar. Moder strök linne, stärkte ärmar och uppsatte hufvudbonad. Hon hade smycke på bröstet, sid kjortel, blånad linne, anlete skärare, ljusare bröst och hvitare hals än renaste snö. Moder tog fram den märkta, hvita duken och bredde öfver bordet, bar fram tunna kakor af hvita hvetet, lade dem på duken och framsatte silfverbeslagna fat med villebråd, skinka och stekta foglar, dertill vin i kannor och kostbara kärl. De drucko och språkade, tills dagen framled. Sedan uppstod Rig och gick till sängs. Tre nätter qvarblef han och vandrade sedan vidare framåt. Så framledo nio månader. Då födde Moder en son. Han sveptes i silke, vattenöstes och kallades Jarl. Ljust var hans hår, kinderna fagra och ögonen hvassa som unga ormars. Jarl vexte upp, svängde sköld, snodde bågsträngar, böjde båge, glättade pilar, kastade spjut, red på hästar, hetsade hundar, drog svärd

var en af de ädlaste benämningar på en man, såsom äfven i VestgötaLagen (IV: 15) säges om Konung Inge, att "han styr-dhi Sveriki med drængskap oc bröt aldrih lagh." Jfr Liljegren, *Run-lära*. 483) *Halr, Dreingr, Hauldr, Thegn, Smidr, Breidr-bonde, Bundin-skegge, Bue, Boddi, Brattskeggr, Seggr*. 484) *Snot, Brudr, Svanni, Svarri, Sprakki, Fijod, Sprund, Vif, Feima, Ristill*. 485) Så voro fordom äfven hednatemplen prydda, på lika sätt som kyrkornas dörrar ännu i våra tider äro med stora bronzingar försedda.

och öfvade simning. Då kom åter till gården den vandrande Rig, lärde honom runor ⁴⁸⁶), gaf honom sitt namn, erkände honom för sin son och bjöd honom ega odaljorden, det åldriga hemvistet. Den unga Rig drog hemifrån å mörka vägar, öfver frusna fjäll till kamp och strid, kastade spjut, svängde sköld, drog svärdet, väckte krig, blodade fältet, fällde härar och vann länder. Egde sedan ensam aderton gårdar, utdelade gods, begåfvade alla med smycken och skänker af smärta gångare, och gullringar strödde. For med ståt och kom å djupa vägar till salen, hvar Herser bodde. Der mötte honom den smärtvexta, hvita, glada Erna (den raska). Han henne begärde och hem förde, och hon då gick under linnet ⁴⁸⁷). Samman de byggde och väl trifiedes, ätter födde och kommo till ålder. Burr var den äldsta af sönerne, den andra kallades Barn, de öfriga voro Boren och Adal, Arfving och Frände, Afkomling och Ättling, Son och Sven, Slägting och Konr eller Konung, den yngsta af dem ⁴⁸⁸). De lärde att simma och taffel leka, tämde hästar, böjde sköldar, fejade pilar och kastade spjut. Men Konr den unge kunde runor, forntids-runor, åldriga runor, kunde män berga, svärdsägg döfva, vågor stilla, eld dämpa, hafvet lugna och sorger stilla, förstod foglars qvitter och fick mod och kraft som åtta män. Med Jarlen Rig han pröfvade krafter och vexlade runor, men bättre han dem kunde. Då vardt sonens lott att sjelf heta Rig och runor känna framför andra män. Öfver kärr och skogar Konr den unge red, sköt med pilar och fällde fog-

486) Vetenskap, sång, skrift. Jfr not. 21. 487) Se not. 481.

488) Burr (eller Börr; så hette äfven Odens fader (Jfr Inledn. s. 164); ordet betecknar i nordiska skaldespråket Son i allmänhet), Barn, Jod, Adal (äkta, ädel), Arfi, Mögr, Nithr, Nidjungr, Sonr, Sveinn, Kundr och Konr, egentligen en man af börd, deraf Konung, son af en sådan.

lar. På en qvist en enslig kråka då satt och sjöng: hvi skall du, unge Konung, foglar fälla? Bättre dig höfves att hästar rida och härar nedläggga, hafvet plöja och svärdsägg lära att sår upprifva — — 489).

Med denna sista slägt, Jarla-slägten, som utmärkte sig genom hyns hvithet och glans, och som från ljusare, varmare trakter drog till mörka nejder och frusna fjäll, väckte krig, vann länder och gårdar och utdelade gods, dock icke blott och allenast öfvade krigiska idrotter, men äfven i seder och lefnad var mera bildad, kände forntids-runor och all hemlig vetenskap; denna krigiska, runkunniga slägt, hvilken den vandrande Asaguden erkände för sin äkta afkomma och åt hvilken han gaf odaljorden, herradömet öfver landet, med densamma syftar qvädet icke otydligt på den sista i nordnen, med Oden invandrande folkstammen, som kom till väldet, införde vetenskap och konster och genom en krigisk, i hög hjelteanda förkunnad gudalära gjorde bruket af vapen till det första och det hederligaste af alla yrken. Ty sådan Jarla-slägten framträder i qvädet, sådant var äfven hela folkets lefnad, "dess hela väsende hjeltemod och svärdet dess gunstling, dess boningsplats ett beständigt läger, dess dagsarbete vapenöfningar och kämpalekar, hela samfälta nationen "en mächtig, obetvingelig här 490)."

489) Här slutar den gamla handskriften.
Konungars arfsrätt, af J. Wallenius.

490) *Tal om Svea*

20

